

NEMZETI KÖNYVTÁR 54.

VÖRÖS KÖNYV 1919

Első kötet

X233453

NEMZETI KÖNYVTÁR

Vörös könyv 1919

Első kötet

Szerkesztette Gerencsér Miklós

MAGYAR RITKASÁGOK

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
Budapest
2016

TARTALOM

Kerényi Imre: Lectori salutem!	5
1919. MÁRCIUS.	11
Március 20. csütörtök	11
Március 21. péntek	18
Március 22. szombat	30
Március 23. vasárnap	33
Március 24. hétfő	37
Március 25. kedd	40
Március 26. szerda	45
Március 27. csütörtök	47
Március 28. péntek	49
Március 29. szombat	51
Március 30. vasárnap	54
Március 31. hétfő	57
1919. ÁPRILIS	68
Április 1. kedd	68
Április 2. szerda	70
Április 3. csütörtök	73
Április 4. péntek	78
Április 5. szombat	82
Április 6. vasárnap	85
Április 7. hétfő	88
Április 8. kedd	92
Április 9. szerda	94
Április 10. csütörtök	98
Április 11. péntek	100
Április 12. szombat	103
Április 13. vasárnap	105

Április 14. hétfő.....	108
Április 15. kedd.....	110
Április 16. szerda.....	115
Április 17. csütörtök.....	119
Április 18. nagypéntek.....	124
Április 19. nagyszombat.....	126
Április 20. húsvétvasárnap.....	133
Április 21. húsvéthétfő.....	139
Április 22. kedd.....	144
Április 23. szerda.....	148
Április 24. csütörtök.....	156
Április 25. péntek.....	159
Április 26. szombat.....	163
Április 27. vasárnap.....	165
Április 28. hétfő.....	167
Április 29. kedd.....	170
Április 30. szerda.....	173

1919. MÁJUS.....	187
Május 1. csütörtök.....	187
Május 2. péntek.....	196
Május 3. szombat.....	202
Május 4. vasárnap.....	215
Május 5. hétfő.....	223
Május 6. kedd.....	229
Május 7. szerda.....	232
Május 8. csütörtök.....	236
Május 9. péntek.....	239
Május 10. szombat.....	241
Május 11. vasárnap.....	243
Május 12. hétfő.....	246
Május 13. kedd.....	247
Május 14. szerda.....	250
Május 15. csütörtök.....	252
Május 16. péntek.....	254
Május 17. szombat.....	258

Május 18. vasárnap.....	261
Május 19. hétfő.....	264
Május 20. kedd.....	267
Május 21. szerda.....	271
Május 22. csütörtök.....	274
Május 23. péntek.....	277
Május 24. szombat.....	280
Május 25. vasárnap.....	281
Május 26. hétfő.....	284
Május 27. kedd.....	287
Május 28. szerda.....	291
Május 29. csütörtök.....	294
Május 30. péntek.....	296
Május 31. szombat.....	298

X 233453

TARTALOM

1919. JÚNIUS.....	5
Június 1. vasárnap.....	5
Június 2. hétfő.....	9
Június 3. kedd.....	11
Június 4. szerda.....	17
Június 5. csütörtök.....	22
Június 6. péntek.....	28
Június 7. szombat.....	37
Június 8. pünkösdvasárnap.....	52
Június 9. pünkösdhétfő.....	66
Június 10. kedd.....	77
Június 11. szerda.....	82
Június 12. csütörtök.....	85
Június 13. péntek.....	91
Június 14. szombat.....	94
Június 15. vasárnap.....	96
Június 16. hétfő.....	99
Június 17. kedd.....	104
Június 18. szerda.....	107
Június 19. csütörtök.....	110
Június 20. péntek.....	113
Június 21. szombat.....	115
Június 22. vasárnap.....	117
Június 23. hétfő.....	120
Június 24. kedd.....	128
Június 25. szerda.....	145
Június 26. csütörtök.....	151
Június 27. péntek.....	157
Június 28. szombat.....	159
Június 29. vasárnap.....	162
Június 30. hétfő.....	166
1919. JÚLIUS.....	184
Július 1. kedd.....	184

Július 2. szerda.....	186
Július 3. csütörtök.....	188
Július 4. péntek.....	191
Július 5. szombat.....	194
Július 6. vasárnap.....	197
Július 7. hétfő.....	200
Július 8. kedd.....	203
Július 9. szerda.....	205
Július 10. csütörtök.....	207
Július 11. péntek.....	209
Július 12. szombat.....	212
Július 13. vasárnap.....	215
Július 14. hétfő.....	218
Július 15. kedd.....	222
Július 16. szerda.....	223
Július 17. csütörtök.....	226
Július 18. péntek.....	230
Július 19. szombat.....	232
Július 20. vasárnap.....	235
Július 21. hétfő.....	238
Július 22. kedd.....	243
Július 23. szerda.....	245
Július 24. csütörtök.....	247
Július 25. péntek.....	248
Július 26. szombat.....	252
Július 27. vasárnap.....	255
Július 28. hétfő.....	257
Július 29. kedd.....	262
Július 30. szerda.....	264
Július 31. csütörtök.....	270
1919. AUGUSZTUS.....	278
Augusztus 1. péntek.....	278
Augusztus 2. szombat.....	287
Augusztus 3. vasárnap.....	297
Augusztus 4. hétfő.....	301
Augusztus 5. kedd.....	304
BIBLIOGRÁFIA.....	310
Forrásként használt időszaki sajtótermékek.....	314
A kötetben előforduló helynevek lajstroma.....	315

X233453

NEMZETI KÖNYVTÁR

Vörös könyv 1919

Első kötet

Szerkesztette Gerencsér Miklós

MAGYAR RITKASÁGOK

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
Budapest
2016

Ez a kötet

Kerényi Imre javaslatára jelent meg

A borítón látható kép: Coppo di Marcovado: Pokol. Mozaik, 1234.

Címkép: Gerencsér Miklós – családi archívum

SOROZATSZERKESZTŐK

Bencsik Gábor

Kerényi Imre

Pozsgai Zsolt

A KÖTETET TERVEZTE

Bencsik Gábor

A tördelés a Magyar Demokrata grafikai stúdióban készült

MUNKATÁRSÁK

Baranyai Jenő és Valkóczy József

Megjelent 2016-ban Budapesten,

a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó gondozásában,

felelős kiadó Köves Béla ügyvezető igazgató

Nyomtatta a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Lajosmizse

Tótfalusi (Janson) betűtípusból szedve,

Munken Premium Cream papíron

ISSN 2063-8345

ISBN 978-615-5269-78-3

www.nemzetikonyvtar.hu

LECTORI SALUTEM!

Vörös könyv 1919. Ez a cím.

A szerző Gerencsér Miklós író, újságíró és lapszerkesztő. Győrt született, Aszófőn halt meg hetvennyolc évesen. Tanult szakmunkásképzőben, építőipari technikumban, egy évig az Iparművészeti Főiskolán. Politikai főiskolát is végzett, becenevén Foxi-Maxi egyetemet. Építőmunkásként Sztálinvárosban dolgozott.

A Sztálinváros szót a számítógép 2016-ban helyesírási hibának tünteti fel. A vas és acél egykori fővárosát Dunapentele falu helyén építette fel a kommunista ifjak szorgalmas serege. Mai neve Dunaújváros.

Gerencsér Miklós 1952-től 1956-ig a Magyar Távirati Iroda és a Néphadsereg című lap munkatársa volt. 1956-ban az MTI szolnoki irodáját vezette. Az oroszok becsukták, a szolnoki archívumban olvasható dokumentumok szerint elvették a cipőfűzőjét, majd néhány nap múltán nyitva hagyták az ablakot, hogy menjen, ha akar. Ment. Budapestre, albérletbe. Teherautón hurcolta a kórházakba a tejet és a kenyeret.

Gerencsér Miklósnak élete során huszonnyolc albérlete volt. 1956 késő őszén angyalföldi albérletében egy lábosból paprikás krumplit evett. Belépett egy fontos ember, és a megalakuló pártlaphoz, a Népszabadsághoz hívta munkatársnak. Az elvtársaknak kellett egy szorgalmas munkatárs.

Gerencsér Miklós érvényesülni akart. Ment. 1988-ig a Népszabadság munkatársa volt. A hatalmi központból bizonyos idő után kiszorították, a lap vidéki tudósítója lett. Aszófőn élt egy parasztházban, melyet saját kezével tett lakhatóvá.

A *Vörös könyv 1919* a kommunista hipnózison túllépő Gerencsér Miklós hatalmas alkotása. Hangyaszorgalommal gyűjtötte össze a Tanácsköztársaság 133 napjának dokumentumait. Engedélyt szerzett, hónapokon át kutatott zárt archívumokban. Az eredmény elképesztő eseménytörténet. Újsághír, levél, falragasz, fénykép, rendelet. Tény hátán

tény. Dátum szerint gondosan összerendezve. Az első nap 1919. március 20-a, csütörtök. Az utolsó nap 1919. augusztus 5-e, kedd. E két dátum között született, tombolt és bukott el a kommunista szörnyállam. Mely a nemzetek fölötti eszme bűvöletében saját nemzetére rontott.

A gyűjteményt a lakiteleki Antológia Kiadó jelentette meg 1993-ban. Visszhang nem volt. Gerencsér Miklós alkotásait hosszan sorolja a Wikipédia. A *Vörös könyv 1919* nem szerepel a listán. Pedig a szócikk utolsó frissítése 2013. október 4-én történt.

A balliberális gondolkodás szellemi hatalommal rendelkező főpapjai képtelenek szembenézni elődeik bűneivel. Ha teheti, e merev ideológia tilt, tapos és öl. Ma ezt nem teheti. Tehát bojkottál és hallgat. És változatlan szorgalommal hamisítja a valóságot. Ezt teszi tíz évtized óta.

A XX. század két szörnyűséget produkált. A nácizmust és a kommunizmust. A nácizmus az európai és a magyar agyakban halálos bűn. A kommunizmus a tíz évtizede folyó történelemhamisítás révén csak bocsánatos bűn. Pedig a kommunizmus áldozatainak száma a fasizmus áldozatai számának többszöröse.

A népeknek nincsenek bűneik és erényeik. Az egyeseknek vannak. A kommunizmus létrejöttében és a kommunista terrorállamok gyakorlatában jelentős a zsidó részvétel. Mégsem lehet az mondani, hogy a kommunizmus zsidó bűn. Mint ahogy magyar bűn sincsen. Ám ha e tárgyban vizsgálódás történik, nem antiszemitizmust kell kiáltani, hanem szembe kell nézni a múlttal. A Tanácsköztársaság negyven népbiztosából harminckilenc zsidó volt. Ez a magyar zsidóság számára feldolgozandó probléma. Mert ha nincs helyes zsidó önismeret, nincs helyes zsidó válasz napjaink politikájára sem. Például a migránskérdéssel kapcsolatban. Melynek zsurnalisztikus, azaz felelőtlen megközelítése ma európai szintű probléma. Itt az idő, hogy a *Vörös könyv 1919* bekerüljön a közbeszédbe. Ezért jelenteti meg a Nemzeti Könyvtár e fontos kézikönyvet.

Tisztelt Olvasók!

Kérem, a kötetben elsőként azt a levelet olvassák el, melyet Kun Béla 1919. április 30-án írt Wilson amerikai elnöknek. Aztán gondolják végig újra Trianont. Másodikként ismerkedjenek meg Szamuely Tibor szónoklatának szövegével, melyet e magyar hazafi egy győri népgyűlésen harsogott el 1919. április 20-án, húsvét vasárnapján. Aztán kövessék e

nagyszerű hős útját Kapuvárra, ahol 1919. június 8-án, Pünkösöd vasárnapján pompás pogromot rendezett. Aztán nézzék meg a kapuvári temetőben az áldozatok szépen gondozott tömegsírját. Aztán gondolkodjanak el, hogy hazánkban a vörösterroret miért követte fehérterror, s van-e a fehérterrorban zsidó felelősség. Van.

A Tanácsköztársaság népbiztosai családjuk és holdudvaruk kíséretében 1919. augusztus 2-án egy Bécsbe menő különvonaton hagyták el Magyarországot. Vittek magukkal minden értéket, amihez hozzáfértek. A népbiztosok közül senki sem bűnhődött. Menekülés közben Szamuely Tibor öngyilkos lett, Kun Bélát, aki később a Krímben 60 000 tatár likvidálásában működött közre, s akit Lenin tíz ízben félkegyelműnek titulált, elvtársai nyírták ki a szovjet hazában, de ez másik történet.

A sikeres menekülés másnapjától kezdődően a népbiztos családok és a holdudvar őrjöngve támadták a világsajtóban a magyarságot. Ez a folyamat a leszármazottak hathatós közreműködésével ma is tart.

Ajánlom e kötetet a népbiztosok leszármazottainak. Akik a baloldali magyar kormányokban regnálni szoktak.

Ajánlom a Lenin-fiúk leszármazottainak. Akik között ma sok jeles ember akad a közéletben, a szerkesztőségekben és az egyetemeken.

Ajánlom azon művészek leszármazottainak, akik a kommunizmust dicsőítő legendák, versek, könyvek, képek, dalok, filmek és színdarabok tömegét gyártották.

Ajánlom a naiv baloldali értelmiségnek, akik még ma sem tudják pontosan, hogy a szabadság, az egyenlőség, a testvériség és a szolidaritás szent eszméivel kik, mikor és hogyan éltek vissza.

Ajánlom azon balliberális újságíróknak, akik számára ma is vonzó jelkép Bíró Mihály festő alkotása, a Vörös kalapácsos ember. Ezt a Herculesből és Vulcanusból összegyúrt alakot, kinek nemisége bizonytalan, időnként ma is csodálhatjuk a Népszava című napilap első oldalán. E mű modellje Fischer Tibor egykori nehézsúlyú birkózó világbajnok volt, aki műtermében gyakran látogatta a kommunista művészt.

Ajánlom az MSZMP nyolcszázezer egykori tagjának és leszármazottainak, akiknek egy része még mindig a Dicsőséges Tanácsköztársaság bűvöletében él, s akik a nemzetellenes családi hagyomány szerint gyűlölik március tizenötödikét.

Ajánlom a megtévesztett magyarok millióinak, akik elhitték, hogy a Lónyay utcát Szamuely utcának kell nevezni.

Ajánlom a helytörténészeknek, kik e könyvben a településekre vonatkozó fontos adatokra lelhetnek.

Ajánlom a zsidóknak, akik magyarokat öltek, s a magyaroknak, akik zsidókat öltek. Mindazoknak, akik származási és ideológiai görcseik miatt még ma is a több évtizede folyó kommunista történelemhamisítás statisztái, illetve áldozatai.

Legfőképpen a történelemtanároknak ajánlom a *Vörös Könyv 1919* című összeállítást. Reményeim szerint e könyv ugyanúgy része lesz az oktatásnak, mint a Nemzeti Könyvtár 3. kötete, a Balaton-könyv, mint a 6. kötet, Hermann Ottó madaras könyve és mint a 19. kötet, Romsics Ignác Bethlen István című monográfiája.

Salve!

Kerényi Imre
színházi rendező

Vörös könyv 1919

1919. MÁRCIUS

Március 20. csütörtök

Noha a tanácsköztársaság létrejöttének dátuma 1919. március 21. péntek, a döntő fontosságú közvetlen előzményekre huszadikán került sor.

Újságok e napon nem jelentek meg a betűszedők egyeztetett sztrájkja miatt. A kormány biztonsági ügyekért felelős tagjai és a fővárosi karhatalom vezetői azzal foglalkoztak, miként vegyék elejét annak a 23-ra tervezett kommunista fegyveres zendülésnek, amelynek szervezését a külső kőbányai gyűjtőfogházból irányította Kun Béla és szorosabb környezete. A koalíciós kormány, élén Berinkey Dénes miniszterelnökkel, készült a délután 17 órára kitűzött minisztertanácsi ülésre, hogy megtárgyalja a tervezett tárgysorozatot.

Délelőtt tizenegy órakor váratlanul megjelent Vyx francia alezredes a budavári királyi palotában, Károlyi Mihály ideiglenes köztársasági elnök hivatalában. Elkísérték őt az Entente (antant) néven ismert katonai szövetség Budapestre akkreditált angol, olasz, amerikai képviselői. Vyx volt a szövetséges katonai misszió vezetője. Azért kereste fel Károlyi Mihályt, hogy átnyújtsa neki azt a jegyzéket, amelyet előző nap küldött Belgrádból de Lobit tábornok, a Magyarország ellen vezényelt francia csapatok ideiglenes parancsnoka.

Ez a Vyx-jegyzék néven ismert diktátum az egész magyar történelem egyik legtragikusabb dokumentuma. Jelentőségéhez képest szövege igen kevesek előtt ismert, mivel 1919 óta csak elvétve, s akkor is csupán száraz szakkönyvekben publikálták. E jegyzék nyomán keletkezett a tanácsköztársaság. Betű szerinti hiteles szövege a következő:

„Magyarországi hadsereg
de Lobit tábornok,
a magyarországi hadsereg
ideiglenes parancsnoka
Belgrád, 1919. március 19.
Károlyi gróf őkegyelmességének
a magyar köztársaság ideiglenes elnöke
Budapesten...
Kegyelmes Uram!

A békekonferencián, az 1919. február 26-iki ülésen elhatározták, hogy azon célból, hogy a munkálatok folytatását akadályozó minden összetűzést elkerüljenek, tanácsos a magyarok és a románok között egy semleges zónát létesíteni, amelyben sem magyar, sem román katoná nem lehet, amelynek azonban a fontosabb pontjait a szövetséges csapatok fogják megszállani. A főparancsnok engem delegált, hogy mindazon kérdéseket, melyek a konferencia ezen elhatározására vonatkoznak, Kegyelmességeddel egyetértőleg szabályozzam.

Budapesti képviselőm, Vyx alezredes a következőkkel van megbízva:

1. A fent említett elhatározást Önnek bemutatni és Önnel közölni, hogy milyen feltételek mellett szándékozom azt keresztülvinni.
2. Kegyelmességeddel egyetértésben, ezen elhatározás alkalmazásának részleteit szabályozni.
3. Ezen részletek közül nekem azokat előterjeszteni, amelyeknél közbenjárásom szükséges lenne.

A/ A semleges zóna határai:

A semleges zónának, amelyet a szövetséges csapatok szállnak meg, következők lesznek a határai:

Keleti határ: Aradtól Nagyszalontáig vezető műút, a Nagyszalonta, Nagyvárad, Nagykároly, Szatmárnémeti vasútvonal, mindezen helységek a magyar és román katonai megszállás alól ki lévén zárva, ezen fent említett közlekedési vonalakat azonban a román csapatok és a szövetségesek ellenőrzése alatt álló lakosság – amennyiben ezt a gazdasági szükségletek megkívánják – használhatják.

Északi határ: A Szamos és Tisza folyó, Vásárosnaménytől öt kilométerre eső pontig.

Nyugati határ: A Tiszát öt kilométerre Vásárosnaménytől északnyugatra elbagyja, aztán Debrecenről öt kilométerre nyugatra, Dévaványától három

kilométerre nyugatra, Gyomától nyugatra, Orosházától, Hódmezővásárhelytől és Szegedről öt kilométerre nyugatra húzódik.

Déli határ: Maros folyó, Arad és Szeged városok, amelyek minden magyar és román csapat kizárásával a szövetséges csapatok által lesznek megszállva. A határok részletes vázlata később fog megállapíttatni.

B/ A zóna kiürítésének és megszállásának feltételei:

A magyar csapatoknak a semleges zóna nyugati határa mögé való visszavonulása, inkluzíve március 23-án kezdődik és egy maximális tíznapi időközben kell, hogy befejeztessék.

Ezen idő alatt Condrecourt tábornok, akit a semleges zóna keleti parancsnokságával bízom meg, ezt a szövetséges csapatok által el fogja foglaltatni és ellenőrizni fogja a magyar csapatok kiürítési mozdulatait.

A román csapatokat felhatalmazza a békekongresszus, hogy vonalaikat a semleges zóna keleti határáig előretolják, jelenlegi elhelyezésükben megmaradnak azonban mindaddig, míg a magyar csapatok ezen zóna nyugati határán túl nem jutottak.

C/ Anyag

I. Hadianyag: Azon hadianyagot, amely a románok által megszállandó zónában van, francia tisztek és katonák fogják leltározni és megőrizni, ezt az anyagot, minthogy nem tekintik hadi foglaltságnak, a magyarok el fogják vihetni.

Az anyag, amely a semleges zónában van, a magyar kormány rendelkezésére bocsátatik, amelynek szabadságában van ezt vagy a mostani helyén hagyni, vagy elvinni.

II. A magyar állam tulajdonát képező vasúti és gazdasági anyag: Ennek az anyagnak szintén a helyén fog kelleni maradni addig, amíg fölötte határozat nem hozatik. Leltározva lesz és egy magyar-román komisszió a Condrecourt tábornok elnöksége alatt nekem a használatba vételének kérdésében ajánlatokat fog tenni.

D/ Közigazgatás

A polgári közigazgatás a semleges zónában a szövetséges parancsnokság ellenőrzése alatt a magyar kormány kezében fog maradni: a magyar csendőrségi és rendőrségi karhatalom a fent említett parancsnokság vezetése alatt a rend és nyugalom fenntartását fogja biztosítani.

Van szerencsém Kegyelmességedet kérni, hogy szíveskedjék március 21-én tizenkilenc órákor Vyx alezredessel azt a dátumot közölni, amikor a magyar

csapatok a semleges zóna túloldalán megjelölt határt érték el, mint előbb a B/ szakaszban említett, hogy a mozdulatok március 23-án kezdődnek és hogy maximális 10 napi időközben kell, hogy végrehajtassanak.

Az anyagok miatti kérdéseket semmi esetre sem szabad azon célból ürügyül venni, hogy ezen határidő meghosszabbíttassék, minthogy minden rendelkezés megtételére, hogy ezt a kérdést kiürítés után is meg lehessen tárgyalni.

De Lobit s. k.

Vyx alezredes szóbeli kiegészítésként tudomására hozta Károlyi Mihálynak, hogy a jegyzékben rögzített új demarkációs vonalak Magyarország jövőbeni végleges politikai határainak tekintendők.

A francia szabadkőművesek szándékai szerint kormányzó párizsi politikusoktól sokat reméltek a Károlyi Mihály nevéhez kötődő magyarországi polgári forradalom főszereplőit, mert őket is a szabadkőműves eszmék ihlették. Közéjük tartozott Böhm Vilmos szociáldemokrata vezérpolitikus, a honvédelmi minisztérium államtitkára, voltaképpen Károlyi Mihály ideiglenes köztársági elnök helyettese a kormányban. Valamennyiüket mélységesen megdöbbenette az eszmei testvéreiknek hitt francia politikusok megvetően ellenséges magatartása, amelyet tökéletes következetességgel képviselt Budapesten Vyx alezredes. Őt jellemzik a Böhm Vilmos fogalmazta idézetek:

„Az antant-tisztekből álló fegyverszüneti bizottság vezetője és teljhatalmú parancsolója Vyx alezredes tudatlan, belsőleg is brutális érzésű... katonatiszt. November végén érkezik Budapestre és néhány napon belül kitűnik, hogy tulajdonképpen ő kormányozza az országot. Ő rendelkezik Magyarország vasútaival, közlekedési utáival, szénbányáival, nyersanyagtermelésével, rendelkezéseket ad ki, amelyeket a kormány záros határidőn belül köteles teljesíteni.

A teljhatalmú diktátor, aki Magyarország népével és közigazdasági életével rendelkezik, nem ismeri Magyarországot még annyira sem, mint a négy elemi végzett rossz tanuló. Közigazdasági kérdésekben annyira járatlan, mintha soha az ország hírért sem hallotta volna. Föllépésében a győző brutalitása nyilatkozik meg. (...) Ha egy valóban győztes tábornok vagy csapatvezető játszott volna el ezt a szerepet, ha nem is volna megbocsátható, de megérthető volna ez az eltévelyedés. De hogy egy vezérkari bürokrata ül, alacsony rangú,

tudatlan tisztecskének szolgáltatnak ki egy fejlődni, élni, demokráciát és békét akaró országot: ez örök szégyenfoltja marad a francia... demokrácia történelmének...

(...)

Vyx kíméletlenségének fegyvere nem a nyílt, férfias harc, hanem az álnokság, a valótlanságok halmozása, a forradalom kormányának állandó megalázása volt. (...)

Vyx alezredes napról napra átveszi a magyar kormány szóbeli és írásos tiltakozásait a fegyverszüneti szerződés megszegése ügyében. Vagy nem válaszol a tiltakozásokra, vagy pedig, ha válaszol, a válaszok rendszerint csalárdságnak, ármánynak, és a valótlanságoknak még a diplomáciában is példátlan sorozatai...

(...)

A területének, vasutainak, nyersanyagának, élelmiszereinek tekintélyes részétől megfosztott ország a legsúlyosabb gazdasági válságba kerül. A csehszlovák állam visszatartotta a Németországból Magyarországra küldött szenet, beszüntette saját szenének a küldését is. A kormány kínos helyzetében Vyxhez fordult segítségért, aki minden vagon szenet területi lemondással, jogok eladásával akart megfizettetni.

(...)

A kormány megteremtette a szólás- és sajtószabadság és a köztársaság Magyarországot. Vyx azonban a maga személyére és a fegyverszüneti bizottság tagjaira nézve a királyoknak kijáró szentséget és sérthetetlenséget akart biztosítani.

(...)

A Vyx-szellem kicsúcsosodott abban a 169.3. számú jegyzékben, amelyet február végén a fegyverszüneti bizottság a magyar félhez intézett, s amely jegyzék bű kifejezője annak az őrmestermódnak és militarista brutalitásnak, amely nem elégedett meg a régi rend Magyarországnak legyőzésével, hanem az új, a forradalmi Magyarország megalázását, tönkretételét és eltiprását tűzte ki célul. A jegyzék lényeges és befejező részét szó szerint közlöm:

»Határozottan kijelentem, hogy a vitát befejezettnek tekintem. Szükségesnek tartom a bizottságot emlékeztetni, hogy a fegyverszüneti egyezmény Magyarországra rá lett erőszakolva az osztrák-magyar hadsereg veresége következtében.

Nem szabad szem elől téveszteni azon lényeges elvet, hogy a fegyverszünet nem szünteti meg a háborús állapotot, ennek következtében a megszálló csapatok parancsnokának a megszállt területen mindazon jogok rendelkezésére állnak, amelyeket a hadijogok neki biztosítanak, kivéve azon jogokat, melyeket a fegyverszüneti szerződés pontjai határozott formában megállapítanak.

Nem tűrhető tehát, hogy a bizottság csökönnyösen egyre újabb követelésekkel álljon elő, mintha új tárgyalásokról volna szó, amelyeket két kormány béke-időben, kölcsönösen szükségletük érdekében folytat.

Ezen kérdést felterjesztem felettes parancsnokságomnak és fenntartom magamnak azon jogot, hogy az esetben, ha a magyar kormány nem respektálná a kifejtett elveket, oly intézkedéseket ajánljak, amelyeket a helyzet megkívánna.»

(...)

Vyx hatalmi tobzódásának még egy jellemző esetét kell megörökítenem.

Február végén (...) minden jogalap nélkül megbüntette a magyar kormányt, illetve, amint ő ezt telefonon tudomásomra adta, a magyar hadügyminisztert négy millió tölténynek az antant részére való átadására.

Minden igyekezetünk, hogy Vyxnek megmagyarázzuk ennek a botorságnak a jogtalanságát, hiábavalónak bizonyult. Kénytelen voltam – hogy nyomást gyakoroljunk a többi antantállam kiküldötteire – beadni a lemondásomat.

Magánügyekben Vyx nem volt ennyire szigorú... December 23-án Stielly százados útján a magyar kormánytól egy luxusvonat kiutalását sürgeti, mert úgy látszik, az alezredes úr megszokta, hogy Franciaországban luxusvonaton utazzassák. Gambetta ezredes részére pedig egy vadászkirándulás céljára kölcsönvonatot igényeltek – a szénhiány miatt nyomorgó országtól.”

* * *

A semmi szín alatt el nem fogadható Vyx-jegyzék azt is jelentette, hogy a polgári koalíciós kormánynak le kell mondania, ha a jegyzéket visszautasítja.

Ki kormányozzon? – erre a kérdésre kerestek választ a délutáni ülésen a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetői, hogy a közülük való miniszterek egységes álláspontot képviselhessenek az estére összehívott Minisztertanácsban.

Megbízták Landler Jenőt, keresse fel Kun Béláékat a gyűjtőfogházban és tudakolja meg, mit szólnának egy tisztán szociáldemokrata kormány

létrejöttéhez, illetve ők, a kommunisták milyen feltételekkel lennének hajlandók részt vállalni a kormányzásban. Emlékeztetőül: február huszadikán nagy tüntetést rendezett a Kommunisták Magyarországi Pártja, s ennek során fegyvert is használtak a tüntetők a Népszava székháza közelében, a Conti utca Népszínház utcai torkolatában. Hét rendőrt és népőrt lelőttek. Ezt követően letartóztatták a kommunista párt egész vezérkarát, Szamuely Tibor kivételével. Érte is tűvé tettek mindent, de sikerült elrejtőznie.

Kun Béláék, mint politikai államfoglyok, enyhe őrizet alatt, tevékenységükben alig korlátozva irányították továbbra is a gyűjtőfogházból a kommunista szervezkedést.

* * *

Mielőtt megtartották volna a tizenhét órára kitűzött kormányülést, a szociáldemokrata párt vezetői tájékoztatták álláspontjukról Károlyi Mihályt. Az ideiglenes köztársasági elnök mindenben azonosította magát a szociáldemokrata vezetők kívánságával, s ennek megfelelően nyilatkozott a Minisztertanácsban. Közlendőit ekként terjesztette elő:

a/ az antant ultimátumát vissza kell utasítani;

b/ ha viszont ez megtörténik, akkor a hivatalban lévő koalíciós kormánynak le kell mondania;

c/ a lemondott kormány helyét átveszi egy tisztán szociáldemokrata miniszterekből álló kabinet, amely meg fogja tagadni a Vyx-jegyzék parancsolta követelések végrehajtását;

d/ addig is, amíg megalakul az egypárti szociáldemokrata kormány, helyükön maradnak a most lemondott minisztertanács tagjai az ügyek vitele érdekében;

e/ ő, Károlyi Mihály nem adja fel köztársasági elnöki posztját, mert szilárd emberi és politikai helytállást követelnek tőle a nehéz körülmények.

Minden akként történt, ahogy Károlyi Mihály közvetítette a szociáldemokrata vezetők akaratát. De felkérőit őt sem avatták bele mindenbe, személyét illetően pedig a legfontosabb elhatározásba: nem maradhat

államfő, ha a szociáldemokrata vezéreknek sikerül megegyezniük a kommunista vezetőkkel.

A polgári köztársaság utolsó, önmaga feloszlatását kimondó kormánynak ülésén egyetlen szót sem ejtettek a szociáldemokrata miniszterek a kommunistákkal egyidejűleg folyó tárgyalásaikról. Nem értették a koalíciós kormány polgári miniszterei, miért követelik szociáldemokrata társaik a fogva tartott kommunista vezetők azonnali szabadlábra helyezését, amelybe vonakodva bár, de kisebbségi helyzetük miatt bele kellett egyezniük.

Március 21. péntek

Délelőtt közös kibővített ülést tartott a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Szakszervezeti Tanács vezetősége, hogy döntsön a kormányzás mikéntjéről. Abban egyetértettek, hogy a polgári pártok és a nemzeti erők képviselőinek semmi keresnivalójuk sincs az általuk elképzelt kormányban, ám annál hevesebb vita támadt köztük a kommunista vezérek bevonását illetően.

Miközben a közös vezetőségi ülésen Böhm Vilmos és támogatói a kommunistákkal való együttműködés elkerülhetetlenségéről érveltek, aközben Landler Jenő folytatta egyezkedéseit Kun Béláékkal a gyűjtőfogházban, hogy azok milyen feltételekkel hajlandók részt vállalni a kormányzásban. Még tartott a vita a szociáldemokraták Teréz körúti központi párthelyiségében, amikor Landler Jenő megérkezett a kőbányai börtönből Kun Béla állásfoglalásával.

Eszerint hajlandók a kommunista vezetők érdemben tárgyalni a szociáldemokrata vezetőkkel a megegyezés feltételeiről. Semmi előzetes kikötésük nincs, csupán annyi, hogy a tárgyalásra érkező megbízottak közül ne hiányozzék Haubrich József, a vasmunkások egyik vezetője.

Landler Jenő tájékoztatása után szavazással döntöttek amellett, hogy a szociáldemokrata párt átveszi a kormányhatalmat és megegyezést keres a kommunistákkal. Ez utóbbi feladatot Weltner Jakabra, Pogány Józsefre, Landler Jenőre, Kunfi Zsigmondra és Haubrich Józsefre bízta. A tárgyalásra felkért csoport rögtön a vezetőségi ülés után Kőbányára

sietett, ahol aztán egy börtöncellából rögtönzött tárgyalóhelyiségben hosszas alkudozásba kezdtek Kun Bélával.

* * *

A „Sopronvármegye” című napilapban jelent meg:

„Nem sikerült a kommunista gyűlés Sopronban. Tegnap délután 4 órára a rokkantak, hadiözvegyek és árvaik érdekében gyűlést hívott egybe a budapesti kommunista párt kiküldöttje. A városban röpiratot is terjesztettek, amelynek kibocsátója Rokkant Tanácsnak nevezi magát. A gyűlést, minthogy az érdeklődés nagyon csekély volt, amennyiben a megjelentek száma nem haladta túl a tizenkettőt, nem tartották meg. A gyűlésen Knapp Gábor, a szociáldemokrata párt titkára is megjelent, aki kijelentette, hogy a párt nem fogja tűrni, hogy a háború rokkantjainak és hajótöröttjeinek nyomorából a kommunista párt tőkét kovácsoljon magának.”

* * *

Ügyszintén a Sopronvármegye Nyílttér rovata pedig ezt közölte: „FIGYELMEZTETÉS:

Itt a nagy nyilvánosság előtt vagyok kénytelen figyelmeztetni és felhívni két soproni úriembert, hogy az esetben, ha még egyszer engem vagy a velem ismeretségben lévő úrbölgyet mások előtt, hátam mögött, bárhol szóbeszéd tárgyává teszik, sértegetni, vagy rágalmazni merésznének, kénytelen leszek megfélemlíteni jó nevelésemről és megtorlással élni.

Sopron, 1919. március 20.

· Marton Guno Wencel”.

* * *

A fenti figyelmeztető személy – egyébként artista és vándorszínész – fog még szerepelni e naptár lapjain.

Ami pedig Sopront és a hajdani Sopron vármegyét illeti, a fővárost leszámítva a leggyakrabban kerül majd szóba, mert a tanácsköztársaság vezetői egy pillanatra sem vették le tekintetüket erről a számukra létfontosságú, Bécshez közeli terepről, amelyen át szoros és állandó

kapcsolatot tartottak a szociáldemokraták kormányozta szomszédos Ausztriával.

Két különleges ok tette nélkülözhetetlenné Sopron és Sopron vármegye feltétlen birtoklását Kun Béla és társai számára.

Az egyik, hogy Lajtaszentmiklós–Savanyúkút határfalutól alig néhány kilométerre volt Bécsújhely, az ausztriai kommunisták központja, ahonnan hathatós segítségre számíthatott a budapesti vörös kormány.

A másik, hogy május elejétől kivette az antant a tanácskormány hatásköréből a Moson megyében lévő Királyhida ellenőrzését, márpedig a Bruck–Királyhida, osztrák–magyar vasúti határállomás volt az egyetlen legális kapu Nyugat-Európa felé.

Így vált Sopron, Savanyúkút, Lajtaszentmiklós, Bécsújhely a Forradalmi Kormányzótanács számára életbe vágó, bár illegális közlekedési verőérré a külfölddel való kapcsolattartásban.

* * *

A szociáldemokrata vezetőség megbízottai egyezsége jutottak a kommunista vezérekkel a gyűjtőfogházban megtartott értekezleten és az alábbi közös dokumentumot fogalmazták.

„HATÁROZAT

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon közös vezetőségi ülésben a két párt teljes egyesülését határozta el.

Az egyesült új párt neve mindaddig, amíg a forradalmi Internacionálé nem dönt a párt végleges elnevezésében, a következő lesz: Magyarországi Szocialista Párt.

Az egyesülés azon az alapon történik, hogy a párt és a kormányhatalom vezetésében a két párt együttesen vesz részt.

A párt a proletáriátus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat. A proletárság diktatúráját a munkás-, paraszt- és katonatanácsok gyakorolják. Éppen ezért, természetesen, véglegesen elejtődik a nemzetgyűlési választások terve.

Haladéktalanul megteremtendő a proletárság osztályhadserege, amely a fegyvert teljesen kivieszi a burzsoázia kezéből.

A proletárság uralmának biztosítására és az antant imperializmusa ellen a legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az oroszországi szovjet kormánnyal.

Budapest, 1919. március 21.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt nevében:

Landler Jenő, Weltner Jakab, Kunfi Zsigmond,

Pogány József, Hubrich József

A Kommunisták Magyarországi Pártja nevében:

*Kun Béla, Szántó Béla, Vágó Béla, Jancsik Ferenc,
Vántus Károly, Chlepkó Ede, Seidler Ernő, Rabinovits József.”*

* * *

Percre pontosan, ahogy azt a Vyx alezredes által átnyújtott, de Lobit francia tábornok által aláírt ultimátum kívánta, tizennyolc órákor megjelent dr. Podmaniczky Tibor követségi tanácsos a magyar külügyminisztériumból az Andrássy út 114. szám alatti villában. Itt lakott Vyx alezredes. Podmaniczky Tibor a következő szövegű válaszejegyzéket adta át az antantmisszió vezetőjének:

„Magyar Népköztársaság

Károlyi Mihály, a magyar népköztársaság ideiglenes elnöke Vyx alezredeshez, a szövetséges katonai misszió főnökéhez

Budapest.

Alezredes Úr!

Ön szíves volt de Lobit tábornok úr nevében egy jegyzéket átnyújtani nekem, amely közli a magyar kormánnyal a békekonferenciának 1919. február 23-án egy semleges zónára vonatkozólag hozott határozatát.

Van szerencsém tudatni Önnel, hogy fent említett jegyzékét átadtam a magyar köztársaság kormányának, és hogy a kormány nincs abban a helyzetben, hogy tudomásul vehesse a békekonferencia határozatát és hogy közreműködjék annak végrehajtásában. Ez a határozat teljes ellentmondásban van az 1918. november 13. napján kötött fegyverszüneti katonai konvencióval, minthogy nem veszi tekintetbe az ország létérdekeit, megakadályozhatja az ország fejlődését és zavarhatja a békét.

Minthogy a magyar kormány nem viselheti a felelősséget ennek a határozatnak a végrehajtásáért – minthogy nem hívták meg a békekonferenciára

és nem működhetett közre a határozat meghozatalában –, kényszerítve látja magát, hogy ma lemondjon.

Fentieket tudomására hozva, van szerencsém kérni Önt Alezredes Úr, hogy szíveskedjék megtenni a szükséges intézkedéseket, hogy a békekonferencia a legrövidebb idő alatt megismerhesse a magyar kormány határozatát.

Kérem fogadja Alezredes Úr a legmélyebb tiszteletem kifejezését.

Károlyi s. k.”

* * *

A Pázmány Péter Tudományegyetem természettudományi karának Múzeum körúti udvarában, a híres Gólyavárban szokott ülésezni a főváros fizikai hatalmát kézben tartó Budapesti Katonatanács. Elnöke Pogány József, újságíróból lett kormánybiztos. Délután a helyőrségi nagy katonatanács minden tagja, a csapattestek által választott bizalmiak hatszáz fős testülete eljött a Gólyavárba.

Pogány József terjedelmes beszédben vázolta előttük a csődbe jutott polgári köztársaság tarthatatlan politikai és gazdasági helyzetét, majd javasolta, hogy a helyőrségi nagy katonatanács határozza el a proletárdiktatúra kimondását.

A javaslatot vita nélkül, nagy ovációval, egyhangúan elfogadták, kimondva, hogy az ország valamennyi fegyveres erejének mindennél fontosabb hivatása a megalakuló tanácsköztársaság szolgálatára.

* * *

Az események kulcshelyei közé tartozott ezen a napon a Váci utcában lévő Újvárosháza. Ide hirdették meg este hét órára a Budapesti Munkástanács rendkívüli ülését, hogy bejelentsék a két párt egyesülését és megszavazzák a proletárdiktatúra kimondását, ahogy az már megtörtént a Gólyavárban a katonatanács részéről.

Gépkocsik hosszú sora ázott a Váci utcában. Soha ennyi autót nem láttak az Újvárosháza környékén. Aki számított a politikában, mind ide sietett a komor, hideg, sűrű szemű esőben. A szolgálati gépkocsik sofőrjei mellett kivétel nélkül minden autóban kézigránatokkal, karabélyokkal, revolverekkel, rohamkésekkel fölösen ellátott tengerész ült.

Szigorúan ellenőrizték az Újvárosháza főbejáratához igyekvők kilétét. Utolsó szűrőként, az ülésterem ajtaja előtt Lakatos József, a szociáldemokrata párt rendészeti felelőse igazoltatta az érkezőket. Csakis tüzetes igazolványvizsgálat után engedte be a földszinti ülésterembe az illetékeseket. Ellenben a közismert politikusok, a népszerű munkástanácsstagok hozzátartozói, asszonyok és fiatalok viszonylag könnyen feljuthattak a karzatra az érdeklődők számára fenntartott széksorokhoz.

Bent, az események helyszínén vagy hétszázan lehettek. Kint az utcán fegyveresek sűrű csoportjai cirkáltak mindkét járdán az autósor mellett. Erősítésükre újabb kétszáz tengerész érkezett Szegedről.

Az ülést Preusz Mór elnök nyitotta meg negyed nyolckor. Röviden szólt az összejövetel céljáról, majd felkérte Garbai Sándort, a szociáldemokraták egyik vezérét, hogy szóljon részletesebben a teendőkről. Garbai ugyanazt tette a Budapesti Munkástanács előtt, mint Pogány József a Gólyavárban. És a hatása is az volt. Dörgő éljenzéssel helyeselték mind a két munkáspárt egyesülését, mind a tanácsköztársaság ki nyilvánítását. A gondosan megtervezett forgatókönyv szerint Pogány József hírül adta a forradalmi katonaság és a katonatanács egy emberkénti csatlakozását, majd dr. Bolgár Elek, a gyűjtőfogházból frissen érkezett kommunista megbízott rajzolt optimista képet a jövőről. Végezetül a szociáldemokrata Bokányi Dezső szenvedélyesen helyeselve az egyesülést, osztozott Bolgár Elek derűlátásában.

Akárcsak a Gólyavárban, itt is közös mámorig fokozódott a vörös államhatalom ünneplése. A fáradásig tapsoltak és éljeneztek, majd elénekelték a Marseillaise-t. Kimerülten az ovációzástól, hirtelen csend támadt és a munkástanács tagjai némán széledtek szét a hideg esőtől kellemetlen sötétben.

* * *

Felkereste a Gyűjtőfogházban őrzött kommunistákat Az Est riportere és a következőképp számolt be élményéről:

„A sötét vidéket még áthatolhatatlanabbá teszi a szakadó eső. Csak néha suhan át valahol egy-egy homályos árnyék: dolga után hazafelé siető ember.

A fogház előcsarnokában katonák tárgyalják a nap eseményeit és lelkesülnek a szocialista és kommunista eszméért. Az irodahelyiség tele van, mikor

belépünk. László dr. néhány kommunista elvtársával körülállja az egyik asztalt, melynél Kun Béla telefonál. Nagy, intelligens feje élénken kivilágít nagy kabátjának fekete gallérjából. Éppen befejezi a telefonbeszélgetést, amikor eléje áll a leszerelt altisztek küldöttsége. Nagy József és Kovács József altisztek jelentik, hogy esti nyolc órára négy gépkocsi jön Kun Béláért és harmincöt társáért, továbbá a még fogva tartott hat leszerelt altisztért.

– Az írások megvannak? – kérdezi Kun Béla.

– Nincsenek – volt a válasz.

– Márpedig mi írások nélkül nem megyünk el innen. Rendet akarunk s a rendet be kell tartani.

László dr. ezalatt telefonon értesült, hogy az írások nemsokára itt lesznek s a kommunisták egy rövid órán belül elhagyhatják a fogházat.

Közben alkalmunk volt magával Kun Bélával is beszélni. Már teljesen egészséges. Rövidre nyírt fején csak egy-két fehér forradás látszik. Nyugodtan, jókedvűen beszélget.

– Interjút nem adunk. Itt különben sem az én személyem a fontos. Ez nem egyesek, hanem az egész proletárság munkája.

– De legalább mondjon valamit a programjáról!

– Erről nemigen beszélhetek. Az első és fő dolog, hogy ellássuk élelemmel a fővárost. Ne legyenek itt éhezők. És természetesen rendet tartunk. A proletárdiktatúra meg fogja mutatni, hogy rendet akar és tud teremteni.

(...)

Az indulás órája közelgett. Kun Béla és elvtársai felmentek zárkáikba csomagolni. Mikor kiléptünk a fogházból, három gépkocsi már ott állt a kerítés előtt.

Az egyik hivatalnok elmondta, hogy Kun Béla egyenes kívánságára teljesen csendben, szinte észrevétlenül fogják a politikai foglyok a gyűjtőfogházat elhagyni. Így is történt. A szakadó esőben minden zaj és külsőséges ünneplés nélkül szálltak be Kun Béla és társai az automobилоkba, melyek tompa berre géssal surrantak át az esős sötétségen.”

* * *

Egy másik riporter, ugyancsak az Az Est szerkesztőségéből a francia misszió épületében járt.

„Vyx alezredes lakhelyén az Andrássy út 114. számú villában mozgalmass, izgatott az élet. A zubogó esőben folytonosan nyílik és csukódik a rácsos kapu, melyet egy feketeszakállas spahi őriz. Ki-be gördülnek állandóan az autók. Francia tisztek, angol katonák járkálnak ide-oda. Az autók némelyikén ládákat szállítanak el.

A villa pincéjében francia katonák vannak. A ház mögött mintegy ötven spahi őrködik.

Vyx alezredes fél nyolc óra felé érkezik haza. Mint sofőrje mondja, egész délután autóztak, leginkább Budán. Sofőrje, ki magyar ember, elmeséli, hogy a francia tisztek hangulata mára erősen megváltozott.

Az alezredes este 10 órakor Szauter detektívnek kijelentette, hogy a kormány egyik tagjával akar beszélni. Szauter betelefonált a rendőrségre, ahonnan Páll György főkapitányhelyettes beszélt Vyx alezreddessal és kijelentette, hogy a kormány még nem alakult meg. Ellenben kívánságát közli a szociáldemokrata párttal.”

* * *

Idézet Böhm Vilmos visszaemlékezéséből:

„(...) A Szociáldemokrata Párt vezetői a párttitkárságon várták be a fogházból érkező kommunista vezetőket. Bizonytalanság érzete, belső izgalom vett rajtunk erőt. (...)

Este 8 órakor Kun Bélával az élen megjelentek a kommunisták. Szomorú, lesújtó és megdöbbentő hatást tett ránk új fegyvertársaink bevonulása. Legtöbbjét nem is ismertük. Egy részük soha nem látott alakja volt a munkásmozgalomnak és a forradalomnak. Legnagyobb részük a forradalom előtt vagy teljesen semleges volt, vagy pedig az ellenséges fronton, a polgári pártok soraiban küzdött a szocializmus és a szociáldemokrácia ellen. A hatalmas küzdelmekben és áldozatokban gazdag múltú, a forradalom viharában nagy-szerű lendülettel a jövő felé törtető Szociáldemokrata Párt pedig összetörve, önmagával meghasonlottan, legyőzötten fekszik lábaik előtt.”

* * *

Alig foglaltak helyet a kommunisták a szociáldemokrata párt Teréz körúti központjában a tárgyalóasztalnál, rögtön sürgették, alakítsák meg a kormányt, amelyet akarataik szerint forradalmi kormányzótanácsnak neveztek el.

Böhm Vilmos írja:

„(…)

A kormány megalakításánál már érzékelhettük: az új helyzetben a kommunisták objektív fölényben vannak. A szárnyaszegett, hitükben megingott, ... vesztett csatában elkeseredett szociáldemokratákat egytől egyig csak nehezen lehetett egy-egy tárca vezetésére rábírni. Az elkeseredés ösztönszerűségétől hajtván a régi szociáldemokrata vezetők a félreállítás gondolatával foglalkoztak. Nyissuk meg a tért az új, a győztes vezetőknek.

(…)

A kommunisták szívesen vállaltak minden kormánypozíciót. Oroszország példájára hivatkozva azt követelték, hogy minden népbiztos mellé két helyettes népbiztos neveztessék ki: s ezek szintén tagjai a kormányzótanácsnak. Ezzel kerülő úton megdőlt a kormány szociáldemokrata jellege, mert minden szociáldemokrata népbiztos mellé kommunista népbiztoshelyettesek kerültek. (…)

Az új kormányzótanács a következő népbiztosokból alakult meg:

Elnök: Garbai Sándor. Belügyi népbiztos: Varga Jenő. Helyettese: Székely Béla. Közoktatásügyi népbiztos: Kunfi Zsigmond. Helyettese: Lukács György. Munkaügyi népbiztos: Bokányi Dezső. Helyettese: Fiedler Rezső. Külsügyi népbiztos: Kun Béla. Helyettese: Ágoston Péter. Kereskedelemügyi népbiztos: Landler Jenő /ideiglenesen/. Helyettesei: Rákosi Mátyás, Haubrich József. Hadiügyi népbiztos: Pogány József. Helyettesei: Szántó Béla, Szamuely Tibor. Igazságügyi népbiztos: Rónai Zoltán. Helyettese: Ládai István. Szocializálási népbiztos: Böhm Vilmos. Helyettesei: Hevesi Gyula, Dovcsák Antal. Német népbiztos: Kalmár Henrik. Ruszin népbiztos: Stefán Ágoston. Közélelmezési népbiztos: Erdélyi Mór. Helyettese: Illés Artúr.

A forradalmi kormányzótanács kinevezte népbiztosokká a fővárosból: Vincze Sándort, Preusz Mórt, Dienes Lászlót. Politikai népbiztosokul a rendőrséghez, védőrséghez és népőrséghez: Bíró Dezsőt és Siedler Ernőt. Megtörtént a nagy tragédia első szereposztása.”

* * *

A polgári köztársaság, hivatalos nevén Magyar Népköztársaság miniszterelnöke, dr. Berinkey Dénes még március 10-én kapta az alábbi levelet Budapest Székesfőváros Élelmiszerellátó Üzemétől:

„Nagyméltóságú Berinkey Dénes miniszterelnök Úrnak Budapesten.

Március hó 8-án szállított 10 kgr. sertésbúsról 130 koronát számítunk fel.”

Utolsó hivatalos óráiban a következő megjegyzést írta erre a levélre a miniszterelnök:

„A mellékelt csekklapon a rendelkezési alaphól kifizetendő.

Budapest, 1919. március 21.

Dr. Berinkey Dénes.”

* * *

Mi is ez a rendelkezési alap? Van sokféle. Közös ismervük, hogy valamely intézmény vagy közéleti vezető törvényes keretek között, a pénzügyi előírások szigorú betartásával gazdálkodhat a dologi kiadásokra engedélyezett keretösszeggel. Kormány szintű tényezőknek, így a miniszterelnöknek is az országgyűlés hagyta jóvá a rendelkezési alapot az évi költségvetés részeként. Az elszámoltatás az állami számvevőszék kötelessége volt, kivéve a miniszterelnököt. Őt a király ellenőrizte.

1867-től, tehát a kiegyezéstől hosszú időn át, az első világháborúig évi negyvenezer korona volt a miniszterelnök rendelkezési alapja. Aztán felemelték kétszázezer koronára és ennyi is maradt a forradalmakig. Az utolsó királyi kabinet, a Wekerle-kormány 1.680 korona 50 fillért hagyott a pénztárban, amikor 1918. október végén leköszönt. Károlyi Mihály, a Köztársaság első miniszterelnöke mindjárt november 4-én kétszázezer koronát kért és kapott azonnali hatállyal a központi állampénztárból. Képviselőházi jóváhagyás szóba sem került. Másnap további 66.667 koronával gyarapodott Károlyi Mihály rendelkezési alapja a központi állampénztár révén, ismeretlen indokkal. Egy héttel később, november 12-én már kerek egymillió koronát folyósítanak a miniszterelnöki rendelkezési alap javára a 8240. számú utalványon. December 2-án és 1919. január 7-én újabb egy-egy millió koronával növelik a rendelkezési alapot, amely így módon kilenc hét alatt 3 millió 266 ezer korona többletkezletre jutott. Ez az összeg rövid időn belül nagyrészt elfogyott, mert 1919. február végén csak 373.842 korona 23 fillér volt

az átmenet márciusra. Az utolsó töredékhónapban elfogyott ebből 319 ezer korona. Maradt tehát a forradalmi kormányzótanácsra 54 ezer 842 korona 23 fillér a miniszterelnök rendelkezési alapjából. Azért iktattuk ide ezt a kis tájékoztatót, mert a forradalmi kormányzótanács sem mellőzte a dologi kiadásokat, így hát szintén szüksége volt a rendelkezési alapra.

* * *

Budapest színházaiban a műsorterv szerint zajlottak az előadások, miközben a politikában megtörtént a hatalomátvétel. Az Állami Operaházban a Denevér második felvonásának fináléjához sereglett a kórus színpadra, amikor az előcsarnok felől zajos fiatalokból álló csoportok robogtak végig a sötét nézőtéren. Meg sem álltak a zenekari árokig. Ott a döbrent közönség felé fordultak, és harsányan tudtul adták, hogy létrejött a szovjet köztársaság. Erre a közönség lóhalálában tódulni kezdett a ruhatárak felé. A színpadon is felbomlott a rend, szétfutott a díszletek mögé a fináléra sorakozó jelmezes tömeg. Kornay Rezső operaénekes mentette meg a helyzetet. Kérte a fővilágosítót, hogy kapcsoltsa fel a nézőtéri csillárokat... Amikor felragyogott a bíborban és aranyban pompázó nézőtér, Kornay Rezső a rivaldához lépett, röviden és érthetően ismertette a változás lényegét. Erre az előadást félbeszakító fiatalok torkuk szakadtából kiabálták:

Éljen a szovjet köztársaság!

Ijedtében a közönség is velük éljenezett. Közben a zenekar is felocsúdott és nagy hangerővel játszani kezdte a Marseillaise-t. Mind a nézőtéren, mind a színpadon akadozva énekelték a forradalmi dalt, mert szövegét csak kevesen ismerték. De a zenekar rögtönzése játékonosan eloszlatta a pánikot és az előadás zavartalanul folytatódott.

* * *

Miközben az esti órákban Budapest utcáin a proletárdiktatúra kikiáltását lövöldözve, énekelve, éljenezve ünnepelték katonák és munkástömegek, a polgárság valóban megrémült. A Korall utca 11.-ben lakó Schafer Károly 35 éves bankhivatalnok fölakasztotta magát és már a

kötélen függve revolveréből golyót röpített önnön homlokába. A Telepy utca 23.-ban Tompor Dénes 48 éves hentesmester megőrült, amikor értesült a vörösforradalom kitöréséről. Nem tudták az izgalmas órákban, hogy mit kezdenek vele. Vitték a mentőkhöz, onnan a főkapitányságra, végül oda, hova valóban kellett: a lipótmezei elmeorvosintézetbe.

Egyébként háromszázhuszan követtek el öngyilkosságot a Tanácsköztársaság 133 napja alatt. Elsősorban kereskedők és fiatal nők. Utóbbinak oka mindmáig tisztázatlan, talán mert eddig egyetlen kutatót sem érdekelt a jelenség.

* * *

Ugyancsak a szemfüles Az Est szerkesztőségéből járta végig Buda várát egy riporter. A Királyi Várt most Nemzeti Palotának nevezték el és a király helyett Károlyi Mihály lakott benne.

„(...) A várórség helyiségében egy század köztársasági katona van, mint rendesen. Az udvar néma és elhagyott. Két védőr és egy detektív áll a kapubolt alatt. Az elnök ablakai világosak. Bemegyünk a bíborszőnyeges lépcsőházba, ahol egyetlen gárdistát sem találunk. Mintha egy elátkozott palotában járnánk. De a csillárok égnek, fényárban úszik az elnöki lakosztály. A konyhában hat személyre rendeltek vacsorát, de hús nem lesz, mert ma hústalan nap van és az elnök sem kivétel.

Odafele, a Nemzeti Palotában elhelyezett minisztériumokban virraszt a munka, az ablakok mögött dolgoznak a referensek.”

* * *

Anélkül, hogy akár pihenőt tartottak volna a szociáldemokrata központban a magukat tejhatalommal felruházó politikusok, a kormánylista összeállítása után egy ültő helyükben rendeleteket és proklamációkat szövegeztek:

„STATÁRIUM

A Forradalmi Kormányzótanács I. sz. rendelete.

1. pg. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül vagy a Tanácsköztársaság ellen fölkelést szít, halállal büntetendő.

2. pg. Mindenki, aki rabol, vagy fosztogat, halállal büntetendő.

3. pg. A bűnösök fölött forradalmi törvényszék ítél.

A Forradalmi Kormányzótanács

Budapest, 1919. március 21.”

Március 22. szombat

Közzétették Károlyi Mihály ideiglenes köztársasági elnök lemondását.

MAGYARORSZÁG NÉPÉHEZ!

A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából és a magyar proletárság támogatásával kormányoztak, belátták, hogy a viszonyok kényszerítő ereje új irányt parancsol.

A termelés rendjét csak úgy lehet biztosítani, ha a hatalmat a proletáriátus veszi kezébe.

A fenyegető termelési anarchia mellett a külpolitikai helyzet is válságos. A párizsi békekonferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja. Az antantmisszió kijelentette, hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekintik.

Az ország további megszállásának nyilvánvaló célja az, hogy Magyarországot felvonulási és hadműveleti területté tegyék a román határon harcoló orosz szovjetbadsereg ellen. A mitőlünk elrabolt terület pedig zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak, amelyekkel az orosz szovjetbadsereget akarják leverni.

Én, mint a magyar népköztársaság ideiglenes elnöke, a párizsi békekonferenciának ezzel a határozatával szemben a világ proletáriátusához fordulok igazságért és segítségért. Lemondok és átadom a hatalmat Magyarország népei proletáriátusának.

Károlyi Mihály s. k.

Noha a nyilatkozat valamennyi fővárosi napilapban megjelent és hitelességét senki kétségbe nem vonta, a tény mégis az, hogy a dokumentum hamisítvány. Böhm Vilmos tanúsága erről a következő:

„Március 22-én a Károlyi Mihály aláírásával megjelent proklamációt, amelyben átadja a hatalmat a proletáriátusnak, tudtán kívül mások

fogalmazták. Károlyi azt soha alá nem írta. Annak kiadását tanúk előtt megtiltotta és csak az ő akarata ellenére jelent meg a lapokban. Nevét egyszerűen mások írták az okmány alá.”

Sorok a Pesti Hírlap vezércikkéből:

„(...) A párizsi békekonferencia államunk határaitól megkérdésünk nélkül titokban döntött. Ez a határmegállapítás halálos ítéletet jelent a magyar államra. S a megszállás kiterjesztésével a hurkot előre a nyakunkra vetik. Csak természetesnek találjuk és helyeseljük, hogy a magyar kormány nem vállalkozott e halálos ítélet végrehajtására. (...) Az entente viselkedésének logikus következménye az, ami tegnap és ma történt, s ami ezentúl fog megtörténni. Mindezt az antantot terheli a felelősség. Szelet vetett, vihart fog aratni. A kérésnek és könyörgésnek hosszú skáláját végigzengettük, hogy ne fojtsák meg az új magyar demokrata köztársaságot. Rágalmazóinkra hallgattak. Koncul odadobták pártfogoltjaiknak, a kisantantnak (...)

(...) Amitől az antant félt Keleten, íme, azt maga támasztotta életre: a proletárdiktatúrát Magyarországon. Ez az antantpolitika diadala. Jelentheti Lloyd-George a forrongó angol munkásoknak, jelenthetik az amerikai megbízottak Wilsonnak, hogy Clemenceau gyűlölete milyen lángot gyújtott Keleten...”

* * *

Kun Béla a hadügyi népbiztosságon tárgyalt Pogány Józseffel, Böhm Vilmossal, Vágó Bélával, Szamuely Tiborral, amikor megjelent a leszerelt katonák háromtagú küldöttsége. A háború befejezése óta szívósan küzdött azért a leszerelt katonák mozgalma, hogy anyagi kárpótlást kapjanak a frontokon elszenvedett nélkülözésekért. Azt remélték, kívánságukat végre teljesíteni fogja a vörösdiktatúra. Kun Béla azonban valósággal kikergette a küldöttséget a honvédelmi minisztérium épületéből a következő szavakkal:

„Most aztán vége legyen az 5400 koronás követeléseknek! Mert ha nem lesz vége, kaptok 5400 gépfegyvergyölyöt, de nem ám 5400 koronát!”

A tanácsköztársaság egész ideje alatt soha többé nem került szóba a leszerelt frontharcosok anyagi kárpótlása.

* * *

Kun Béla beszéde a kommunista párt bizalmi férfiainak értekezletén:

„Amivel kezdtük a magyarországi kommunizmus munkáját, hogy céljaink elérésére egyetlen mód vezet, ha a proletárok kezébe kerül minden hatalom, az ma valóra vált. Megalakult a Magyar Szovjetköztársaság. Elveinkből nem engedünk egy hajszálnyit sem.

Boldogok és büszkék vagyunk, hogy Magyarország lett a második szovjetköztársaság. Higgyék el, hogy ma Moszkvában még nagyobb az öröm, mint minálunk. Hálásan küldjük el üdvözlésünket az orosz szovjetköztársaságnak, mely bennünket eddig is segített, és amelynek szövetséges proletárserege már a Kárpátok alján áll. Nem ígérünk hazugul mindenféle jókat. Szenvedniünk és éhezniünk kell majd. De ha éhezünk, ha szenvedünk, a magunk javáért és a világ proletárjainak egyesüléséért szenvedünk.

Mi, akik elől mentünk, elől fogunk járni a munkában is, a harcban is... A proletáriátus legelső forradalmi kötelessége a harci szerveknek haladéktalan kiépítése, hogy azoknak útján gyakorolhassa a teljes politikai hatalmat.”

* * *

Az üzletek kisajátítása, az árukészletek lefoglalása ejtette kétségbe a kereskedőket. Március 22-én Glaser Dávid követett el öngyilkosságot Budapesten, a Teleky tér 3. alatt lévő otthonában.

* * *

Jászárokszálláson zendülés tört ki késő este.

Úgy értelmezve a proletárdiktatúrát, hogy a tömegnek mindent szabad, százak és százak verődtek össze botokkal, löfegyverekkel. Megtámadták a kereskedők magánlakásait, feltörték az üzleteket, raboltak, fosztogattak azzal a jelszóval, hogy csak azt veszik vissza, amit a háború alatt kisajtoltak belőlük a kereskedők. Behatoltak a község házára is, ahonnan az elmaradt hadisegélyek kárpótlásául elvitték és szétosztották a pénztárban talált 210 ezer koronát.

Mivel a tömegindulat megfékezésére képtelennek bizonyult a helyi nemzetőrszakasz, Jászberényből, Hatvanból és Szolnokról küldtek sürgősen katonai különítményt. Ezekre lőttek ugyan a civil fegyveresek, s viszonozták a tüzet a zendülőket szétkergető katonák, de senkinek nem esett baja az éjszakai lövöldözésben.

Március 23. vasárnap

A tanácsköztársaság kikiáltását követően órák alatt vörös plakáterdő borította el a fővárosban a házak falát, a kirakatüvegeket, kapuszárnyakat, még a lehúzott redőnyöket is. Vasárnapra virradóra ezt olvashatták a járókelők:

„Proletárok!

Rendet!

Dolgozzatok!

Magatoknak dolgoztok!

A péntek éjszaka folyamán, de még szombaton reggel is megtörtént, hogy csoportok és összeverődött tömegek behatoltak a rendőrőrszobákba és meglehetősen pusztítást csináltak. A rendőrök ruháit, csizmáit is elvitték. A kapitányság népbiztosai ezúton is felhívják arra a figyelmet, hogy az ilyen oktalán brutalitásoknak nincs helye a rendőrökkel szemben, akik lelkesedéssel csatlakoztak a proletárhatalom új rendjéhez és annak ők épp olyan lelkes katonái, mint a többi szocialista katona.

A Forradalmi Kormányzótanács ez úton is figyelmeztet mindenkit, hogy a kibírdetett statáriumot minden esetben legridegebben érvényesíti!”

* * *

A Vyx alezredes vezette francia misszió fegyveres védelmét egy egész ezred szpáhi látta el. Körletük Pestszentlőrincen, az egyik Szeme-re-birtok majorsági épületeiben volt. Lefegyverzésükkel Ruscsák Lajos kommunista forradalmárt bízták meg a tanácskormány katonai vezetői. Tőle való az alábbi visszaemlékezés.

„1919. március 23-án behívtak a kistéti városi ideiglenes direktóriumhoz, amelynek elnöke Chlepkó Ede volt. Közölte velem, hogy a Vyx alezredes parancsnoksága alatt álló, Pestszentlőrincen állomásozó francia szpáhiezredet le kell fegyverezni és be kell kísérni a Frankel Leó laktanyába. A végrehajtással engem bíztak meg. Néhány perc múlva megjelent még Fiedler Rezső, Szántó Béla és Szikra Gyula. Rövid értekezlet után abban állapodtunk meg, hogy a lefegyverzést meglepetésszerű rajtaütéssel, legfeljebb 6-7 elvtárral kell végrehajtani. Szántó Béla és Szikra Gyula amiatt aggodalmaskodott, hogy rokkant vagyok, de kistéti elvtársaim, akik egyszersmind szaktársaim is voltak és jól ismertek, biztosították őket, hogy én így is helytálok. (...)

Felkerestem sógoromat, Kaszás Imrét és kenyerespajtását, Gacs Jánost, frontot járt kőműveseket, azonkívül Torgele Mihály téglagyári, és az akkor már javakorabeli id. Jaczina Károly vasmunkás vörösöket.

Elmondtam nekik, mi a feladat, és hogy mit terveltem ki. (...)

Kértem, vegyenek maguk mellé egy-egy belevaló elvtársat, és 2 órára legyenek készenlétben a községházánál, ezután elváltunk. Idegeim pattanásig feszültek, agyamban egymást kergették a gondolatok: mégiscsak egy hadilét-számmú ezredről van szó, mi meg csupán néhányan vagyunk. Az ezred gyarmati arabokból és négeremből áll, a nyelvüket sem értjük...

Míg ilyen gondolatok foglalkoztattak, elérkezett az indulás ideje. A terv szerint nekem kellett bemennem az ezred szálláshelyére és valamilyen módon tudatnom a katonákkal, mi a szándékunk. Társaim elrejtőzve fedeznek gépfegyverekkel. Ha nem észlelek ellenállást – mondtam –, állva maradok, ha igen, hasra vetem magam, és akkor lőjtek!

A szpáhiezred a Szemere birtok egyik 30 holdas tanyáján, a mai Honvéd utca végén, a vasút mellett volt elszállásolva. A tanya istállókból, cselédlakásokból és más gazdasági épületekből állott, akácerdő vette körül. (...)

Észrevétlenül érkeztünk a helyszínre. A gépfegyvereket 200-300 méter távolságra a tanyát körülfogó füves árokpartra állítottuk: céliránnyal az istállók előtti térségre. Akadálytalanul bejutottam a tanyára. Az udvaron egy fiatal arab tisztbetyer ácsorgott. Hozzáléptem és kézzel-lábbal hadonászva, a tanya széle felé mutogatva magyarázni kezdtem, hogy revolúció, proletárdiktatúra, meg a jó ég tudja még, miket. Az én arabom szemmel láthatóan nagyon megrémült, és alarm, meg más egyebeket ordított, amiket viszont én nem értettem. De azt megértette, mikor a derekára övezett pisztolyért nyúltam. Kiáltásunkra kicsődült a sok ingujjra vetkőzött arab. Egyik-másik fegyvert

ragadott, néhány pedig fejvesztetten futkosott ide-oda. Hogy a zűrzavar teljes legyen, társaim izgalmaikban félremagyarázták a helyzetet, szaggatott tüzelésbe kezdtek. Ó-Szemere telep lakói is lőttek. Eszeveszett lövöldözés kerekedett. Ma is csodálkozom azon, hogy senki sem sérült meg. Végre akadt francia tolmács, s az ő segítségével megértettem a szpáhikkal, mit akarunk. Ennek meg is lett az eredménye. Két-három arab elém állt, és Vive la revolution! kiáltással lábam elé dobta karabélyát. Felemeltem, kirántottam a závarzatot és a karabélyt félredobva mutattam meg nekik, mit tegyenek. A katonák megértették a szándékomat és csoportosan hozták fegyvereiket, fajták szerint külön halomba dobálták. Az odasereglett férfilakosság segített hármásával összekötözni a temérdek tevé, öszvért, lovat, mások a halomba gyűlt fegyvert, löszert és egyéb felszerelést rakták a társzekerekre.

Öreg este lett, mire elkészültünk és útnak indultunk. (...)

Az Üllői úton a téglagyárhoz ért a menet, amikor az egyik szemberobogó villamosról lövések dördültek. Kiderült, hogy a szpáhik ezredparancsnoka emelkedett hangulatban tartott lakása felé, s amikor meglátta lefegyverzett katonáit, elvesztette maradék józanságát is, és néhányszor a levegőbe lőtt. A villamos utasai némi dulakodás után elvették pisztolyát és lelökték a villamosról. A segítségünkre érkező két teherautónyi tengerész csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudta megvédeni a tömeg felháborodásától.”

* * *

Délután három órára tömeggyűlést hirdettek az Országház előtti térre. Serényen működtek az egyesült párt agitátorai, hogy minél többen jöjjenek el a külvárosokból, a gyárakból. A kezdés időpontjára már zsúfolásig telt emberrel az Országház körüli hatalmas térség, de még mindig újabb és újabb érkezők duzzasztották nagyobbra immár a térbe torkolló utcákat is megtöltő tömeget. Rácz Laci, az akkori idők híres pesti cigányprímása háromszáz muzsikusként vezényelt, akik szakadatlanul játszották a sebtében betanult mozgalmi dalokat, főképpen a Marseillaise-t meg az Internacionálét.

Mivel ennyi emberhez nem lehetett egyetlen helyről beszélni, a szónoklásra kijelölt vezetők különböző pontokon vártak szereplésükre.

Garbai Sándor, a kormányzótanács elnöke nyitotta meg a gyűlést a főhelyen, a két oroszlan közötti lépcsősor tetején. Ugyaninnen

szónokolt Kun Béla és Szamuely Tibor. Előbbi hosszasan és körülményesen, utóbbi röviden és szárazon, erőtlen, fátyolos hangon, torkának krónikus érzékenysége miatt.

A szónoklatok között egy-egy forradalmi dalt játszott a háromszáz tagú cigányzenekar. Bokányi Dezső, a legügyesebben beszélő népbiztos szavaló hanghordozás közben lelépdelt Kun Béla mellől a lépcsőkön. Vállára emelte a tömeg, így szónokolt tovább.

Böhm Vilmos nyitott gépkocsija a tér kellős közepén állt, fullasztó embersűrűben, ő innen intézte szózatát hallgatóihoz. Szemben az Országházzal, a földművelésügyi minisztérium palotájának harmadik emeleti erkélyéről Nyisztor György beszélt. Az Országház tér és az Alkotmány utca találkozásánál, az igazságügyi palota sarokablakából Vágó Béla lelkesítette hallgatóságát az új rend támogatására.

Ezzel az ünneplésre mozgósított tömeggel kívánták legalizáltatni ország-világ előtt a vörösdiktatúrát és a maguk vezetői jogosultságát a hatalomra jutott kommunista és szociáldemokrata politikusok.

* * *

Miközben az Országház előtt kalapot lengetve, cigányzenére éltette Kun Bélát és társait a százezres tömeg, fenn a Várban csendes és fakó találkozóra került sor. A szociáldemokrata vezérek által megbuktatott, jórészt még mindig tájékozatlan Berinkey-kormány tagjai udvariassági látogatáson vettek búcsút Károlyi Mihálytól.

Károlyi, aki döntően elősegítette a szociáldemokratákat támogató konspirációjával a rendszerváltozást jelentő kormánycserét, erőlyesen hangoztatta volt miniszterei előtt:

„Dolgozni fogok mint közkatona, mert úgy látom, hogy ma már Magyarország csak az Internacionálén keresztül menthető meg. (...) Bele akarok és bele is fogok helyezkedni az új politikai és gazdasági rendbe. Nem kényszerből, és nem keserűséggel, hanem tudatosan!”

Március 24. hétfő

Szakadatlanul gyártotta rendeleteit, s plakátolta ki a forradalmi kormányzótanács. Ugyanezt tették külön-külön a népbiztosságok is. A hétfőn reggelre kiragasztott plakátok egyike:

„Minden üzlet, az élelmiszerüzletek, gyógyszertárak, drogériák és az egészségügyi cikkeket árusító üzemek, könyv- és papírkereskedések, dohánytőzsdék kivételével, azonnal lezárandó és azokból további intézkedésig semminemű áru és anyag semmilyen célra a szocializáló népbiztosság engedélye nélkül el nem vihető és ki nem adható. Üzemfenntartáshoz szükséges cikkek kiadására a szocializáló népbiztosság /Tőzsdepalota/ áruosztálya ad engedélyt. Mindazok, akik ezen rendelkezést megszegik és árukat vagy anyagokat a szocializáló népbiztosság engedélye nélkül üzleteikből elvisznek, kiadnak, vagy elrejtene, forradalmi törvényszék elé állíttatnak és halállal büntettetnek!”

Szocializáló népbiztosság.”

* * *

A budapesti mentőszolgálat naplója szerint e napon megőrült Drexler Sándor huszonhat éves Szondy utcai kereskedő, amikor tudomására jutott, hogy minden magántulajdonú árukészletet kisajátít a kormányzótanács. A lipótmezei elmeógyógyintézetbe szállították a mentők a megtébolyult fiatalembert.

* * *

Egymást érték a katonai rendeletek is:

„Minden katona vonuljon haladéktalanul csapatteste kaszárnyájába. Minden katona foglalja el azonnal szolgálati beosztását. Minden olyan katonát, aki a rendelet keltétől számított 24 órán túl szolgálati beosztását önkényesen elhagyja, forradalmi törvényszék elé állítok.

(...)

Ha a katonák nem teljesítik kötelességüket, akkor a magyar tanácskőztársaság elveszett. A forradalmi kormányzótanács vaspfegyelmet követel és a

proletárság érdekében minden eszközzel meg fogja teremteni a szervezett és mindenre elszánt és engedelmesen dolgozó és harcoló sereget.

Pogány József, hadügyi népbiztos.

A hadügyi népbiztosság vezetői, Pogány József és két helyettese: Samuely Tibor és Szántó Béla ismertették a kormányzótanács ülésén a Vörös Hadsereg létrehozására vonatkozó rendelettervezetet. Idegenkedtek mindentől, ami a császári és királyi közös hadseregbe, illetve a magyar királyi honvédség szervezetére és hadrendjére emlékeztetett, a reguláris – sorozásos – haderő lehetősége föl sem merült.

Böhm Vilmos népbiztosként jelen volt a kormányzótanácsi ülésen. Így minősítette a hadügyi népbiztosság előterjesztését:

„... Az önkéntes jelentkezés és toborzás alapjára helyezkedtek és megtartották az októberi forradalom részéről már szétkergetésre ítélt, forradalmi szempontból teljesen megbízhatatlan fiatalokból álló hadsereget. Az új rendelet szerint a hadseregbe elsősorban szervezett munkások és párttagok toborozhatók. Ez csak kerülőutat jelentett. A kétes elemek, amelyek be akartak jutni a Vörös Hadseregbe, egyszerűen beiratkoztak a szakszervezetbe vagy szocialista pártszervezetbe, tagkönyvecskéjük alapján aztán örömmel felvették őket a vörös katonák sorába.”

Délután tartotta utolsó, önfelosztató ülését az októberi polgári forradalomkor alakult Nemzeti Tanács. Hock János, a tanács elnöke Károlyi Mihály politikai észjárásának megfelelően indokolta, miért vált elkerülhetlenné mindaz, ami történt.

A hatalomra került szocialista vezetőség nevében Vanczák János nagy elismeréssel méltatta Hock János elnöki működését. A szintén jelenlévő dr. Landler Jenő belügyi népbiztos kívárta a formások lezajlását, majd a hatalom valódi birtokosaként utolsónak nyilatkozott:

„Politikai forradalom szülte a Nemzeti Tanácsot, és szociális forradalom temette el. Ilyen körülmények között nekem csak az a szerepem, hogy a forradalom jogán átvegyem a Nemzeti Tanács értékeit.”

A kezdettől igen offenzív és becsvágyó közoktatási népbiztosság első rendelete:

„Ezentúl a dolgozó munkásságnak is meglesz a lehetősége arra, hogy olcsón és könnyen jusson színházjegyekhez.

Ezért a csütörtöki, /március 27./ és a következő napokra váltott operai, nemzeti színházi, vígszínházi, Medgyasszay-színházi, magyar színházi és királyszínházi jegyek érvényességüket veszítik.

(...)

Páholyokat ezentúl csak ülésenként adnak el, ki-ki csak annyi páholyülést válthat, amennyit tényleg igénybe vesz.

Ezentúl a művészet nem lesz a ráérő gazdagok kiváltságos élvezete. A kultúra a dolgozó nép jussa!

*Kunfi Zsigmond népbiztos
Lukács György helyettes népbiztos.”*

A belügyi népbiztosság sem mulasztotta el e napon a rendelethozatalt:

„Mindenki köteles a birtokában lévő katonai és egyéb lőfegyvert, vadászfegyvert és gépfegyvert, kézigránátot és mindennemű lőszert, tekintet nélkül azok használhatóságára, az alábbi megjelölt helyen és időben beszolgáltatni. (...)

A beszolgáltatás alkalmával az ott működő bizottság fogja eldönteni, hogy ki tarthatja meg továbbra is a bemutatott fegyvereket. Ezek részére a bizottság új engedélyt fog kiadni. Az összes előbbi fegyverviselési és fegyvertartási engedély tehát érvényét veszti. (...)

Aki fegyverét nem szolgáltatja be, és azt a fenti bizottság újabb engedélye nélkül továbbra is magánál tartja vagy viseli, öt évig terjedő fegyhbázzal és 50.000 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntethető. A bűnösök fölött a forradalmi törvényszék ítél.

Budapest, 1919. március 24.

A forradalmi kormányzótanács rendőri népbiztossága.”

* * *

Pescha Oszkár huszonegy éves tengerész, járőrparancsnok Érd és Nagytétény között teljesített járőrszolgálatot hét, nyolc emberével ezen a napon. Budapest irányából autó robogott feléjük. Igazoltatni akarták, de a ponyvatetejű tehergépkocsi nem állt meg. Pescha Oszkár a mellettük tovarobogó járműre lőtt és két embert megsebesített. Erre azonnal leállt a teherautó. Kiderült, hogy az utasok a budafoki munkástanács tagjai: Esztráb János festő, Pollacsek Gyula szobrász, Beck Ferenc kőműves, Krausz János szobafestő, ifj. Belicher Pál lakatos, Stréhn Károly főhadnagy, valamint a forradalmi törvényszék tagjai: Andra János és Keck Ferenc.

Letartóztatták és magukkal hurcolták Pescha Oszkárt Budafokra. A községházán átalakultak rögtönítélő bírósággá és golyó általi halálra ítélték a fiatal tengerészt. Megkötözték, s az udvaron a fal tövébe ültették. Mivel már sötét volt, parázsló szivart dugtak a szájába, hogy célzás-kor jobban lássák.

Andra János vezényelte a sortüzet, amelyet Klie Antal fémöntő, Zsíros Gyula fehérneműtisztító, Foltin Pál segédmunkás, Glasz Ágoston rendőr, a budafoki vörösőrség tagjai lőttek ki. De négyen sem tudták pontosan eltalálni, mire Foltin Pál közelről, revolverrel a vergődő fiatalember szívébe lőtt.

Március 25. kedd

Nyilvánosságra hozták a forradalmi kormányzótanács 12 pontból álló, hosszú szövegű rendeletét a Vörös Hadsereg felállításáról.

„1. A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a Magyarországi Tanácsköztársaság forradalmi fegyelmen alapuló új proletár hadseregének alakítását a következő alapokon:

A hadsereg neve: Vörös Hadsereg. A Vörös Hadsereg elsősorban a szervezett munkásságból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletárkatonákból áll. A hadseregbe való belépésre jogosít a csapattestek bizalmi testületének, vagy a Magyarországi Szocialista Pártnak, vagy a szakszervezetnek, vagy pedig a munkás és földművesszegények tanácsának ajánlása.

2. A Vörös Hadsereg katonái teljes ellátást, ruházatot, fűlszerelést és havi 450 korona fizetést kapnak. A Vörös Hadseregben szolgáló katonák hozzátartozóiról gondoskodás történik olyképpen, hogy minden családtag után havonként 50-50 korona családi pótlékot kapnak. A családos katonák félévenként 300 korona lakbérben részesülnek. Jutalomdíj hathavi kifogástalan szolgálat után 300 korona. (...)

3. A Vörös Hadsereg legfelsőbb irányítója a Forradalmi Kormányzótanács. A hadsereg közvetlen irányítását és szervezését a hadügyi népbiztosság végzi. (...)

* * *

A Vörös Hadsereg felállításáról szóló rendelettel együtt, a Népszava e napi számában jelent meg Várnai Zseni kommunista költeménye:

„Azt mondtam én édes fiam:

Ne menj fiam a csatába,

Lelkem fiam,

Drága vérem,

Katonának fából lába,

Ne menj fiam a csatába.

(...)

De most mondom, édes fiam,

Hallod fiam? megvirradt már!

Szól a kakas,

Kukorékol,

Tiéd a föld, a kék határ,

Az erdő, a dalos madár.

(...)

Hazátlanok szent hazáját

Ezer szívvel, ezer karral,

Szeresd fiam,

Védd meg fiam

Milliónyi akarattal

Tűzzel vassal és haraggal,

Most én mondom: szülőanyád!”

„A Vörös Hadseregnek haladéktalanul gépjárművekre van szüksége. A hadügyi népbiztosság elrendeli tehát, hogy a Budapesten és a szomszédos községek területén lévő minden személyszállító és teherautómobilt és motorkerékpárt a hozzá tartozó teljes felszereléssel március 28-án reggel 8 órakor a Vérmezőn be kell mutatni, tekintet nélkül arra, hogy a kocsit a hadügyi népbiztosságnál előzetesen bejelentették-e már. (...) Azok, akiknek birtokában olyan gépkocsi van, amely nem üzemképes, ennek bejelentésére személyesen tartoznak a szemle helyén megjelenni és a kocsira vonatkozó pontos adatokat ott előszóval előadni. Az, aki e rendeletnek nem tesz eleget, üzemképes kocsiját be nem mutatja, vagy pedig azt mesterségesen üzemképtelenné teszi, a megjelent kormányzótanácsi rendelet alapján a forradalmi törvényszék elé kerül. (...)

Budapest, 1919. március 25.

Pogány, hadügyi népbiztos.”

Elrendelte a Kormányzótanács a házasságon kívül született gyermekek egyenjogúságát:

„1. pg. A Magyarországi Tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. Mindazok a jogok és kötelezettségek, amelyek a törvényes házasságból született gyermeket megilletik, pl. névviselés, tartás, családi pótlék, stb. csorbítatlanul kiterjednek azokra a gyermekekre is, akik házasságon kívül születtek.

2. pg. Ha a gyermek születési anyakönyvéből nem tűnik ki, hogy ki a gyermek atyja, ezt akár a gyermeknek, akár az anyjának kérelmére hatósági úton, külön eljárással kell megállapítani.

(...)

Az anya vagy a gyermek kérelmére a születési anyakönyvbe a gyermek atyjaként be kell jegyezni azt, aki ellen a gyermek javára jogerős bírósági ítélet azért állapított meg tartási kötelezettséget, mert az anyával nemileg érintkezett. Nincs helye a bejegyzésnek, ha a tartási kötelezettség megállapítása többekkel szemben történt.

3. pg. Az atyaság anyakönyvi bejegyzése után a gyermek születési anyakönyvéből csak oly kivonatot szabad kiállítani, melyből nem tűnik ki, hogy az atyaság bejegyzése utólagosan történt.”

Bécsbe érkezett a budapesti kormányzótanács követe, Bolgár Elek, Kun Béla személyes bizalmasa. Állomáshelyére a Károlyi-kormány volt államtitkára, Diner-Dénes József kísértte el, mivel Diner-Dénesnek szoros baráti kapcsolatai voltak Ausztria vezetőivel, a hatalmon lévő szociáldemokrata párt politikusaival.

Bolgár Eleket rögtön megérkezése után elvitte bemutatni az osztrák kormány tagjainak. Renner kancellárt és Bauer külügyminisztert arról akarták meggyőzni, hogy üdvös lenne, ha Bécs követné Budapest példáját. Mind Renner, mind Bauer lehetetlennek tartotta a kommunisták bécsi hatalomátvételét, de ígéretet tettek, hogy a legszorosabb diplomáciai és gazdasági együttműködéssel fogják segíteni a magyarországi kormányt.

Bolgár Elek és Diner-Dénes József kérték a hadianyag-szállítás szabadba vételét. A bécsi vezetők, hivatkozva az antant szigorú viselkedésére, nem tettek határozott ígéretet, de Deutsch hadügyi államtitkár biztosította Kun Béla képviselőit, hogy hallgatólagosan tudomásul veszi a kormányzótanács katonai természetű vásárlásait.

Dr. Kelemen Béla közigazgatási szakember, hivatásos politikus Csongrád vármegye és Szeged város főispánja volt a királyi Magyarországon. A Tanácsköztársaság idején mindvégig Szegeden tartózkodott és az ellenforradalmi szervezkedés polgári irányítója volt. Működéséről, élményeiről szoros, részletes naplót vezetett. Följegyzései alapvető fontosságúak a korszak iránt komolyabban érdeklődők számára. Az alábbi idézet az ő fogalmazása:

„Március 25-én hajnalban a franciák egy teherautón, melyet Szeged-Rókus állomáson állítottak össze, egy 8 tisztből és 377 emberből álló különítményt indítottak útnak Aradra. Minthogy az arad-csanádi vasúton a forgalom szünetelt, az irányítás Békéscsabán át történt. Ekkor Békéscsabán székelt a Vörös Hadsereg kötelékébe beosztott néhai 23. hadosztály parancsnoksága. A parancsnokság kora reggel értesítést kapott, hogy a francia különvonat Szegedről elindult. Reggel hét órakor Békéscsabán riadót fújtak s az összegyülekezett

vöröscsapatokat egy üres tehervonaton kivitték Nagygerendásra, ahova két páncélvonatot is kiküldtek. A páncélvonatokat úgy állították fel, hogy a franciák vonatának közéjük kellett befutni, amikor a francia vonat megérkezett, a franciákat Andrassy Gyula békéscsabai városparancsnok és Székely Lajos ügyvéd, az ottani direktórium vezetője, megadásra szólították fel. A francia tisztek tiltakoztak ugyan, de a két páncélvonat és a felállított gépfegyverek közt kelepceben lévén, lefegyverezték őket. A letartóztatott franciákat Békéscsabán két napig tartották fogva, onnét Szolnokra vitték őket, s onnét néhány nap múlva a budapesti antantbizottság fellépésére szállították el őket Aradra. Felszerelésük nagy része a békéscsabai vörösök kezén elkallódott.”

A vörös hatalom vezetői kezdettől elsőrendű érdeküknek tekintették a kifogástalanul működő értesülési hálózatot. Mindenekelőtt az általuk ellenforradalmi cselekménynek mondott esetekről szóló értesítéseket tartották fontosnak.

25-én érkeztek először jelentések Budapestre, a belügyi népbiztonságra vidéki letartóztatásokról. Direktóriumai rendeletre a Pest megyei Kistarcsán a községi bírót és a katolikus papot, a Szabolcs megyei Kisvárdán a katolikus plébánia káplánját és egy cipésmestert, a Szatmár megyei Kálmádon szintén a katolikus papot és egy katonatisztet, s ugyancsak Szatmár megyében Koródi Katona János szolgabíróvették őrizetbe, hogy forradalmi törvényszék elé állítsák őket.

Szuromi László 30 éves vöröskatona, a munkásokból toborzott század közlegénye elhagyta őrhelyét, élesre töltött puskával járta a várost, ivott, részegen lövöldözött. A kecskeméti katonai rögtönítélő bíróság golyó általi halált mondott ki rá. Az ítéletet késedelem nélkül végrehajtották.

Március 26. szerda

A napról napra elmaradhatatlanul megjelenő számos rendelet egyike:

„Aki a birtokaiban lévő aranyérmeket és külföldi pénznemeket tizennégy nap alatt nem adja át valamely tanácsi ellenőrzés alatt álló pénzügyintézetnek, forradalmi törvényszék elé kerül.

Budapest, 1919. március 26.

A Forradalmi Kormányzótanács”

Nagyváradon is radikális kommunista uralom létezett a diktatúra kiáltásától a román megszállás kezdetéig. A sajtó itt is ugyanolyan hangnemet használt, mint Budapesten, amint a Nagyvárad Friss Újság e napi számából való illusztráció is mutatja:

„Öreg emberek, kivénhedt elnyomók utolsó fészke volt a Bihar megyei Kászinó, amelyet stílszerűen a Tisza Kálmán téren a Tiszaházban helyeztek el. Az idők keresztülvágtak rajta s a Munkástanács a maga számára rekvirálta az elhalt rendszer szellemének utolsó tanyáját. Friss, új világ költözik be ide, s az Ady Társaság, ahova az összes kultúrintézmények beolvadnak, ahonnan a színház művészeti vezetését irányítani fogják, Balogh István és Zsolt Béla itt kap megfelelő elhelyezést.”

Betrix francia ezredes, a Szegedet megszállva tartó tekintélyes létszámú francia haderő parancsnoka meg akarta tisztítani a várost a kommunista vezetésről, ezért nyolc pontból álló, teljesíthetetlen ultimátumot intézett a vörös direktóriumhoz, amely önként számolta volna fel magát, ha enged a követelésnek. Betrix tisztában lévén feltételeinek elutasításával, eleve intézkedett a direktórium letartóztatásáról.

Szeged kommunista vezetői nem várták meg a kenyértörést. Még az ultimátum kézhezvételének éjszakáján, 27-én virradatra kivonultak a városból, jelentős számú vöröskatona és vöröstengerész kíséretében. Ezernél több különböző gyalogsági fegyvert, a hozzá való nagy

mennyiségű lőszert és sokféle katonai felszerelést, élelmiszert és járműveket vittek magukkal a demarkációs vonalon túli területre.

Zömük Szeged közelében, a nehezen ellenőrizhető tanyavilágban bújt meg, parancsnokaik, politikai vezetőik pedig Kecskeméten rendezkedtek be.

* * *

Bihari Mihály a népbiztosok bizalmasaként vezette a gyorsírási jegyzőkönyvet a kormányzótanács ülésein. Visszaemlékezéseiben olvasható:

„Este kilenc óra körül megszakították a Kormányzótanács ülését, és a Sándor palota első emeleti lakosztályában, amely azelőtt a mindenkori miniszterelnök lakásául szolgált, vacsorát tálaltak fel. A legfinomabb meissenai tányérokon hozták, az erre a szolgálatra már a régi időkben mesteri módon begyakorolt altisztek az egyes fogásokat, ezüst evőeszközökkel ettünk és kristálypoharakból ittunk szódavizet, vagy tiszta vizet. A vacsora a lehető legegyszerűbb volt, ugyanaz, amit a népbiztosok fogyasztottak a Szovjetházban minden este. Egy kis szelet zsírtalan, száraz hús, burgonya, káposzta vagy kelkáposzta körettel, és desszert gyanánt egy úgynevezett Adria-desszert, ami nem volt más, mint ezüstpapírba csomagolt nápolyi szelet.”

Eleinte Sommer Béla, az Otthon Kör vendéglőse szállította a kormányzótanács vacsoráit, számlával együtt, amely számlát minden esetben közkiadásként, a rendelkezési alap terhére egyenlítették ki. Március 26-án 1166 koronát tett ki a költség, ekként részletezve:

50 vacsora á 20 korona 1000 K

40 babkáv 86 K.

40 tea 80 K.

* * *

Boltjának és árukészletének kártérítés nélküli kisajátítása miatt Farkas Antal harmincnyolc éves budapesti kereskedő (Alsóerdősor 26.) borotvával átvágta a torkát. Mire rátaláltak, már elvérzett, olvasható a fővárosi mentők március 26-i naplójában.

Március 27. csütörtök

Kivonat a Népszavából:

„Kun Béla – Levél az elvtársakhoz:

»...igaza volt Leninnek, amikor naponta figyelmünkbe ajánlotta nekünk, tanítványainak, Liebknecht Vilmos mondását, hogy a taktikámat ha kell, minden 24 órában huszonnégyszer megváltoztatom...

Szálljon magába mindenki most, amikor a proletariátus vezetője és szervezője lett a társadalom szocialista rendjének: gondolja meg mindenki, mi lett volna jobb, a barikádon verekedni, proletárvért ontani (mert csak ezt sajnálom), avagy azt a nagyszerű építőmunkát végrehajtani, amelytől minden proletár szíve hangosabban dobban.

Az alkotómunka megakasztása ma ellenforradalmi cselekedet. Ma annyira balra vagyunk, hogy lehetetlen tovább balra mennünk. Ma nincs baloldali ellenforradalom, csak jobboldali. A magyar proletárság pártja a nemzetközi kommunista párt magyar osztálya.«”

* * *

A fővárosi közoktatási bizottsága a következő rendeletet hozta nyilvánosságra:

*„Elrendelem, hogy az összes iskolákban a vallás tanítását azonnal be-
szüntessék és a felszabaduló órák részben a mai társadalmi viszonyok ismertetésére, részben a közismereti tárgyak tanítására fordítandók.*

Budapest, 1919. március 27.

Gémes Sándor s. k. népbiztos”

* * *

Megjelent az ipari üzemek, bányák, közlekedési vállalatok államosításáról szóló rendelet. Eszerint a húsz munkásnál többet foglalkoztató tulajdonosokat megfosztották a tulajdonjogtól.

Helyettük a szocializálási népbiztosság által kinevezett termelőbiztos volt hivatva az irányításra. A felelősségére bízott üzem dolgozói ellenőrző munkástanácsot választottak. Százfőnyi munkáslétszám alatt háromtagú, száz fölött öttagú, ötszáznál több munkás esetében legfeljebb

héttagú lehetett a munkástanács. Hatáskörébe tartozott a munkafegyelem megteremtése, a termelés ellenőrzése, a köztulajdonú értékek védelme.

A termelőbiztos és az üzemi munkástanács közti áthidalhatatlan ellentét feloldására a szociális termelés népbiztosát kellett felkérni.

* * *

Óbudán, a Zsigmond utca 50. alatti otthonában elvágta önkezével a nyakát Schumann József hatvanéves kereskedő, mert nem tudta elviselni, hogy egész vagyonától megfosztotta a kommunizálás.

* * *

Kamuty Lajos főhadnagy, az ungvári csendőrszakasz volt parancsnoka Kisvárdán tartózkodott, amikor fegyveres járőr kereste meg a sátorlajújhelyi direktórium azon utasításával, hogy le kell őt tartóztatni, Sátorlajújhelyre kísérendő. Kamuty főhadnagy a készülődés ürügyével egy óvatlan pillanatban kézbe vette pisztolyát és főbe lőtte magát.

* * *

Idézet Móricz Zsigmond riportjából, amelyet Az Ember című újság közölt:

„Új közönség

Budapest, 1919. március 27-én

A Nemzeti Színházban voltam ma este, s új közönség ült körülöttem. Meg voltam hatva és el voltam bűvölve, amikor gróf Széchenyi Béla páholyában három dobánygyári kisasszonyt és egy öreg, fekete fejkendő nénit láttam.

Az egész zsúfolt színházban proletár érzék izzott. Mi az, ami a proletárságot annyira megismerhetővé teszi? A szemek fénye! Tiszta és nyílt tekintetek, ártatlan és őszinte nézés. (...)

Jó és szép világ. Legszebb minden világok között: emberi világ.

(...)

Egészen megújítottam ezen az estén, s valami magas és tiszta érzések keltek föl bennem a művészet feladatáról.”

Március 28. péntek

„Mindenkibez!

A népjogok elvei szerint a külállamok képviselői föl vannak jogosítva saját nemzeti zászlójuk kitűzésére. Ez a jog megilleti az ez idő szerint Budapesten tartózkodó idegen katonai missziókat is, amelyek zászlaja tehát a Magyar Tanácsköztársaság oltalma alatt áll.

Ezt mindenkinek oly figyelmeztetéssel hozom tudomására, hogy az, aki a szóban lévő idegen katonai missziók zászlóját megsérti vagy az ellen bármi módon erőszakos cselekményt követ el, forradalmi törvényszék elé fog állíttatni.

Kun Béla, külügyi népbiztos.”

(Itt kell szóba hozni azt a tényt, hogy Kun Béla és társai a honi lakosság számára a fenti figyelmeztetés ellenkezőjét tiltották meg. Üldözendő volt mindenfajta nemzeti jelzés használata. A vörös szín, a vörös zászló kizárólagosságát tették kötelezővé. Hatalmuk idején szóba sem került új, önálló magyar nemzeti zászló és felségjel szükségessége, holott ez elmaradhatatlan velejárója a nemzeti függetlenségnek, az állam szuverenitásának.)

* * *

A nemzeti nevelés és kultúra céljait szolgáló összes intézmény működését szüneteltették, vagy ellenkezőjére fordították rendeltetését. Szénhiányra való hivatkozással zárva tartották a Magyar Nemzeti Múzeumot is.

* * *

28-án hozta nyilvánosságra Kunfi Zsigmond közoktatási népbiztos azt a határozatát, hogy részlegesen és korlátozott időben engedélyezi a Nemzeti Múzeum látogatását. Hét közben naponta két órán át, délután háromtól ötig tarthattak nyitva a felszabadított osztályok. Hétfőn és csütörtökön az állattár, kedden és pénteken a régiségtár, szerdán és szombaton az ásványtár állt az érdeklődők rendelkezésére. Vasárnap

mindhárom osztály nyitva tartott délelőtt tíztől tizenhárom óráig, délután tizenöt órától tizenhét óráig.

A történelmi osztályt, ahol a múzeum alapvető gyűjteményét, a nemzeti múlt tárgyi emlékeit őrizték, továbbra is zárva tartották.

* * *

Megjelent a hivatalos közlönyben a központi forradalmi törvényszék személyi összetételét ismertető kormányzótanácsi határozat.

„Elnökök: Jancsik Ferenc és Rákos Ferenc

Tagok: Pintér János, Tanics László, Sávolt János, Boron János, Cserny József

Vádbiztosok: Vass Károly, Bartha József, Kölber Pál, Latkóczy Imre, Gál Ödön

Jegyzőkönyvvezetők: Szirmay István, Földes István, Reichard Zsigmond, Zayzon Ernő”

* * *

Kivonat a kormányzótanács XIII. sz. rendeletéből.

„1. A pénzügyintézeteknél lévő bérelt páncélrekeszek (székek) fölnyitása 1919. március 31. napján veszi kezdetét. (...)

3. A fölnyitás időpontjáról ... a pénzügyintézet... a bérlő részére tűzzön ki nap, óra és perc szerint meghatározott határidőt azzal, hogy abban az esetben, ha a bérlő a kitűzött időpontokon túl öt percnél tovább késik, távolmaradása a fölnyitást nem gátolja.

(...)

6. Belföldi ezüstérméket névértékben kell a bérlő javára írni, ezeket a darabokat az intézet további rendelkezéséig forgalomba nem hozhatja.

7. Aranyérméket és külföldi pénznemeket a megállapított árfolyamjegyzék szerint kell jóváírni.

(...)

8. Vitézségi és más hasonló érmeiket, valamint rendjeleket ékszernek kell tekinteni, irományokat csak a pénzügyi népbiztos engedélyével lehet kiadni.

9. A rekeszben talált lezárt csomagot vagy borítékot föl kell bontani...

(...)

12. Az eljárásról három példányban kell jegyzőkönyvet készíteni. Egy példányt a rekeszben kell elhelyezni, a másodikat az adófelügyelőnek átadni, a harmadikat pedig a félnek kiszolgáltatni.

13. A ládatrezorban lévő értékeknek, úgyszintén a szabad letétben elhelyezett lepecsételt borítékoknak fölbonthatásáról későbbben történik intézkedés.

(...)

Budapest, 1919. évi március hó 28.

A pénzügyintézetek ellenőrzőbizottsága:

Biermann s. k. Dr. Iván s. k.”

Az e napi Népszavában olvasható:

„A főváros tulajdonát képező közkórházakat az összes apácák ezen rendelet kézhezvételétől számított 24 órán belül tartoznak elhagyni, kivéve a műtősnői szolgálatra beosztott és a pavilonvezető testvéreket, akik további intézkedésig a közkórházakban maradhatnak.

(...)

A fővárosi közkórházakban szolgálatot teljesítő lelkészeket és segédlelkészeket szolgálatukból a mai nappal fölmentjük és föl hívjuk a nevezetteket, hogy a közkórházakban lévő lakásaikat 24 órán belül hagyják el és bocsássák a kórházvezetőség rendelkezésére.”

* * *

Gorkij forradalmár orosz író táviratát fogták Budapesten:

„Szívből üdvözlünk benneteket. Új élet virradt ránk, példátokat rövidesen az egész világ követni fogja.

Makszim Gorkij.”

Március 29. szombat

Kun Béla: A proletariátus egységéről (cikk a Népszavában)

„Nehéz és keserves küzdelmek várnak ránk! Amiatt, mert szimbóluma lettünk a proletariátus nemzetköziségének, egészen bizonyos, hogy el nem veszhetünk. A harmadik szovjetkongresszuson Lenin azt mondta, hogy mi ráalapítottuk forradalmunkat a proletariátus nemzetközi forradalmára. Nem

építettünk ingatag talajra, mert a forradalom jön. A forradalom csakugyan jött, és száguld tovább.”

* * *

Részletek a nevelési és oktatási intézmények köztulajdonba vételéről szóló rendeletről.

„1. pg. A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti. Ebhez képest a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe veszi át.

2. pg. Mindazokat, akik a Tanácsköztársaság társadalmába és szellemébe beilleszkednek, képességükhöz mértén szolgálatába kívánja állítani. Ennek folytán a nem állami nevelési és oktatási intézetek alkalmazottai közül azokat, akik ennek a feltételnek megfelelnek, a Tanácsköztársaság szolgálatába veszi át. Az egyházi személyeket (papokat, szerzeteseket, apácákat) azonban csak akkor, ha világi személyekké lesznek. (...)

3. pg. Az egyesek és közületek (községek, hitközségek) kötelesek mindazokat a járulékokat, amelyekből az intézetüket eddig egészben vagy részben fenntartották, a végleges rendezésig az eddigi módon az intézetek céljaira továbbra is beszolgáltatni.

4. pg. Az intézetek céljaira szolgáló ingatlanok és ingók átadásának megtagadása, annak késedelmes fogantatása, az ingók bárminemű megrongálása, elrejtése, elvitele, az intézetek fenntartására szolgáló járulékok beszolgáltatásának elmulasztása, késedelmes vagy az eddigi módon való teljesítése büncselekmény. Az ilyen büncselekmény elkövetőit forradalmi törvényszék elé kell állítani.

(...)

Budapest, 1919. március 29.

A Forradalmi Kormányzótanács
Garbai Sándor s. k.
A Kormányzótanács elnöke
Kunfi Zsigmond s. k.
közoktatásügyi népbiztos”

* * *

A belügyi népbiztosság szolgálati utasítására kötelezővé tették az utasok személyi motozását a budapesti pályaudvarokon. Ezzel az intézkedéssel is elejét akarták venni az értékek külföldre csempészésének. Azt a motozók döntötték el, mennyi pénz vagy más érték maradhatott az utasnál. Mindenfajta jegyzett idegen valutát, bankbetétet, nemesfémet és egyéb ékszert tetszés szerint elkobozhattak az igazoltatók.

* * *

„XVI. RENDELET

1. Felbatalmazzuk a szociális termelés népbiztosát, hogy az arany tárgyak és ékszerek elárulásával foglalkozó üzleteket igénybe vegye olyanképpen, hogy kiküldötték útján átveszi ezen üzletben lévő mindazokat az aranytárgyakat és a zsebórák kivételével aranyba nagy más anyagba foglalt nagy foglalat nélküli ékszereket és drágaköveket, amelyeknek jelenlegi értéke 500 K-t meghaladja.

2. A Forradalmi Kormányzótanács az üzletekből beszolgáltatott és beszedett értéktárgyakat akár eladás, akár más úton értékesíteni fogja. (...)

3. A Forradalmi Törvényszék ítél azok felett, akik a rendelet szabályait megszegik.

Budapest, 1919. március 29.

A Forradalmi Kormányzótanács.”

* * *

Idézet a Vörös Újság e napi számából.

„Kipucoltuk a mágnáskaszinót.

(...) A legkiáltóbb bűnbarlangja a régi, letűnt világnak a Nemzeti Kaszinó, a feudális urak, mágnások és egyéb népnyúzó degeneráltak társaságának klubja, a Kossuth Lajos utcában.

Henyélő urak kaszinóira nincs többé szükség. A tanácsköztársaság lefoglalta az összes kaszinókat.”

* * *

Napokon át öthasábos szalagszövegben hirdették az újságok, hogy „szombaton, március 29-én az összes színházakban, kabarékban és mulatókban Vöröskatona-est!”

Szamuelyné Szilágyi Jolán szerint „Tibornak a Király Színházban kellett beszélnie. Két Lenin-fiúval együtt várakoztunk a színpalak mögött, míg a kerületi tanácselnök a bevezető beszédet elmondta. Különös, romantikus és ugyanakkor kijózanító környezet volt. Mindennek a fonák oldalát láttuk. (...) A statisztanők és balett-táncosok is itt várakoztak velünk, Tibor beszéde után látványos operettet adnak majd elő. (...) Tibor zavarba jött ennyi nőies nő között. A Lenin-fiúk is egészen csendesek lettek a szokatlan környezetben.

Tibor színpadra lépett. A Lenin-fiúk a kulisszák mögött, közvetlen a közelében helyezkedtek el, és benéztek a nézőtérre, lőfegyvereiket készenlétben tartották.”

A Vörös Hadsereg létrehozásáért folytatott toborzó kampányban részt vett a tanácsköztársaság valamennyi vezetője. Miközben Szamuely a Király Színházban szónokolt, ugyanabban az időben számos politikai vezér és népbiztos szerepelt színpadon.

Kun Béla a Vígyszínházban, Pogány József a Nemzeti Színházban, Kunfi Zsigmond a Belvárosi Színházban, Weltner Jakab az Operaházban, Vágó Béla a Városi (ma Erkel) Színházban agitált a Vörös Hadsereg szükségessége mellett, majd ingyen tekinthette meg a közönség a politikai beszédek követő alkalmi díszelőadást.

Március 30. vasárnap

Közlemény a Vörös Újság hírrovatában:

„A Közoktatásügyi Népbiztosság szabad oktatásának vezetősége a következő felhívást teszi közzé:

Diák elvtársak! Egyetemi hallgatók!

A Közoktatásügyi Népbiztosság nagyszabású népművelési munkába fogott. Még mindig a proletárok milliói, főleg a földműves szegények nem tudnak sem írni, sem olvasni.

Diák elvtársaink! Egyetemi hallgatók! Hozzátok fordulunk, akiknek lelkében él az elnyomott emberiség felszabadító munkája iránt való lelkesedés, jelentkeztek minél nagyobb számban, hogy ebben a nagy oktatómunkában részt vegyetek. A proletáriátus diktatúrája kétszeres szeretettel öleli keblére azokat a diák elvtársakat, akik proletártestvéreik szellemi felszabadításának magasztos és nemes munkájában részt venni kívánnak.

Csak azok a diák elvtársaink jelentkezzenek, akik belső meggyőződéssel hirdethetik az új tanokat, és akik ebben a munkában eddig is tevékenyen részt vettek. Jelentkezni lehet az Országos Propaganda Bizottság helyiségében, Múzeum kert. 1. szám alatt a titkárságnál.”

Megalakult a Vörös Őrség Vágó Béla belügyinépbiztos-helyettes bábkodásával. Délelőtt ezrével jelentek meg az érdekeltek a Gólyavárban tartott gyűlésen. Kimondták: a régi karhatalmi alakulatokból – rendőrségtől, csendőrségtől, határrendőrségtől – csakis a proletárdiktatúra követelményei szerint feltétlenül megbízható személyek kerülhetnek át a Vörös Őrségbe.

A kormányzótanács vezetői legalább harmincezer ilyen megbízható férfi jelentkezését várták az új karhatalmi testületbe.

Úgy határoztak, nyilvánosságra hozzák a jelentkezők névsorát, mielőtt bárkit alkalmaznának.

A névsorok ismertetésének az a célja, hogy bármelyik állampolgár írásban tiltakozhasson az általa kifogásolt személy alkalmazása ellen. Alapos indoklás esetén figyelembe veszik a tiltakozást. Nyolc nap áll rendelkezésre a tiltakozás megtételére, amelyet a belügyi népbiztosságra kell címezni.

Késedelem nélkül megkezdték a toborzást. Jelentkezni lehetett a Vörös Őrség főparancsnokságán, amely már be is rendezkedett a főváros egyik legelőkelőbb nagyszállójában, a Dunapalotában.

Kun Béla nyilatkozata a Neue Freie Presse-nek:

Arra a kérdésre, milyen feltételek mellett kötne a tanácskormány az antanttal békét, Kun Béla ezt válaszolta:

„Mi nem állunk a területi integritás alapján! Nem is vagyunk hadiállapotban az antanttal. Ezzel válaszoltam arra a kérdésre is, milyen feltételek mellett kötnénk békét. Viszonyunk a semleges államokhoz változatlanul jó. Viszonyunk Német-Ausztriához különösen barátságos, és igyekezni fogunk ezt tettekkel is bizonyítani. Mibelyt módunk lesz saját élelmiszerbiányunkat leküzdeni, Német-Ausztriát haladéktalanul ellátjuk minden eszközzel, sőt, azt hisszük, hogy a magyar proletáriátus, avégből, hogy bizonyítsa az osztrák proletáriátussal való szolidaritását, hajlandó lesz nélkülözések elviselésére is. A magyar proletáriátus meg fogja mutatni, hogy lemondani és nélkülözni is tud más nyelven beszélő proletártársaiért.”

* * *

A Népszava e napi számában olvasható:

„(...) A Forradalmi Kormányzótanács elrendelte, hogy a magánműtárakban lévő műkincseket foglalják le. Az estei Herzog és Nemes Marcell-féle gyűjteményeket már lefoglalták. Nemcsak a fővárosban folyik a nagy leltározás, hanem a vidéki kastélyokban és palotákban is. Már megtörtént az összeírás Esterházy Mór, Hadik János kastélyában, továbbá a Zichy, Károlyi, Papenheim, Széchenyi és Cziráky családok uradalmain. Tegnap Berceller Adolf és Entzbruder Dezső elvtársak megjelentek a kismartoni várkastélyban Esterházy Miklósnál. A földszinten a herceg dolgozószobájában írják a leltárok jegyzőkönyvét. A kismartoni várkastélyt és műkincseit a direktorium veszi birtokba.”

* * *

„XV. SZÁMÚ RENDELET

1. Azokat az aranytárgyakat, ékszereket és drágaköveket, amelyek jelenlegi értéke darabonként 2000 koronát meghalad, a szociális termelés biztosa által kijelölendő helyen és napon elismervény ellenében be kell szolgáltatni. A beszállítási kötelezettség azokat is terheli, akik másnak a tulajdonát képező ily értéktárgyakat tartanak birtokukban.

Az érték megállapítása végett az aranytárgyakat, ékszereket vagy drágaköveket a szociális termelés népbiztosa által kijelölendő becslőhelyen be lehet mutatni. E becslőhelyek a becslés eredményéről tanúsítványt adnak. A beszállított értéktárgyakért megtérítés nem jár.

2. Ez a rendelet nem terjed ki az aranytárgyak, ékszerek és drágakövek elárusításával foglalkozó üzletekre.

3. A forradalmi törvényszék ítél azok fölött, akik e rendelet szabályait megszegik.

Budapest, 1919. március 30.

A Forradalmi Kormányzótanács

Garbai s. k.

elnök

Böhm s. k.

szocializációs népbiztos.”

* * *

Kedvessy, a Nemzeti Kaszinó vendéglőse harmincadikán este így számlázott a rendelkezési alap terhére, a kormányzótanács számára küldött vacsoráért:

„30 tea cukorral 75 K.

60 drb. sonkás szendvics 480 K.

35 katona részére füstölt hús és kenyér 295.50 K.

35 drb ugorka 35 K.”

Március 31. hétfő

A Közoktatásügyi Népbiztosságtól

„RENDELET

1. A tanoncok munkaideje a rendelet megjelenésétől kezdve heti 36 óra, melybe az elméleti oktatás ideje is beszámíttatik. Az elméleti oktatás csak hétköznapokon, a nappali órákban történhetik.

2. Senki tanoncát el nem bocsáthatja. Ha elbocsátotta, minden eddigi illetményt (ellátás, lakás, fizetés) fizetni tartozik.

3. Aki tanoncát tettelesen bántalmazza, forradalmi törvényszék elé állítandó.

Budapest, 1919. évi március hó 31.

Lukács

Közoktatásügyi helyettes népbiztos.”

* * *

A legbuzgóbb rendeletgyártók közé tartozó közoktatásügyi népbiztosság e napon elrendelte, hogy a „a köztulajdonban, egyesületi helyiségekben, palotákban, továbbá szakegyesületi és más célokra rekvirált helyiségekben talált könyvgyűjtemények azonnal bejelentendők a Szabó Ervin-féle könyvtárban (Városi Nyilvános Könyvtár, IV. Károlyi u. 8. Telefon: 120-15).”

Ugyanezen a napon elrendelte a szociális termelés népbiztosa a vidéki üzletek leltározását, kiterjesztve a zárlatot a boltok, áruházak berendezésére, pénztárgépeire és a kasszákban lévő készpénzre is.

Varga Jenő pénzügyi népbiztos utasította a hatáskörébe tartozó valamennyi pénzintézetet, hogy külön számlára vezessék át a hadseregszállítóknak kiutalt vagy kiutalandó azon összegeket, amelyeket a kincstár folyósítani fog.

* * *

Megkezdtek Budapesten és vidéken a pénzintézeti páncélszekrények felnyitását, hogy kisajátítsák a bankokban őrzött vagyontárgyakat, nemesfémeket, valutákat, értékpapírokat, tulajdonjogi örökösödési okmányokat.

Adatokat nem közöltek az első napi leltározásról, csak annyit hoztak nyilvánosságra, hogy az akció kezdete jelentős eredménnyel járt. A tapasztaltak ismeretében előreláthatólag naponta hatvan-hetven páncélszekrény tartalmát lesznek képesek fölmérni és a leltározók munkája legalább egy hónapig el fog tartani.

* * *

Garbai Sándor, a kormányzótanács elnöke Szatmárra utazott különvonaton, hogy ígérekkel megnyugtassa a székely hadosztály frontot tartó alakulatait. Ismételten hangoztatta: a tanácsköztársaság nemcsak tiszteletben tartja, de meg is oltalmazza a kisemberek vagyonát. Arra is ígéretet tett erélyes nyomatékka, hogy a kormányzótanács mindent el fog követni Erdély felszabadításáért, minden körülmények között kiűzi a székely katonák szülőföldjéről a romániai bojáruralom hódító hadseregét.

Nagy Pál, Nagy Vilmos, Vén Zoltán egységparancsnok és a többi vezető tiszt sűrgették, hogy a budapesti kormányzat mielőbb töltse fel új erőkkel a frontvonalat, mert a székelyek tűrőképessége fizikailag már a végét járja. Nem bírhatják már sokáig, mert immár hónapok óta, 1918 karácsonyától szakadatlanul harcban állnak a budapesti kormányzat támogatása nélkül. Pedig ha feladták volna a küzdelmet, a románok már a Tiszánál lennének.

Garbai kiment a demarkációs vonalra és Szinérváralján is beszédet tartott. Elismételte szatmári ígéreteit, biztosította a székelyeket, van miért helytállniuk, nem engedik Erdélyt leszakítani. És rövidesen lesz új hadsereg. Viszonzásként arról biztosították a székelyek, hogy számukra egyáltalán nem idegen a közösségi eszme, ők természettől szocialisták.

* * *

Este nyolc órára összehívták az Újvárosháza tanácstermébe a főváros kerületeiből a munkás- és katonatanácsok meg a pártszervezetek kijelölt képviselőit, hogy meghallgassák a kormányzótanács eligazítását a forradalmi tanácsok hatásköréről, a kerületi vezető testületek feladatairól.

Vágó Béla belügyi népbiztoshelyettes az egységes alapelv fontosságát hangsúlyozta a közigazgatás intézkedéseiben. Az egységes alapelvet pedig mindenkor a politikai vezetés fogja meghatározni. Rónai Zoltán igazságügyi népbiztos hosszan és részletesen ismertette a készülő forradalmi alkotmány tervezetét.

Kun Béla határozottan értésre adta, hogy a proletárdiktatúra kizárólag és minden körülmények között csakis központosított hatalommal működhet. A centralisztikus gyakorlatot fegyelmezetten, öntudatosan

kell fogadni. Minden vonalon muszáj érvényt szerezni a központi akaratnak, mert a központi akarat rendelkezik azzal a tájékozottsággal, amelynek birtokában helyes döntések hozhatók a világforradalom érdekeinek megfelelően.

Ehhez a célhoz kell igazítani, ebbe a gondolatmenetbe kell beleágyazni a főváros kerületeinek irányító működését éppen úgy, mint az előkészületben lévő forradalmi alkotmány paragrafusait.

* * *

A Nemzeti Kaszinóból hozatott kormányzótanácsi vacsora számlája Kedvessy vendéglőstől:

„40 potage parmesannal 80 K.

80 drb. tojás gombával, rizzzel, paradicsommal 360 K.

40 drb. képviselőfánk 112 K.

40 drb. alma 96 K.

40 drb. kenyér 4 K.

40 kávé 80 K.

Szakácsnak 20 K.”

* * *

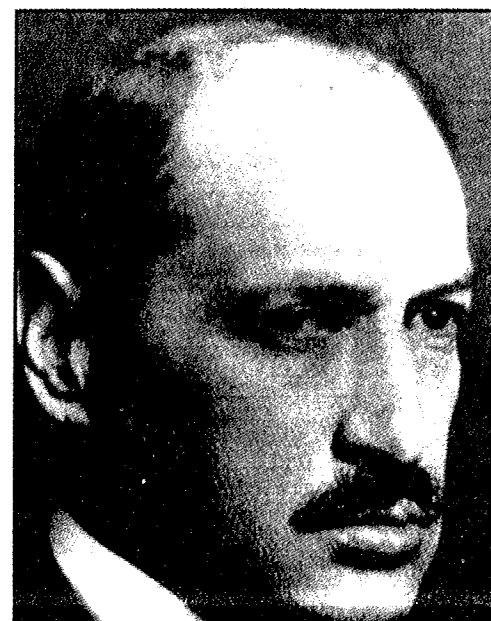
Először került sor kivégzésre Szolnokon a forradalmi törvényszék ítélete alapján. Két hajóst: a huszonhat éves Balázs Gergelyt és a huszonnyolc éves Mátyus Istvánt találta főbenjáró bűnösnek rablás miatt a Löbenhofer Ede elnökletével működő Jász-Nagykun-Szolnok megyei forradalmi bíróság. Mindkettőjükön a Básti Ferenc által vezényelt, vöröskatonákból álló kivégzőosztag hajtotta végre az ítéletet.

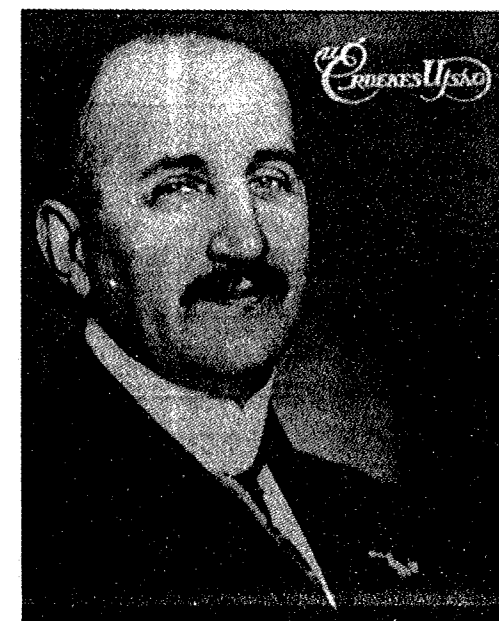
Március 20. Az antant nevében Magyarországnak parancsoló francia tisztek Budapesten. Középpütt – sétatálcával, lábszártekerőben – Fernand Vyx alezredes.

Március 20. Károlyi Mibály, amikor hatalomra jutása előtt rövid ideig szolgálni kényszerült a keleti fronton.

Március 20. Károlyi Mibály mint ideiglenes köztársasági elnök.

Március 20. Dr. Berinkey Dénes, a lemondott polgári koalíciós kormány miniszterelnöke.

A népbiztosok tanácsa március 21.

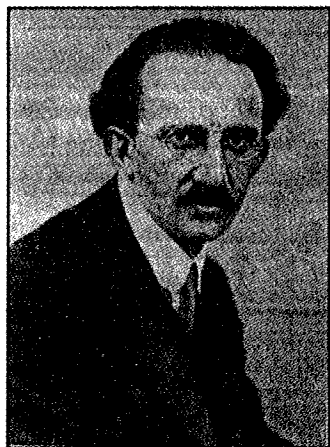
Garbai Sándor

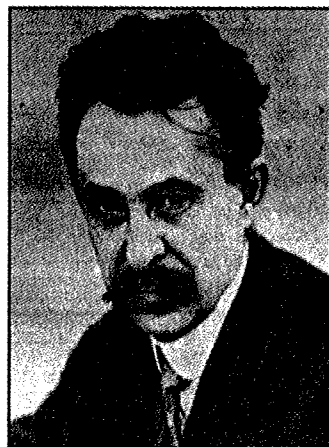
Varga Jenő

Kunfi Zsigmond

Lukács György

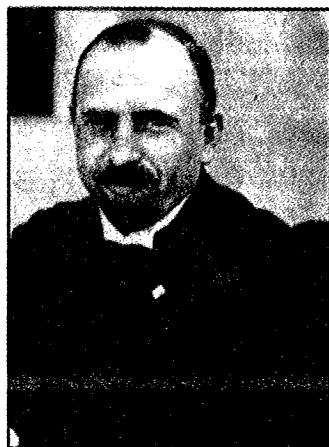
Bokányi Dezső

Fiedler Rezső

Kun Béla

Ágoston Péter

Landler Jenő

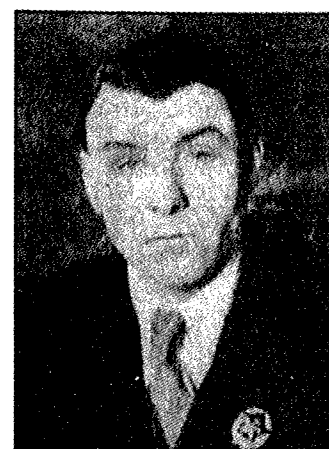
A népbiztosok tanácsa március 21.

Haubrich József

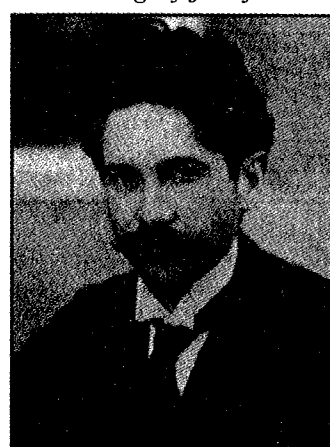
Pogány József

Szántó Béla

Szamuely Tibor

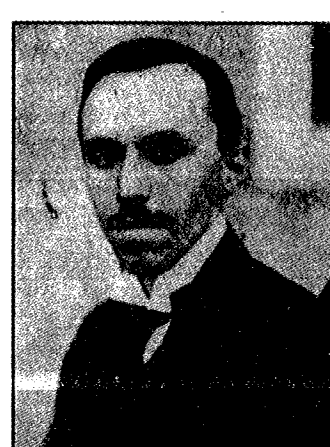
Rónai Zoltán

Ládai István

Böhm Vilmos

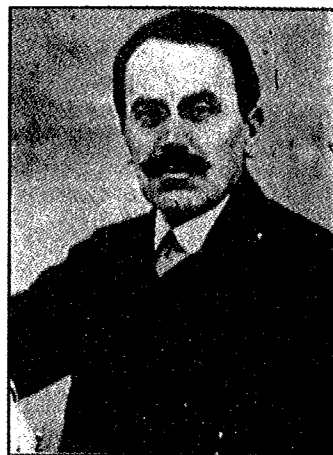

Hevesi Gyula

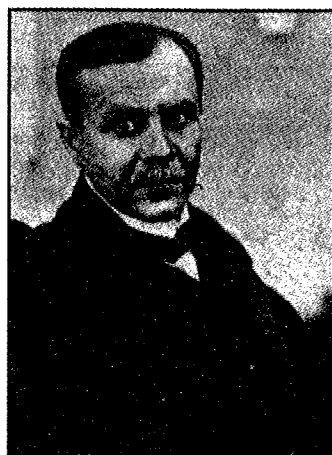

Dovcsák Antal

A népbiztosok tanácsa március 21.

Kalmár Henrik

Stefán Ágoston

Erdélyi Mór

Csizmadia Sándor

Hamburger Jenő

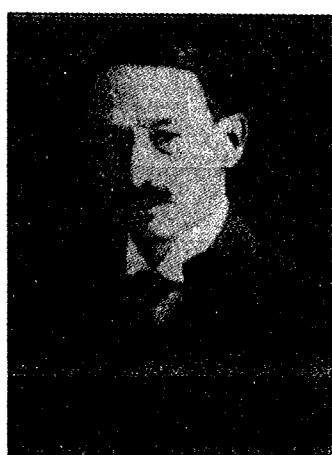
Vántus Károly

Nyisztor György

Vágó Béla

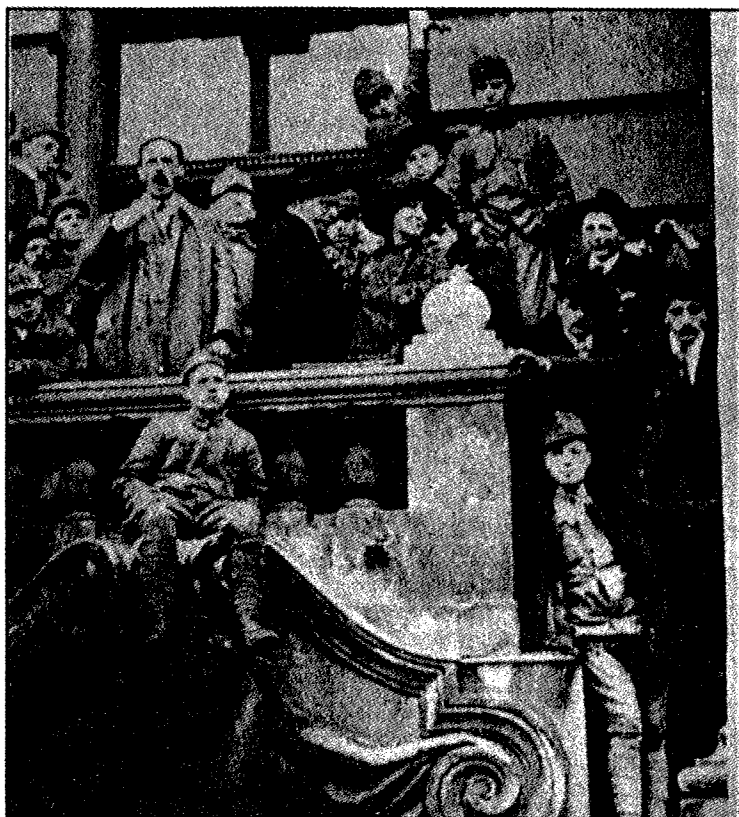
Szabados Sándor

Március 23. Budapestet megszálló francia gyarmati katonák Észak-Afrikából, akiket Ruscsák Lajosék lefegyvereztek.

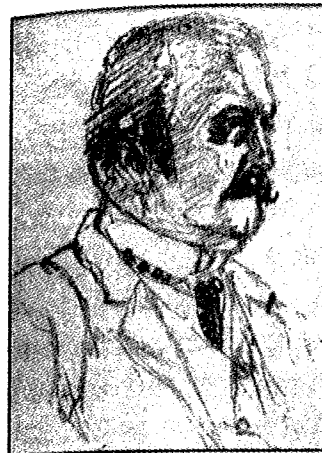
Március 23. Garbai Sándor, a kormányzótanács elnöke nyitotta meg a népgyűlést az Országház téren.

Március 23. A Kúria erkélyéről Vágó Béla helyettes belügyi népbiztos szónokolt.

Március 23. Kun Béla elégedetten szemléli az Országház lépcsőjéről a százezres tömeget. Mögötte balról Szamuely Tibor abban a katonaruhában, amelyben előjött az illegalitásból a diktatúra kikiáltásának hírére.

Március 25. Korabeli rajz dr. Kelemen Béláról, Szeged város és Csongrád vármegye főispánjáról.

Március 27. Mórícz Zsigmond, a tanácsköztársaság legbőkezűbben pártfogolt írója.

Március 29. Szilágyi Jolán festőnövendék, Kernstok Károly festőművész tanítványa, Szamuely Tibor élettársa 1919-ben.

Március 31. Garbai Sándor, a kormányzótanács elnöke egynapos látogatást tett Szatmáron a Partiumot védelmező székely hadosztálynál.

1919. ÁPRILIS

Április 1. kedd

Közérdekű közlemény:

„A népbiztosok fogadónapjai

Vágó Béla belügyi népbiztoshelyettes nagy elfoglaltságára való tekintettel magánfeleket csupán szerdán és szombaton 12 óra és 2 óra között fogad. Munkástanácsok, direktóriumok, szak- és pártszervezetek kiküldötteinek azonban bármikor rendelkezésére áll.

Böhm Vilmos szocializálási népbiztos magánfeleket kizárólag kedden és pénteken délelőtt 11–1 óráig fogad. Jelentkezni előző napon kell a titkári hivatalban.

Kun Béla külügyi népbiztos kéri az elvtársakat, hogy elfoglaltsága miatt csak kedden és csütörtökön 12–1-ig keressék föl. Azok pedig, akik ezen időben munkában vannak, jöjjenek vasárnap 12–1-ig.”

Kormányzótanácsi figyelmeztetés:

„Aki a Lakásügyi Bizottság írásos fölhatalmazása nélkül lakást rekvirál, aki a Közélelmezési Népbiztosság engedélye nélkül bárhol élelmiszereket kutat vagy rekvirál, aki a Belügyi Népbiztosság aláírásával ellátott fölhatalmazás nélkül bárhol házkatatást tart, az ellenforradalmi martalóc és a Kormányzótanács rendeletei értelmében forradalmi törvényszék elé kerül és halálbüntetésre ítéltető.”

Olvasói levél a Népszavában:

Az újságok is többször intették már a termelőket, de magától is értetődik, hogy a gabonával takarékoskodni kell. Különös, hogy emellett mindig megengedték a cukrászsütemények és mézeskalács meg keksz sültését, amelyeket lisztjegy nélkül árusítanak. Mire való ez? A cukrászok és egyéb kapitalisták profitját szolgálja, másrészt a gazdagoknak lehetővé teszi, hogy drága sütemények formájában a fejkvótán felül is fogyaszthasson tetszés szerinti mennyiségű lisztet. De a proletárkormányzat szemében csak nem döntők ezek a szempontok? Azonnal be kell tiltani a liszt ilyen fölhasználását, vagy pedig a luxussüteményekért is lisztjegyet kell követelni. Ebben az esetben annyit ehetnek belőle a pénzeszsákok, amennyi jólesik nekik!

(Aláírás)

Közelebbről meg nem nevezett központi felhatalmazással különleges megbízottak – „szellemi munkás elvtársak” – jelentek meg a főváros kerületi előjáróságain, hogy kivegyék a közigazgatást a helyi tisztviselők kezéből. A megbízottak mellé – ugyancsak központi kíváncságra – két-két fizikai munkást delegáltak a kerületi munkás- és katonatanácsok. Azzal indokolták az intézkedést, hogy a különleges megbízatással rendelkező szellemi munkás elvtársak hatékonyabban fogják irányítani a választási előkészületet, mint a forradalmi módszerekben kevésbé jártas közigazgatási tisztviselők.

Egy pillanatra sem lanyhuló hadjáratot folytatott a vörös hatalom a vallás és az egyházak ellen. E hadjárat eredményeként tették közzé az alábbi jelentést:

„Az apácákat a kórházakból eltávolító rendelet következtében a fővárosi kórházakban lévő 300 apáca közül mintegy 160 levette a fátyolt és mint világi ápolómunkásnő továbbra is megmaradt a főváros szolgálatában. Így a Rókus-kórház apácái teljes számban világivá lettek, az Új-Szentjános Kórházban az apácák kétharmada vált meg az egyháztól, míg a Szentistván- és Margit-kórház rendi apácái eltávoztak a kórházakból, mert megmaradtak

apácának. A papokat eltávolító rendelet folytán a papok elhagyták a fővárosi kórházakat, de néhány pap világivá lett. Ezeket a kórházban irodai munkára osztották be.”

Április 2. szerda

Leo Rothziegel szélsőbaloldali anarchista forradalmár vezetésével ezerkétszáz katonaviselt osztrák kommunista érkezett Budapestre, hogy a magyarországi Vörös Hadsereg önkénteseiként harcoljanak, ha támadás érné a tanácsköztársaságot.

Rendelet a katonának önként jelentkező diákoknak adandó kedvezményről.

„Mindazoknak a tanulóknak, akik igazolják, hogy a Vörös Hadseregbe léptek, annak az iskolai osztálynak elvégzéséről, amelybe jártak, az osztálybizonyítványt ki kell adni. Ha az osztálybizonyítvány alapján a tanuló már az érettségi vizsgálat letételére is jogosult volna, az osztálybizonyítvánnyal együtt az érettségi bizonyítványt is nyomban ki kell adni.

Budapest, 1919. április 2.

Közoktatásügyi Népbiztosság.”

Sorok az e napi Népszavából:

„(...) Nincs többé tábori pap, nincs katonai lelkész. A hadügyi népbiztos rendeletben megszüntette. A Magyar Tanácsköztársaság vöröskatonájának nincs papra szüksége, az élet válságos pillanataiban erkölcsi ereje el nem hagyja.”

FELHÍVÁS

„A hadügyi népbiztosság felhívja az összes Magyarországon tartózkodó mindazon zenészeket (vonós, fúvós), akik szakszervezeti tagok és a Vörös Hadsereg zenekarába, mint működő zenészek belépni óhajtanak, jelentkezzenek azonnal a hadügyi népbiztosság zenekarosztályánál (I. Vár, Díszter). A Budapesten és környékén lakók személyesen naponta 10–1 óráig, a vidékiek pedig egyelőre írásban jelentkezzenek. Tájékoztatásul közöljük, hogy a zenekari katona illetményei azonosak a Vörös Hadsereg összes illetményeivel és ezen fölül 430 korona zenepótdíjban részesülnek. A kaszárnyában lakás nem kötelező.

Szamuely
népbiztoshelyettes”

A kormányzótanács elfogadta az ideiglenes alkotmányt, mely változtatás nélküli fordítása volt az oroszországi bolsevik szovjet alkotmánynak. Eszerint a falvak és városok községi munkástanácsokat, a fővárosban pedig kerületi munkástanácsokat hívhatott életre a lakosság közvetlen választásokkal.

A felsőbb hatalmi testületeket már közvetve választották, illetve delegálták. Községek és városok a maguk tanácstag-küldötteiből alakítottak járási tanácsot, ugyanilyen módon a járási tanácsok megyei tanácsot; ezek küldötteiből tevődött össze a munkás-, katona- és földműves tanácsok országos gyűlése mint a legfőbb alkotmányos hatalom letéteményese. Tagjai közül került ki a százhusz tagú intézőbizottság, amelynek feladata volt megválasztani a legfőbb végrehajtó hatalmi testületet, a népbiztosokból álló Kormányzótanácsot.

Elvét és szerkezetét tekintve nem volt egyéb ez az ideiglenes alkotmány, mint az oroszországi bolsevik párt szervezeti szabályzatának alkalmazása az államéletre. Vagyis a pártállam-állampárt rendszerének elfogadtatása az alkotmány erejével. A választójogra vonatkozó törvényerejű rendelet kimondja, hogy

„Nem választhatók, akik nyereség szerzése céljából bér munkásokat alkalmaznak, munka nélküli jövedelemből élnek, kereskedők, lelkészek, szerzetesek,

elmebetegék és olyanok, akiknek politikai jogai aljas indokból elkövetett bűncselekmény miatt fel vannak függesztve.

A szavazás titkos. A kormányzótanács fölülbírállhatja a választási eredmények megállapítását és a szabálytalan választásokat megsemmisítheti.

* * *

Böhm Vilmos megállapítása a fenti módon alkotmányosított hatalom jellegéről:

„(...) Tanács Magyarországon a különböző kormányzótanácsai és politikai megbízottak ezrei között volt valóban néhány száz derék, normálisan gondolkodó, felelősségének tudatában cselekvő, a forradalom érdekeit mindenekfölött állónak tartó politikai megbízott. De ezek elvesztek a törtetők, a stréberek, a haszonlesők, a demagógok és a radikális fráziskergetők hatalmas táborában.

A kormányzótanácsai és politikai megbízottak serege gyakorolta a tulajdonképpen végrehajtó és igazságszolgáltató hatalmat: ez, és semmi más volt a hatalmi lényege a Magyar Tanácsköztársaságban annak, amit a proletariátus diktatúrájának neveztek. Ez a rendszer nem a proletariátus, hanem egy, a fegyveres erő fölött rendelkező csoport diktatúrája, amely gyakran szembefordult még a proletársággal is.”

* * *

Rendelettel engedélyezték a bolti árusítást, azzal a feltétellel, ha az üzlettulajdonos ellenőrzött leltárban már bevallotta árukészletét. Katonai eszközök, szőrmék, fényűző bútorok, perzsaszőnyegek adásvételét súlyos büntetés terhe mellett továbbra is tiltották.

A korlátozások nem csak a kereskedőket, de a vásárlókat is sújtották. Aki közönséges bútorra, edényre, evőeszközre, felső- és alsóruházatra, ágyneműre, vagy más ehhez hasonló cikkekre kívánta pénzét költeni, annak vásárlási engedélyen kellett igazoltatnia a házbizalmival, hogy csakugyan szüksége van a beszerzendő használati tárgyakra.

* * *

A csepeli Weisz Manfréd 52 éves lőszergyáros ki se mozdult a Lendvay utca 13. szám alatt lévő villájából a proletárdiktatúra kikiáltása óta. Április 2-án délelőtt tíz óra tájt öt gramm veronált vett be öngyilkossági szándékkal. Meg is halt volna, ha idejében észre nem veszik eszméletlen állapotát. Perceken belül az ágyánál volt Korányi és Vas professzor. Azonnali elsősegély után átszállították a Park-szanatóriumba, ahol felépült a leggondosabb ápolásnak köszönhetően.

* * *

Vacsora a Nemzeti Kaszinóból a forradalmi kormányzótanácsnak:

50 drb potage 100,- K.

50 adag oenfs mollets parmesan mártással és vajas metélttel 400,- K.

50 adag almáslepény 150,- K.

50 feketekávé 100,- K.

50 alma 140,- K.

Szakácsnak 20,- K.

50 adag kenyér 5,- K.

Április 3. csütörtök

Megszüntették a rendőrileg kötelező személyi motozást a budapesti pályaudvarokon a belügyi népbiztosság intézkedésére. Ehelyett a határállomásokon, illetve a megszállt területekre vezető átkelőhelyeken rendelték el a legszigorúbb poggyászvizsgálatot.

* * *

Azok az egyenetlenségek, amelyek kezdettől mérgezték a hatalmat bitorló szociáldemokraták és a kommunisták viszonyát, erre a napra érlelték meg a kormányzótanácson belüli első komolyabb botrányt. A két pártból kikerült vezetők közti nézeteltéréseket így jellemezte Böhm Vilmos: „A világnézeti fölfogás, az új helyzethez alkalmazkodó rendszabályok, a forradalom megmentésének a kérdése és a forradalom menetének

üteme: főként ezek voltak azok a kérdések, amelyek az elvi választóvonalat adták, de amelyekhez még hozzájárult a kommunista párt egy részének a szociáldemokrata szervezethez és tudással szemben tanúsított féktelen gyűlölete. Csak a nacionalizmus üldözésében nem volt eltérés a két párt között."

A botrány helyszíne a Várban lévő honvédelmi minisztérium volt, ahol a hadügyi népbiztosság működött. Szamuely, a szélsőbalhoz tartozó bolsevik mindenáron félre akarta állítani az útjában lévő szociáldemokrata Pogány Józsefet. Erre törekedett a hadügyi népbiztosság felállításának első pillanatától. Április 3-ra hatalmas tüntetést toboroztak Pogány ellen az egész fővárost lázas sietséggel fellármázó kommunista agitátorok. Harcias munkások, a nélkülözésektől elszánt asszonyok és fegyveres katonák ezrei tódultak fel a Várba, Pogány József fejét követelve. Az egész tüntetést akként szervezték, és a lincshangulatot is pontosan akként szították, ahogy hónapokkal korábban Pogány József, a katonatanács elnöke buktatta meg Bartha Albertet, a polgári köztársaság honvédelmi miniszterét.

Pogány Józsefet kis híján felkoncolták azok, akik két héttel korábban még egyedül rá hallgattak. Távoznia kellett a hadügyi népbiztosság éléről. De fő ellenlábas, Szamuely Tibor sem került a helyére. Őt Kunfi Zsigmond mellé, a közoktatásügyi népbiztosságra nevezték ki a propagandaosztály vezetőjének.

Felborult a hatalomgyakorlás amúgy is billenékeny egyensúlya. Elkerülhetetlenné vált az egész kormányzótanács átalakítása. A hadügyi népbiztosság élére Böhm Vilmos került és rábízták a hadsereg főparancsnoki hatáskört is. Ő egyébként a forradalmak előtt író- és irodagépek eladásával foglalkozó kereskedelmi ügynök volt. Vetélytársai, ellenfelei tartva attól, hogy puccsra használhatja fel kivételes helyzetét, többszörösen gondoskodtak ellenőrzéséről a fegyveres erők élén. Maga Kun Béla is hadügyi népbiztos lett és ugyanilyen kinevezést kapott Szántó Béla, Fiedler Rezső és Haubrich József. Pogány József viszont átkerült a külügyi népbiztosságra, ahol mostantól nem Szamuely Tibor, hanem egyenesen Kun Béla tarthatta szemmel közvetlenül.

* * *

Monstre tárgyalásba kezdett a Jász-Nagykun-Szolnok megyei forradalmi törvényszék. Tekintettel a vádlottak nagy számára, nem a megyeszékhelyen, hanem a vád tárgyát képező cselekmények helyszínén, Jászárokszálláson vonták felelősségre a március 22-i zendülés több mint száz letartóztatottját. Közülük hármat: Dobák Imrét, Gedei Lászlót, Torpa Balázst főbenjáró bűnökkel vádoltak.

* * *

Nemcsak a kommunisták szerveztek tüntetést Pogány József megbuktatására, hanem a szociáldemokraták is utcára vitték tömegeiket, tiltakozni a kommunista vezetők túl merev diktatórikus módszerei ellen. A kormányzótanács esti ülésén, amely ingerült hangulatban zajlott, Kunfi Zsigmond szociáldemokrata vezér az utóbbi tüntetésre utalva arra célzott, hogy az ő híveik mögött lehetséges a demokratikus többség.

Kun Béla erre nyersen letromfolta: „*Azt én Taknyos Jánostól nem teszem függővé, hogy milyen lesz a magyarországi proletáriátus sorsa.*”

Ezen az éjszakába nyúló kormányzótanács ülésén nemcsak a hadügyi népbiztosság, de az egész kormányzat vezetésében kommunista fölény jött létre a hatalmi posztok elosztásában. Egyrészt a helyettes népbiztosok is teljes népbiztosi jogokat kaptak, másrészt a volt baloldali szociáldemokrata vezetők minden fontos kérdésben Kun Béláék támogatottak, korábbi elvtársaikkal szemben.

A kicsikart kommunista túlsúlyt biztosító kormányzati összetétel jelentéktelen módosításoktól eltekintve változatlan maradt a júniusi tanácskongresszusig.

* * *

A Magyar Alföld című kecskeméti újság közleménye:

„A szegedi és környékbeli fiúk, akiket Kecskeméten szerelnék fel a Vörös Hadseregbe, tisztelettel felkérjük a kecskeméti leányokat, hogy részükre vörös zászlót ajándékozzanak. Ígérjük, hogy erre a zászlóra büszkék lesznek a kecskeméti leányok. A Kecskeméten tartózkodó szegedi vörös gárda nevében a század bizalmi emberei.

Kecskemét, 1919. április hó 3-án.”

Sopronban lázongóvá tette a kedélyeket a gazdapolgárok, a poncikkereként ismert bortermelők körében a tanácskormány alkoholellesége. Mivel ezeknek a gazdapolgároknak a híres soproni kékfrankos jelentette a fő jövedelmet, a borforgalmazást tiltó rendelet betartása a megélhetésüket tette lehetetlenné.

A közhangulat enyhítésére Kellner Sándor teljhatalmú politikai biztos könnyítéseket ígért, s e célból gyűlésre hívta az érintetteket a városháza előtti térre. Nagy tömeg sereglett össze, köztük kapatos emberek, főképp a fiatalabbak. Várták, mikor jelenik meg Kellner, hogy szóljon a beígért könnyítésekről, de hiába várták. Mind hangosabban követelték, hasztalan. Elunva a várakozást, zajongás támadt a tömegben, majd a legerősebb torkúak egybehangzóan kiabálták: „*Gyerünk, vonuljunk a Várkerületre!*”

Fenyegető tüntetéssé változott a vonuló tömeg viselkedése. Diktatúraellenes jelszavakat kiabálva ellepték az egész úttestet. S ha a járdán lévők vörös gombot láttak valakinek a hajtokáján, letépték. Aki tiltakozni mert, azt megverték. Ettől még jobban nekihevülve, a közületileg kirakott dekorációkat is leszaggatták, törték, zúzták.

Harcias vonulásukban megtorlódtak a városi kaszinónál, amely gyűlésező központja volt a helyi kommunistáknak. De a többség nem fért be az Iskola utcába, kint rekedt a Széchenyi téren. Itt fajult drámává a megmozdulás. Rátámadtak a vörösőrökre, lefegyverezték őket. Egy vöröskatonát megtiportak a takarékpénztár előtt.

Hirtelen vetett véget a forrósodó zendülésnek egy szakasz vöröskatona. Rohamléptekkel közeledtek a Rákóczi utcából a tér felé és futva fejlődtek rajvonalba. A tüntetők vakmerőbbjei szemberohantak velük, puszta kézzel megállítani őket. Merő véletlen, hogy a sortűz senkit nem ölt meg közülük, csak Feichtinger Gyula vendéglőst érte vállon a lövés. Prinner Lajos is a rohamozókra támadt, de nem ekkor végeztek vele, hanem a postabank előtti dulakodásnál verték szét puskatussal a fejét. Preiszl Károly kádármester, a második halott tüdőlövést kapott. Steiner Sándor cipészt mellkasi lövéssel vitték a közeli Király gyógyszertárba, de percekben belül elvérzett. A negyedik áldozat, Tschürtz Frigyes gazdapolgár tizenkét nap múlva kórházban halt bele lőtt sebébe.

Földművesgyűlést tartottak Esztergomban a vármegyeházán. Azzal az ürüggyel, hogy a gyűlésen a proletárdiktatúra elveivel ellentétes nézeteket hangoztatnak, Szabó István, Esztergom karhatalmi városparancsnoka vöröstengerészekkel kergettette szét a gyűlést. Ezek a tengerészek parancsnokuk helyeslésével, a szesztilalom ellenére ittasan támadtak a gyűlésezőkre. Lövöldöztek, puskatussal ütlegeltek mindenkit, akit értek.

El akarták fogni dr. Szentgyörgyi Pál szociáldemokrata vezetőt, a direktórium szellemi irányítóját, aki minduntalan szóvá tette Szabó István városparancsnok önhatalmú túlkapásait. Szentgyörgyinek sikerült elrejtőznie. Szabó pedig, hogy igazolja a fegyveres fellépést, egyenesen Szamuely Tibornak jelentette: ellenforradalmi mozgolódást kellett elfojtania.

Állandósult az élelmiszerhiány miatti tolongás, naphosszat tartó sorban állás a fővárosi vásárcsarnokoknál. Emiatt egyre többen estek össze, ájultak el. Legsűrűbben a Hunyadi téri csarnokhoz hívták a mentőket, de a rendfenntartó vörösőrök nem engedtek orvost a rászoruló közelébe azzal az indoklással, hogy meg kell előzni a pánikot.

Ezen a napon megmérgezte magát veronállal a Huszár utca 6.-ban Blumenthal Lipót gyáros huszonhat éves felesége. Egy ismeretlen huszonöt év körüli nő a Dunába ugrott a Fővámház térnél. Marianovics Ilona húszéves hivatalnoknő halálba ugrott a Régiposta utca 1. második emeletéről. Gottfried Janka húszéves tisztviselő jódtinktúrából ivott halálos adagot a Kúria utca 3.-ban. Nits Erzsébet tizennyolc éves úrilány a nyílt utcán, a Vörösmarty és Szondy utca sarkán lőtte szíven magát forgópisztollyal. Kohn Jolán tizennégy éves leányka tíz gramm atropin oldatot ivott és már haldoklott, amikor tettét felfedezték a Hunyadi tér 10.-ben. Martin Olga huszonnégy éves ápolónő a Zrínyi utcai főkapitányság épületében akasztotta fel magát, de mert idejében rátaláltak, a mentők visszahozták az életbe.

Április 4. péntek

A Népszava naptárából:

„A nap kel 5 óra 36 perckor, nyugszik este 6 óra 31 perckor. – Böhm Vilmos szocializálási népbiztos fogad délelőtt 11-től 1-ig. Kun Béla külügyi népbiztos fogad délben 12–1-ig. Bokányi Dezső munkaügyi és népjóléti népbiztos fogad délelőtt 11–2-ig. (...)”

* * *

PARANCS!

Átvesszük a Forradalmi Vörös Hadsereg szervezését és vezetését. Főadatoknak minden poklon, akadályon keresztül meg akarunk és meg fogunk felelni.

Rendet, fegyelmet, engedelmességet követelünk a Vörös Hadsereg minden katonájától. Akarjuk, hogy a Vörös Hadsereg, a proletárok osztályhadserege hatalmas, roppant pörölye legyen a proletáruralomnak. Aki a Vörös Hadsereg egysége, rendje, fegyelme ellen emeli kezét, az árulója a Tanácsköztársaságnak, bitang árulója a nemzetközi proletárforradalom ügyének.

Megbódítottuk a hatalmat. A munkás-, paraszt és földműves-szegényeké a föld, a bányák, a ház. A vöröskatonák kötelessége megvédeni a proletárság uralmát. A mi parancsunk nem imperialista rablás mézarszékére küld beneteket. Nem a tőkés kizsákmányoló rendjét védi. A mi parancsunk csak a proletárság célját szolgálja. Minden parancsunk a nemzetközi proletariátus parancsa.

A felelősség a miénk. A munkások és földműves-szegények tanácsai országos kongresszusa előtt mi is számolunk minden cselekedetünkért, parancsunkért. A rendbontókra, árulókra – akik a burzsoázia és a leselkedő imperializmus ügyét szolgálják –, kíméletlenül sújtunk le.

Megparancsoljuk tehát, hogy a Vörös Hadsereg minden katonája fegyelemben, rendben kövesse minden intézkedésünket, rendeletünket.

Kun Béla s.k., Böhm Vilmos s.k.
Szántó Béla s.k., Fiedler Rezső s.k., Haubrich József s.k.

* * *

Hajnalban érkezett Bécsből Budapestre, a Keleti pályaudvarra Smuts tábornok, a Dél-Afrikai Unió vezető politikusa, aki a Brit Birodalom képviselőjeként működött közre a párizsi béketárgyalásokon. Vele érkezett Bolgár Elek is, a tanácskormány ausztriai követe.

Kedvezőbb feltételeket hozott, mint amilyeneket a Vyx-jegyzék tartalmazott. Ajánlatának lényege az volt, hogy 25 kilométerrel keletebbre húzódott a Tiszántúlon a demarkációs vonal, így számos nagyobb település, például Debrecen, nem kerülhetett volna a románok kezére.

Smuts tábornok le sem szállt különvonatáról. Hiába kérte Kun Béla, hogy vegyen részt a Hungária Szállóban, azaz a Szovjetházban a tiszteletére adandó fogadáson, a hívást udvariasan elhárította. Inkább sajtot és húskonzervet fogyasztott gördülő szállásán.

* * *

A félreállított Károlyi Mihály, akinek egyszer sem említették hivatalosan a nevét a tanácsköztársaság kikiáltása óta, azt hitte, hatalom nélkül is van akkora erkölcsi tekintélye, hogy hallgatnak rá Kun Bélának. Kérésére fogadta a hadügyi népbiztosságon Böhm Vilmos és Kun Béla.

Közölte velük, hogy elkerülhetetlennek látja az ország végső katasztrófáját. Ennek kibérlése érdekében elengedhetetlennek tartotta a kormányzótanács lemondását. Helyét egy demokratikusan működő szociáldemokrata kormánynak kell átvennie. Ez kiírja a választásokat és minden körülmények között megegyezésre törekszik az antanttal, mert az önvédelmi háború teljesen kilátástalan.

Mind Kun Béla, mind Böhm Vilmos udvariasan arról biztosították a roppant izgatott, összetört, elkeseredett Károlyit, hogy személy szerint számukra egyáltalán nem fontos a hatalom, bármelyik pillanatban hajlandók félreállni az egész kormánnyal egyetemben, de a parancsoló események menetében nem részesíthetik előnyben a kényelmesebb megoldást, a félreállást.

* * *

Móricz Zsigmond írta a Pesti Futár április 4-i számában:

„TŐKE.

A kapitalista azt mondta:

– *Fiam, gyűjtsd a tőkét. Ha pénzed van, mindened van. Pénzen vehetsz kenyelmet, élelmet, szerelmet. Pénzed pótolja az ésszt, erőt, munkát. (...) Gyűjts pénzt, mert lehetsz undok, gonosz és förtelmes: a pénzedért jobb lennél a Jézusnál, bölcsőbb Salamonnál és szebb Apollónál. Végy magadhoz pénzt, pénzt, pénzt.*

A kommunista azt mondja:

– *Fiam, gyűjts tőkét. Ha szeretet vesz körül, nem kell félned az élettől. Ha erős szövetségben élsz embertársaiddal, akkor mindazoknak az ereje, akivel társulsz, a tied is. Ha az egész emberi közösség veszi föl a materiális potenciát, akkor te föl szabadulsz és emberséged belső tartalmát boldogan kiélheted. Ha művész vagy, nem kell emberi hiúságok előtt megnyomorodnod; ha tudós vagy, nem kell a kenyérharc sekélyességében vergődnöd; ha munkás vagy, nem kell a kizsákmányolás gépészévé válnod. (...) Gyűjts hát igazi kincseket, akkumuláld fel magadban hivatásod legdúsabb értékeit. (...) Légy sugár, amely az emberiség örök napjából tisztán szökell elő, hogy a végtelenség felé löje ki az emberiség örök sorsának büszke vonalát.”*

A Vörös Órség főparancsnokságának jelentése:

„*A millenniumi szoborcsoportozatról az elmúlt éjszaka ismeretlen tettesek a Ferenc József-szobrot kiemelték és elszállították. Minthogy a szobor több száz kilogramm súlyú, valószínű, hogy a szobrot automobilon vitték el. A Vörös Órség ismeretlen tettesek ellen megindította a nyomozást. A szobor vörösréz-ből készült és nagyobb értéket képvisel.*”

Szamuely nyilatkozata a Pesti Hírlapban:

„*Lelkiismeretlen elemek napok óta azt a hírt terjesztik rólam, hogy fosztogatásra akarok engedélyt adni. Ez alávaló rágalom és alávaló hazudozás. Felkérem az elvtársakat, hogy az ily híreket terjesztő gonosztevőkkel szemben adjanak módot arra, hogy példát statuálhassunk. Tegyék lehetővé, hogy az ily*

hírek terjesztőit haladéktalanul forradalmi törvényszék elé állíthassuk, hogy ott statárialiter végezhessünk velük.”

Dr. Szentgyörgyi Pál, akit halálra kerestetett Szabó István esztergomi városparancsnok, üggyel-bajjal Dorogra menekült, ahol az általa jól ismert bányászok védelme alá helyezte magát. Tőle való az alábbi idézet:

„*Dorogon azonnal összehívtam a bányamunkások vezetőségét a további teendők megbeszélése végett.*

Ezenközben értesültünk, hogy vasúton Budapestről két század vöröskatonament Esztergomba, s a velük lévő Szamuely népbiztos délután kijön Dorogra. Szamuely megérkezvén, részletesen informáltam a helyzetről s kijelentettem, hogy Szabót mindenáron el kell távolítani. Szabó azonban igen jól értett Szamuely bizalmának elnyeréséhez, kit Oroszországból ismert, s ki velem szemben, egyáltalán nem ismervén, ... bizalmatlansággal viseltetett. Mikor tehát Szamuelyvel együtt Esztergomba visszatértem és ott a munkástanács ülésén szóvá akartam tenni a történeteket, a Szamuelyvel érkezett Lantos politikai megbízott megvonta tőlem a szót, sőt letartóztatott, az akkori munkástanács egyes, pár nap előtt szocialistává vedlett tagjának élénk helyeslése közben. A munkások komoly részében azonban ez az intézkedés oly visszatetszést szült, hogy midőn ennek Davidovics elvtárs kifejezést adott, Szamuely elvtárs is úgy találta, hogy Lantos kissé elvetette a súlykot s csak arra szólított fel, jelentsem ki, hogy elhagyom Esztergomot.

Ez volt nézetem szerint is a leghelyesebb megoldás, mert Szabóval, kinek személyéhez ragaszkodtak, nem lettem volna képes együttműködni, az ügy és a béke érdekében meg kellett hoznom ezt az áldozatot.”

Dömsödön Kercsik Lajos direktórium elnök, ellentmondást nem tűrő egyszemélyi diktatúrával akarta engedelmességre kényszeríteni a község lakosságát. Megelégetve erőszakosságait, durva és parancsoló viselkedését, tömeggé gyűltek az elégedetlenek és Földvári Bálint vezetésével a községháza elé vonultak és felszólították Kercsik Lajost, hogy mondjon le.

A direktórium elnöke pisztolyt rántott és lelőtte Földvári Bálint földművest. Erre a tömeg Kercsikre rontott és meglincselte.

Április 5. szombat

Kun Béla azt remélte, hogy hajlékony tárgyalási módszerével nagyobb engedményeket érhet el az antantnál, mint amilyen ajánlatot magával hozott Smuts tábornok. Készült az alkudozások folytatására, de már nem adatott neki lehetőség a tábornoki különvonaton való megjelenésre. Teljesen váratlanul érte a kellemetlen hír, hogy Smuts elutazott Budapestről.

Az angol tábornok közvetlen úti célja Prága volt, ahol T. G. Masaryk csehszlovák köztársasági elnökkel kezdett tárgyalásokat.

A napi sajtóban közzétett kérelem:

„Kun, Böhm, Szántó, Haubrich és Fiedler elvtársak fölkérlik az elvtársakat, hogy a hadügyi népbiztosság átszervezésének sürgős és mindenekfölött álló fontos munkájára való tekintettel, április hó 5-én, szombaton és 6-án, vasárnap ne keressék föl őket, hogy a szervezési munka akadálytalanul befejezhető legyen. Ezt a kérést annál is inkább az elvtársak figyelmébe ajánljuk, mert a szervezési munka annyira elfoglalja a népbiztos elvtársakat, hogy más dolgot úgysem tudnak elintézni. Azért figyelmeztetjük elvtársainkat, mert meg akarjuk őket kímélni a hiábavaló időpazarlástól és fáradtságtól.”

Harsány betűs szalagreklámok adták tudtul az újságokban:

„Szombaton, április hó 5-én Vöröskatona-est valamennyi színházban, kabarében és orfeumban! Neves írók alkalmi színdarabjai, költeményei és jelenetei kerülnek színre.”

„Mesét a proletárgyermekeknek” címmel közölte a Népszava:

„A tanácskormány legelső teendői közé vette fel a proletárgyermekek lelki és testi gondozását, és ennek nagy keretébe tartozik egy szép és meleg és komoly eszme: mesenapok rendszeres bevezetése. A gyermekszórakoztatás pedagógiai felügyeletével a Közoktatásügyi Népbiztosság a Magyar Gyermektudományi Társaságot bízta meg, mely már a jövő héttől fogva megkezdi a mesenapok szervezését. A terv az, hogy az iskolákhoz legközelebb eső alkalmas helyiségekben délutánonként összegyűjtik a proletárgyermekek csoportjait tanítóik felügyelete alatt, és a leghivatottabb, erre külön kiképzett elvtársak fogják a kis hallgatókat a világirodalom legszebb meséivel szórakoztatni. Nyáron ezeket a mesedélutánokat a köz- és a most megnyitott magánkertekben fogják megtartani. Természetesen a mesedélutánok látogatása ingyenes lesz. A meseakció vezetése fokozatosan ki fog terjedni az egész országra. A terv szerint minden gyermek hetenként legalább egyszer kerül sorra. – A közoktatásügyi népbiztos intézkedésére ezentúl a fővárosi színházakban ingyenes mesedélutánokat rendeznek. Az első mesedélután e hó 5-én, szombaton délután 3 órakor lesz a Bajza utcai polgári leányiskolában, s azon a Bajnok utcai elemi iskola növendékei vesznek részt. A mesedélutánokon Oszkár bácsi fog mesélni a kicsinyeknek.”

Közzétették Landler Jenő és Vágó Béla rendeletét, amelyet a belügyi népbiztosság nevében adtak ki a 7-én megtartandó budapesti választások rendjéről. Hétfőre, a választások napjára teljes munkaszünetet írt elő egész Budapest területére a kormányzótanács.

Arról is rendelkeztek, hogy a szavazás a liszthivatalok helyiségében történjék. Minden választásra jogosultnak annál a liszthivatalnál kellett szavaznia a központilag ajánlott jelöltekre, ahol az élelmiszerjegyekre kiutalt, szűkösen adagolt lisztet, burgonyát, zsíradékot, húst, sót, tejet kapta. Kórházi alkalmazottaknak és katonáknak a kórházhoz, illetve a laktanyához legközelebbi liszthivatalt jelölték meg kötelező szavazóhelyként.

Szigorú munkafeltételek betartására kötelezte a bányászokat a szociális termelés népbiztossága. Tekintettel az energiaellátás válságára, megtiltották a szénbányászoknak munkahelyük elhagyását. Még a Vörös Hadseregbe sem léphettek be. Szabadságra még jogosultság esetén sem mehettek. Csakis kivételes esetben, rövid időre, egyéni elbírálás alapján maradhattak távol munkahelyüktől.

A rendelkezés következetes betartásáért az üzemi munkástanácsot és a termelési biztost tették felelőssé.

* * *

A kormányzótanács e napon kibocsátott 37. számú rendeletéből:

„1. A Magyarországon lévő volt koronajavakat, udvari, kincstári birtokokat és családi alapítványi vagyont, valamint a volt uralkodócsalád tagjainak Magyarországon lévő vagyonát ideiglenesen a fölművelési népbiztosságot vezető népbiztosok utasításai szerint egy általuk kinevezett háromtagú bizottság kezeli.

2. A bizottság feladata különösen a vagyon leltározása, őrizetbe vétele, az ingatlanokon a termelés folytonosságának és eredményességének biztosítása és a termelt javaknak, esetleg a szükséghez képest már ingóságoknak értékesítése. (...)”

* * *

A budapesti mentőnapló e napi bejegyzéseiből:

„– Katona Rózsi huszonegy éves úrilány a Délibáb utca 35.-ben negyedliter lysoform oldattal megmérgezte magát.

Muray Anna huszonhét éves úrilány a Csengery utca 49.-ben 22 gramm adalinnal kísérelt meg öngyilkosságot.

Borbás Boriska tizenhat éves úrilány nagy mennyiségű méregkeveréket – morfiumot, veronált, digitálist – nyelt le. Eszméletlenül vitték a Rókus kórházba. További sorsa ismeretlen.”

Április 6. vasárnap

A Sopron megye, felsőpulyai járáshoz tartozó Füles községben általános haragot gerjesztett maga ellen türelmetlen és diktatórikus intézkedésével két, szélsőségesen baloldali ember: Makár csendőr őrmester és Gerdenits Dániel, a fogyasztási szövetkezet boltosa. Éppen a rendíthetetlennek látszó viselkedésük miatt szántak nekik vezető szerepet felsőbb irányítói a helyi direktóriumban.

Hozzájuk hasonló fanatikus kommunista volt Váradi Herman felsőpulyai szabósegédből lett járási politikai biztos. Erre a vasárnapra tervezte kortesbeszédjét füles-i pártfogoltjai mellett. De tartva az esetleges rendzavarástól, erősítő biztosítást kért Sopronból. Abban a hiszemben, hogy Fülesen lesznek már a védelmére küldendő fegyveresek, elindult Felsőpulyáról a gyűlés helyszínére. Ám a Sopronból autón induló vöröskatonák motorhiba miatt elakadtak a sopronkeresztúri erdőben.

Bajtól tartva Körmendi János füles-i jegyző, Váradi elé sietett. Félúton találkozáva a járási politikai biztossal, kérve kérte, forduljon vissza, mert Fülesen a hangulat igen elmérgesedett, éppen a járási biztos által pártfogolt két kommunista sorozatos túlkapásai miatt. Váradi Herman csak legyintett a kérésekre. Kijelentette, őt a legjobb szándék vezérli, nincs mitől félnie, különben is útban vannak hívására Sopronból a fegyveres rendfenntartók.

Miközben ez történt, a kommunista uralom ellenzői átszalasztották Fülesről a szomszédos Malomházára Szedenik Viktort, a helyi kántortanító fiát, aki a soproni líceum tanulójaként otthon töltötte a vasárnapot. Azt üzenték a tanácsköztársaságot nem szerető malomháziaknak, gyorsan jöjjenek Fülesre, akadályozzák meg közösen a járási politikai biztos szereplését.

Jöttek is azonnal a hívottak, még hozzá sorba rendeződve, egyházi zászló alatt.

A véletlen rendezéseként egyszerre érkeztek a malomháziak és Váradi Herman a füles-i templom előtti térre, ahol már ki volt állítva egy erős szék a szónok számára. Körbevették a járási politikai biztost, gúnyolták, becsmérelték, szidalmazták, majd a vérmesebb fiatalok a tettlegességtől sem riadtak vissza. Leterítették Váradi Hermant, majd egy legény

a homlokára taposott patkós csizmasarkával. Füles plébánosának, a fiatal Szemelicker Antalnak és más józan csillapítóknak köszönhetően sikerült bemenekíteni a lincselés elől a járási politikai biztost a közeli csendőrsre, ahol késedelem nélkül elsősegélyben akarták részesíteni, ám a sebesült azon véresen, homlokán a nyitott sebbel megragadta a telefon. Sopronnal kapcsolta össze magát, s jelentette: Fülesen kitört a lázadás. Haladéktalanul indítsanak útba legalább ötven karhatalmi vöröskatonát. Csak ezután engedte bekötözni felszakadt homlokát.

Eközben megérkeztek Sopronkeresztúr felől az erdőben megrekedt vörösök. Autójuk hibáját nem tudták kijavítani, így valamennyien tolták a használhatatlan gépkocsit. Gépfegyvereik annál használhatóbbak voltak. Egyet Malomháza, egyet Füles felé irányítottak, amikor a két falu közé értek. Szűrő-vágó szerszámokkal felszerelt legények közeledtek vasárnapi öltözetben a malomházi dombos határ szőlősorai között. A soproni vörösök, hogy elriasszák őket, tüzeltek a géppuskával. Izgalomban nem vették észre a patakhídnál játszó gyermekeket.

Váradí Herman kötözése közben hangzott el a sorozatlövés.

Kár nem esett a malomházi legényekben, de a patakhídnál tartózkodó gyermekek közül kettőt – Drimmel Marikát és Buczolics Jánost – golyó talált. Egyikük rögtön meghalt, a másikat haslövés érte. Amikor rövidesen megérkezett az ötvenfős rohamosztag Sopronból, vezetője, Entzbruder Dezső áthozta autón Sopronkeresztúrról a körorvost, de segíteni már nem lehetett.

Az ártatlan gyermek még aznap este követte kispajtását a halálba.

RENDŐRSÉGI KÖZLEMÉNY:

„Füredi Kornél magánhivatalnok Budapest, Aradi utca 16. számú lakásában nagyobb társaság záróra után makaót játszott. A záróra túllépése és a világítási rendelet megszegése miatt Füredi Kornélt egy hónapi elzárásra és 200 korona pénzbüntetésre, Weisz Emil katonát, Spielmann József főpincért, Róth Arnold kávést, Beckes Miklós hivatalnokot, Salgó Béla ügynököt, Wald Miksa ügyvédjelöltet, Schenk Sándor üzletvezetőt, Einfeld Simon kereskedőt és Band Nátán kereskedőt 100-100 korona pénzbüntetésre ítélték.”

A Népszavában jelent meg:

„Konyhakertészet a lóversenytereken. Megszűnt a lóverseny a magyar urak, hadimilliomos istállótulajdonosok emez úri passziója, szegény ember árva garasainak feneketlen hordója. A zöld gyöpön nem suhannak többé végig karcsú paripák és a tribünökön hisztériás hölgyek nem ájuldoznak többé a verseny izgalmától. Bizony nem lesz az idén tavaszi futtatás, se Szent István-díj, a hölgyek nem mutogathatják ez alkalommal a legújabb divatkreációkat, hanem kelkáposzta, karalábé, petrezselyem virul majd ama helyen, ahol eddig hazárd passzióknak hódolt a gazdag és sajnos a proletár is. Bizony konyhakert lett a lóversenyterekből. És hisszük, hogy az istállótulajdonosokon kívül ezt kevesen sajnálják.”

„A főváros népbiztossága a főváros területén lévő valamennyi temetkezési vállalatnak és egyesületnek a temetkezések lebonyolításához szükséges összes felszerelését, készletét és anyagát (lovak, halottaskocsik, furgonok, kézikocsik, szemfödél, vánkös, gyertya, sírkövek, sírkeresztek, ravatalozási anyagok, valamint az anyagok elraktározásához szükséges telepek és épületek stb.) ezennel községi kezelésbe veszi. Kötelesek az összes temetkezéssel foglalkozó vállalatok és egyesületek a birtokukban lévő összes temetkezési felszerelésüket, készleteiket és anyagukat e hó 8-ig a bizalmi egyének bevonásával pontos leltárba foglalni és a leltári jegyzéket két példányban legkésőbb e hó 8-án déli 12 óráig a főváros közegészségügyi politikai megbízottjainak (X. ügyosztály) bemutatni. (...) Aki ezen rendelkezések ellen vét, forradalmi törvényszék elé állítandó.

A főváros népbiztossága:

Preusz Mór, Vincze Sándor, Dienes László
népbiztosok.”

Noha Smuts tábornok határozott ellenzője volt a kommunizmusnak, Magyarország iránt nem támadt benne negatív elfogultság. A Masarykkal való prágai tárgyalásai arról győzték meg, hogy a területfoglaló

utódállamok a magyar belpolitikai viszonyoktól és bármiféle budapesti kormány ideológiájától függetlenül eltökélték magukat Magyarország feldarabolására.

Ilyen tájékozottság birtokában küldte el jelentését megbízóinak Prágából április 6-án:

„Ha okosan járunk el Magyarországgal szemben, nem hinném, hogy elveszett volna a szövetségesek részére. A körülményeket mérlegelve az a meggyőződésem, hogy a legokosabb, ha a fegyverszüneti egyezmény némely, kevésbé lényeges rendelkezései miatt nem erőszakoljuk az összetűzést, hanem a magyarok álláspontjának meghallgatása után Párizsban rendezzük véglegesen a politikai határokat.”

* * *

A forradalmi kormányzótanács e napi vacsorája a rendelkezési alap terhére:

50 adag zellerleves 100,- K.

50 adat oeuffs piemott risottoval 450,- K.

50 drb almásrétes 50,- K.

50 drb feketekávé szemes 100,- K.

50 drb kenyér 6,- K.

Két szakácsnak 40,- K.

Április 7. hétfő

Közzétette a napisajtó Kun Béla és Garbai Sándor válaszigyzékét Smuts tábornok ajánlatára.

Az angol tábornok különvonata ekkor már rég elhagyta Magyarország területét, mert ellentétben az antant-megbízott egyetlen kikötésével, hogy tudniillik vita nélkül, feltételek mellőzésével mondjon igent a kormányzótanács, Kun Béla fogalmazványa egy sor teljesíthetetlen óhajt tartalmazott.

A főbbek ezek közül:

– A vörös csapatok által kiürítendő területeken érvényben kell maradnia a magyarországi tanácsköztársaság alkotmányának, amely a megszállt Aradon és Szegeden is helyreállítandó.

– A legteljesebb szabad forgalom a semleges zóna területéről mind a román királyságba, mind a magyar tanácsköztársaságba.

– A párizsi békekonferenciával párhuzamos tárgyalás megkezdése Prágában vagy Bécsben a magyar tanácsköztársaság, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Ausztria részvételével.

Amikor ez az elutasító válaszigyzék megjelent, a román hadsereg már javában készült a Tiszántúl egész hosszában az általános támadásra.

* * *

Münchenben a centralista független szocialisták a hatalom birtokosainak nyilvánították magukat, élükön Ernst Tollerrel. Kikiáltották a bajor tanácsköztársaságot. Mivel a hatalomátvételből kihagyták a kommunistákat, azok puccsnak minősítették a fordulatot.

Ennek ellenére proletárhatalomnak nevezték Ernst Tollerék saját vezetésüket. Győzelmi hírt tartalmazó táviratot küldtek Moszkvába Leninnek és Budapestre Kun Bélának. Kun sietve válaszolt, ugyancsak táviratban:

„Lobogó örömmel, kitörő lelkesedéssel üdvözlök benneteket, ifjabb testvéreinket Budapest és az egész magyarországi tanácsköztársaság forradalmi proletariátusa. Fel, ti sírásói a kapitalizmusnak, csákányforgatói a kizsákmányolás rendje lerombolásának. Boldogan és örömmel üdvözljük a ti tanácsköztársaságokban a mi természetes szövetségesünket, amivé nem a titkos diplomácia titkos szerződésai, hanem a forradalmi cselekvések tett.”

Kun Béla úgy is, mint a kormányzótanács vezetője, úgy is, mint külügyi népbiztos, rögtön elhatározta, hogy diplomáciai kapcsolatot létesít a bajor tanácsköztársasággal. Münchener követnek egyik közeli bizalmasát, Seidler Ernőt választotta.

* * *

Budapesten választásokat tartottak, amelynek során kerületi tanácsok létesültek, a kerületek küldötteiből pedig megalakították az ötszáz tagú

központi munkástanácsot. Hivatalosan ezt a testületet nyilvánították a hatalom legfelső létesítményesének az országos választásokig.

* * *

A délutánonként megjelenő Vörös Újság írta:

„Eddig a tőkések, a papok, a grófok szavaztak és szavaztak terrorral, vesztegetéssel, pálinkával, szolgabíróval, amikor kellett csendőrszuronnyal és puskaökölyöléssel. (...) Mi egyetlen öntudatos mozdulattal felrúgtuk az ő választási urnájukat, lepofoztuk őket az oly soká bitorolt hatalomról. Összeomlott az erkölcstelen, nemzetiszínű kártyavár...”

* * *

A nagykanizsai direktórium közleménye:

„FELHÍVÁS

Tudomásomra jutott, hogy egyesek ékszereiket aranyműveshez viszik, s azokat szétszedik, hogy így az ékszerek értékét csökkentsék. Figyelmeztetem az ékszerek tulajdonosait és az aranyműveseket, hogy aki a jelzett cselekményt elköveti – forradalmi törvényszék elé kerül.

ADLER,
termelési biztos.”

* * *

A Szolnoki Munkás „Nyílttér” rovatában ez volt olvasható:

„PROLETÁR TESTVÉREIM!

Elvtársak felhívták a figyelmet, hogy rosszakarató rágalmazók azt kóholták és terjesztik rólam, hogy röviddel ezelőtt még keresztényszocialista voltam és ma is az vagyok. Minthogy az orvítamadás ellen másképpen védekezni nem tudok, a rágalmazókat a nyilvánosság ítélőszéke elé állítom. Követelem, hogy lépjenek elő a sötétből, s csak egyetlen adattal is bizonyítsák, hogy valaha – bármikor, bármiféle – összeköttetésem volt a keresztényszocialistákkal, hogy ilyenekkel valaha csak érintkeztem is, vagy csak ismertem is közülük egyetlen egyet is. Ha a rágalmazók e felhívásom dacára nem lépnek a nyilvánosság elé,

úgy felkérem minden elvtársamat, hogy mutassanak rá a rágalmazókra, hogy torkukba fojthassam rosszhiszemű hazugságaikat.

Szolnok, 1919. április hó 7.

Dr. Kovács Gábor
proletár ügyvéd.”

* * *

Entzbruder Dezső soproni katonai diktátor reggel megint Fülesre érkezett nevezetes piros autóján. Nyomasztóan sok vöröskatona tartózkodott már az alig ezerlelkes, teljesen elmagyarosodott néhai horvát faluban. Entzbruder számos testőre kíséretében a Zichy-Meskó kastélyba vonult, ahol ideiglenes parancsnoki szállást foglalt. Maga elé kísértette Szemelicker Antal fülesi és Windisek Márton malomházi plébánost, valamint a két község korábbi előjáróságának tagjait. Erélyes modorban statáriumot hirdetett a két község területére, majd így szólt a plébánosokhoz: „Magukat elengedem. Menjenek baza.” A többi visszatartottat pedig faggatni kezdte, s ezzel voltaképpen belefogott a részletes nyomozásba. Kidoboltatta, hogy este kilenc óra után civilek nem mutatkozhatnak az utcán. Ellenkező esetben statáriális elbánást foganatosít. Fülest és Malomházát senki el nem hagyhatja az ő, vagy Váradi Herman írásos engedélye nélkül. Déltájt Váradi Herman járási politikai biztos megtartotta tervezett szónoklatát bekötött fejével az összeharagított hallgatóság előtt.

* * *

Sárospatakon ellenforradalmat szervezett Becker András huszonhat éves katonaviselt gazdálkodó, de leleplezték és őrizetbe akarták venni. Fegyverrel védekezett. Egy vöröskatonát lelőtt, egyet megsebesített, mire nagy nehezen lefegyverezték és foglyul ejtették. Az esetet telefonon jelentették a közeli megyeszékhelyre, Sátoraljaújhelyre, ahonnan késedelem nélkül a helyszínre indult a forradalmi törvényszék. Knall Ede szobafestő, a forradalmi törvényszék elnöke Budapesten tartózkodott, ezért helyettese Galamb József negyvenéves cipészsegéd elnökölt. Szavazóbírák voltak mellette Morvai Ede harmincéves géplakatos és

Henz Miklós harmincnégy éves kádársegéd, vádbiztos pedig Láng István húszéves joghallgató. Tárgyalást nem tartottak. Formális gyorsítélettel a városháza kapujához vitték Becker Andrást és nagy tömeg jelenlétében felakasztották a kapu vasrácsára.

Vörösörök voltak a végrehajtók Bartos Béla bádogossegéd irányításával.

Április 8. kedd

Füles községben teljesen helyreállt a rend, és a szomszédos Malomházán is nyugalom volt, noha erős feszültség és kölcsönös bizalmatlanság jellemezte a lakosság és a jelenlévő vörös fegyveresek viszonyát. Sötétedés után sem mutatkozott semmi nyoma valamiféle rendellenességnek. Már benne jártak az éjszakában, amikor arról értesítették a Fülest megszállva tartó osztag parancsnokát, hogy támadásra készülnek a két falu ellenforradalmárai. Már be is ásták magukat a Füles felé lejtő malomházi domboldalon. Az éjszakai sötét ellenére jól látszik a három lövészfészek.

A riadóztatott vörösök hatalmas lövöldözéssel indítottak rohamot a három földhányás ellen. Vissza senki nem lőtt. Amikor elérték a lövészfészkeknek hitt gödröket, akkor derült, ki hogy azok a gödrök régebbről léteznek, nem mások, mint elszáradt vén diófák kiszedett tuskóinak helyei. Gantner hadnagy, a falu féken tartására küldött ötvenfős vörösosztag parancsnoka azonban úgy vélekedett, hogy azok a gödrök kiválóan alkalmasak orvtámadás kiinduló pontjául. Minden valószínűség szerint igaz a feljelentés a fehérek támadási szándékáról.

Véleményét tényként telefonálta meg Sopronnak, közölve, hogy fegyveres mozgolódásba kezdtek a helyi ellenforradalmárok.

* * *

Részletek a teljhatalmú lakásügyi népbiztosok e napon keletkezett parancsaiból.

„1. számú parancs

A Forradalmi Kormányzótanácstól ránk ruházott hatalomnál fogva megparancsoljuk, hogy a Lakáshivatal egyelőre három napon át semmiféle kérelmet ne fogadjon, lakásrekvirálást el ne rendeljen. (...)

Aki hivatali hatalmával visszaél, ... statáriális úton a forradalmi törvényszék elé kerül.

Aki a lakásigénylők között nyílt vagy rejtett úton elégtelenséget, lázadást szít, aki lakásügyi parancsaink ellen agitál, halállal büntetettik.

2. számú parancs

(...)

Aki valamely lakást, helyiséget vagy a benne lévő berendezési tárgyakat a kiadott parancsok ellenére vagy elfoglalja, vagy elviszi, a kerületi lakásbizottságoknak vagy a központi lakásbizottságnak valótlan, hamis adatokat jelent be, vagy rosszhiszeműen elhallgat, valamint azok a hivatali közegek, akik a rájuk bízott kötelességüket lelkiismeretlenül teljesítik, vagy vétkes mulasztást követnek el, a forradalmi törvényszék elé állíttatnak, és az eset súlyosságához képest halállal is büntethetők.

Vágó Béla s.k.

Szamuely Tibor s.k.

népbiztosok”

* * *

A váci laktanyaudvaron vöröskatonák előtt arról tartott előadást a politikai megbízott, hogy szükség esetén az életét is feláldozza a proletár harcok a forradalom érdekében.

Hegedűs József erre úgy vélekedett, hogy ő semmilyen harcban nem lenne hajlandó önszántából megválni az élettől.

Kijelentéséért a váci katonai forradalmi törvényszék elé vitték. Ennek a törvényszéknek Vida Tivadar ipolysági gyógyszerészsegéd volt az elnöke, tagjai Kovacsics Mihály harminchat éves vasesztergályos, Dózsa Jenő fodrászsegéd, vádbiztosa pedig Matejka János huszonnégy éves tanárjelölt.

Defetizmusért, bomlasztó nézetek terjesztéséért rögtönbíráskodással golyó általi halálra ítélték az újonc Hegedűs Józsefet, akit a tárgyalásról egyenesen a huszárlaktanya külső udvarára kísérték és agyonlőttek.

* * *

Jászárokszálláson befejezte tárgyalását és ítéletet mondott a Jász-Nagykun-Szolnok megyei forradalmi törvényszék. Dobák Imrét, Gedei Lászlót, Torpa Balázst golyó általi halálra ítélték, mert fegyverrel támadtak a március 22-i zendülés lecsendesítésére érkezett karhatalomra. Az ítéletet mindhármukon rögtön végrehajtotta a Básti Ferenc parancsnoksága alá tartozó, vöröskatonákból összeállított kivégzőosztag.

Tizenhárom személyt jogtalan fegyverhasználatért, fosztogatásért, szesztilalom áthágásáért marasztottak el. Egyhavi fogháztól tízévi fegyházig terjedtek az ítéletek. Két kocsmárostól megvonták az italmérési engedélyt és 20, illetve 50 ezer korona bírságot kellett fizetniük.

Ötven személyt kényszermunkára köteleztek 1920. január elsejéig. A végrehajtás módját akként határozták meg, hogy az elmarasztaltakat bármely időpontban, bárminő teendőikben munkára parancsolhatja a helyi munkástanács.

* * *

Stein Vilmos hatvannyolc éves budapesti kereskedő kilátástalannak véelve további életét, mivel öregségére koldusbotra juttatta a vörös forradalom, gázzal megölte magát a IX. kerület Ráday utca 5. szám alatti lakásán.

Április 9. szerda

Gantner hadnagy éjszakai jelentése nyomán kora reggel Fülesre sietett Sopronból testőrök kíséretében Entzbruder Dezső katonai diktátor, s vele legszorosabb barátja, Bors László vádbiztos. A már koráb-

ban is igénybe vett Zichy-Meskó kastélyt szállták meg és késedelem nélkül hozzáláttak forradalminak mondott működésükhöz. Újra letartóztatták a két falu plébánosát, Körmendi János fülesi jegyzőt, velük együtt a vagyona és tekintélyre a legjelentősebb gazdákat. Bors László és Entzbruder Dezső szívósan faggatták a lefogottakat afelől, hogy kik kezdték az éjszakai támadást. Senki nem tudott semmiről. Ezt az egyöntetűséget konok rosszhiszeműségnek vélték a kihallgatók, s az ellenforradalmi érzület nyilvánvaló bizonyítékának. Megparancsolták, hogy a község valamennyi fiatal emberét, aki betöltötte tizennyolcadik életévét, kísérvék a kastély kőfallal kerített udvarára. Tájékoztatták, hogy melyik három legény apja a leggazdagabb. Ezeket külön állították, kijelentve, hogy agyonlövik őket, amennyiben fél órán belül nem tisztázódik, kik kezdeményezték és kik cselekedték meg a vizsgálat tárgyát képező fegyveres akciót. Egyúttal futárait menesztették Sopronba Szedénik Viktorért, a kántortanító líceumi diákfiáért.

A fiú ismételten úgy vallott, hogy Szemelicker Antal küldte át üzenettel Malomházára, hogy fogjanak fegyvert a férfiak, jöjjenek segíteni kiverni Fülesről a vörösöket. Hallották a diák vallomását a jelenlévő letartóztatottak is. A gyanúba mártott plébános szelíden szólt Szedénik Viktorhoz: „Egészen bizonyos vagy benne, hogy én küldöttelek, kedves fiam?”

„Igen, a plébános úr küldött” – hangzott a felelet. Szemelicker erre a többi letartóztatottat kérdezte: „Emberem, hát egy sincs maguk között, aki pártomat fogná az igazságnak megfelelően?” Mindenki mélyen hallgatott, mire a sorsa súlyosságát érző pap lemondóan jegyezte meg: „Ha a fiú szavát senki nem cáfolja, akkor nincs tovább módom igazam bizonyítására.”

Kezdetől megfélemlítő harciassággal folytatta Entzbruder és Bors a kihallgatásokat hosszú órákon át. Bors László, mint vádbiztos népirtás és vérontás bűnét róta a vádlott plébános terhére, miért is golyó által végrehajtandó halálbüntetést indítványozott. De ítélethozatalra csak a forradalmi törvényszéknek volt joga a tanácskormány rendelkezése alapján, ám bár ritka kivételtől eltekintve mindig az lett az ítélet, amit a vádbiztos indítványozott.

Hatást növelő célzattal helyben tartották meg a sebtében elhatározott tárgyalást. Ebéd után telefonált Sopronba Entzbruder, hogy a lehető legrövidebb időn belül autózzon Fülesre az ítélkező testület. Nevezetesen: a harminckét éves Zsitvai Lajos, aki nyomdászból lett a megyei

forradalmi törvényszék elnöke, s a két szavazóbíró – a harmincnyolc éves Nagy Antal vasúti gépkezelő és a negyvenhét éves Schambauer Ignác asztalossegéd. A mindvégig fenyegető haragossággal viselkedő Entzbruder Dezső eléjük autózott, félúton találkozáva parancsolóan közölte a háromtagú testülettel: *„A papot feltétlenül halálra kell ítélni! Ha nem tesszük, akkor a papot is, de bennünket is agyonvernek az igazságot követelő katonák!”*

Ennek ellenére délután négytől este kilencig tartott a tárgyalás a Zichy-Meskó kastélyban. Úgy történt, ahogy Bors László vádbiztos akarta. Szemelicker Antal plébánost golyó általi halálra ítélték. Az ítéletet maguk a katonák akarták nyomban, a helyszínen végrehajtani. Időközben telefonált Sopronból Kellner Sándor teljhatalmú biztos, hogy ne Fülesen végezzék ki a papot, amennyiben halálra ítélik, hanem hozzák Sopronba. Zichy grófnő is könyörgött Entzbrudernek, kíméljék meg lakóhelyüket a szörnyűségtől, mert hogyan is élhetnének tovább borzadály nélkül olyan házban, amelynek falánál emberéletet oltottak ki.

Sopronban Kellner Sándor komolyan fontolóra vette, agyonlőjék-e a fiatal plébánost, amikor késő este az ítélet megerősítését követelte nála Bors László és Entzbruder Dezső. Az elítéltet a megyei törvényszék fogdájában őrizték, miközben sorsa fölött vitatkozott a három legfőbb helyi vezető. Kellnertől kicsikarták a beleegyezést és Szemelicker Antal sorsa ezzel megpecsételődött. Kérésére papot engedtek hozzá, hogy a gyónás és áldozás szentségében részesüljön. Ezt a lelki szolgálatot Mihályi Ernő, a Szent Benedek-rend szerzetes tanára látta el.

Amíg együtt imádkozott a törvényszéki cellában a két pap, Entzbruder Dezső nagy igyekezettel sietett megrendezni a kivégzést. Fél szakasz vöröskatonát sorakoztatott fel a törvényszék szűk udvarán, majd telefonon a helyszínre rendelte a parancsnoksága alatt lévő vasútbiztosító osztag ügyeleti készülségét. Ennek a háromszáznyolcvan fős osztagnak a 48-as laktanyában volt a körlete. A készülség ügyeletes parancsnoka Berta Viktor technikus volt. Rajnyi emberével a megnevezett helyre sietett, de sejtelmük sem volt, mi céllal rendelte el kivonulásukat Entzbruder.

Döbbsenten vették tudomásul diktátor hatalmú elöljárójuk akaratát.

Szemelicker Antal már a szűk fogházudvar falánál állt, azon a ponton, ahol meg kellett hálnia. A szeme láttára, a füle hallatára támadt éles vita

a vonakodó katonák és a kivégzést megparancsoló Entzbruder között. A naphosszat szakadatlanul indulatoskodó Entzbruder csőre töltött pisztolyát szegezte Berta Viktor készülségparancsnokra, hogy jelölje ki a sortüzet leadó hat embert, kösse be az elítélt szemét és vezényeljen tüzet. Pfeiffer János tüzértiszthelyettes, városi vörösőr-tisztparancsnok ki akarta oktatni Berta Viktort, hogy jellel és ne hangos szóval lövessen a kivégzendőre, de mind Bors László, mind Entzbruder türelmetlenül leintették, hogy akadékoskodásra semmi szükség. Berta ezután bekötötte Szemelicker Antal szemét.

A sortűzhöz a következő hat katonát léptette előre: Balog János lakatos, Cseki Nándor lakatos, Bohacsek Ferenc lakatos, Heisenberger Rezső lakatos, Király Béla és Görtl Károly vasúti munkásokat. Zaklatottságukban alig tudtak célozni s az áldozat hat lövés után is eszmélete birtokában vergődött a földön. Pfeiffer vörösőr-parancsnok kiabálta: *„Ne hagyják szenvedni, végezzén már vele valaki!”* Erre a bal szélén álló Balog János a sebesülthöz lépett, és közelről fejbe lőtte. Dr. Szilvási Gyula, Sopron város tiszti főorvosa megállapította a halál beálltát, majd Szemelicker Antal füles plébános testét a soproni Szent Mihály temetőbe vitték, ahol még éjfél előtt elhantolták.

Sárospatakon mindenkit letartóztattak, akit ellenforradalmi szervezkedéssel gyanúsítottak. Valamennyiüket Sátoraljaújhelyre vitték és a forradalmi törvényszék ítélkezett felettük. Riskó József negyven év körüli gazdálkodóra kötél általi halált mondtak. Kivégzése időpontjául kilencedike reggelét határozták meg, de a neki szánt akasztófát már előző este felállították a város közepén, a katolikus templom szentélye és Kossuth Lajos szobra között. Az ítéletet Vasó György huszonkét éves mézáróságát hajtotta végre a Sípos-féle terrorcsapat közreműködésével. Ugyanazok ítélkeztek most is, akik Sárospatakon a városháza vaskapujára köttették fel Becker Andrást. A Sátoraljaújhelyen felakasztott Riskó Józsefet fél napon át a bitón hagyták közszemlére. Pipáját a szájába akasztották, ujjai közé szivarcsutkát dugtak.

Szemelvény a kecskeméti direktórium keltezett irataiból:

„Beszámoló a direktórium 3. heti működéséről.

A szegény proletárgyermekeket a direktórium a vagyonosabb termelő családokhoz ebédre osztotta be. Eddig mintegy hatvan család jelentkezett, de mint-hogy négyszer annyi az elhelyezendő proletárgyermek, a direktórium szigorúbb eszközökhöz fog folyamodni.

Még vasárnap a direktórium lefoglalta az összes cukrászsüteményeket, és azt másnap az iskolás gyermekek és a szülő nők között osztotta ki.”

Április 10. csütörtök

Napi hír a Népszavában:

„A hónapok óta bezárt iskolákat csütörtökön kinyitja a vörös tavasz és bevonul a tantermekbe a proletár világfelfogás szelleme. Az iskolavezetők ismertetni fogják a tanulókkal a nagy átalakítást, majd sorra kerülnek a Forradalmi Kormányzótanács eddig kiadott rendeletei, amelyeket a tanítók hű szellemben fognak megértetni növendékeikkel.”

Az e napi Szolnoki Munkás írta:

„Kedden este kabaré működött a színház helyiségében. Rekedt, náthás és tehetéstelen előadók által előadott szemenszedett trágárságok, arcpirító szemérmertlenségek, régen elkoztatott és megunt kuplák, minden szellemesség nélkül szűkölködő jelenetek képezték megint a műsort. A leghatározottabban tiltakozunk, hogy ily előadás még egyszer megismétlődjék.”

„A szociális termelés népbiztossága rendelete értelmében a vonós hangszerekre való húrokat minden üzletben és raktárban 1919. április 8-iki állapot szerint azonnal leltározni kell. A leltárban föl kell tüntetni a húrok pontos megnevezését, mennyiségét és hogy milyen hangszerekhez valók. (...) A leltárt az üzlet (volt) tulajdonosa és a munkástanács (bizalmi testület) tagjai írják alá.

(...) Vonós hangszerhez való húrt csak a leltározás befejezése után és csak vásárlási engedély alapján lehet árusítani. (...) Engedélyt csak a zeneszövetség tagja kaphat és csak akkor, ha a zeneszövetség a szűkségletet igazolja.

(...) Minden húreladásról könyvet kell vezetni.”

(A Népszava közlése)

Annak, hogy az olvasztott disznósír árát különként 16 koronában, a zsírszalonna árát pedig 13 koronában állapították meg, csak elméleti jelentősége volt, mert zsiradékot egyáltalán nem lehetett szabadon vásárolni. Ezt tanúsítja, hogy a „Közellátási népbiztosság rendelkezése folytán a fővárosi április-június havi egyesített élelmezési jegy 2. számú zsírszelvényét az április 11–20-ig terjedő időközben 10 deka sertészsírra fogják beváltani.”

„Eötvös Lóránd, a nagy hírű fizikus, egyetemi tanár 71 éves korában hosszú betegeskedés után meghalt Budapesten” – tudatta a lehető legrövidebben a hivatalos kommuniké.

Tények a fővárosi mentők naplójából.

– Dr. Bossányi Béla és felesége nem mertek otthon maradni éjszakára, mert napközben vöröskatonák látogatták meg őket fenyegető fellépéssel. A Gellért Szállóba mentek aludni. Bossányi doktor magának is, feleségének is húsz centigramm morfiomot fecskendezett be. Reggel, amikor rájuk találtak, a mentősök már eredménytelenül kísérelték meg visszahozni őket az életbe koffein- és kámforinjekciókkal.

– A József körút és Baross utca sarkán Happert Mária húszéves egyetemista kísérelt meg öngyilkosságot az akkori idők hírhedt szerével, a szublimátoldattal.

– A Síp utca 15.-ben Juhász Mariska huszonhat éves ápolónő arsotomin méreggel akart véget vetni az életének.

– Petzkó Mária huszonhat éves szakácsnő attól remélt halált, hogy leugrott az ügyészégi fogház második emeletéről.

Mindhárom fiatal nőt a Rókus kórházba szállították a mentők. További sorsuk ismeretlen.

Április 11. péntek

Kun Béla felszólalása a Budapesti Tanács ülésén:

„Nemzetközi proletárforradalom: ez az első szavam azokhoz, akik itt a budapesti proletárság képviselőiben összejöttek. Hála az orosz proletároknak, hála az orosz bolsevikieknek, akik a szenvedések poklán keresztül harcolták végig a maguk forradalmát, megmutatva az utat, amelyen elindulva lerakhatjuk az alapjait a kommunista társadalomnak.

Innét az egész világ proletáriusához szólok... Ünnepelesen jelentem ki, hogy cselekvésünket a nemzetközi forradalomra építettük, hogy a diktatúrának ez a hazája a nemzetközi proletárság hazája. Nincs közöttünk és nem tekintünk sem faji, sem vallási, sem egyéb különbséget, csak egyet: az osztálykülönbséget.”

„FIGYELMEZTETÉS!

Az utóbbi napokban gombamódra főlzaporodott kalandorok között botrányos szédelgéseivel különösen sokat szerepel egy Csüdösi Fritz Péter Oroszországból hazatért hadifogoly, aki hol oroszoknak, hol meg hadnagynak adja ki magát. Ez a Csüdösi a moszkvai hadifoglyok egyik legismertebb szélhámosa volt, aki a hadifoglyok forradalmi szervezkedésének mindig útjában állott. Lelkiismereti kötelességünknek tartjuk fölhívni az elvtársak figyelmét Csüdösi üzelveire, hogy megakadályozzák e kalandor újabb szélhámosságait és provokációit.

Az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportja nevében:

Kun Béla, Pór Ernő
Szamuely Tibor.”

A ceglédi Népakarat írta:

„A venereás betegségek megakadályozására a ceglédi városparancsnokság Macsali Jánosné (Meszes Mari) nyilvános házát bezáratta. Az asszony a parancsnak nem tett eleget, amiért a forradalmi törvényszék ma vonta felelőségre és bűnösségének megállapítása után egyévi fegyházra ítélte. Egyben Papp Erzsébet és Korosecz Mici kéjnéket egy-egy havi fegyházzal sújtotta.”

FELSZÓLÍTÁS:

„A megjelent leltározási rendelet értelmében a budapesti szoba- és ablaktisztító, poloskairtó, egér- és patkányirtó, valamint porszívó üzemek fölhívataknak, hogy a leltározáshoz szükséges nyomtatványok átvétele és fölvilágosítás céljából péntek estétől kezdődően 24 órán belül forduljanak a szakmai bizottsághoz (Alkotmány utca 12. Telefon: 69-76).”

Cikk a Népszavában:

„A Ferenc József-szobor elrablásáról, mint elítélendő egyéni akcióról emlékeztünk meg szombati lapunkban. Ez az értesülés azonban félreértésen alapult, mert amint most a közoktatásügyi népbiztosság közli: szó sincs egyéni akcióról, még kevésbé rablásról, mert a közízlést sértő, művészileg teljesen értéktelen szobormű eltávolítását, illetve szétrombolását a közoktatásügyi népbiztossággal egyetértésben a művészeti és múzeumi ügyek politikai megbízottja rendelte el. A népbiztosság azt is közli, hogy nem csak ez az egy szobor, hanem az összes Habsburg király-szobrok sorra kerülnek, sőt valószínűen az egész milleniumi emlékművet le fogják bontani. A magunk részéről helyeseljük és örömmel üdvözljük a közoktatásügyi népbiztosságnak ezt a forradalmi rendeletét, legalább nem fogják Budapest utcáit népgyilkosok és hóhérok szobrai ékteleníteni... Azonban a Habsburg-szobrok és a milleniumi emlékmű szobrain kívül van még egy pár szobor a főváros utcáin, amelyeket melegen ajánlunk a népbiztosság figyelmébe. Itt van például Werbőczy Istvánnak, a leggyalázatosabb jobbagytörvény megalkotójának szobra... Ezt a szégyenletes emlékművet már az októberi forradalomnak el kellett volna söpörni, de hisz-szük, a proletárdiktatúra ezt a tisztító munkát is hamarosan elvégzi majd.”

* * *

A Nagykánizsán megjelenő Zalai Népakarat közölte e napon Zala vármegye kettéválasztásáról:

„A sokáig vajúdó ügy végre dűlőre jutott (...) A belügyi népbiztosság távirata, amelyre egészen objektív ítélettel rá lehet mondani, hogy gordiuszi csomót vágott ketté, a következő:

Direktórium Nagykánizsa.

A zalaegerszegi direktóriumnak a következő táviratot küldtük.

– *Elrendeljük, hogy Nagykánizsa a hozzá beosztott hét járással külön megyei tanácsot, valamint Önök is külön megyei tanácsot alakítsanak a Zalaegerszeghez beosztott öt járásból.*

Landler Jenő s.k.

belügyi népbiztos

Vágó Béla s.k.

belügyi népbiztos.

A mai naptól kezdve tehát a nagykánizsai, pacsai, letenyei, keszthelyi, alsólendvai, perlaki és csáktornyai járás közigazgatásilag véglegesen a Nagykánizsán székelő megyei tanács hatásköre alá tartozik (...)

Megállapítjuk, hogy a tanácsköztársaság első pár heti uralma meghozta azt, amire ezelőtt csak mint álmra gondoltunk: a közigazgatási copf, a megye, mint történelmi alakulat végleg kiszervenvedett.”

* * *

Amilyen szűkszavúan közölték Eötvös Lóránd halálhírét, olyan nagy gyászpompával vettek tőle búcsút a Nemzeti Múzeum előcsarnokában. Lukács György közoktatásügyi népbiztos volt a fő szónok. Úgy méltatta a lángelméjű tudóst, mint a vörös uralom első nagy halottját.

* * *

Nagy riadalom támadt e napon a budapesti Exelsior Szállóban, mert a huszonnyolc éves dr. Ungár Simonné, ez a kifogástalan megjelenésű és viselkedésű vendég öngyilkosságot követett el ismeretlen méreggel. Továbbá: Reininger Simon hatvanhárom éves kereskedő, mivel elvették

tőle a megélhetés lehetőségét, leugrott a harmadik emeletről az Aréna út – jelenleg Dózsa György út – 117.-ben és szörnyethalt. Bellák Róza huszonegy éves erkölcsös hajadon gázzal mérgezte magát halálra a Ne-felejcs utca 51.-ben.

Április 12. szombat

Szervezeti döntéssel lényeges változásra került sor a tényleges hatalomgyakorlásban. Olyan indoklással, hogy nehézkes és hosszadalmas összehívni gyakorta a nagy létszámú népbiztosok tanácsát, öttagú politikai bizottságra ruházták a kormányzótanács teendőit.

Kun Béla, Landler Jenő, Böhm Vilmos, Fiedler Rezső, Garbai Sándor alkotta az ötös testületet.

* * *

„PARANCS!

A Vörös Őrség a hadsereg kiegészítő részét alkotja. Ezért annak keretében bizonyos ügyeket szigorú rendszabályok szerint kell kezelni. Elrendeljük tehát, hogy ha a Vörös Őrséghez tartozó bármely alakulatnál ellenforradalmi megnyilvánulás észlelhető, azokat, akik az ellenforradalmi mozgalmat szítják, vagy vezetik, ne forradalmi törvényszék elé állítsák, hanem tettenérés esetén azonnal a helyszínen halállal büntessék. (...) Felhívjuk az összes parancsnokokat, hogy ezt a rendelkezést a személyzet előtt mindenütt hirdessék ki és szigorúan és kíméletlenül alkalmazzák, mert különben a parancsnokokat állítjuk a forradalmi törvényszék elé.

Budapest, 1919. április 12.

Landler s.k.

Vágó s.k.

belügyi népbiztosok.”

* * *

Glossza a Népszavában:

„Krisztusban atyja, Prohászka Ottokár Nagy Károly sárosdi plébánost Székesfehérvár nagynevű püspöke... áthelyezte Zámolyra. A plébános a felvilágosodottabb papok közé tartozik... Hívei ragaszkodnak hozzá és vissza akarják vinni Sárosdra. Gyűlést is tartottak e tárgyban és szándékukat a püspöknek, Prohászka Ottokárnak is bejelentették. A püspök úrnak persze nem tetszik, hogy tekintélye csorbát szenvedjen és most fűhöz-fához kapkod, csak hogy a nép kívánságának teljesedését meggátolja. Többek között a sárosdi kántortanítóhoz is levelet intézett... amelyből a következő érdekes részletet közöljük:

»Magyarázza meg a népnek, hogy egy pap, aki az egyházi hatóság tilalma ellenére betör egy javadalomba és azt elfoglalja, fölfüggesztetik hivatalából, sem miséznie, sem házasságot megáldania nem szabad, gyóntatásban nem oldozhat föl a bűnökből... és az egész község, ha a paphoz ilyen szomorúan ragaszkodik, az egyházzal ellentétes helyzetben és a bűn állapotában van. Ez kell-e nekünk és megviselt hazánknak most? ...«

Nem, kedves Prohászka Ottokár püspök úr, Kr-ban atyánk, valóban nem az kell megviselt hazánknak, hogy a sárosdi népnek az legyen a papja, akit ő akar, hanem az a haza érdeke, hogy az ön zsarnoki akarata legyen továbbra is az úr. De annyit mégis elárulunk önnek, hogy most világforradalom közepén vagyunk, s ilyen püspöki heccet vagy megnevettetik az embereket, vagy úgy megbosszantják, hogy aki eddig nem tette, az is hátat fordít az efféle uraknak, aminő a püspök úr.”

Az alábbi felhívást hozták nyilvánosságra Budapesten:

„Jelentkezzenek, akik elhagyják az egyházi pályát! Fáber Oszkár, a közoktatási népbiztosság vallásügyi likvidáló megbízottja felhívja azokat, akik az egyházi pályát el akarják hagyni és tanítói oklevelet akarnak szerezni, jelentkezzenek április 20-ig a vallásügyi likvidáló bizottságnál. A mezőgazdasági oktatók tanfolyamára ugyanitt (Országház, VII. kapu) lehet jelentkezni.”

Az alábbi tájékoztatót hozták nyilvánosságra Budapesten:

„Aki az otthoni borotválkozás céljára egy darab borotvaszappanra igényt tart, forduljon csakis válaszos levelezőlapra a Magyar Olaj- és Zsíripari Központ Szappanelosztó Irodájához (Budapest, VI., Váci körút 33.) és közölje pontos címét, valamint a foglalkozását is. Egy darab 10 dkg-os borotvaszappan legalább négyhavi szükségletre szól. A szappan a levelezőlap válaszáján, az iroda által megjelölt cégnél lesz átvehető, darabonként 1,50 korona áron a levelezőlap beszolgáltatása ellenében.”

Közköltségen rendelt vacsora a forradalmi kormányzótanács részére a Nemzeti Kaszinó konyhájáról:

50 leves 100,—K.

50 adag sertéskaraj 700,— K.

50 káposztaköret 75,— K.

150 db töltött palacsinta 240,— K.

50 feketekávé 100,— K.

50 adag kenyér 5,— K.

Két szakácsnak 40,— K.

A későbbiekben elmaradnak a rendelkezési alapot terhelő rendszeres vacsoraszámlák, mert a forradalmi kormányzótanács tagjai testületileg beköltöztek a Dunakorzón lévő Hungária Szállóba, amelyet ettől kezdve Szovjetháznak emlegetett a közvélemény. A Hungáriában nemcsak laktak, de a hotel éttermét és konyháját is exkluzív kormányintézményként használták, szigorú karhatalmi őrizettel. Az itteni szolgálatot Cserny József különítményének válogatott tagjai, a Lenin-fiúk látták el, az úgynevezett „fixőrség.”

Április 13. vasárnap

Lukács György cikke az Ifjú Proletárban. Részletek.

„(...) Az osztályharc filozófiája nem ismerte az érzelgést; nem csinált soha vértanúkat elesettjeiből. Mint egyszerű magától értetődő kötelességet követelte meg minden harcosától a végső önfeláldozást.

A marxizmusnak ez a ...teljes függetlensége a cselekvések erkölcsi oldalaitól még jobban kiélesedik a proletárdiktatúra idején. Az osztályharc kíméletlensége még csak fokozódik. Mert most a végső győzelemről: a burzsoá osztály megsemmisítéséről van szó. Azért élesebben nyilvánul meg a meztelen, irgalmat nem ismerő osztályharc, mint az elnyomás idején. Akkor önvédelem volt az osztályharc egy erősebb ellenféllel szemben. Most támadó jelleget öltött; most arról van szó, hogy a legyőzött ellenfél végleg megsemmisíttessék. Ebben az utolsó harcban nem szabad félúton megállni. Nem szabad, mert a proletariátus egész harcának eredménye van kockára téve a legkisebb ingadozás esetén. Úgy látszik tehát, mintha ilyen módon az erkölcsi mozgatóerőknek szerepe a proletariátus cselekvéséből egészen kikapcsolódna: a rideg osztályharc marad meg, mint a cselekvések egyedüli szabályozója.

(...) Ámde felmerül a kérdés: mi lesz az új társadalomnak az összetartó eleme? Lehet-e már ma az új társadalmat valamiképpen előkészíteni? – arról azonban, hogy milyen legyen az új társadalom, arról majd csak azok fognak gondolkodni és gondoskodni, akik eljövételét megérik.

Ezen a ponton merül fel az erkölcsi kérdés. Ha végérvényesen győzött a kommunizmus, ha ezáltal kikapcsolódik a társadalom életéből és vele az emberek öntudatából minden osztálykülönbség, ha a gazdasági élet és vele a megélhetés gondja megszűnik szerepet játszani az emberek életének felépítésében – akkor felmerül a kérdés: mi fogja ezt az új társadalmat fenntartani és összetartani, mi lesz a benne élők életének legfontosabb tartalma? Erre a kérdésre csak az erkölcs oldaláról kaphatunk választ. Csak akkor volt értelme az osztálykülönbségek gyökeres kiirtásának, ha vele minden elveszett az emberek egymás közötti életéből, ami őket egymástól elválasztotta: minden harag és minden gyűlölet, minden irigység és minden gőg. Egyszóval: ha az osztály nélküli társadalom a kölcsönös szeretet és megértés társadalma lesz. Egy ilyen társadalomnak azonban a társadalom és gazdasági élet átalakulása csak alapjait rakhatja le, csak lehetőségeit teremthetik meg; hogy igazán megvalósuljon, ahhoz maguknak az embereknek is át kell alakulniuk.

Addig, amíg ezek a társadalmi keretek nincsenek megteremtve, addig hiábavaló minden belső átalakulás. (...) Addig – és ezt nem lehet elég sokszor és elég ridegen hangsúlyozni – addig csak a kíméletlen osztályharc lehet a proletariátus cselekvésének zsinórmértéke. (...)

(...) Kérlelhetetlen osztályharc a burzsoázia ellen, egészen addig, amíg (mint osztály) meg nem semmisült. Teljes egyenlőség a nevelés terén. Gyerekekkel szemben nincs osztályharc, mert minden gyermekben az eljövendő, az osztálykülönbséget nem ismerő társadalom kezdő tagját kell látni; ha ugyanakkorra semmisül meg a burzsoázia, amikor egy így nevelt nemzedék felnő, akkor meglesz egy új társadalomnak a gazdasága mellett erkölcsi létalapja is: minden embernek kölcsönös szeretete és szolidaritása.”

Kecskeméten központilag elrendelt népgyűlést tartottak, melynek fő szónoka Vágó Béla belügyi népbiztos volt. Beszédének részletei:

„Olyan napokat élünk át, amely napok örökké felejthetetlenek maradnak. Ma Magyarország a világ központja, ma a magyar dolgozó minden kizsákmányolt szemefénye és reménysége.

Helyzetünk külpolitikailag kitűnő. (...) Ami belső munkánkat illeti, ma azért nem tudunk azzal foglalkozni, hogy jobb lakás és több kenyér legyen, mert még mindig kísértenek a múlt bűnei. Ma az a hivatásunk, hogy megsemmisítsük és elégezzük a régi rendszert. Ma mi vagyunk az urak, ma mi parancsolunk. Azt akarjuk, azt parancsoljuk, hogy mindenki segítsen a bőség és a jólét összes lehetőségeit megteremteni. Nekünk egyszerre rombolni és építeni kell. Össze kell zúzni a szellemi erőszakszerveket. A közigazgatást, az igazságszolgáltatást, az egyházat és különösen a sajtót letiportuk már.

Kecskemét szőlő- és bortermeléséből él, a bort azonban ki akarjuk küszöbölni... (...) A legnagyobb bűn, amikor a mustot erjedni hagyjuk, hogy borrá változzék. Ezentúl mustot fogunk itatni az emberekkel, ami nem bódít és nem hat károsan az emberi szervezetre.

Legázoltuk a burzsoáziát és belekóstoltunk a szabadságba. Ezt többé senki tőlünk elvenni nem fogja. Bárki legyen az, aki fel merné emelni szentségtelen kezét, azzal szemben irgalmatlanok leszünk.”

Vérvörösre festett mozdony vontatta azt a rövid szerelvényt, amely Budapestről élelmiszert és ruhaneműt vitt ajándékba Tatabányára a

bányászcsaládok megsegítésére. Névlegesen a csepeli vasmunkások voltak az ajándékozók, közvetítők pedig a kormányzótanács képviselői.

A tatabányaiak köszönő szónoklataira Kun Béla, Varga Jenő, Haubrich József és Peyer Károly válaszolt.

* * *

Miközben Tatabányán tartottak a munkástelevítését elvető propaganda-szónoklatok, kérelem érkezett Bécsbe a szociáldemokraták vezette osztrák kormányhoz. Diplomáciai úton vízumért folyamodott a budapesti kormányzótanács külügyi népbiztossága Kun Béla, Pogány József, Böhm Vilmos és Weltner Jakab számára.

Kettős megfontolás volt a kérelem mögött. Egyrészt menekülési lehetőséget kívántak biztosítani a nevezetteknek arra az esetre, ha Budapestig sikerülne nyomulni az általános támadásra készülő román hadosztályoknak, másrészt szabad utazást akartak Bécsbe és Münchenbe, ha ott kommunista hatalomátvételre kerülne sor.

A kért vízumokat Bécsben minden további nélkül megadták.

Április 14. hétfő

„Vörös avatóünnep a Margitszigeten” címmel közölte az Ifjú Proletár:

„Budapest tündérszigetén, amely eddig a nagyurak és kiváltságos burzsoák zártkörű szórakozóhelye és ... kéjkertje volt, április 14-én délután a dolgozó proletariátus lett az úr. Gyönyörű forradalmi bíborköntöst öltött a sziget, piros zászlók és drapériák özöne köszöntötte a heti munka fáradalmaiból érkező proletárt. Sápadt munkások és vészna kis proletárgyermekek élvezettel szívták magukba a sziget üdítő, friss levegőjét, forradalmi muzsika pezsdítette az emberek vérének, ezrek és ezrek hullámszórtak a vörös sziget minden zugában, s Budapest népbiztosai lendületes beszédben méltatták a sziget átadásának szimbolikus jelentőségét...

A gyönyörűen feldíszített szigetre sűrű egymásutánban érkeztek vörös zászlók alatt a különféle szakszervezetek 30-40 tagú küldöttségei, majd a közeli iskolák gyermekerege jött, a kislányok mindegyikének hajában nagy

piros szalag, némelyiknek kis napernyője is piros. Énekelve jönnek a gyerekek, vékonyka hangjukon megkapóan szólnak a Marseillaise forradalmi melódiái: proletárgyermekek éneklék a jövő dalát. Gyönyörű rendben felvonulnak az ifjúmunkások is, és jönnek a proletárférfiak és asszonyok vég nélküli tömegekben.

Három vöröskatona-zenekar forradalmi dalokat játszott. Az alsó vendéglőnél különösen nagy tömeg hallgatta levett kalappal a Marseillaise-t és az Internacionálét.

Három órakor megérkeztek az alsó vendéglő elé Budapest népbiztosai: Preusz Mór, Vince Sándor és Dienes László, akiket a szigeti munkástanács és a sziget felett rendelkező városgazdasági bizottság vezetői – Rejtő Vilmos és Ambrus Ödön – fogadott. Az alsó vendéglő zászlókkal és virágokkal díszített teraszáról Weisz Károly, a főváros közegészségügyi biztosságának vezetője nyitotta meg az ünnepséget, azután az Általános Munkásdalárda énekelte el a »Fel, proletárok« kezdetű proletárdalt. Majd Preusz Mór népbiztos beszélt. Az új világban – mondotta – minden dolgozó proletár megtalálja a számítását: több boldogságban, több életörömben lesz része, mint eddig volt, a proletárság a kunyhóktól eljut a palotákba!

Weisz Károly zárszavai után a tömeg széjjeloszlott, és nagy számban kereszte fel a szigeten elhelyezett agitációs könyvkereskedéseket. A sziget több pontján az Ifjúmunkások Szövetsége színinövendék tagjai nagy tetszés mellett proletárverseket szavaltak. Az ünnepség tartama alatt az összes budapesti evezősegyletek a part mentén csónakos díszfelvonulást rendeztek. A késő esti órákig hatalmas proletártömegek nyüzsgöttek és érezték jól magukat a sziget pompás levegőjű, tavaszi sétaútajain.”

* * *

Napi újsághír:

„A háborús évek alatt a nyári hónapokban a proletárcsaládok tízezreitől vonták meg a lakásaik világítására szolgáló petróleumot. A főváros népbiztossága véget vet ennek a szegényletes állapotnak és április 16-tól, a nyári időszámítás kezdetétől, a szűkös petróleumra való tekintettel egyelőre egy fél liter petróleumot biztosít havonként a villany- vagy gázvilágítással nem rendelkező háztartások számára.”

A tanácsköztársaság nagy reményeket fűzött az Esperanto-mozgalomhoz, ezért fontos társadalmi eseménynek tartották dr. Zamenhofnak, a mesterséges nyelv kimunkálójának méltatását, amelyre az amatőr nyelvész-orvos halálának évfordulója kínált alkalmat. Ünnepi emlékestet hangoztatták, hogy Zamenhof „ugyanazon eszmények híve volt, amelyek ma diadalra jutottak”.

RENDŐRSÉGI KÖZLEMÉNY:

„A Vörös Őrség árdrágító ügyekben eljáró kapitánysága elítélte Hoffer Mátyást cigarettadrágításért két hónapi fogházra és 2000 korona pénzbüntetésre, Reich Géza kávémérőt három hónapi fogházra és 1000 korona pénzbüntetésre, Kohn Sámuel szabót egy hónapi fogházra és 1000 korona pénzbüntetésre, Ficher Samu fa- és szénkereskedőt egy hónapi fogházra és 1200 korona pénzbüntetésre, Mayer Józsefné rongykereskedőt cukor- és lisztdrágításért három hónapi fogházra és 2000 korona pénzbüntetésre, Schweitzer Bódog üzletvezetőt két hónapi fogházra és 2000 korona pénzbüntetésre, nővérét, Schweitzer Klárát, a Teréz körút 6. szám alatti csemegekereskedés üzletvezetőjét 15 napi elzárásra és 3000 korona pénzbüntetésre ítélték.”

Április 15. kedd

„A belügyi népbiztos elrendeli, hogy az összes helyi, járási és megyei tanácsok területén megjelenő, bármily néven megnevezendő napi- vagy hetilap, havi folyóirat, egyszóval minden időszakai sajtótermék kiadója köteles a sajtótermékek címét, szerkesztőjének nevét, munkatársainak névsorát, a szerkesztőség és a kiadóhivatal pontos megjelölésével negyvennyolc óra alatt a törvényes következmények terhe mellett a Sajtótermékek Országos Tanácsával (Budapest, V. Markó utca 25. IV. emelet 445. ajtó) közölni, ugyanakkor a lap legutolsó számának egy példányát is be kell küldeni. (...)

Vágó Béla s.k.
belügyi népbiztos.”

A Pécsi Est értesülése:

Székházaként vehette birtokába a magyarországi anarchisták budapesti csoportja a Mária-kongregációk palotáját a Damjanich utcában. Kitűzték az épület homlokzatára a mozgalom jelvényét, a fekete lobogót és ott is maradt az a tanácsköztársaság bukásáig.

Az anarchista mozgalom lapja, a Társadalmi Forradalom első száma is ezen a napon jelent meg. Így kezdődik egyik cikke:

„PROLETÁR!

Olyan hatalmat adtál a Kormányzótanács kezébe, amilyen hatalommal a világtörténelemben még egy kormányforma sem rendelkezett. A római Cézároknak, a byzánci Császároknak nem rendelkeztek ilyen hatalommal. Mert azok élet és halál urai voltak, de egy nemzet vagyonával nem rendelkeztek, mint az általatok oly félelmetes magasságra emelt kormányzótanács.”

Móricz Zsigmond tollából két riport jelent meg ezen a napon. Az egyik a Somogyi Vörös Újságban, a másik a Pesti Hírlapban. Idézet az előbbiből, amely „A szentjakabi iskola” címmel jelent meg Kaposvárott:

„(...)

Ennek a most összeomlott társadalomnak volt egy kedves jelszava: a tudomány hatalom!

Ez egy nagy igazság, s az uralkodó osztály ezt a hatalmat, a tudományt nem is adta ki a kezéből soha.

Csak gondoljunk arra, hogy egy Eszterházy herceg mi mindent nem csinált, hogy a gyerekeit megtanítsa arra, hogy ezzel a hatalommal bírjon. Ha hülyének született is a fia, a lánya, még akkor is parányi korától kezdve a világ minden iskoláját, tudósát, orvosát, nevelőjét mind odaszedte hozzá, hogy embert faragjon belőle. Iskolába egy órára sem küldte Szentjakabra, de Pestre, Bécsbe, Londonba, Oxfordba.

A béreseinek gyereke pedig lehetett olyan lángész, mint Napóleon, mégis két óráig kellett gyalogolnia, míg egy kis iskolát talált. (...)

Nem így lesz ezután.

(...) Gondolja meg azt minden szegény ember, hogy a gazdagok ezer és ezer esztendeig uralkodtak rajtuk a tudomány segítségével. Most tehát, ha elvettük tőlük a gazdagságot, el kell venni a tudományt is.

(...)

A fekete tudomány zsarnoki hatalom volt.

A vörös tudomány vörös, felszabadító hatalom lesz. Gondoljatok tehát róla, hogy azok is részesüljenek belőle, akiket a régi zsarnokok írni-olvasni se tanítottak meg.”

Móricz másik riportja a Pesti Hírlapban „Magyarország a béke útján” címmel jelent meg. Néhány kis bekezdés a rövid írásból:

„Valóságos csoda, amit most láttam.

Somogyban voltam, s az ottani termelőségvetkezetek berendezését néztem meg. (...)

(...)

És milyen öröm, lelkesedés, boldogság az emberekben. A kerülő, a béres, az intéző, a főintéző, az irodai írnok, az igazgató: mind, mind boldog és vidám és meglegedett és tüzel a munka boldog lázától!

Ki hitte volna, hogy a háború iszonyú és nyomorult korszaka után ekkora életpezsdülés fakad ilyen gyorsan, ilyen tüntető bujasággal.

Azok után, amiket Somogyországban láttam, egy csöppet sem csodálkozom a somogyiak nagy önértékén, hogy Somogy indította meg a világ új rendjét. S egy csöppet sem kételkedem, hogy az ország minden vármegyéje rohanni fog az új termelő rend megvalósítása felé. Magyarország végre a boldog béke útján halad. Erről szent meggyőződéssel teszek tanúságot.”

* * *

Lukács György elméleti cikket írt a Népszavába „A győzelmes proletariátus taktikája” címmel. Idézetek a cikkből:

„Mit jelent az államhatalom megragadása a proletariátus... szempontjából? Jelenti elsősorban annak lehetőségét, hogy a proletariátus a maga osztályküzdelmét igazán végigvigye. De hangsúlyozzuk: csak a győzelmes befejezés lehetőségét jelenti és nem magát a győzelmet. Ezt a különbséget azért kell hangsúlyozni, mert ennek a különbségnek a birtokában az osztályharcot

élesebbé, kíméletlenebbé kell tenni... Mert azt osztályharc célja még nincsen elérve.”

„Az államhatalom birtoka azt jelenti, hogy itt a pillanat az egykor elnyomó osztályok megsemmisítésére. Itt a pillanat, de élni is kell vele!”

„A magyar burzsoázia része a világburzsoázia közös frontjának. A magyar proletariátus tehát nemzetközi kötelességet teljesít, ha irgalmatlanul végigküzdi a maga osztályharcát és a világ proletariátusa iránti kötelességét mulasztja el, ha itt bármiféle okból megáll, ingadozik vagy érzelmi tekintetekre hallgat.”

* * *

Kun Béla előadása a Budapesti Központi Forradalmi Munkás- és Katonatanács ülésén:

„... Hangsúlyozom, hogy a burzsoázia még él, mint osztály, és ha mi nem is akarjuk, hogy a burzsoáziát egyenként irtsuk ki, ha mi nem is azt akarjuk, hogy egyenként álljunk bosszút a burzsoá osztályon, de kétségtelen, hogy a burzsoá osztály létét minden erővel meg kell semmisíteniünk... Mi, elvtársaim, nem békülnünk ki mindaddig, ... amíg egyáltalán léteznek osztályok...

(...) Ennek a tanácsnak hármass a feladata. Azt jelenti, hogy megszüntetjük vele a burzsoá államrendszernek megfelelő hármass funkciókör megszűlését, ... azt, hogy külön hozzák a törvényt, külön hajtják végre és külön bíróságnak a törvények megszegői fölött. A munkástanács, elvtársak, ismétlem, dolgozó testület lesz, ... amely dolgozó testület hozza a törvényt, hajtja azt végre és bíróságnak annak megszegői fölött.

(...)

A munkástanácsok szerepe nemcsak ennek a hármass feladatnak a végrehajtása, de egyúttal a munkásság osztályharcának tovább szervezése a legszélesebb keretekben.

(...)

Elvtársaim! Kijelentem azt, hogy nincs rá hatalom, ami engem a maga ... bolsevik álláspontjáról eltérítsen...

(...)

Azt kívánom most, amikor a pártvezetőség nevében üdvözlöm önöket, hogy ez a Budapesti Munkástanács, amelyben a Magyarországi Szocialista Pártnak tagjai ülnek benn egytől egyig, hogy ez egy dolgozó és nem egy fecsegő

testület legyen... Ez a munka, elvtársaim, nemcsak a magunk munkája, nemcsak a magunk érdeke, nemcsak az egy nyelven beszélők munkája, nem a magyaroknak munkája és a magyaroknak érdeke, mert mi nem először vagyunk magyarok, hanem először proletárok vagyunk, s ... ez a munka a nemzetközi proletariátus érdekében kifejtett munka. S elvtársaim, amint kezdtem az előbbi ülésen, úgy most végzem azzal, hogy a nemzetközi proletárforradalom érdekében dolgozzunk! Éljen a nemzetközi proletárforradalom!”

* * *

Vörös Újság: Részlet a lakásügyi népbiztosok 7. számú parancsából:

„... Tekintettel arra, hogy többszöri figyelmeztetésünk dacára is a jogosulatlan lakásrendelők ezrei zaklatják és zavarják a kerületi lakásbizottságokat, megparancsoljuk, hogy mindazokat, akiknek lakáskérését, mint batározottan jogosulatlant a kerületi lakásbizottságok visszautasítják, nyomban letartóztassák és forradalmi törvényszék elé állítsák.

Szamuely Tibor, Vágó Béla
népbiztosok”.

* * *

Szamuely: Lakáskereskedők c. cikkéből, amelyet a Vörös Újság közölt.

„(…)

A Központi Lakásbizottság, amely egyetlen tördőfessel egyszer s mindenkorra megszüntette a régi lakásbivatalban már szokássá vált visszaéléseket és panamákat, meg akarja és meg fogja semmisíteni azokat a visszaéléseket is, amelyeket ezek az ismert zsarolók most sietve akarnak átplántálni a kerületi lakásbizottságok környékére. Ezek az aljas kísérletek azonban vissza fognak pattanni arról az erős, áttörhetetlen falanxról, amellyel a szervezett munkásság védelmezi, ha kell, még saját élete feláldozásával is, a proletárforradalom szervét.

A szervezet munkásságnak meg kell mutatni az öklét azoknak a lelketlen gonosztevőknek, akiknek már réges-régen a börtönben vagy a bitófán van a helyük.”

Délután 16 órakor megindult a keleti arcvonal teljes hosszán a román hadsereg általános támadása. A frontvonal Máramaros térségétől le a Maros völgyéig húzódott sok száz kilométeres hosszúságban. Közvetlen hadműveleti célnak a Vyx-jegyzékben rögzített vonal elérését jelölte meg a román vezérkar, de a támadás lendületétől függően a Tisza-vonal elérését is lehetségesnek tartotta.. Második etapként Budapest elfoglalását, a tanácskormány megdöntését akarták elérni a hadjáratral.

A hadügyi népbiztosság korábban elparancsolta az arcvonal középső részéről, vagyis a centrumból a székely hadosztályt, amelyet a vörösök megbízhatatlannak tartottak nyíltan vallott nemzeti elkötelezettsége miatt. Nagyszerűen kiépített állásokat adtak át a csucsai-szorosban, a Sebes-Körös völgyében a 39. vörös dandárnak és az első nemzetközi vörös ezrednek. Arra számított a hadügyi népbiztosság, hogy a vörös egységek szükség esetén utolsó csepp vérükig védelmezni fogják a román front legfontosabb szakaszát. Meg is kaptak ehhez minden lehetséges segítséget a budapesti hadvezetőségtől, de az elvárható helytállásnak éppen az ellenkezője történt. Szinérváraljától Csucsáig megnyílt a front a románok előtt. Egyetlen puskalövés nélkül elhagyták ideálisnak mondható állásaikat az elitnek vélt vöröscsapatok.

Mivel épp a centrumban törhettek előre ellenállás nélkül a románok, a szárnyaknak is vissza kellett vonulniuk az északi Szatmáron éppúgy, mint délen a Maros völgyében, Gyula térségében.

Alig indult meg tehát a románok általános támadása, néhány óra alatt kényelmes út nyílt előttük Nagyváradra, s azon túl a Nagyalföld Tiszáig terjedő országrésznyi térségeire.

* * *

A népbiztosok eleinte más-más elsőrangú szállodában laktak. Akárcsak Kun Bélának és családjának, Szamuely Tibornak is az Astoriában utaltak ki megfelelő lakosztályt. Megparancsolta a szálloda igazgatóságának, hogy feleségét, Szilágyi Jolán festőnővendéket akadály nélkül engedjék fel a lakosztályba, amikor ő távol van. Személyi örökről is

gondoskodott. Ami a házasságot illeti, nem kötötték semmiféle formához. Maga az együttélés ténye minősítette férjnek és feleségnek az érdekelteket. Ilyen férj volt Szamuely Tibor. E napon megesett egyik élményükről a következőképpen emlékezett meg Szilágyi Jolán:

„Nem szerettem az Astoriát. A hallban, a feljáratnál az újjgazdagok multoztak cigányzene mellett. Az asztalok sorfala között kellett elvonulni, kíváncsi, mohó tekintetek között.

Április közepe felé riasztó hírek jöttek: a román imperialisták hadserege előrenyomult, átlépte a demarkációs vonalat. Éppen együtt indultunk a szobánkba. Éreztük-láttuk a kárörvendő, kaján szemek gunyoros tekintetét, az alig leplezett, ellenséges mosolyokat. Tibort felismerték és halkan vibogtak. Valaki felkacagott. Magához hívatta a szálloda vezetőjét: »Azonnal állítsák le a zenét« – parancsolta. Néhány pillanat – a zene elhallgatott. A megszeppent vendégek szedték az irhájukat.

Megismertem a 'másik' Tibort.”

A románok általános támadása be nem vallott, de annál mélyebb félelemérzettel töltötte el a kormányzótanács tagjait. Feltűnés nélkül, de gyors elhatározással úgy döntöttek, hogy a maguk és közvetlen családtagjaik biztonsága érdekében együtt fognak lakni a legszigorúbb biztonsági intézkedésekkel megszervezett fegyveres védelem alatt.

Ekkor és így vált Szovjetházzá a pesti Duna-part leghatalmasabb, legkényelmesebb szállodája, a Hotel Hungária. Különálló monumentális épülettömbjét mind a négy oldalról ideális áttekinthetőséggel vigyázhatta az őrség, amelynek személyzete Cserny József különítményeiből és a Szamuely mellett szolgáló Lenin-fiúkból állt. Időnként, ha szükségesnek látták az erősítést, a vidéki terrorcsoportok segítségét is igénybe vették, mint például a győri Gombos-különítményt.

Csak belépési igazolvánnyal lehetett beljebb jutni a portánál, s ilyen igazolványt csakis az állandó lakók kaphattak. A porta és a hall között volt még egy ellenőrző iroda, állandó éjjel-nappali szolgálattal. Titokzatos rendeltetésű katonai hivatal is települt az épületbe Hadsereg Összekötő Csoport elnevezéssel. Ez a csoport a gödöllői főhadiszállástól

független, Kun Béla és a többi Moszkvából jött kommunista vezető külön vezérkara volt.

Látszólag csak a portán kívüli kapuőrség vigyázott a Szovjetházra, valójában egész sereg biztonsági ember őrizte, állandóan cirkálva a környező utcákban és a Duna-parton. Egy részük civilben, más részük közönséges vörösörnek öltözve. Épületen belül a pincétől a tetőteraszig, a kazánháztól a világítóudvarokig rendes őrszolgálatot teljesítettek a különítményesek. Körletük nem volt az épületben, csak szolgálati helyiségeik és fegyverszobájuk. Bizalmas biztonsági teendőik ellátására a Mozdony utcai és a Teréz körúti különítményes laktanyából, illetve a közeli Zrínyi utcai főkapitányságról érkeztek. Ez utóbbi épület és a Szovjetház közötti ötszáz méternyi útszakaszt észrevétlen fürkészők tartották állandóan szemmel.

A Hungária Grandhotel nemcsak a pesti Duna-part, de az egész főváros legelőkelőbb szállodája volt 250 lakrészével, teljes kényelmet nyújtó felszereltségével, fényűző berendezésével. Valamennyi idegenforgalmi tájékoztató az első helyen említette.

Kun Béláné így emlékezett a beköltözésre:

„Az Astoria Szállónál alkalmasabb helyet kellett keresni, ahol az irodák, a népbiztosok és általában a vezetők egy épületben lehetnek, és a fontosabb személyek lehetőleg egy emeleten is lakhatnak, közel egymáshoz, hogy bármikor találkozhassanak. Ezért költöztünk át a Hungária Szállóba, amely az Astoriánál több szempontból alkalmasabbnak látszott.

(..)

Mi kétszobás lakást kaptunk a második emeleten (...)

Két másik szobát Kun Béla irodának rendezett be.”

A négy szoba összefüggően sorakozott egymás mellett.

Kun Béla egyébként a Hungária szállóbeli irodája mellett számos hivatal tartott fenn. Az Országházban, amelyet egyszerű irodaházzá fokoztak le, külügyi népbiztosként reprezentált. Mint a kormányzat tényleges főnöke, házigazdaként lakta be a Sándor-palotát, a miniszterelnöki rezidenciát. Hadügyi népbiztosként a honvédelmi minisztériumban rezerváltatott

magának irodát. Ugyanígy hivatali elhelyezés illetve meg az Erzsébet kör-
út 41. szám alatt, a párttitkárságon, mivel a pártvezetésben is első ember-
nek számított. Ezenkívül alkalmi iroda állt rendelkezésére az Andrássy
úton lévő, éjjel-nappal nyitva tartó, konyhával is ellátott pártklubban.

* * *

Népszava: A lakásügyi népbiztosok parancsai

„11. számú parancs

Miután ismételtén előfordult, hogy legszigorúbb intézkedéseink és figyel-
meztetéseink dacára is egyes gonosztevők lakásüzérkedéseikkel még mindig
nem hajlandók föltagyni, megparancsoljuk, hogy mindazokat, akik lakásigé-
nyeikkel egyszerre több kerületi lakásbizottsághoz fordulnak, haladéktalanul
letartóztatassák és forradalmi törvényszék elé állítsák.

Szamuely Tibor s.k.

Vágó Béla s.k.

népbiztosok”

„Rendelet valamennyi munkás- és katonatanács lakásbizottságához

Szállodákban és penziókban csak a szállók, penziók és étkezőüzemek orszá-
gos bizottsága... útján lehet bárkit beszállásolni. Akik jelen rendeletünk ellen
vétenek, forradalmi törvényszék elé kerülnek.

Szamuely Tibor s.k.

Vágó Béla s.k.

népbiztosok.”

* * *

Közlemény a debreceni Népakarat „Újdonságok” című rovatából:

„Az Arany Bika fürdőben csütörtökön egész nap az iparostanulók fürödnek
meg a következő sorrend szerint: reggel 8 órakor a III. és II., 10 órakor az I.
A. B. C. D. E. csoportba járó fiútanulók, délután pedig a többi csoportba beosz-
tott tanulók. Felhívjuk az iparostanulók mestereit, hogy tanulóikat a jelzett
időben pontosan engedjék el. Közoktatásügyi politikai megbízottak.”

* * *

Móricz Zsigmond riportját közölte a Pesti Hírlap, „Magyarorszá-
gon nem hal éhen senki” címmel. Szemelvény a riportból:

„(...)

– Csak azóta alszom nyugodtan és egészségesen – mondta egy kereskedő
–, amióta a kommunizmus megszabadított a gondoktól. Énnekem állandó-
an kockán volt minden vagyonom, gyermekeim jövője, minden. Most tudom,
hogy semmim sincs, és mégis biztosítva vagyok, amíg élek és a családom is.
Dolgozni tudok is, szeretek is, tudok hasznára lenni az emberiségnek, hát az
is gondoskodik rólam.

Úgy is van. Már elviselhetetlen volt az az örült hajsza, amelyben az embe-
riség élt. (...)

A kommunizmus, amelytől a naiv képzelőerők azért féltek, mert a fulansz-
ter tömlöcét látták benne, meg fogja hozni az individuum valódi kivirágzásá-
nak nagyszerű korszakát.

Magyarországon nemcsak nem hal éhen senki, hanem kezdődik az igazi,
boldog, emberi élet.”

* * *

A fővárosi mentőszolgálat naplójának e napon keltezett bejegyzé-
seiből:

– Klein Salamon harminckét éves kereskedő ügye tárgyalására várakozva
a forradalmi törvényszék folyosóján, üvegcserépet feszített ki a törött ablakból.
Ezzel az üvegcseréppel vagdalta fel karján az ereket. Súlyosan vérző állapot-
ban szállították rabkórházba a mentők.

– Óbudán, a Lajos utca 176.-ban egzisztenciális kilátástalanság miatt fel-
akasztotta magát Banholzer Alfonz négyvenéves vésnök, műhelytulajdo-
nos.

Április 17. csütörtök

Rendelet a szabad vallásgyakorlásról

„A Tanácsköztársaság a vallást minden ember magánügyének tekinti és
vallása szabad gyakorlását mindenki számára biztosítja.

(...)

A papság egy része azonban a vallás szabad gyakorlásának ürügye alatt nyílt vagy leplezett ellenforradalmi mozgalmat szít és vallásos összejöveteleken a Tanácsköztársaság rendje, szelleme és intézményei ellen izgat. (...) A Forradalmi Kormányzótanács a legkíméletlenebb szigorral fogja megtorolni az ilyen visszaéléseket. (...)

A munkás-, katona- és paraszttanácsok gondoskodjanak arról, hogy húsvét vasárnapján és a reá következő két vasárnapon a papok hirdessék ki a szószerűt és magyarázzák meg a népnek, hogy

1. a Tanácsköztársaság mindenki számára teljes vallásszabadságot biztosít; hogy

2. a papokat vallásos ténykedésükben, vallásos szertartásaik elvégzésében senki sem zavarhatja; hogy

3. a templomok és vallásos célokat szolgáló egyéb épületek (kápolnák, kegyhelyek, stb.) ezentúl is kizárólag vallásos célokra fognak szolgálni és hogy a templomokból sem színházat, sem kabarét, sem gyűléshelyet, sem kultúrházat csinálni nem fognak; hogy

4. a kommunizmus, a Tanácsköztársaság, a proletárdiktatúra nem akarja, és nem fogja megváltoztatni a házasságnak és családi életnek eddigi rendjét, nem akarja, és nem fogja behozni a nőközösséget; hogy

5. mindazokat, akik ennek ellenkezőjét hirdetve, félrevezetik a népet, azokat a forradalmi rend ellenségének tekinti és ilyenek gyanánt fog elbánni velük.

Budapest, 1919. április 17-én.

*Kunfi Zsigmond
közoktatásügyi népbiztos."*

Ideiglenes törvényt tettek közzé az ipari munkások munkabérének rendezéséről. Mivel a marxi-lenini dogma szerint a teljesítmény szerinti elbírálás – az akkordmunka – a tőkés kizsákmányolás leghírhedtebb módszere volt, eltörölték a teljesítményi követelményeket. Kizárólag a gyakorlat időtartama számított. Eszerint sorolták fizetési osztályokba a szakmunkásokat, betanított munkásokat és segédmunkásokat. A gyakorlati évek száma szabta meg az órabérek mértékét, függetlenül a mennyiségi és minőségi mutatóktól.

Olyan időben jelent meg ez az ideiglenes törvény, amikor mélypon-
ton volt a gazdaság teljesítőképessége az örökös gyűlések, a munkahe-
lyeken folytatott szakadatlan politizálás miatt.

A Szolnoki Munkás e napi száma közölte:

*„Az Abádszalóki Gőzfűrészes és Gőzmalom Részvénytársaság munkásai és tisztviselői Löbl Gyula vezérigazgatót, aki mindig a legkíméletlenebbül és a legbrutálisabban bánt a munkásokkal, elmozdították állásából és a szocializált üzem élére Weisz Jakabot, a vállalat régi, kipróbált tisztviselőjét, a munkás-
ságnak mindig jót akaró és mindig megértő barátját állították.”*

Münchenben megkísérelt felülkerekedni az ellenforradalom, de ek-
kor már a kommunisták és az őket támogató munkástömegek is beavat-
koztak a küzdelembe a centrista független szocialisták mellett. Miután
átmenetileg sikerült megmenteni a tanácsköztársaságot, a kommunista
vezetők részt kértek a hatalomból.

A müncheni eseményekkel egy időben Bécsben is forradalmi fordula-
tot próbáltak kieroszakolni a kommunisták, akik úgy vélték, hogy a két
tanácsköztársaság – Bajorország és Magyarország – között fekvő Ausz-
triában elérkezett a kommunista hatalomátvétel ideje. Úgy tűnt, sikerül
a bolsevik fordulat, de a tapasztalt szociáldemokrata vezetők: Adler és
Bauer népszerűségükre és tömegbefolyásukra támaszkodva megmen-
tették a polgári köztársaságot.

Álcázás nélkül, majdnem belpolitikai nyíltsággal vettek részt a bé-
csi kommunista megmozdulásban a Budapestről küldött szervezők és
agitátorok. Központjuk a bécsi magyar követség volt, irányítóik Kun
Béla szoros elvbarátai: Bolgár Elek bécsi magyar követ és Seidler Ernő
müncheni magyar követ.

Seidler ugyanis útban Budapestről München felé, csak Bécsig ment.
Megbízata szerint lázas tevékenységben teltek napjai az osztrák fővá-
rosban. Eredeti állomáshelyére való továbbutazását bizonytalan időre
elhalasztották.

KÖZLEMÉNY:

„A hadügyi népbiztosság a katonai vörös lovas-zenekarba még néhány jó fúvóst és egy üstdobost (tympanistát) keres.

Jelentkezések naponta délután 3–4-ig a Jaurés (azelőtt Nádasdy) lakatnyában, IX. kerület, Gróf Haller utca.”

* * *

Amikor 1918. december 24-én, karácsony szentestéjén bevonultak Kolozsvárra a románok, az Erdély fővárosában lévő magyar tisztek, hivatásos és sorállományú katonák menekülni kényszerültek, hogy elkerüljék a foglyul ejtés veszedelmét. Ezekből a menekülőkből s a hozzájuk csatlakozó önkéntesekből szerveződött számottevő fegyveres erővé az a magasabb egység, amely székely hadosztálynak nevezte magát. Vezetője szentkereszthegyi Kratochwil Károly ezredes lett.

Önerőből, önállóan folytatta rengeteg szenvedés, nélkülözés közepette önvédelmi harcát a tanácsköztársaság létrejöttéig. Koréh Endre volt a maroknyi haderő tábori lelkésze. Könyvet írt a sajátos katonai alakulás viszonyairól, „Erdélyért. A székely hadosztály és dandár története, 1918–1919” címmel. A székely hadosztályra és dandárra vonatkozó, a naptárhoz dátumszerűen illő tények és adatok túlnyomó része Koréh Endre könyvéből való, mint az alább következő három idézet is.

Távirat Budapestre, a hadügyi népbiztosságnak:

„Szatmár, 1919. április 17. Este. Azonnali sürgős intézkedést kérek, hogy Szatmárnémeti, Debrecen, Nagykároly, Nagyvárad összes szervezett munkásai álljanak fegyverbe, különben ezen helységek sorsa meg van pecsételve. A helyzet állandóan rosszabbodik. A vöröscsapatokat kérem a székely parancsnokságnak alárendelni. Tapasztalataim szerint úgy a nagyvárad 39. sz. vörös dandár, valamint a többi vöröscsapatok sem tartják fenn a székelyekkel az összeköttetést, és így az egységes vezetés majdnem lehetetlen.

Egyetlen megoldás tehát, ha az összes csapatok felett a székely különítmény parancsnoksága veszi át a vezetést. Papp B.”

Még egy távirat Budapestre, a hadügyi népbiztosságnak:

„Szatmár, 1919. április 17. Este 10 óra.

A vöröskatonák állásaikat elhagyják, csapatostól menekülnek a veszélyeztetett zónából. A székelyek a direktórium tagjait letartóztatták. A vörösek és székelyek közt állandó az összeütközés.

Tasnád ellenséges megszállása minden pillanatban várható. A tasnádi munkástanács vezetői útban vannak Debrecen felé. Kérek sürgősen küldeni katonaságot, lőszert, felszerelést. Róbert Oszkár, szatmári kormányzótanács elnöke.”

Koréh Endre írja:

A harctéri események mellett lássuk, mi történt húsvét nagyhetében Szatmáron? Amint a kedvezőtlen harctéri hírek elterjedtek s az első menekült szekerek végigdöcögtek az utcákon, a vörös uralom megingott. A direktórium csomagolt és odébb akart állni, a vörösőrség pedig egy óra alatt leszerelt. A polgárság hamarosan neszét vette, hogy a direktorok a város pénzét és aranyneműit is el akarják emelni. Rövidesen tanácsot tartott s felkérte a székely hadosztályt, hogy segítsen rajta. Ez április 17-én történt. Délután és este már a székely tisztek és katonák tartották fenn a rendet, erős őrzéssel cirkáltak s éjjelre a direktóriumot lefűlelték, a lopott vagyont – mintegy negyvenmilliót – megmentették.”

* * *

Nagyváradon dr. Katz Lipót huszonkilenc éves ügyvéd volt a munkás- és katonatanács elnöke. A román agresszió elől Budapestre menekült és hivatalból a Britannia – most Béke – Szállóban kapott lakást. Pisztolyával itt akart véget vetni életének. Mellbe lőtte magát, de sérülése nem volt halálos. Perceken belül segítségére siettek a közeli mentőállomásról. Bekötözték, kórházba akarták szállítani, de Katz Lipót nem volt hajlandó elhagyni szállodai lakását, ezért itt részesítették a leggondosabb orvosi ellátásban.

Április 18. nagypéntek

A vidéki sajtóosztály jelentése a belügyi népbiztosságnak

„Széchenyi Viktor grófsárpentelei házának iskola céljára való igénybevételéről. Velinszky László közoktatásügyi politikai megbízott utasítására egy megbízott jelent meg Sárpentelén, Széchenyi Viktor volt gróf és volt főispán birtokán, hogy az ottani tanügyi viszonyokat tanulmányozza. Tapasztalta, hogy egy szűk odúban 56 gyermeket tanítanak egy összevont, elsőől negyedik osztályban, amíg a puszta elején egy úrilak áll, amelyet a Széchenyi-család egy nőtagja bír. A megbízott elrendelte az úrilak átadását tanügyi célra. Széchenyi Viktor engedményekért járt Velinszkyknél, azonban Velinszky hűsvéthétfőig adott terminust az úrilak átadására.”

RENDŐRSÉGI KÖZLEMÉNY:

„Nagykapornak Zala megyei községben az ottani jezsuita papok állandóan izgatták a község lakóit a Tanácskormány és az ottani szocialista párt ellen. A nagykanizsai direktórium jelentése alapján a belügyi népbiztos a budapesti Vörös Őrség detektívcsoportjának parancsot adott a kapornaki jezsuiták letartóztatására. Öt jezsuita papot elfogtak. Bangha páter, a rend budapesti főnöke, aki a proletárruralom hírére gyorsan eltűnt, a fővárosi és a kapornaki klastromban rejtőzött, a legnagyobb uszító megszökött. A letartóztatott csuhásokat egyelőre Nagykanizsára, onnan pedig Budapestre szállítják, ahol a forradalmi törvényszék fog ítéletet mondani fölöttük. Bangha páter elfogatása érdekében megtettek minden intézkedést és személyleírását átadták az összes pályaudvarok Vörös Őrségének és a városok előjáróságainak.”

A szociális termelés népbiztosa tömegesen nevezte ki a termelési biztosokat a köztulajdonnak nyilvánított üzemek, gyárak, vállalatok élére. E napon negyvenhárom kinevezést közöltek a nyilvánossággal. Többek között: Ganglberger Józsefet, Schön Mártont, Behum Józsefet, Klöck Alajost, Goldstein Jenőt, Riedl Frigyeszt, Geiringer Gézát, Tuifer Sándort, Karich Zoltánt, Winter Ferencet, Espár Dezsőt, Modrovich Bélát,

Priesz Józsefet, Wolf Józsefet, Dunckel Károlyt, Zelt Jánost, Stelz Antalt, Gfelnér Antalt, Keil Ferencet, Dembitz Gyulát, Höcker Frigyeszt, Neichenbauer Fülöpöt, Schiff Pált, Siebler Jánost, Wetzler Leót, Opelka Jánost, Tobler Károlyt, dr. Löwy Róbertet léptették elő termelési biztossá.

Napi hír:

„A közélélmzési népbiztosság Reisz Mór elvtársat kinevezte a közvágóhíd, lóvágóhíd, községi élelmiszerüzem és lóhúsüzem termelési biztosává. Reisz Mór ezen minőségében egyszersmind az ország összes húsügyeit is fogja intézni és az Országos Sertésforgalmi Irodát, valamint az Országos Állat- és Hús-forgalmi Központot utasításokkal látja el. Mint a húsügyek országos intézője, a húsügyekben a vásárcsarnokokban is rendelkezik és fölügyeletet gyakorol az összes mészárszék fölött.”

A közellátási népbiztosság 15. számú rendelete az egész ország területére kötelezően eltiltotta friss marha- és sertéshús árusítását az április 23. és 29. közötti napokra. A tiltás kiterjedt a feldolgozásra is. Friss húsból készült ételt nem szolgálhattak ki az éttermek és a közétkeztető konyhák, sőt a magánháztartások fogyasztásából is törölték a tőkehúst és valamennyi húskészítményt.

A Népszava írta:

„Külsőségeiben is fantasztikusan nagyszerű lesz Budapest képe május elsején. A főbb útvonalak teljes díszben fognak pompázni. A millenniumi emlékművet tetőtől talpig vörössel vonják be; csak azok a betűk fogják tarkítani, amelyek a kommunizmust dicsőítik. Vörösbe borul az Iparcsarnok homlokzata is, amelyre egy gyönyörű freskót festettek. Ünnepi díszet ölt a Városligeti tó. Közepére szigetet építenek; itt fog állani a három méter magas Vörösember, szoborrá alakítva át a Népszava ismert plakátja. Este a Széchenyi-sziget történelmi csoportját vörössel világítják ki. Gazdagon díszítik az Andrássy utat, a házak

bizalmi férfait felszólítják, hogy a lakók vörös szőnyeggel, takarókkal és zászlókkal díszítsék a házakat. Ahol nincs vörös zászló, ott kapnak. Csupa vörösség lesz a Nyugati pályaudvar környéke, a Berlini tér, a dunai hidak és az Alagút. A Citadellán este tűzijáték lesz. Nagyon szépen díszítik föl a Vérmezőt, ahol népiünnepély és a Margit-szigetet, ahol gyermekünnepély lesz.”

Április 19. nagyszombat

Politikai megbízottak sürgönye Nagykarolyból a Hadügyi Népbiztossághoz.

„1919. április 19. Reggel. Ha azonnal intézkedés nem történik, az általános oláh offenzíva katasztrofális lesz. A helyzet a legkritikusabb. Szatmárnémeti, Nagykaroly, Érmihályfalva és Nagyvárad kétszer huszonnégy órán belül megszállás előtt áll.

A székely csapatok a legnagyobb erőfeszítéseket teszik a többszörös túlerővel szemben, hogy megakadályozzák a románok további előnyomulását. Kérünk sürgősen felderítő szolgálatra minden csoporthoz legalább egy repülőgépet.

Azonnali választ kérünk az intézkedésről a 24-es székely csoporthoz Nagykarolyba.

Kolin H., Papp B., Tell J.”

Tudósítás Kóréh Endrétől:

„...nagyszombaton reggel hadosztályunk, hogy a város lövetését elkerülje, kivonult Szatmárról. Jellemző, hogy a lakoságnak csupán kevés része menekült, de az is jellemző, hogy még az utolsó percben sem gondolt arra, hogy fegyvert fogjon és a székelyekhez csatlakozzék! Mikor kivonultunk, bábmész-kodva nézték távozásunkat s talán nem is gondolták, hogy milyen sors vár rájuk. Néhányan éljeneztek, mire az egyik székely odaszólt:

– Jobb lesz, ha hallgatnak. Mi jobban megsiratjuk ezt a várost, mint kietek! Ha beálltak volna közénk, most nem jutnának prédára!

Délben már a polgármester átadta a várost a bevonuló oláhoknak, akik a piacon és a kocsmákban mámoros örömmel ünnepelték a vértelen győzelmet.”

Derecskén úgy értesültek e napon, hogy vége a vörös uralomnak. Fehérgárdát alakítottak, a csendőrök késedelem nélkül felvarrták jelzéseiket, rendfokozataikat, a régi vezetők mind hivatalba léptek. Erre a kommunista Szatmáry József, huszonhárom éves hajdúszoboszlói asztalossegéd kihívta Debrecenből a Stern Mózes parancsnoksága alatt álló különítményt. Lefegyverezték a csendőröket, őrizetbe vették őket a főszolgabíróval, a plébánossal, az iskolaigazgatóval együtt. A dühös Stern Mózes meglátta, hogy minden előzetes utasítása és fenyegetése ellenére egy Meisner nevezetű egyenruhás fiatalember az önkéntesi katonai jelzést viselte. Stern rögtön lelőtte.

A székely hadosztály húsvét hetéig tudta védelmezni a Fekete-Körös völgyét a sokszoros román túlerővel szemben. Az önvédelmi harcot odaadó áldozatkészséggel segítette Köröstárkány lakossága. Itt április 18-án este dőlt el a harc a támadók javára, akik ekkor elkerülték Köröstárkányt. Ellenben „másnap, békés szándékot színlelve” visszatértek. Kóréh Endre, a székely hadosztály krónikása írja a továbbiakat:

„Közérdekű hirdetés meghallgatására gyűjtötték össze a falu népét a község-báza elé. Ezalatt Szakota, volt kristyói jegyző géppuskákat rejtett el a szomszéd telkeken.

Mikor már a lakosság együtt volt, megszólaltak a gépfegyverek. Percek alatt halomra lőtték a fegyvertelen lakosságot.

De ezzel még nem volt vége a tárkányi rémségeknek. Újból kihirdetés következett, hogy a falu népe temesse el a halottakat. Még a szomszédos négerfalviakat is kirendelték.

Mikor a szerencsétlen lakosság újra együtt volt, újra végig gépfegyverezték! E rémes tömegmészárlásnak 81 köröstárkányi és 17 négerfalvi lakos lett az áldozata.

(..)

A köröstárkányi rémségeket betetőzte, hogy Izsák Mihálynak (55 éves) élve kezét, lábát levágták, Szatmári Sándornak (50 éves) a nyakát vágták át. E

nemes munka végeztével az oláhok felgyújtották és teljesen kirabolták a jó módú magyar községet.

Az oláh öldöklés hiteles adat szerint 204 magyar gyermeket juttatott árvaságra!”

* * *

Ezen a napon fizetett először szerzői tiszteletdíjakat az írói Direktórium pénztára.

Tájékoztatásul: a tanácsköztársaság vezetői az állam terhére biztosították a munkaviszonyban nem lévő, úgynevezett szabadúszó írók, költők megélhetését. De nem mindenkiét. A rendszertől idegenkedő legnevesebbeket, mint például Herczeg Ferencet és Rákosi Jenőt túszként börtönben tartották.

Kevéssel a proletárdiktatúra kikiáltása után megalakult az Írók Tanácsa Osvát Ernő elnökletével. Tagjai Barta Lajos, Nagy Lajos, Kassák Lajos, Révész Béla, Bíró Lajos, Halasi Andor, Franyó Zoltán, Rozványi Vilmos. Néhány nap múlva Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes és Heltai Jenő is tagja lett az Írók Tanácsának.

Április elején az irodalmi élet szorosabb – diktatórikusabb – irányításának célzatával öttagú írói direktóriumot nevezett ki a Kunfi Zsigmond vezetése alatt álló közoktatásügyi népbiztosság. Ennek a direktóriumnak Lukács György közoktatásügyi népbiztoshelyettes, kommunista filozófus és esztéta lett az elnöke, tagjai pedig Balázs Béla, Révész Béla, Kassák Lajos és Komját Aladár.

Egyszersmind kataszteri bizottságot alakítottak, szintén öt taggal. A Babits Mihályból, Barta Lajosból, Fülep Lajosból, Halasi Andorból és Osvát Ernőből álló testület feladatul kapta a közoktatásügyi népbiztosságtól, hogy katasztert készítsen az állami támogatásra érdemesített írókról. Ötszázötven személyt ismertek el alkotómunkásnak. Ám a névsor összeállítása után alakult írói szakszervezetnek alig háromezren lehettek csak tagjai. A szakszervezet elnökéül Bíró Lajost választották. Titkárként Barta Lajos számított a szakszervezet voltaképpeni vezetőjének. Bíró Lajos elnök mellett Babits Mihály, Osvát Ernő, Révész Béla viselte az alelnöki címet. Köréjük csoportosult a végrehajtó bizottság, amelyben helyet kapott Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Nagy Lajos,

Szomory Dezső, Schöpflin Aladár, Szini Gyula, Elek Artúr, Heltai Jenő, Komját Aladár, Kassák Lajos.

Eleget téve ekként a formális demokrácia követelményeinek, most már a látszólagos érdekvédelem szervezeti hátterével újólag kinevezhetette a közoktatásügyi népbiztosság a véglegesnek szánt Írói Direktóriumot. Hivatalból Lukács György népbiztoshelyettest tekintette vezetőjének a Babits Mihályból, Balázs Bélából, Barta Lajosból, Bíró Lajosból, Kassák Lajosból, Komját Aladárból, Móricz Zsigmondból, Osvát Ernőből, Révész Bélából, Szini Gyulából álló testület.

Ők hagyták jóvá a direktórium pénztára által kifizethető tiszteletdíjakat.

Április 19-én, az első összegek kiutalási napján csak ketten járultak pénztárhoz: Békési Imre 500 koronát vett fel „*Miért*” című írása honoráriumaként. Dr. Blau Zsigmond ellenben három értékes nyugtát is aláírhatott. Alkotásait darabszámmal jelölték. Mégpedig: nyolc darab dal – 500 korona. Húsz darab proletárdal – 4000 korona. A még megíratlan „Proletárok” című műre – 5500 korona.

* * *

Kassák Lajos ekként fogalmazta meg emlékeit a Párttörténeti Intézet archívuma számára:

„Az Írói Direktórium munkájában intenzíven vettem részt. Balogh Vilma nevű titkárnőmmel végeztük a munkát. (...)

Az Írói Direktórium először is felhívást intézett az írókhoz, jelentkezzenek, hogy kataszterbe lehessen őket venni. (...)

Az Írói Direktórium és a Szellemi Termékek Országos Tanácsa között jó volt az együttműködés. Ha az Írói Direktórium javasolt valamit, akkor azt elfogadták a Szellemi Termékeknél. Voltak írók, akik visszaéltek azzal a rendelkezéssel, amelyik előleget folyósított nekik egy előkészítendő munkára, amelyet soha nem írtak meg. Igaz, hogy az idő is rövid volt. Ezt az összeget megkapták az írók, a színészek, a képzőművészek. A színésznők a harisnyájukat is tőlünk kapták.

(...) Ez alatt az idő alatt, aki pénzéhes volt, megszerezte a pénzt. Eleinte mindenki, aki írónak mondta magát, kapott járadékot, de úgy gondoltuk, szűkebbre vonjuk a kört. A tendencia az volt, hogy leszereljünk az ellenhangokat.

Nem volt fontos, hogy az illető kommunista legyen, csak éppen ne szólaljon fel a rendszer ellen. Ezt el is lehetett érni. Részben meg voltak ijedve, részben alkalmazkodóképességüknel fogva legalábbis rózsaszínűvé váltak.”

* * *

Budapesten – s hallgatólagosan az egész országban – a formális hatalom legfőbb szerve a főváros kerületeinek, gyárainak, intézményeinek küldötteiből álló ötszáz személyes budapesti munkás- és katonatanács volt. Teljesen összemosódott benne az államhatalmi és pártpolitikai hatáskör.

Létfontosságú ügyekben hívta össze a kormányzótanács az 500-as testület ülését, amelyet rendszeresen az Újvárosháza tanácstermében tartottak. Ezúttal a román támadás okozta veszedelem elhárítása érdekében gyűltek össze.

A jobboldali szociáldemokrata Kunfi Zsigmond vezérszónokként baloldalibb beszédet tartott, mint a Moszkvából jött bolsevikok: „...a Névtől az Atlanti-óceánig egyetlen hatalmas eszmében, a szociális világforradalom eszméjében fog összeforrni az egész nemzetközi proletariátus. Nekünk az a történelmi feladatunk és az a hivatásunk, hogy itt megálljunk ezen a helyen a legsúlyosabb küzdelmek, a legnagyobb szenvedések között!”

Olyan határozatot hoztak, hogy a budapesti lakosság fele bevonul a Vörös Hadseregbe. Az 500-as tanács és a kormányzótanács fele a front-ra megy.

A fölszított hangulatú tanácsülésen heves szónoklatot tartott Pogány József is. Kijelentette: „Vegye tudomásul idebaza a burzsoázia, hogy a mai naptól kezdve túsznak tekintjük!”

* * *

Kun Béla beszéde a Budapesti Központi Forradalmi Munkás- és Katonatanács ülésén:

„... arra kérem önöket, hogy halálos komolysággal hallgassák azt, amit mondani fogok.

(...) Két világáramlatnak harca csap össze a Magyarországi Tanácsköztársaság fölött: az imperialista kapitalizmus és a bolsevista szocializmus. Ennek

az összecsapásnak vagyunk részesei. Nem állunk a területi integritás alapján, de élni akarunk... (...) Amikor mi megalapítottuk a proletárdiktatúrát Magyarországon, nem arra alapítottuk számításainkat, hogy mi képesek leszünk majd katonai erővel, rendszeres háborúval megbirkózni az antant csapataival.

Hangsúlyoztuk és hangsúlyozzuk, hogy mi a Magyarországi Tanácsköztársaság sorsát a nemzetközi proletárforradalomra alapítottuk. Megindult a román offenzíva. Szatmárnémetiben már burzsoá uralom, burzsoá diktatúra van. Nagyváradnál közvetlenül ott állnak a román csapatok, és Nagyváradon nagyon rövid idő alatt helyre fog állni újból a kapitalizmus kizsákmányoló rendje.

(...) Túlerővel támadnak mindenütt a románok, jobb fegyverzettel, tökéletesebb felszereléssel, mint aminő az ifjú proletárállam ifjú hadseregéé. Az antant bennünket a párizsi kommün sorsára akar juttatni... Senki kétségbe ne essék, de el kell mondanom azt is, hogy a fegyverzet és felszerelés kérdésében is rosszul állunk... Történtek olyanféle jeladások bizonyos körök részéről, mint hogyha egy olyan aktus esetében, amellyel a proletariátus lemond a maga hatalmáról, elmaradna az antant offenzívája. Ha ... akarjuk a diktatúra fönntartását, ha azt akarjuk, hogy ne burzsoázia, de proletárdiktatúra legyen ebben az országban, akkor cselekedniünk kell, meg kell hányjuk-vessük most rögtön, hogy ezekkel az ellenséges, imperialista erőkkel szemben minő erők állnak rendelkezésünkre.

Elsősorban a magunk erejére kell számítani, ... amíg elérkezik a nemzetközi proletárforradalom aktív segítsége. Az első feladatunk, hogy mindenki, aki csak nélkülözhető itt Budapesten, ... minden proletár, a proletariátusnak minden képviselője: ki a frontra! Akik kimennek a frontra, azok abban a tudatban kell, hogy kimenjenek, hogy itt a diktatúra középponti kezelése jó kezekbe van letéve... S ha ez megvan, elvtársaim, akkor meg vagyunk mentve és meg van mentve a proletárforradalom, akkor van időnk kívánni a nemzetközi proletárforradalmat. És ha el is buknánk, akkor úgy bukunk el, hogy a nemzetközi proletárforradalomnak a mi bukásunkból csak haszna lesz.

Én sohasem szoktam a dolgokat a magyarországi proletariátus szempontjából nézni. Én nem szoktam a dolgokat egy ország proletariátusa szempontjából nézni akkor sem, mielőtt hatalomra került itt Magyarországon a proletariátus. Most sem. Csak egy szempont van, a nemzetközi proletárforradalom szempontja.”

* * *

A román hadsereg könnyű előnyomulásától megrémült budapesti kommunista vezetők félelmét megkettőzte a belső ellenforradalom lehetősége. Ennek megelőzésére túsok szedését határozták el. Mégpedig azon személyek őrizetbe vételét a közélet, a közigazgatás és a gazdaság minden területéről, akiket időszerűen a legveszélyesebbeknek tartottak.

Természetesen döntésüket szigorúan titkosan kezelték és csak néhányan tudtak róla. Szántó Rezső kapta feladatul a listák összeállítását. Ő 485 személy letartóztatását javasolta és indokolta. A betérjesztett névsort a késő esti órákban vitatták meg s hagyták jóvá minden ellenvetés nélkül. Politikai jóváhagyóként Kun Béla látta el kézjeggyével a listát, a végrehajtás felelőseként pedig Korvin Ottó.

Ekkor döntötték el azt is, hogy a túsoknak kiszemelt neves férfiak letartóztatását Cserny Józsefnek, a különleges karhatalom vezetőjének parancsolják meg.

* * *

*„Székely Béla pénzügyi népbiztos elvtársnak
Budapest*

Felkérjük elvtársat, hogy Garbai Sándor elvtárs, a Forradalmi Kormányzótanács részére készpénzfizetés ellenében 5.000 db princesszász cigarettát és 2.000 db trabucot engedélyezni szíveskedjék.

A Forradalmi Kormányzótanács elnöksége.

Rendelkezési alapból kifizetendő.

Április 19. Petneházy, az elnöki osztály vezetője.”

* * *

A negyvenhat éves dr. Landler Jenő budapesti ügyvédből lett népbiztos, hadtestparancsnok Püspökladányból Nagyvárad felé indult személyesen tájékozódni a katonai helyzetről. Különvonatának vissza kellett fordulnia már Berettyóújfalunál a román előrenyomulás miatt. Visszafele, Püspökladányhoz közeledve a nyílt pályán fölvettek egy sebesült századost. Pontosan nem tudták megállapítani a fiatal tiszt kilétét, csak

tudni vélték, hogy báró ifjú Fejérváry Géza. Landler elrendelte a kivégzését.

A különvonat poggyászkocsijában lőtték agyon. Landler Jenő parancsát Gerlei Géza és Balog Imre különítményesek hajtották végre Grünblatt Borisz huszonhét éves orosz nemzetiségű fodrász segédletével. Áldozatukat a vasútárokba dobták a robogó vonatból.

* * *

Koréh Endre könyvéből:

„Április 19-én Debrecenben és Nyíregyházán a szétzüllött vöröscsapatok a kisebb csoportokban lévő székely katonákat megtámadták és lefegyverezték, sőt sokat le is tartóztattak.

Erre a Székely Hadosztály parancsnoksága a hadügyi népbiztossággal minden további összeköttetést megszakított.”

Április 20. húsvétvasárnap

Tudósítás a Pesti Hírlap e napi számában: Szamuely felszólalása a Budapest IV. kerületi (belvárosi) Munkás- és Katonatanács ülésén.

„... Halál a proletariátus minden ellenségére! Halál a burzsoáziára! Ma két embert ismerhetünk csak: proletárt és burzsoát. Vagy proletár, és harcolni akar a proletariátus felszabadításáért, és akkor testvérem is, velem van, vagy semlegesnek tartja magát, és akkor én ellenségemnek tekintem. Elvtársak, nem vonhatja ki magát senki proletár kötelessége alól; vagy velünk, vagy ellenünk. Aki velünk van, annak harcolni kell, annak meg is kell halni, ha szükséges, a proletariátus felszabadításáért. Ha Magyarországon a proletariátus hatalmáért még nem folyt vér, akkor fog folyni vér, a proletariátus vére, de fog folyni a burzsoázia vére is. Mindenki, aki ellenünk van, aki ellenségünk, azon keresztültiprunk, legyen bárki!”

* * *

Fiataloknak szóló nyilvános meghívó húsvéti kirándulásra a Hűvösvölgybe.

„Húsvét vasárnapján az Ifjűmunkások Országos Szövetsége nagyszabású kirándulást rendez a Hűvösvölgybe, melyre az összes csoportokat s azok hozzártartozóit ezúton is meghívja.

Program: Indulás reggel 7 órakor az összes csoportok helyiségéből. A VII. kerületi I. csoport hat órakor indul.

A hűvösvölgyi Nagyréten futballmérkőzések az összes csoportok részére. Atlétikai versenyek: 100 és 800 méteres síkfutás, távolugrás, súlydobás, kezdőknek, 5.000 m-es nyílt verseny.

Birkózás. Nevezési díj 20 fillér személyenként, nevezés a helyszínen. 100 m-es női síkfutás. Tiszteletdíjak, tréfás sportversenyek, társasjátékok, szabad színpad stb.

A Széna térről külön villamosok állnak az elvtársak rendelkezésére. A végállomáson rendezők várják a vendégeket. Élelmet mindenki hozzon magával. Részvételi jegy ára ifjűmunkásoknak 60 fillér, felnőtt munkásoknak 1 korona 20 fillér.

Rossz idő esetén másnap, hétfőn tartatik meg a kirándulás. Jegyek a helyszínen kaphatók.

A központi vezetőség felkéri a csoportvezetőket, akik a kirándulásra jegyeket kaptak ki, legkésőbb vasárnapig számoljanak el.”

* * *

Húsvét lévén, ünnepi sétálgatással töltötte a délutánt a pesti Duna-korzón apa és fia: a két Dobsa Miklós. Az ifjabbik még csak tizenkilenc éves volt, de már zászlósi rang állt mögötte. Méghozzá huszárszászlósi. Büszke lehetett erre, mert civilben is egyenruhát viselt, noha mindenféle katonai jelzés nélkül, közönséges gombokkal. A fényes csizma és az úrias lovaglópálca megint csak arról vallott, hogy ifjú Dobsa Miklósnak imponál a tiszti mivolt.

Külseje feltűnt a Hungária Szálló, azaz a Szovjetház közelében cirkáló kerékpáros vörös járőröknek. A két járőr megállította a két Dobsát, de csak a fiatalat igazoltatták. Ekkor derült ki, hogy a huszár zászlós elvesztette valahol személyi okmányait. A járőrök nyomatékkaal intették: ne nagyon járkáljon az utcán igazolványok nélkül, mert abból komoly

baja származhat. Magára maradvá a két Dobsa, ajánlotta az apa: menjenek haza mielőbb. De mert éppen útba esett nekik a Szovjetház, ifjú Dobsa afelől érdeklődött a kapuban posztoló vörös karhatalmistától, miként lehetne pótolni elvesztett okmányait. A karhatalmista bekísérte az épületbe, ahonnan rövidesen visszatérve, a fiatalember közölte apjával: új igazolványt a Zrínyi utcai főkapitányságon állítanak ki számára, kis kerülővel útba ejti, és megy haza.

Gyanútlanul elváltak.

A zászlóst távolról követte egy vörös karhatalmista a Szovjetház őr-ségéből, amíg az a közeli főkapitányságra tartott. Amikor odaért, egyenesen Schön Gábor elé vezették, aki nem volt más, mint a fővárosi politikai nyomozók főnöke, közvetlenül Korvin Ottónak alárendelve. Huszonhárom éves, joghallgató, két évnél hosszabb háborús katonai szolgálattal a háta mögött. Mindjárt a kihallgatás kezdetén felháborította a fiatal zászlós viselkedése, aki válaszolgatás közben lovaglópálcával ütögette csizmája szárát. Amikor pedig Schön Gábor gazembernek nevezte, gúnyosan elmosolyodott.

Ezzel betelt a pohár: Schön a telefonért nyúlt és hívta a Teréz körúti Batthyány-palotát, ahol Cserny József, a különleges karhatalmi alakulat parancsnoka vette fel a kagylót. „Cserny elvtárs, küldök önnek egy betyke legényt, intézzék el angolosan” – mondta a politikai nyomozófőnök és erős fedezettel átkísértette Dobsát a Batthyány-palotába.

Cserny nem volt Schön alárendeltje. Annyira nem, hogy ügyeivel egyenesen és kizárólag Kun Bélának tartozott elszámolni. Egyébként huszonhét éves, eredeti szakmája bőröndkészítő, a katonaságnál tengerész; az orosz harctérre kerülve fogságba esett, megismerkedett Kun Bélával, aki az orosz bolsevik hatalomátvétel után forradalmáriskolába küldte. A tanácsköztársaság kikiáltásakor haladéktalanul megbízta egy csak neki felelős, személyi biztonságára is vigyázó különleges karhatalmi alakulat szervezésével és vezetésével. Ez elé a Cserny József elé vezették a fiatal zászlóst. Nem látta okát, hogy kivégeztesse csupán egy kurta telefonbeszélgetés alapján. Visszakísértette hát. Schön Gábor erre írásban ismételte meg, hogy mi legyen a sorsa ifjú Dobsa Miklósnak. S a biztonság kedvéért újra beszélt telefonon Csernyvel. Ő megunva már a Schön Gábor által erőltetett huzavonát, szólt a helyettesének, amikor megint eléje állították a zászlóst; „Intézzétek el.”

A helyettes Groó Géza. Harminchárom éves, tíz évig volt tengerész, onnan kötötte baráti ismeretség főnökéhez. Zord, kíméletlen ember. Akárcsak Nyakas Nagy János, akit maga mellé parancsolt Groó Géza. Ők ketten terelték le a pincébe a tizenkilenc éves zászlóst. Ráförmedtek, ásson magának gödröt a szénhalomba. Akaratukat megtagadta. Erre rávetették magukat, leteperték, rúgták, ütötték. Most már hajlandó lett volna megfogni a lapátot a kényszerített fiatalember, de nem tudta, mert karcsontjai eltörtek, miként az állkapcsa is. Azzal ért véget az egyoldalú dulakodás, hogy mind Groó Géza, mind Nyakas Nagy János közvetlen közlő, forgópisztolyból két-két golyót lőtt a zászlós fejébe.

Húsvéthétfőre virradó éjszaka szállították el teherautón a Batthyány-palotából a holttestet és a Dunába dobták. Groó Géza pedig ezzel az üzenettel adta Schön Gábor tudtára a kivégzést: „*Már nem mosolyog a fiú.*”

* * *

„A Vörös Újság Húsvétkor adta tudtul mindenkinek: „Ne bántsát az ifjúmunkást!” címmel:

„A proletárdiktatúra az ifjúmunkások helyzetén, amely eddig a kizsákmányoltságon felül még megalázó is volt, lényegesen javított. A pofozás, nyúzás, a méltatlan, embertelen bánásmód, ha egyszerre nem is szűnt meg, de lényegesen csökkent. Az önértékes ifjúmunkás indokolt esetekben a Forradalmi Törvényszék elé állította munkaadóját, és már száznál több esetben hozott a proletárdiktatúra igazságszolgáltatása súlyos büntetéseket olyan vakmerő emberek ellen, akik testi fenyegetéssel akarják nevelni a tanoncaikat. Enyhébb esetekben ezrekre rúgó pénzbüntetést, súlyosabb visszaéléseknél hosszabb fegyházbüntetést róttak ki mindazokra, akik bántották az ifjúmunkást.”

* * *

Szatmárcseke Kölcsey Ferencnek, a Himnusz költőjének szülőfaluja. Itt is halt meg, itt van eltemetve.

Amikor Talpas Ferenc huszonhat éves asztalossegéd, Szatmárról ide kiküldött szocialista-kommunista párttitkár betoppant a jegyzőségre, éppen telefonbeszélgetés folyt Szatmárcseke és a járási székhely,

Fehérgyarmat között. Arról értesítette a járási főszolgabíró a jegyzőséget, hogy megszűnt a vörös uralom, visszaállt a régi rend. A párttitkár egy szót sem hitt el az egészből és követelte, szervezzék meg a másnapra esedékes népgyűlést, amelyen a társaságában lévő budapesti agitátor, Zsedei Károly fog szónokolni.

Jelen volt a községházán Papp József tiszai folyambiztos és Körmeny Elek csendőrőrs-parancsnok is. Ők vetettek véget a vitának azzal, hogy mind a szatmári asztalossegédet, mind a budapesti agitátort letartóztatták és csendőrökkel a járási székhelyre, Fehérgyarmatra kísértették őket. Itt azonban ugyanaz a főszolgabíró, aki a rendszerváltás hírért megtelefonálta Szatmárcsekére, udvariasan szabadon bocsátotta a két kommunistát.

Talpas Ferenc párttitkár érintkezésbe lépett a beregszászi direktóriummal, amelytől karhatalmi segítséget sürgetett a szatmárcsekei ellenforradalmárok ártalmatlanná tételére. Délután a helyszínre érkezett az erősen felfegyverzett különítmény és megtámadta a csendőrőrsöt. A csendőrök nem adták meg magukat, viszonozták a tüzelést. De amikor egy kézigránát vágódott az eltorlaszolt helyiségbe, mindannyian súlyosan megsebesültek. Le akarták tenni a fegyvert. Ám amikor Körmeny Elek őrsparancsnok fehér zsebkendővel az ablakhoz lépett, a beregszászi terroristák nyomban lelőtték. Borbély Károly az ajtón próbált menekülni, de alig lépett ki, szuronnal halálra döfték. Szőke Mihálynak sikerült egérutat nyernie a sűrű golyózáporban. A negyedik csendőrt, Rákosi Simont puskatussal ütötték le. Foglyul ejtették, akárcsak Papp József tiszai folyambiztost. Mindkettőjüket Beregszászra, a vármegyeházára kísérték. Itt már várt rájuk a sátoraljaújhelyi forradalmi törvényszék két vezetője: Knoll Ede és Láng István vádbiztos.

* * *

Szamuely beszéde Győrött a húsvéti népgyűlésen:

„... A hatalom a kezünkben van... A hatalmat ki kell használnunk. (...) Aki azt akarja, hogy visszatérjen a régi uralom, azt kíméletlenül fel kell akasztani. (...) Az ilyennek bele kell harapni a torkába.

(...) A magyarországi proletariátus eddigi győzelme nem került különös áldozatokba. Most azonban szükség lesz arra, hogy vér omoljon. A vértől nem

kell félni. A vér acél: erősíti a szívet, erősíti a proletár öklöt. Hatalmassá fog tenni bennünket a vér. A vér lesz az, amely az igazi kommunvilághoz elvezet minket.

(...)

Lehet, hogy pillanatnyilag győzhetnek felettünk ellenségeink, de ez olyan drága győzelem lesz, ezért olyan sok vérral fognak megfizetni, hogy ők maguk bánják meg. Aki öklöt emel fel a proletariátusra, az aláírta a saját halálos ítéletét. Ki fogjuk irtani, ha kell, az egész burzsoáziát... El fogjuk venni a burzsoázia minden javát, és a romok alá fogjuk temetni őket. Ha meg kell halni, haljon meg előbb a burzsoá; ha vérnek kell folyni, folyjon előbb a burzsoá vére!”

A Nagyváradot harc nélkül feladó áruló vöröscsapatok nyomában csendőrök is hátráltak, akiknek tartaniuk kellett mind az előrenyomuló románoktól, mind a menekülő vörösöktől. Egy ilyen erdélyi csendőralakulat érkezett vonaton a püspökladányi állomásra, ahol a vörösök lefegyverezték az érkezőket. A tisztek és tiszthelyettesek egy részét forradalmi törvényszék elé állították.

Gábor Mózes huszonöt éves, joghallgatóból lett dandárparancsnok vádbiztosként halálbüntetést indítványozott Pongrácz Aladár csendőr százados, Ferencz András, Jakabos Pál és Tóth Ferenc csendőr őrmesterek ellen, mert ők négyen fegyverezték le Berettyóújfalun a vörösőrséget. A kihallgatás alatt követelték Pongrácz századostól, hogy elvtársnak szólítsa kérdezőit, mire ő így válaszolt: „Nem voltam, nem vagyok, s nem is leszek elvtárs! Úr voltam, és akként halok meg!”

Halálra is ítélték, a három őrmesterrel együtt. A kivégzés helyszínéül Berettyóújfalu kopjafás, azaz református temetőjét választották. Végrehajtók pedig a front mögötti megtorlásokra szervezett terrorcsoport tagjai voltak; Gerlei Géza és Kerekes Árpád irányításával Kámán József, Mann József, Thuránszky Ödön, Babual Engelbert, Horváth Győző, Horváth Márton, Farkas László, Jónás Gyula. Hóhéri teendőjüket Sturz Károly biztosította géppuskával.

Gábor Mózes dandárparancsnok végignézte a kivégzéseket vádbiztosi minőségében. Gyakorlatuk szerint elkobozták az áldozatokon, vagy áldozatoknál lévő érték- és használati tárgyakat. Így vették birtokba

többek között Pongrácz Aladár százados aranyóráját és aranygyűrűjét. Eltemették vele viszont a kis imakönyvét, mondván: „Ezt most már használhatja!”

Április 21. húsvéthétfő

Húsvéti gyermekmatiné volt a Magyar Állami Operaházban. Erről írta az Ifjú Proletár:

„(...)

Az élet szépségei csak a burzsoák gyermekei előtt voltak nyitva. A kis proletárok előtt az élet csak a rossz oldaláról, a fonákjáról mutatkozott be. A burzsoá osztályuralom gyermekeinket csak a bűnre tanította, és arra, hogy az élet csakis munkából, csakis szenvedésből és kínlódásból áll.

A mi uralmunk megnyitja a gyermekek előtt az igazi élet kapuit.

Ezt a célt szolgálják a Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesületének a proletárgyermekek számára rendezett színelőadásai, melyek között kimagasló helyet foglal el a hétfő délelőtti operaházi előadás.

Jancsi és Juliska c. operett és A törpe gránátos c. tréfás balett került színre. A kis proletárok már tíz órakor megérkeztek a csoportvezető elvtársak felügyelete alatt. Vörös zászlókkal vonultak fel, és az Internacionálét énekelték. Az előadást, mely a kis proletároknak néhány kellemes, derűs órát szerzett, a kommunista himnusz nyitotta meg, amelyet az Operaház énekkara énekelt el.

Az Operaház igazgatósága ingyen osztogatta a Magyar Színpadnak erre az alkalomra készült különkiadását, amelyből a fiatal hallgatóság elolvashatta a két darab meséjét és a szereplők neveit is.

A Magyarországi Munkások Gyermekebarát Egyesülete a különböző színházakban hetenként négy előadást és mesedélutánt rendez, amelyre ezentúl a gyermekek nem csoportokban, hanem külön-külön fognak megjelenni, ugyanúgy, mint a felnőttek, mert a cél az, hogy a jövő munkásait önállóságra neveljék.”

Határozatot hozott a kormányzótanács, hogy front mögötti bizottságokat kell működtetni a rend és fegyelem biztosítása érdekében.

A létrehozandó bizottságok elnökévé Szamuely Tibort nevezték ki.

Emlékeztetőül: azóta, hogy Szamuelyt leváltották a hadügyi népbiztosi tisztségéből, a közoktatási népbiztosság propaganda osztályát vezette, egyúttal Budapest lakásügyi diktátora volt. Az április 21-i megbízással akkora hatalomhoz jutott, amilyenről Kun Bélán kívül senkinek fogalma sem volt. Szándékosan elmellőzték mind a front mögötti bizottságok, mind Szamuely Tibor hatáskörének pontosabb szabályozását. Ekként Szamuely további tevékenysége szó szerinti értelemben éppúgy, mint a gyakorlatban korlátlanra vált.

A kormányzótanács által egyhangúlag jóváhagyott írásos felhatalmazás csak ennyit tartalmazott:

„A forradalmi kormányzótanács Szamuely Tibor népbiztost megbízza a tiszántúli Vörös Hadsereg mögött a rend és a fegyelem fenntartásával és felhatalmazza őt: e célra, ha szükséges, a forradalmi törvényszék mellőzésével is bármilyen eszközt igénybe vegyen.

Budapest, 1919. április 21.

A forradalmi kormányzótanács.”

Húsvéthétfőn teljes erővel működtek egész Budapesten Cserny József különítményei, hogy letartóztassák a túsok listáján szereplő személyeket. Aki idejében hírét vehette a veszélynek, elmenekült az őrizetbe vétel elől. Egy ilyen menekülési eset Károlyi Mihály visszaemlékezéseiben is fellelhető:

„Családommal visszavonultam a Buda felett emelkedő Svábbhegyre, onnan kísértük figyelemmel az ország (...) sorsát. Csendes magányban éltünk... gyermekeinkkel, Cora kutyánkkal és egy tehénnel, amely a család tejszükségletéről gondoskodott és naphosszat békésen legelt a szalonunk előtt elterülő gyepen. (...) A kormány... védelmül három őrt rendelt ki a villa őrzésére. Elég nyilvánvaló volt, ez a védelem egyúttal arra szolgál, hogy engem és a látogatóimat megfigyeljenek...

Egy éjszaka, amikor az őrök már szundítottak, meglepő látogatást kaptunk: Apponyi Albert fia, Apponyi György lopódzott a villába, és suttogva

közölte, apja odakint bebocsátásra vár. Ezt a házat tartotta a maga számára a legbiztosabb búvóhelynek, mert úgy gondolta, nálam, aki éveken át politikai ellenfele voltam, senki sem fogja keresni. Nem lett volna bölcs ebben a vörösök által ellenőrzött kis villában hosszadalmasan rejtegetni Apponyit, hiszen mindenki ismerte rendkívül magas, szikár alakját, sasorrút és hosszú, festői szakállát. Még a személyzet elől is rejtegetni kellett. Bezártuk tehát a feleségemével szomszédos szobába... (...)

Néhány nap múlva aztán eljött érte a fia, és szárnysegédem segítségével, egyik bundámba burkolózva, késő éjszaka átvitték nővérem, Pappenheim Siegfriedné Budapest környéki birtokára.”

Az olyan közismert személyiségeket, mint gróf Apponyi Albert, természetesen automatikusan felvették a túsok listájára, de az elfogatásra szántak többségét a telefonkönyvből szemelték ki. Így jött létre Szántó Rezső 485 személyt tartalmazó névsora, figyelembe véve azt is, hogy mennyi szabad hely van Budapest rabtartó intézményeiben, főképp a Markó utcai börtönben és a Gyűjtőfogházban.

De a kiszemeltekre leselkedő veszély jó jelzőrendszernek bizonyult, mert Cserny József különítményesei csak 169 személyt tudtak letartóztatni. A történeti hűség kíváncsiaként ide iktatjuk a fogságra jutott túsok teljes budapesti névsorát.

Alpár Ignác műépítész, Auer Róbert nagykereskedő, Almássy László ügyvéd, Andreánszky Jenő dr. orvos, özv. Ábrányi Kornélné.

Bozóky Ádám ügyvéd, Baross János dr. ügyvéd, Baruch Aladár tisztviselő, Baruch Jenő kereskedő, Berzeviczy Albert dr., az Akadémia elnöke, Brust Dávid magántulajdonos, Békássy Elemér tisztviselő, Bäumel Sándor nagykereskedő, Bischitz Salamon magánzó, Becsey Antal mérnök, Berzeviczy Gábor őrnagy, Bíró Henrik malomtulajdonos, Barta Ödön dr. ügyvéd, volt képviselő, Barát Ármin nyug. min. osztálytanácsos, Bilits Sándor fatermelő, Bachruch Károly gyáros, Bachruch Albert hivatalnok, Brachfeld Sándor kereskedő, Bacher Emil malomigazgató, Báránszky Gyula dr. ügyvéd.

Cristofoli Vince munkaügyi bírósági jegyző, Cserny Károly nyug. osztálytanácsos, Czettel Gyula magánzó (76 éves), Csizmadia Endre

dr. ügyvéd, Concha Győző egyetemi tanár (73 éves), Crony István MÁV-tisztviselő, Crony Endre gazdálkodó.

Darányi Ignác volt miniszter (71 éves), Dessewffy Aurél gróf földbirtokos (75 éves), Dáni Balázs tábornok, Deutsch Antal hírlapíró (70 éves), Domony Móric igazgató, Doctor Guidó dr. gyárvezető, Dirsztay Béla báró, magánzó, Dirsztay Gedeon dr. banktisztviselő, Dirsztay Andor báró, Dobay Aurél bankigazgató, Davidsohn Horác kereskedő, Donner Gyula bankigazgató, Déry Béla festő, Darányi Ferenc ügyvéd, Dukesz D. Arnold hivatalnok, D' Orsay Olivér nyug. alezredes (74 éves).

Ernei Károly bankigazgató, Erődy Tihamér dr. ügyvéd, Ehrlich G. Gusztáv kereskedő (70 éves), Esterházy Móric gróf, volt miniszterelnök, Erődy Béla tankerületi főigazgató (73 éves), ifj. Erődy Béla hivatalnok, Esterházy Pál gróf földbirtokos.

Fábián Béla dr. törvényszéki bíró, Ferdinándy Géza dr. egyetemi tanár, Füzessey Zoltán dr. ügyvéd, Friedrich István gyáros, volt hadügyi államtitkár, Fodor István igazgató, Filó János dr. gyógyszerész, Fejérváry Imre báró nyug. főispán, Freudiger Károly gyáros, Freudiger Lipót gyáros, Fleissig Sándor bankigazgató, Freud Emil mérnök, Feillitzsch Berchtold báró közigazgatási bíró, Festetich Pál gróf földbirtokos (78 éves), Fényes László hírlapíró, Freund Salamon vállalkozó, Fióth Miklós hivatalnok, Fellner Frigyes egyetemi tanár, Fittler Dezső ügyvéd, Fischer Emil kereskedő.

Grossmann Miksa kádár, Görgey József, Groedel Bernát báró fakeskedő, Goldzieher Géza papírkereskedő, Greiner Gyula fatermelő, Gerlei Lajos igazgató, ifj. Gerlei Lajos hivatalnok, Grünfeld Miksa kereskedő, Goldschmidt Bernát könyvkereskedő, Győry Lóránt államtitkár.

Hennyey Vilmos postafőigazgató, Hazay Elemér százados, Horváth Elemér bankigazgató, Hoffmann Vilmos szállító, Hegedűs Lóránt bankigazgató, Herczeg Ferenc író, Holzer Sándor kereskedő, Harkányi Béla magántanár, Hellebrand János ügyvéd, Helvey Tivadar vegyész, Heinrich Dezső kereskedő, Hedry Aladár dr. közjegyző, Halom Dezső bankhivatalnok, Horánszky Lajos bankigazgató, Hetényi Imre rendőrtanácsos, Havass Rezső dr. földrajzi író, Heinrich Ferenc vaskereskedő, Heinrich Aladár vaskereskedő, Hercz Lajos szalámigyáros, Haller István volt képviselő, Huszár Károly volt képviselő.

Jeszenszky Pál vezérigazgató, Jakabffy Imre volt államtitkár, Juhász Andor táblaelnök.

Kmetty Károly dr. egyetemi tanár, Keszthelyi Ernő bankigazgató, Kornfeld Pál báró bankigazgató, Karátson Lajos volt államtitkár, Kovács Kálmán lelkész, Kovács Aladár nyug. ezredes, Kuffler Dezső gazdasz, Kende Tódor mérnök, Kollár László ügyvéd, Kirchner Sándor alezredes, Kirchner Hermann nyug. altábornagy.

Lovász Márton dr. hírlapíró, volt képviselő, Lévy Lajos min. tanácsos, Liebner József gazdálkodó, Lichtig Samu gyárigazgató, Liebner János lelkész, Láczy Leó bankigazgató.

Mesko Pál szövetkezeti igazgató, Méhely Kálmán szakíró, Müller József gyáros, Meszlényi Adrienne színésznő, Martos Frigyes mérnök, Mautner Alfréd kereskedő, Malcsiner Emil hírlapíró.

Nákó Sándorné grófné, Nyékhegyi Ferenc alezredes, Nagel Marcell igazgató, Nagy Ferenc dr. volt közéleti miniszter.

Ottlyk Iván volt államtitkár, Orosdy Fülöp földbirtokos.

Payr Vilmos volt államtitkár, Porzsolt Kálmán író, Pál Alfréd, Polónyi Dezső dr. ügyvéd, Platthy György dr., Polóny Géza (71 éves) volt képviselők, Polónyi Gyula gazdálkodó.

Rubinek Gyula, az Országos Gazdasági Egyesület igazgatója. Rákosi Jenő író (77 éves), Ráth Endre dr. volt képviselő.

Strausz István dr., az állami számszék elnöke. Simonyi-Semadam Sándor volt képviselő, Sándor Pál vezérigazgató, volt képviselő.

Szimon Ignác bankigazgató, Szlavek Ferenc kúriai bíró, Szávozdy Andor műegyetemi hallgató (a terroristák megkínózták), özv. Sztankay Béláné, Szász Károly, a képviselőház volt elnöke, Szilassy Zoltán volt képviselő.

Timon Ákos egyetemi tanár, Turánszky László megyei főjegyző, Teleszky János dr. volt miniszter.

Vörös László volt miniszter, Vigyázó Ferenc gróf földbirtokos, Walder Gyula bankigazgató, Wenckheim József, Dénes és Lajos grófok, földbirtokosok, Wolfner Tivadar báró börgyáros.

Zboray Miklós dr. volt képviselő, Zimmer Ferenc halászmester.

* * *

Debrecenben történt:

Reinheimer Rezső huszonhét éves, a debreceni mezőgazdasági gépgyár művezetőjéből lett különítményes valamiért gyűlölte Rubin Farkast, a gyár negyvenhat éves igazgatóját.

Április 21-én késő este egy egész raj terrorista élén rátört Rubin Farkasra és letartóztatta fiával, Rubin L. Ákossal együtt.

Éjfél tájban hurcolták őket bántalmazások közepette a Kossuth utcai temető felé.

A temető bejáratánál Reinheimer főbe lőtte az apát.

Eközben a fiú elszaladt. Vad lövöldözéssel eredtek nyomába, de sikerült megmenekülnie.

Április 22. kedd

„JEGYZŐKÖNYV,

mely felvételre 1919. évi április hó 22-én a népruházati bizottság által kiutaltatott és a főiskolai hallgatók között kiosztásra kerülő ruhák tárgyában.

A szocialista diákok megbízottai bemutatnak 9 listát, és pedig egyet az orvosi fakultásról, egyet a műegyetemi, egyet a bányász, egyet az állatorvosi, egyet a gyógyszerész, egyet az ipariskolai, egyet a képzőművészeti, egyet a közgazdasági fakultásról, újpesti szervezetből egyet.

A listákon felvett igénylők száma: 659. De tekintettel arra, hogy a jelentkezők közül mindazokat, akiknek egynél több ruhájuk volt, a kiküldött bizottság kizárta a kiosztásból. Így tehát kiutaltatott az orvostanhallgatóknak 250, a műegyetemi hallgatóknak 100, a bányászoknak 3, az állatorvostan-hallgatóknak 13, az újpesti diákszervezetnek 10, a gyógyszerész-tan-hallgatóknak 6, az ipariskoláknak 118 rend férfiruha.

K.m.f.

A diákszociális ü.o. részéről

Berkovits Oszkár

A Szocialista Diákszervezet részéről

(Olvaszatlan aláírás)

Egy trafikban megtalálták ifjú Dobsa Miklós igazolványos irattárcáját és késelem nélkül eljuttatták a család címére. Még abban a percben rohant az édesanya a vörösőrségre, a Szovjetházba, a Zrínyi utcai főkapitányságra. Sehol semmilyen útbaigazítást nem kapott. Mindenütt azt mondták neki, hogy soha nem hallottak ilyen nevű fiatalemberről, fogalmuk sincs, hol tartózkodhat.

És ez igaz is volt. Mert akik hivatalból meghallgatták az anyát, azok vagy nem tartoztak a politikai nyomozócsoportokhoz és a különleges karhatalomhoz, vagy szolgálaton kívül töltötték a húsvéti ünnepeket.

Ellenforradalmi szervezkedés ügyében folytatott tárgyalást a budapesti forradalmi törvényszék. Cserny József és két ítélő társa, Gombos Ferenc negyvenhárom éves és Horváth Károly huszonhét éves csepeli fémmunkások a következő személyekre mondtak halált: Nikolényi Dezsőre, dr. Stenczel Jánosra, Sággy Tiborra, Sággy Lászlóra, Szalkay Ferencre, Papp Zoltánra, Wisinger Győzőre, Móricz Sándorra.

Nyolc embert azonban nem mertek kivégezni a kormányzótanács véleménye nélkül, s időközben Romanelli olasz ezredes, az antant budapesti megbízottja is tiltakozott Kun Bélánál a forradalmi törvényszék halálos ítéletei miatt. Kun Béla visszautasította ugyan Romanelli tiltakozását, de a kormányzótanács enyhített az ítéleten: Nikolényi Dezső rendőrfogalmazó és dr. Stenczel János halálbüntetését jóváhagyta, a többi súlyos börtönbüntetésre változtatta.

Halálra ítélte és kivégeztette Nyíregyházán a forradalmi törvényszék Kovács István huszonkilenc éves banktisztviselőt, tartalékos főhadnagyot. Letartóztatását, elítélését Pogány József és Szamuely László parancsolta meg Budapestről. Ugyanis a Károlyi-rendszer idején, még 1918 decemberében merényletet kíséreltek meg Nyíregyházán az odaválási Szamuely-fiúk ellen, akik bátyjuk, Tibor hazatérése után szélsőséges forradalmi mozgolódást kezdtek a városban. Az ellenük szervezett merénylet vezetését Kovács Istvánnak tulajdonították, ezért kellett meghalnia.

A nyíregyházi forradalmi törvényszék vádbiztosa dr. Kovács Miklós negyvennégy éves ügyvéd volt, tagjai pedig Margittai János huszonnyolc éves napidíjas hivatalnok, Körtvélyesi József huszonöt éves szobafestő és Pál Dezső harminchat éves géplakatos. Siettették mind a tárgyalást, mind a halálos ítélet végrehajtását, mert az előrenyomuló románok bármelyik percben elérhették a várost.

Sok vagyonos embert és konzervatív felfogású értelmiségit tartottak fogva a megyei börtönben azzal az indoklással, hogy valamennyien lehetséges ellenforradalmárok. Ezeket az életükért rettegő foglyokat mind leterelték a börtönudvarra, a kivégzés helyszínére, hogy lássák Kovács István agyonlövését. A kivégzést végrehajtó vörös karhatalmisták sortűz után az áldozatukhoz rohantak, rugdosták, köpdösték és szidalmazták őt. S hogy minél teljesebben fejezzék ki megvetésüket a kivégzett főhadnagy iránt, teteme mellé állították, s úgy lőtték agyon a rablásért halálra ítélt Budai Rongyos Jánost.

Sátoraljaújhelyen két halálos ítéletet hozott és hajtatott végre a Zemplén megyei vésztörvényszék. Vádbiztos ifj. Serbán János harmincéves kalapkészítő, törvényszéki elnök Knoll Ede szobafestő, ítélkező bírák Galamb József cipészsegéd, Kovács Gyula negyvenhárom éves MÁV-tűzikovács, Kuzmiczy Péter huszonnyolc éves esztergályos.

A Szatmárcsekei Beregszászra, majd onnan Sátoraljaújhelyre kísért vádlottak közül az idős, hatvan év körüli Papp József tiszai folyambiztost kötél általi halálra, Rákosi Simon csendőrt 15 évi kényszermunkára ítélték.

Mivel le sem bontották az akasztófát a város közepén a katolikus templom szentélye és a Kossuth-szobor között, Papp Józsefet is ugyanoda vitték, ahol kilencedikén kivégezték a sárospataki Riskó Józsefet. Alkalmi hóhérnak Kiss László huszonhét éves hentessegéd, Sípos László és Czábóczy Mihály huszonhárom éves kovácssegéd jelentkezett. Papp József többször is elismételte a bitó alatt: „Ártatlanul halok meg.” Kis László, miközben a hurokkal babrált, ráförmedt az elítéltre: „Kuss, burzsuj, nincs jogod pofázni!”

A szatmárcsekei Papp Józsefet a délelőtti kivégzés után alkonyatig hagyták csüngeni a bitón.

Dolhán azért tartóztatták le Jónás Aladár járási főszolgabíró, mert helyeselte a román előrenyomulást, úgy érvelve, hogy ezáltal hamarabb vége lesz a kommunizmusnak. Ellenforradalmi kijelentéséért maga a vádbiztos, a kalapkészítő ifj. Serbán János tartóztatta le Szennyes Lajos politikai nyomozó segítségével. Jónás Aladár dolhai főszolgabíró a fentebb már megnevezett összetételű vésztörvényszék ítélte golyó általi halálra. Rögtön el is vezették a vesztőhelyre. Szemét nem engedte bekötni. A Zemplénben működő Sípos-féle terrorcsapat tagjai: Hatrák János huszonnégy éves péksegéd, Koscsó István és Salamon József lőtték agyon.

Kun Béla levele Leninhez:

„Igen tisztelt Lenin elvtárs!”

A valóságos mozgalom egyetlen lépése fontosabb tucatszámú programnál. Ezt Marxtól tanultam, de nem hízelt, ha bevallom, hogy e mondat igazi értelmét Öntől tanultam meg.

Csatoltan küldöm Önnek a magyar proletárforradalom egy történelmi dokumentumát... Ez a program bolsevik program, és cselekedeteink nem kevésbé bolsevik cselekedetek.

Mindenekelőtt le kell szögezmem, hogy ... a mi forradalmunk igazi kommunista forradalom volt. Gyümölcséin fogják megismerni. A magyar forradalomban kétségkívül fog még vér folyni, éppen elég. Már kezdi emelgetni fejét az ellenforradalom, de még mielőtt felemelné, le fogjuk vágni ezt a fejet.

(...) Helyzetünk kritikus. De bármi történjék is: minden lépésünket a világforradalom érdekei fogják vezérelni. Egy pillanatig sem gondolunk arra, hogy a nemzetközi forradalom egy részének érdekeiért feláldozzuk a világforradalom érdekeit... Nekünk még nagyobb nehézségeink vannak, mint annak idején Önöknek Oroszországban; de kérem, hogy legyen irántam továbbra is bizalommal. Én sohasem fogok jobbra tolni, baloldali kommunizmus viszont azért nem lehetséges nálunk, mert annyira baloldaliak vagyunk, hogy további balratolódás lehetetlen.

Budapest, 1919. április 22.

Őszinte híve Kun Béla”

Április 23. szerda

Hajnalban három kivégzés volt Budapesten a Markó utcai főreáliskola udvarán. Agyonlőtték Nikolényi Dezső rendőrfogalmazót és dr. Stenczel János ügyvédet, akiket előző nap ítelt halálra a budapesti forradalmi törvényszék, s akiknek Romanelli ezredes tiltakozása ellenére sem kegyelmezett meg a kormányzótanács.

A harmadik kivégzett Várkonyi Bálint dömsödi malomtulajdonos volt.

Neki elsősorban a vagyonossága miatt kellett elszenvednie a megtorló ítéletet. Mivel a helyszínre érkező karhatalom nem állapíthatott meg konkrét tetteket, s tömegnyi embert sem tartóztathatott le, Várkonyi Bálintot vitték magukkal, őt ítelték halálra a kollektív cselekedetért.

A kivégzéseket Krámer Sándor kereskedősegéd, a Cserny-külnítmény tagja vezényelte az öttagú karabélyos csoportnak, amelyet a Szovjetház őrségéből válogattak össze. Köztük volt Dögei Imre huszonhárom éves villanyszerelő, Kun Béla személyi testőrségének – a fixcsoportnak – parancsnoka.

Az e hó 4-én Dömsödön történt véres események miatt – amikor is Kercsik Lajos direktóriumi elnök lelőtte Földvári Bálint gazdálkodót, Kercsik Lajost pedig a tömeg meglincselte – szemelték ki bűnhődésre Várkonyi Bálintot.

* * *

A Győri Hírlap e napi számában jelent meg:

„A hadifoglyok hozzátartozóinak háromtagú küldöttségét fogadta Szamuely Tibor népbiztos folyó hó 20-án délelőtt fél tizenkét órakor a megyeházán lévő direktóriumi helyiségében. A küldöttség... a következő szavakban adta elő... kérését: Mint a Szibériában lévő hadifoglyok hozzátartozói, kérjük a népbiztos urat, szíveskedjék odahatni, hogy Szibériában lévő hadifoglyaink hazaszállítása minél előbb megindulhasson. (...)

Szamuely Tibor az előadott kérésre tartalmilag a következőkben válaszolt: Meg kell mondanom, hogy mi a szibériai kormánnyal semminemű összeköttetésben nem állunk, mert ma még Szibériában a burzsoázia van felül. Mi

velük szóba nem állunk, így a szibériai foglyok hazaszállítást nem eszközölhetjük. (...) Minekünk különben a tiszturak sorsa egyáltalán nem fáj, mi csak a szegény munkásnépet, a proletárságot sajnáljuk.

Egyébként annyit mondhatok – én magam is ott voltam –, nincs rossz dolguk. Ennivaló van. A tiszturak a háború első éveiben kaptak délben öt tál ételt s reggeltől délig nincs egyéb tennivalójuk, mint azon vitatkozni, hogy mi lesz az ebéd. Ha most egy kis kellemetlenség éri őket, az legfeljebb abból áll, hogy most három tál ételt kapnak délben: levest, pecsenyét, főzeléket, amivel utóvégre is meg lehetnek elégedve. (...) A tiszturak sorsa minket egyáltalán nem érdekel.

Erre megjegyezte a küldöttség megbízottja: Ez mindenesetre nagyon szomorú reánk nézve. Az előző kormányok azért nem hozták haza a tiszteket, mert féltek a bolsevista eszmék hazaboztatától. A jelenlegi kormány azért fél őket hazahozni, mert a bolsevizmus ellenfelét látja bennük.

(...)

Végül a küldöttség megbízottja megköszönte az őszinte felvilágosítást és ezzel a fogadtatás véget ért.”

* * *

A túsok szedésére vonatkozó kormányzótanácsi rendelet érvénye kiterjedt a vörös hatalom által ellenőrzött valamennyi területre. Míg a nagyobb városokban – Kecskeméten, Szolnokon, Egerben, Győrött, Nagykanizsán, Szombathelyen, Székesfehérváron – a legtekintélyesebb negyven-ötven polgárt vették őrizetbe, addig a mindvégig viszonylag kíméletesen kezelt Sopronban csak tizenhét tekintélyes személy került a túsok listájára. Értük sem fegyveresek mentek, hanem udvarias levelet kézbesítettek számukra Knapp Gábortól, Sopron város teljhatalmú politikai biztosától a következő szöveggel:

„Megkérem Önt, hogy szíveskedjék holnap délelőtt 10 órakor a városházára egy kis beszélgetésre befáradni.

Sopron, 1919. április 23.

Knapp Gábor s.k.”

Értesülve az udvarias invitálás egyáltalán nem udvarias céljáról, a hívt tizenhét személy közül öten elrejtőztek, vagy a közeli Ausztriába menekültek.

A Tiszántúl legfontosabb hadműveleti területén, Debrecen körzetében teljes csődöt mondott a Vörös Hadsereg szervezettsége és harckészsége. E napon jelentette az MTI, hogy „csapataink több helyen, így nevezetesen Debrecen előtt teljesen fegyelmezetlenül viselkedtek. Ilyen körülmények között Debrecent az éj folyamán kiürítettük.”

A Debrecenre támadó román hadsereggel szemben egyedül az oszt-rák kommunista önkéntesekből álló nemzetközi vörös zászlóalj tanúsított komolyabb ellenállást. Parancsnokuk, Leo Rothziegel anarchista, nyomdászból lett hivatásos forradalmár életét vesztette az ütközetben. Az ütközet előtt az alábbi levelet fogalmazta Fiedler Rezső hadügyi népbiztos számára.

„Tisztelt Fiedler elvtárs!

A bojár imperialisták csapatai közelednek. Holnap tűzbe kerülnék. Boldogan megyek akár a halálba is a proletárok felszabadulásáért, boldogan és büszkén. Örömmel hullatom véremet Szovjet-Magyarországért, amelyet a nemzetközi proletariátus hazájának tekintenek. Úgy érzem, hogy a vérem hullásával levezekehetném a bécsi proletariátus ama részének bűneit, amely a burzsoá ügynök Bauernak és Rennernek, a politikai sztrájktrő Seitznek és Domeschnek, a hadügyek hátramoszdítójának (Staatssekretär für Hin und Heerwesen), Deutsch Gyulának és a betegesen álmódzó, általam egykor tisztelt Adler Frigyesnek vezetése alatt árulja el a proletariátus nemzetközi forradalmát. Ha arra gondolok, miképp bolondítottak bennünket a szocializmusnak ezek az árulói, hogyan csapták be a német-osztrák proletárokat, szeretnék a banda közé vágni. Irigylem a magyarországi proletariátust, amely megtalálta igazi kommunista vezéreit. A hazai szociálárulókkal és szociáldiplomatákkal szemben felgyülemlett egész gyűlöletemet az imperialisták e bérénein akarom kitölteni.

Remélhetőleg nem sokáig maradnak már felszínen, és odakerülnek méltó helyükre: a politikai hullakamrába. Küldjön, kérem, néhány gépfegyvert és cigarettát. Proletár üdvözléssel

Rothziegel.”

Koréh Endre, a székely katonák tábori lelkésze írta:

„Április 23-án Vaja községben a 32. számú vörös ezred egy nagyobb csapata egy század székely huszárt megtámadott, parancsnokait szidalmazta, sőt bántalmazta. Erre a székelyek a vörösöket szétverték, egy részüket elfogták s a tőlük elvett géppuskát visszavették.

A székelyek háta mögött a vörös csapatok visszavonulása állandóan folyt.

A visszavonuló vörösök békés polgárokat bántalmaztak, s velük erőszakoskodtak, az útjukba kerülő csendőrséget pedig, ahol csak lehetett, megtámadták és lefegyverezték.

Nagyobb összetűzés támadt Berettyóújfalu és Püspökladány állomásokon, ahol a vörös csőcselék a kötelességét híven teljesítő csendőrséget inzultálta. Lázongásuk akkor szűnt meg, amikor a IV. /a páncélvonat megjelent és erőlyesen beavatkozott.”

Rádiójelentés a taskenti magyar Világ szabadság c. lap számára Moszkvából. Különkiadás.

„FELHÍVÁS!

Magyar elvtársak! Vörös proletárkatonák!

(...)

A burzsoázia végső erőfeszítéssel oda irányítja a támadást, ahol a kommun-mozgalmat sejt, mert úgy gondolja, hogy csapásai az egyre erősödő proletárforradalmat érzékenyen képesek sújtani.

Ha eme erőlködése sikerülne, egyetlen jól kiszámított csapástól megroppanna a gerinc, és összeomlanának a tanácsok köztársaságai.

(...)

Bennetek, a nemzetközi proletárforradalom magyar ajkú harcosaiban a magyar forradalom hírére önkéntelenül megizmosodott a vágy, hogy odahaza folytassátok a harcot a burzsoázia és az ellenforradalom ellen, amit itt Oroszországban megkezdtek.

Lelkesítsen benneteket a büszke tudat, hogy az Orosz Tanácsköztársaság a legszorosabb szövetségre lépett a Magyar Tanácsköztársasággal, és ha az a kívánságtok, hogy a magyar proletáruralom éppoly büszkén tudjon dacolni

az ellenforradalom támadásaival szemben, mint az orosz, akkor most nem szabad elhagyni a küzdőteret, nem szabad elveszteni a hiteteket, és lelkesedéssel kell harcolnotok!

(...)

Most, ti, magyar vöröskatonák, akik Kolcsak bandáival és az ellenforradalmárokkal harcoltok Oroszország földjén, éppúgy küzdötök a Magyar Tanácsköztársaságért, mint Magyarországon, mert Magyarország és Oroszország most egy test!

(...)

Aki most készül elhagyni a frontot, hogy visszatérjen a Duna és Tisza közé a forradalom védelmére, a legválságosabb pillanatban hagyja cserben a proletárforradalmat.

Aki most nem ragad fegyvert, aki most hagyja el a helyét, nemcsak a közös ügynek árt vele, hanem a fiatal Magyar Tanácsköztársaság ellen is vét.

(...)

Világosítsátok föl a bátortalanokat és a kishitűeket kötelességük felől!

A Magyar Tanácsköztársaság parancsa, hogy senki se hagyja el a helyét. Fel, proletárok, a küzdelemre! Szilárdan együttműködni az orosz elvtársakkal! Fel a küzdelemre a legközelebb eső fehérgárdisták és Kolcsak-bandák ellen!

Fel! Ti huszonötezren Turkesztánban, ti százezren Szibériában, akik végigszenvedtétek a hadifogság tenger keservét.

(...)

A Magyar Tanácsköztársaság nevében

Kun Béla
külsügyi népbiztos

OROSZ NYELVŰ ZÁRADÉK:

„Csatlakozom a felhívás egész szövegében foglaltakhoz, és bízom benne, a magyar proletárság a frontokon nem fogja szem elől téveszteni, hogy még néhány hónapig küzdjön a nemzetközi proletárérdekekért, és akkor miénk a győzelem, az utolsó, a biztos győzelem.

Lenin

1. SZÁMÚ PARANCS

„A Forradalmi Kormányzótanács megbízott azzal, hogy úgy a fronton, mint a front mögött a rendet és a fegyelmet biztosítsam. Feladatom megvalósítására rendelkezésemre áll minden eszköz, és én élni is fogok ezekkel az eszközökkel...

(...)

A proletariátus osztályellenségeihez, a burzsoáziához nem fordulok semmiféle kéressel, csak azt szeretném, ha ezeket a szavakat vésné emlékezetébe: aki a proletariátus hatalma ellen emeli fel a kezét, aki nyílt vagy rejtett úton ellenforradalmat szít vagy elősegít, illetve elhallgat, aki a Forradalmi Kormányzótanács és a Hadsereg Főparancsnokság minden rendelkezését végre nem hajtja, az a saját halálos ítéletét írja alá. Az ítélet végrehajtása a mi feladatunk.

Szolnok, 1919. április 23.

Szamuely Tibor
a keleti hadsereg
rögtönítélő törvényszékének elnöke.

Zendülés tört ki Makón. Fellázadt a lakosság Vásárhelyi Kálmán hadügyi politikai megbízott ellen, mert Vásárhelyi kíméletlen hatalmaskodással próbált rendelkezni sorsok és javak felett. Erőszakos fellépése közben rátámadt a tömeg és agyonverte.

Nehezen csillapította le a forrongást a makói vörös karhatalmi rohamszázad. Heves lövöldözéssel próbálták helyreállítani a rendet. Óvakodtak attól, hogy egyenesen a tömegre tüzeljenek, mégis halálos lövés érte Farkas János földeáktanyai harminchét éves napszámot.

Kecskemét hatalmas kiterjedésű tanyavilága ellenségesen viseltette a városban székelő kommunista vezetés iránt. Szentkirálypuszta nyíltan meg is tagadta az engedelmisséget. A városi direktórium erre Szentkirálypusztára küldte a Kecskeméten tartózkodó szegedi vörös zászlóalj egy részlegét, hogy kényszerítse ki a tanyavilágban lakók

engedelmességét. A különítmény feletti parancsnokságot Vércse Gábor direktóriumi tagra bízták, mert ő kellő helyismerettel rendelkezett.

Rajvonalba fejlődve, géppuskával megerősítve támadtak Szentkirálypusztára, ahol már fegyverrel várták őket, de a védekezést hamar letörték a túlerőben lévő támadók. Csorba József földműves elesett a tűzharcban. Csík János földműves súlyosan sebesülve került a vörösök kezére. Vércse Gábor parancsára a helyszínen agyonlőtték a szegedi huszárok. Ezután összefogdosták és Kecskemétre hajtották a gyanúsítható pusztai lakosokat.

* * *

Közel az Országházhoz, a Falk Miksa (most Néphadsereg) utca elején volt a vöröstengerészek laktanyája, hogy adott esetben gyorsan tudja riadóztatni a belügyi népbiztosság, vagy egyenesen a kormányzótanács a különleges rendeltetésű karhatalmi alakulatot. Ilyen vöröstengerész kívánt lenni bármi áron a tizenhat éves Grünwald László középiskolás. De hiába könyörgött felvételért, eltanácsolták azzal, hogy neki még iskolában a helye, folytassa tanulmányait. Grünwald László annyira a szívére vette az elutasítást, hogy bánatában forgópisztollyal föbe lőtte magát.

* * *

Mivel a listán szereplők számához képest kevés túszt sikerült letartóztatni, Cserny József tovább folytatta az akciót. Sötétedés után útba indította a letartóztatásokat végző teherautós csoportokat. A teherautón közlekedő csoport a következőkből állt: egy Cserny-különítményesből, egy politikai nyomozóból, négy vörösőrből, valamint a teherautó vezetőjéből. Eligazításkor hat-nyolc nevet és címet tartalmazó papírt adott át bizalmasának Cserny József. Ilyen bizalmasa volt Lázár Andor Endre is, aki a legelszántabb különítményesek közé tartozott a Batthyány-palotában.

Lázár Andor Endre mellé Sáska Jakabot rendelték politikai nyomozónak. A négy vörösőr között volt a szintén különítményes, de a Bandl-csoportozhoz tartozó Mészáros Sándor.

Budára mentek a hideg szélről, esőtől zord estében. Lázár Andor Endre eleve harciasan viselkedett, s attól, hogy a névsorban szereplő első három személyt nem találták, egyre fenyegetőbbé vált. A Pauler utca következett, ahol a két Hollán Sándor, apa és fia lakott. Előbbi a belügyminisztérium nyugalmazott államtitkára, utóbbi, a fiú, szintén belügyminisztériumi államtitkár volt a Károlyi-forradalomig. Rá különösen haragudott Lázár: „*Ennek most befűtök. Amikor behívtak katonának, elutasította a felmentési kérelmemet*” – mondta a többieknek.

Mindkét Hollánt letartóztatták és feldobálták őket a teherautóra. Hason kellett feküdniük a vizes platón, hogy a vörösök kényelmesebben vigyázhassanak rájuk. Az út további részén letartóztatott Karátsonyi Lajos államtitkárt és Szlavek Ferenc kúriai bírót ugyanígy hasonfekvésre kényszerítették.

Budáról visszatérőben a Lánchíd budai hídfője előtt Lázár Andor Endre ráparancsolt Berdon Rudolf gépkocsivezetőre, hogy álljon meg. Leszállította a teherautóról a két Hollánt. Maga mellé rendelte Sáska Jakab detektívet, miközben a Bandl-különítményes Mészáros Sándor szólítás nélkül is mellette temett. Lázár Andor Endre utasította a sofőrt, hogy menjen tovább és a pesti hídfőnél várakozzon. Majd megparancsolta szótlán foglyainak, hogy haladjanak előtte le a Duna-partra s odalent álljanak a mederszéli partfal peremére. De nem juthattak le, mert eltorlaszolta a rakpartra vezető lépcsőt a rengeteg deszka, lécs és gerenda, amit már a május elsejei dekorációhoz halmoztak fel. Emiatt Lázár visszafordította apát és fiút, kényszerítve őket, hogy haladjanak az első pillérig s ott álljanak meg, szorosan a vaskorlát mellett, arccal a Duna felé. Közölte velük, hogy érkezett kivégzésük pillanata.

Mindez az Erzsébet híd felőli oldalon történt. Idős Hollán Sándor jobbról állt, mögötte a Bandl-különítményes Mészáros Sándor. Ifjú Hollán Sándor tarkójánál Lázár Andor Endre tartotta csőre töltött Steyer forgópisztolyát. Sáska Jakab detektív néhány lépésnyi távolságra állt a történetektől.

A tarkólovéstól azonnal meghalt mindkét áldozat. Lerogyó testük hátrahanyatlott és a gyalogjáró aszfaltjára vágódott. Lázár Andor Endre és Mészáros Sándor korlátra emelte és a Dunába lökte a tetemeiket.

Sáska Jakab se nem szólt, se nem mozdult a látottaktól. Csak később tudott elindulni Lázár Andor Endre és Mészáros Sándor után, akik

cigarettára gyújtva, nevetgélve sétáltak át a hídon a néptelen éjszakában a pesti parton várakozó teherautóhoz.

Április 24. csütörtök

NÉPBIZTOSSÁGI RENDELET:

„A tanoncoktól senki tandíjat nem követelhet. Házimunkára a tanoncok fel nem használhatók.

Azok a rendeletek, melyek a tanoncok munkabéreire vonatkoznak, és a munkaidőt szabályozzák, egyúttal mindennemű 18 éven aluli, még fel nem szabadult alkalmazottakra is vonatkoznak (kifutó, segédmunkás, gyakornok stb., akár fiú, akár leány).

E rendelet megszegői felett a forradalmi törvényszék ítél.

Budapest, 1919. április 24.

Közüteményi Népbiztosság.”

A Komáromi Újság híre:

„A budapesti kórházak új elnevezést kaptak: Szt. Rókus »Központi«, Szt. László és Szt. Gellért »Semmelweis«, Zita »Balassa«, Új szt. János »Koch Róbert«, Régi szt. János »Szénatér«, Margit kórház »Régi budai« elnevezést kapott.”

A románokkal egyeztetett hadműveleti terveknek megfelelően a csehszlovák hadsereg újabb támadást indított Magyarország ellen. A Börzsöny hegységtől a Kárpátaljáig sok száz kilométer hosszúságban mindenütt átlépte a magára is kötelezőnek elismert demarkációs vonalat. Célja az volt, hogy a kész tények mindenkor előnyös módszerével fegyveresen szerezze meg mindazon területeket, amelyeket magának igényelt a prágai hatalom Magyarország területéből, tekintet nélkül a csehszlovák politikusok által elsődlegesnek hirdetett nemzetiségi elvre.

Három fő ékben hatoltak be a tanácskormány által ellenőrzött területekre. Elfoglalták a salgótarjáni szénmedence nagy részét; hozzá-
kezdték a borsodi iparvidék megszállásához; előretörték a Kárpátaljától a Sajó torkolatvidékéig, hogy a Tisza középső szakaszánál, minél mélyebben a Nagy Magyar Alföld területén lehetőleg Tiszafüred-Mezőcsát térségében szilárd összeköttetést teremtsenek a szintén támadásba lendülő román hadsereggel.

A román vezérkar utasítást küldött Bukarestből a magyarországi fronton lévő alakulatok parancsnokainak arra az esetre, ha fegyverszünetet kötne a székely hadosztály.

„1. A volt magyar állam reguláris csapatai által küldött parlamenterek elvől elfogadandók és a törvény értelmében velük tárgyalni kell. Nincs ellenben megengedve a bandák által küldött parlamenterekkel beszédbe elegyedni és velük tárgyalni.

2. Ha a székely hadosztály fegyverszünetet kér, megadható neki a következő feltételek mellett:

a. Azonnali fegyverletétel.

b. A tisztek és csapatok internálása addig az időpontig, amíg a jelenlegi – magyarok elleni – akció be nincs fejezve.

c. Biztosítva van életük, vagyonuk s teljes szabadságuk, ha rendeleteinket és törvényeinket tiszteletben tartják.

d. Azonnal, amint e pillanatban folyamatban lévő harcok befejeződnek, szabadon lesznek bocsátva és tűzhelyeikhez mehetnek.”

A szentkirálypusztai fegyveres összetűzést követően fehér érzelmű emberek után nyomoztak Kecskemét tanyavilágában. Wachtler Mihály vörös karhatalmi századparancsnok és kísérete betért dr. Kiss Béla negyvenhárom éves ügyvéd tanyájára. Elsősorban az ellenforradalmár hírében álló Francia Kiss Mihály, Barna Tibor és Szemerey Zsigmond felől vallatta Wachtler Mihály a házigazdát, de nem tetszettek neki a kérdéseire kapott válaszok. Ráparancsolt az ügyvédre, hogy induljon a

megadott irányba. Eltávolodtak a tanyától néhány száz lépésnyire, ahol utasította a vörös századparancsnok Pancza Kovács Istvánt és Horváth Dömét, hogy lőjenek bele az ügyvédbe. Ezek meg is tették.

Befogták dr. Kiss Béla lovait, hogy saját fogatán szállítsák be Kecskemétre. Miután kocsira tették az ügyvédet, megpofozták, hogy ne hörgjön. Mire elindultak, dr. Kiss Béla kiszenvedett. Wachtler Mihály századparancsok azért elindította a kocsit. Cédulát írt a városi direktorium Vince nevű tagjának ezzel a szöveggel:

„Remélem, elégedettek lesznek a küldeménnyel. Megyünk tovább Szentkirálypusztára, oda küldjék utánunk a reggeli cigarettát.”

* * *

Amikor hírt vett a hajdúszoboszlói direktorium, hogy Debrecent megszállták a románok, elmenekültek a hajdúváros kommunista vezetői. Számítva a románok érkezésére, a városházára sietett dr. Fekete László polgármester, kitűzte a megadást jelentő fehér zászlót. Segítségére volt ebben Körner Béla takarékpénztári igazgató és Tokay József rendőrfogalmazó.

Alig tűzték ki a fehér zászlót, a vasútállomás felől támadó rohammal ellepték a városházát Szamuely Tibor fegyveresei. Maga Szamuely is sietve érkezett különvonatáról a piacra, ahova már gyülekeztek a kíváncsi emberek. Ezek a kíváncsiskodók maguk sem sejtették, mi fog történni. Szamuely dr. Fekete Lászlóra, a negyvenegy éves polgármesterre mutatott: miféle ő? Nem őszinte – volt a válasz. Körner Béla, az ötvenhat éves takarékpénztári igazgató következett: róla mi rosszat tudnak? Nem szereti a népet, felelték. Tokay József rendőrfogalmazó felől érdeklődve azt a választ kapta, hogy csak a gazdagokat segítette fölmenteni a frontszolgálat alól.

A három férfit már az akasztásukhoz kiszemelt fák alatt őrizték. Szamuely szenvtelenül legyintett az ágak felé, hogy föl lehet húzni őket.

Intésére Gerlei Géza, Kerekes Árpád és Jónás Gyula oltotta ki az áldozatok életét.

* * *

Böhm Vilmos hadsereg-főparancsok ezt írja a hajdúszoboszlói rögtönbíráskodásról:

„A bevonulásnál megrendítő látványban volt részünk. A magyar csapatokat a várt örömrivalgás nem fogadta. A parasztok a házakban elbújva tartózkodtak. A piacra érkeztemkor megtudtam, hogy miért nem lelkesedett a parasztság a románokat elkergető, felszabadítónak érkezett magyar csapatokért. Két fán felakasztva csüngött a város rendőrkapitánya Tokay József, dr. Fekete László polgármester és Körner Géza igazgató, akiket hatáskörüket túllépő egyenruhás személyek – de nem katonák – állítólagos ellenforradalmi ténykedés miatt statáriális módon kivégeztek. Ott, a helyszínen meg kellett állapítanom, hogy a törvénykezés, ítélkezés és kivégzés a tanácsköztársaság törvényes rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával történt meg. Azonnal intézkedtem a megtorlás iránt. Ha a kivégzettek valóban ellenforradalmárok: akkor is kötelessége lett volna a rögtönítélő bíróságnak, hogy szabályszerű tárgyalás alapján hozza meg ítéletét, amely tárgyalás nem volt megtartható ama 15-20 percnyi időközben, amely eltelt az előőrsök bevonulása és az én megérkezésem között.”

Április 25. péntek

Koréh Endre, a székely hadosztály krónikása írja:

„Presán tábornok felhívására megkezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások. A csapatok körében elterjedt a hír: Székelyföld autonómiát kap! (...) A hadosztályparancsnokság a csapatokhoz az alábbi parancsot intézte:

(...)

Demecser, 1919. április hó 25-én.

A román királyi csapatok parancsnoksága a székely hadosztálynak a következő ajánlatot tette:

A román királyi hadsereg nem tekinti a székely hadosztály csapatait...kommunista csapatoknak. Tudja azt, hogy a vöröscsapatok ellenséges érzeléssel vannak a székely hadosztály csapatai iránt. Ennélfogva a román királyi hadsereg megszünteti az ellenségeskedést akkor, ha készek vagyunk mi is a fegyverszünetre. (...) Debrecen már két nap óta román és francia csapatok által van megszállva és entente csapatok már Nyíregyháza közelében állnak.

(...)

Ti baza akartok menni, mivel a kevés számban beérkezett vörös csapatok az ellenség elől gyáván, rablómódra megfutamodtak, ti egyedül harcoltok a többszörös túlerővel szemben és idővel eredmény nélkül elvérezve a derék, becsületes, tisztességes és erdélyi magyar kimerülten és fáradtan mindennemű segítség nélkül, ruha nélkül, fázva áll szemben a túlerővel. Az ellenség túlereje ajánlatot tesz nektek, hogy életetek biztonságban lesz, pénzetek, magánvagyonatok épségben marad és békésen visszatérhettek lakóhelyetekre, Erdélyországba vagy az entente által megszállott területre, de követelik, hogy a fegyvert tegyétek le.

Mérlegelve a reménytelen általános helyzetet, nem vállalhatok felelősséget azért, hogy tovább vért ontassak ilyen körülmények között. Válasszatok ti, hogy melyik utat akarjátok és e szerint járnak el a parancsnokok, akik közvetlen ellenséggel állnak szemben.

(...)

*Kratochwill ezredes
a székely hadosztály parancsnoka.”*

Tevékenysége miatt először érte nyilvános támadás Szamuely Tibort. Vérengző terroristának nevezte a központi munkástanács e napi ülésén Göndör Ferenc szociáldemokrata újságíró, a munkástanács kommunistákkal szemben álló tagja.

A rendeletözőn, amely lefoglalásokat, tiltásokat, korlátozásokat írt elő, április 25-én a következőket hozta a lakosság tudomására:

– Zár alá helyezendők a hüvelyes készletek. Mindennemű bab, borsó, lencse, lóbab, takarmányborsó szabad forgalmazása tilos. A készletek haladéktalanul bejelentendők a közellátási népbiztosságnál.

– Zár alá vétetik Magyarország összes sajtkészlete.

– Cukrászok és mézeskalácsosok nem használhatnak fel sem gabonalisztet, sem zsiradékot, sem cukrot. Kávéházakban, büfékben az egyesített süteményfajtát szabad csak árusítani, kizárólag tésztajegy ellenében.

– Cirokszakáll és cirokgyökér nem maradhat egyéni tulajdonban. A huszonöt mázsánál nagyobb mennyiséget egyenesen a közellátási

népbiztosságnak, kevesebb mennyiséget a helyi tanácsnál kötelező bejelenteni.

– Magánszemélyektől ajánlott leveleket nem fogadhat el továbbításra a posta. A sima leveleket sem szabad leragasztani a küldőknek.

– Minden olyan papírkészletet, amely írásra, nyomtatásra, csomagolásra alkalmas, be kell jelenteni. Úgyszintén számot kell adni mindenfajta kartonról, papírlemezről.”

És a felszólítások egytől egyig azzal az elmaradhatatlan figyelmeztetéssel végződnek, hogy „*aki a rendeletnek nem tesz eleget, azt forradalmi törvényszék elé állítják.*”

Az alábbi személyek kaptak tiszteletdíjat e napon az Írói Direktóriumtól:

Erdősi Dezső novelláért 2500 koronát.

Imrich Jenő röpiratokért 150 koronát.

Szász Menyhért költeményekért 3650 koronát.

Dr. Erdélyi Jenő „Mit adott” c. röpiratért 2500 koronát.

Farkas Antal cikkért 1000 koronát.

Ellenforradalmi mozgolódást megtorló terrorcsapat érkezett Budapestről különvonaton Békés, Csanád és Csongrád megye vörösök által ellenőrzött területére. A terrorcsapat Landler Jenő és Vágó Béla belügyi népbiztosok parancsára szállt ki. Vezetője egy harmincéves budapesti mészárossegéd, aki más-más néven szokott bemutatkozni. Hol Anocs-kai Andrásnak, hol Bán Józsefnek mondta magát. Ezúttal valódi nevén – Tóth Bélaként lépett fel, mint teljhatalmú belügyi politikai megbízott. Úgynevezett jogi szakértőként működött mellette Dr. Sebestyén Nándor, akit a budapesti forradalmi törvényszék delegált a terrorista különvonatra.

Fegyverzettel – géppuskákkal, páncéltörő ágyúkkal is – fölösen el voltak látva. A terrorcsapat harminc különítményesből és százötven válogatott vörösőrből állt. Először Hódmezővásárhelyt lepték meg.

Átfésülték, kifosztották az egész várost. Valamennyi vagyonosabb családot megsarcolták. Ezeknél mindenekelőtt az ékszerek és a készpénz, esetleg értékes külföldi valuták iránt érdeklődtek.

Hódmezővásárhelyről Makóra menet, megálltak Földeákon. Itt tartóztatták Náway Lajost, a képviselőház volt elnökét, Náway Iván földbirtokost, az előbbi unokaöccsét és Korchmáros Imrét.

Makón ugyanazt tette Tóth Béla megtorló különítménye, mint Hódmezővásárhelyen. Végigsarcolták Csanád megye székhelyét, magukkal hurcolták a gyanúsítottakat és este visszamentek Hódmezővásárhelyre.

Itt éjszaka már a lefogásra kijelölt személyekért razziázták végig a várost. Őrizetbe vették többek között Weisz Mihály kereskedőt. Amikor a kereskedő fia, Weisz Henrik apja helyett ajánlkozott fogolynak, őt is tartóztatták, csakúgy, mint Havas Henrik moztulajdonost. Rajtuk kívül még huszonegy túszt tereltek a különvonathoz kapcsolt marhahagyonba azzal az ígérettel, hogy valamennyit agyonlövök, ha moccani mer a város.

* * *

Dr. Kelemen Béla még a királyság idején Csongrád vármegye és Szeged város főispánja és országgyűlési képviselője volt. Az októberi forradalom után nyugdíjazták. Szegeden élt, aktív szervezkedésben részt vevő ellenforradalmárként. Részletes naplót vezetett a Szegeden történetekről. Április 25-i megbeszélésükön arról tanakodván szervezkedő társaival, hogy mi történjék a kommunistákkal a vörös uralom megdöntése után, dr. Kelemen Béla kijelentette:

„(...) a bűnös kommunistákat, az állam és a társadalmi rend felforgatóit nem kell majd legyilkolni, bebörtönözni stb, hanem ingatlant, magyar telepet kell a részükre vásárolni Amerikában, Kanadában, vagy Argentínában; oda szállítsuk őket és legyünk mindenben a támaszukra, hadd csinálják meg ott a maguk kollektivista, kommunista államát. (...) Ne kényszerítsük a kommunizmus híveit és rajongóit, hogy ebben a mi társadalmi rendünkben éljenek, amely nekik nem kell; de viszont a lakosságnak kommunista érzésű kis hányada se kényszerítsen bennünket arra, hogy a kommunista társadalmi rendben éljünk, amely viszont nekünk nem kell.”

Április 26. szombat

Amikor mérlegelték a székely hadosztály vezetői, elfogadják-e a román kapitulációs ajánlatot, utasítás érkezett hozzájuk a hadügyi népbiztosságról, hogy vonuljanak vissza Rakamaznál a Tisza mellé és csatlakozzanak a Vörös Hadsereg kötelékéhez. Kratochwill Károly ezredes, a székely hadosztály parancsnoka nem engedelmeskedett Budapestnek, mert amiként Koréh Endre írta, ha teljesítik a parancsot, akkor a hadosztály *„kiszolgáltatja magát teljesen a bolsevizmusnak, mely kezdettől nem jó szemmel nézte a székelyeket, az utolsó időben pedig ellenséges érzülettel viseltetett a székely hadosztállyal szemben, sőt harcokat folytatott a románokkal harcoló hadosztály hátában.*

(...)

Súlyos, nehéz, felelősségteljes órák nehezédtek a székely hadosztályra. (...) Sem Erdélyen, sem a magyar hazán segíteni nem tudván, nem maradt más hátra, minthogy... fegyverszünetet kössön, mert nem akart sem bolsevista lenni, sem az oláhokkal együtt menni a magyar bolsevizmus ellen.

1919. április 26-án, déli 1 órakor letette a kardot, melyet lángoló hazaszeretettel és lelkesedéssel markolt meg Erdélyért és Magyarországért.”

Mátészalka térségében történt meg a fegyverletétel. Valamivel kevesebb, mint ötezer magyar katona fogadta el a román feltételeket, de csaknem kétezren elutasították. Ebből a töredékseregből alakult meg a tovább harcoló székely dandár Verbőczy Kálmán százados parancsnoksága alatt.

* * *

Stromfeld Aurél vezérkari főnök az alábbi elhatározást közölte a hadügyi népbiztossággal:

„A csapatok teljes használhatatlansága a hadsereg-parancsnokságot arra kényszeríti, hogy a csapatokat a Tisza mögé vonja vissza, s ott ezekből a jelenleg csak csapat nevet viselő alakulatokból fegyelmet és kiképzés után használható alakulatokat teremtsen.”

* * *

Szintén e napra keltezték a következő fogalmazványt.

„NYILATKOZAT

Az esti lapokban az a hír jelent meg, hogy a Magyar Tanácsköztársaság az orosz szovjetköztársaságnak szénért cserébe bort, konyakot és rumot ad. Ennek a híresztelésnek képtelensége már azért is nyilvánvaló, mert a Magyar Tanácsköztársaság, amely a szesztilalmat az egész országban bevezette, nem kapható arra, hogy más népet mérgezzen. Kétszeresen képtelen azonban e hír Oroszországgal kapcsolatban, mert minden újságolvasó tudja, hogy az orosz szovjetköztársaság kezdettől fogva a legszigorúbb szesztilalmat rendelte el és az elért eredmények arra ösztönözik, hogy ettől, az üdvös rendszabálytól ne térjen el. De azután az is furcsa nemzetközi szolidaritás volna, ha az egyik proletárállam a másikat megmérgezné.

Kun Béla.”

Ismét kifizetés volt az Írói Direktórium pénztáránál. Ekkor találkoztunk először jelentős névvel: Somlyó Zoltán 850 koronát vett fel „Az utolsó álom” című írásáért. Ugyanennyivel honorálták Szegedi István verseit és plakátszövegét.

Karcagon szinte csak jelképesen volt a vezetés a direktórium kezében, de egyes szélsőséges személyek annál erőszakosabban gyakorolták a hatalmat. Közéjük tartozott Nagy József huszonnyolc éves mészárossegéd, a város karhatalmi különítményének parancsnoka.

E napon a karcagi Hungária Gőzmalom lisztkészletének rekvirálására vezette fegyvereseit. Szándékától el akarta téríteni Friedländer Miksa huszonhat éves malomigazgató. Nagy József azzal vetett véget a vitának, hogy Friedländer Miksát arasznyi közélről főbe lőtte.

Április 27. vasárnap

Megkezdték a románok a székely hadosztály fogollyá lett katonáinak elszállítását a hadműveleti területről. Nyírbakta vasútállomásán zsúfolták marhavagonokba az immár alattvalóiknak tekintett magyar nemzetiségű férfiakat, akiket Brassóba és Fogarasra indítottak útba erős fedezettel hosszú fogolyszállító szerelvényeken, amelyeket zsákmányolt kocsikból és mozdonyokból állítottak össze. Még a fűtők szeneslapátjai is a Magyar Államvasutaktól származtak.

Egyelőre esze ágában sem volt a román hadvezetésnek, hogy szabadon engedje szülőföldjükön a katonarabokat, de az aláírandó engedmességi kötelezvény űrlapjait már kinyomtatták.

A kötelezvény szövege:

„Kijelentés. Alulírott székely hadosztálybeli hadifogoly szabadlábba helyezésem alkalmával becsületszavamra kötelezem magamat, hogy

1. állandóan ... községben fogok lakni és onnan csakis a legközelebbi román katonai parancsnokság engedélyével fogok eltávozni.
2. A községbe érkezésem utáni első napon a legközelebbi román parancsnokságnál jelentkezni fogok ellenőrzés céljából, ahányszor az megkívántatik.
3. Nem fogom az osztrák-magyar egyenruhát viselni, sem pedig elrejtteni semmiféle fegyvernemi jelzést.
4. Nem fogok a román állam, nemzet, vagy hadsereg ellen sem tettben, sem szóban véteni.
5. Ha nem fogom az 1. és 2. pontot betartani, ötévi börtönre legyek ítélve, ha a 3. pont ellen fogok véteni, egyévi börtönre, ha ezen kijelentésem 4. pontjától el fogok térni, tízévi börtönre és tízezer lei büntetésre ítélve, ha pedig az 5. pont ellen fogok véteni, lövés általi halálbüntetésre legyek elítélve.”

A románokon kívül a csehszlovákok és jugoszlávok is előnyomultak magyar területeken. Mit sem törődve a demarkációs vonallal, a szerbek átjöttek a Maroson. Északkeleten Kľofác csehszlovák hadügyminiszter parancsára megindultak a cseh csapatok Zemplén, Ung, Ugocsa, Bereg vármegyék ellen azzal a hadműveleti céllal, hogy

összekapcsolják arcvonalukat a Munkács és Beregszász felé támadó román alakulatokkal.

A Magyar Távirati Iroda jelentése:

„E hónap 27-én a szerbek Makót és Nagylakot megszállották. A románok Orosháza, Szarvas és Gyoma irányában előrenyomultak, Kabát, Balmazújvárost, Hajdúnánást és Nyíregyházát megszállották. A csapi Tisza-hídat a románok felrobbantották.”

Dr. Kelemen Béla szegedi főispán naplójából:

„Reggel felkerestem Gömbös Gyulát. Sokáig sétáltam vele a Stefánia-parkban. Beszélgettünk és kombinálgattunk. Gömbös szerint Gratz Gusztáv lenne a legalkalmasabb egy demokratikus irányzatú nemzeti kormány élére.

Beszélgettünk arról a szervilis függő viszonyról, amelybe a vidék az egészségtelen centralizáció útján a fővárossal került. A fővárosnak nemzetietlen és keresztényietlen volta mindig közismert volt, de különösen kitűnt az október 30-ika óta. Ami balsors és bánat erre a szegény országra rászakadt, az mind-mind a főváros bűnétől lett a végzetünk. Fontos és mindenestre egyik legelső feladat lesz a közigazgatás és egyéb téren is keresztülviendő decentralizáció segítségével a magyar vidéket ... a főváros hatása alól kivenni. Úgy látom, Gömbösnek is kialakult nézete van a közigazgatás decentralizációjának keresztülvitelére.”

Az a megtorló csapat, amely Landler Jenő és Vágó Béla parancsára, Tóth Béla mézárossegéd vezetésével hajtotta végre a megtorlásokat Békés, Csanád és Csongrád megye területén, indulóban volt Hódmezővásárhelyről vissza Budapestre. De mielőtt visszaindultak volna, leszállították a különvonatról a Makóról magukkal hurcolt túszoikat.

Valamennyien: Szlovák István, Rácz Sándor, Gera Ferenc, Meszes Horváth János, Csirkés Varga Ferenc földműves gazdálkodók voltak.

Este tíz óra körül kísérték őket a vasútállomáshoz közeli töltésoldalba. Sűrű lövöldözéssel, gyorsan hajtották végre kivégzésüket.

Otthagynak a tetemeiket a sötétben, Tóth Béla terrorcsapata eltávozott Hódmezővásárhelyről. A különvonaton őrzött további túszoik közül senkit nem engedtek szabadon. Szentes felé haladva az éjszakában, pisztolylövésekkel megölték, majd kidobták a robogó vonatból a három hódmezővásárhelyi polgárt: Weisz Mihályt, Weisz Henriket és Havas Henriket.

Április 28. hétfő

„KÖZLEMÉNY

Május elsejére lesz hús. A közellátási népbiztosság az április 29-i hústalan napot a május elsejei ünnepre való tekintettel felfüggesztette. Április 29-én, kedden ennél fogva vágnak állatokat, azoknak húsát azonban csak április 30-án, szerdán kaphatja meg a közönség.

A mézáros üzletek tehát kedden zárva maradnak, és csak szerdán fogják a fogyasztó közönséget kiszolgálni.”

A cukrászsüteményről majdnem annyit és olyan szenvedélyesen vitatkoztak gyűléseken és a sajtóban, mint az aprópénzhiányról. Végül elrendelte a közellátási népbiztosság:

„Május elsejétől csakis olyan cukrászsüteményt és mézeskalácsot szabad készíteni, amely sem zsiradékot (sertészsír, faggyú, vaj, margarin), sem gabonalisztet, sem emberi táplálékra alkalmas fehér- vagy nyerscukrot nem tartalmaz. Cukrászsütemény készítéséhez burgonyalisztet, cukor helyett pedig csak a nyerscukor utótermékét (melasz) szabad felhasználni.

Kávéházakban az ilyen süteményeken kívül csakis a közellátási népbiztosság által engedélyezett egységes típusú süteményt szabad árusítani darabonként negyedfél deka (35 gramm) súlyban. Ezt a süteményt tésztajegy ellenében lehet kiszolgálni, darabonként 50 fillérért.”

* * *

Nagy volt a forgalom az Írói Direktórium pénztáránál. Úgy időzítették az utalások intézői a kifizetéseket, hogy jó hangulatban várják az írók a május elsejét.

Nem minősítés, csak tényközlés: a ma már klasszikusként tisztelt Tóth Árpád kapta verseiért a legkevesebb pénzt, mindössze 250 koronát. Nevével itt találkozunk először és utoljára az Írói Direktórium könyvelésében. Vele szemben bizonyos Törökné Kovács Hermina 1.000 korona alkotói honoráriumában részesült meg nem nevezett teljesítményért.

További utalások:

Újhelyi Nándor cikkért 500 korona, Újvári Péter cikkért és röpiratért 400 korona; Várady Antal a „Színészproletárok” című írásért 9.500 korona; Vadász Elemér fordításáért 100 korona; Vajda Manó „Vörös Május” című cikkéért 2.000 korona; Witzmándy Jenő „Félistenek” című műért 6.500 korona; Várnai Zseni műbírálataért 960 korona; Zsolnai Béla 718 korona 75 fillér; Zsoldos László szatírákért és cikkekért, valamint a „Három király” című kéziratért 19.300 korona.

Képzőművészeket is honorált az Írói Direktórium. E a napon 1.000 koronát utalványoztak Túri Jobbágy Miklósnak Jaures mellszobrának elkészítéséért. A hozzá képest Picassóként becsült Uitz Béla viszont 3000 koronát vehetett fel „A munka éposza” című plakátjáért.

* * *

Ottó Bauer, az osztrák külügyek irányítója jegyzékben utasította vissza Kun Béla vádjait, melyek szerint Ausztria budapesti követsége értéktárgyakat segített kicsempészni Magyarországról, s hogy a bécsi kormány nemcsak eltűri, de támogatja is osztrák területen a tanácsköztársaság elleni fehér szervezkedést. Ottó Bauer felszólította a vádaskodót, hogy bizonyítsa állításait, egyúttal semleges döntőbíráóság felkérését javasolta az ügy kivizsgálására.

* * *

Kun Béla válaszjegyzékének kezdete:

„A német-osztrák kormány azt a javaslatot teszi nekünk, hogy ama vitás kérdéseket, amelyek közöttünk fölmerültek, döntőbíráóság döntése alá vessük. Elfogadjuk ezt a javaslatot, azonban magunk fölött döntőbíróul nem fogadjunk el semmiféle kapitalista hatalmat, ha mindjárt semleges köntösbe búvik is. Döntőbíróul ilyen ügyben egyes-egyedül a III. Internacionálé fórumát fogadjuk el. (...)”

* * *

A Magyar Távirati Iroda jelentése:

„E hónap 28-án a románok a hármas Körös alsó folyása és a Hortobágy felé közelednek.

Karcagtól keletre a hortobágyi csatorna mentén a románok ismételten eredménytelenül támadtak. Az esti sziürkületkor csapataink a szárnyak ellen irányított túlerős támadás következtében visszavonulásra kényszerültek.

Tokajtól keletre a rakamazi hídfőben álló csapataink az ellenség túlerős támadása következtében a Tisza nyugati partjára visszavonultak.

A csehek Csap fölött a Latorca-híd ellen és a Hernád völgyében Hidasnémetitől délre kisebb erővel eredménytelenül támadtak. Egyébként a helyzet változatlan.”

* * *

Szamuely beszéde Cegléden, katonák előtt:

„(...) Hitvány gyáva az a proletár, aki nem tudja megvédeni a saját érdekét. Méltó lenne arra, hogy hitvány féregként pusztuljon.

(...)

A parancsot, amelyet hozzátok intézek, legyen az akár nagy fontosságú, legyen az kis fontosságú, többé nem offense a császár vagy a király nevében adják ki, hanem ez a parancs magának a munkásnak a parancsa, és ezt minden körülmények között teljesíteni kell. Nincs kibúvó, nincs alku, és ha tudatok érdekeitek elleni parancsot teljesíteni, tudjatok olyan parancsokat feltétlenül teljesíteni, amelyek egyedül a munkástestvéreitek javát szolgálják.”

* * *

Dr. Kelemen Béla szegedi főispán naplójából:

„Este a kaszinóban voltam és ott buzamosabb ideig beszélgettem Gömbös Gyulával. (...)

Ezen beszélgetésünk alatt proponáltam végrehajtó bizottságunknak az A.B.C. (Anti Bolsevista Comité) nevet, amely név bizonyára közismertté fog válni.”

Azzá vált. Hamarosan ilyen megnevezéssel jelölte magát az ellenforradalmi mozgalmakat összefogó politikai vezérkar, amely részletesen egyeztetett működést irányított a bécsi és szegedi bázisáról.

Április 29. kedd

Terjedelmes, a legapróbb részletekre is figyelmet fordító rendelettel írta elő a kormányzótanács a budapesti május elsejei ünnep kötelező programját és rendjét. Kivonatok a rendeletből:

„A proletárok fölvonulása két irányban történik. A budaiak Budán, a pestiek Pesten maradnak. (...)

A színházak előadásai este fél nyolc órakor kezdődnek. Az Operában és a Városi Színházban, ahol az internacionális hangversenyt tartják, 8 órakor kezdődik az előadás.

A Budai Színkörben külön erre a célra szervezett társulat játszik. (...)

Az angol-parki Kaszinó-mulatóban, a Berlini-kertben, a Békeszínpadon, az Illusion Színházban és a Fásor-kabarében kabaréelőadások fél 3, 5 és 8 órakor.

Az Alpesi faluban artista-előadás fél 8 órakor.

A Beketow-cirkuszban délután 3 és este fél 8 órakor díszelőadás.

A Jancsi-cirkuszban délután 2 órától kezdve hat díszelőadás. (...)

A Hungária-kertben, a Zöld vadászban és a Trieszti nőnél artistamutatóványok szabad színpadon.

A Népligetben a népszínpad és a cirkusz folytatólagos előadásokat tart, ezen kívül a szabad színpadon ingyenes előadások lesznek.

A városban lévő színházak, kabarék, orfeumok, valamint a Beketow-cirkusz jegyei a Központi jegyelosztóban féláron kaphatók. A többi jegyek kétkoronás egységárban a helyszínen válthatók. A szabad színpadon ingyen előadás. (...)

A menet elindítását csak arra hivatott és jelvénnnyel ellátott főrendezők rendelhetik el. A városparancsnokság telefonon jelzi az indulást. (...)

Reggel 8 órától kezdve az egész városban szünetel a kocsiközlekedés. Minden felvonuló csoport köteles betartani az előírt menetirányt. A mentőállomásokat zöld zászlók jelzik.

A vízszolgáltatási helyeken »ivóvíz« jelzésű táblák. Mindenki vigyen magával élelmet és ivóedényt. (...)

A menetben csak zárt díszkocsik vehetnek részt, ezekről előzőleg jelentést kell tenni az intézőbizottságnak. (...)

Szerdán nincs hústalan nap.

A gyülekezési helyeken kizárólag a párttitkárság hivatalos szónokai fognak beszélni. Az útvonalak mentén állnak fel a zenekarok és dalárdák.

Rendbontók a forradalmi törvényszék elé kerülnek.

Budapest, 1919. április hó 29-én.

A Forradalmi Kormányzótanács.”

* * *

Külön megtervezték a budapesti gyermekek május elsejei szórakoztatását, amelyet az e napi Népszava ismertetett.

„Délben 12 órakor lezárják a szigetet, és 2 órától kezdve csak a Gyermekbarát Egyesület által vezetett gyermekcsoportok léphetnek a sziget területére. Körülbelül 20.000 gyermek fog fölvonulni. Uzsonnára lekváros kenyeret és harmatvizet kapnak. A Magyar Atlétikai Club pályáján atlétikai- és futballmérkőzés lesz délután 3 órakor.

A sziget különböző pontjain emelvényről mesélni fognak a gyermekeknek, Basa bácsi vezetése mellett. A Margit Színházban a Munkások Gyermekszínháza folytatólagos előadásokat tart. A szabad színpadokon artistamutatóványok, operai balettek lesznek, és az Ifjúszínészek tartanak előadásokat. A víztorony erkélyén tárogatóhangversenyt tartanak. A sziget különböző pontjain katona- és népzene-sz-zenekarok játszanak. A Természetbarátok Turista Egyesülete összes játékszereivel vezeti a gyermekek játékát. A perifériákról különvillamosok fogják a gyermekeket a szigetre vinni és onnan este bázis szállítani. Május elsején csak gyermekeket engednek be a szigetre.”

* * *

Reggel óta Kiskunfélegyházán tartózkodott a Tóth Béla mészáros-segéd parancsnoksága alatt álló terrorcsapat különvonata. Miután a robogó vonaton kivégezték és a vasútárokba dobták a három hódmezővásárhelyi polgárt, Szentesen ugyanazt cselekedték, mint Makón és Hódmezővásárhelyen. Végigsarcolták a várost és ötvennél több túszt szedtek, köztük dr. Kiss Bélát, Szentes főjegyzőjét.

Kiskunfélegyházán durva ugratások közepette arra kényszerítették a koros Náway Lajost és testi hibás unokaöccsét, Náway Ivánt, hogy csupasz kézzel tisztogassák a híg trágyától szennyes marhavagonokat. Kiss Béla szentesi főjegyzőt ütlegetve vallatták, hogy próbált-e, s ha igen, mi módon ellenforradalmat szervezni. Miközben ez történt, más különítményesek ásót, lapátot kerítve munkára hajtottak egy csapat túszt a foglyok közül: három sírgödört ásattak velük a vasúti étteremmel szembeni térségen.

A különvonat egyik pullmankocsijában összeült a vésztörvényszék. Egy Molnár István nevezetű vörösőr-parancsnok elnökölt, vádbiztosként Varga János szerepelt, s több csanádi-csongrádi kommunista vezetővel együtt tagja volt a vésztörvényszéknek Tóth Béla terrorista parancsnok is. Maguk elé vezették a két Náwayt és dr. Kiss Béla szentesi főjegyzőt. Náway gyakorlott politikusként, higgadt jelenléttel viselkedett, kérve, hogy Budapesten állhasson törvényszék elé, ahol igazolni tudja kétségtelen ártatlanságát; unokaöccse pedig végképp felette áll minden gyanúnak. Erre odavetette egy makói kommunista: „Lá-ri-fári, nem tesz semmit, ezek is csak olyanok, mint a többi burzsuj.” Dr. Kiss Bélától megkérdezték, tudja-e, mi az a kommunizmus. Hallgatására így szólt embereihez Tóth Béla: „Na vigyétek őket, mutassátok meg nekik, mi a kommunizmus!”

Kiss Géza, Kiss Péter, Janovics János, Lázár Andor Endre és Engi Lajos Sándor különítményesek a már megásott gödrökhöz vezették áldozataikat és agyonlőtték őket. Náway Iván nem halt meg. Engi Lajos Sándor a vergődő ember szívébe döfte és megforgatta rohamkését.

A kivégzettek elföldelése után a különvonat folytatta útját Budapest felé.

* * *

KÖZLEMÉNY

„A május elsejei ünnepen az újságíró és fényképész elvtársak karszalagot kapnak. Szerkesztőségünként két-két munkatárs és a hivatásos fényképészek a karszalagot igazolvány ellenében kedden és szerdán délelőtt 9-11 órakor vehetik át a Rózsa utca 61. földszint 12. szám alatt Bakonyi György elvtársnál.”

Április 30. szerda

Kun Béla azt remélte, hogy beszüntetik a katonai intervenciót Magyarország ellen a Magyarországgal szomszédos ellenséges államok, ha eleve elismeri azok hódító szándékainak jogosságát. Az engedmények legvégső határáig elmenve próbálta megszerezni a tanácskormány fennmaradásának külpolitikai feltételeit. Ennek érdekében juttatta el április 30-án az alábbi jegyzéket a címzettekhez:

„A Forradalmi Kormányzótanács külügyi népbiztosának békeajánlata Wilsonhoz, a csehszlovák, a jugoszláv és a román kormányhoz. Wilson úrnak, az Egyesült Államok elnökének, Párizs

Elnök úr, a mai napon a következő jegyzéket küldöttük a csehszlovák, a jugoszláv és a román kormánynak: Elnök úr! A magyar forradalmi kormány nevében tisztelettel kijelentem, hogy fenntartás nélkül elismerjük az Önök által bejelentett területi-nemzeti igényeket. Önök ezeket az igényeket azzal indokolták, hogy véget akartak vetni a magyar uralkodóosztályok által az Önök honfitársaikra gyakorolt évezredek leigázásának. Önök azt hitték, hogy ezzel a lakosság rétegeinek érdekében és akarata szerint cselekszenek. Az előző kormány nem fogadta el a javaslataikat, és ragaszkodott az úgynevezett történelmi joghoz, amely a további elnyomás jogát a korábbi elnyomásból származtatta. Mi, kormányra lépésünk első napjától kezdve, szakítottunk ezzel az elvvel. Ismételten ünnepélyesen kijelentettük, hogy nem állunk a területi integritás elve alapján, és most közvetlenül is az önök tudomására hozzuk, hogy fenntartás nélkül elismerjük az Önök összes területi-nemzeti követeléseit. Ezzel szemben követeljük az ellenségeskedések azonnali beszüntetését, a belső ügyeinkbe való be nem avatkozást, a szabad tranzitforgalmat, olyan gazdasági szerződések megkötését, amelyek mindkét fél gazdasági érdekeinek megfelelnek, az Önök területén maradó nemzeti kisebbségek védelmét.

Ezzel Önök elérték mindazt, amire törekedtek. Nincs szükség arra, hogy egyetlen csepp vért is ontsanak, egyetlen katonájuk életét feláldozzák, hogy a békés vidékeket a háború fúriájával sújtsák azért, hogy nemzeti törekvéseiket megvalósíthassák. Azok az osztályok, amelyek honfitársaikat nemzeti és kulturális téren elnyomták, egyúttal népünk dolgozó tömegeinek is elnyomói voltak. Abban a pillanatban, amikor honfitársainknak megadtuk a nemzeti felszabadulás jogát, önmagunkat is felszabadítottuk ezen osztályok uralma alól. Mi felszabadítottuk önmagunkat, és nem akarunk többé visszatérni ezen elnyomók igájába. Belső intézményeinket saját ügyünknek tekintjük, s ezért hiszünk abban, hogy Önök komolyan veszik az eddigi ígéreteiket, akkor ez órától fogva visszaállíthatjuk egymás között a békés állapotokat. Válaszukat várom. Midőn mindezt közöljük Önökkel, szeretnénk rámutatni arra, hogy e pillanattól fogva semmiféle nemzeti érdek nem igazolja a jelenlegi háborús állapot fenntartását, mostantól kezdve semmi kétség sem lehet aziránt, hogy a háború folytatása a nevezett kormányok részéről az általuk hirdetett nemzeti érdekeket a legdurvábban megsérti. Ha a háborút mégis tovább folytatják, az csak idegen érdekekért, a külföldi imperializmus érdekeiért, mindenekelőtt a magyar uralkodó osztályok érdekeiért történhet.

*A Forradalmi Kormányzótanács nevében:
Kun Béla külügyi népbiztos.*

Tekintettel a következő napi nagy ünnepre, amelyet példátlan hírveréssel készítettek elő, mindenki iparkodott beszerezni elérhető élelmiszer-szükségletét, hiszen az áruellátás súlyos zavarai miatt szó szerint grammra mérték a fejadagokat. Ehhez a kevéshez is csak végeláthatatlan sorállással lehetett hozzájutni. Ezért a lakosság már 29-én estétől gyülekezni kezdett a vásárcsarnokok és a nagyobb üzletek előtt, hogy ki-ki közelebb legyen az ajtóhoz, a pulthoz a nyitás órájában. Április harmincadikán hajnalban tíz- és tízezer várakozó tömegétől feketéllett az élelmiszert árusító helyek környéke.

A Vámház körúton, a Központi Vásárcsarnoknál már reggel sokan rosszul lettek az ácsorgástól és a tolongástól. Munkásanyák, középosztálybeli úriasszonyok, szakácsnők, háztartási alkalmazottak válogatás nélkül, tömegesen estek össze. Sokuknál sorállás közben indult meg a szülés. A spontán vetéléseket össze sem tudták számolni. Ide, a Központi Vásárcsarnokhoz ötvenhatszor szálltak ki a mentők a nap folyamán. A Hunyadi téri vásárcsarnoknál huszonkétyszer nyújtott segítséget

a mentőszolgálat. Harmincadikán összesen 128 esetet jegyeztek be a mentőnaplóba, s azért nem többet, mert csupán ennyire futotta a segítségnyújtók idejéből és fizikai erejéből.

* * *

Közlemény a Vörös Újság e napi számából:

„A Közoktatásügyi Népbiztosság diákszociális ügyosztálya közli, hogy a szocializált volt Nemzeti Lovarda ezután mindennemű, iskolai, mindkét nemű ifjúságot, ifjűmunkásokat és főiskolai hallgatókat részesíti a lovaglás sportjában. Jelentkezéseket elfogadnak a Lovarda épületében. Egy havi oktatás 5 lekeóra 20 korona, alsóbb iskolai tanulók részére havi 12 korona. A szervezett munkásság mindkét neme a sporttelepet igénybe veheti. Jelentkezés délután 3 és 7 óra között Pataky elvtársnál, a volt Nemzeti Lovardában.”

* * *

Szigeti Gusztáv dégi kereskedő búvóhelyül kölcsönadta siófoki nyaralóházát gróf Festetich Sándornak, a Károlyi-köztársaság első hadügyminiszterének, amikor túsok szedését rendelte el a kormányzótanács. Szigeti Gusztávot ezért letartóztatták és Veszprémben tartották fogva.

Halált mondott rá ezen a napon Lusztig Arnold huszonnyolc éves, nyomdászból lett teljhatalmú politikai megbízott és Pervanger Mihály huszonhat éves vas- és fémöntő, aki parancsnoka volt a Veszprémben működő karhatalmi terrorista különítménynek. Erősítésként, átmene tileg ebben a különítményben teljesített szolgálatot Budapestről Csomor Gábor, a Cserny József keze alá tartozó legkíméletlenebb különítményesek egyike. Őt bírta meg Lusztig Arnold és Pervanger Mihály a kereskedő kivégzésével, amire Csomor Gábor készségesen vállalkozott. Ez a huszonkét éves, négyelemis terrorista, aki szakmát nem tanult, a 13-as huszároknál szolgált a háború alatt és katona maradt a forradalom idején is.

Miután elvállalta Szigeti Gusztáv meggyilkolását, fölkereste Herczeg Gábor veszprémi fiákerest és kényszerítette, hogy vigye el őt és a halálraítéltet Balatonkenesére. Már alkonyodott, amikor elindultak. Egy temető mellett megállította Csomor a bérkocsit, leszállt, s egy kőkereszt

darabjával visszatérve, a követ koloncként Szigeti Gusztávra kötözte. Besötétedett, mire a Balatonhoz értek. Itt megparancsolta a fiákeresnek, hogy gúzsolja össze a foglyot a magukkal hozott drótkötéllal. Csomor megfenyegette a bérkocsist, hogy erről az útról senkinek ne merjen beszélni, különben az életével fizet, s visszaengedte Veszprémbe.

Szigeti Gusztávot pedig leterelte a partra. Húsz-huszonöt lépésnyire a sekély vízbe gázoltatta egy kis homokszigetig. Amikor a szárazulatra értek a sötétben, Csomor Gábor közölte a kereskedővel, hogy ki fogja végezni. A kereskedő hangosan sírva könyörgött az életéért, esküvel fogadta Csomornak, gazdaggá és boldoggá teszi, ha életben maradhat.

Csomor egészen közélről célzott revolverével áldozata fejére, mégsem találta el. A második lövés sem volt halálos. Elvágódott a megkötözött, kővel terhelt áldozat, vonagló teste lecsúszott a vízbe a szárazulatról. Csömör addig szurkálta rohamkésével a vonagló testet, míg mozdulatlanná nem vált, aztán beljebb taszigálta a vízbe. S annak igazolására, hogy valóban kivégezte a dégi kereskedőt, levágta egyik fülcimpáját, bemutatni megbízóinak.

Gyalog ment vissza Veszprémbe. A magával hozott fülcimpát átadta Pervanger Mihály különítményes parancsnoknak. Aki meg továbbvitte azt Lusztig Arnoldnak, Veszprém megye teljhatalmú politikai biztósának. S úgy döntöttek, ötezer korona jutalomban részesítik Csomor Gábort a kivégzett kereskedőtől elkobzott pénzből, amiért példásan megoldotta a rábízott feladatot.

Április 6. Lánctalpas gőzekével szántják fel Budapesten a lóversenypályát.

Április 11. A Millenniumi Emlékműről ledöntött Ferenc József-szobor, szétzúzott állapotban.

Április 20. A Cserny-féle terrorkülönítmény egy csoportja a megalakulás után. * Cserny József, 1. Hercz, 2. Gredina, 3. Garai, 4. Nánási, 5. Weisz, 6. Lekl, 7. Kakas Ferenc.

Április 20. Dobsa Miklós zászlós, akit legyilkoltak a Batthyány-palota pincéjében.

Április 20. Schön Gábor, Dobsa zászlós kivégeztetője már letartóztatásban, a vörös uralom megdöntése után.

Április 20. Már összeszokottan, mindenkit rettegésben tartva fényképeztették le magukat Csernyék körletük, a Teréz körúti Batthyány-palota előtt: 1. Cserny József, 2. Pap Sándor, 3. Radányi Kornél, 4. Nével József, 5. Natusek Szaniszló.

Április 20. Budapesten a vörös búsvét öröme a Hősök terére hívták a fiatalokat, hogy mászóversenyt rendezzenek a Millenniumi Emlékmű piedesztáljairól leemelt Habsburg-uralkodók szobrain.

Április 22. Jónás Aladár, a dolhai járás idős főszolgabírája sztoikus nyugalommal vette tudomásul, hogy golyó általi halálra ítélte a Zemplén megyei forradalmi törvényszék.

Április 22. Sátoraljaújhely központja, a Kossuth-szobor és a római katolikus templom közötti térség: itt akasztották fel a Szatmárcsekéről elhurcolt Papp József tiszai folyambiztost.

Április 22. Knoll Ede szobafestő, a Sátoraljaújhelyen működött Zemplén megyei forradalmi törvényszék elnöke.

Április 23. Dögei Imre kivégző, Kun Béla testőrparancsnoka, már letartóztatásban a vörös diktatúra után.

Április 23. A Markó utcai főreáliskola udvarán kivégzett Nikolényi Dezső rendőrségi fogalmazó.

Április 23. A Markó utcai főreáliskola udvarán kivégzett dr. Stenczel János ügyvéd.

Április 23. A Dögei Imre parancsnoksága alatt álló fixcsoport vagy fixőrség egy részlege a Szovjetház előtt.

Április 23. A Lánchíd budai pillérénel meggyilkolt apa és fia: Idős Hollán Sándor.

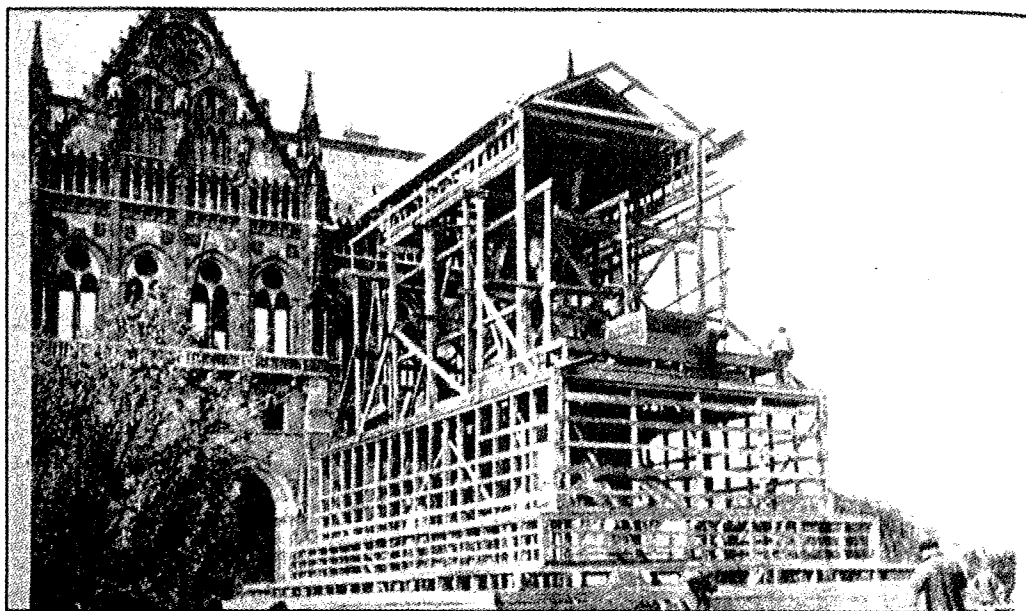
Április 23. Ifjú Hollán Sándor.

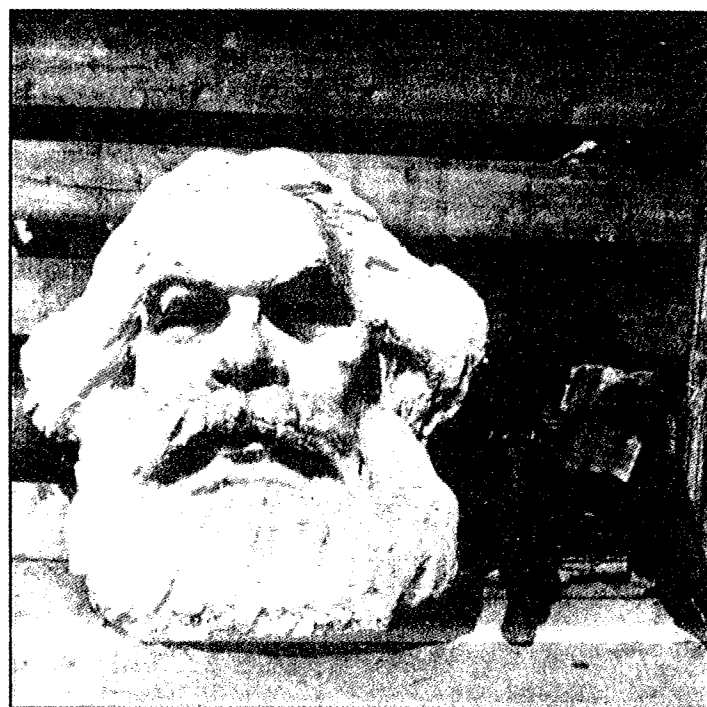
Április 23. Lázár Andor Endre, a lánchídi gyilkos.

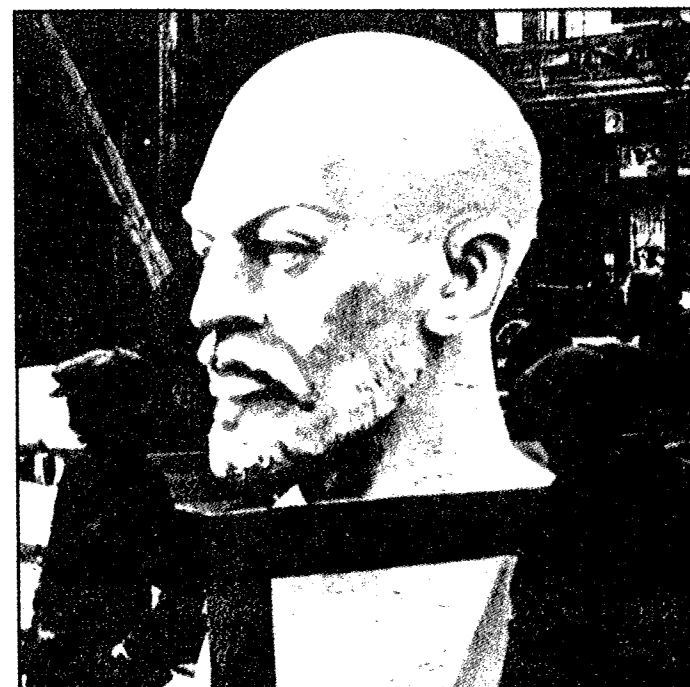
Április 25. Göndör Ferenc radikális szabadkőműves újságíró, a Szamuely-féle bolsevik terror heves támadója, akit nem mertek bántani a vörösök, mert a hatalomban részes szociáldemokrata vezérek védelme alatt állt.

Április 28. Május elsejére készülendő, hatalmas iramban alakították át kommunista ízlés szerint Budapest küllemét. Mindenekelőtt a nemzeti eszményt kifejező emlékművek látványát szüntették meg. Ezt tették gróf Andrássy Gyula lovas szobrával is, amely 1945-ig az Országház déli homlokzata előtt áll.

Április 28. Ugyanakkor sebtében hatalmas méretű gipszfejeket mintáztak a vörös nemzetköziség legfőbb tekintélyeiről. Marx.

Április 28. Lenin.

Április 29. Návay Lajos liberális politikus, a képviselőház volt elnöke, akit a kiskunfélegyházi vasútállomáson gyilkoltak meg a terroristák.

Április 30. Wilson, az Amerikai Egyesült Államok elnöke feleségével Párizsban az első világháborút lezáró béketárgyalások idején. Amikor tapasztalta, hogy Clemenceau és a többi európai antant-politikus valósággal gúnyt űz az ő híres 14 békepontjából, csalódottan hajózott vissza Amerikába.

1919. MÁJUS

Május 1. csütörtök

Hír a Vörös Újságban:

„A Közellátási Népbiztosság május elsején a gyerekek között 1200 kiló száraz mandulás süteményt és 10.000 darab cukrászsüteményt oszt ki a Gyermekbarát Egyesület útján.”

* * *

Ezen a napon vörös drapériák borították Budapesten a Királyi Vár oszlopos homlokzatát, diadalkapu magasodott a Lánchíd budai hídfőjén Marx és Engels szobraival. A Vöröskeresztnek állítottak szobrot a proletárünnep alkalmából. Ugyanitt hatalmas vörös katafalk: emlékezés a Martinovics-per kivégzett áldozataira. Reggel hatkor zenés ébresztő, kilencig gyülekező a főváros huszonnyolc helyén az ünnepi felvonuláshoz. Színpadok, tánchelyek mindenütt, főképp a Városligetben és a Népligetben. Zenekarok a Mátyás-templom, a Bazilika erkélyein, az Operaház és a Nemzeti Színház előtt. Kilenctől déli egy óráig hömpölygött a Hősök terén álló dísztribün előtt a felvonulók sokezer tömege. Nagy feltűnést keltett a teljesen egyedül menetelő Franz Chatwal kovácmester, aki Linz városából gyalogolt Budapestre, hogy részt vehessen a munkásszolidaritás nemzetközi ünnepén. A maga díszítette májusfát, amelyet a menetben vitt, a különböző mesterségek jelvényei borították.

Különben minden úgy zajlott látszólag, ahogy a kormányzótanács részletes rendelete előírta.

* * *

Tatabányán Kun Béla bizalmasa, Murányi Gyula volt a párttitkár. Saját belátása szerint szervezte meg a nagyszabású május elseji ünnepségeket. Elképzeléseibe senkitől nem tűrt beleszólást. Valamennyi épkezláb embert mozgósított a felvonulásra, ezreket és ezreket, apró gyermekektől az aggastyánokig. Zeneszóra és dalárdák énekhangjára vonultak a bányászok sporttelepére, ahol zsúfolt sokadalom borította el a labdarúgó-játékteret.

Magasba emelt, feketére mázolt koporsót vittek a menet élén. Oldalára ezt írták: VÉN REAKCIÓ. Koszorú helyett kakastollas csendőrkalapot és bilincseket erősítettek a koporsó tetejére. Két oldalt fegyveres vörösőrök haladtak, mintha veszedelmes bűnözőt kísértek volna. Amikor a labdarúgópályára értek, a szónoki tribünnél előre megásott sír szélére tették a koporsót. Folyvást erre mutogatva másfél órás szónoklatot tartott Murányi Gyula párttitkár.

Beszéde végén felszólította a bányászokból összeválogatott jelképes sírásókat: „*temessék minél mélyebbre s oly nagy meggyőződéssel a koporsót, hogy soha többé föl ne támadhasson az osztálytársadalomban örökre levitézlett reakció!*”

* * *

A Tatabányán megrendezett koporsós politikai színjátéktól alig harminc kilométernyire, a csehek által megszállt Komáromban valódi, súlyos tömegtragédia történt.

Változatlanul tartózkodva a tények véleményezésétől, csupán az események ismertetésére szorítkozva az is tényként rögzítendő, hogy úgy a két világháború közötti ellenforradalmi korszak, mint az 1945 utáni kommunista uralom idején szót sem ejtettek hivatalosan országos méretű nyilvánosság előtt a komáromi vérfürdőről. Még a gyér s eldugott helytörténeti dolgozatokban is homályos, vázlatos sietséggel léptek túl rajta, ha elkerülhetetlenné vált a téma érintése.

Ködösek az előzmények is. Bizonyosan annyi hüvelyezhető ki a forrásokból, hogy Bécsben élő szlovák kommunista vezetők rábeszélésére járult hozzá a győri diktatórium a Komáromot megszállva tartó csehek elleni fegyveres akcióhoz. Mayer Lajos vagongyári kommunista mérnök makacsul ragaszkodott a vállalkozás végrehajtásához. Ő lett a

sebtében riadózott alkalmi alakulat vezetője. Csupa tizenhét-huszonkét éves fiatalember élén indult el a végzetes útra különvonaton május elsejének hajnala előtt, még éjszakai sötétben.

*

„(...) *A pályaudvar előtt – amint a szemtanúk mondják – négy hatalmas mozdony állott és okádta a füstöt. A szél a füsttömeget a szőnyi partról Komárom felé sodorta. Látni alig lehetett, mert a Dunán könnyű köd lebegett. A sötétség, a köd és a füst hármasság védelme alatt műszaki katonák csónakon átkeltek a Dunán és a híd aknáiboz vezető gyújtózsínórt elvágták és számos aknát eltávolítottak.*

Amíg a tűzszerészek ezt a munkát végezték, az alatt a győri munkásság a buszárlaktanyába vonult. Itt mindenkit jó fegyverrel láttak el. A csapat ezután elvonult a Duna-partra és megindult a tanakodás, hogy átmenjenek-e, vagy se. A túlsó partról semmi hang sem hallatszott, mintha az egész város kihalt volna.

A nagy csend megerősítette az embereket ama hiedelmükben, hogy a komáromi csehszlovák katonaság meg van nyerve a kommunizmus ügyének és csatlakozik bevonulás esetén a győri munkásgárdához.

Pedig április harmincadikán olyan intézkedések történtek a Duna túlsó felén, melyek Komárom elfoglalását egy tökéletes haditechnikával felszerelt hadseregnek is csak rendszeres várostrommal, erős tüzérségi előkészítés után tették volna lehetővé. A város olasz helyőrségi parancsnoka elfogatta a szervezett munkásokat, a teljesen meg nem megbízható csapatokat kicserélte, a tüzérséget a betörési vonalra és az Erzsébet-szigetre irányította, a Duna-partot pedig teletűzdelte géppuskákkal. (...)

A nagy csendben megindultak a győriek a hídon. Áthaladtak már a híd derekán, még mindig nem hallatszott gyanús nesz, a csapat eleje már a híd végére ért. Az ott álló cseh hídőrség megadta magát. És most már az egész munkássereg átért a híd derekán, a híd bejáratánál pedig feltűzött szuronyokkal álltak a Vörös Hadsereg bakái.

Egyszerre egy rakéta szállt fel a komáromi oldalon és a következő pillanatban kiszabadultak a pokol fűriái. Megszólt a cseh tüzérség és vasesőt zúdított a híd végére, zárótűzet adott le, hogy visszafelé elzárja az utat.

Ugyanakkor a Duna-partról megindult a gépfegyvertűz. A hídon rettenetes pánik keletkezett.

A katonai ismereteket nélkülöző tömeg összevissza szaladgált. (...) Többen vissza akartak szaladni, ezeket azonban a katonaság (mármint a vörös magyarok – a szerk.) visszatartotta. Kézigránátokkal fejbe verdesték őket és lelövésével fenyegettek mindenkit. Sok embert mindjárt az első gépfegyvertűz eltalált. Ezek közül többen beleestek a Dunába.

(...)

A két hídfő között elfekvő tömeg kitűnő célpontot nyújtott a cseh gépfegyvereknek és a srápneltűznek. Miután vezető nem volt, a tömeg néhány volt katona tanácsára lehúzódt az Erzsébet-szigetre és széteszlott. A magyar tüzérység közben szintén megszólalt és erősen bombázta Komáromot. A cseh tüzérység egy darabig nem hederített a mi lövegeinkre, hanem gránát- és srápnelésőt zúdított a szigetre. Fiatal tanoncok, akiknek kezében soha nem volt fegyver, el-elsütötték a puskát. A következmény az lett, hogy a Mannlicher úgy arcul verte őket, hogy a foguk kibullt. A fiatal gyerekeket később az idősebb munkások a karjukon vitték ki.

Hajnalban a magyar tüzérység lövegei telitalálattal érték a cseh muníciós raktárt. Eget verő dörgés rázta meg az egész környéket. Ez volt az a dörrenés, melyet még Győrött is meg lehetett hallani és lángba borult az egész láthatár. A tűz és robbanás rikító fényében a csehek észrevették a mi tüzérségünket és azokat kezdték dolgozni. Nagyszerű tüzérügyi párbaj keletkezett, és ez volt a szigeten rekedtek egy részének nagy szerencséje. A híd ugyanis felszabadult a zárótűz alól és meg lehetett kísérelni a visszamenekülést. Azok tehát, akikben volt bátorság és nem nagyon messze távolodtak el a hídtól, csúszva, mászva és szaladva visszafutottak a szőnyi oldalra. Rendszertelen volt ez a menekülés, mint az egész akció. Sokan az innenső part drótakadályán fennakadtak és a drót összesebezte őket. Ezeket mellettük elszaladó társaik rángatták le és aztán együtt szaladtak tovább. Az Erzsébet-szigeten lévő munkások egy részét azonban nem lehetett értesíteni, hogy meneküljenek. (...)

A délelőtti folyamán szuronyos cseh bakák jelentek meg egy tiszt vezetése alatt a szigeten. (...) Bizonyos az, hogy akik civilben voltak, azok már halottak. Ma érkezett meg Győrbe Platz János ágyúgyári munkás, akinek elbeszélése némi világosságot derít a szigeti eseményekre. Platz János szintén a szigeten rekedtek között volt. A délelőtti folyamán szuronyos cseh bakák jelentek meg egy tiszt vezetése alatt a szigeten. Platz a csehek közeledtére befurakodott

egy szénakazalba és onnan látta... a történeteket. Mayer Lajos, a balsikerű kaland legfőbb értelmi szerzője és társai a bozótokban rejtőzködtek. Amikor ráakadtak ezekre, ott a helyszínen rögtön főbe lőtték. Akik menekülni próbáltak, azokat futás közben lőtték agyon.

Platz János egész napon a kazalban rejtőzködött. Éjjel kimászott... és a híd alsó vasszerkezetén végigkapaszkodva, szerencsésen átjutott a szőnyi oldalra, a legelső vonattal hazasietett és most az izgalmaktól betegen fekszik.”

*

Győr parkjaiban, vendéglőiben, a rábaszigeti Radó téren gyanútlanul zajlott a május elsejei népvigalom, amikor délután két és három óra között meghozták a komáromi vérfürdő hírét. Mivel a tömegnek előzetesen fogalma sem volt a rögtönzött fegyveres vállalkozásról, kétszeres döbbenettel változott hirtelen gyásszá a jókedv. Az már csak formális intézkedés volt, hogy a városi direktórium véget vetett a május elsejei ünnepségnek.

Emlékeztetve a már érintett előzményekre, a vállalkozás csak a részt vevő Mayer Lajost követő áldozatok szemében tűnt rögtönzésnek, mert a városi direktórium vezetői ismerték a szándékot. A két legfőbb személy, Wajdits Béla kormányzótanácsi biztos és Nagy István párttitkár részletesen foglalkozott a bécsi szlovák kommunisták kérésével. Nagy István ez ügyben Budapesten is járt, tárgyalt az akcióról Szamuelyvel, személyes ismerősével.

A tragédia megtörténte után minden felelősséget a helyi direktóriumra hárítottak és lemondásra kényszerítették. Mivel pedig a részletek áttekinthetetlen zűrzavara és a váratlan csapás okozta fejetlenség miatt lehetetlenség volt fölmérni a veszteséget, senki nem tudta megmondani, hány ember életébe került a vérfürdő.

Estig csak annyi vált kétségtelenné, hogy óvatos becsléssel is legalább százan meghaltak a csehek által hidegvérrel kitervelt kelepcében.

* * *

A Hármaskörös melletti Szelevény direktórium a Tisza jobb partjára, Csongrádra menekült a Tiszántúlt megszálló románok elől.

Csongrádon nem fogadták szívesen a menekülteket, bántalmazták a szelevényi direktórium tagjait.

Sarró Sámuel 36 éves hódmezővásárhelyi kőműves, vörös századparancsnok az ugyancsak szelevényi Sütő Mihály volt csendőrt, tanyai gazdálkodót tartotta felbujtónak. Sarró Sámuel elhatározta Sütő Mihály meggyilkolását. Maga mellé vette Bereczky Sándor 24 éves péksegédet, Papp Imre 29 éves napszámost és Komlósi János 22 éves napszámost, vöröskatonákat. Sütő Mihályt csónakba ültették, a Tisza közepére eveztek vele. Ott Sarró Sámuel parancsára Bereczky Sándor főbe lőtte Sütő Mihályt és a Tiszába fordította.

Ezután föleveztek Szelevényig a Hármaskörösön. Ellenforradalmi működés miatt elhurcolták Szépe Sándort, a község 44 éves pénztárosát és Döme Sándor 40 éves földművest. Ahogy Sütő Mihállyal tették, velük is a folyó közepére eveztek és főbelövés után a Hármaskörösbe dobták őket.

Tették elkövetése után visszacsónakáztak Csongrádra.

A székely hadosztály maradékából éppen csak szerveződő székely dandár Tiszafürednél vívta első ütközetét a románokkal. Ezt rögzítik Koréh Endre sorai:

„Május elsején az oláhok Tiszaszőlős, Tiszacsege, Egyek, Tiszafüred vonalában teljes erejükkel támadtak. Az ott lévő székely csapatok már harcra készen várták őket állásaikban. Kitartóan védték a tiszafüredi hídfőt, de mivel a vonalon lévő vöröscsapatok minden ellenállás nélkül visszavonultak, sőt elmenekültek, a székelyek egynapi védelem után, harcolva hagyták el az ily csekély erővel meg nem tartható hídfőt.”

Szolnokon a Nemzeti Szállóban működött a Vörös Hadsereg főhadiszállása. Innen próbált rendet teremteni a románok elől menekülő seeregben Stromfeld Aurél vezérkari főnök és Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok. De mivel a románok a Szamostól a Marosig a Tisza egész hosszán elérték a folyó bal partját, a vörösök pedig csak gyenge erővel,

bizonytalanul vethették meg lábukat a jobb parton, el kellett költöztetni Szolnokról a főhadiszállást.

Miközben zajlott Budapesten a nagy pompával rendezett május elseji ünnepség, Szolnokról sietve Gödöllőre települt át a főhadiszállás.

A Miskolczi Napló írta:

„Csütörtökön délután hosszú sorokban vonultak végig a városon a katonai szekerek s immár nem volt szükség semminemű hivatalos jelentésre, egymás arcáról olvashattuk le: a front felbomlott. A vasút szirénájának éles jeladása süvített végig a városon este 8 órakor.

Az első parlamentérkező küldöttséget este 8 órakor bocsátották útjára. Dr. Szentpály István, Mauks Sándor, dr. Dévényi Miklós és dr. Hodobai Sándor fehér zászlóssal, kiáltással és fáklyásokkal két városi kocsira ültek, hogy Sajószentpéter felé útra kelve érintkezésbe kerüljenek a csehszlovák csapatok parancsnokságával és a város békés átadásának feltételeit megtárgyalhassák.”

Kivételes gondossággal készült fel erre a napra a fővárosi mentőszolgálat. Megerőltető orvosi munka folyt valamennyi készenléti helyen. Ügyeleti szolgálatot tartottak Budapest fontos csomópontjain és a tömegrendezvények helyszínein, így a Hősök terén, az Oktogonon, a Nemzeti Színháznál, a Vörösmarty téren, a Népligetben, a Margitszigeten, az Iparcsarnoknál (most a Petőfi Csarnok van a helyén), a Millenáris Sporttelepen.

Vidámnak és boldognak szánt népi ünnepélyeken soha nem ájultak, nem estek össze éhségtől, kimerültségtől oly sokan, mint a budapesti május elsején. A tömeg sodródó forgataga miatt a rászorulóknak nagy része nem juthatott orvos kezébe. De ha sor került is segélynyújtásra, nem minden esetben került bele a mentősök naplójába. Amit följegyeztek, az is példátlan szám: a felvonulások és gyűlések órái alatt száznegyvenhét esetben riasztották a mentőket.

Sötétedés után tűzijáték rakétafényei világították meg Budapestet. Ekkor már egyetlen vezető sem mutatkozott a nyilvánosság előtt. A Szovjetházban tartózkodtak. Itt ülésezett a politikai bizottság. El kellett dönteni, hogy mit tegyenek a katonailag majdnem reménytelen helyzetben. Ide érkeztek a jobboldali szakszervezeti vezetők. Bekapcsolódva a politikai bizottság vitájába, követelték, hogy haladéktalanul mondjon le a kormányzótanács.

Döntés nem született. Abban állapodtak meg, hogy vasárnap ülést tart a kormányzótanács, egyszersmind összehívják a szokott helyre, az Újvárosháza üléstermébe az ötszáz budapesti munkás- és katonatanácsot, a vasas szakszervezetek bizalmi testületét, meg a fővárosi munkásezredek küldötteit.

* * *

Károlyi Mihály sorai:

„Ezen az emlékeztető napon elmentem a Hungária Szállóba, ahol a Kommunista Párt főhadiszállása volt. Kun a teljes erkölcsi összeomlás állapotában a szobájában a díványon hevert, felesége aggodalmasan sürgölődött körülötte. Mivel egyetlen értelmes szót sem tudtam kihúzni belőle, átmentem a szomszéd szobában lakó Kunfi Zsigmondhoz, aki elmondta, Kun teljesen összetört és a harc feladásáról beszél.”

* * *

„JEGYZŐKÖNYV

Fölvették 1919. május 1-jén Sajószentpéteren Miskolc város átadásának feltételeiről, egyrészről Miskolc város polgármesterével, dr. Szentpály Istvánnal, Mauks Sándorral, dr. Dévényi Miklóssal és dr. Hobodai Sándorral, másrészről Cagas Method és Podhrádszky Frantisek (akik a 32. csehszlovák tüzérezred őrnagyai) urakkal.

Miután Miskolc városát a holnapi nappal a katonaság kiüríti, fentnevezett urak eljöttek, hogy a várost a következő kívánságok teljesítése fejében a csehszlovák csapatoknak átadják:

A város átadása május 2-án történik a városi téglagyárban a várostól északra körülbelül másfél kilométernyire, a Miskolctól Sajószentpéterre vezető országúton, közép-európai számítás szerint 2 órákor.

A város politikai vezetése ideiglenesen az eddigi hatóságok kezén marad (amelyek március 21-ike előtt működésben voltak), természetesen katonai ellenőrzés mellett és mindaddig, amíg a csehszlovák kormányzóság új hatóságokat nem állít fel.

Megtorló intézkedéseket senkivel szemben nem fogantatosítanak, sem a vezetők, sem pedig a lakosság ellen.

A városnak élelmiszerrrel, valamint szénrel való ellátásáról a gáz- és villanyművek számára gondoskodni fognak.

Miskolc városában jogosulatlan rekvirálásokat nem fognak megengedni; mindarról, ami a csapatok számára szükséges, a város vezetősége útján fognak gondoskodni s az árát a katonai hatóságok az előzőleg megállapított maximális áron fogják kiegyenlíteni.

A miskolci magyar újságok cenzúra alatt megjelenhetnek.

Mindezen intézkedések Diósgyőr-Vasgyárra is vonatkoznak.

A csehszlovák hadseregnek e jegyzőkönyvben aláírt képviselői beleegyeznek a felsorolt feltételekbe, a magasabb katonai parancsnokságok által esetleg kívánt lényegtelen változtatások Miskolc város képviselőinek a város átadásakor lesznek tudomására hozva.

A magasabb katonai hatóságok által kívánt lényeges változások a holnapi délelőtti folyamán Miskolc város képviselőivel csehszlovák parlamentairek útján lesznek közölve.

Berekesztetett és aláíratott Sajószentpéter, 1919. május 1.

*Cagas Method őrnagy, Szentpály István,
Podhrádszky Frantisek őrnagy, Mauks Sándor,
dr. Dévényi Miklós, dr. Hobodai Sándor.”*

Május 2. péntek

Rögtön a Szovjetházban megtartott politikai ülés után, éjjel egy óra-kor Kun Béla utasította a gödöllői főhadiszállást, hogy robbantsa fel haladéktalanul a Tisza valamennyi hídját a román előretörés megakasztása érdekében.

Julier Ferenc vezérkari alezredes regisztrálta a parancsot és nyomban a parancs szabotálása mellett döntött. De mert a látszatra vigyáznia kellett, vele egyetértő vezérkari tisztek tudtával és helyeslésével elrendelte a szolnoki vasúti híd egy kisebb, nem a Tisza főága felett ívelő szelvényének felrobbantását.

* * *

A bécsi Bankgasse-n lévő patinás épületben, a Magyar Házban volt a tanácsköztársaság ausztriai követsége. Hajós Jenő követségi titkár ügyesen álcázva valódi énjét, a kommunisták bizalmát élvezve kapcsolatot tartott a Bécsben szervezkedő magyar ellenforradalmi csoportosulásokkal, különösen a katonatisztekkel. Az ő révén tudták meg az emigráns magyar tisztek, hogy horribilis pénzösszegeket rejtegetnek a követségen, anyagi fedezetként az ausztriai kommunista mozgalom hatalomra segítéséhez. Ezeket a magyar állam tulajdonát képező összegeket Kun Bélának csempészték ki Budapestről a diplomáciai futárszolgálat jogellenes felhasználásával.

Bolgár Elek és Fenyő Andor, a bécsi magyar követség politikai, illetve gazdasági vezetője, mindketten Kun Béla szoros bizalmasai, május elsejére Budapestre utaztak ünnepelni. Hajós Jenő követségi titkár és a vöröstengerészekből álló fegyveres őrségre bízta a Bankgasse-i Magyar Házat.

Jól szervezett és vakmerő akcióval fehér magyar tisztek egy elszánt csoportja május elsejéről másodikára virradó éjszaka behatolt az épületbe. Lefegyverezte a vöröstengerészeket, birtokba vette a követséget. Hajós Jenő és Magurányi Sándor felnyitották Bolgár Elek politikai követ lakását, ahol a pénzt rejtegették. Száznegyvenmillió koronát találtak. Akciójukba beavatták Ashmead-Bartlettet, a londoni Daily Mail

tudósítóját, aki Bécs legelőkelőbb szállodájában, a Sacherben lakott. Először ennek szállodai ágyában rejtették el a két pénzes bőröndöt, amelyeket később Déri Frigyes Bécsben élő magyar műgyűjtőnél helyeztek biztonságba. (Ugyanez a műgyűjtő építtette Debrecenben ajándékként a Déri Múzeumot.)

Az akció részvevőinek egy csoportja Bruck-Királyhidára utazott a határállomásra, a Budapest felől érkező gyorsvonat elé. Foglyul ejtették a Bécsbe visszatérő Bolgár Eleket és Fenyő Andort. Néhány napig a Szent Ferenc-rend bécsi kolostorában tartották őket fogva, mígnem beavatkozott az osztrák rendőrség. Megtalálták a száznegyvenmillió koronát is. Felét lefoglalták az osztrák állam számára, másik felét pedig a magyar ellenforradalmi emigránsok kezén hagyták.

* * *

A politikai bizottság éjszakai határozatának megfelelően összehívták a budapesti forradalmi munkás- és katonatanács ülését az Újvárosházára, ahol Kun Béla szenvedélyes beszédet tartott. Szónoklatának vezérfonala:

„...Én nem kétségbeesést akarnék kelteni, elvtársak, ...mert én magam nem vagyok kétségbeesett, és az én szájamból nem is hallhatnak kétségbeesés szavakat, mert én soha, soha nem fogok kétségbeesni a proletariátus sorsán...

Katonailag, elvtársak, a helyzetünk az, hogy Szolnok a románok kezén van már valószínűleg. A hidat felrobbantottuk magunk mögött... Miskolcra is ma délután valószínűség szerint bevonultak a csehek...

(...)

Arról van szó, elvtársaim, hogy odaadjuk-e Budapestet, vagy pedig küzdjünk Budapestért, küzdjön-e a budapesti proletariátus azért, hogy a diktátúra Budapesten megmaradjon...

Elvtársaim! ... Nem a kétségbeesés ez, elvtársaim, mert azt mondom, hogyha ma nem küzd a budapesti proletariátus, majd fog küzdeni úgy, hogy hatszázszorosan fizeti meg... mai gyalázatának árát.

Én, elvtársaim, azt mondtam mindig: én nem ismerem erkölcsöt és erkölcselent, én csak egyet ismerem, azt, ami használ a proletariátusnak, és azt, ami árt a proletariátusnak. Én, elvtársaim, hajlandó vagyok az imperialistákkal szemben hazudni,..., mert azt mondom, hogy becstelenség a

burzsoáziának igazat mondani, hogyha ez az igazság árt a proletariátusnak. De én, elvtársaim, a proletariátusnak nem fogok hazudni. Nem hazudtam eddig sem, most sem akarok hazudni, és ezentúl sem fogok hazudni. Azt is elmondom önöknek, hogy a munkásszázlójakban sincs meg az a harckészség, amilyen harckészséget látni kellene, hogy Budapest megmentésére gondolhassunk.

(...) Küzdjünk addig, ameddig egy talpalatnyi föld marad Szovjet-Magyarországból. Ne tapsoljanak. Ne tapsoljanak, elvtársaim, nincs semmi értelme a tapsnak. A közbeszólásokra sem sokat hederítetek... Én nem vagyok babonás, de azt mondom, hogy szinte valami babonás érzés van bennem, hogy ha most elpusztulhat a diktatúra, csak azért pusztul el, mert kevés véérébe került a proletariátusnak. Igen olcsó volt, ingyen adták neki"

Az Újvárosházán megtartott ülés határozata értelmében azonnali, általános mozgósítással felérő toborzás kezdődött a fővárosban. Órákon belül új alakulatok egész sora létesült, hogy mielőbb a frontra menjen. Erre a toborzásra vonatkozik Kassák Lajos emlékezése, amelyet az állampárti MSZMP Párttörténeti Intézetének belső használatú archívuma számára foglalt írásba:

„Toborozták az írókat a Vörös Hadsereg részére. Lukács Györgynek és Balázs Bélának az volt a véleménye, hogy az írók menjenek a frontra – Lukács György is megy. El is ment, mégpedig lóháton. Én ezt teljesen helytelennek tartottam. Lukács György figurájánál fogva is.”

Kifizetések az Írói Direktórium pénztáránál:

Balázsfi Dezsőnek 1000 korona cikkelőlegként; Rudnyánszky Gyulánénak 500 korona egy versért; Sándor Imrének 2050 korona előleg „Az úton” című készülő munkájára; Sándorffy Kornélnak 5901 korona 60 fillér munkaügyi bíráskodásért; Sándor Mihálynak 1562 korona 50 fillér jegyzőkönyv fordításáért; Sarlós Jakabnak 600 korona másodállásért, 1200 korona röpiratért; Sebestyén Károlynak 2625 korona fordításért; Sebess Árpádnak 8500 korona a „Tegnap bűn fiai” című műért.

Naphosszat félelmetes szélvihar dühöngött Budapesten. A felhőszerkezetekkel tarkított orkán rongyfoszlányokká tépte a május elsejére készült dekorációkat. Kilúgozta az eső a papírvászonból a vörös festéket, amelytől vérszínűvé változott az utca kövezetén sodródó csapadék.

Délután öt óra tájt ledöntötte a szél a diadalkaput a Nagykörút és a Rákóczi út kereszteződésében a híres EMKE-saroknál. A vörös drapériával bevont gerendák hulltukban két ember halálát okozták. Egy munkását, akinek személyazonosságát nem lehetett megállapítani, és Pariss Pál negyvenéves hírlapíróét, aki akkoriban Az Újság munkatársaként közismert, népszerű személyiség volt a fővárosban.

Azt remélve Szolnokon az ellenforradalmárok, hogy órákon belül bevonulnak a románok, elkergették a városból a direktóriumot. Ugyanerre a sorsra jutott a direktórium Egerben is, ahol a vörös hatalom ellenzői a csehek érkezésében bizakodtak.

Eger helyett azonban a számukra sokkal fontosabb Miskolcot szállták meg e napon a cseh légió alakulatai.

Tiszavárkony területén és a község határában több száz vörös tüzer tartózkodott fronthelyzetben. Rajtaütéssel lefegyverezték őket a hadi dolgokban járatos tiszavárkonyi férfiak, mert úgy tudták, hogy a közeli Szolnokon már javában a fehérek az urak. A lefegyverző akciót dr. Markbreit Aladár szervezte és irányította, de a végrehajtás közvetlen vezetését Megyeri Antal csendőr őrmesterre bízta.

Sikerült a vakmerő vállalkozás. A több száz lefegyverzett vöröskatonát néhány puskás diák és polgárőr kísérte Szolnok felé. Útközben derült ki, hogy a megyeszékhelyen fordult a kocka, a szervezkedő fehéreket máris üldözik a városba visszatért vörösök. A tiszavárkonyi fogolykísérők erre szabadon engedték a fegyvertelen tüzéret, majd gyanútlanul hazamentek.

* * *

Gyöngyöshalászikban is lefegyverezték a vörösőrséget a csehek közeledténél hírére. Katonai vezetőként Csipkay Albert huszár százados, polgári vezetőként Welt Ignác üvegkereskedő lépett fel a vörösök ellen.

A Gyöngyöshalászikban történtek hallatára, s a csehektől való félelemtől Budapestre menekültek Gyöngyös város direktóriumának vezetői, élükön az elnökkel; Nemecz József azon felül, hogy a direktórium elnöke volt, magának tartotta fenn a városparancsnoki hatalmat és a forradalmi törvényszék elnöki hatáskörét.

* * *

Hatvan város lakossága elcsodálkozott, amikor váratlanul bevonultak a városba az iglói géppuskások. Annak ellenére, hogy cseh katonai egyenruhát viseltek, menetük élén magyar nemzeti zászlót vittek és magyarul beszéltek. Miközben a lakosság lelkesen ünnepelte őket, a direktórium pánikszerű sietséggel menekült el a városból. Az iglói géppuskás szakasz pedig békés otthonossággal elszállásolta magát a Grassalkovichok által épített szép barokk Hatvany-kastélyban.

* * *

Sarró Sámuel vörös századparancsnok három beosztottjával Csongrádról visszatért Szelevényre, mert előző nap, amikor megölték Szépe Sándort és Döme Sándort, bevádolták előtte Bene Jakab 60 éves gazdálkodót. Az volt a bűne Bene Jakabnak, hogy szidalmazta a direktóriumot, s fehér zászlót tűzött a házára afeletti örömeiben, hogy a románok elkergették a vörösöket.

Sarró Sámuel szerint ezért halállal kellett bünhődnie Bene Jakabnak. Meglepték otthonában a mit sem sejtő idős parasztot, a templom elé taszigálták és agyonlőtték. A tetemet otthagyták elrettentésül a falu közepén, hogy felhagyjanak a szelevényiek a további ellenforradalmi próbálkozásokkal, majd ismét eltávoztak csongrádi menedékhelyükre.

* * *

Jászberény lakossága aggodalommal telten tódult utcára a román előretörés hírére. A város tágas főterén sűrűsödött össze a tömeg. Menekülésre készülődve pakoltak a vörösök a városházán, miközben kintről szidalmazták őket. A szidalmazók között volt Fecske Sándor földbirtokos is, aki előző nap szabadult a vörösök fogdájából. Tüzelő beszéde miatt távozásra szólították fel a vörösörök és elvtársnak nevezték. Fecske Sándor ezt gorombán kikérte magának, mire a vörösörök letartóztatták és ütlegetve hurcolták fogházba.

Innen épp ekkor engedték szabadon Egressy Kálmán 22 éves tartalékos hadnagyot. Erős vallásossága miatt vették őrizetbe. Amikor Egressy meglátta, hogy Fecske Sándort puskatussal és nyeles kézigránáttal verik a fogházudvaron, odarohant és kiabálva követelte, hogy ne bántsák a földbirtokost. Majd kihasználva az ütlegető vörösörök pillanatnyi megtorpanását, együtt menekültek a fogház őrszobája felé.

Budai Antal 44 éves budapesti rézöntő, vörösör rájuk lőtt, de nem talált. Nyomukba eredt és utolérte őket Gárdos Gottseling Henrik 27 éves, kárpitossegédből lett vörösör. Puskacsövét Egressy Kálmán mellének támasztotta és szíven lőtte. Késedelem nélkül végezni akart Fecske Sándorral is, de ekkorra odaért Czetti fogházgondnok és közbelépésére eltávoztak a vörösörök.

* * *

Budapesten a Teréz körút 3. számú ház harmadik emeletén lakott dr. Vándor Róbert öreg ügyvéd és idős felesége. Mindketten betegek, majdnem magatehetetlenek voltak. Beszállásoltak hozzájuk három vöröskatonát: Vincze Lajost, Czitrom Mártont és Zeim Árpádot.

Május 2-án éjszaka értékek után kutatva az egész lakást felforgatta a három vöröskatona. Amikor az ágyban fekvő öregek tiltakoztak és panaszkodtak emiatt, Vincze Lajos agyonlőtte az ügyvédet. Amikor a kétségbeesett asszony jajveszékelt férje halála láttán, a gyilkos vele is végzett.

Vincze Lajost tettéért golyó általi halálra ítélte a katonai forradalmi törvényszék és ki is végezték.

Május 3. szombat

Kun Béla minden rendelkezésre álló eszközt igénybe vett annak érdekében, hogy Ausztria, valamint Bajorország fővárosában – Bécsben és Münchenben – a budapestihez hasonló totális kommunista diktatúra kerekedjék felül. A rövid életű müncheni hatalombitorlás után azonban május harmadikán nyilvánosságra került, hogy vérfürdővel vetettek véget a bajor tanácsköztársaságnak. A bajor polgári gárda és az össznémet birodalmi hadsereg három napon át, elszánt utcai harcokban verte le a kommunista forradalmat. Százával lőtték halomra a szembeszegülő munkásokat.

A müncheni tragédia hallatán Kun Béla úgy határozott, hogy még energikusabban siettetni Bécs forradalmasítását.

De Lobit francia tábornok, aki a Magyarország déli és keleti területein felvonultatott antant-haderők parancsnoka volt, május 3-án tájékoztatta Misic vajdát, a szerb királyi hadsereg vezérkari főnökét a Budapest ellen tervezett invázióról:

„Lobit tábornok

az Armée d'Hongrie parancsnoka

Misic vajda úrnak, a szerb hadsereg vezérkari főnökének.

Van szerencsém közölni Önnel, hogy táviratot kaptam a főparancsnoktól, amelyben számol a szövetséges hadseregek összpontosított felvonulásának lehetőségével Budapest felé. Ami engem illet, nekem előírja: tegyem meg az előkészületeket arra, hogy képesek legyünk haladéktalanul végrehajtani az április 9-i 31/H sz. személyes és titkos utasítás alapján a területeken vett hadműveletet abban az esetben, ha a párizsi konferencia ezt a hadműveletet előírná.

A főparancsnok parancsainak megfelelően a hadsereget Szeged térségében összpontosítom, az 1919. április 13-i 404/P. s. sz. személyes és titkos utasításom előzetes feltételei alapján úgy számolok, hogy ez az összevonás május 6-ig befejeződik.

Hálás lennék Önnek, ha a helyzetnek megfelelően megtenné a szükséges intézkedéseket, hogy a dunai gyalogos hadosztály május 7-re legyen készenlétben,

a hadműveletekben való részvételre. Elküldöm Ehretet, vezérkarom főnökét, hogy teremtsen összeköttetést ezzel a hadosztállyal. Kérem Önt, könnyítse meg a küldetését.

Ezenkívül, mivel a helyzet a román előnyomulás miatt teljesen módosult, úgy vélem, szükségtelen fenntartani a védelmi frontot. Tehát május 5-én nyolc órától újra rendelkezésükre bocsátom a hegyi zászlóaljat és a hegyi csoportot, amelyeket előzőleg parancsnokságom alá rendeltek.

P. de Lobit.”

Közzétették Budapesten a munkabérekre vonatkozó kormányzótanácsi rendelkezést, amelyet „végleges törvénynek” neveztek. Eltöröltek minden megkülönböztetést munkások, tisztviselők, közéleti alkalmazottak, s más bérből és fizetésből élők között. A munkabér mértékét egységesen a munkában eltöltött esztendőik száma szabta meg. Kivételes esetekben a szakképzettséget és a vezetésre érdemesítő tehetséget is figyelembe vehették.

Az egész országra érvényes évi bérskálát három fizetési fokozatra tagolták. Egy-egy fokozatot további nyolc osztályra osztottak be. Ebbe a táblázatba mindenkinek bele kellett férnie.

Mivel a törvény teljesen mellőzte a mennyiségi és minőségi követelményeket, zuhanásszerűen romlott tovább a munka hatékonysága az egész gazdaságban.

Hír a Keszthelyen megjelenő Testvériség című újságban:

„A Munkás-, Katona- és Földműves Tanács áthatva az új társadalmi alakulás szülte forradalmi szellemtől, május hó 3-án megtartott gyűlésén elhatározta, hogy Lenin, Luxemburg Róza és Dózsa György nevére fogja a város egy-egy utcáját elnevezni. Az új utcákat jelölő táblák már el is készültek és a helyükre szegeltettek. Így lett a Festetics utcából Lenin utca, az Erzsébet királyné utcából Luxemburg Róza utca és az Erzsébet királyné útból Dózsa György út.”

* * *

Sorok a Miskolczi Napló e napi vezércikkéből:

*„Számoljunk mind, akik ebben a városban élünk, akiket idekapcsolnak ér-
zései, egzisztenciális érdekei, hogy mától kezdve csehszlovák csapatok veszik át
itt az uralmat. A nehéz érzések, a megpróbáltatások ideje tegye a szíveket ne-
mesekké, az idegeket edzettekké, az önmegtartóztatást férfiasná. Fogadjuk az
elkövetkezendőket nyugodt méltósággal, ügyeljen mindenki gondosan, hogy a
rendet ne zavarja semmi és itt, ahol az eddigi nehéz időkben is mindig példás
volt, ezután se legyen másképp.”*

* * *

Egyetlenegyszer Krúdy Gyula is igénybe vette az Írói Direktórium anyagi támogatását. E napon két utalványra kapott pénzt. Cikkért 3000 koronát, „*A betyár álma*” című elbeszéléseért 3500 koronát.

Ugyanekkor 500 koronát utaltak egy cikkért Boross Elemérnek. Szintén Boross, de László, a Vörös Újság külpolitikai rovatvezetője meg nem nevezett jogcímen 1000 korona juttatásban részesült. Lengyel Menyhért „*A próféta*” című írását 2000 koronára, „*A bálás utókor*” című művét 3000 koronára becsülték az Írói Direktórium vezetői.

* * *

A Debrecenbe való terrorkülönítmény azután sem bomlott fel, hogy román megszállás alá került a város. Tagjait együtt tartotta parancsnoka, Nagy József, a huszonnyolc éves hentessegéd. Heves megyébe menekültek a román kézen levő Tiszántúlról és folytatták megtorló akcióikat.

Május harmadikán váratlanul meglepték a Poroszló határában lévő Tilajpusztát, mert hallomásból úgy tudták, hogy Komáromy István, az itteni uradalom intézője vágóállatokat küldött a közelben lévő cseh katonaságnak. Ezért nem csak az intézőt szánták halálra, de az egész családját ki akarták irtani.

Miközben folyt a gyanúsított vallatása, Juhász Alajos, Szentistván község jegyzője önfeláldozó bátorsággal biztonságba menekítette az intéző feleségét és gyermekeit.

A debreceni terroristák agyonlőtték Komáromy Istvánt; zsebeit átkutatták, karikagyűrűjét lehúzták, lakását kifosztották és feldúlták.

* * *

Szolnokon május elsején és másodikán gyors iramban szervezték újjá a régi rendet abban a biztos tudatban, hogy megbukott a bolsevik diktatúra. De harmadikára kiderült, hogy a románok a Tisza túlsó partján maradnak. Erre lábra kaptak a vörösök, rohammal visszatértek a városba és megkezdték a leszámolást. Naphosszat fegyverek ropogtak az utcákon, hajtóvadászattal kerítették kézre a kezdeményezőket és a részeseket. Számos utcán rekedt embert szó nélkül lelőttek, mert külső-
jükből ítélve az urakhoz is tartozhattak.

A különvonatával ide érkező Szamuely Tibor vezette a visszatérő vörösöket. Csatlakozott hozzájuk a pályaudvar fegyveres őrsége, a vasutas kommunisták fölfegyverzett csoportja és a minden zűrzavarra összeecsődülő lumpen réteg, önmagát nyilvánítva Szolnok város proletariátusának.

Elsőnek Oesterreicher Nándor negyvenkét éves szesznagykereskedővel számoltak le, mert a helybeli bosszúvágyók szerint géppuskával lőtték a vörösöket a dúsgazdag ember házából. Oesterreicher Nándort a helyszínen meggyilkolták, tetemét az udvarra vonszolták, darabokra tépték; egész házát kirabolták, s amit nem vittek el, azt pozdorjává zúzták.

Tűvé tették a várost a három Sefcsik-fiúért is, mivel ők kezdeményezték és irányították a kétnapos szolnoki ellenforradalmat. A Sefcsik-fivéreknek sikerült elmenekülniök. Foglyul ejtett anyjukat huszonöt botütéssel verték ájultra, mondván: akik a románoktól reméltek megváltást, bűnhődjenek, román brutalitással szenvedjék el a hírhedt „*dou zecse-csincs*”-et.

Elfoglalták a csendőrlaktanyát, de nem találtak benne harcképes embert, csak három betegszobán lévő tiszthelyettest, akik éppen azért nem futottak el a vörösök elől, mert teljesen végtelenek voltak. Ennek

ellenére a helyszínen felkoncolták Sztankovics Sándort, Torday Lajost és Osbáth Gyulát.

Egy ismeretlen huszár hadnagyot az utcán lőtték agyon; Szikszay György negyvenöt éves törvényszéki elnököt szintén az utcán ölték meg, amikor menekülni próbált a városból a tanyavilágban bujkáló családjá után; dr. Pethes Manó harmincnyolc éves törvényszéki bíróra a lakásán törtek rá, a sarokba szorították és agyonverték; úgyszintén megölték Szántai Ferenc ötvennyolc éves kereskedelmi utazót, Tövis Béla harmincegy éves MÁV-forgalmi tisztet, Sugár Miklós huszonhat éves fakeskedőt. Két főhadnagy, Tálasy Vámos Zoltán és Vermes István, mindkettő huszonhárom éves, utcai harcban vesztette életét.

Szamuely Tibor Szolnokról különvonatán tért vissza Abonyba, ahol délután a helyi ellenforradalmi próbálkozások megtorlásához látott. Az előző napon nemzetőrséget alakítottak a fehér érzelmű katonaviselt férfiak. Közéjük állt Csibrán József vörösőr is. Életéért rettegve Csibrán, Szamuely parancsára összeállította a nemzetőrség névsorát.

E névsor alapján fogták el Sarudi Battik Béla huszonkilenc éves orvostanhallgatót, tartalékos főhadnagyot. Egyenesen Szamuely vonatirodájába kísérték. Szamuely öt percen belül ítélkezett felette. Vörös parancsnokságot ígért a tartalékos főhadnagynak, és amikor az nemet mondott, Szamuely akasztásos halált mondott a fejére.

Stern Mózes Lenin-fiú vállalkozott az ítélet végrehajtására. A Ceglédre vivő országút szélére, a postával szembeni görbe fához kísértette az áldozatot. A kiszenvedett Sarudi Battik Bélát holtában is ütlegelték, s a délutáni kivégzéstől este tízig hagyták tetemét az alkalmi akasztófán.

Alkonyatkor kivégzés volt Budapesten, az Országház téren. Nemes Géza terrorista különítményesen hajtották végre a golyó általi halálra szóló ítéletet.

Nemes Géza, mint a Bandl Ferenc parancsnoksága alá tartozó terrorcsapat tagja Budafokon razziázott ellenforradalmárok után és feladata

végeztével nem csatlakozott a fővárosba visszaérkező különítményhez. Ehelyett három társával együtt lemaradva, irányította a fegyveres rablást a razzia során megismert házakban.

Négyük közül csak Nemest ítélte halálra a Pasztrik Mihály, Poszt-pihál Ferenc, Rózsa Izidor összetételű katonai forradalmi törvényszék. Mivel kezdett elharapózni országszerte a vörös fegyveres garázdálkodás, elrettentő példaként lőtték agyon Nemes Gézát nyilvánosan, feltűnő helyet választva az ítélet végrehajtásához.

Cserny József egyik belső embere, Groó Géza este átrándult autón Budára a Lenin-fiúk Teréz körúti laktanyájából, hogy meglátogassa nőismerősét, Bodnár Gyulánét. Beszélgetés közben panaszkodott az asszony ácsmester férjére. Groó Géza visszatérve a Teréz körúti Batthyány-palotába, maga mellé rendelte Luy Béla, Csonka László, Bartalos István terroristát. Tehergépkocsin indult kiválasztott társaival erre a második budai útra.

A mit sem sejtő Bodnár Gyula ácsmestert minden indok és magyarázkodás nélkül felparancsolták a teherautó ponyvával takart rakfelületére. A teherkocsi robogása közben pisztollyal belelövöldöztek Bodnár Gyulába, rohamkéssel összeszurkálták, majd kizsebelték. Csupán néhány pillanatra álltak meg a Margit hídon, ahonnan a Dunába hajították az ácsmester tetemét, aztán robogtak tovább a Teréz körúti körlet felé.

Győrrött a vármegyeházán viharos ülést tartott a városi-megyei munkás- és katonatanács. Rendkívüli összehívására a május elsejei komáromi tömeges tragédia szolgáltatott okot. Noha a korabeli dokumentumon hiányzik a vitában felszólalók neve mellől viselt tisztségük megjelölése, ez nem akadályozza a tanácskozás lényegének megértését. A vitát megörökítő – 1919 óta először nyilvánosságra hozott – beszámolóinak csak a komáromi vérfürdőre vonatkozó részleteit tartalmazzák az alább következő idézetek, amelyeket betű szerinti hűséggel adunk közre azon mód, ahogy a vita szem- és fültanúja lejegyezte.

„Győr, május 3.

A győri munkás- és katonatanács ma délután 3 órakor ülést tartott, melyen a komáromi tragédiát a maga meztelenségében elmondták. Napirend előtt... heves vita után úgy határoztak, hogy a gyűlést nyilvánosság mellett tartják meg.

Dobó Sándor: Érzem, hogy súlyos helyzetben vagyok, de a vagongyár és ágyúgyár munkásai nevében kötelességem felszólalni. A vagon- és ágyúgyár ellenőrző munkássága a hadügyi népbiztostól a vizsgálat levezetését és a bűnösök méltó megbüntetését kívánja. (...) A munkásság kívánsága az, hogy a direktórium hagyja el a helyét. A direktórium folyton egymagában határoz, az intézőbizottságot nem hívja össze. (...)

Szabó József: Dobó indítványát fogadja el. A direktórium eddig nagyon magas lovon ült, le kell onnan szállítani, a kelevényt fel kell vágni. (...) A hadügyi népbiztosság megtiltott minden önkényes katonai vállalkozást, a direktórium mégis százakat küldött a vágóhídra. (...)

Gergely Aladár: A komáromi tragédiát tót agent provokátorok csinálták, akik elbolondították az intézőbizottságot, hogy Komáromban minden el van intézve, csak be kell sétálni. Hétfőn volt az első kísérlet, mely nem sikerült. A szerdai dologról véletlenül értesült. Erre felment az intézőbizottsághoz, mint városparancsnok, kiutasították azzal, hogy semmi köze hozzá. Sőt amikor tiltakozott, Stick azt mondta, hogy képeslapot küld neki Komáromból. Hochfelder, demarkációs vonal parancsnoka is tiltakozott a kaland ellen. Hiába. Százakat és százakat halálba küldtek. Lóbl egy Toma nevű tanoncnak a hídon azt mondta, menj előre, mert lelőlek. Nyolcvan sebesültet szállítottak Budapestre. (...) 100-nál több a halottak száma. Akiket foglyul ejtettek, azt főbe lőtték. Ez gyalázat és ez fejeket követel. Győrbe haza még csak 25 embert várhatnak.

Bécsi István kijelenti, hogy a pártvezetőség a dologhoz nem akart hozzájárulni.

Wajdits Béla: (...) A komáromi tragédiában a pártvezetőség nem hibás. Ő két figyelmeztetést adott. A súlyos külpolitikai helyzetet és hogy azokat, akik mint civilek elmennek, ha elfogják őket, felakasztják mint franktiőröket. Olyanokat küldtek egy vár elfoglalására, akik egy puskát sem tudnak elsütni. A direktórium ezzel szemben titkolózik, és a sajtót elnyomja. A harc több mint száz elvtársunk életébe került, kiknek nagy részét felakasztották, de Komáromban is számos munkásélet pusztult el.

Szabó József elmondja az egész tragédia lefolyását. Győrről lecsirkefogózták azokat, akik tiltakoztak, noha a katonai parancsnok könyörgött, hogy ne csináljanak semmit. Komáromban a hídon a katonák nem engedtek vissza senkit. Lelövésrel fenyegették. Ez is sok áldozatot követelt.

(...)

Pogány Imre referált a vádakra: ...A komáromi kirándulásnak a direktórium ellene volt, csak a direktórium helyiségében történt a megbeszélés, ami nem jelenti annak rendelkezését. Ismerteti Nagy István, Vajcsuki Mayer megelőző szerepét. A szerencsétlenül járt Mayer lángholta föl őket, Stick, Lóbl, Ernst nem helyeselték. A direktórium hibája az volt, hogy hallgatott. Mayer kijelentette, mindenki saját felelősségére megy. Szerdán ő és Nagy beszédartásra mentek, tehát távollétükben határoztak. (...) Vonatot sem rendeltek. (...) Mire a kerületi üléstről visszajöttek, a vonat már elindult. (...)

Nagy István előadja, hogy Budapesten a propagandavezetővel (Szamuely Tiborral – a szerk.) tárgyalt, aki a terv végrehajtását a győri munkásság döntésére bízta s direkt kérdéseikre nem válaszolt. (...)

Müller Károly: ...a szálak Győrnél messzebbre nyúlnak. (...)

Dobó Sándor fenntartja indítványát. Emberéletről van szó, a hibákat ki kell deríteni, a tárgyalás a nyilvánosság elé tartozik. Gyenge volt a direktórium, mert a végzetes kalandot megtiltania kellett volna, sőt letartóztatni forszírozóit. (...) Legnagyobb felelősség Mayeré. Győrt mentsük ki, ha tudjuk, de még itt se fejtjük ki ellenállást, ha csak a győzelemről biztosak nem vagyunk. (...)

Szabó József: A vonatra a személykocsikat a direktórium parancsolta. Reflektál Pogány és Nagy beszédére. Miért nem világosították föl a munkásságot, hogy nem rendeletről van szó. Ismerteti Stick és Lóbl szerepét. Bírálja a direktórium eljárását, magánügyben tudtak tárgyalni és képesek voltak ily címen kidobni valakit. Nagy István szólt volna csak egy szót, hogy nem a direktórium rendeli, a vagongyáriak nem mentek volna bele. Elfogadja Dobó indítványát.

Gergely Aladár (...) indítványozza, küldjenek koszorút a komáromi temetésre.

(...)

Az ülés egy órákor végződött.”

Tehát már negyedikén.

* * *

Miközben zajlott a győri munkás- és katonatanács mindvégig indulatos, zaklatott ülése, negyvenöt kilométerrel odébb, a szomszédos Komáromban komor csendben végezték munkájukat a hivatalos halottszemle résztvevői: orvosok, közigazgatási hivatalnokok és a megszálló cseh hatóságok hatalmi megbízottai.

Utóbbiak elsősorban arra vigyáztak, hogy a május elsejei emberirtás magyar áldozatain lévő külsérelmi nyomokról a legcsekélyebb adat se kerülhessen a jegyzőkönyvbe. A légionisták ugyanis szörnyű kegyetlenséggel mészárolták le az útjukba kerülő, még élő sebesülteket. Szigorú rendszabályokkal tartottak távol mindenkit a halottszemlének még a környékéről is. Sietni kellett a tetemek elhantolásával, mert oszlásnak indultak a tavaszi időjárásban. Amennyire emberileg lehetséges volt, példaszerűen lelkiismeretes munkát végeztek a halottszemle orvosai, polgári intézői. Annál ridegebben mellőztek mindenféle emberiességi követelményt a megszálló katonai és politikai tényezők. Hiába kérték, sürgették ismételten a győri direktórium képviselői az együttműködést, merev elutasításban részesültek. Még a temetésre sem engedtek át senkit a tanácskormány által ellenőrzött oldalról. Azt is kegynek tekintették, hogy megbízottaik jelenlétében lemásolhatták a győriek a halottszemle másodpéldányát az innenső parton, a vörös határőrség helyiségében.

Laponként adták ki kezükből másolásra, s laponként rögtön vissza is vették a harminchat gépelt oldalnyi jegyzőkönyvet. Terjedelmi okból le kell mondanom az egész dokumentum közreadásáról, de az alább idézendő jellemző részletek is teljes értékű bizonyítékkul szolgálnak a halottszemle végzőinek lelkiismeretes munkájára.

Különösen fontos a 26. sorszámmal jelölt leírás, mert ez arra a Mayer Lajosra vonatkozik, akit utólag egyedül tettek felelőssé a komáromi tragédiáért a bolsevista hatalom győri vezetői. Ezt a felelősséget hallgatóságosan a budapesti kormányzat is helybenhagyta, mert a történekeért sem erkölcsileg, sem politikailag, sem büntetőjogilag senkit el nem marasztaltak. A győri városi-megyei direktórium lemondatására is csupán taktikai okból, a népharag lecsendesítése érdekében került sor.

A jegyzőkönyvkivonat betű szerinti hű szövege:

* * *

„JEGYZŐKÖNYV

felvettett Komáromban a róm. kath. temetőben 1919. évi május hó 3-án alulírottak jelenlétében a folyó évi május 1-jén történt összeütközés alkalmával elhalt egyének hullaszemléjekor.

1. számú bulla: A 20-22 évesnek látszó középtermű, gesztenyebarna hajú, kék szemű, bajusztalan férfi hullán különösebb ismertető nincs. Ruházata: fekete civil kabát, fekete nadrág, rövid fehér harisnya, fehér gaty, halványkék ing, kötött berlini kékszürke nyakravaló.

(...)

7. számú bulla: középtermű, gesztenyebarna hajú, kék szemű, nyírott, vörös bajuszú férfihulla, 28-30 évesnek látszik. Ruházata: fekete civil felöltő, sárgás kabát, kék posztómellény és nadrág, fehér gaty, sárgacsíkos, puhagalérú ing, kötött nyakkendő.

Zsebében találtatott: kettő db. kis kulcs és 38 fillér készpénz.

(...)

26. számú bulla: Jól megtermett, magas férfihulla, haja barna, ritkás, szemei kék, 30 év körüli, felső fogazata hiányos. Ruházata: polgári kékes télikabát, zöldes alsókabát, amelyen piros szalag (szocialista jelvény) van, mellénye hasonló szinti, csíkos, fehér ing, fekete kötött nyakkendő, a nadrág színe alsókabátjához hasonló, kékes rövidgaty, sárga harisnya, zsebeiben üres pénztárca volt.

Találtatott a győri postahivatalnak 1911. július 13-án 850. szám alatt Muttyánszky Solymár címre 2 kg 600 gr súlyú csomag feladását igazoló postai feladóvevény. A Magyar Vagon- és Gépgyár „Egyetértés” Tornaosztálya által kibocsájtott ülőhelyre szóló jegy. Németh Antal és Mayercsák Gyula névjegyei. A magyarországi szociáldemokrata párt Mayer Lajos Simor tér 19. szám, névre szóló könyvecske, mely a győrszigeti L. sz. szocialista pártkör bélyegzőjével van ellátva. A Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetsége által 11094. szám alatt Mayer Lajos nevére kiállított tagsági könyv, mely szerint Budapesten 1889. évben született s a szövetségnek második osztályában 1917. évi október hó 1-je óta tagja. Mayer Lajos fényképe, mely a hullával azonos. Egy darab húszkoronás lebélyegezetlen bankjegy, egy karikára fűzött öt darab kulcs. Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezete Országos Egyesületének alapszabályai. A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete, valamint az Ipari és Közlekedési Tisztviselők Országos Szövetsége között létesítendő kollektív szerződés tervezete. Győr város

polgármesterétől »Mayer Lajos úrnak tb. főmérnök, Vagongyári mérnök Győr« címzéssel ellátott hivatalos boríték. Győri Újság XII. évfolyamának 97. száma. »Magyar Vagon- és Gépgyár Részvénytársaságtól t. Mayer Elvtársnak helyben, Autóosztály« címzésű boríték. »Reakciós szervezkedés a városházán« című irat. »Hüch wolgb. Herrn Lajos Mayer Győr, Vagongyár« címre szóló képes levelezőlap. A pólai k.u.k. matrosen korps. által 1911. december 8-án kiállított Erlaubnisschein Mayer Lajos névre szól. A.M. SZ. üzemi választmányok. Az »Amos Gépészmérnöki Szakosztályának 1919. január 25-iki ülésében javasolt változtatások« című irat. Ifj. Kecusz Károly névjegye. Fürst Miksa szombathelyi lakos (Kisfaludy utca 51.) 1918. november 20-án, Kedves Mérnök Úr!-nak címzett levele. Mayer Lajos okleveles gépészmérnök névjegye. Magyar Tanácsköztársaság Győrvárosi és Megyei Direktórium által Mayer Lajos és Müller Nándor részére kiállított meghatalmazás. Mayer Lajos okl. gépészmérnök és győri Vagongyár közötti viszonyról »Jelentés«. Mayer Lajos által aláírt beadvány a »Magyar Kir. Honvédelmi Minisztérium«-nak. Munkásügyi Panaszbizottsága magántisztviselők részére, Budapest« címmel. Győrváros élelmező hivatala által 1919. április 27-én Mayer Lajos névre kiállított és 1919. október 31-ig érvényes igazolvány. Virgil aláírással Budapesten 1912. XII. 2-án Kedves Businak címzett levél. A Magyar Mérnök és Építész Egylet győri osztályának 132. számmal jelzett és múlt évről szóló 4 darab tagsági díj nyugta. Dr. Halmi Gyula névjegye. »Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetsége ügyrendje« című irat. A Művezetők Országos Szövetsége alapszabályai című könyvecske. A nyomozat szerint Hévey István győrszigeti állami elemi iskola igazgatója az elhaltak rokona. Felismertetett Jungbluth Ferenc komáromi pénzügyi tisztviselő által is. (...)

51. számú hulla: Középtermetű, izmos, sötétbarna hajú, 28 év körüli, erős szemöldökű, fekete, rövid, gyérbajuszos, világosbarna szemű, ép fogazatú, gömbölyű arc, kemény tenyér. Ruházata: katonaing, vászongatya, kékes katonablúz és nadrág. Nyakában egy zsinegen, egy 10 filléres nagyságú Mária-érem.

(...)

93. számú hulla: Középtermetű, lesoványodott, gyenge 20 év körüli férfihulla, dús, hosszú barna hajjal, kék szemekkel, borotvált arccal és bajusszal, ép, rövid fogakkal. Különös ismertető jele nincs. Ruházata: rövid télikabát, katonablúz, fekete kamgarnadrág és mellény, civil fehér ing lebajtott gallérral,

finom kék betéttel, fekete kötött nyakkendő sárga nyakösszeszorítóval és nyakkendőcsiptetővel. Alsónadrágja német szabású.

Zsebében egy piros gomb (szocialista jelvény), egy nádból való kis cigarettaszipka, egy kékcíkos zsebkendő, melynek egyik végében H betű van piros pamutból bevarrva s egy »Május 1. 1919.« jelvény

(...)

99. számú hulla: Erős, izmos, magas homlokú férfihulla, haja elől hiányzik, hátul hosszú, vöröses arca gömbölyű, szeme szürke, arca borotvált, bajusza hosszú, vöröses. Különös ismertető jele nincsen. Ruházata: Fekete cheviot télibeecs, katonablúz, alatta munkásblúz, barnás kockás mellény, munkásing, munkásgatya, kék katonanadrág, szíjjal összetartva, kékes lábszárvédő és kapca. A hulla vízből fogatott ki.

K.m.f.

Dr. Gaal Jenő s.k.

városi t. főorvos

Dr. Biringer Mór s.k.

rendőrorvos

Dr. Lipscher Mór s.k.

kórházi igazgató-főorvos

Dr. Mezey János s.k.

megyei t. főorvos

Farkas Béla s.k.

jegyzőkönyvvezető

Weissenbacher s.k.

jegyzőkönyvvezető

Olvashatatlan aláírás

jegyzőkönyvvezető

Édes János s.k.

jegyzőkönyvvezető

* * *

A fenti jegyzőkönyvben felsorolt áldozatokat holtan szállították a komáromi katolikus temetőbe. De az itteni tömegsírba nem kilencvenkilenc, hanem száztizenhét halottat temettek a megszálló cseh katonai hatóságok. Az eltemetettek pontos számát maguk a csehek közölték

hivatalosan Wajdits Bélával, a győri direktórium nevében intézkedő politikai vezetővel.

A tragédiát súlyosbító magyarázata van a kilencvenkilenc és a százti-zenhét közötti különbözetnek. Ugyanis a vérfürdőt rendező cseh légionisták számos komáromi foglyot ejtve, közülük tizennyolcat kivégeztek. Névsoruk a következő:

1. NAGY SIMON, 15 éves, róm. kath. vallású molnárinas, lakik: Komáromban, Citrom utca 22. szám alatt.

2. IVANICS JÁNOS, 23 éves, róm. kath. vallású földműves, lakik: Komáromban, Csillag utca 10. szám alatt.

3. KISS JÓZSEF, 19 éves, róm. kath. vallása napszámos, lakik: Komáromban, Polgár utca 11. szám alatt.

4. RÓKA JÓZSEF, 21 éves, róm. kath. vallású cipész, lakik: Komárom megye, Ács községben.

5. PIRSTITZ JÓZSEF, 27 éves, református vallású pék, lakik: Komáromban, Czigány tér 2. szám alatt.

6. SZENDREI JENŐ, 22 éves, izraelita vallású, nyomdászsegéd, lakik: Komáromban, Citrom utca 15. szám alatt.

7. DVORNICSEK NÁNDOR, 20 éves, református vallású hentes, lakik: Komáromban, Vágdunasor 44. szám alatt.

8. DÉKÁNY ISTVÁN, 21 éves, református vallású halász, lakik: Komáromban, Czigány tér.

9. CSUTI JÁNOS JÓZSEF, 20 éves, róm. kath. vallású pincér, lakik: Komárom-Újvárosban.

10. VARGA FERENC, 19 éves, róm. kath. vallású gyári munkás, lakik: Komárom megye, Izsa község.

11. LENGYEL FERENC, 21 éves, róm. kath. vallású munkás, lakik: Komáromban, Erzsébet-szigeten.

12. JANKULÁR JÁNOS, 21 éves, róm. kath. vallású munkás, lakik: Komárom megye, Udvard községben.

13. GANZER GYULA, 21 éves, róm. kath. vallású munkás, lakik: Komáromban, Tó utca 24. szám alatt.

14. KECSKÉS ZSIGMOND, 28 éves, református vallású fuvaros, lakik: Komáromban, Hosszú utca 15. szám alatt.

15. MÁRTON KÁROLY, 34 éves, református vallású mázoló, lakik: Komáromban, Ősz utca 9. szám alatt.

16. BARÁTH ISTVÁN, 29 éves, róm. kath. vallású bádogossegéd, lakik: Komáromban a Nádorvonal soron.

17. PARADI JÁNOS, 19 éves, róm. kath. vallású zenész, lakik: Komáromban, a Pihegő utcában.

18. PETROVICS ISTVÁN, 47 éves, róm. kath. vallású hivatásos tűzoltó, lakik: Komáromban, Csillag utca 9. szám alatt.

Május 4. vasárnap

Pirkadatkor egyik pillanatról a másikra heves lövöldözés támadt Hatvan városában. Rajtaütéssel lepték meg a várost azok a Budapestről jött különítményesek, akik a fővárosba menekült hatvani direktórium segítségkérésére érkeztek visszaállítani a vörös uralmat.

Chlepkó Hantos Ede népbiztos utasítására Cserny József terrorista parancsnok irányított Hatvanba harminc Lenin-fiút Bertók József vezetésével. A két teherautóval helyszínre robogó különítmény első dolga volt a Grassalkovich-kastélyban lévő iglói géppuskások megtámadása, de Bertók József úgy látta, hogy nem fognak boldogulni az elszánt iglóiakkal. Ezért Bertók még kora reggel erősítést kért telefonon Cserny Józseftől.

Az erősítés érkezéig vitték véghez az eltervezett leszámolásokat. Hajdú Aladár negyvenéves fűszerkereskedőt a lakásán ölték meg két pisztolylövéssel. Kobovits Bogdán vörösőrt szintén az otthonában végezték ki – előbb szuronnyal megvakították, majd lelőtték; Németh József vörösőrt az utcán, menyasszonya mellett lőtték agyon. Mindkettőjüknek kötelességzegést róttak a terhére, amiért nem keltek a direktórium védelmére.

Mészáros József ötvennyolc éves cukorgyári munkás a lányáért aggodva hagyta el lakását. Eltévedt golyó oltotta ki életét. Hittl Vencel célzott lövéstől halt meg: a látottaktól ijedtében futni kezdett, a terroristák menekülőnek hitték és megölték.

Órákon belül a helyszínre vezényelték a hétszáz fős Jakab-féle karhatalmi zászlóaljt. Ez reménytelenné tette az iglói géppuskások ellenállását. Megadták magukat. További sorsuk ismeretlen.

* * *

A csehek előrenyomulása Egerben is általánossá tette azt a hiedelmet, hogy a vörös uralom percei meg vannak számlálva. Hozzáfogtak a polgárok a korábbi rend helyreállításához.

Amikor a tanácsköztársaság helyi tisztviselői értesítették erről a fővárost, onnan útba indították a Tormássy-féle karhatalmi zászlóalj a mozgolódás letörésére.

Értesülve a vörös különítmény közeledtéről, Sárbogárdi Mészöly Géza negyvenhárom éves őrnagy fölszedte a síneket a Tormássy-zászlóalj hozó szerelvények előtt. A különítményes alakulat mégis behatolt a városba és megkezdte az ellenforradalmárok letartóztatását. Sárbogárdi Mészöly Géza feleségével együtt elmenekült otthonából. Az volt a szándéka, hogy ideiglenesen a Várállomás melletti őrházban kér menedéket, mert tudomása szerint ott megbízható vasutas teljesített szolgálatot.

Időközben azonban a Várállomás környékét is ellepték a vörösök, s lesben álltak a mondott őrházban. Alig toppant be Sárbogárdi Mészöly Géza, nyomban ledöfték szuronnyal. Így, sebesülten próbált elmenekülni. A nyomába eredő vörösök több lövéssel leterítették, majd hozzá rohantak és összeszurkálták. Közelről látva a feleség, mint koncolják fel a férjét, ájultan zuhant a sínek közé.

* * *

A román offenzívától szétzilálódott, elhanyagolt és a hátrálásban züllesnek indult vöröscsapatok önellátásuk biztosítására fosztogatni kezdtek a Tápió melléki falvakban. Megfékezésükre polgárőrség szervezéséhez látott Tápióbicskén Trupolai János csendőr őrmester. Kezdetben hatékonynak bizonyult az önvédelem. Lefegyvereztek sok rekviráló vöröskatonát. Akik tűzharcba bocsátkoztak velük, azokat megsemmisítették.

Látva a vörös vezetők, hogy komolyabban is bajba kerülhetnek, gyorsan rendezték soraikat. Szabályos ütközetben törték le a hirtelen alakult és a vörösöktől zsákmányolt fegyverekkel védekező polgárőrséget. Höfner István harminckét éves budapesti kereskedő, ezredparancsnok,

Bienenstock Ármin harmincegy éves budapesti vasmunkás, politikai megbízott és Török István huszonnyolc éves szolnoki végrehajtó gyakornok, századparancsnok irányításával hamarosan leverték a kis létszámú önvédelmi csapatot.

Domonkos Imre csendőr őrmester tűzharcban lelte halálát. Trupolai János csendőr őrmestert, a polgárőrség szervezőjét többedmagával foglyul ejtették. Bienenstock Ármin politikai biztos rögtön halálra ítélte Trupolait, de mielőtt kivégeztette, véresre pofozta. Hosszú István földműves halálát akként tetézték szenvedéssel, hogy először belelődöztek, majd összeszurkálták. Pozsgay Sándor földművesnek azért kellett meghalnia, mert köpéssel fejezte ki véleményét a vörösökről. Szándékosan lődöztek bele úgy, hogy egy ideig életben maradjon. Hiába siettette, hogy lőjék már agyon, ezt csak akkor tették meg, amikor elvesztette eszméletét.

A többi foglyot megkínózták és elzárták azzal a céllal, hogy forradalmi törvényszék elé kerüljenek. Bosszújuk betetőzéseként a kivégzettek és elfogottak házait feldúlták a vörösök. Ugyanezt tették a csendőrlak-tanyával is.

* * *

Vörös tengerészdandár vonult keresztül a Jászságon. Pihenőt tartottak Jászkarajenőn a délelőtti folyamán. Dobák Imre huszonkilenc éves földműves, közlegény a községháza előtt üldögélt az árokparton. Tíz és tizenegy óra között arra vezetett az útja a negyvenegy éves Kósa József helybeli plébánosnak és káplánjának, a harmincéves Hornyik Károly segédlelkésznek.

A közeledő papok láttán Dobák Imre fölállt, fogta a karabélyát és megszólalt, se beszéd, agyonlőtte a mit sem sejtő Kósa József plébánost. Hornyik Károly káplán fennhangon imádkozni kezdett, mire Dobák őt is lelőtte. Holtan rogyott a segédlelkész a szintén halott plébánosra. A gyilkos pedig nyugodt léptekkel odébbállt a vállára vetett karabéllyal.

Amikor tettéért kérdőre vonta Verő Henrik, a tengerészdandár parancsnoka, indokként csak annyit mondott, hogy gyűlöli a papokat. Ha rajta múlna, valamennyit kiirtaná. Magyarázatát elfogadták.

* * *

Tiszavárkonyba visszatértek a vörös tüzerek, bosszút állni a másodikai megszegyenítő lefegyverzésükért. Suck ezredparancsnok vezette a megtorló akciót. Mindenki menekült előlük, ahogy tudott, csak a vörösökkel rokonszenvezők maradtak a faluban. Ők, akik hagyományosan félték a csendőrségtől, foglyul ejtették Megyery Antal csendőr őrmestert, aki két nappal korábban a vörös tüzerek lefegyverzését irányította. A diktatúrát pártoló helybeliek a lakásán fogták el Megyeryt, s miközben a község házára hurcolták, a felismerhetetlenségig összeverték. Amikor vizet kért, egy marék sót tömtek a szájába.

A vörös tüzerek nem bántalmazták. Halált mondtak rá, az ablakhoz vitték, és odakiáltották a kint várakozó csőcseléknek: *„Utoljára látjátok élve ezt a híres fehért! Mindjárt lógni fog!”*

Megyery Antal megjegyezte, hogy ő ugyan egy ujjal se bántott senkit, de ha ennek ellenére meg kell halnia, hozzá is, meg a vörösökhöz is méltóbb lenne a katonáknál szokásos golyó általi kivégzés. *„Legyen úgy” – mondta Suck ezredparancsnok. Megyery Antal maga választhatta meg vesztőhelyét a község háza kertjében. Be akarták kötni a szemét, de nem engedte. Terpeszállásban megvetette a sarkát, s amikor ráemelték a puskacsöveket, a kivégző osztag szemébe nézve kiáltotta: „Éljen a haza!”*

Bátorsága annyira meglepte a vörösöket, hogy csak késlekedve, Megyery Antal siettető fejbőlintása után szántak rá magukat a sortűzre.

* * *

Ugyanaz a debreceni terrorcsapat, amely előző napon megölte és kirabolta a tilajpusztai intézőt, most a Poroszlóval szomszédos Borsodivánka ellen hajtott végre rajtaütést. Puska- és gépfegyvertűzzel rohmozták meg a falut. Kiss Ernő szentistváni segédjegyző az utcán rekedt, célba vették és lelőtték.

Egyébként ezt a terrorcsapatot még Stern Mózes szervezte és akkor adta át a parancsnokságot Nagy József hentessegédnek, amikor menekültek a Debrecenbe bevonuló románok elől. Stern Mózes ezután jelentkezett Szamuelynél, aki beosztotta őt a különvonathoz tartozó Lenin-fiúk közé.

* * *

Szamuely Tibor különvonata Cegléd és Szolnok között félúton, az abonyi vasútállomás tározóvágányán állt. Innen vitette magát reggel itélkezni Szolnokra gépkocsival a teljhatalmú vésztörvénytörvényes elnök. A nyitott, sötét zöldesbarna tábori személygépkocsi IV. Károly száműzött magyar királyé volt, a különvonat pedig József királyi hercegé. Lapos tehervagont kapcsoltak ehhez a luxus magánvonathoz, hogy helye legyen a személykocsinak, a hozzá tartozó gurítórampának és egy gyors-tűzelő ágyúnak.

Az autó hátsó ülése mögé rögzített géppuskát szereltek, hogy bármely pillanatban, robogás közben is használni tudják. Ezenkívül fölös számú karabéllyal, pisztollyal, kézigránáttal rendelkezett a háromtagú testőrsoport, amelyhez a gépkocsi vezetője, Dékány István is tartozott.

Mielőtt elindult volna Szamuely Szolnokra rögtönbíráskodni a letartóztatásban lévő ellenforradalmárok felett, két abonyi férfit halálra ítélt. Az ítélet végrehajtását ezúttal is a Debrecenből menekült Stern Mózesre bízta.

Piros Jenő harminchét éves kereskedőt és K. Molnár József István harminchat éves földművest akasztotta fel Stern Mózes ugyanarra a fára, amelyiken előző nap Sarudi Bélát fojtotta meg a kötél. Először Piros Jenővel végzett az alkalmi hóhér. Amikor kiszenvedett az áldozat, K. Molnár József Istvánnal vétette le a hurokról, hogy aztán őt akassza a helyére.

* * *

Az abonyi akasztások után Stern Mózes Szolnokra sietett, ahol Szamuely Tibor már javában osztogatta a halálos ítéleteket a Lenin-fiúk által szigorúan őrzött városházán. Szamuely a már ismert lista alapján tudta, kit akar megfosztani életétől, ezért egy-egy eléje állított emberre alig néhány percnyi kihallgatási időt fordított. Ezt is csak azért, hogy a kihallgatott esetleg rávall valamely még felderítetlen ellenforradalmárra.

Tizenhat emberre mondott halált a sorozatban zajló rögtönbíráskodással. Sorrendben adta a kivégzők kezére az elítélteket:

BENEDEK JÁNOS,
 BERGER ALBERT negyvenegy éves szállító.
 KIRÁLYI ÁRPÁD huszonnégy éves tüzér főhadnagy.
 MATYASOVSZKY JÓZSEF főhadnagy.
 ZALÁN ZOLTÁN huszonkét éves hadnagy.
 RÓTH ERNŐ győri illetőségű személy.
 GUNSZT SÁNDOR negyvenhat éves bankigazgató.
 DR. ENGEL SÁNDOR harminckét éves ügyvéd.
 IFJ. ZELEI JÁNOS huszonöt éves ügyvédi írnok.
 STÖGERMEJER ANTAL ötvenegy éves halkereskedő.
 DR. HAJDÚ BÉLA negyvenöt éves vármegyei ügyész.
 NÉMETH PÁL törzsőrmester.
 SPILLER ALADÁR harmincnyolc éves fuvaros.
 SIMONYI PÁL negyvenkét éves árvaszéki ülnök.
 ZAKARIÁS MIHÁLY huszonöt éves élelmiszer-szállító.
 ZAKARIÁS ISTVÁN negyvenhat éves élelmiszer-szállító.

A lefogottak között volt Mellinger Endre tizenhat éves kereskedelmi tanuló is. Egyedül ő mert szembeszállni Szamuelyvel a foglyokat megbénító általános rémületben. Vérengző fenevadnak nevezte a halálos ítéleteket egykedvűen osztogató népbiztost. Szamuely erre tizenhetediknek a serdülő fiút is a kivégzendők közé parancsolta.

Négyes-ötös csoportokban kísérték a szolnoki római katolikus temető árkába az elítélteket. Itt futószalagszerű gépiességgel lőtték agyon őket. A végrehajtásért Stern Mózes és Gerlei Géza tette felelőssé Szamuely. Az egymást váltó kivégzőosztagokban Kerekes Árpád, Kovács Lajos, Kámán József és Sturz Károly vitte a főszerepet. Számos Lenin-fiú, köztük Gábor Antal biztosította a leszámolást. Tömegsírba temették a kivégzetteket. Mint az az ölfát, keresztbe rakott rétegenként fektették egymásra a holtakat s az egész hekatombát leöntötték oltott mésszel.

Tizenharcadiknak László Imre negyvenkét éves vasúti előjáró került a tömegsírba. Munkásellenes híre miatt gyűlöltek a vasutasok. Szamuely elé kísérték, de az nem foglalkozott vele. Azt mondta, tegyenek a vasutasok, amit akarnak. Úgyis tudta, mi a szándékuk. László Imrét a temetőárokba vitték, ahol valóságos dührohammal lövöldözte szitává

három vasutas vöröskatoná: Zubek Lajos, K. Bozsó Károly és Munkácsi István.

Szamuely felesége, Szilágyi Jolán haláláig hősökként tisztelte a Lenin-fiúkat. 1945 után valamennyi még életben lévővel kapcsolatot keresett, nemcsak a mai Magyarország területén, hanem az utódállamokban és a Szovjetunióban is. Egyikük, a Szolnokon terroristaként szereplő Gábor Antal a következőt írta meg s küldte el neki:

„...Mikor a Különítmény megalakult, sietve jelentkezünk Tibi elvtársnál, pedig tudtuk, hogy a harcok és feladatok eléggé nagyok lesznek. És Tibi ismerte a nagy Orosz Forradalmat, tevékenyen részt vett benne, és tevékeny munkatársa volt Lenin elvtársnak is. És így nagy volt a szeretet és bizalom hozzá.

Egy jelenet, ami Szolnokon történt, amikor az akkori hadügyi népbiztos, Böhm is ott tartózkodott, és mi a Városházán intéztünk ügyeket. Akkor Böhm hozzánk jött, és pesszimista beszédével felháborította Tibi elvtársat. Tibi meg mi is annyira ellene voltunk, hogy ez után a nagy differencia után következő gyűlésen Tibi elvtárs is beszélt, és úgy látszott, használt neki, hogy előzőleg jól megmondta Tibi elvtárs a véleményét. És mikor Böhm elment, hozzátette Tibi elvtárs, hogy a munkásnak szívből való, egyszerű elvtársakra van szüksége, és nem ügynökökre, akik csak beszélnek, de nem tesznek semmit. Mi ezt azután a vonaton mindjárt tovább megtárgyaltuk, és erre a mi szintén felejtethetetlen Kerekes Árpád elvtársunk megjegyezte, hogy ezek ellen még jobban kellene harcolni, mint a nyílt ellenség ellen. (...) Erre Tibi elvtárs ezeket mondta: – Mi nem szívesen mentünk velük a Tanácskormányba, és ezeknek az eltávolítása a munkásmozgalom érdekében feltétlenül fontos.”

„HADSEREGPARANCS

1919. május hó 4.

Szolnok visszavétele a fiatal Vörös Hadsereg történetében örökké fényes nap marad. (...) A Magyar Tanácsköztársaság forradalmi kormányzótanácsának határozatából kifolyólag a kormányzótanács és a hadsereg-főparancsnokság köszönetét és elismerését fejezi ki a halálmegvető bátorsággal harcolt Szamuely elvtársnak, a szolnoki ütközetet vezető Steinbrück elvtársnak, az ütközetben részt vevő Seidler, Böhm, Cosimus, Gábor Mózes és Moussong elvtársaknak.

*Elrendelem, hogy jelen parancsom valamennyi csapattest katonái előtt köz-
hírré tétessék.*

(...)

*Böhm s.k.
hadsereg-főparancsnok."*

* * *

Ágoston Péter radikális politikus szociáldemokrataként lett a kormányzótanács népbiztosa és Kun Béla helyetteseként működött a külügyek intézésében. Naplót vezetett a tanácsköztársaság ideje alatt.

„Május 4.

(...)

Tizennégyezer-nyolcszáz munkás vonult fel Budapest utcáin egy nap fegyverkezve fel s mi fegyverszünetet kértünk csehtől és románoktól. A csehek s románok egyformán durva göggel feleltek. Teljes megadás, minden vasúti anyag kiszolgáltatása stb. A románok bizottságot akartak Pestre küldeni, amely itt minden hatalommal rendelkezik.

Választani nem lehetett. Meghalni fejünket lehajtva a bárd alá, vagy meghalni fegyverrel a kezünkben. Mi az utóbbit választottuk. Fegyverkezünk és csapatot csapat után küldünk a frontra."

Szegeden ezt írta naplójába dr. Kelemen Béla nyugalmazott főispán:

„Az alsóvárosi templomban megtartott istentiszteleten a tisztikar rangjelzésekkel a galléron és nemzetiszínű sapkarózsával jelent meg. Ezen ünnepi alkalommal a templom zsúfolásig tömve volt. Mindenütt öröm az arcokon. Páter Zadravetz István gyönyörű szentbeszédet tartott, s az »Én vagyok a jó pásztor« testamentumi szövegére támaszkodva beszélt a krisztusi internacionáléről: a hazaszeretetről, amelynek össze kell fognia az emberiséget, hogy a világ újból lángba ne borulhasson, de amely mellett egy más érzés is jogosult, a honszerelem érzése: jog a hazát szeretni, a hazát védeni, hazafiaknak lenni. Nagyhatású beszéde megnyugvást keltett mindenütt."

Május 5. hétfő

Hajnalban vasúti szerencsétlenség történt Gödöllőn. Mivel a csehek általános támadása pánikszerű védekezésre kényszerítette a budapesti vörös kormányt, hajsolt tempóban indították frontra egyik szerelvényt a másik után a miskolci vonalon az újonnan fölfegyverzett munkásalakulatokkal.

Gödöllőn, ahova visszavonult Szolnokról a Vörös Hadsereg főparancsnoksága és vezérkara, különösen nagy volt a pálya túlterheltsége. Az egymásba szaladó vonatok okozta szerencsétlenségben öten meghaltak, huszonnyolcan súlyosan sebesültek. Százakra menő volt a könnyebben sérültek száma.

* * *

Részlet a Miskolczi Munkás e napi, helyi eseményt felidéző utólagos tudósításából:

„A város megszállása után három nappal inkognitóban jött ki a gyárba két cseh tiszt, hogy a helyzetről kémkedjék. Azután egy bizottság akart a csehek részére nagyobb rendelést végezni a vasgyárban. Később megérkezett a vasúti vonalon Krisko Bohus csehszlovák kormánybiztos Esner vasúti főfelügyelővel, és a diósgyőri műúton két század cseh katona felfejlődött és megszállta a gyárat.

Krisko sietett az összehívott vezetők előtt kijelenteni, hogy a gyár a csehszlovák állam tulajdona, és ugyanezen nyilatkozatát megismételte a munkásság előtt is. A munkásság vezetői tiltakoztak az ellen, hogy a megszállást véglegesnek jelenthesse ki valaki, hivatkoztak a párizsi békekonferencia döntésére.

Krisko azonban ragaszkodott előbbi kijelentéséhez, és hozzátette, hogy a gyár hivatalos nyelve ezentúl a tót, és mindenkinek meg kell tanulnia tótul.

Ennek hatása alatt a vasgyárból százas csoportokban szöktek át az emberek Emődre, ahol jelentkeztek a Vörös Hadseregbe való felvételre. A munkások közötti nyugtalanságot fokozta a Miskolcon kiragasztott plakát, hogy minden tizennyolc éves férfúinak jelentkezni kellett összeírás céljából, amelyet ők úgy magyaráztak, hogy a jelentkezés sorozás végett történik. Ennek eredménye

az lett, hogy mintegy hétezer ember hagyta el a gyárat, és átszökött a Vörös Hadsereghez.”

* * *

Sem az 1919-es, sem az 1945 utáni kommunista uralom vezetői soha semmiféle nyilatkozatot nem tettek az ország nyilvánossága előtt arról a tömegmészárlásról, amelyet a cseh légionisták vittek véghez Komáromban. Május 5-én még lépten-nyomon látszottak az elsejei népirtás áldozatainak, sebesülteinek sűrű vérfoltjai a Duna-híd pályatestén. Kun Béla látta ezeket a vérfoltokat, de azokról élete végéig hallgatott a közvéleménynek szánt megnyilatkozásaiban.

A tanácskormány külügyi népbiztosa és tényleges vezetője uralmának ideje alatt először és utoljára találkozott e napon megszállt területen ellenséges politikussal. A szociáldemokrata Vavro Srobár, a prágai kormány teljhatalmú minisztere volt ez a politikus, aki diktátori hatáskört kapott Magyarország csehek által már megszállt és még megszállandó területére. Kun Béla a közös szocialista világnézet alapján remélte, hogy szót érthet Srobárral, kieszközölheti nála a fegyverszünetet a csehszlovákok számára messzemenően előnyös feltételekkel. Ezért kérte Kun Béla Srobártól a bizalmas találkozót.

Erre vonatkozik Kun Béláné alábbi emlékezése:

„Egy reggel Kun Béla megkérdezte:

– Eljön velem Komáromba? A csehszlovák szociáldemokrata miniszterelnökkel, Tusárral találkozom. (Kunné tévesen cseréli fel Srobárt Tusárral – a szerk.)

Örömmel mentem vele.

A bennünket fogadó vöröskatonákat Kun Béla visszaküldte őrbelyükre. A gépkocsi, kíséret nélkül, egyedül érkezett a komáromi hídboz.

Kun Béla kiszállt.

– Mindjárt jövök – mondta. – Várjon meg.

Avval már ment is gyors léptekkel, át a hídon, a Duna túlsó partjára. Ide-látszottak a csehszlovák határőr katonák.

Eltelt húsz perc, félóra, egy óra, úgy lehet még több idő. Kun Béla még mindig nem tért vissza.

Álltam a gépkocsi mellett. Vártam. Rettenetes érzésem volt. »Mi történt vele? Visszajön-e?«

Egyszer csak látom, jön a hídon vissza, felém, ugyanolyan gyors léptekkel, mint ahogy odament.

Mikor odaért hozzám, csak annyit mondott:

– Ne haragudjon, hogy megvárattam... – Aztán már a kocsiban: – Hiába minden. Ezekkel az »elvtársakkal« sem odaát, sem itthon nem lehet egységre jutni.”

* * *

Ugyanezen a délelőttön szinte valamennyi győri közhivatal és illetékes személy a komáromi vérengzés okozta következményekkel foglalkozott. Az eltűntek kétségbeesett hozzátartozói nem tágitottak a városházáról és a megyeházáról, mert azt remélték, hogy az előző nap újonnan választott városi és megyei direktórium inkább képes lesz kideríteni eltűnt szeretteik sorsát, mint a tragédiáért kárhozottat előző vezetőség. De most is csak a már ismert választ hallhatták: a csehek egyetlenegy halottat sem hajlandók átadni, sőt a temetés pontos idejét sem közlik, ha ugyan meg nem történt már az elhantolás.

A vagongyárban, az ágyúgyárban és a többi győri üzemben tüzetes ellenőrzéssel állították össze reggel óta a hiányzó személyek névsorát. Aztán ellenőrizték, mi az oka a hiányzásnak, részt vett-e a komáromi akcióban a távollevő, s ha igen, sebesült-e, avagy hősi halált halt. Mivel igen sok volt a vidékről bejáró munkás, háromtagú bizottságot menesztettek Dél-Komáromba, Szönybe és az érdekelt jobb parti községekbe, hogy derítse fel azokat a sebesülteket, elhaltakat, akiknek sorsa még ismeretlen, s gondoskodják a győriek hazaszállításáról, akár holtak, akár sebesültek.

E zaklatott intézkedések közben kapták Almásfüzitőről az értesítést, hogy három holttestet vetett partra a Duna a község határában. Mindhármukon világosan felismerték a halálos fizikai sérülések nyomait. A náluk talált iratok alapján személyazonosságuk is megállapítható. Szász Péter és Jager József a vagongyár alkalmazottja, Hegyesi Andor az ágyúgyár művezetője.

* * *

Tüntető célzattal, erős karhatalmi fedezettel Körmendre kísérte a vörösőrség a járás falvaiból az ellenforradalmisággal gyanúsított személyeket. De a körmendiek nem a hatalommal, hanem a letartóztatottakkal rokonszenveztek. Egyre fenyegetőbben követelték szabadon engedésüket. Amikor úgy látszott, hogy a tömegharag elsöpri a karhatalmat, a tüntetők közé lőttek a vörösőrök. Halálos találat érte Lasztóczy Ferenc hentest és Kocsis György napszámost.

* * *

Kecskeméten megbízhatatlannak tartották a kommunista vezetők a csendőrséget, ezért elhatározták lefegyverzését. De helyi erővel nem merték megkísérteni szándékuk keresztülvitelét. Budapestről kértek segítséget. A Kecskemétre siető karhatalmista különítmény rajtaütéssel birtokba vette a csendőrségi körletet, foglyul ejtette az ott-tartózkodókat.

Vén András harmincöt éves csendőr segédfelügyelő, akit nem sokkal korábban a románok üldöztek el szülőhazájából, a Székelyföldről, menekülni próbált. A Molnár-féle nyaraló kertjébe szorították a budapesti terroristák. A húszéves Katona József vörös karhatalmista lőtt bele. Ütve-rugdosva hurcolták az erősen vérző Vén Andrást a református temetőbe. Csizmáját lecibálták, valamennyien többször is belelőttek, majd közösen egy gödörbe rugdosták.

* * *

Szamuely különvonata visszatért Abonyból kijelölt készenléti helyére, a ceglédi állomás tározóvágányának egyikére, az úgynevezett Tulipán-vágányra. Fokozott készenlétkor, s ha Szamuely is a fővárosban tartózkodott és a Hungária Szállóban lakott, a budapesti Nyugati pályaudvaron várakozott rá a különvonat. Ilyenkor öccse, Szamuely László parancsnokolt a különvonaton, amellyel időnként, bátyja tudtával ő is szokott önállóan utazgatni.

Mivel Szamuely Tibor bármely pillanatban készséggel gyakorolta rögtönbíráskodó hatalmát, éjszaka sem vonakodott elítélendőkkel foglalkozni. Május ötödikére virradón hozták eléje a ceglédi Tulipán-vágányon időző véstövényszékre Buday József huszár főhadnagyot. Buday Józsefre semmilyen ellenforradalmi cselekményt nem tudtak rábizonyítani. De mivel hallgatólagos szabály volt, hogy a különvonaton megforduló gyanúsított lehetőleg ne maradjon életben, Szamuely úgy döntött, hogy a huszártisztnek meg kell halnia. Bujkálásért ítélte golyó általi halálra.

A végrehajtás felelőssévé a különvonat egyik szakaszparancsnoki rangban lévő bizalmasát, Mann Józsefet tette. Ez maga mellé rendelte Jónás Gyula, Sturz Károly, Bozsenska terroristákat, és amikor kivilágosodott, négyen a ceglédi református temetőbe kísérték Buday József huszár főhadnagyot.

A mindvégig nyugodtan viselkedő huszártiszt megkérte a kivégzéshez odaparancsolt temetőgondnokot, hogy utólag szenteltesse be sírját, majd imádkozott. Imája befejeztével átadta értékes zsebóráját Mann Józsefnek. Derekát kihúzva, ünnepélyes bátorsággal állt a puszkacsövek elé.

* * *

Szamuely ügyelt arra, hogy ne legyen feltűnés a különvonata körül. Ezért napközben bent Cegléden tartózkodott. A járásbíróság épületében fogadta látogatóit, innen osztogatta utasításait és itt ítélte halálra az embereket. Délelőtt Báthory Győző tartalékos hadnagyot és Brachler József közkatonát állították eléje. Mindketten a budapesti 32. zászlóaljhoz tartoztak.

Azzal vádolták Báthory Győzőt, hogy amikor Szolnoknál meghátrált a románok elől, a felelősségére bízott százharminc vöröskatonával vízbe dobatta a fegyverzetet és leszedette velük a Vörös Hadsereg ruházati jelzéseit. Báthory hadnagyra golyó általi halált mondott Szamuely. Ugyanerre ítélte Brachler József közkatonát is, mert elsőnek teljesítette a hadnagy utasítását és áruló tetteivel rossz példát mutatott az egész alegységnek. Az elítélteket a katolikus, úgynevezett Csengetyűs-temetőbe kísérték kivégzésre. Farkas László huszonhat éves ceglédi cipőfelsőrész-készítőből lett terrorista és másik három Lenin-fiú volt a

végrehajtó. Báthory Győző civil ruhát viselt. Farkas levettette vele a felsőruhát és a cipőt. Először a közkatonával végeztek. Báthory Győző életben maradt a sortűz után, mire Farkas hozzá lépett és közelről főbe lőtte. Leszedte az áldozatról az arany nyakláncot, a két aranygyűrűt, a hóna alá gyűrte a kivégzett tiszt ruháját, cipőjét, s egykedvűen visszaballagott három társa élén a ceglédi járásbírószágra, jelenteni Szamuelynek a feladat teljesítését.

* * *

Kalocsán letartóztatták dr. Várady L. Árpád kalocsai érseket. Személyesen vette őrizetbe a késő esti órákban Klein Ignác, pékből lett városparancsnok. Az érsekkel együtt foglyul ejtették még Horváth Győző segédpüspököt és Révay Tibor érseki irodaigazgatót. Mivel a magas rangú egyházi személyek ellen semmiféle konkrét gyanú nem merült fel, érdeklődésükre biztosította őket Klein Ignác, hogy merő formalitás az egész. Várady L. Árpád érseket leereszkedően vállon veregetve mondta: „*Nem kell úgy megijedni. Pesten majd szabadon engedik.*”

Szuronyos puskák között, autón szállították az éj folyamán Budapestre a vezető papokat.

* * *

Ellenforradalmi kormány alakult Aradon. A Maros melletti fontos várost, a Bánát kapuját még nem engedték át a románoknak a franciák, ők tartották megszállva. Kicsinyes és szigorú megszorításokkal bár, de hozzájárultak a magyar fehérkormány létéhez, mert úgy vélekedtek, hogy minden használ nekik, ami gondot okoz a budapesti vörös uralomnak.

GRÓF KÁROLYI GYULA, Arad vármegye volt főispánja lett az aradi ellenforradalmi ideiglenes kormány elnöke. Tagjai pedig olyan személyek, akiknek nevét csak kevéssé, vagy egyáltalán nem ismerte a szélesebb nyilvánosság:

Belügy – BARTA ÁBEL

Külügy – BÁRÓ BORNEMISSZA GYULA

Pénzügy – BÁRÓ SOLYMOSY LAJOS

Kereskedelem – VARJASSY LAJOS

Közlekedés – FÜLÖP BÉLA

Földművelés – KINTZIG JÁNOS

Vallás- és Közoktatásügy – BARABÁS BÉLA

Igazságügy – PÁLMAY LAJOS

Hadügy – SZABÓ ZOLTÁN

Közélelmezés – BÁRSONY ELEMÉR

Nemzetiségi – HEMMEN JÁNOS.

Ezzel az ideiglenes kormánnyal a megszálló francia katonai hatóságok kivételével egyetlen külhatalom képviselői sem léptek kapcsolatba.

Május 6. kedd

A Szegeden éledő ellenforradalmi szervezkedés első katonai vezetője Szombathelyi Béla alezredes volt. Mint állomásparancsnok, eskütételre kötelezte a franciáktól megszállt helyőrségben élő magyar tiszteket, csapattöredékeket, s a különböző katonai szórványokhoz tartozó egyéneket. Ezzel az eskütétellel kezdődik a Horthy-féle fehér hadsereg története.

* * *

„*Magyar Katonai Állomásparancsnokság, Szeged.*

104. számú állomásparancsnoksági parancs.

Szeged, 1919. május hó 6-án.

Az október 31. óta ismételten felállítani megkísérelt hadsereg egy alkalommal sem tehetett le oly esküt, mely jogilag érvényes volna, mert egyik záradékába sem foglaltatott: »Isten engem úgy segítjen«. Amilyen volt az eskü, olyan volt a hadsereg magatartása is. A teljesen kompromittált kormány megtagadta nemzetét, hadserege magas díjazás mellett rabolt, fosztogatott és védtelenekkel szemben erőszakoskodott.

A békés és egészséges átmenetre való előkészítésképpen addig is, míg a következő felelős magyar kormány végérvényesen nem intézkedik a nemzeti

eszme körül való újbóli tömörülés végett és hogy a leendő karbatalom erkölcsi alapját megadjuk, alábbi eskümintát adom ki:

»Mi ünnepélyesen esküszünk, hogy szent hazánkért mindenkor és mindennütt életünket és vérünket feláldozzuk. Esküszünk, hogy a bolsevista Vörös Hadsereg ellen még akkor is, ha saját véreinkkel találjuk magunkat szemben, a magyar nép és az ezeréves Magyarország további fennállása érdekében haladéktalanul felvesszük a harcot, ha kell, fegyverrel is.

Hirdetői leszünk a magyar nemzeti eszmének, mely egyedül biztosítja népünk jövőjét.

Esküszünk, hogy előjáróinknak feltétlenül engedelmeskedünk; feljebbvalóinkat mindenkor kellő tiszteletben részesítjük és alárendeltjeinkkel szemben a szükséges szigor mellett testvéri szeretettel és atyai gondoskodással viseltetünk.

A mindenható Isten úgy segéljen! Amen.«

Ezen esküt a kerületi parancsnokság tisztikara, tisztviselői és a parancsnokok egy része már május 5-én délelőtt velem együtt letette.

Azon egyének, parancsnokságok és hatóságok (beleértve különböző kiegészítő, nyilvántartó, lónyilvántartó stb. hatóságokat is), kik ezen esküt még le nem tették, parancsnokaik (osztályvezetőjük) rendelkezése szerint és azok kezébe tartoznak letenni az esküt.

Hasonlóképpen az egyes csapatrészek (népőrségek) parancsnokai először a tiszteket és továbbszolgáló altiszteket, azután pedig kellő időben a többi legénységet ünnepélyes formában eskessék meg. Ennek módját és megtörténtét, esetleg szükséges elhalasztását az illető parancsnokok nekem személyesen jelentsék be egy pontosan felfektetett névjegyzék kíséretében, nemkülönben azokat is, kik bármi formában az eskü letételétől húzódoztak.

*Szombathegyi
alezredes s. k.
állomásparancsnok.”*

Devecser mezővárosban, Veszprém megye egyik járási székhelyén előző nap felülkerekedett az ellenforradalom. Baják István tartalékos hadnagy és Ferenczi Lajos szakaszvezető elfogadta a zendülés irányítását azok kérésére, akik nem akarták tovább túrni a direktórium nap nap után ismétlődő zaklatásait, egyre teljesíthetlenebb anyagi követeléseit.

A lakosság többségének támogatásával letartóztatták a munkástanács tagjait és a járásbíróság épületében tartották őket fogva további intézkedésig.

Hatodikán nagyszámú vörös terroristakülönítmény robogott be teherautókon Devecserbe. Veszprémből érkeztek. Leugrálva a teherautókról, meg sem állva egyenesen megrohmozták a járásbíróságot. Velük szemben egyetlenegy őrszem, a húszesztendő Bőnyi Gyula vigyázott a járásbírósági épület kapujában. Mielőtt bármit tehetett volna, menetből lelőtték a rohamozó vörösök.

Az elvágódó, de életben lévő fiatalemberre annyian rontottak, ahányan a közelébe férközhettek. Verték, rúgták, majd Markos János terrorista rohamkással kiszúrta mindkét szemét.

A megvakított Bőnyi Gyula innivalóért könyörgött, mire Markos János a szájába vizelt. Ezután az áldozatuk körül tolongó terroristák közvetlen közelről a vonagló testbe lövöldöztek.

A románok elől hátráló vörös sereghez tartozott az a hadosztály is, amelynek dr. Lukács György filozófus, esztéta, közoktatásügyi népbiztos volt a politikai komisszárja. Hadosztályparancsnok pedig Sárói Szabó Tibor, korábban hivatásos katonatiszt, 1919 elejétől a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. Lukács György úgy látta jónak, ha nem hagyják megtorlatlanul a gyávaságot. Javaslatára a legszigorúbb fegyelmező eszközt, a tizedelést alkalmazta Sárói Szabó Tibor hadosztályparancsnok.

Saskői Miklós századának kellett elszenvednie a büntetést, amellyel a huszonnégy éves, autószerelőből lett századparancsnok is egyetértett. A zömmel budapesti rendőrökből álló század nyolc katonáját – a felsorakoztatottak közül minden tizediket – kivégzőosztag elé állította. Poroszló község határában, a Tisza-híd közelében, a folyógát és a vasúti töltés alkotta derékszőgű zugban hajtották végre a kivégzéseket.

Nem tudni, agyonlőtték-e mind a nyolc áldozatot, mert később csak hét tetemet találtak a hevenyészett sírban. Név szerint: Csupor Lajost, Málik Ferencet, Fenyő Nándort, Sück Emilt, Tóth Lajost, Varga Károlyt. A hetedik áldozat kilétét nem lehetett megállapítani.

A volt MSZMP Párttörténeti Intézet archívumában őrzik azt a belső használatra szánt visszaemlékezést, amelyben Lukács György közli a poroszlói tizedelés tényét és az abban való kezdeményező szerepét. Elfelejtette viszont a helyszínt, mert Poroszló helyett Kiskörét emleget. A két Heves megyei nagyközség húsz kilométernyire van egymástól a Tisza jobb partján.

Lukács György egyes szám harmadik személyben így ír önmagáról:

„Része volt Kiskörén nyolc vöröskatona kivégeztetésében. Három zászlóalj-jal ő védte Tiszafürednél a hídfőállást, két zászlóalj bátran tartotta magát, de egy pesti zászlóalj, noha előzőleg egész napon át velük foglalkoztak, az első támadásra elmenekült, így a másik kettő is kénytelen volt visszavonulni, hogy el ne vágják őket. Mikor átjutottak Tiszafüredre, tanácskozott Sárói Szabóval, hogy kell valamit tenni, különben a két, addig harckész zászlóalj sem lesz megbízható többé. Ezután állapodtak meg Sárói Szabóval, aki különben nagyon tisztességes kommunista elvtárs volt, a zászlóalj megtizedelésében.”

Ez az egyetlen ismert cselekedete Lukács Györgynek, amely fennmaradt harctéri szerepléséről.

Május 7. szerda

Vörös csapategység állomásozott a jársági Visznek községben. Hajek Ferenc harmincéves törvényszéki díjnokot ebbe a csapategységbe sorozták be. Amellett, hogy fegyelmezetten ellátta szolgálatát, hangoztatta királyhűségét és hazaszeretetét. Vitába szállt Guttman Nándor politikai megbízottal is, amiért Guttman feljelentette Hajek Ferencet a Jászberényben lévő katonai forradalmi törvényszéken.

Hajeket Visznekről egyenesen a forradalmi törvényszék elé kísérték. Nem védekezett, sőt határozottan megismételte véleményét, hogy a kommunista hatalomnak semmi kilátása a fennmaradásra.

Négyen ítéleztek felette: Tóth György István harminchárom éves szabósegéd, Vitéz Sándor csepeli löveglakatos, Kovács Ernő szerelő, vörös századparancsnok, Sárkány István rendőr, vörös szakaszparancsnok. Halálra ítélték Hajek Ferencet, akit a rövid tárgyalásról rögtön elvezettek a kivégzés helyszínére, a jászberényi katonai lőtérre. Wegner Károly huszonegy éves géplakatos, Dorman Ágoston géplakatos, Balikó György huszonhat éves bolti szolga, vöröskatonák hajtották végre az ítéletet.

Gyöngyösre hatvanfős különítmény élén tért vissza Budapestről a másodikán elmenekült direktórium. Elnöke, a harmincéves Nemecz József építési rajzoló, aki egy személyben Gyöngyös városparancsnoka és a forradalmi törvényszék elnöke is volt, könyörtelen bosszúállással torolta meg az ellenforradalmi próbálkozást. Vádbiztosnak Braun Pált vette maga mellé, bírának pedig Harján János napszámost és Csifferszky Károly lakatossegédet tette meg.

Hat embert ítétek azonnal halálra, köztük négy huszártisztet: Csipkay Albert, Kenyeres János, Issekutz Lajos századosokat és Thuránszky László főhadnagyot. A további két elítélt, Welt Ignác és Kernács János Gyöngyös tekintélyes polgárai voltak.

Nemecz József két ítélet azonnali végrehajtására adott utasítást, s Csipkay Albertet és Welt Ignácot nevezte meg kivégzendőnek. Részben elrettentésnek, részben a csőcselék mulattatásának szánta Nemecz a nyilvános kivégzést. A város piacterére kísértette az elítélteket. Itt egy villanyoszlopot választottak az alkalmi hóhérok: Thausz Vilmos és Stern Mór Budapestről jött Lenin-fiúk. Elsőnek Welt Ignác üveghereskedőt akasztották fel. A kereskedő alatt elszakadta kötél, de nem kímélték meg az életét.

A szinte felismerhetetlenségig összevert Csipkay Albertnek hátrakötötték a kezét, derekára vörös szalagot masniztak. Gúnyolódva alázatos jelentést tettek neki, miközben Braun Pál vádbiztos kutyakorbáccsal verte, kérdezvén: „Mi az utolsó kívánságod?” Csipkay Albert megvetően válaszolt: „Ilyen bitang gazemberektől semmit sem kérek.” Stern Mór és Thausz Vilmos úgy tették nyakára a hurkot, hogy minél tovább

szenvedjen. Csipkay százados negyvenöt percig rángott a kötélén. Kivégzői nevetve gyönyörködtek kínhalálában. Egyikük szivarcsutkát dugott a szájába, ezzel a megjegyzéssel: „Így sokkal buszárosabb!”

* * *

Hochfelder Lipótot katonai politikai biztosként szinte korlátlan intézkedési hatáskörrel ruházta fel a kormányzótanács Győr és Moson megye területére. Bevárva a félfogadási idő végét, Hochfelder délután öt órakor megjelent Győr város közellátási hivatalában. Utasította a hivatal vezetőjét, hogy mindenkit küldjön ki az irodából. Amikor magukra maradtak, bizalmasan közölte a hivatalvezetővel: Győrbe érkezett Nyíregyházáról, a román megszállás elől Szamuely Lajos, a népbiztos apja. Vele van második felesége és két kiskorú gyermeke. Szamuely Tibor népbiztos parancsára Győrnek kell gondoskodnia a család ellátásáról és biztonságáról.

Hochfelder Lipót beinvitálta az irodába a folyosón várakozó családot és intézkedett, hogy kiadják az élelmiszerjegyeket négy személy részére, kétheti időtartamra, Szabó Lajos nevére szólóan. Hochfelder ezután elment az érkezetekkel a bejelentési hivatalba is, ahol nyilvántartásba vették a család személyi adatait:

„A bejelentett fél atyjának vezeték- és keresztnéve: Szamuely József.

A bejelentett fél anyjának vezeték- és keresztnéve: Schwarz Boriska.

I. kerület, Andrássy út 55. szám. Vezeték- és keresztnéve: Szamuely Lajos.

Állása, foglalkozása, vagy szolgálatának minősége: magántisztviselő.

Születésének helye és éve: Büdszentmihály község, Szabolcs megye, Magyarország, 1856.

Családi állapota: nős.

Háztartásában élő törvényes nejének születési neve és éve: Landdau Rózsi, 1880.

Mikor költözött a bejelentett fél a fent megjelölt lakásba: 1919. május hó.

Saját háztartásban élő, családi nevét viselő törvényes gyermekeinek neve és születési éve: István, 1903., János 1907.”

* * *

Ugyanazokban az órákban, amikor Hochfelder Lipót Győrött intézkedett a Szamuely család élelmezéséről, elhelyezéséről és fizikai biztonságáról, Devecserben halálos ítéletet hozott a vésztörvényszék.

Szamuely Tibor a politikai és katonai helyzet veszélyessége miatt nem mozdult az események fő színteréről, Budapestről és a front közeléből. Ezért öccsét, Lászlót tette meg ítélkező helyettesévé. Ezt az önhatalmú kinevezést kormányzótanácsai megbízatásként vették tudomásul.

A huszonkét éves Szamuely László mint a vésztörvényszék vezetője érkezett Devecserbe. Vádbiztosa volt Csaplár János negyvenkét éves tanító. Ítéldőként szerepelt a szintén vádbiztos Schwarcz Szabó Sámuel és Jankovics Lajos adóügyi végrehajtó, a Veszprém megyei direktorium elnöke. Kötél általi halálra ítélték a devecseri ellenforradalmi próbálkozás két katonai szervezőjét: Baják István tartalékos hadnagyot és Ferenczi Lajos szakaszvezetőt. A katolikus templom ajtaja előtt állították fel az akasztófát. Négy pápai különítményes hajtotta végre az ítéletet délután öt és hat óra között.

* * *

Dr. Kelemen Béla szegedi ellenforradalmár politikus naplójából:

„Esik az eső. Elannyira hideg idő van, hogy az egyik szobában befűtöttünk.

A kaszárnyákban végrehajtották a kommunista katonák lefegyverzését és a megmaradtaknak a magyar nemzeti gárdába való felesketését.

A Himnusz újra megszólalt a kaszárnyákban. (...)

A Mars téri laktanyában Potyondy Károly őrnagy volt a lefegyverzés közvetlen végrehajtója. (...) Ő és tisztjei sorakoztatták a legénységet kettős zászlóaljba a laktanya déli részén oldalfegyverrel, de mannlicher nélkül; ő tűzte ki Jankura András hadnaggyal elsőnek a laktanyára a nemzeti lobogót. Ezalatt Diendorfer Miksa szűkebb törzsével, s Heim Géza báró szűkebb parancsnoksága alá rendelt tartalékos tiszti százados a Margit utcai leányiskolában gyülekezett.

Tirts Béla csendőr őrnagy jelenti, hogy a kommunista katonák lefegyverzése, elfogatása és a Csillagbörtönbe való bekísérése körül igen fontos szerep jutott osztályrészül Fodor György csendőr százados parancsnoksága alatt kivonult csendőrosztagnak.

A Mars téri laktanyában történtek futótűzként járták be a várost, szinte diadalmas örömet keltve a sokat próbált, szenvedett, megalázott polgárság lelkében.

Tirts őrnagy jött hozzám, és jelentette, hogy (...) a laktanyák kommunista katonáinak lefegyverzésével kapcsolatban eltávolíttatta a városháza tornyáról a vörös rongyot s délben 12 órakor felrepült a városháza tornyára a nemzeti-színű lobogó. (...)

Ma volt az Antibolsevista Comité első olyan ülése, amelyet nem nálam, hanem a városházán, a főispáni hivatalban tartottunk meg. Ezen az ülésen a polgári blokk kiküldöttei és a szegedi karhatalom, s a helyőrség parancsnokai is részt vettek.

Még tartott a tanácskozás, amikor a városházán megjelent Betrix ezredes és Szombathelyi Bélát az ülésről kihívatta. Jó tíz percig beszélgettek a szomszédos bizottsági nagyteremben, amikor a comité tagjainak elhatározásával valamennyien átmentünk hozzájuk. Bemutattam magam Betrixnek s (...) rövid, barátságos beszélgetés után, melynek folyama alatt a comité tagjai részére minden mondatát lefordítottam magyarra, ezzel a humoros, de amellet főlényes figyelmeztetéssel távozott:

– Ne táncoljanak az urak gyorsabb ütemben, mint ahogy a zene szól!”

Május 8. csütörtök

A párizsi Quai d'Orsay-n, a francia külügyminisztérium palotájában e napon darabolták fel a történelmi Magyarországot. Az antant külügyminiszteri tanácsa által itt és akkor megállapított államhatárok Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia felé teljesen azonosak a trianoni kényszerszerződésben foglaltakkal.

Egyedül a magyar–osztrák határ kérdését, a későbbi Burgenland sorát hagyták függőben. (Ekkor még nem létezett Burgenland fogalma, lévén az Alsó-Ausztriával és Stájerországgal szomszédos nyugat-magyarországi területsáv Moson, Sopron és Vas vármegyék szerves része. Később, amikor nevet kellett adni az új osztrák területi szerzeménynek, a bécsi parlament egyik tagja ajánlotta a Burgenland elnevezést azzal az indoklással, hogy a három vármegye mindegyikében szerepel a vár – a

Burg – szó, legyen hát Burgenland – Várföld – az Ausztriához ragasztott keleti tartomány.)

Nagy forgalom volt az Írói Direktórium pénztáránál. Ma már teljesen ismeretlenek a honoráriumban részesített alábbi szerzők:

Galloich Károly röpiratért – 1000 korona.

Palásthy Marcell röpiratért – 1000 korona.

Pauer Adrienne röpiratért – 500 korona.

Pásztor Mihály mellékállásért – 800 korona.

Pogány Imre „*Emberék s a háború*” című írásért – 600 korona.

Rajna Ferenc jegyzőkönyvfordításért – 750 korona.

Redlinger Adolf fordításért – 300 korona.

Révész Géza fordításért – 360 korona.

Roványi Vilmos fordításért – 750 korona.

Ugyancsak fordításért bizonyos Roóznak, utónév nélkül, 1150 koronát fizettek. Relle Pál 4025 koronát kapott szintén fordításért, Radó Antal „*A magyar rím*” című tanulmányát pedig 4125 koronával jutalmazták.

Máig jó nevű szerzők viszont kis összegű honoráriumban részesültek: Peterdi Andornak a „*Vörös vitéz*” című versciklusáért 250 koronát, Révay Józsefnek (nem tévesztendő össze Rákosi Mátyás főideológusával!) szótárért 100 koronát, dr. Rubinyi Mózesnek fordításért úgyszintén 100 koronát utalványozott az ismeretlen szellemi becsűs.

Szamuely László jóváhagyásával felakasztották Devecserben Krasovszky Gyula herendi tanítót.

Az eredetileg szintén tanító Csaplár Jánost, Veszprém megye vádbiztosát ismeretlen eredetű gyűlölet fűtötte herendi kollégája ellen. Devecserből, ahol még ellenforradalmárok után kutatott a vészbíróság, Csaplár táviratozott Veszprémbe Lusztig Arnold megyei politikai megbízottnak: Devecserbe jövet tartóztassa le Herenden Krasovszky Gyulát és hozza magával.

Ártatlansága tudatában vonakodott engedelmeskedni a herendi tanító, mire Lusztig Arnold és a vele lévő Puskás Dezső politikai nyomozó magatehetetlenre verték. Krasovszky Gyulát mint járóképtelent szállították Devecserbe, ahol halálra ítélték és rögtön fel is akasztották a katolikus templomajtó előtti bitóra.

Életét a huszonkét éves Végh Miklós bérkocsissegéd és Simsics Sándor, a Petzkay-féle terrorzászlóalj tagjai oltották ki.

* * *

Szamuely Tibor Szolnok térségében tartózkodott a különvonatán. Ide hozták eléje Dohy Gábort, Jászfákóhalma főjegyzőjét, hogy ítélték felette.

A negyvenkét éves főjegyző, tartalékos főhadnagy május másodikán fehér érzelmű személyeket tett meg rendfenntartóknak a románok elől elmenekült vörösörség helyébe. Ezután utasította a kisbírót, dobszó útján tegye közhírré, hogy a tanácskormány rendeletei érvénytelenek és ismét a korábbi törvények a mérvadók.

Még egy percig sem tartott a rögtönbíráskodás a különvonaton. Az előre tájékoztatott Szamuely Tibor néhány pillanatra méltatta Dohy Gábort. „Golyó” – mondta, s az elítéltet máris vitték az abonyi református temetőbe, ahol alsóruhára vetkőztették és agyonlőtték.

A kivégzést ceglédi különítményesek hajtották végre a huszonhat éves Farkas László vezetésével. Áldozatuk cipőjét, ruházatát a már megszokott módon a sajátjuknak tekintették.

* * *

Magyar Katonai Állomásparancsnokság, Szeged

106. számú állomásparancsnoksági parancs

Szeged, 1919. május hó 8.

(...)

Miután a III / 21-i államcsíny, mely az országot egy felelőtlen direktórium martalékául szolgáltatta ki, oly állapotokat teremtett, melyeket jogosnak, mint magyar ember el nem ismerek, a proletárdiktatúra kormányának a katonaságra vonatkozó összes rendeleteit is érvénytelennek nyilvánítom. De

érvénytelennek nyilvánítom minden oly előbbi intézkedést is, mely a szociális nevelés leple alatt a katonaságot mesterségesen megmértelyezte, hogy előbb pártérdekek, majd azután a bolsevizmus karjaiba kergette.

Ezért azonnali letartóztatás következménye mellett saját felelősségemre elrendelem a felelős kormány további intézkedéséig:

1. A laktanyából minden néven nevezendő politizálást és agitálást kizárok.
2. Viszont bármiféle politikai egyletben vagy pártban való megmaradást, vagy abba való belépést szigorúan megtiltok.
3. Oly intézményeket, mint katonatanácsot és katonai szakszervezetet nem ismerek el, a katonai szakszervezetet és annak vezetőségét nem létezőnek nyilvánítom.

4. Aki ellenkező értelemben viselkedik, vagy a hazát tagadó nemzetietlen irányban tovább merészel működni, az ellen katonai törvénykönyvbe ütköző bűncselekmény miatt a bűnvádi eljárást megindítom.

(...)

Szombathelyi
Alezredes s. k.
állomásparancsnok.

* * *

Május 9. péntek

Sajtó útján nyilvánosságra hozott katonai közlemény:

„Varga Sándor 19 éves budapesti illetőségű egyén, aki politikailag teljesen megbízhatatlan, sőt veszélyes, semmi vörös alakulatnál föl nem vehető és a 29. vörös tüzezerred állományából töröltetett.”

* * *

A tanácskormány felállította a bűnügyek revíziós bizottságait azzal a céllal, hogy szerte az ország börtöneiben vizsgálják meg, mely bűnözők érdemesek azonnali kegyelemre a vörös hatalom erkölcsi felfogása szerint.

Győrött május 9-én kezdte meg működését a hattagú – öt laikusból és egy jogászból – álló bizottság. Ezen az első napon negyvennyolc elítélt sorsa felett döntöttek. Hús börtönlakót azonnal szabadon engedtek. Közülük 19 tolvaj és hivatásos rabló volt, egy pedig gyilkos, aki erős felindulásban követett el emberölést.

Megsokallották az antanthatalmak azt a feltűnő jóindulatot, amelyet a bécsi szociáldemokrata kormány tanúsított a magyarországi kormányzótanács Ausztriában folytatott majdnem korlátlanul szabad politikai és szervezkedési tevékenysége iránt. Tekintettel arra, hogy a háborúban vesztes Ausztriát éppúgy ellenőrizték az antantmissziók, mint a szintén vesztes Magyarországot, kedvük szerint beleszólhattak a bécsi kormányzó politikai működésébe.

Győztesi joggal e naptól szigorúan megtiltották a szabad forgalmat Magyarország és Ausztria között. Valamennyi hivatalos átkelőhelyet, mindenekelőtt a Bruck-Királyhida vasúti határállomást ellenőrzése alá vonta az antant, az osztrák hatóságok intézkedési körének alapos korlátozásával. Utazni, árut szállítani változatlanul lehetett, de csak az antant képviselőinek tudtával és engedélyével.

Ekkortól váltak létfontosságúvá a budapesti vörös hatalom számára a Sopron megyében lévő, kevésbé ismert és nehezen ellenőrizhető illegális csempészutak. Különösen a Savanyúút és Bécsújhely közötti átjáró jelentősége növekedett meg.

Kun Béla helyettese, Ágoston Péter külügyi népbiztos naplóbejegyzése:

„Május 9.

Most kapjuk a híreket a románok elfoglalta területekről. Sok csúnya dolog történt, a katonatisztek és a burzsik örültek s behívták a románokat. Nagyváradi zsidói is ezt tették s kocsikat küldtek a románokért, akik 26-án és 28-án még nem mertek bemenni. Halász százados, Weiszlovics testvérek, Fleischer Béla ügyvéd voltak állítólag, Jánosival ennek a főintézői. De a románok

rosszul fizettek a tiszteknek, mert már bevonulásuk utáni napon internálták mindnyájukat, mert nem bíznak bennük.”

A szegedi dr. Kelemen Béla naplójából:

„Délben kellett volna befutnia az Aradról közvetlenül érkező vonatnak, mely az aradi kormány elnökét és nagyobb részét hozza Szegedre. Az aradi kormány itt tartózkodó emberei nagy parádéval akarták fogadni saját embereiket és a kerületi parancsnokságtól egy díszszázad kirendelését is kérték. Szombathelyi alezredes azzal az indoklással, hogy a katonák, kik éjjel-nappal szolgálatot teljesítenek, nem arra valók, hogy parádézzanak, a kérést megtagadta.

A vonat azonban nem is érkezett meg. Késő délután jött meg a híre, hogy az oláhok a vonatot feltartóztatták és Mezőhegyesen internálták őket...”

Az egész Baranyára igényt tartó szerbek éppoly türelmetlenül támadták a társadalom magyar jellegét, mint a csehek és a románok az általuk megszállt területeken. Napról napra újabb és újabb megszorításokat hoztak a lakosság tudomására. Ezek egyike a Pécsi Est közleménye:

„A Baranyát megszálló csapatok parancsnoksága ezúton teszi közhírré, hogy kérvényeket hozzá csakis sürgős esetekben intézzenek és csakis olyanokat, amelyeknek elintézése hatáskörébe tartozik. (...) A katonai parancsnoksághoz intézett kérvényeket szerb nyelven és cyrill betűkkel írva kell benyújtani, mert sajnos a parancsnokság kevés magyarul tudó emberrel rendelkezik és így nincs módjában a kérvényeket lefordíttatni.”

Május 10. szombat

A napi sajtóban közzétett katonai felhívás:

„Reiner Salamon, a 29. vörös tábori tüzérezred katonája haladéktalanul jelentkezzen az ezredparancsnokságnál, különben forradalmi törvényszék elé állítják.”

E napon jelent meg a Vörös Hadsereg számára:

„A katonai fenyítőbatalom gyakorlásáról szóló rendelet.

A fegyelmi fenyítőbatalmat kizárólag a parancsnok gyakorolja. A beosztott politikai megbízottnak ellenőrzési joga van, de kötelessége a parancsnokot e tekintetben teljes erejével támogatni.

A fenyítési nemek mindenkire egyformák, azonban kizárólag a következők:

1. Dorgálás a kihallgatásnál.
2. Dorgálás az egész alosztály parancsnokai és katonái előtt. Parancsnokok (vezetők) dorgálása egyenrangú vagy magasabb parancsnokok előtt.
3. Sértő szavak visszavonására és a megsértett megkövetésére való utasítás.
4. Zsoldmegvonás 30 napig (más illeték nem vonható meg).
5. Szobafogság 21 napig.
6. Parancsnoki (vezetői) állásból való elmozdítás, nem hivatásos katonánál a tényleges katonai szolgálatból való elbocsátás mindennemű jutalomdíjra (leszerelési illetékre) való igényjogosultság egyidejű elvesztése mellett.”

Terézváros Budapest legsűrűbben beépített kerülete. Úgyszólván egész felületét aszfalt és kövezet borítja. Itt adták ki az alábbi rendeletet:

„A földművelésügyi népbiztos rendelete értelmében a VI. kerületi Munkás- és Katonatanács elrendelte, hogy a kerületben művelés alatt álló telkek megmunkálói kötelesek a táblák és telkek szélén napraforgót ültetni. A magot a kerületi birtokrendező bizottság utalja ki, melyért a megmunkálók 3 napon belül megjelenni tartoznak.”

A szegedi dr. Kelemen Béla naplójából:

„Az aradi kormány tagjai közül ez idő szerint Mezőhegyesen internálva vannak: Károlyi Gyula gróf, Barabás Béla, Sólymossy Lajos báró, Korossy György, Kintzig János, Pálmai Lajos, Szabó Zoltán, Bársony Elemér, Bartha Abel és Hemmen János”

Közlemény a Debreczeni Újság e napi számában:

„Mosoiu, a román haderő főparancsnokló tábornoka Debrecenbe érkezett, ahol azonnal felkereste a tegnapi délelőtti folyamán Dr. Magoss György főispán-polgármestert.

A tábornok annak az óhajának adott kifejezést, hogy ma, május 10-én a görög katolikus templomban a városi és állami hivatalok és a község, valamint a katonaság bevonásával hálaadó istentiszteletet tartassék azért, hogy Debrecen város közönsége megszabadult a bolsevizmus veszedelmétől.

Dr. Magoss György főispán az óhajásra a következő felhívással felelt:

A román királyi haderő parancsnoka, Mosoiu tábornok kívánságára folyó hó 10-én délelőtti fél 11 órakor a helybeli görög katolikus templomban hálaadó istentisztelet /Te Deum/ lesz a bolsevik hadseregen aratott győzelemért, illetve a város lakosságának a bolsevizmus rémétől való megszabadulásáért.

A hatóságok fejei s az egyházak és iskolák képviselői erről külön meghívó útján értesítettnek a főispáni hivatal részéről.

Dr. Magoss György
Debrecen sz. kir. város főispánja.”

Május 11. vasárnap

Napról napra újabb és újabb, más és más anyagok, eszközök, készletek bejelentésére kötelezte a lakosságot a népgazdasági tanács. Ezúttal elrendelte:

„Mindenki, akinek Budapesten és környékén 50 hektoliter összúrtartalmat meghaladó hordókészlete van, köteles azt, tekintet nélkül arra, hogy már valahol bejelentette, három nap alatt a népgazdasági tanács szociális termelési főosztálya faipari szakosztályánál (V. Nádor utca 21.) három példányban bejelenteni.

A bejelentés elmulasztói forradalmi törvényszék elé kerülnek.

Továbbá »a kávéházak, a kávémérések, a tejcsarnokok, mézkereskedések, péküzletek, cukrászdák, valamint az élelmiszer és hasonló üzleteknek a 15

literes és ennél nagyobb úrtartalmú tejeskannákat be kell jelenteni a népgazdasági tanács közellátási osztályának, IV. Eskü tér 1.«”

* * *

A hadsereg főparancsnoka a következő parancsot adta ki:

PARANCS

Haubrich Józsefet, Budapest karhatalmi főparancsnokát kinevezem – jelenlegi tisztségének megtartása mellett – Budapest katonai főparancsnokává.

*Böhm Vilmos s. k.
hadsereg-főparancsnok.*

* * *

Katonai felszólítás a napi sajtóban:

„KARVASZ JELENTKEZZÉK!”

Karvasz sofőr, középtermetű, zömök, feketebajuszú, kék buszárdolmányban, fekete bőrnadrágban, szürkészöld tengerészsapkában, körül vörös szalaggal, csizmában jár. Nagykőrösre elvitte a tengerészdandár száz lóerős vörösbarna Mercedes autóját. Ezúton is felhívjuk, hogy az elvitt autóval illetékes helyen haladéktalanul jelentkezék.”

* * *

Magyar, német, francia, olasz, angol nyelven hozták nyilvánosságra plakáton és újságokban az alábbi közleményt:

„Tekintettel arra, hogy többször előfordult, hogy idegen alattvalók ellenforradalmi mozgalmakat támogattak, a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteivel ellentétes intézkedéseket, sőt bűncselekményeket is pártoltak, és a magyarországi Tanácsköztársaság tulajdonát képező értékek csempészését elősegítették, figyelmeztetem a magyarországi Tanácsköztársaság területén élő külföldi állampolgárokat, hogy ilyen esetekben nem kívánatos idegeneknek fogjuk őket tekinteni és ki fogjuk őket tiltani a magyarországi Tanácsköztársaság területéről.

*Kun Béla
külsügyi népbiztos.”*

* * *

Stromfeld Aurél Kun Bélának készített, május 11. keltezésű katonaihelyzet-összefoglalója:

„A Magyar Tanácsköztársaságnak rendelkezésére álló katonai erőből jelenleg öt hadosztály áll a demarkációs vonalon, s három hadosztály áll a tanácskormány részére, mint tartalék. Ezen utóbbi csapatok a legjobb és a legfelgyelmezettebb erőt képviselik. Az ellenség a demarkációs vonalakkal szemben mindenütt legalábbis egyforma erővel áll; ezenkívül Zagrebtól északra legalább három antant-hadosztály, a Duna és Tisza között pedig három francia és két gyenge szerb hadosztály vonult fel. A román erők le vannak kötve, látszólag csak egy hadosztály áll a román hadvezetőség részére, mint mozgó tartalék. Úgy látszik, hogy az antant általános támadása előtt állunk.

A magyar Tanácsköztársaságnak létérdeke, hogy az orosz erők Kolomeából Stryjen át Csap felé előretörjenek, s ezáltal a magyar csapatokat legelőbb a román fronton tehermentesítsék.”

* * *

A szegedi dr. Kelemen Béla naplójából:

„Régi, szomorú gondolatomban erősített meg ma egy megjegyzés, melyet egy francia tiszt tett egy társaságban:

– A franciák most már sajnálják is Magyarországot, de 1916-ban, amikor az antant ügye nagyon rosszul állott, Magyarország területéből ígérték koncot, ajándékot szerbnek, csehnek és románnak. Most pedig itt a fizetés ideje. Be kell tartaniuk akkori ígéretüket és kötelezettségüket. A megszálló csapatok sem a bolsevizmus letörése végett vannak itt, hanem csak annak biztosítására, hogy szövetségeink – a cseh, az oláh megkapja a neki ígért területet.

Régen látom én már, hogy az antant nem tesz semmit a bolsevizmus ellen; tevékenysége tisztán csak arra szorítkozik, hogy a Magyarországból letépendő területrészeket tényleg szállítsa is az ő szövetségeseinek.”

* * *

Május 12. hétfő

RENDELET.

A fokozott szénhiányra való tekintettel a villamos égők (lámpák) használatát a legközelebbi napokban redukálni fogjuk. Ezért mindenki jelentse be haladéktalanul minimális villamoségő-szükségletét a Csengeri út 6. szám alatti villamos üzletben. A mai naptól kezdve három napig szigorúan tilos a villanyáram használata a magánházakban és üzemekben úgy világításra, mint motorok hajtására. Aki a villamos áramot jelen rendelet tilalma ellenére is használja, forradalmi törvényszék elé kerül.

Nagykanizsa, 1919. május 12.

Termelési biztos.

PARANCS!

Elrendelem, hogy május 13-tól kezdve az általános záróra 9 óra. Este 10 óra után utcán csakis igazolvánnyal lehet járni. A kapuk este 10 órától reggel 5 óráig zárva tartandók. Egyébként érvényben marad a május 2-án kiadott parancsom.

Budapest, 1919. május hó 12-én.

*Haubrich József sk.
karbatalmi főparancsnok.*

Tízévi fegyházra ítélte Sánta Elek soroksári segédjegyzőt az erzsébetfalvai (pestszenterzsébeti) forradalmi törvényszék.

Még április végén, amikor a románok a Tiszáig nyomultak, Sánta Elek azt újságolta a borbélyműhelyben, miközben borotválták, hogy tudomása szerint a franciák hamarosan bevonulnak Budapestre. A borbélyműhely vendégei közül valaki följelentette a segédjegyzőt, akire rémhírterjesztés miatt szabták ki a tízévi fegyházra szóló büntetést.

KATONAI KÖZLEMÉNY

„A váci katonai forradalmi törvényszék lúzítás és rémhírterjesztés miatt Bajnok József vöröskatonát 2 havi, Grapka Emil vöröskatonát 1 havi fegyházra ítélte.”

KATONAI KÖZLEMÉNY

„Kasztner Ignác és Viszt József, a 29. vörösezred katonái, az ezred és a Vörös Hadsereg kötelékéből törleendő, mert nem ütötték meg azt a mértéket, amelyet a proletárhadsereg minden katonájától elvár. – A 29. vörös dandársoport politikai megbízottja Kalmár József vöröskatonát, mert nevezett elszántság és fegyelem tekintetében nem ütötte meg azt a mértéket, amelyet minden öntudatos proletártól elvár a Tanácsköztársaság, az ezred kötelékéből elbocsátotta.”

Stromfeld Aurél írta feleségének, az osztrák származású Adrienne asszonynak május 12-én kelt levelében: *„Ma van öt éve, hogy Tőled a távolba mentem, és ez idő óta csak ideiglenesen szürcsölhettem a boldogságból, amelyet mindig érzek, ha veled lehetek. Öt év elveszett, amely alatt én csak mint gép szolgáltam, és nem mint ember éltem... Fogom-e még veled a béke éveit élni? Ezek a gondolatok dolgoznak fejemben, ezek a gondolatok nyomják lelkemet. Megint három hete vagyok el tőled, és mikor foglak viszontlátni?”*

Május 13. kedd

A Győri Hírlap e napi száma közölte:

„Kérelem. Ház mesterné vagyok, férjem vöröskatona. Nyolc fiam van és most született kilencediknek egy kis leányom. Gyermekkocsit nem tudok venni. Felkérem valamelyik jószívű anyát, akinek nélkülözhető gyermekkosija van, ajándékozzon meg vele, hogy bátyjai a friss levegőre kitolhassák. Ha némi gyermekruhát is kaphatnék, nagyon hálás szívvel venném, mert a

gyermekfehérműnek is teljes hiányában vagyok. Takács Mártonné, Győr, Kossuth utca 4.”

* * *

A Szolnoki Munkás e napi számában olvasható:

„Szorul a kapca a burzsoák körül.

A hadügyi népbiztos hárommillió korona hadisarcot rótt a szolnoki ellenforradalmárookra és burzsoákra.

Postai kézbesítők járnak utcáról utcára, névlajstromokat tartva kezeikben és sorra szólítgatják fel a tehetősebbeket, a vagyonban dúskálkodókat a Fehér-féle bankban való jelentkezésre.

Ijedt ábrázattal vánszorognak a takarékbá, ahová más alkalommal felemelt fővel, mosolygó arccal és duzzadt orcákkal hordták a betéteket.”

* * *

Kifizetések az Írói Direktórium pénztáránál:

Somlyó Zoltánnak meg nem nevezett írásműért – 1000 korona.

Barta Lajos egy cikkéért – 650 korona.

Baron Ede röpiratáért – 300 korona.

* * *

Jegyzőkönyvi kivonat Kiskunhalas intézőbizottságának üléséről.

„Gregus elvtárs kéri a szakszervezetet, hogy az iparostanonc-iskolában egy idő óta beállott véghetetlen duhajkodó magaviseletet tanúsító ifjak megfenyítésére nyújtson módot, vagy adjon tanácsot, mert többek között a következő túrhetetlen esetek fordultak elő, amit elnézni sehogyan sem lehet, mert szinte a tanítónak is veszélyes a fegyelmező dorgálást ellenük használni. Ugyanis az iskolaépületben, a folyosón, az osztályban pipáznak, dohányoznak, füttyölnek, verekednek, az osztályból előadás alatt szó nélkül ki és be valószínűsített sétát rendeznek, s ez alkalommal az ajtót mód nélkül csapdossák, s ha a tanító rendre utasítja őket, az osztályt elhagyják.(!) Csengetéskor, alighogy berregni kezd a csengő, az ajtót a kintlévők kinyitják, és bekiáltanak többszörösen: 7 óra, elvtársak, ki az osztályból! stb.

Földvári elvtárs mondja, őt meglepi ez a dolog, mert azoknak is éppen olyan fegyelmezettnek kell lenniük, mint más tanulóknak, mivel tanulás nélkül a tanoncifjak sem lehetnek el, s kéri a szakszervezetet, hogy forduljon az intézőbizottsághoz sürgős és hathatós intézkedésért.

A szakszervezet megdöbbenéssel veszi tudomásul, s kéri a jegyzőt, hogy kivonatilag értesítse az Intéző Bizottságot, és kérjünk sürgős intézkedést a tanoncok megfegyelmezésére vonatkozólag.

Kiskunhalas, 1919. május 13.”

* * *

A szegedi dr. Kelemen Béla naplójából:

„Délelőtt 10 órakor jöttek össze nálam a végrehajtó bizottság részéről: Gömbös, Szakács, Kószó és Back, az aradiak részéről: Varjasy, Zerkovitz, Pálosy, Fülöp Béla és Eckhardt Tibor.

Megbeszélésiink közben Varjasy és Zerkovitz elmentek, hogy meglátogassák az itt tartózkodó de Lobit francia tábornokot. Félóra lefolyása után visszajöttek és azt a hírt hozták, hogy rövid idő alatt ideérkezik mezőhegyesi internált-ságából Károlyi Gyula gróf s vele a többi aradi miniszter. Varjasyék utasítást is kaptak: szervezzenek katonai erőt, s akkor a francia sereg támogatni fogja őket abban, hogy megindulhassunk Budapest felé. A francia főparancsnok azt is kívánja, hogy az aradi alakulat keressen érintkezést a bécsi comitéval, másrészt pedig a szegedi bizottsággal jusson megállapodásra, s azzal harmóniában járjon el. Értesülést nyertek arról is, hogy külügyminiszterünk, báró Bornemissza Gyula már fel is utazott Bécsbe, hogy az ottan székelő magyar nemzeti comitéval érintkezésbe lépjen.

(..)

A francia megszálló csapatok felett a főparancsnokuk, de Lobit tábornok ma szemlét tartott. Maga a kép... igen festői és szép volt. A színes csapatok látványa, a spahik pittoreszk csapata szokatlan, színes és gyönyörködtető volt. A fegyelem, a mozdulatok, az evolúciók egzaktsága, precizitása azonban hiányzik. A szemlén de Lobit tábornokon kívül Gondrecourt és Charpy tábornokok vettek részt.”

Május 14. szerda

Kifizetések az Írói Direktórium pénztáránál:

Kallós Jánosnak egy cikkért és egy röpiratért 550 koronát utaltak.

Karlovszky Bertalan 4000 korona előleget kapott Friedrich Engels arcképének elkészítéséért.

* * *

A kormányzótanács dologi kiadásaira való rendelkezési alaptól 200 korona segélyben részesítették Fottel János vöröskatonát, hogy elküldje a jutalomösszeget nélkülöző szüleinek.

* * *

Rendelet a kórházaknak:

„A népjóléti népbiztosság, hogy a hadra kelt sereg sebesültjeinek elhelyezését biztosítsa, elrendelte, hogy a kórházakban a beteganyagot szigorúan vizsgálják felül és az ápolásra nem szorultakat távolítsák el.”

* * *

PARANCS

Ismételten panaszok érkeztek a közellátási népbiztosságtól, hogy egyes kisebb csapattestek önhatalmúlag állatokat rekvirálnak, levágnak, minden ok nélkül pusztítják a közéletmezésre annyira fontos állatállományt. A Vörös Hadseregnek az ország proletársága élelmezése érdekében a legszigorúbban megtiltom az önhatalmú, szabálytalan rekvirálást, amely mindenkor csak szabályszerűen, a gazdasági hivatal által eszközölhető. Akik a parancs ellen vétének, rögtönítélő törvényszék elé állítandók.

Budapest, 1919. május 14.

Böhm sk.

Hadseregparancsnok.

* * *

A nagykanizsai Zalai Népakarat e napi számában olvasható:

„Azt a vöröskatonát, aki a gőzfürdőben a fiókomból elvitte ezüst órámat és láncomat, nagyon kérem, valamiképpen küldje vissza. Egyetlen vagyonom és harminc év óta őrzött emlékem volt.

Weiger Antal
masszór.”

* * *

Devecserben újabb halálos ítéletet hozott a Veszprém megyei forradalmi törvényszék. Somogyi János helyi lakost szánták golyó általi halálra ellenforradalmiság vádjával. Az elítéltet a tárgyalás helyszínéről, a járásbíróház épületéből egyenesen a római katolikus temetőbe kísérte hat vöröskatona Végh Miklós vezényletével. A kivégzésekben irányító szerepet játszó Végh Miklós parancsára dördült el a sortűz.

* * *

Jászládányban katonai forradalmi rögtönítélő bíróság ítélte golyó általi halálra Bornemissza Jenőt, a község harmincnyolc éves főjegyzőjét. Besúgás alapján rendelte el letartóztatását a Jászládányban időző bihari vörös ezred forradalmi törvényszéke. Bornemissza Jenőnek azt rótták fel főbenjáró bűnéül, hogy a román előretörés idején, amikor az ellenség elérte a Tiszát, összeíratta a rend fenntartására alkalmas megbízható fehér érzelmű embereket.

Délután tartották a tárgyalást, de a vádlott sírját már reggel megásatták.

A katonai rögtönítélő bíróság – elnöke Fodor György politikai megbízott, vádbiztos Hacker Vilmos, tagjai Magyar László vörös ezredparancsnok, Barta László és Breuer István vöröskatonák – ítéletét azonnal végre is hajtották. Kálmán Henrik irányította a kivégző vöröskatonákat. Amikor agyonlőtték Bornemissza Jenőt, megrohanták tetemét, levetkőztették; gyűrűit lehúzták, a ruhájában lévő értéktárgyakon megosztottak, a zsebében talált sonkát és sajtot ott helyben elfogyasztották.

(Ez az ezred váltotta fel Pogány József parancsára a székely hadosztályt a csucsai fronton, s aztán ellenállás nélkül megfutott a Sebes-Körös völgyében előrenyomuló románok elől.)

Május 15. csütörtök

Ágoston Péter népbiztos, Kun Béla helyettese írta naplójába:

„Május 15.

(...) Meg kell állapítanom, hogy az, amit a vöröskatonák gyáva visszavonulásuk alatt csináltak, ... piszkos és megvetendő volt. Abból a városból, amelyből ki kellett vonulniok, magukkal burcoltak burzsoákat túszoznak. Békécsabáról a Náray testvéreket, s ezeket útközben egyszerűen lelőtték. Azt is beszélnek, hogy Pesten is megtörtént hasonló eset. Itt a terroristák vagy Lenin-fiúk garázdálkodnak, s a hadügyi népbiztosok gyengék velük szemben.

Mindenfelé ellenforradalmat szimatol a gyávaság, s ezért másokkal kegyetlenkedik.

(...)

Helytelen, s elítélem, hogy Kun és a Kormányzótanács legfőbb tagjai a Hungáriában együtt lakik, s ott gépfegyverekkel őriztetik magukat. Ez is félelem s hiba, mert alkalmat ad arra, hogy azt mondhassák, hogy ott lakmároznak, pedig a lakosságnak már alig van mit ennie.”

Csak egyetlen utalványra fizetett ki honoráriumot az Írói Direktórium pénztára. Farkas Antal vehetett fel 1750 koronát meg nem nevezett ellenértékért.

Krónikus papírhányra hivatkozva megvonták a működési jogot az összes fővárosi polgári újságtól, „ideiglenes szüneteltetéssel”. Még az olyan szélsőliberális orgánumokkal sem tettek kivételt, mint a Világ, a Magyarország és a Pesti Napló.

Mindössze három budapesti napilap jelenhetett meg. Reggel a Népszava, délután a Vörös Újság, a külföldiek pedig a német nyelvű Pester Lloyd-ot olvashatták.

Feltűnően sok volt az öngyilkosság a románok megszállta Debrecenben. Alig múlt el nap anélkül, hogy ne fordult volna elő öngyilkosságról szóló tudósítás a Debreczeni Újságban. E napon közölte:

„... Horváth Sándor püspökladányi születésű 26 éves tengerész, egyébként géplakatossegéd (...) a Baross u. 20. sz. ház udvarán fejbe lőtte magát. A golyó széttroncsolta koponyáját. Szörnyethalt.

Guttman Gyula abaújlaki születésű 18 éves izraelita ifjú is öngyilkos akart lenni: revolverrel hasba lőtte magát. A mentők életveszélyes sérüléssel szállították a kórházba, ahol dr. Eördög László ügyeletes rendőrtisztviselőnek, aki kihallgatta, csak annyit mondott:

– Egész életemben szerencsétlen voltam, végezni akartam magammal!

Az állapota válságos.”

Ágoston Péter népbiztos további naplóföljegyzése:

„Május 15.

(...) A kommunisták akkor, amikor körülzárták őket Münchenben, túszoikat vettek, s ezeket a katonák legyilkolták.

A müncheni kommunizmus epizód volt a szocializmus történetében, s nem valami szép epizód. A szocializmus nem gyilkosok uralma, s érdemtelen emberek keveredtek az elvi alapon állók közé. Másképpen képzeltek el őket, s követet is küldtünk már Münchenbe, de ez nem jutott oda, mert akkorra már elzárták a Hoffmann-kormány csapatai Münchent.”

Kun Béla előadásokat tartott május folyamán a régi képviselőházban (Sándor utca) „A pártprogram módosítása” címmel az egyesült párt

funkcionáriusai és a tanácskormány tisztségviselői előtt. Az alábbi idézet a harmadik, 15-én este megtartott előadásából való.

„(…)

„A nemzetiségi kérdésben ismerik, elvtársaim, azt a kétféle állásfoglalást, melyek közül az egyik a nemzetek önrendelkezési jogát hirdeti, a másik a proletariátus önrendelkezési jogát. Akármelyik is az álláspontja bárkinek, az én véleményem – és ez a szigorúan marxista álláspont – a proletariátus önrendelkezési joga.

(…) Az egész önrendelkezési jog a mi szempontunkból ma puszta fikció, mert mi nem önrendelkezési jogot, nem elkülönülést, hanem a proletariátus egyesülését akarjuk, nemzetiségre való tekintet nélkül, nemzeti határok melőlésével... Reánk nézve tehát ez a probléma nem is jelent valami fontos dolgot, mert ha világosan megmaradunk azon az állásponton, hogy nemzetközi köztársaságot akarunk, akkor ez nem is probléma... Nehogy tápot adjunk arra, hogy bármely állam burzsoáziája avval bolondítson, hogy a magyarok most is sovínisták, mi a legkonciliánsabb (legsívélyesebb) magatartást tanúsítjuk, arról nem is beszélve, hogy a területi integritás politikájával szakítanunk kell, mert ... ez kis probléma, melyen előbb-utóbb a nemzetközi forradalom keresztül fog vinni minket úgy, hogy el is fogjuk felejteni.

(…)

A diktatúra szép szó, de tudnunk kell, mi van benne, mit akarunk csinálni, hogyan akarjuk felépíteni az új társadalom rendjét.”

Május 16. péntek

Prohászka Ottokár, aki Székesfehérvár püspökeként vált a magyarországi katolikus klérus és keresztény társadalom kimagasló személyiségévé, hosszú évtizedeken át készített naplóföljegyzéseket, ha nem is rendszeresen. Ezek a följegyzések 1878 januárja és 1927 januárja között íródtak.

Az első világháború idején vezetett naplója 1916. december 9-én véget ér, s legközelebb csak 1919. május 16-án jegyezte fel ismét közlendőt. Ezeket az 1919-es fogalmazványait arra a hártypapírra írta, amely

védőlapként takarta püspöki kinevezésének díszes okmányát. Erre utal alábbi naplórészletének első mondata.

*

„Ne nézzék barbárságnak, hogy ide írok egy-két jegyzetet; így legalább el nem vesznek, s aki a régi »kutyabőröket« forgatja, annak kezébe kerülhetnek. Az 1919. évről van szó, mikor minden háborúnál nehezebb idők szakadtak nyakunkba az úgynevezett forradalom következtében. Ez az egész forradalom és a nyomában felépült uralom tisztára homokon épült, vagy mondjuk inkább lejtőn, s meg nem állhatván ez alaptalan alapon, egyre jobban csúszott le. Máris lekerültünk, mérhetetlenül le, alább minden nép és nemzet, s állam alá.

(…) Kacag rajtunk a világ, mi meg szégyenkezünk magyaroknak vallani magunkat. A szocialisták kötötték karóhoz az ebet, s borzasztó pózzal adták a világgyőzőket. (...) A szocialisták voltak dajkái s pesztonkái a forradalomnak s kényszerültek most lenni a kommunizmusnak. Akarták is, meg nem is. Míg csak a falra volt pingálva a fekete vagy vörös ördög, addig azt mondták: Ez a mi angyalunk, de mikor aztán nyakon, s orron ütötte őket farkával, akkor már az ördögbe kívánták az ördögöt. Ők hozták, de hogy most itt van, a fenébe kívánják. A szocializmus babázta ki a kommunizmust, aztán ráfogták, hogy az ördög fattya. (...) A szocializmus a logikának az az elefántja, melynek hátán minden társadalmi hóbort nagy bűhóval közénk költözött.

Mindezt csak előljáróban jegyeztem meg, bizonyos adatoknak keretet kívánván keríteni, mik a püspökséget illetik. Szent József napján, 1919. március 19-én még prédikáltam a szemináriumi templomban és reflektáltam Kunfi itt járt miniszter zöldségeire... Azután kiűtött köztünk a szocialista továbbfejlődés, a szocializmus gubóját átrágták... s kirepült nagy kecsesen s piszkosan a kommunizmus. Márc. 25-én már megtiltotta a kongregáció felvételi ünnepélyét Velinszky tanító óparvenűsége. (A megyei direktórium oktatási és művelődési biztosa – a szerk.) Sárkeresztúr, Ősi és Teés is kommunizáltatott. Ez utóbbiak meglapultak, mint tetűk a var alatt. (pardon a hasonlatért, de Böhm úr őbadügyminiszersége legünnepélyesebb kiáltványában is a tetvészkedési veszedelmekről flótázik), csak Sárkeresztúr »akaratos és dacos«, mint Kunfi szerint az új magyar ifjúság. (Ez is megvan már, amennyiben a tanonciskolában az egyik fiú már a nagyobb szükségét is leadta az osztályban, s Rausch (?) igazgató akkor elragadtatásának adott kifejezést az új irány s

annak őt boldogító vívmányai felett. Csak élvezze az új boldogságot – parfümjével együtt!) Mi megbúztuk magunkat a püspökvárban s vártuk a szocialista fejek... további sziporkázását. (...)

Így jött meg a húsvét. Ennek betében azonban, ápr. 23-án jöttek az elit-csapatok, a tengerészek, Fabik elvtárs vezetése alatt, s néhány betyár, az idevaló Mihály, munkás s katonai megbízott vezetése alatt, sapkájukkal fejükön betolakodtak szobámba, s kijelentették, hogy nekik a nagyterem s az ebédlő kell, hozzá is láttak a bútoroláshoz, s azontúl ott laktak. Volt már addig is, körülbelül március eleje óta, négy baka a püspökségben, akiket kosztoltam, s bennlaktak Viszota szobájában s őriztek egy Hirsch nevű kapitányt s engemet. Ez a négy gentleman betört a pincébe s kiitták 20 üveg francia pezsgőt, mely még a Szent István-ebéd idejéből maradt meg, aztán összes boraimat s lerészegedve teleokádták az alsó traktust. Nem tűrhettén a lármát s piszkot, bűzt, fütyülést, azt mondtam a direktóriumnak, hogy az esetben, ha a kanonokokat összebb rendezik s megmozgatják, én a Streit-házat kérem. Azt meg is kaptam, s április 25-én kezdtünk költözködni. Ez soká tartott, addig a palotában ebédtünk s onnan néztük május 1-jén a maskara felvonulást, volt egy vörös gyalogos s ugyancsak egy vörös lovas (fiakeresrityiz), kik úgy festettek, mint hóhérok s bohócok. Május 4-én már új maisonunkban ebédtünk. Ezalatt április 29-én a jeles tengerészek észbe kaptak s elmentek rendet csinálni Nagykánizsára. Kivonultak két vörös zászlóval. Elment szakácsuk is, ki jó potrohos hadfi, s kitől lehetett húst és aszalt szilvát venni. (...) Május 7-én azonban megint új »hadserég« jött, ez is egy marék volt. A tengerészek hatvanan voltak, s ez a másik »hadserég« civilben feszelt s pesti ... csirkefogókból állt. Ez a banda azután elment, s visszajött május 10. körül Fabik elvtárs csordája, s ez székel s piszkít most is. Kultúrpalotának szánták Velinszkyék a püspökséget – ezek a csordák már fel is avatták az új kultúrához méltóan! Várjuk a folytatást!”

* * *

Tömegesen hozott ítéleteket Budapesten árdrágítási ügyekben a vörösőrség, amely mindenkit büntetett, akit vétke miatt nem a forradalmi törvényszék vont felelősségre. A megbüntetett személyek e napi listája:

Szuvajcsics Mártonné zöldségkereskedőt, Frühwalg Gusztáv kereskedőt, Weisz Ferenc vendéglőst, Brót Éliás kereskedőt, Fried Simonné vendéglőst, Reim Mátyás kereskedőt, Müller Gyula árust, Weizmann Mihály árust, Widder Mihályné boltost, özv. Libutz Jánosné kofát, Agatics István felvásárlót, Berlinger Józsefné tejárust, Adler Jakab jegest, Zöld Ignác hentest, Goldstein Áron vendéglőst, Klein Lajos hentest, Schmidt Béláné kofát, Eifner József hentest, Schwarz Józsefné húsboltost, Lusztig Móríc gyümölcskereskedőt, Berger Leó zöldségest, Grünwald Dezső malombiztost, Eirich Rezső fakereskedőt ítélték hosszabb-rövidebb időtartamú elzárásra és több-kevesebb pénzbírságra „üzérkedésért, a rendeletek kijátszásáért, a vásárlók nagymérvű megkárosításáért” – olvasható az indoklásban.

* * *

Mivel a kormányzótanács növekvő kiadásai miatt erősen megcsappant a rendelkezési alap pénzkészlete, a fogyasztást soron kívül kétszázezer koronával pótolta a központi állampénztár.

* * *

Ősbemutató díszelőadás volt a Nemzeti Színházban: színre vitték Pogány József népbiztos „Napóleon” című művét. A szerző négy évvel korábban írta a darabot, s a Népszava munkatársaként újra és újra ostromolta a színházakat, hogy mutassák be drámáját. De hiába voltak igen jó összeköttetései a színházakkal, vágya csak most teljesülhetett.

Tekintettel a szerző hatalmi pozíciójára és a gondosan megválogatott közönségre, óriási külső sikerrel zajlott le a bemutató. A zsúfolt ház el sem hagyta a nézőteret a felvonások közti szünetekben: szakadatlan tapsolással ünnepelte a szerzőt, a rendezőt és a színészeket.

Hevesi Sándor rendezésében legtekintélyesebb színészgárdáját vonultatta fel a Nemzeti Színház. Napóleont Ódry Árpád alakította. Vele együtt Kürti József, Bartos Gyula, Hajdú József, Paulay Erzsi, Aczél Ilona, Hegyesi Mari és még sok más korabeli színésznagyság gondoskodott az ősbemutató sikeréről.

Őszinte véleményről, pártatlan kritikai visszhangról szó sem lehetett. Még Bárdos Artúr esztéta, rendező, színigazgató is, aki nagyrabecsült, élvonalbeli szaktekintély volt a tanácsköztársaság idején, csak a diktatúra bukása után merte leírni az alábbiakat:

„(..) *A Nemzeti Színház a diktatúra alatt két bemutatót hozott. Egyiknek a szovjet egyik újságírója, a másiknak egyenesen a szovjet Napóleonja: Pogány József volt a szerzője. A darab címe is Napóleon volt. A nagybatalmú szerző nem bírt annyi önmérséklettel, hogy bizonyára régen melengetett egyéni ambícióinak ezt a groteszk önleplezését még egy ideig a fiókjában tudta volna tartani. Sietett, nyilván nem bízott hatalmának tartósságában. Mindkét darab meglehetősen silány volt és még addig sem maradt műsoron, ameddig a diktatúra. (..)*”

Május 17. szombat

Hír a Kalocsai Néplap e napi számában:

„*Kalocsa régi képviselőtestülete elhatározta, hogy a főutcának a járda mellett levő fasorját kivágatja. Föllebbezés folytán ez az ügy a vármegye elé került. A vármegye direktórium, mint örömmel értesülünk, a képviselőtestület határozatát megsemmisítette. Megmarad tehát továbbra is főutcánk dísz, a kettős fasor.*”

Berkenyefákról van szó – ugyanazokról a fákról, amelyekre néhány héttel később, a júniusi ellenforradalmi kísérlet megtorlásaként felakasztották a Szamuely Tibor által halálra ítélt kalocsai polgárokat.

* * *

A Pécsi Est kötelező tudósítása a szerb megszállók által kirendelt munkatársa tollából:

„*A tegnap délutáni eszéki vonattal Pécsre érkezett Zubkovics György dr. görögkeleti szerb püspök, kinek székhelye azelőtt Budán volt. A szerb püspök fogadtatására az összes szerb hatóságok megjelentek. Itt volt Pandurovits László dr. szerb-horvát-szlovén kormánybiztos, Rajits alispán, Mészáros László főjegyző; Csolokantics ezredes, a Baranyát megszálló csapatok parancsnoka.*”

A püspököt először Pandurovits kormánybiztos-főispán kislánya, Nadesa üdvözölte, ki Mészáros Zitával virágcsokrot adott át neki. Majd Csolokantics ezredes fogadta pár szóval, s utána a vasútállomás katonai parancsnokságának hivatalos helyiségében Pandurovits kormánybiztos beszélt hozzá.

Idejövetelének oka egy szerb püspökség felállítása Mohácson, mely átvenné a budai püspökség teljes ügykörét. A püspöki székházat is ott akarják felállítani.”

* * *

Nyilatkozatban ítélte el a kormányzótanács az Aradon megalakult ellenforradalmi kormányt.

Túl az egyszerű nyilatkozaton, rendelettel törvényen kívül helyezte és teljes vagyonekobbzással sújtotta mindazokat a magyar állampolgárokat, akik részt vettek a bécsi, szegedi és aradi ellenforradalmi szervezkedésekben.

A törvényen kívül helyezés és a teljes vagyonekobbzás a halálos ítélet közvetett megfogalmazása volt.

* * *

Győr hangulatát még mindig súlyosan nyomasztotta a május elsejei komáromi tragédia. A város szorosabb szemmel tartása szándékával Kun Béla Győrbe küldte egyik legmegbízhatóbb emberét, Rákos Ferencet, a budapesti forradalmi törvényszék elnökét. A helyileg korlátlan hatáskörrel felruházott Rákos Ferenc hivatalosan a Lajta-Ipoly védelmi vonal teljhatalmú politikai biztosa címet viselte. Szállását, hivatalát az előkelő Royal Szállóban rendezte be szigorú fegyveres őrizettel. Ekkortól nevezték győri szovjetháznak a Royalt.

Rákos arról tájékoztatta megbízóját, Kun Bélát, hogy a komáromi tragédia óta erősen megcsappant a győriek lelkesedése. Vonakodnak élelmiszert küldeni a fővárosnak és lanyhán toboroznak katonákat a Vörös Hadseregbe. Kun Béla erre gyors elhatározással Győrbe utazott a hadsereg-főparancsnok különvonatán Böhm Vilmos és Garbai Sándor társaságában.

Szombaton délben, a nyilvánosság számára váratlanul érkeztek a győri pályaudvarra. Rákos Ferenc és egy sebtében riadóztatott díszszázad

köszöntötte őket. Közben sietve összehívták a városháza dísztermébe a rendkívüli összbizalmi értekezletet. A kormányzótanács vezetőinek látványos megjelenése és hatásos fellépése meghozta a kívánt eredményt. Kun Béláékat biztosította az összbizalmi testület a győriek teljes odaadásáról.

Néhány óra múlva, még sötétedés előtt visszarobogott Budapestre a különvonat.

* * *

Továbbra is a legmerevebben elzárkóztak attól a tanácskormány vezetői, hogy személyesen ejtsenek szót a komáromi tömegmészárlásról. De mert a tragédia mérete túlságosan nagy volt a győriek számára, teljesen mégsem hallgathatták agyon. Legalább egyetlen nyugtató nyilatkozattal szerették volna megerősíteni Kun Béla győri látogatásának eredményességét, bár ebben a nyilatkozatban gondosan hallgatnak a vérfürdő valódi bűnöseiről; épp ily gondosan válogatták meg a tragédia jelentőségét kisebbítő kifejezéseket, amint azt a Győri Hírlap közleménye tanúsítja.

„A KOMÁROMI PUCCS

Győr, 1919. május 17.

Kun Béla hadügyi népbiztos rendeletére szigorú vizsgálat folyik a komáromi híd ellen intézett támadás ügyében. A vizsgálat vezetésével Bán Ernő és Bíró Dezső budapesti elvtársak bízattak meg, akiket ma este megkérdeztünk a vizsgálat eredményéről.

– Nyilatkozatot nem tehetünk – mondották –, de biztosíthatjuk a győri proletárságot, hogy a bűnösök méltóképpen el fogják nyerni büntetésüket. Boldogok vagyunk, hogy személyesen meggyőződhattünk arról, hogy a sajnálatos eset egyáltalán nem befolyásolja győri testvéreink forradalmi lelkesedését. A hadügyi népbiztosok bizonyára igyekezni fognak a vizsgálat eredményét mielőbb publikálni.”

* * *

Jászapátiban, a járásbíróság fogházában meggyilkolták dr. Joó Andor járásbíró.

Semmi kézzelfogható vád nem volt a járásbíró ellen, csupán azért tartották fogva korábbi hivatali épületében, mert a burzsoá igazságszolgáltatás embere volt. Érte jöttek Jászladányból, hogy az ott állomásozó bihari vörösezred katonai forradalmi törvényszéke elé állítsák. A fegyveres kíséretet ugyanaz a Kálmán Henrik vezette, aki főszereplője volt Bornemissza Jenő jászladányi főjegyző kivégzésének. Kálmán Henrikkel együtt Németh Géza Jászapáti politikai megbízottja, a helyi forradalmi törvényszék tagja is a letartóztatott járásbíró cellájába lépett.

Verték, szidalmazták dr. Joó Andort, aki ártatlansága tudatában sérelmezte a durva bánásmódot. Kálmán Henrik erre még vadabbul ütötte a járásbíró, aki szembeszállt bántalmazójával. Az ütések viszonzásától megszégyenült Kálmán Henrik az őrjüngésig feldühödött. Megparancsolta Virág Mihály vörösörnek, hogy azonnal löje le a járásbíró. Virág Mihály végrehajtotta a parancsot. Dr. Joó Andor hasát felmetszették borotvával, hogy öngyilkosság látszatát keltsék, s az áldozatot cellájában hagyták. Tettüket helyeslőleg tudomásul vették a feljebbvalók.

Május 18. vasárnap

Csak ekkor adta hírül a tanácsköztársaság sajtója, hogy ellenkormány alakult Aradon. A Népszava írta:

„Összeállottak Aradon néhányan, cégéresek, hírbedtek, tudatlanok és jelentéktelenek és megalakították a magyar ellenkormányt. Május 5-én született Aradon Magyarország számára ez a nemzeti ajándék, melynek koronája, ékessége Károlyi Gyula gróf nevű egykori főispán és egyik legszebb gyöngyszeme Barabás Béla, a magyar politikának korruptségben kimúlt hírbedt talpfaiügynöke. A többinek, akikből az aradi kormánykreatúra rekrutálódik, még a nevét sem érdemes leírni, mert hiszen közismert Tisza-kortes valamennyi és jellemző rájuk, hogy tán még a legnevezetesebb férfiú közöttük Varjassy Lajos apró radikálistársa stréber, aki valóban csak a román megszállás idején elmondhatja komolyan saját magáról azt, hogy kereskedelmi miniszter lehet belőle. A bohóckormány jellemrajza tehát senkit sem érdekel, csak a jelenség maga állít meg egy pillanatra bennünket. (...)”

Dr. Kelemen Béla naplójából:

„Délután Móra Ferenc keresett fel. Úgy mondta: Farkas József aradi kultúrház-igazgató megbízásából jó, azzal a kéréssel, hajlandó vagyok-e Farkast fogadni. Farkas azért akar felkeresni, hogy velem egy új kabinet alakításáról tárgyaljon, felkérni akar, hogy az alakítandó kormányba én is belépjek. Végtelenül elszomorító ezeknek a vidéki Niemandoknak a zavart csináló akciója; a megérdemelt brusque elutasítás helyett megösmerttettem Mórával a helyzetet; válaszoltam előtte eddigi tárgyalásainkat, felvilágosítottam őt az aradi alakulattal kötött megállapodásunkról, amely szerint Teleki Pál megérkezéséig semmiféle döntő lépést nem teszünk, addig, amíg ez a megállapodás kötelez, semmiféle más irányú akciót nem támogatunk. Ha Farkas csak ezért akar engem felkeresni, ne fáradjon hozzám. Beszélgetésünk során kifejezést adtam annak a felfogásomnak, hogy Kun Bélának és szovjettársaságának megadnám a szabad elvonulást, sőt engedélyezném a teljes amnesztiát is a Vörös Hadseregnek, ha ezzel Budapest felszabadul és ha végre alakulhat az országban olyan kormány, amellyel az antant a tárgyalásokat felvehetné, s amelyet az antant elismer.”

Erőltetett politikai módszere volt a vörös hatalomnak, hogy központi szónokokat küldött Budapestre szerte az általa ellenőrzött területekre, beszédeket tartani a kirendelt tömeg előtt.

Balassagyarmaton bizonyos Wassermann elvtárs volt a központi szónok ezen a vasárnapon. Zuhogott az eső, ennek ellenére a városi direktórium és a vörösőrség kényszerítésére nagy tömeg jelent meg a népgyűlésen. Sokan szívesebben mentek volna a templomba, ahol a népgyűléssel egy időben volt az istentisztelet, de féltükben inkább a kommunista gyűlést választották.

Mindezt távcsövön figyelte az Ipoly túlsó partjáról a cseh katonaság. Amikor Wassermann beszélni kezdett, erős ágyútűzzel zavarták szét a gyűlést. Találat érte a laktanyát, a katolikus templomot, de emberi épségben nem esett kár.

A keszthelyi Testvériség e napi számában olvasható:

„Személyi hír. Singer Ignác, a keszthelyi izr. hitközség köztisztviselőjeként a mai napon érte házasságának ötvenedik évfordulóját nejével sz. Strausz Emíliával. 1842. év november 14-én született a Győr megyei Gyömmöre községben. Tizenhét éves korában lett tanító, és mint ilyen, a Dunántúl számos helyén megfordult. Tanított a Veszprém megyei Devecserben, Somlyóvásárhelyen, Karmacson, Nemesviden és a Somogy megyei Buzsákon. 1875. évi április 15-én jött Keszthelyre, hol azóta az izr. hitközségben a kántori teendőket látja el. Hat gyermeke van, 3 fia és 3 lánya, kik a társadalomban tevékeny részt vesznek.”

A Debreczeni Újság e napi számában olvasható:

„Román katonák találták vérében fetrengve a Kossuth utcai temető egyik sírdombján Tóth György 68 éves öregembert, a városi szegényház volt lakóját. Nem tudtak beszélni se vele, de miután azonnali orvosi segítségre volt szüksége, beszállították a DEMKE épületébe, ahol az orvos bekötözte sebeit.

Itt kérdezték ki, miután bűntényt sejtettek, az öregember azonban bevallotta, hogy öngyilkos akart lenni, mert megunt az életet. Délután kiment a temetőbe és fanyelű kését ötször egymás után szúrta a mellébe. A szívét kereste a reszkető kezű, erőtlen aggastyán, de nem találta.

Az orvos is elcsodálkozott azon, hogy fejthetett ki ilyen erőt ez a vézna, öreg ember, mert mind az öt késszúrás életveszélyes, mély seb.”

„Öngyilkos szakácsnő. Nagy Eszter földesi születésű, 21 éves szakácsnő tegnap délből marólúggal megmérgezte magát. A mentők a közkórházba szállították. Tettének oka ismeretlen.”

Május 19. hétfő

Megjelent az anarchista társaság időszakos lapja, a Társadalmi Forradalom negyedik száma. Szokásuk volt a lap szerkesztőinek, hogy bőségesen közöltek úgynevezett bölcs mondásokat ismert és ismeretlen személyiségektől. Két ilyen idézet a negyedik számból:

„Nehezebb az aranykereszt hordozása a mellen, mint egy fakereszt cipelése a hátán, mert előbbi alatt hamar omlik össze a jellem.” (Hille P.)

„Egyenlőség szabadság nélkül nem egyéb egészségtelen fikciónál, melyet gazemberek alkottak a tudatlanok megtévesztésére.” (M. Bakunin)

Kalocsán arra a hírre, hogy a vörös diktatúra felszámolja a keresztény rendházakat és szélnek ereszti az apácákat, utcára vonultak a város vallásos női és tüntettek a szerzetesek védelmében. Mivel Klein Ignác, a vörösörség városi parancsnoka azt állította, hogy a tüntetésre bujto-
gatók az érsekségen vannak, elhatározták tizenkét vezető papi személy letartóztatását.

Az érseki negyedhez vezető valamennyi utcát erős karhatalommal zárták le, majd Egressi Ferenc és Vörös Kálmán politikai megbízottak irányításával hozzáláttak a letartóztatásokhoz. Ismételten őrizetbe vették az egyszer már szabadon engedett Horváth Győző segédpüspököt és Révay Tibor prépostkanonok irodaigazgatóját; letartóztatták továbbá Macskovics Pál prelátus kanonokot, Valihora Ágoston prelátus kanonokot, Gonczlik Kálmán érseki titkárt, Kalmár Sándor tiszteletbeli kanonokot, Tantos Ferenc nagyszemináriumi vicerektort, Egert Jakab, Kerner István, Horváth Alajos teológiai tanárokat, Szabó István és Böhm Jenő főszékesegyházi hitszónokokat.

Haladéktalanul Budapestre szállították a letartóztatott papokat. A Markó utcai börtönbe kerültek, ahol szétszórta, hogy ne érintkezhesen egymással, a legvisszataszítóbb gonosztevőkkel – gyilkosokkal, rablókkal, megrontókkal, nemi erőszakért lecsukottakkal – zárták össze őket.

Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos Kalocsára sietett meggyőződni, mennyire veszélyes az asszonytüntetés. Tudtával és helyeslésevel történt a tizenkét vezető pap őrizetbe vétele.

A népbiztos egyébként lelkiismeretesen elszámolt a kalocsai utazás kiadásairól. Költségtérítésként 319 korona 20 fillért fizettek ki neki a kormányzótanács rendelkezési alapjából.

Ezen a napon teljesen ismeretlen nevű szerzők vehették fel tiszteletdíjukat az Írói Direktórium pénztáránál. Az akkor híres és felkapott Lakatos László 2500 koronát kapott röpiratokért, ugyancsak röpiratokért 500 koronát utaltak Ladányi Rezsőnek. A 400 koronával honorált Leitner Jenő jogcíme nincsen feltüntetve.

Egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a Cserny-féle terrorista alakulat voltaképpen Kun Béla magánhadserége. Cserny József nem függött senkitől, utasítást csakis Kun Bélától, esetleg Szamuely Tibortól fogadott el. A Teréz körúti Batthyány-palota (jelenleg a központi házasságkötő), ahova befészkelte magát, valóságos erőddé alakult át. Ágyúk, gépfegyverek, páncélozott járművek rekesztették ki környékéről a gyalogos forgalmat. Érdeklődő, de főképp ellenőrző szándékkal semmiféle magas rangú vezető, még a hadsereg főparancsnoka vagy akár a kormányzótanács elnöke sem tehetett oda a lábát.

Ez a körülmény napról napra jobban nyugtalanította a kormányzótanács szociáldemokrata tagjait. Felismerték ugyanis, hogy a belső ellenforradalom fékentartásának ürügyével állandó készültségben tartott különleges karhatalom velük is leszámolhat, ha kenyértörésre kerülne a sor köztük és a kommunisták között. Elsősorban Böhm Vilmos és Kunfi Zsigmond sürgette Kun Bélát, hogy oszlassa fel Cserny alakulatát. Böhm érvelése elől nem lehetett kitérni: joggal hivatkozott arra, hogy az összes létező fegyveres erőnek és testületnek vagy a hadügyi, vagy a belügyi népbiztosság hatáskörébe kell tartoznia; mivel Csernyéknek egyik sem parancsolhat, létezésük és működésük törvénytelen.

Jogellenes és korlát nélküli kiváltságaikkal visszaélve akkora arzenált és oly nagy mennyiségű nehézfegyverzetet halmoztak fel, hogy az messze meghaladja a feladatukhoz viszonyítható szükségletet.

Kun Béla semmiképp nem akart lemondani az ő személyes karhatalmáról. Böhm Vilmos követelését ügyes ötlettel védte ki. Cserny különítményét Korvin Ottónak rendelte alá. Mivel pedig Korvin Ottó politikai nyomozó főökként a belügyi népbiztossághoz tartozott, tárgyalanná vált Böhm szervezeti kifogása. Ezzel a formai játékkal Kun Béla meg tudta tartani magának a Lenin-fiúkat, de a hatalmas arzenált átengedte a hadseregnek.

Cserny Józsefnek és embereinek május 19-én kellett megjelenniük Gödöllőn, a főhadiszálláson teljes felszerelésükkel, nehézfegyverzetükkel, lőszerkészleteikkel és összes járművükkel.

Annyira tartottak tőlük, hogy a Vörös Hadsereg két harcra kész zászlóalját és egy tüzerütegét helyezték riadókészültségbe. Amikor megérkeztek, felszólították Cserny Józsefet, hogy egy órán belül adják át fegyvereiket, lőszerüket, járműveiket. Ha nem engedelmeskednek, erőszakkal kényszeríti őket a hadseregparancsnokság.

Cserny fél órán át tanakodott bizalmasaival, majd engedelmeskedtek. Beszorgáltattak a Vörös Hadseregnek:

- 6 db 14 cm-es aknavetőt,
- 6 db 9 cm-es aknavetőt,
- 3 db 7,5 cm-es páncéltörő ágyút,
- 7 db gyalogsági ágyút,
- 7 db géppuskát,
- 64 láda gránátbombát,
- 130 láda kézigránátot,
- 41 rakasz géppuskatöltényt,
- 115 láda gyalogsági ágyútöltényt,
- 807 láda aknavető és páncéltörő lövedéket,
- 7 db személygépkocsit,
- 6 db tehergépkocsit.

Négy nagyméretű vasúti tehervagon telt meg a Cserny-különítménytől elvett arzenállal. De elegendő géppuska és bőséges kézi lőfegyver maradt a Lenin-fiúk birtokában. Alapjában véve semmit nem vesztek, mert Teréz körúti központjukból változatlanul folytatták terrorista

működésüket és önhatalmú erőszakosságaikkal mindent megszereztek, amit csak akartak. Mindenekelőtt a Gödöllőn leadott személyautókat pótolták, hogy minél kényelmesebben, minél mozgékonyabban segíthessék Korvin Ottó nyomozásait.

* * *

Albertfalva repülőtérén, a szerelőműhelyben megszakítás nélkül folyt a munka. Különleges igénybevételre készítettek fel egy UCI típusú, 230 lóerős Hiero-motorral ellátott kétüléses felderítő repülőgépet, amely a korabeli legmodernebb típusnak számított.

Boda termelési biztos állandó jelenlétében Asbóth Oszkár kiváló konstruktor, Dobos István, az akkori idők leghíresebb magyar berepülő pilótája és Róka József mérnök irányították a munkát. Rajtuk kívül más nem is tudta, hogy a gép utasa a Moszkvába készülő Szamuely Tibor lesz. A munka befejeztével azonnal értesítették Szamuelyt, aki rögtön Albertfalvára autózott, hogy részt vegyen a próbarepülésen.

Dobos István a magasba emelkedett vele, egy órán belül megjárták oda és vissza az Albertfalva–Gyöngyös közötti légiutat.

Május 20. kedd

Kivilágosodáskor indult Szamuely Tibor Szovjet-Oroszországba. Az indulásra kész géphez rendelte a repülőtéri munkástanács tagjait, rájuk parancsolt, hogy motozzák meg őt és Dobos István pilótát, a gépet pedig kutassák át alaposan, nincs-e rajta valami szokatlan, vagy meg nem engedhető érték.

Miután semmi ilyent nem találtak, követelte, hogy foglalják jegyzőkönyvbe a motozás eredményét.

A ceremónia megtörténte után magasba emelkedett a UCI felderítő repülőgép és elindult a légvonalban számított 900 kilométeres, országúti vonalon 1200 kilométeres távra. Még le sem szállt, hivatalosan még nem is hozták nyilvánosságra utazását, amikor Budapesten már szélteben újságolták: „Szamuely megszökött, hatalmas mennyiségű kincset

vitt magával aranyban, briliánsban, műtárgyakban.” Azt is tudni vélték, hogy: „*Útjában állt a kommunisták és a szociáldemokraták együttműködésének, ezért szökése engesztelő gesztus az antant felé.*”

Dobos István szerencsésen tette le a gépet a Kijevhez közeli Zsmerinka repülőterén. Szamuely fogadására kizárólag rangos magyar származású kommunisták érkeztek egyenesen a moszkvai Kremlből, Lenin környezetéből. Vezetőjük Erős Miklós, Feliksz Dzerzsinszkij közvetlen munkatársa, magas beosztású csekista volt. Lenin utasítására a meggyilkolt cár, II. Miklós különvonatát bocsájtották Szamuely rendelkezésére, hogy azon utazzék mielőbb és minél kényelmesebben Moszkvába.

Zsmerinkáról Kijevbe autózva az ukrán főváros híres sugárútjára, a Krescsatyikra, Nyikolaj Iljics Podvoljszkij hivatalába mentek. Podvoljszkij moszkvai megbízatással Ukrajna hadügyi népbiztosaként működött Kijevben. Nem tudni, miről tárgyalt Szamuelyvel. Csak annyi bizonyos, hogy Szamuely részletes tájékozódás után folytatta útját Moszkva felé a cári különvonaton.

* * *

Derengő hajnalban indította meg támadását Miskolc visszavételére az újjászervezett Vörös Hadsereg. Stromfeld Aurél vezetésével dolgozták ki a hadműveleti tervet, amely szerint Mályi térségéből indult az offenzíva, első hullámát a harmadik hadtest első hadosztálya képezte. E hadosztályt különös gonddal válogatott egységekből állították össze. Alakulatait budapesti vasasokból, valamint diósgyőri kohászokból szervezték. A hadosztály ütőerejét nagyban megnövelték a budapesti 32. háziezred frontokon edződött, tapasztalt katonái.

Miskolc megtartásáért minden lehetséges eszközt igénybe vettek a hódító cseh intervenciók, de ellenállásukat felőrölték a szívósan támadó, a sötétedő estében is tovább harcoló vörös alakulatok.

Az utolsó cseh csapattöredék este tíz órakor menekült el a borsodi iparvidék központjából.

* * *

Hajszál híján a csehek kezére került Esztergom városa. Ha ez sikerül nekik, akkor a Duna jobb partjáról is veszélyeztették volna a magyar hercegprímási székhelytől alig egyóranyira lévő Budapestet.

Szabó Istvánnak, az esztergomi vörösőrség parancsnokának köszönhetette az ellenség a nem várt lehetőséget. Annak ellenére, hogy Szabó István többszörösen büntetett garázda, tolvaj és gyilkos volt, hatalmát senki meg nem kérdőjelezhetette, mert Szamuely Tibor akaratából lett Esztergom városparancsnoka. Miután Szabót a gyilkosságért kirótt fegyházbüntetés helyett frontszolgálatra vitték, a harctéren az első adandó alkalommal megadta magát az oroszoknak. Szamarába került a hadifogolytáborba, itt barátkozott össze Szamuelyvel.

Hatalmi túltengései, korlátokat nem ismerő korrupciós üzelmei miatt személye elviselhetetlenné vált a helyi direktórium számára. Szabó a direktórium tagjainak bebörtönzésével és a város feladásával akarta megoldani a nézeteltérést. Néhány direktórium tagot, köztük Szentey Sándor belügyi politikai megbízottat, le is csukott. A várossal szembeni, a Duna bal partján lévő Párkányt megszállva tartó csehek parancsnokával egyezséget kötött Esztergom átadásáról.

Hajnalban hozzá is kezdtek a csehek a rajtaütés végrehajtásához, de a fogva tartott Szentey Sándornak időközben sikerült meggyőzni őrzőit, hogy nagy baj lesz, ha ki nem engedik. Így az esztergomi vörös fegyveresek idejében érkeztek a Párkányt Esztergommal összekötő Duna-hídra és rövid tűzharcban visszakergették a bal partra a támadókat.

Szabó István Párkányra menekült, a csehek védelmében.

Este 211 tagú vörös terrorkülönítmény érkezett Győrből Esztergom megerősítésére. Vezetője Gombos Ferenc – az a Gombos, akit Rákos Ferenc, a Lajta–Ipoly-vonal teljhatalmú politikai biztosa vitt magával Budapestről Győrbe, hogy létrehozza a Cserny-féle különítmény győri megfelelőjét.

* * *

Sopronban ülést tartott a Nyugat-magyarországi Német Tanács. Erre az ülésre elutazott Kun Béla és beszédet tartott. Annak ellenére, hogy Sopron köztudottan évszázadok óta a nemzetiségi együttélés és a felekezeti türelem mintavárosa volt a történelmi Magyarországon,

Kun Béla ezekkel a szavakkal kezdte beszédét:

„Tisztelt elvtársak! A Szovjet-Magyarország forradalmi kormányzótanácsa nevében üdvözlöm az elvtársakat, és rámutatok arra, hogy a mai gyűlés, a nyugat-magyarországi munkások, katonák és földműves-szegények tanácsának ez a kerületi gyűlése a társadalmi és a nemzeti elnyomatás klasszikus földjén ülészik, ahol ezelőtt az összes nemzeteket, az úgynevezett nemzetiségeket, különbség nélkül elnyomták.”

* * *

Alsózsoltán brutálisan meggyilkolták Görgey Árpád huszár őrnagyot és feleségét, született Karparup Viktóriát.

Három kisparasztból lett vöröskatona: a huszonnégy éves Kiss János, a huszonhárom éves Kavasánszky István és a huszonegy éves Virág Imre merő úrgyűlöletből, minden közelebbi ok nélkül elhatározta, hogy végez a huszár őrnaggal. Keresték a házában, de őt nem találták, csak idős édesanyját. Vele kezdtek durváskodni a feltűzött szuronyú katonák. Az idős hölgy kitárta mellén a ruhát, mondván: *„Csak bátran döfjete ide, hogy ne szenvedjek tovább, de gondoljátok meg, hogy néktek is van ilyen öreg édesanyjátok!”*

Kiss János és két társa házkutatást tartott. Találtak húsz darab cigarettát egy ezüstitárcában, meg fél liter rumot. A cigarettát szétosztották maguk között, Kiss eltette az ezüstitárcát, a rumot megitták, majd a kertben folytatták a kutatást Görgey Árpád után. Itt rejtőzködött az őrnagy és a felesége. Menekülni próbáltak a kert végében húzódó vasúti töltés felé. Futás közben érték őket a lövések. Térdre estek, fennhangon imádkoztak. A saját lövöldözésüktől még jobban nekibőszült katonák hozzájuk rohantak és közelről addig tüzeltek áldozataikra, amíg ki nem fogyott a töltény. Ezzel sem érték be. Összeszurkálták a halott házaspárt. Egymással versengve zúzták szét a meggyilkoltak koponyáját, törtek össze hátgerincét. Kiss János ezek után kikutatta a huszár őrnagy zsebeit, elrabolta aranyóráját és katonai látcsövét.

Május 21. szerda

Közlemény a Pécsi Est e napi számában:

„A szerb kultúrának Baranyában való terjesztésére alakult társaság ingyenes szerb nyelvű tanfolyamot nyit Pérics Szvetisláv főszolgabíró vezetése alatt. Jelentkezni lehet a hét folyamán a főszolgabírói hivatalban. Andrics közigazgatási gyakornoknál.”

* * *

Riport az Esztergomi Népszava e napi számából:

*„A május 20-i árulás büntetése,
adatok egy elvetemedett ember életéből.*

Tartozunk vele olvasóinknak, hogy az áruló Szabó István igazi énjét megismertessük mindenkivel s világot vessünk arra a szerepre, amit Esztergomban magának mintegy kierőszakolt.

Ismeretes, hogy Szabó Esztergomban született s a háború kitörése előtt ablakbeverései és emberrettegítő kihágásai révén réme volt a városnak. Tettei sokat foglalkoztatták a járásbírószágot, sőt a komáromi törvényszéket is. Így felemlíthetjük, hogy lopás miatt két ízben, jogtalan elsajátítás miatt egy ízben volt büntetve s ingatlan vagyon rongálása miatt egyévi fogságra ítéltetett. A háború alatt 1914. év őszén történt, hogy mint káplár, unokabátyjával összeveszvén, azt dulakodás közben leszúrta. Olvasóink bizonyára emlékeznek reá, hogy a szerencsétlen ember ennek a gyilkosságnak áldozata lett s Esztergomban temették el. Akkor Szabót a komáromi hadosztálybírószág vonta felelősségre s kétévi fegyházzal sújtotta. A büntetés kitöltését elhalasztották a háború befejeztéig s Szabót a frontra küldték, hol rövidesen fogságba került. (...)

Fogságban ... megismerkedett a magyar kommunista mozgalom későbbi vezetőivel s a kommunista eszmék törhetetlen hívének mutatta magát, hogy így érvényesülhessen. A viselt dolgaival és korábbi életével nem ismerős vezetők előtt sikerült is magát meggyőződött, elszánt és tette kész kommunistának feltüntetni. Módját ejtette, hogy agitatori kurzusra küldjék, melynek elvégzése után, később, állítása szerint Szamarában városparancsnok lett.

Orosz fogságából haza szabadulván, ilyen előzmények után tűnt fel Esztergomban a múlt év őszén.

Az első forradalom kitörése után Unger Hugónak jutott az a szerencsétlen gondolat eszébe, hogy Szabót és hírbedt társaságát a »Városőrök« közé felvegye, ekként akarván elérni, hogy az a notórius társaság a város közrendjét ne veszélyeztesse. Jó napidíj mellett szolgáltak azután. Így éledtek újra Szabó hatalmi vágyai. A második forradalom kitörése idején azonnal felrohant Budapestre, s bár az itteni munkástanácsban semmiféle szerepet nem vitt, sikerült magát mint feltétlenül megbízható kommunistát a vezető körök jóindulatába befűzni.

Azok a bizonyos „vezető körök” egyetlen személyt: Szamuely Tibort jelentették. Megfellebbezhetetlen akarattal ő tette meg Szabót Esztergom karhatalmi parancsnokává. Amikor tájékoztatta őt pártfogoltja előéletéről a város direktórium, ingerülten utasította vissza a kifogásokat. Azt mondta, merő rosszhiszeműség gyilkosnak nevezni Szabó Istvánt, mert jogos önvédelemből, hirtelen felindultságában követte el az emberölést, ilyen kellemetlen kimenetelű vizsály bármelyik önértetes embernél előfordulhat.

Közlemény a Zalai Népakarat e napi számában:

„A szombat helyi üzletvezetőség rendelkezése szerint személyvonatok helyett szükségleti tehervonatok közlekednek, melyekhez csak egy személykocsi van csatolva. Ezen kocsiiban csak a népbiztosok vagy ezek küldöttei, valamint a munkástanácsok tagjai, vagy igazolvánnyal ellátott hivatalos személyek utazhatnak. További intézkedésig tehát magánfelek részére nem fog kiadni utazási igazolványt a Vörösőrség.”

Dél előtt érkezett meg Szamuely Tibor a cári különvonaton Moszkvába, a Kijevi pályaudvarra.

Már várta jó ismerőse, Lenin nagy befolyású mindenese, Boncs-Brujevics, a népbiztosok tanácsa titkárságának vezetője. Ezen a napon

tartották a Vörös téren a fölfegyverzett moszkvai munkások szemléjét. Tízezrével vonultak el a rongyos ruházatú, hosszú puskákkal felszerelt tömegek Lenin előtt, aki egy tehergépkocsi platójáról szónokolt a felsorakozókhoz.

Boncs-Brujevics a kormány autóján a pályaudvarról egyenesen Leninhez vitte Szamuelyt. Amikor odaértek, Zalka Máté leírása szerint: *„A szemle már megkezdődött. (...) Leninen kívül ott állt az autó tetején egy alacsony növésű, fekete szemű férfi. Kezét nyújtotta Tibornak és felsegítette a platóra.*

Lev Mariaszin, a kiképzés moszkvai vezetője – mutatkozott be Szamuelynek.

Lenin végére ért felszólalásának. (...) Szamuelyhez fordult, megölelte, majd az elcsendesült tömegnek ezeket mondta:

– Az imént érkezett hozzánk, átrepülve a Kárpátokon, a Komintern egyik népbiztosa, Szamuely Tibor elvtárs!

Üdvözlő felkiáltások szakították meg Iljics szavait. (...) Iljics nem vette le kezét a vendég válláról, s hol őt nézte, hol a nyüzsgő tömeget. Arcán mosoly ült, szeme boldogan csillogott.

Hirtelen, mintegy magától csend lett.

Szamuely a teherautó szélére ment és beszélni kezdett.”

Ezt követően sorra járták Moszkva forgalmas pontjait, s mindenütt megismétlődtek a szónoklatok a tehergépkocsi tetejéről. Végezetül a Kremlbe autóztak, ahol Szamuely késedelem nélkül hozzálátott a minden iránt élénken érdeklődő, a legapróbb részletekre is kíváncsi Lenin tüzetes tájékoztatásához.

Bélapátfalván Betes Lajos malomtulajdonos molnármester elbocsájtotta gépészét, Hanecz Györgyöt, mert hanyag, rest embernek tartotta. Hanecz egyenesen Mónosbélre ment a vörösökhöz, s azt hazudta nekik, hogy volt gazdája a cseheknek kémkedik. Azért mondott fel neki a molnármester, hogy könnyebben cimborálhasson az ellenséggel.

Már este volt, de a vörösök késedelem nélkül Betes Lajosért mentek. Mosolygó Antal mátyásföldi kocsifényező és kilenc más vöröskatona, tehát egy egész raj indult Bélapátfalvára. Tapasztalták, hogy teljesen

süket a hatvanéves molnármester. Az is kiderült róla, hogy egyetlen szót sem tud csehül, se szlovákul, s nem is látott csehszlovák katonákat.

Ennek ellenére magukkal vitték a vörösök Monosbélre, ahol tárgyalás és ítélet nélkül felakasztották egy diófára a késő estében. Ugyanezek a vörösök tettük elkövetése után visszamentek Bélapátfalvára és az éjszakai órákban rekvirálás ürügyével felforgatták, kirabolták a meggyilkolt molnármester otthonát.

Május 22. csütörtök

Ezen a napon csak egyetlen utalványra fizettek tiszteletdíjat az Írói Direktórium pénztáránál. A maga korában neves tollforgató, Kacér Ilés vehette fel cikkéért a 250 koronát.

Ülést tartott a győri munkás- és katonatanács intézőbizottsága. Heves vitában, bizonyító példákat sorolva felpanaszolták, hogy túrhetetlenné vált a megye és a város területén a kóbor cigányok kártevése. Mindent visznek, amit érnek, mértéktelenül nagy loállomány van a birtokukban, de lovaik eltartásáról mások kárára gondoskodnak. Amerre járnak, nagy területeken legeltetik a zöld gabonavetést és ezzel tetemesen csökkentik a terméskilátásokat. Sok helyütt erőszakkal dézsmálják a szénakazlakat.

Úgy határozott az intézőbizottság, hogy a Vörös Hadsereggel rekviráltatja el a kóbor cigányok lovait, az egészséges cigány férfiakat pedig munkára kényszeríti.

Budapest mai XX. kerülete, Pestszenterzsébet akkoriban közigazgatásilag önálló nagyközség volt Erzsébetfalva néven. A május elsejei népgyűlés mellett döntött, hogy változtassák Leninvárosra a település

nevét. Határozatuk közjogi megerősítését kérvényezték a belügyi népbiztosságnál.

A mai napon táviratban értesítette a belügyi népbiztosság a nagyközség direktóriumát, hogy hivatalosan jóváhagyja a közakarattól fakadó névváltozást.

Sorok az e napi Debreczeni Újság hírrovatából:

„Öngyilkosságok. A tegnapi nap folyamán két öngyilkosság is történt. Nyíri Ferencné, földesi születésű 27 éves asszony a Kossuth utcai temetőben sósavval megmérgezte magát. A mentők a kórházba szállították. – A másik öngyilkos Rác Antalné Mikepércsi születésű 32 éves, Homok utca 76. szám alatti lakos marólúgot ivott, őt is beszállították a mentők a kórházba. Állapota súlyos.”

Csákány Sándor tizenöt éves szegény kamaszfiú hullott szárazgallyat szedett a budai Hűvösvölgy erdejében, hogy anyja főzni tudjon. Major István vörösőr el akarta venni tőle a kis rőzsekéjét, de a fiú futásnak eredt. A vörösőr agyonlőtte.

Jászládányban újabb halálos ítéletet hozott a Nagyváradról ide menekült bihari vörösezred forradalmi törvényszéke. Kisköre választott községi bírójának, a negyvenöt éves Szöllősy Miklósnak kellett meghalnia ama vád alapján, hogy a románok közeledtekor fehér zászlót tűzött a templom tornyára. S bár bizonyítani nem tudták, de feltételezték róla, hogy ő vagdosta el a vörös csapatokat összekötő tábori telefon huzalait.

Kötél általi halált mondtak rá. Az ítéletet szórakozásképpen hajtotta végre másfél rajnyi bihari vöröskatona. Nevük ismeretlen. Az áldozat nyakára hurkolt hosszú kötél másik végét átvetették egy vastag faágon, majd nevetve, „*bó-rukk*” kiáltásokkal ráncigálták mind magasabbra az

elítéltet. Ide-oda lökdösték, egymás felé lendítették a himbálózó testet; addig folytatták a halott rángatását, forgatását, amíg meg nem unták.

* * *

Levélben fordult a szegedi ellenforradalmi kormány a budapesti forradalmi kormányzótanácshoz:

*Országos magyar kormányzó bizottság
végrehajtó bizottsága.*

A magyar Tanácskormánynak!

Szeged, 1919. május hó 22.

Mint a Szegeden megalakult Országos Magyar Kormányzó Bizottság Végrehajtó Bizottsága, első kötelességünknek tartjuk a magyar tanácskormánnyal az érintkezést azon célból felvenni, hogy vele békés, az országos és a magyar nép érdekét szolgáló testvéri megegyezést találjunk.

Minden gyűlölettől menten, csupán tárgyilagosan véve a magyar tanács kormány és a magyar Vörös Hadsereg helyzetét, abban a felfogásban vagyunk ugyanis, hogy e helyzet Önökre nézne, Uraim, teljesen kilátástalan. Az ország gazdasági ereje napról napra csökkenőben, katonai ereje pedig oly mértékben, mint az számbelileg növekszik, elveszti értékét, miután nyilvánvaló, hogy a bevonulók többsége és a tisztikar belsőleg a Magyarországon jelenleg uralkodó rendnek elkeseredett ellensége. De ezektől eltekintve, kilátástalan Magyarország helyzete hadászati szempontból is. A Vörös Hadsereg körül van véve az ellenség oly hadcsoportjai által, melyek számbeli túlsúlyuk mellett fölényes anyagi felszereléssel rendelkeznek. A harc tehát végeredményben a magyar Vörös Hadsereg teljes leverésével s egyben Magyarország végleges összeomlásával fog befejeződni. Hiábavaló minden ellenállás. A hideg ész, a hazafias lelkiismeret a kapitulációt parancsolják.

Ezért, mielőtt még felelősségünk teljes tudatában fegyverbe szólítanánk a magyar népet is a bolsevizmus letörésére – Önökhöz fordulunk.

Uraim, kerüljék a testvérháborút, de kerüljék azt is, hogy a vörös Magyarországot idegen fegyveres erővel kikényszerített, külpolitikailag végzetes következményekkel járó és a magyar nép becsületét vérig sértő kapituláció elé vigyék akkor, amidőn az ország kormányzásának és a hadsereg vezetésének egyszerű átadása által mindezt elkerülhetik.

Tegyétek le előzetes közös megállapodás alapján kezeinkbe a kormányzást. A kapitulációnak ez a módja, gyakorlati szempontból tekintve – úgy hisszük – Magyarországra, a magyar hadseregre és a tanácskormányra nézve is a legkevésbé megalázó. Testvér testvérnek adja át az országot.

Bizalmas megbeszélésre várjuk Önöket Dorozsmára.

*Gróf Teleki Pál elnök, távol.
Gömbös Gyula, Hencz Károly
Kelemen Béla, Varjassy Lajos
Fülöp Béla.*

*

A levélre nem érkezett válasz, hivatalosan szóba sem került a kormányzótanács előtt.

Május 23. péntek

Tudósítás a Kalocsai Néplap e napi számában:

„Fáber Oszkár, a közoktatásügyi népbiztosság vallásügyi likvidáló meghatalmazottja Kalocsán időzött. Az érsekuraladalom gazdasági ügyeivel foglalkozott, sorra látogatta az egyházi javakhoz tartozó intézeteket és épületeket (érseki kastély, zárda, nagyszeminárium, kollégium, szanatórium, jezsuiták villája). Különösen lekötötte figyelmét a főgimnázium szertárainak s a csillagvizsgálónak gazdag felszerelése. Meg volt elégedve, hogy az egyházi javakat rendben megőrizték, jó karban tartották.”

* * *

A kormányzótanács határozatot hozott, hogy június 12-re összehívják a pártkongresszust, amelynek befejezése után, annak mintegy megszakítatlan folytatásaként megkezdí munkáját a tanácsok országos gyűlése.

Ugyanezen a kormányzótanácsi ülésen belső rendelkezést fogadtak el arról, hogy „a Hungária Szállóban és az Andrássy úti pártklubban ugyanolyan ételmezés legyen, amilyen ételmezésben a munkások részesülnek”, mivel a korábbi felszólításoknak semmi foganatja nem volt.

* * *

Szigorúan bizalmas körülmények között személyes jellegű ügyletet bonyolított le a budapesti vörös kormányzat a román királyság megbízottaival.

A románok által megszállva tartott Tiszafüreden került sor az eseményre. Maniu Gyula – még a világháború alatt is magyar állampolgár – román miniszterelnök anyja, nővére és egy unokatestvére Budapesten élt. Aggódva értük, kezdeményezte, hogy cseréljék ki őket Kun Béla hozzátartozóival, akik Erdélyben és a Szilágyságban éltek, anyjával, apjával, testvérével, két sógorával és egy sógornőjével.

Megtörtént a tiszafüredi rokoncserélés, a legkisebb zavar nélkül. Kun Béla apja, mint gyakorlott közigazgatási szakember, főjegyző lett a Pest vármegyei Albertirsán.

* * *

Böhm Vilmos, ha tehetne, egy lépést sem gyalogolt. Legszívesebben a hadsereg-főparancsnoki különvonaton utazott, még rövid távolságokra is. Esténként, ha pesti otthonába tért a gödöllői főhadiszállásról, nyitott gépkocsi vitte a kastélytól a kastélyparkon át a volt királyi különállomásig, ahol a különvonata készenlétben várakozott rá.

Ezen az estén is a megszokott módon autózott a kastélypark sugárútján gépkocsivezetője, Kiss Jenő és személyi testőre, Orgoványi László társaságában. Teljesen sötét volt, csak az autó lámpájának keskeny fénypásztája látszott. Lövések dördültek, majd egy bőrkabátos alak villant meg a reflektorfényben. A gépkocsi mindhárom utasa határozottan felismerte a jellegzetes ruházat alapján, hogy a park sötétjében eltűnő lövöldöző a Cserny-különítményhez tartozó Lenin-fiú volt. Nem álltak meg, ellenkezőleg. Böhm nagyobb sebességre ösztönözte a gépkocsivezetőt, mert attól félt, hogy további merénylők állnak lesben.

Budapestre érve azonnal Kun Bélához rohant a Hungáriába, beszámolni a merényletkísérletről. A kiváló színészi képességekkel rendelkező Kun boldog meghatottsággal örvendett, hogy Böhm Vilmosnak semmi baja nem esett, majd felindultan méltatlankodott Csernyék vakmerőségén. De vizsgálatot nem engedett indítani ellenük, s hallani

sem akart arról, hogy értesítsék a lapokat a gödöllői lövöldözésről. Még olyan formában sem, hogy mélyen hallgatnak a gyanúsítható elkövetőkről.

* * *

Zala megyében, Nagybakónakon és környékén felzaklatta a kedélyeket a sókiosztás körüli igazságtalanság. Emiatt erős vörös karhatalom tartotta megszállva a környéket mint ellenforradalomtól fertőzött területet. De a falvak lakói ettől függetlenül rendesen jártak a mezőre, művelve földjeiket, szőlőiket.

Alkonyatkor háromtagú járőr, köztük a huszonkét éves Áts József cirkált Nagybakónak főutcáján. Mezei munkából hazatartó csoport jött velük szembe, vállukon szőlőművelő szerszámok. Ezeket nézte támadó fegyvereknek a vörös járőr. Lukácsy János huszonöt éves helybeli földműves, aki a csoport élén haladt, közeledtében a vörösökre szólt:

„Mit akartok itt?” Kérdésére a három vörös közül kettő elszaladt. A harmadik, Áts József lekapta válláról Mannlicher puskáját, homlokra lőtte Lukácsy Jánost, aki rögtön meghalt.

Ezután Áts József is futásnak eredt.

* * *

Kajd Vas megyei községben lósorozást tartott a vörös hatóság. Ide rendelték a lótulajdonos parasztokat Vasszécsényből, Tanárról, Lipártól, Gyöngyösszentkeresztről és Táplánfáról is. Eljöttek ugyan a megidézett gazdák, de lovak nélkül. S azért jöttek, hogy megszalasszák a sorozó bizottságot.

Ennek utána, hazafelé indulóban vették a hírt, hogy Táplánfán rekvirálnak a vörösök, szekérszámra viszik az értékeket a Rosenberg kastélyból. Felbuzdulva előbbi sikerükön, tömegesen indultak Táplánfára. Éppen készültek vissza Szombathelyre a rekvirálók a roskadásig rakott szekerekkel, amikor a zendülők odaértek. A szekereknek rontottak, s a felmálházott értékeket az utolsó darabig visszahordták a kastélyba, ezt kiabálva: „*Nem hagyjuk, hogy raboljanak a kommunisták!*”

Mivel a parasztok fellépésével ellenkezni merészelt a rekviráló bizottságból a gyöngyösszentkereszti direktórium három tagja, bizonyos Csép, Szabó és Horváth elvtárs, alaposan elverték őket. Zséder István, a helyi direktórium tagja próbált az ütlegetők lelkére beszélni, de nem hallgattak rá. Inkább lehozták a padlásról a vörös zászlót és cafatokra tépték. Majd felkeresték Táplánfa többi kommunista tisztségviselőjét, hogy elvegyék tőlük a fegyvert. Azután falvanként csoportosulva fehér zászlók alatt, elvonultak hazafelé.

Mire megérkezett Szombathelyről Táplánfára a riadóztatott vörös karhatalom, már nem találtak senkit a helyszínen. Noha idejében hazaszéledtek a zendülők, később sokukat letartóztatták, s a főbb tetteket forradalmi törvényszék elé állították.

Május 24. szombat

Az első világháború viszontagságaiban száz- és százezer magyar szakadt el a hazájától, s szóródott szét önhibáján kívül mind az öt kontinensen. Sorsuk, hazasegítésük ügye föl sem merült a két forradalom idején. Károlyi Mihály kormányzata éppúgy, mint Kun Béláék uralma, hivatalosan nemlétezőnek tekintette ezt az egész társadalmat érintő gondot. Ezért kivételes a Népszava e napi számában közölt tudósítás:

„A háború alatt Kínában internált magyar, ausztriai és német állampolgárokat Rotterdamban keresztül hazaszállítják. A következő hajók hozták vagy hozzák őket legközelebb Rotterdamba: a 720 férfit szállító Atrous gőzhajó, amelynek megérkezését április 30-ra várták, végül a 205 férfit, 108 nőt és 130 gyermeket szállító Anselvius, amelynek május 20-án kellett megérkeznie. A Távol-Keletről érkező magyarok fogadtatása és hazaszállítása ügyében a külügyi népbiztosság megtette a szükséges intézkedéseket.”

Semmi nyom nem maradt fenn annak tanúsítására, hogy Kun Béla külügyi népbiztossága bármit is tett volna a „Távol-Keletről érkező magyarok hazaszállítása ügyében”. A tanácsköztársaság sajtója sem tett említést a szülőföldjükre visszasegítendő magyar állampolgárokról.

HIRDETMÉNY.

A munkaügyi és népjóléti népbiztosság elrendelte, hogy a házbizalmi egyének azonnal állapítsák meg, van-e a házban olyan lakó, aki az utolsó három hét alatt érkezett Oroszországból vagy Galíciából. Az ilyen lakótól a Magyarország területén történt fertőtlenítésre vonatkozó igazolvány felmutatását kell követelni. Akinek ilyen igazolványa nincsen, annak nevét huszonnégy óra alatt be kell jelenteni az egészségügyi karhatalmi osztag parancsnokságának (Gellértkórház), amely az illető fertőtlenítéséről gondoskodik.

Tekintettel a romló megélhetési körülményekre, a forradalmi kormányzótanács elnökségi segédhivatalának dolgozóit soron kívül összesen 32.500 korona gyorssegélyben részesítették.

RENDELET.

Az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság rendeletileg szabályozta a fodrász- és borbélyüzletek kiszolgálási díjait. Az ármegállapítás szerint a beretválás 2 koronába, fésüléssel együtt 2 korona 80 fillérbe kerül, a hajvágás géppel 3 korona 50 fillér, a frizúra-hajvágás 5 korona, fejberetválás 6 korona, szakállvágás géppel 2 korona 80 fillér, szakállvágás fazonra 5 korona, gyermekhajvágás géppel 3 korona 50 fillér, frizurával 5 korona, fejmosás 3 korona. Borravaló elfogadása tilos!

Május 25. vasárnap

Napi újsághír tudatta, hogy „A csepeli forradalmi törvényszék a következő ítéletet hozta: Jalkoci Ignác, a csepeli munkás-, katona- és paraszttanács elnöke saját céljaira használta föl ezen tisztségét, ezért a forradalmi törvényszék mindenféle politikai jogai gyakorlásától két évre felfüggesztette.”

A forradalmi kormányzótanács fenyegető hangú rendelettel szocializálta az ország valamennyi ékszerüzletét. Meglepő tehát, hogy a keszthelyi Testvériség e napon is, csakúgy mint valamennyi számában, ugyanazon feltűnő helyen közölte az alábbi keretes hirdetést:

„LÓWY PÁL

órás, ékszer és látszerész üzlete

Keszthely, Kossuth Lajos u. 33. sz.

Raktáron tart minden e szakmába vágó arany- és ezüstitárgyat, mindent, a legelőnyösebb áron. Javításokat gyorsan és jutányos áron készítek.

ARANY ÉS EZÜST BEVÁLTÁS LEGMAGASABB ÁRON.

Fiókuzet a fürdőidény alatt:

HÉVÍZSZENTANDRÁSON”

* * *

A kórházak állapotáról írta e napi számában a Népszava:

„(...) Különösen a lepedő- és ágyneműhiány érezhető, olyannyira, hogy például az egyik kórház sebészeti osztályán egész héten át nem tudtak operálni, a szülőnők alá nem tudnak lepedőt adni, a proletárgyermekeknek nincs pelenkájuk és vannak kórházak, ahol a beteg puszta szalmán fekszik. (...) Biermann István elvtárs, aki a főváros kórházügyeit vezeti, egyik nyilatkozatában kijelenti, hogy... nincs szó áthidalhatatlan nehézségekről. Itt vannak a gazdag burzsoa-házak stafírungjai, rengeteg mennyiségű nélkülözhető ágynemű, ezt oda kell juttatni a kórházaknak. (...)”

* * *

A Putnokot megszállva tartó cseh alegység parancsnoka Stofkó Nándor volt. Ezt a Stofkót az első világháború alatt a pécsi hadbíróság anyagi visszaélések miatt megfosztotta tiszti rendfokozatától és közlegényként került az olasz frontra, ahol a 16. gyalogezredbe osztották be. Innen ismerte a közben hazakerült Gottlieb István, néhai putnoki lakos, akinek kis híján az életébe került ez az ismeretség. Íme, Gottlieb István korabeli tanúságtétele:

„1919. május 25-én történt, hogy a cseh legionisták harmadszor is bevonnak Putnokra. Az egyik motoros kocsiból Stofkót láttam kiszállni. Rögtön

megismertem, és megkérdeztem tőle: hová, főhadnagy úr? Stofkó gúnyosan válaszolt: meg sem állunk Budapestig! Nem tehetek róla, hirtelen kicsúszott a számon: De addig ott lesz még az útban a magyar hadsereg is, főhadnagy úr! Ez volt az oka testvéreim kivégzésének. Aznap este cseh katonák jöttek a házunkhoz. Értem jöttek. Amikor Gyula és Lajos testvérem közbelépett, megkérdezték tőlük: hát maguk kicsodák? Mikor megtudták; hogy a testvéreim, velem együtt őket is a szuronyos pusák közé állították.

Tíz óra felé, a sötét esteben a község határában egy lucernás közepén gránáttölcsérek elé állítottak bennünket. Kezüink hátra volt kötözve. Lajos bátyám értett szlovákul, hallotta a katonák beszélgetését, és keserves zokogással fordult hozzánk: »Faj, testvéreim, végünk van. Stofkó főhadnagy kivégeztet minket.« Sírva borultunk egymás nyakába, eldőrdült a katonák sortüze, és mindannyian a földre zuhantunk. Én órákkal később magamhoz tértem. Azt hitték, meghaltam, de a halálhoz képest szerencsém volt, hogy csak súlyos veseelvést kaptam. Az éjszaka sötétjében hason csúszva vergődtem el a közelben levő disznóólig, ott rejtőztem reggelig. Akkor ingemmel bekötöztem sebeimet, Dubicsbányba menekültem, ahol vörös előőrsökkel találkoztam. Egerbe vittek kórházba, nyolc hét után felgyógyultam.”

* * *

HADSEREGPARANCS

Gaz ellenforradalmárok azt hirdetik, hogy rosszul bánunk a cseh hadifoglyokkal, sőt Budapesten azt hazudják, hogy tíz cseh hadifoglyot kivégeztünk. Öntudatos proletárkatonáink előtt nem kell különösebben hangsúlyoznom, hogy ezek a hírek elejétől végig szemenszedett alávaló ellenforradalmi hazugságok.

(...)

A vörös katonák öntudatos proletárok és... az elfogott és védtelen hadifoglyokat proletártestvéreiknek tekintik, akik mindenkor a legjobb bánásmódot találják magyarországi proletártestvéreinknél.

Budapest, 1919. május 25.

Böhm
Hadsereg-főparancsnok.

* * *

Az igazságtalan sóelosztás keltette népharag újra fellángolt Nagybakónakon és környékén Lukácsy János lelövetésének hírére. Tüntettek a falvakban a direktóriumok ellen, követelték a visszaéléseket elkövető vezetők leváltását és megbüntetését. De az elkeseredett hangulat ellenére tettelegesen senkit nem bántottak. Ehhez a bátorság is hiányzott, mert jól tudták, hogy a vörös hatalom könnyen osztogatja a halálos ítéleteket.

Dr. Szabados Árpád harminckét éves ügyvéd, a Mura-front helyettes főparancsnoka mégis olyan intézkedéseket tett, mintha kiterjedt lázadást kellett volna elfojtania. A térségbe rendelte Sopronból a vasútbiztosító karhatalmi alakulatot, amely meg is érkezett százhatvan fős létszámmal, a harcias Entzbruder Dezső vezetésével. Rajtuk kívül a nagykanizsai forradalmi törvényszéket is Nagybakónakra hívta, hogy a helyszínen kutassa fel és ítélje el a vélt bűnösöket. A letartóztatásokat a nagykanizsai forradalmi törvényszék vádbiztosa, Pólai János harmincnégy éves kazánkovács irányította, aki még Entzbruder Dezsőn is túltett harciasságban. Durva üvöltözéssel, csőre töltött pisztollyal hadonászva járta a falut és a helyszínen agyon akarta lőni az őrizetbe vettek. Három személyt: Horváth János és Horváth József fiatal legényembereket és Kollarits József korosabb gazdálkodót még Nagybakónakon halálra ítéltetett. A kivégzendőket húsz további letartóztatott nagybakónaki férfivel együtt bekísérték Nagykanizsára.

A lefogottak őrzésére dr. Szabados Árpád parancsolt fegyveres kísé-
rőket a Mura-front vöröskatonáiból. Mandula Sándor és Farkas András vezette a fegyvereseket. Már sötét volt, amikor Nagykanizsára értek. Este kilenc órakor a reflektorral megvilágított börtönudvaron állította puskacsövek elé Mandula és Farkas a halálra ítélt nagybakónaki embereket. Az ítéletet percekben belül végrehajtották.

Május 26. hétfő

Hirdetmény

*A közellátási népbiztosság rendelkezése folytán e hó 26-tól kezdve a to-
jás-, baromfi és vadforgalmi bizottság útján kapott tojáskészleteket a keres-
kedők csakis jegyek ellenében adhatják ki és pedig az egyesített élelmezési jegy
39. számú szelvénye ellenében egy darab tojást. A kereskedők a jegyekkel a*

*Központi Liszt hivatalnak az általa megadandó utasítások szerint tartoznak
elszámolni.*

Kun Bélának, Budapest

Moszkva, május 26-án.

*Egyidejűleg a következő szikratáviratot küldtük a német-ausztriai kor-
mánynak:*

*Fölszólítják a Német-Ausztria kormányában ülő volt szocialistákat, ves-
senek véget a hazug bécsi sajtó infámis csirkefogó csínyjeinek, amely minden
tévedést kizáróan kormányugallatra valló egyértelműséggel azt a szemér-
metlen hazugságot terjeszti, hogy Lenin a Magyar Tanácsköztársaságról és
Kun Béláról becsmérően nyilatkozott.*

*Sem Lenin, sem a szovjet-orosz kormány egyetlen más tagja sem mon-
dott a Magyar Tanácsköztársaságról vagy Kun Béláról akár manifesztumban,
akár más módon olyan rosszalló ítéletet, amilyent Leninnek ezek a bécsi hüllők
tulajdonítanak. Szovjet-Oroszország mélységes testvéri ragaszkodással tekint
Tanácsmagyarország felé és csodálkozással van annak alkotásai iránt. Kun
Béla elvtársat pedig Lenin és egész Szovjet-Oroszország nagyra becsüli, méltatja és fényes teljesítményeit a legteljesebb mértékben elismeri.*

*Nem kételkedünk benne, hogy az antant előtt hasravágódó bécsi csúszó-
mászók az antant parancsára szövök a hazugságoknak ezt a mondhatatlanul
mocskos szövedékét, hogy ilyen galádságokkal legyenek ártalmára Magyaror-
szág dolgozó népének, amit az antant erőszak útján megtenni képtelen. Fi-
gyelmeztetjük a bécsi ellenforradalmi kormányt és az ellenforradalom és az
antant összes bécsi lakójait, hogy nem akadályozhatnak meg bennünket abban,
hogy le ne leplezzük aljasságukat Német-Ausztria megcsalt dolgozó tömegei
előtt.*

Csicserin, külügyi népbiztos.

Délelőtt tíz órakor nagyszabású katonai parádé kezdődött a Vér-
mezőn. Budapest vörösőrségének tizenkét rohamszázada felett tartot-
tak szemlét a kormányzótanács tagjai, élükön Kun Bélával és Garbai

Sándorral. A népbiztos-feleségek is eljöttek a harcias ceremóniára. Először a kormányzótanács tagjai lépdelték el a teljes fegyverzetű alakzatok arcvonala előtt, majd a rohamszázadok tisztelegtek kifogástalan díszmenettel a népbiztosoknak.

Amikor ismét felsorakoztak és a katonazene elhallgatott, Haubrich József, Budapest karhatalmi és katonai főparancsnoka szólt a vörös rohamszázadokhoz:

– Elvtársak! Nem politizálunk, hanem cselekszünk! Mint karhatalmi főparancsnok megparancsolom: háromszoros éljen a tanácsköztársaságra!

Felhangzott az éljenzés, majd újra forradalmi indulót játszott a katonazenekar. Ezt követően Kun Béla tartott szónoklatot. Beszédét ezzel a mondattal kezdte:

– Elvtársak! A proletárdiktatúra arra való, hogy minden ellenállást, amely a szocializmus építésével szemben mutatkozik, letörjük!

* * *

A nap folyamán másodszor is táviratozott Kun Bélának Moszkvából Csicserin szovjet külügyi népbiztos.

„Az a nyilatkozatunk, hogy szívesen véget vetünk a vérontásnak, utat talált az antant-sajtóba, amely azonban gyöngeségünk és sürgős békeszükségletünk jeleit véli benne fölismerni. Ez megint egyike az antant rosszakaratú, becstelen mesterfogásainak.

Politikai irányvonalunk megingathatatlanul szilárd és következetesen ugyanaz marad, mint idáig volt. Mindig azt hirdettük, hogy tárgyalásokra bármikor hajlandók vagyunk. Mindig ez volt s ma is ez az álláspontunk. Ezzel szemben az antant szilárd politikai irányvonal híján következetlen, ingadozó és napról napra változó. Ma indítványokkal áll elő; holnapra meg elfelejt mindent. Mi nem ingadozunk, mi bílek maradunk önmagunkhoz.”

* * *

Miközben érkeztek Moszkvából Budapestre Csicserin táviratai, Szamuely Tibor szinte egyfolytában Leninnel tárgyalt a Kremlben. Kun Béla annak ellenére, hogy a szovjet vezetők nyomatékkal biztosították

bizalmukról, nem volt teljesen nyugodt. Magával Leninnel kívánt kapcsolatba lépni és erre talált is ürügyet. A következő szikratávíratot küldte Leninnek:

„Tekintettel arra, hogy a párt jobboldali elemei a várható antant-támadás folytán kedvező lehetőségeket szimatolnak, nagyon jó lenne, ha ön nekem egy nyílt levélben kifejtené, hogy csak egy választás van: vagy proletár-, vagy burzsoá diktatúra, és hogy a siker titka nem abban rejlik, hogy a visszavonulás útját biztosítsuk, hanem inkább abban, hogy radikálisan szakítsunk a kapitalista rendszerrel.”

Lenin rögtön látta, hogy mi van a sorok mögött: Kun Béla féltékenysége; amiatti aggodalma, hogy a túlzóan balos Szamuely háttérbe szoríthatja a szintén radikális, feltétlenül erőszakpárti Vlagyimir Iljics szemében. Lenin sietett megnyugtani immár nem Csicserinen keresztül, hanem személyesen a hatalmát féltő Kun Bélát. A távirat kézhezvétele után mindjárt írásba foglalta első számú budapesti emberének szánt közlendőit.

Május 27. kedd

Megérkezett Budapestre a csepeli szikratávírón keresztül Lenin üzenete, amely az „Üdvözet a magyar munkásoknak” címet viseli. Az, amit Kun Béla kért és remélt: személyének megnevezése, működésének kimondott elismerése nem volt benne. Lenin, aki tudásban, képességekben messze fölötte állt magyarországi megbízottainak, tisztában volt azzal, hogy minden szavát megőrzi a történelem. Úgy támogatta meg közvetve Kun Béla pozícióját, hogy nagyvonalú taktikusként kitért annak tolakodó kívánsága elől, s a doktriner elvi magaslatáról így okította a vörös Budapestet.

* * *

Elvtársak! Lelkesedéssel és örömmel töltöttek el bennünket a hírek, amelyeket a Magyar Tanácsköztársaság politikusaitól kapunk. Alig több mint két hónapja áll fenn Magyarországon a tanácsbatalom, de szervezettség tekintetében

a magyar proletariátus, úgy látszik, már túltett rajtunk. Ez érthető, mert Magyarországon a lakosság általános kulturális színvonala magasabb, azonkívül az ipari munkások aránya az egész lakossághoz képest hasonlíthatatlanul nagyobb, végül a szovjetrendszerre, a proletárdiktatúrára való átmenet is hasonlíthatatlanul könnyebb és békésebb volt Magyarországon.

Ez utóbbi körülmény különösen fontos.

A magyar proletárforradalom még a vakot is látóvá teszi. A proletárdiktatúrára való átmenet formája Magyarországon egészen más, mint Oroszországban: a burzsoá kormány önként lemondott, a munkásosztály egységét azonnal helyreállították kommunista program alapján. Annál világosabban domborodik ki most a szovjethatalom lényege: most sehol a világon nem lehetséges semmiféle más olyan hatalom, amelyet a dolgozók, élükön a proletariátussal, támogatnának, mint a szovjethatalom, mint a proletariátus diktatúrája.

Ez a diktatúra feltételezi a kíméletlenül szigorú, gyors és határozott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a kapitalisták, a földbirtokosok és lakásaik ellenállásának elnyomása céljából. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezéreinek vagy tanácsadóinak sorából.

De nem egyedül az erőszak a proletárdiktatúra lényege, és nem elsősorban az erőszak. A proletárdiktatúra legfőbb lényege a dolgozók vezető osztágának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége. A proletárdiktatúra célja, hogy megteremtse a szocializmust, megszüntesse a társadalmi osztályokra tagozódást, dolgozóvá tegye a társadalom valamennyi tagját, és az embernek ember által való mindenféle kizsákmányolását megfossza talajától. Ezt a célt nem lehet egy csapásra elérni, ehhez a kapitalizmusról a szocializmusra való átmenetnek meglehetősen hosszú időszakára van szükség, azért is, mert időbe telik, amíg az élet minden terén gyökeres változásokat hajthatunk végre, azért is, mert a kispolgári és polgári gazdálkodás megszokottságának hatalmas erejét csak hosszú, kitartó harccal lehet leküzdeni. Éppen ezért beszél Marx a proletárdiktatúra egész időszakáról mint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakáról.

Ennek az egész átmeneti időszaknak folyamán a fordulattal szemben ellenállást fognak kifejteni a kapitalisták, valamint a polgári értelmiség soraiból kikerülő nagyszámú csatlósai, akik tudatosan tanúsítanak ellenállást...

Az osztályok megszüntetése – hosszú, nehéz, szívós osztályharc műve, s az osztályharc a tőke uralmának megdöntése után, a burzsoá állam lerombolása után, a proletárdiktatúra megteremtése után nem tűnik el (mint ezt a régi szocializmus és a régi szociáldemokrácia sekélyes képviselői képzelik), hanem csak formáit változtatja, és sok tekintetben még elkeseredettebbé válik.

A burzsoázia ellenállásával szemben, a kispolgárság megcsontosodottságával, maradiságával, határozatlanságával és ingadozásaival szemben a proletariátus osztályharcra kénytelen megvédeni hatalmát, megszilárdítani szervező befolyását, elérni ama rétegek »semlegesítését« amelyek félnek otthagyni a burzsoáziát, és túlságosan határozatlan lépésekkel követik a proletariátust...

Abhoz, hogy az osztályokat megszüntessük, egy osztály diktatúrájának időszakára szükséges, éppen azé az osztályé az elnyomott osztályok közül, amely nemcsak megdönteni képes a kizsákmányolók uralmát, nemcsak ellenállásukat tudja könyörtelenül elnyomni, hanem eszmeileg is szakítani tud az egész burzsoá-demokrata ideológiával, az általában vett szabadságról és egyenlőségről hangoztatott kispolgári frázisokkal (mert a valóságban, mint azt Marx már régen kimutatta, ezek a frázisok az árutulajdonosok »szabadságát és egyenlőségét«, a kapitalista és a munkás »szabadságát és egyenlőségét« jelentik).

Mi több. Az elnyomott osztályok közül csak az az osztály képes megszüntetni diktatúrájával az osztályokat, amely a tőke elleni sztrájkok és politikai harcok évtizedei folyamán iskolázódott, tömörült, kinevelődött, megedződött – csak az az osztály, amely elsajátította az egész városi, ipari, nagykapitalista kultúrát, amely el van szánva és képes arra, hogy ezt a kultúrát megvédje, minden vívmányát megőrizze, továbbfejlessze és az egész nép, minden dolgozó számára hozzáférhetővé tegye – csak az az osztály, amely képes elviselni mindazokat a nehézségeket, megpróbáltatásokat, viszontagságokat és nagy áldozatokat, amelyeket a történelem elkerülhetetlenül ráró arra, aki szakít a múlttal és merészen utat tör az új jövő felé – csak az az osztály, amelynek legjobbjait gyűlölet és megvetés tölti el minden iránt, ami nyárspolgári és filiszteri, azon tulajdonságok iránt, amelyek olyan buján tenyésznek a kispolgárság, a kistisztviselők, az »értelmiség« körében – csak az az osztály, amely »végigjárta a munka megacélozó iskoláját«, s amely munkaképességével minden dolgozóban, minden becsületes emberben tiszteletet tud kelteni maga iránt.

Magyar munkások! Elvtársak! Ti még jobb példát adtok a világnak, mint Szovjet-Oroszország, azzal, hogy az igazi proletárdiktatúra alapján egy csapásra egyesíteni tudtátok valamennyi szocialistát. Most az a hálás és

igen nehéz feladat áll előttetek, hogy megálljátok a sarat az antant elleni súlyos háborúban. Legyetek szilárdak. És ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok, a proletárdiktatúrához, vagy a kispolgárság körében, nyomjátok el könnyörtelenül ezeket az ingadozásokat.

Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkáosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll. Minden bónap közelebb hozza a proletár világforradalmat.

Legyetek szilárdak! A győzelem a tiétek lesz!

Lenin.

* * *

A győri munkás- és katonatanács műszaki megbízottjának intelme a lakossághoz:

„Tudomásomra jutott, hogy városunkban beszerezhető Wücher-Mädel védjegyű mosószert egyesek konyhasó gyanánt akarják felhasználni. Nyomatékosan figyelmeztetem a közönséget, hogy mosószert konyhasó helyett ne használjon, mert az egészségre ártalmas és konyhasó pótlására való használata komoly következményeket vonhat maga után.”

* * *

A Hatvan melletti Heréden lakott Hárs Szabó Péter leszerelt zászlós és özvegy Brüll Gézáné gazdaságát vezette. Ebbéli jogosultságát kétségbe vonta a gazdaságban dolgozó cselédek bizalmija, Rudas Mihály. Összeszólalkoztak, mire Rudas Mihály beszaladt Hatvanba és följelentette Hárs Szabó Pétert a hatvani forradalmi törvényszék vádbiztosánál, Kovács Mihálynál. „Tétlenkedik, a tanácsbatalom ellen beszél” – mondta a zászlósra Rudas Mihály. A vádbiztos pedig, aki eleve gyűlölt minden volt katonatisztet, sietve határozott: „Akár élve, akár halva, de élém kell hozni azt a bitangot!”

Musuta Károlyt, a hatvani vörösörség nyomozó osztályának vezetőjét utasította Hárs Szabó Péter letartóztatására. Musuta maga mellé vette Vaka István kőművessegédből lett politikai nyomozót, Paraszt Ferenc

kőművest, a hatvani forradalmi törvényszék pótbíróját, Rugyai János asztalossegédből lett vörösőrt és indult Herédre, teljesíteni Kovács Mihály vádbiztos utasítását.

Hárs Szabó Péter értesülve a közeledő bajról, menedéket kért Heréd másik birtokosánál, Weisz Adolfnál, aki el is bújtatta őt egy kamrában. De kutatói rátaláltak. A zászlós semmi ellenállást nem tanúsított, engedelmesen menni akart elfogóival. Musuta Károly ennek ellenére belelőtt. Hárs Szabó összeesett ugyan, de eszméleténél maradt. Musuta ráförmedt: „Még mindig élsz, te disznó?!” Újra bele akart lőni, de Weisz Adolf lefogta a kezét. Kocsira dobták a zászlóst, valaki párnát akart tenni a feje alá, de Musuta nem engedte. Özvegy Brüll Gézáné házába vitték a sebesültet. Vízért kért, de nem adhattak neki. „Inkább a kutyanak, mint ennek” – mondta Rugyai János vörösőr. Futva érkezett az orvos, de Musuta és Rugyai útját állta. A bátor orvos erővel jutott el a sebesülthöz. Kijelentette, hogy olyan súlyos a sérülés, hogy a zászlós elszállításáról szó sem lehet. Nem törődve az orvos véleményével, Hárs Szabó Pétert ismét a szekérderékba dobták és elvitték Hatvanba. Meghalt még abban az órában.

Május 28. szerda

A vörösörök, vöröskatonák, terrorista különítményesek által elkövetett bűncselekményekről nem tudósított a sajtó, csak olyan kivételes esetben, ha arról már széles körben, nyíltan beszéltek. Ilyenkor is csak néhány szóval, az apró hírek közé keverten említették a bűntényt, már a forradalmi törvényszék ítéletével együtt.

Hallgattak a rőzsaszedő fiú hűvösvölgyi meggyilkolásáról is. De mivel a vörösőr irgalmatlansága az egész fővárost megdöbbentette, legalább közvetetten szólni kellett az ügyről. Botrányokra utalva szívesen választotta a Népszava a fiktív levél formáját, mint e napi számában is:

„Drága a tüzelőanyag. (Panaszos levél) A Hűvösvölgyet környező erdőket naponta számos fővárosi proletár keresi föl, hogy száraz rőzsét és gallyat szedjenek. Naponta láthatunk férfiakat, asszonyokat és gyerekeket, amint egy-egy száraz rőzseköteget szorongatnak a zsúfolt villamosokon. Erre, nem tudom

kicsoda, az erdőben cirkáltat, valamint az erdők bejáróinál őreket állított föl, akik minden nyaláb vagy zsákocskára rózsáért 2 korona vámot szednek. Még a vörösörök is csak azokat engedik a verejtékesen összeszedett gallyakkal utjokra, akik az erdei örök 'nyugtáit' fölmutatni tudják, ellenesetben elszedik tőlük a gallyakat. Ez a nyugta pedig áll egy darabka papírszeletből, melyen például írva ez áll: 'K 4 Heismid 1919. máj. 22.' Kérdelem, mely hatóság tudtával történik ez az uzsorában számított vámszedés? (Aláírás)"

Közlemény

A nagy üveghíányra való tekintettel az Országos Lakásbizottsággal, illetve a kerületi munkás- és katonatanácsokkal való egységes megállapodás alapján a háztartásokban lévő tinta-, kékitő- és gyógyszerüvegek térítés ellenében beszolgáltatandók. (...) Ez a rendelkezés egyelőre csak Nagybudapestre érvényes."

Közlemény

A hadügyi népbiztosság műszaki gazdasági csoportja fölhívja az összes szocializált és nem szocializált üzemeket, cégeket és szállítási vállalatokat, hogy a tulajdonukat képező, illetve birtokukban levő egy kilogrammnál nagyobb mennyiségű sósavkészletet a hadügyi népbiztosság vegyipari osztályának (1. Díszter 2.) azonnal jelentsék be.

Közlemény

A földművelésügyi népbiztosság június 1-jén, délután 3 órára a régi képviselőház nagytermébe országos kongresszust hív össze, amelyre minden megyei direktórium egy tagot, a termelőségvetkezők főmegbízottjait, és minden 1000 hold területű gazdaság egy bizalmasi férfit (de az gazdatiszt nem lehet) küldhet ki. Élelmet mindenki hozzon magával. (...)

Kifizetések az Írói Direktórium pénztárából:

Szép Ernőnek politikai cikkért – 400 korona.
Diószeghy Tibornak (?) – 150 korona.
Danki Ödönnek kiadói jelvény tervezéséért – 300 korona.
Erdei Zoltánnak szótárkészítésért – 500 korona.
Engel Kornélnak fordításért – 200 korona.
Einczig Pálnak fordításért – 1531 korona 25 fillér

Nagykanizsa délutáni lapja, a Munkás e napi számából:

„Hertelendy Ferenc, Zalavármegye volt főispánja és az egykori főrendiház tagja a minap lesencetomaji kastélyában agyonlőtte magát. A sötét emlékeű munkapárti uralom egyik legtevékenyebb exponense volt, aki semmiképp nem tudott beleilleszkedni a dolgozó népmilliók korlátlan uralomra jutásába, s a halálban keresett megnyugvást."

A napról napra ismétlődő rekvirálások egyre jobban elkeserítették a falvak népét. Bőd Vas megyei községeiben akkor telt be a pohár, amikor a vörösök a plébániáról is el akarták vinni a két lovat a hozzávaló kocsi-val együtt. Mivel a papi fogat nem a plébános, hanem az egyházközség tulajdonát képezte s nélkülözhetetlen volt a bőd plébániához tartozó szomszédos községekben végzendő hitbéli szolgálatokhoz, a parasz-tok szembeszegültek a rekvirálókkal. A bődiek segítségére siettek Vát-ról, Alsómesteriből, Emiliamajorból.

De segítségért futottak a vörösök is. Egy Stelczenbach nevű volt hi-vatásos főhadnagy vezetésével érkezett Ligetfaluból a géppuskás roha-megység. Stelczenbach parancsára minden felszólítás nélkül a tömegbe géppuskáztak.

A Vadkerty Ferenc és Bognár Jenő által kilőtt sorozat azonnal meg-ölte Udvardy Ferenc, Udvardy Antal, Derdák János, Páthy Lajos, Ton-ka Antal helyi lakosokat. Életét vesztette az Alsómesteribe való Polgár Kálmán és az emiliamajori Farkas János. Sokan könnyebben, öten sú-lyosan megsebesültek.

Az elhaltak és a sebesültek kivétel nélkül kisbirtokos földművesek voltak.

Május 29. csütörtök

Miskolc visszavétele után megkezdődött a Vörös Hadsereg északi hadjárata. Alapvető stratégiai célért folytatódott a küzdelem: szét kellett fészíteni a cseh és a román hódító seregek veszedelmes harapófogóját, s egyúttal közvetlen földrajzi összeköttetést létesíteni Szovjet-Oroszországgal.

Erre vonatkozik a hadsereg-főparancsnok Böhm Vilmos emlékezése: „Az új támadás május 29-én indult meg és néhány napon belül gyors lendülettel megtörte az ellenséges főerőket. A románokat a vörös hadsereg átvette a Tiszán, megszakította a román és cseh csapatok érintkezését, a főerőkkel Kassa felé vonult, a jobbszárny Szerencs és Sátorajaiújhely, a balszárny Léva és Érsekújvár felé nyomult előre. Szinte néhány napon belül Léva, Rimaszombat, Losonc, Érsekújvár, Szerencs, Sátorajaiújhely, Selmechánya, Korpona, Nagysurány, Kassa, Eperjes, Bártfa és hatalmas földterület a Vörös Hadsereg birtokába került. Robamlépésekben közeledtek csapataink a régi Magyarorszáág legészakibb határvonala felé.”

* * *

Pogány József, akit Szamuely intrikái megbuktattak a hadügyi népbiztosság élén, makacsul törekedett visszakerülni a hadsereghez. Május közepén sikerrel jártak próbálkozásai. Megtartva népbiztosi rangját, hadtestparancsnoki beosztást kapott és megbízták a 2. dunántúli hadtest szervezésével.

Ugyanazon a napon, amelyiken megkezdődött az északi hadjárat, az alábbi tájékoztató jelentést küldte Gödöllőre a hadsereg-főparancsnokságnak:

„A parasztság teljes egészében a legaktívabb módon ellenforradalmi, a munkásság pedig passzív, nem érzi magát angazsálva a proletárdiktatúrában. A katonaság nem teljesíti a parancsokat. Nincsen nap, hogy valamelyik vidékről

ne érkezne ellenforradalomnak híre. Devecserben, Nagykanizsa vidékén, Vas megyében egész sora a községeknek lázad fel és csak formális ütközetek útján lehetett őket megfékezni. Tüzérség és repülő is kénytelenek voltak beavatkozni a harcba. A parasztság mindenütt, ahol nem is lázad fel nyíltan, csak fogcsikorgatva túri uralmunkat. A parasztsággal könnyen el lehetne bántani, ha a munkásság elég forradalmi volna. A munkásság azonban egyáltalán nem hajlandó önfeláldozásra és aktivitásra.

(...)

A Dunántúl, ahogyan ma van, a legkisebb kudarc esetén teljesen ki fog siklani a kezünk közül. A dunántúli parasztságot semmiféle szocialista propaganda nem fogja a közeli jövőben mellénk állítani.”

* * *

Parancs!

Budapest és az ország élelmezésének vezetését és irányítását a mai naptól kezdve diktatori hatalommal fölruházott háromtagú bizottság kezébe adjuk. A bizottság tagjai: Erdélyi Mór, Hamburger Jenő és Lengyel Gyula népbiztos elvtársak.

Megparancsoljuk a legnagyobb nyomatékkal mindenkinek, hogy a bizottság minden rendelkezését teljesítse és minden utasítását haladéktalanul hajtsa végre, mert aki bármely, az élelmiszer kérdéssel kapcsolatos parancsnak ellenszegül, forradalmi törvényszék elé kerül és a legsúlyosabb büntetéssel büntetődik.

Forradalmi Kormányzótanács.

* * *

Rendelet: „Az összes mécses- és kompozíciógyertya, parafa- és cezerinkészlet tulajdonosok kötelesek készleteiket a szociális termelés népbiztossága vegyeszeti szakosztályának szappan- és gyertyaipari csoportjának (V. Mária Valéria utca 12. félemelet 3.) különbeni következmények terbe mellett három napon belül bejelenteni.”

* * *

Bírósági hír: „A forradalmi törvényszék Schwarcz Bernát huszonöt éves kereskedősegédet, több ízben már büntetett hivatásos zsebtolvajt, aki a villamoson egy szegény fölírónő zsebéből ennek 54 korona fizetését kilopta, golyó általi halálra ítélte. A törvényszék példát kíván statuálni az egyre jobban elharapódzó zsebmetszések ellen.”

Május 30. péntek

A Népszava e napi számában olvasható:

„Annak ellenére, hogy a forradalmi Kormányzótanács rendeletet bocsátott ki, hogy a vidékre élelmiszerért utazó proletárokat molesztálni nem szabad, hogy 25 kilóig és 50 darab tojásig bárki akadálytalanul hozhat be élelmiszert, azt tapasztaljuk, hogy a proletárok élelmiszer-beszerzését a vidéki direktóriumok mindinkább lehetetlenné teszik. Különösen a győri, a celldömölki és a kalocsai direktóriumok ellen érkezik hozzánk rengeteg panasz elvtársaink részéről, akik panaszzolják, hogy ezeken az állomásokon a proletárokat valósággal kifosztják.”

(...)

Közlemény

Értesítjük a közönséget, hogy a június havi élelmiszerjegyek só, kávé és szappan szelvényei június hó 4-től kezdődően az ezen cikkek árusításával megbízott kereskedőknél beválthatók.

Személyenkint, illetve jegyenként sóból 25 deka, hadikávéból 5 deka, szappanból 12 és fél deka (fél drb.) vásárolható.

Miskolc, 1919. május 30.

Munkástanács intéző bizottsága.

Nagy nevű szerzők vehettek fel jelentős összegeket az Írói Direktórium pénztáránál. Szabó Dezső neve először fordul elő, mindjárt két

utalványon. A „Tanulmányok és jegyzetek” címet viselő kéziratért 13 ezer koronát, „A jövő felé” című munkáért 3250 koronát kapott.

Móricz Zsigmond is először szerepel az Írói Direktórium tiszteletdíjasainak névsorában. 5500 koronát folyósítottak „A fáklya” című regényéért. (Tájékoztatásul: Móricz életrajzi és alkotói adatai szerint ez a mű két évvel korábban, 1917-ben íródott.)

Balázs Sándort „A mosoly mögött” című idegen mű magyarázatáért honorálták 3250 koronával. Boross László pedig, a Vörös Újság külpolitikai rovatvezetője 13.750 koronát vehetett fel „Hadtörténelem” című írásáért.

Buda János, a győri ágyúgyár munkása megverte a szakszervezeti bizalmi. Forradalmi törvényszék elé állították. Mivel politikai személy volt a szenvedő alany, mindenki súlyos ítéletre számított. De a vádlottat mindössze nyilvános bocsánatkérésre kötelezte a forradalmi törvényszék. A bűnbánat a győri Testvériség e napi számában látott napvilágot:

„Alulírott a nyilvánosság előtt kérek bocsánatot az ágyúgyári bizalmitelettől elkövetett hibáimért, továbbá Szakál Ferenc osztálybizalmi-férfi elvtársától, amiért őt inzultáltam és ígérem, hogy a jövőben mindenféle önhatalmú bíraskodástól tartózkodni fogok. Budai János.”

A Pécsi Est első oldalas tudósítása:

„Pécs, május 30. (Elkésve érkezett.) Kolozsvárról jelentik: Kolozsvár város prefektúrájához május 9-én a nagyszebeni román kormányzótanáctól egy leirat érkezett, mely szerint a kormányzótanács elrendelte az egyetem átvételét. A nagyszebeni román kormányzótanács kiküldötte, ki a közoktatásügyi vezetés alá tartozó intézmények átvételét intézi, megtette az intézkedéseket a színház átvételére is.”

A szegedi dr. Kelemen Béla naplójából:

„Míg mi a tanácsteremben magunk között maradtunk: Gömbös, Hencz, Varjassy és én, – azalatt gróf Károlyi Gyula érdekes vendéget fogadott a másik szobában: Horthy Miklós ellentengernagy volt nála. Még délelőtt kiszivárgott a híre, hogy Károlyi Gyula felkérte őt hadügyminiszternek, de Horthy vonakodik azt elfogadni s kért egy heti gondolkodási időt. Hét-nyolc nap múlva visszajön Szegedre s akkor majd közli Károlyival, hogy végeredményben mire határozta el magát.”

Május 31. szombat

Közlemény

Értesítjük a közönséget, hogy a június havi zsírjegyeknek 1–10 között érvényes szelvényére személyenként 5 dkg szalonnát és 5 dkg ételzsírt lehet vásárolni.

A szalonna ára dekagrammonként 24 fillér, az ételzsír pedig dekagrammonként 16 fillér.

Miskolc, 1919. május 31-én.

Munkástanács intézőbizottsága.

Hirdetések a Miskolczi Napló e napi számában:

„Főző szakácsnő, ki jó fizetésben, kitűnő bánásmódban, igen jó ellátásban részesülne, de aki a főzés mellett a szobalánynak a takarításban segédkezik, továbbá a szobalány, ugyancsak jó fizetéssel, azonnal alkalmazást találhat Budapesten orvos családjánál, mely gyermekekkel együtt 3 tagból áll. Sürgős ajánlatokat a lap kiadóbizottsága továbbítja.”

„Takarítónő, aki esetleg ebédfőzést is vállal, azonnal alkalmazást kap. Jelentkezi lehet a kiadóbizottságban. (Klein és Ludvig nyomda.)”

„Kérem azon elvtársat, aki a direktóriumban ezüst pálcámat magához vette, szíveskedjék még a mai nap folyamán átadni a pénzügyi osztályban a V. vörösőr ker. parancsnokságnál. Gömbös Adolf.”

A vörösőrség nyomozói állandó hajtóvadászatot folytattak szerte az országban a kék papírbankó tulajdonosai és az aprópénz rejtegetői ellen. Ezeket a fizetőeszközöket még a királyság idején bocsátotta ki az Osztrák–Magyar Bank. Tekintélyük, hitelük megmaradt a forradalmak alatt is. Annál bizalmatlanabbul fogadta a lakosság a fehérpénzt, amelyet a kormányzótanács hozott forgalomba. Neve onnan ered, hogy a szükséges nyomóklisék hiányában – fehér maradt a pénzpapír egyik oldala. Ha valaki ilyen nagyobb címletű féloldalas fehérpénzzel akart fizetni, annak is békebeli váltópénzt kellett volna visszaadni a különbözet kiegyenlítésére. De a valódi értékviszonyok ismeretében senki nem akarta fölcserélni a régi, jó pénzt a nagyobb címletű új rosszabbra.

Piaci kofákra, boltosokra, de főképp vendéglősökre vetették rá magukat a vörös detektívek. Mint Kapuváron is. Házkutatást tartottak Füzi József kocsmárosnál és találtak nála háromezer korona váltópénzt nikkelben, ezüstben. Füzi Józsefet forradalmi törvényszék elé akarták állítani, de aztán beérték annyival, hogy a megtalált fémpénzt a kapuvári direktórium tulajdonának nyilvánították.

Tolnatamásiban polgárőrség szerveződött, amely átvette a vörösőrségtől a közrend vigyázását. Mire az esemény híre Szekszárdra, a megyeszékhelyre ért, ott tudni vélték, hogy veszedelmes ellenforradalmi lázadás tört ki. A megyei direktórium mozgósította a rendelkezésére álló karhatalmat. Bonyhádról és Dombóvárról is berendelték a különítményeseket, ezen felül erősítést kértek Veszprémből és Kaposvárról.

Az aránytalanul nagy erők percek alatt legázolták a fegyveresen védekező polgárőrséget. Aki tűzharcban állt ellen, annak nem kegyelmeztek. Három tolnatamási lakost: Kéri Józsefet, Molnár Jánost és Schiszler Jánost agyonlőtték. A Magyarokérvárályhídján való Kiss A. Józsefet ugyan fegyver nélkül fogták el, de mert a polgárőrök oldalán találták, falhoz állították és fejbe lőtték.

Tolnatamási szinte valamennyi felnőtt férfi lakosát letartóztatták, az öregek kivételével. Valamennyiüket megverték, legtöbbjüket súlyosan bántalmazták. A véres ütlegetést elszenvedők zömmel földműves kisgazdák voltak.

* * *

Szegeden átszervezték az Aradról ide települt ellenforradalmi kormányt. Sor került a miniszterek és államtitkárok ünnepélyes eskütételére az igazságügyi palotában. Az esküt gróf Károlyi Gyula miniszterelnök kezébe tették le.

Miniszterek: Kelemen Béla belügy, Kintzig János földművelésügy, Varjassy Lajos kereskedelem, Hemmen János közlekedés.

Allamtitkárok: Gömbös Gyula hadügy, Kórossy György belügy, Bársony Elemér népjólét, Germeinhardt Márton közlekedés.

* * *

Amelyik úton ment, ugyanazon tért vissza Szamuely Tibor. De a Kijev melletti repülőtérrel nem egy, hanem két gép emelkedett a magasba. A Dobos István vezette gép mögött haladt egy másik, orosz pilótával. Utasa Lenin barátja volt: a svájci Fritz Platten. Úgy vélte mind ő, mind Lenin, hogy Szamuelyhez csatlakozva juthat legbiztosabban haza Svájcba. Az volt a terv, hogy Budapestig utazik repülőgéppel; onnan vonat viszi Bécsbe a tanácskormány oltalma alatt, Bécsből pedig szabadon folytathatja útját hazáig.

Ezt a tervet megghiúsította az időjárás. Nagy erejű viharzónába kerültek a Kárpátok keleti előterében. Átláthatatlanul sűrű felhőtenger nyelte el a repülőgépeket. A kivételes képzettségű Dobos István is csak ügyel-bajjal tudott úrrá lenni az elemeken. Vakrepüléssel haladt az iránytű mutatta vonalon. Szem elől tévesztette őt az orosz pilóta. Lemaradva, egyedül nem merte folytatni az utat. Visszafordult, majd román területen kényszerleszállást hajtott végre.

Lenin barátja, Fritz Platten csak évek múlva láthatta viszont Svájcot. A román politikai rendőrség, a sziguranca foglyaként szenvedte el hosszú rabságát.

* * *

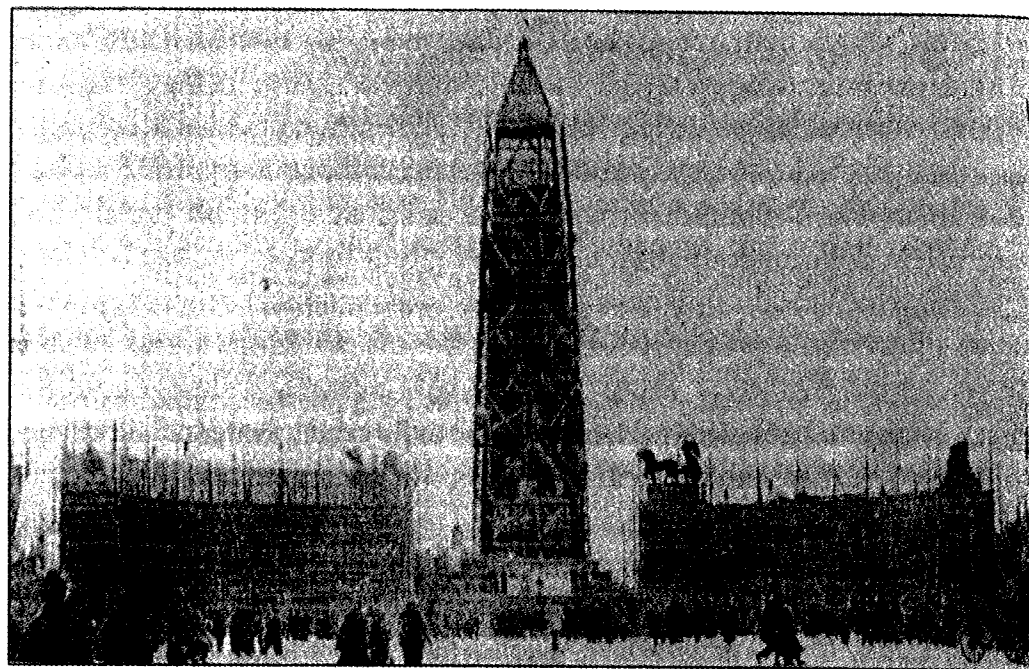
Budapestre érve egyenesen a kormányzótanács ülésére ment Szamuely Tibor. Röviden beszámolt moszkvai utazásáról, ismertette Lenin

üzenetét, amely nem azonos az „Üdvözlét a magyar munkásoknak” című hosszú távirat szövegével.

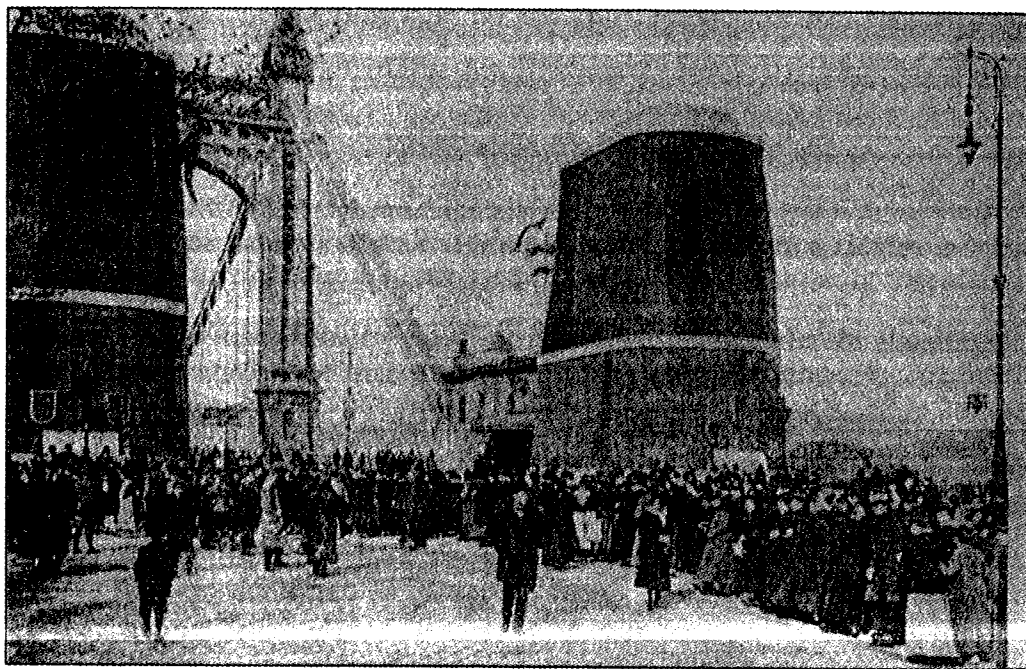
Amilyen röviden szerepelt Szamuely a kormányzótanács ülésén, utána annál kimerítőbben tájékoztatta négy szemközt Kun Bélát a Szovjetházban. Késő délutántól hajnalig beszélgettek. Ennek tartalmáról semmiféle dokumentálható nyom nem maradt fenn.

Szamuely Moszkvából autógumit, ágyúlövedék készítéséhez szükséges glicerint és propagandafilmeket hozott. Ő maga arany karórát, arany kezelőgombokat kapott ajándékba Lenintől. Feleségének, Szilágyi Jolánnak csokoládét küldött a bolsevik vezér, s olyan különleges minőségű teát, amelyet a cári család számára termeltek a Kaukázus déli völgyeiben. Nem feledkezett meg az ajándékozó a Cserny-különítmény azon tagjairól sem, akik Szamuely különvonatán szolgáltak. A Batthyány-palota terroristái május elseje óta nevezték magukat Lenin-fiúknak. Lenin most képletesen a fiaivá fogadta a bőrruhás különítményeseket, és ennek zálogául 36 darab jelvényt küldött nekik ajándékba.

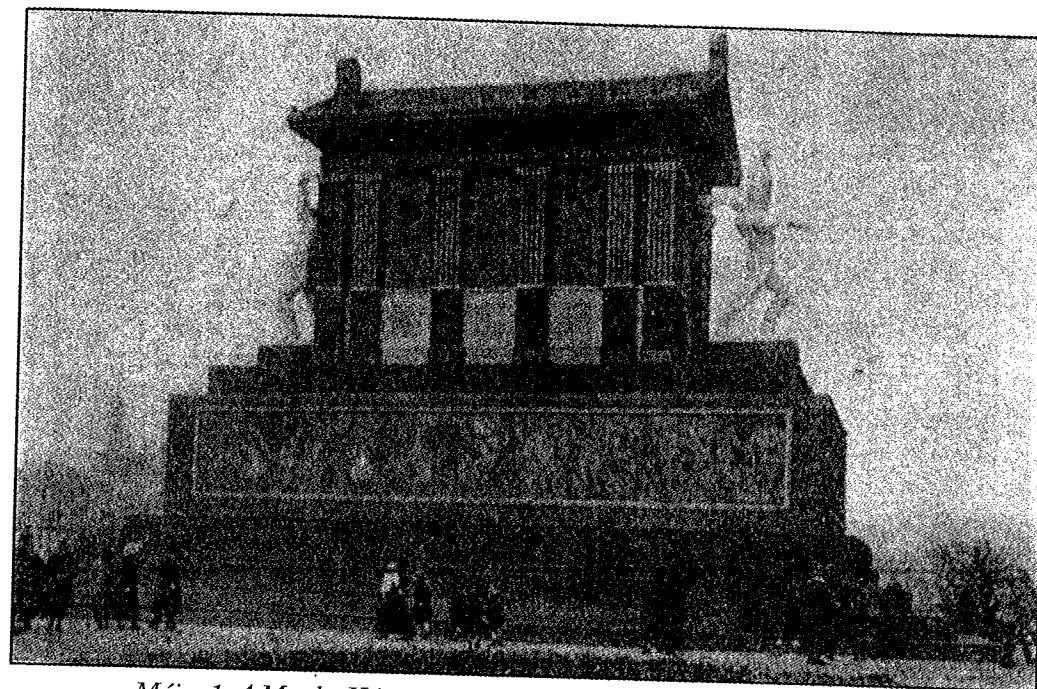
A jelvény nagykabátgomb méretű ezüstkorong volt, közepén zománc vöröscsillag sarlóval, kalapáccsal; peremét körben két összehajló babérág díszítette.

Május 1. Május elsejére vörös göngyölegbe csomagolták a nemzeti létre emlékeztető monumentumokat. Így nézett ki a már megrongált Millenniumi Emlékmű.

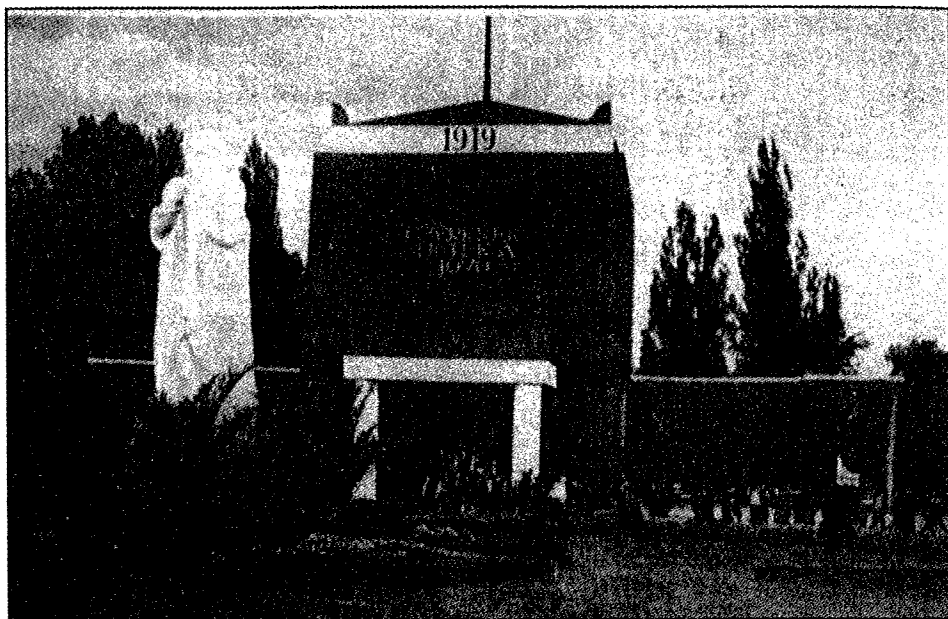
Május 1. Az Erzsébet híd ékítményeit és feliratait is eltüntették a szem elől erre a napra.

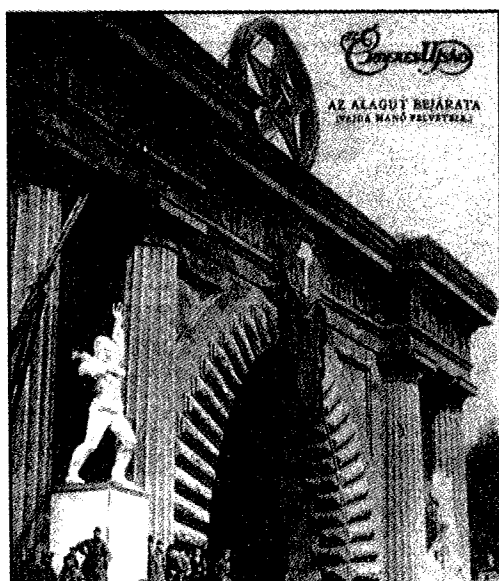
Május 1. A Munka Háza nevet adták annak az óriási doboznak, amelybe elrejtették gróf Andrássy Gyula Országház előtti szobrát.

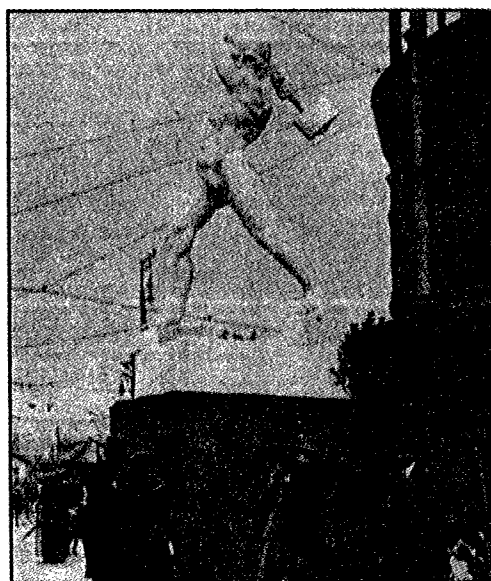
Május 1. Baross Gáborral, az 1867-es kiegyezés utáni korszak nagy alkotó politikusával sem tettek kivételt: szobrát deszkacellába zárták a Keleti pályaudvar előtti téren.

Május 1. Az üldözendőnek nyilvánított nemzeti mivolt helyére saját kultuszát emelte a vörös diktatúra. Ennek jegyében építették meg Budapesten május elsejének monstre díszleteit. A Margitsziget főbejárata, ahol most a városegysítés centenáriumnak emlékműve áll.

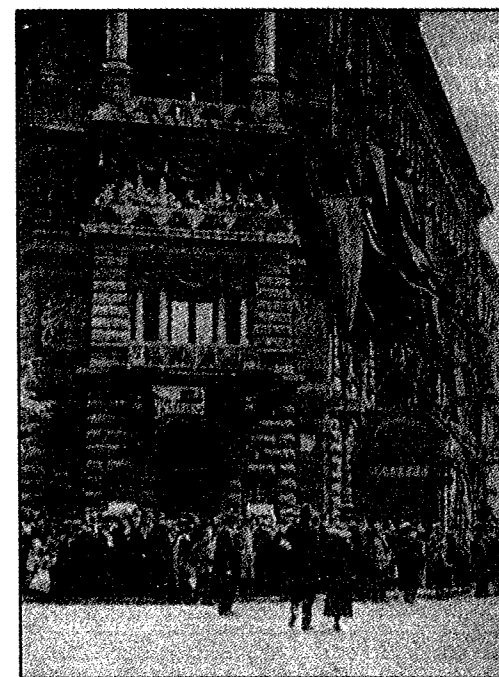
Május 1. A diktatúra diadalkapujává alakították át a várhegyi Alagút bejáratát, ahol aztán kiflievő versenyt rendeztek.

Május 1. Bíró Mibály bíres plakátja nyomán a Berlini téren – a mai Nyugati téren – állították fel a szociáldemokrata párt jelképét, a Kalapácsos Embert.

Május 1. A felvonulás egyik gyülekezőhelye a Fürdő utca – ma József Attila utca – torkolatában.

Május 1. Sem azelőtt, sem azóta nem látott annyi muzsikust Budapest lakossága, mint 1919. május elsején. A vörös vezetők elsősorban ideológiai célzattal pártolták a zenét, mint a leginternacionálisabb művészetet. Csak az Andrássy út fele hosszán, a Vilmos császár út és az Oktogon között öt zenekar szórakoztatta a felvonulókat. Fúvós katonazenekar az Andrássy út elején, a Foncière-palota második emeleti erkélyén.

Május 1. Lent az utcán cigány vonósok muzsikálnak.

Május 1. Az Operabáz közelében szintén katonai rezesbanda.

Május 1. Ifjú koncertezők a Liszt Ferenc tér sarkán, szemben a Japán Kávéházzal.

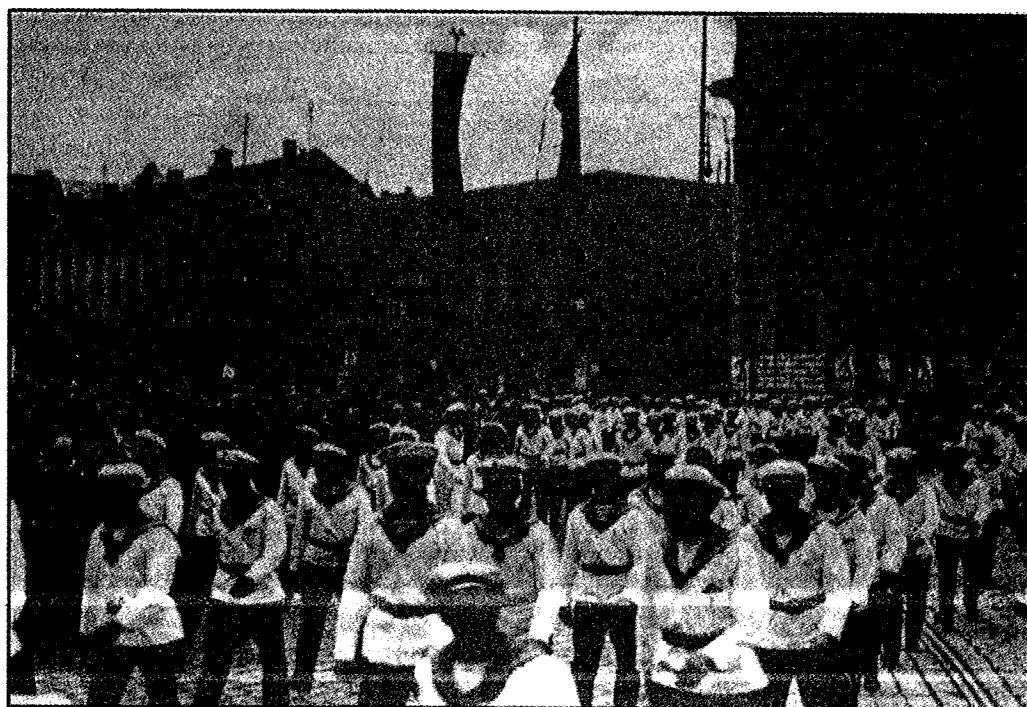
Május 1. Közel hozzájuk, az Oktogon közepén a Király Színház zenekara hangversenyezett. A háttérben Csernyék körlete, a Batthyány-palota, homlokzatán a messzire látszó felirat: LENIN FIÚK.

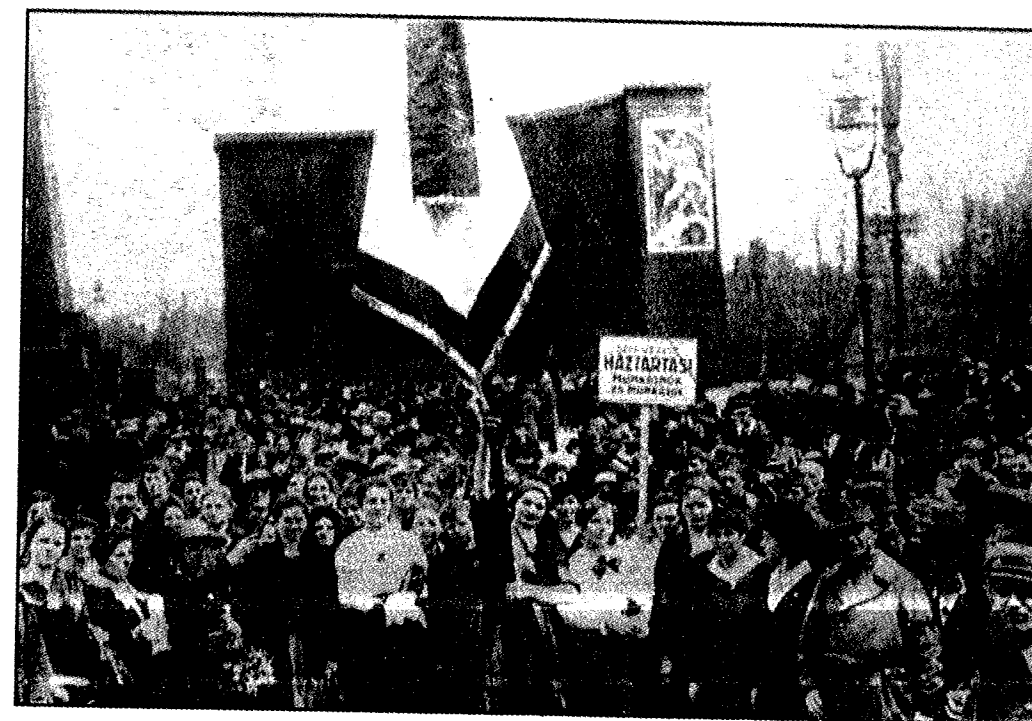
Május 1. A felvonulás egyik gyülekezőhelye az Országház előtti tér volt.

Május 1. A csepeliek a Városligeten át, a Stefánia úton érkeztek a Hősök terére. Őket is katonai rezesbanda kísért.

Május 1. Ünneplő fehériben a vörös tengerészek.

Május 1. Nagy számban vonultak fel a háztartási alkalmazottak.

Május 1. A főváros távoli részében, Óbudán sem mulasztották el a május elseji felvonulást.

Május 1. Kun Béla filmesekkel örökíttette meg magát a proletáriünnep alkalmából.

Május 1. Szamuely Tibor Ceglédre hozatta fel magát különvonaton, hogy Kun Béla társaságában mutatkozzék a tömeg előtt.

Május 1. Ez az a híd Komáromban, ahol halomra lőtték május elsején a győri gyárak munkásait a cseh légionisták. A felvétel 1919. január elején készült, amikor Pozsony felől Komáromba érkeztek a cseh megszállók és a képen látható, rohamkészekkel és géppuskával fölfegyverzett bat légionista meg sem állt addig, amíg el nem érte a bal parti hídfőt. Legelső dolguk volt megszüntetni mindenféle kapcsolatot a két part között.

*Május 2. A Teréz körút 3.-ban
meggyilkolt Vándor házaspár családi
képe évtizedekkel korábbról.*

Május 7. Szamuely László 1919-ben.

Május 11. Stromfeld Aurél vezérkari főnök dolgozószobájában, a gödöllői kastélyban.

*Május 7. Szamuely Lajos gazdag nyíregyházi gabonakereskedő első
házasságú népes családjával 1903-ban. Balról jobbra: György, az apa,
Margit, a még karonülő István, Tibor, az anya, Zoltán és László.*

*Május 15. Mitau fogházának udvarán gyilkolták halomra azokat a túszoikat,
akikről említést tesz naplójában Agoston Péter. Elsősorban ez a túszzdráma
okozta, hogy oly kíméletlenül fojtották vérbe a bajor tanácsköztársaságot.*

Május 16. Prohászka Ottokár a bolsevik diktatúra idején.

Május 21. Szamuely a moszkvai Vörös téren, ahol Lenin fogadta.

Május 20. Szamuely Kijevben, a Krescsatyikon Podvoljszkijjal tárgyal.

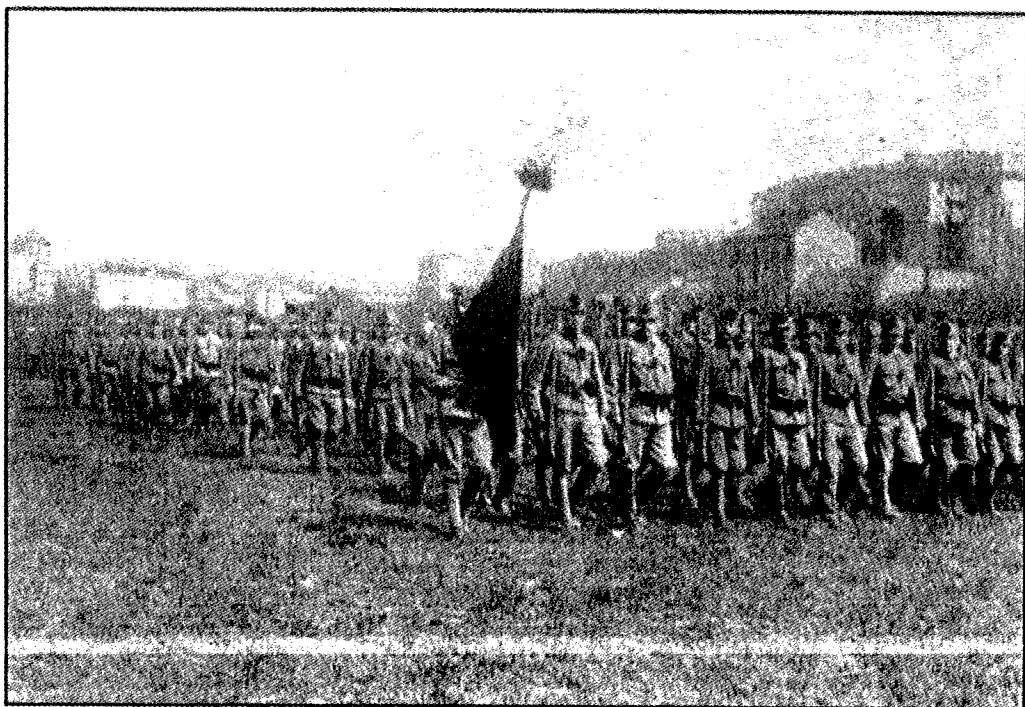
Május 21. Lenin szónokol, üdvözli Szamuelyt is. Mellette balról Erős Miklós vezető csekista, aki ugyanazt a szerepet töltötte be Lenin mellett, mint Cserny József Kun Béla mellett.

Május 21. Lenin után Szamuey beszélt a teherautó platójáról. Középen a főtestőr Erős Miklós.

Május 25. Kun Béla a csapatszemlén.

Május 25. A vörösőrség robamszázadainak felvonulása a Vérmezőn.

Május 31. Szamuey felszállás előtt a Kijev melletti repülőtéren.

TARTALOM

Kerényi Imre: Lectori salutem!	5
1919. MÁRCIUS.	11
Március 20. csütörtök	11
Március 21. péntek	18
Március 22. szombat	30
Március 23. vasárnap	33
Március 24. hétfő	37
Március 25. kedd	40
Március 26. szerda	45
Március 27. csütörtök	47
Március 28. péntek	49
Március 29. szombat	51
Március 30. vasárnap	54
Március 31. hétfő	57
1919. ÁPRILIS	68
Április 1. kedd	68
Április 2. szerda	70
Április 3. csütörtök	73
Április 4. péntek	78
Április 5. szombat	82
Április 6. vasárnap	85
Április 7. hétfő	88
Április 8. kedd	92
Április 9. szerda	94
Április 10. csütörtök	98
Április 11. péntek	100
Április 12. szombat	103
Április 13. vasárnap	105

Április 14. hétfő.....	108
Április 15. kedd.....	110
Április 16. szerda.....	115
Április 17. csütörtök.....	119
Április 18. nagypéntek.....	124
Április 19. nagyszombat.....	126
Április 20. húsvétvasárnap.....	133
Április 21. húsvéthétfő.....	139
Április 22. kedd.....	144
Április 23. szerda.....	148
Április 24. csütörtök.....	156
Április 25. péntek.....	159
Április 26. szombat.....	163
Április 27. vasárnap.....	165
Április 28. hétfő.....	167
Április 29. kedd.....	170
Április 30. szerda.....	173

1919. MÁJUS.....	187
Május 1. csütörtök.....	187
Május 2. péntek.....	196
Május 3. szombat.....	202
Május 4. vasárnap.....	215
Május 5. hétfő.....	223
Május 6. kedd.....	229
Május 7. szerda.....	232
Május 8. csütörtök.....	236
Május 9. péntek.....	239
Május 10. szombat.....	241
Május 11. vasárnap.....	243
Május 12. hétfő.....	246
Május 13. kedd.....	247
Május 14. szerda.....	250
Május 15. csütörtök.....	252
Május 16. péntek.....	254
Május 17. szombat.....	258

Május 18. vasárnap.....	261
Május 19. hétfő.....	264
Május 20. kedd.....	267
Május 21. szerda.....	271
Május 22. csütörtök.....	274
Május 23. péntek.....	277
Május 24. szombat.....	280
Május 25. vasárnap.....	281
Május 26. hétfő.....	284
Május 27. kedd.....	287
Május 28. szerda.....	291
Május 29. csütörtök.....	294
Május 30. péntek.....	296
Május 31. szombat.....	298

X 233453

NEMZETI KÖNYVTÁR 55.

VÖRÖS KÖNYV 1919

Második kötet

X 233452

NEMZETI KÖNYVTÁR

Vörös könyv 1919

Második kötet

Szerkesztette Gerencsér Miklós

MAGYAR RITKASÁGOK

Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
Budapest
2016

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001153669

X 233452

NEMZETI KÖNYVTÁR 55.

VÖRÖS KÖNYV 1919

Szerkesztette Gerencsér Miklós

Ez a kötet

Kerényi Imre javaslatára jelent meg

A borítón látható kép: Coppo di Marcovado: Pokol. Mozaik, 1234.

Címkép: Gerencsér Miklós – családi archívum

SOROZATSZERKESZTŐK

Bencsik Gábor

Kerényi Imre

Pozsgai Zsolt

A KÖTETET TERVEZTE

Bencsik Gábor

A tördelés a Magyar Demokrata grafikai stúdióban készült

MUNKATÁRSÁK

Baranyai Jenő és Valkóczy József

Megjelent 2016-ban Budapesten,

a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó gondozásában,

felelős kiadó Köves Béla ügyvezető igazgató

Nyomtatta a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Lajosmizse

Tótfalusi (Janson) betűtípusból szedve,

Munken Premium Cream papíron

ISSN 2063-8345

ISBN 978-615-5269-78-3

www.nemzetikonyvtar.hu

1919. JÚNIUS

Június 1. vasárnap

Megkezdődött a földmunkások és termelőszövetkezetek országos kongresszusa a Városi (ma Erkel) Színházban. A diktatúra szempontjából tökéletesen megbízható küldöttek vehettek részt a tanácskozáson. Ilyen volt Jócsák Kálmán is, a Csongrád megyei direktórium tagja.

A földbirtokreform volt a kongresszus fő témája. Arra akarta rábírní a kormányzótanács a küldötteket, hogy szavazzák meg a szocializált nagybirtokok államosítását. Jócsák Kálmán az államosítási javaslattal szemben az agrárszegénység általános vágya, a földosztás mellett érvelt. Erre vonatkozó visszaemlékezését a volt Párttörténeti Intézet archívuma őrizte meg:

„(...) Felszólalásomat a kongresszus általános helyeslése és tapsa követte. Utána dr. Hamburger Jenő rövid tanácskozás után szólásra emelkedett, s bejelentette, hogy a javaslatot visszavonja, s a kormányzótanács saját hatáskörében rendeleti úton fogja elintézni a földreform kérdését.

(...)

Ettől kezdve, akár a fővárosban voltam, akár a megyében tartózkodtam, három tányérsapkás fiatalember állandóan a nyomomban volt, s lenn a vármegyében – többek között Tömörkény községben is – nyomoztak, hogy mit beszélek, mit csinálok, mire biztatom az embereket. Letartóztatásra azonban okot nem szolgáltatottam, s így végig csak óvatossági díszkíséret maradt.”

* * *

Kun Béla előterjesztésére, a hadsereg-főparancsnokság helyeslésével az egész Dunántúlt hadműveleti területté nyilvánította a forradalmi kormányzótanács.

Heteken át egyre gyakrabban sürgette ezt a döntést Pogány József korábbi hadügyi népbiztos, aki ebben az időben mint hátszói katonai vezető

a második hadtest parancsnokaként működött Székesfehérvár központtal. Döntést sürgető előterjesztését azzal indokolta, hogy a Dunántúlon minden pillanatban a legkomolyabb ellenforradalmi zendülésre lehet számítani.

Indokaiban nem kételkedett Kun Béla, de mégis vonakodott meghozatni a döntést, mert nem akart rossz benyomást kelteni a normális polgári élet militarizálásával Ausztria közvetlen szomszédságában, hiszen a budapesti kommunista diktatúra vezetői Magyarországtól nyugatra csakis a bécsi szocialista kormány rokonszenvére számíthattak. De mivel Szamuely a terror fokozására vonatkozó utasítást hozott magával Moszkvából, Kun Bélának előnyben kellett részesítenie Lenin akaratát a Bécshez fűződő érdekekkel szemben.

* * *

Tudósítás a Szombathelyen megjelenő Vasi Vörös Hírlapban:

„A szellemi ifjúmunkások az utóbbi időkben olyan túlkapásokba ereszkedtek, amelyek nem felelnek meg a mai idők szellemének. E túlkapások folytán a fegyelem meglazult. Az igazolatlan mulasztások száma hatalmasra nőtt, s az utca szelíd, jó nevelésű diákjai helyett duhaj ficsúrok... tízes-tizenötös csoportokba verődne fújták a füstöt illetlenül a tanárok szemébe.

A szülők szomorodott szívvel látták ezeket a túlkapásokat. A munkástanács művelődési osztályának is szemet szúrtak a diákok túlkapásai, s ezeknek megfékezése s a rend helyreállítása végett rendeletet adtak ki. A rendelet így szól:

Vas vármegye Munkástanácsának Művelődési Osztálya megdöbbenéssel tapasztalta, hogy az ifjúmunkások a Tanácsköztársaság által hirdetett és biztosított szabadságot tévesen értelmezve úgy fogják fel, hogy ki-ki szabadon cselekedhetik, az általános rend és közérdekre való tekintet nélkül. Tapasztalta, hogy az ifjúmunkások az iskolai rendet, fegyelmet nem tisztelik, hiányos iskolalátogatásukkal nem teljesítik ama kötelességüket, amely a Tanácsköztársaságban reájuk hárul. Ezért a Művelődési Tanács elhatározta, hogy az iskolákat a rend és tanulmányi előmenetel szempontjából a legszigorúbb ellenőrzés alá veszi, a rendbontókkal szemben a legerélyesebb eljárást indítja meg.

Mint értesültünk, a művelődési osztály mai ülésén azt határozta el, hogy a tanulóknak este nyolc órán túl nem szabad az utcán tartózkodni.”

* * *

Hírek a Vasi Vörös Hírlap e napi számából:

– Fischer Ignác feljelentést tett ismeretlen tettes ellen, azért, hogy a Belsikátoron lévő imaházban ellopta imaköpenyét és imaszíját, melyek mintegy 800 koronát képeznek. A vörösőrség kinyomozta, hogy a tettes Scheiner Mór galíciai menekült, aki élelmezés végett járt Szombathelyen, azóta eltűnt, mint a kámfor, miután hitsorsosát sem átallotta meglopni.

– A forradalmi kormányzótanács Hoffmann Izsó elvtársat a Vas vármegye területén lévő faüzemekbe termelési biztossá nevezte ki. Az új termelési biztos hivatalos helyiségei a püspöki palota II. emeletén vannak és fatermelési ügyekben ide kell fordulni.

– Marmorstein Sándor munkácsi születésű, szombathelyi lakost rajtacsípték, amint a városban dohányt árusított. Összesen 772 csomag pipa- és cigarettadohányt találtak nála, amit elkoboztak. Marmorstein ellen az eljárás megindult.

– A Vörösőrség a Hungária Szállóban három orosz foglyot tartóztattott le, akiknél kilenc kiló élesztőt és nyolcszáz csomag dohányt találtak. A foglyok neve: Puchet Henrik, Ruchet Mózes és Kupfersteck Izsák.

– Az orosz elvtársak részére újságok érkeztek. Átvehetők Lelik elvtársnál a direktorium katonaugyi osztályában.

* * *

Tolnatamásiba sorra érkeztek a reggeli órákban a megtorló vörös különítmények, köztük a székesfehérvári Fabik-féle terrorcsapat egy osztaga Oswald Kálmán vezetésével. Erre az osztagra várt a meghozandó halálos ítéletek végrehajtása.

Helyben ítélkezett a Szekszárdról kiszállt megyei forradalmi törvényszék. Elnöke volt Mautner Gyula, vádbiztosa Tánczos, szavazóbírák Szantner János és Langer Béla. Velük jött Szabó Gáspár, Veszprém megye kormányzótanácsi biztosa is. Estétől hajnalig közel kétszáz tolnatamási lakost fogdostak össze a vörös karhatalmisták. Az elfogottak házaiban talált valamennyi élelmiszert – gabonát, lisztet, zsírt, tojást, húsneműt – kisajátították. A gyanúsított foglyokat szakadatlanul verték, kínozták, s a bántalmazást csak akkor hagyták abba, amikor a rögtönítélő bíróság elé kísérték az elítélendőket.

Három ellenforradalmárra mondtak halált. Madarász József községi rendőrré, akinek az éjszakai kínzások során kiverték a fogait; Berta Pálra, akit egyik szemére megvakítottak, Hörich Imre asztalosmesterre, akinek a karcsontját törték darabokra.

Mindhármukat nyomban föl is akasztották. Hörich Imre asztalosmester leszakadt a kötélről, de mert a vörösök ilyen okkal soha senkinek meg nem kegyelmeztek, kétszer kellett kiállnia a haláltusát.

A Fabik-különítményhez tartozó hóhérok voltak: Anka Flórián, Csuják Márton és Kalitin Ferenc.

* * *

A Markó utcai fogházban hosszadalmas, a legapróbb részletekre is kiterjedő vallatással próbálta kimutatni Trattner Árpád a kalocsai érsekség tizenkét vezető papi személyiségének bűnösségét. De szívós igyekezete ellenére ártatlannak bizonyultak a vád alá helyezették, szabadon kellett őket engedni. Egyedül Szabó István hitszónokot sikerült elítéltetnie Trattner Árpádnak, izgatásnak minősítve a hitszónok május 18-i prédikációját. Ötévi kényszermunkával büntették a vádlottat, de a végrehajtást felfüggesztették, így Szabó István főegyházmegyei hitszónok is hazatérhetett Kalocsára.

* * *

Kassák Lajos, az Írói Direktórium főadminisztrátora 2.400 koronát vett fel e napon a direktórium pénztáránál „Vörös énekek” című versiklusáért.

* * *

Ágoston Péter népbiztos naplójából:

(...)

„További baj az úgynevezett fehérpénz, amelyet falun nem akarnak elfogadni, s most az ipari munkások között is agitálnak, hogy ne fogadják el. Ez az agitáció az osztrák kormány részéről indult, amely ennek a pénznek a kibocsátásához novemberben hozzájárult, de utóbb kivonta a forgalomból,

s most már csak nálunk van forgalomban s mi nyomjuk még. Ez nagymértékben árt persze!

Május 30-án a vasasok szakszervezete s a famunkások is értekezleteket tartottak, amelyeken súlyos vádakat hangoztattak a kormány ellen. Nevezetesen, hogy pénzt (kékpénzt) tart vissza menekülésre.

Bizonyos, hogy a munkások azért hisznek e vádaknak, mert igaz maguk van. Kunfi indítványozta, hogy a családjainkat helyezzük biztonságba, amikor félni kellett, hogy a románok bevonulnak Pestre. A Hungária Szálló előtt azóta gépfegyverek állnak, s a szálló a Duna felől is el van zárva, igazolvány nélkül bemenni nem szabad. Természetes, hogy így könnyű elhittetni azt a vádat, hogy ott a Kormányzótanács tagjai lakomáznak. A többi aztán követi, hogy Kunné 60.000 koronás ruhát csináltatott, és hogy Kun színésznővel dorbézol. (...)”

Június 2. hétfő

Megjelent az általános védkötelezettségről szóló kormányzótanácsi rendelet. Nyilvános parancsban szólították fel a 18 és 45 év közötti férfiakat, hogy haladéktalanul jelenjenek meg a sorozáson. A rendelet nem tett kivételt a Magyar Államvasutak alkalmazottaival sem, noha őket eddig mentesítették a katonai szolgálat alól. Elsősorban nekik szólt a fenyegetés, hogy a rendelet szabotálóját „büntettet követ el és forradalmi törvényszék elé állítandó”.

* * *

Szombathely a történelmi Magyarország egyik legnagyobb és legjelentősebb vasúti csomópontja volt. Az itt működő igazgatóság hatáskörébe ország-résznyi terület és sok ezer vasutas tartozott. Amikor a szombathelyi központ munkásainak tudomására jutott, hogy az ismételt ígéretek ellenére reájuk is kötelező az általános katonai szolgálatra vonatkozó kormányzótanácsi rendelet, azonnal gyűlést hirdettek és kimondták a sztrájkot, azonnali hatállyal.

Bevonulási kötelezettségük törlését követelték, s ragaszkodtak ahhoz, hogy a tanácsköztársaság értéktelen fehérpénze helyett az Osztrák–Magyar

Monarchiában volt hivatalos kékpénzben fizessék járandóságukat. A szombathelyi gyűlés felhívással fordult az egész ország vasutasságához és a posta dolgozóihoz, hogy kövessék példájukat.

* * *

A kormányzótanács dologi kiadásaira szolgáló rendelkezési alap jelentős hányadát gépkocsik üzemeltetésére, javítására költötték. Az ilyen természetű üzletek feltűnően bizalmasak voltak a megrendelő kormányhivatal és a privát vállalkozók között. Június másodikán például egy Surányi István nevezetű egyén 3.400 koronát vett fel autókárpitozás címén a rendelkezési alap pénztáránál, s a hivatalos bizonylatot pajtáskodón így írta alá: Surányi Pista.

* * *

A 16. vörös ezred e napon közzétett körözüvénye:

„Folyó évi május hó 26-án a felvidéki vörös gyalogezred gazdasági hivatalában lévő pénzszekrényből 246 ezer 70 korona eltűnt. A tett elkövetésével Renitz Béla vöröskatonát, az ezred gazdasági hivatalába beosztott bizalmi gyanúsítják, aki május 28-án eltűnt. Körözését táviratilag elrendelték. Az eltűnt személy leírása a következő: magas, fekete hajú és szemű, karcsú, borotvált, keskeny arcú, arca mindkét oldalán a bőr borotvával fölvergve. Haja hosszú, közepén elválasztva, haja alatt hajbúllásból eredő kisebb foltokkal. Öltözete: zöldes szövetből való zakókabát és nadrág, csukaszürke posztóval bélelt rövid katonakabát, puha bársony fekete civil kalap, lakk, fűzős, sötétkék posztóbéléses magas sarkú cipő. Beszél magyarul, németül, csehül, tótul és jugoszláv nyelven. Aki őt felismeri, azonnal adja át a legközelebbi Vörös Őrség parancsnokságának.”

* * *

Egyre szorosabb lett a kapcsolat a szegedi ellenforradalmi kormány és a bécsi magyar emigráció között.

Dr. Kelemen Béla írta naplójába e napi dátummal:

„Az éjjeli vonattal sokan érkeztek Bécsből: gróf Teleki Pál, gróf Zichy Aladár, gróf Wenkheim László, gróf Ráday Gedeon, örgróf Pallavicini Alfonz, Bartos János.

Nemsokára találkoztam is velük a miniszterelnöknél. Gróf Teleki Pálnak, mihelyt tudomásomra hozta, hogy közöttünk marad, mindjárt megmondottam, hogy valamennyien deferálunk előtte, s ha más tárcát akar átvenni, mint a kultúrtárcát, ahová őt Károlyi Gyula helyezte, bármelyikünk készséggel rendelkezésre bocsátja azt.”

Teleki Pál Bécsből való távozása után az osztrák fővárosban szervezkedő magyar ellenforradalmárok főképp gróf Bethlen István és gróf Andrássy Gyula köré csoportosultak. Ekkor már rendszeres futárszolgálat kötötte össze Szegedet Béccsel francia és jugoszláv támogatással Horvátországon és Bácskán keresztül.

Június 3. kedd

Kezdetben egyöntetű sikert ígért a Szombathelyről meghirdetett sztrájkfelhívás. Három döntő fontosságú dunántúli vasúti csomóponton: Nagykanizsán, Celldömölkön és Székesfehérváron mondták ki a csatlakozást, s szüntették be kedden a munkát. A negyedik szintén nélkülözhetetlen csomóponton, a győrin is leállt ideiglenesen a forgalom. Budapesten a Keleti pályaudvar vasutassága is kimondta a sztrájk céljaival való teljes azonosulását és nyomaték kedvéért feltűzték a pályaudvar homlokzatára a piros-fehér-zöld nemzeti lobogót, amely fegyveres zendüléssel felérő kihívásnak számított a nemzetellenes tanácskormány szemében.

* * *

Az újdombóvári pályaudvaron munkásgyűlést tartottak a vasutasok, hogy szombathelyi társaik felhívására ők is csatlakozzanak az általános sztrájkhoz. Felsőbb utasításra erőszakkal oszlatta fel a gyűlést a kaposváriakkal megerősített helyi vörös karhatalom. Támadást intézett az állomás ellen a dombóvári zászlóalj bányász részlege, valamint a Kaposvárról riadóztatott vörös rohamosztag. Előbbieket Zay Dezső, utóbbiakat Hajdú Imre vezette.

Lövöldözéssel, kézigránatok dobálásával vetettek véget a vasutasgyűlésnek. Akikre rátámadtak, azoknak nem esett komolyabb bántódásuk, de

az állomáson tartózkodó utasok közül ketten meghaltak. Életét vesztette Pfeifer Samu budapesti lakos és egy ismeretlen férfi, akinek személyazonosságát meg sem állapították a nagy zűrzavarban.

* * *

E napi számának első oldalán közölte a **Debreczeni Újság** az alábbi valótlanságot:

„Horthy Miklós kivégzése

Bukarest, június 2. A »Viitorul« írja: Pozsonyból jelentik, hogy Horthy Miklós tengernagyot – az osztrák–magyar haditengerészet volt parancsnokát, valamint több más magas rangú személyt a bolsevik kormány Szolnokon borzalmas körülmények között kivégeztette. ...”

* * *

Sorok a ceglédi Népakarat e napi vezércikkéből:

„Éhség van, ez a szomorú és fájó igazság, olyan igazság, amelynek erejét mi, szenvedő és éhező proletárok keservesen érezzük.

Tény, hogy nincs lisztünk, nincs zsírunk, nincs húsunk, nincs mit főzniünk...

A helyzet ma minden proletártestvérünkötől súlyos áldozatokat követel a szebb jövőendőért, megköveteli azt is, hogy megértsük, miért koplalunk, megértsük, miért nem élhetünk úgy, ahogy mindannyian élni szeretnénk. (...)

Vigyázzatok elvtársak, ne engedjétek közel férközni magatokhoz a testek és lelkek ellenségeit, ne üljetek fel ellenforradalmi izgatásoknak, ne legyetek a saját ellenségeitek!”

Ugyanennek a lapnak ugyanebben a számában olvasható az alábbi, feltűnően tördelt – korábban már Miskolcon közölt – hirdetés:

„Jól főző szakácsnő, ki jó fizetésben, kitűnő bánásmódban, igen jó ellátásban részesülne, de aki főzés mellett a szobalánynak takarításban segédkezik, továbbá egy szobalány ugyancsak jó fizetéssel azonnal alkalmazást talál. Budapesten orvos családjánál, amely gyermekekkel együtt 3 tagból áll. Sürgős ajánlatokat a kiadóhivatal továbbít.”

* * *

Dunamócsón felakasztották Trubinyi Jánost, a község plébánosát. Besúgók jelentették fel Bandl Ferencnél, az egyik rettegett hírű terrorkülönítmény parancsnokánál. Bandl azonnal elfogatta a plébánost és megparancsolta, hogy végezzenek vele mint veszedelmes ellenforradalmárral.

Halasi Ferenc harminckét éves debreceni lakatossegéd és társa, Szabó Sándor a Duna-partra kísérték a plébánost és egy akácfára akasztották fel.

* * *

Előző nap kemény harcok árán kiverte a vörös postásezred a cseh légiionista csapatokat a Sajó és a Hernád összefolyása körüli vidékről. A csehek elmenekültek északra, Szikszó irányába, a győztes, de fáradt postások meg azzal a biztos tudattal tértek esti nyugovóra, hogy az ellenség soha nem térhet vissza erre a tájra.

De másodikáról harmadikára virradó éjszaka orvul rátörtek a két folyó találkozásánál elterülő falvakra a páncélvonaton délre osonó cseh légionisták. Miután megint elkergették őket, bizottság vizsgálta ki a június harmadikán elkövetett gyilkosságaik körülményeit. E bizottság tagjaként hagyta ránk visszaemlékezését Szabó György:

„Én, e sorok írója, a postás vörösezred zászlóalj politikai megbízottja voltam. Vizsgálatot folytattunk Ongán, tisztázva, hogyan történt a 2. századunk tragédiája, ami csaknem végzetes lett az egész postás vörös zászlóaljra. A posta épülete előtt frissen bantolt sír, virágokkal díszítve, a felírás jelezte, hogy »Itt nyugszanak bajtársaink: Petrovics századparancsnok és Boros Gyula szakaszparancsnok! «”

A postamester így számolt be a történetekről:

„– Mint régi ismerőssel, sokáig beszélgettem Petrovics kartárssal. Lehetett éjjel, amikor lefeküdtünk. Az örök mindenütt ki voltak állítva. Arra nem gondoltunk, hogy a csehek támadni mernek, oly hirtelen távoztak, hogy a felszerelésük nagy részét is visszahagyták. Úgy éjjel kettőkor lövésekre, majd sortűzekre ébredtünk. Dörömböltek az ajtón, ki kellett nyitni. Visszajöttek ugyanazok a cseh katonák, akik tíz nappal ezelőtt itt tartózkodtak. Mind részeg volt. Azt kérdezték, vannak-e itt bolsevik katonák. Az igazat nem tagadhattam le, és azt mondtam, hogy a század parancsnoka és a legénye van itt. Kértem, ne bántsák őket, megadják magukat. Félrelöktek, benyomultak a szobába, Petrovics és Boros kartársak szállására. Mindkettőjüket agyonlőtték.

Gyilkos munkájuk végeztével, futólépésben eltávoztak. Ekkor már az egész községben állt a harc.”

Az ongai jegyző a következőt mondta el:

„– Sokáig tartózkodtak itt a csehek, de június 2-án reggel rendetlen futásban menekültek Gesztely felé. Az ágyúkat vágatva húzták a gyalogosok, tüzérek, sőt a tisztek is, lóhátról. A nyomukban érkező katonáinktól azt kérdeztem, hogy hát maguk között nincs parancsnok? Mert én még nem láttam vöröskatonát, meg azt sem, hogy milyenek a jelvények vagy rangfokozatok a Vörös Hadseregben. Ekkor az, akit kérdeztem, bemutatkozott, hogy ő a századparancsnok, majd egy szóke fiúra mutatva, akin vörös karszalag volt, mondja, hogy ő meg a szakaszparancsnok, de nem szokták feltenni a karszalagot, mert mindnyájan jól ismerik egymást: valamennyien postások. Aztán elsiettek a csehek után. Estefelé visszajöttek, a századparancsnok a postamesterhez ment be szállásra. Figyelmeztettem őket, hogy vigyázzanak nagyon, mert Szikszó felé az erdőben lehetnek a csehek, azon az erdőn keresztül halad a kassai vasútvonal. Ezután hazamentem.

– Éjjel két óra felé felébresztett a sűrű puskalövés, a gépfegyverek kattogása, a gránátok robbanása, erős harc fejlődött ki a község alsó részében. Vagy két óra hosszat tartott. Már világosodott, amikor láttam, hogy körülbelül harminc lefegyverzett vöröskatonát hajtanak a csehek. Fél óra múlva hat ingre, gatyára vetkőztetett vöröskatonát hoztak, akiket a tűzoltószertár falához állítottak, hogy agyonlőjék őket. A csehek erősen dülöngéltek a részegségtől. Egy őrmester és egy szakaszvezető azon vitakoztak, hogy elhajtsák-e foglyaikat Gesztelyre, vagy itt lőjék főbe őket? Az egyik vöröskatona felhasználva a vitakozás kínálta alkalmát, kiugrott a sorból, átugrott a kerítésen. Erre a többiek is szétszaladtak. Menekülés közben, az utcán lőtték agyon őket a csehek, illetve csak négyet, mert kettő megmenekült.

– Délután hoztak még nyolc magyar foglyot. Egy fiatal volt köztük, a többi úgy hatvan év körüli. Mindnyájan vagy szivaroztak, vagy pipáztak, csak a fiatal nem. Ez tisztnek látszott, mert bricseszben és fényes csizmában volt. Gesztely felé mentek. Négy agyonlőtt magyar katona itt van eltemetve az árokban, a posta előtt meg a századparancsnok és a szakaszparancsnok. A falu végében még tizenkilenc vöröskatona. A csehek támadása után tüzérségi harc kezdődött. Éjjel-nappal lőttek. A csehek is így tettek: éjjel-nappal. Kistokaj felől ágyúztak, valószínűleg igen sok lőszerük volt, el akarták pazarolni. A mieink este már nem lőttek. Reggel úgy kilenc órakor a kondásné jött a községbázára, és azt kérdezte: nincsenek-e már itt a csehek, mert az ura ki akarná hajtani a disznókat. Van egy bojtárjuk, az is nagyon szeretne már kimenni. Azt mondja, hogy

Budapestre való, itt bújt el Ongán, mikor a csehek visszajöttek. Ingben, gatyában volt. Az uram adott neki olyan viseltes felsőruhát és szűrt, de meglátszik, hogy pesti, mert a bajsza le van borotvált. Én leltem rá, amikor a disznókat ettettem. Láttam az ijedségemet, megnyugtattam, hogy ne féljek tőle, hiszen ő is magyar. Aztán bementem a házba, és kiküldtem az uramat, hogy beszéljen vele. Az uram behívta a szobába, aztán felöltöztette, ráadta a szűrt is, bár már elég meleg volt. Kihajtották a disznókat. De ez a pesti ember nem ment az utcára a disznókat összehajtani, hanem egyenesen kiment a kanászkúthoz vizet merni. Hívtam ide, hogy beszéljen a jegyző úrral, mire azt mondta, hogy majd később eljön. – Aztán jött hozzám egy másik asszony is. Biztatom: üljön le, Juhászné. Talán valami bajuk történt? Nagyon szomorú. Hogy van a Juhász bácsi? – Az öregemnek nincsen semmi baja, hanem jegyző úr, más a bajunk.

– No mondja csak el.

– Ma reggel az öregem kiment az istállóba, hogy enni adjon az állatoknak. Csodálkozással látta, hogy az ajtó nyitva van. Az öregem azt hitte, hogy itt jártak a csehek, elvitték a lovakat. Képzelve el, jegyző úr, hogy mi történt. Egy tizenkilenc-húsz év körüli gyerek ingben, gatyában, hajadonfővel, szalmacsutakkal pucolja a lovakat. Az öregem éppen akkor lépett be az istállóba, amikor a fiatal az egyik lovunk lábát csutakolta. Nagyon megijedt, egész testében remegett. Az öregem sorra kikérdezte: kicsoda, hogyan került az istállóba? Csak azt felelte alig hallható hangon: »Bácsi, én magyar vagyok.« De még mindig annyira remegett, hogy a szalmacsutak kiesett a kezéből. Csak egy szót sutogott: »a csehek«. És rémülten nézett maga körül, mintha eszelős lenne. Az öregem bevezette a szobába és lefektette, hogy aludjon. Fél deci pálinkát itatott a megrémült fiatalemberrel. A poharat is alig tudta fogni, annyira remegett a kezében. Az öregem megállapította, hogy idegsokkot kapott a nagy ijedségtől. Kértem a jegyző urat, mit csináljunk ezzel a fiúval? Nem volna-e jó, ha kórházba vinnénk? Most ugyan alszik, de álmában is beszél, jajgat és dobálja magát.

– Elmentem Juhásznéhoz. A beteg ott ült az ágy szélén, és Juhász bácsival beszélgetett. Épp akkor értem a szobába, amikor a fiatal kijelentette, hogy őt nem kell kocsival szállítani Miskolcra, gyalog is el tud odáig menni, nincs az messze. Elbeszélgettem vele, tudakoltam, miben segíthetnék, aztán meghallgattam, hogyan került bajba és hogyan menekült meg. Fölismertem. Ő volt az egyik, akit nem tudtak lelőni a részeg csehek a tűzoltószertár oldalánál. Így beszélt a történetekről:

– Amikor késő este visszajöttünk Ongára, nagyon elfáradtunk. Messzire mentünk, de a csebeket nem láttuk. Az őrszemek a falu alsó részén ki voltak állítva. Énrám csak reggel felé került volna az őrszolgálat, ezért nyugodtan lefekhettem aludni. Negyedmagammal egy fészert alatti pihenem. Csakhamar két cseh katona jött. Ingre, gatyára voltunk vetkőzve, a puskáinkhoz már nem nyúlhattunk. Megadtuk magunkat. Felöltözködni nem engedtek, hanem a községbázisra hajtottak. Itt már több társunk volt és vagy tíz részeg cseh katona. Köztük egy őrmester. A tűzoltószertárhoz tereltek bennünket. Láttuk, hogy a végünket el nem kerülhetjük: agyon fognak lőni. Ekkor ugrottam át a magas deszkakerítésen. Elfutottam, így jutottam Juhász bácsi udvarába. Beszaladtam az istállóba, fogtam a szalmacsutakat, és egész erőmből csutakolni kezdtem a lovakat. Belépett egy cseh katona. Végem van! Értem jöttek! Nagyon megijedtem. Azóta reszketek. A cseh nem vette észre az ijedségemet. A ló is nagyon ugrált és rúgott, nyilván nem szokott idegenhez. A cseh körülnézett és elment. Kisvártatva jött Juhász bácsi etetni, így menekültem meg a biztos haláltól.

Előkerült az ongai kondás mellett menedéket találó vöröskatona is. Budapesti postásfiú volt, Erdélyi nevezetű. Visszaküldtük századához, mi pedig a vizsgálat befejeztével továbbmentünk Gesztelyre.

Az úton több munkásemberrel találkoztunk. Mentek fűvet kaszálni a közeli rétre, ők beszéltek el nekünk, hogy azon a napon délelőtt fogoly vöröskatonákat kísérték a csehek. A kísérték csoportja huszonhárom emberből állt. A falu végén megásatták velük a saját sírjukat és agyonlőtték őket. Mindannyiuknak egyformán postakiürt jelzésük volt. Ezt a csoportot egy század cseh katona kísérte egy százados vezetésével.”

Ezután a faluba mentünk, kihallgatni a jegyzőt. Ezt mondta:

„Három nappal ezelőtt reggel kilenc órakor behoztak a csehek huszonhárom vöröskatonát a jegyzői irodába. A cseh kapitány és egy őrmester egyenként kihallgatta a vöröskatonákat. Mindketten tökéletesen beszéltek magyarul. Engem elzavartak a községbázisról. Hogy azután mi történt, azt én is csak később tudtam meg, amikor a csehek sietve elhagyták a falut. A történeteket a falu végén lakó gyerekek és asszonyok beszéltek el. Eszerint először hat, másodszor tizenhét vöröskatonát hajtottak kivégzésre. Az előbbi csoportot vagy huszonöt részeg cseh katona kísérte egy őrmester vezetésével. Verték, gyalázták őket. A másik csoportot még embertelenebb módon, összekötözve, szidalmazva és véresre verve hajtották. Előbb a hat vöröskatonát, aztán egy órán belül a tizenhetet agyonlőtték, közvetlenül itt a falu szélén, a gyerekek és az asszonyok szeme láttára. Ahol meghaltak, ott vannak elhantolva. Sírjaikat sok-sok virág és koszorú borítja.

A faluból a felnőtt férfiakat és a nagyobb fiúkat is elhajtották a csehek kocsival, lóval, ásóval és kapával, de ezek közül még senki sem tért vissza.

Aztán elmentünk oda, ahol megölték a katonáinkat. Kihallgattuk a szemtanú asszonyokat. Sírva beszéltek el, hogyan ütötték a tisztek lóhátról korbáccsal a szerencsétlen, magukat védeni nem tudó vöröskatonákat, akik mezítláb és megkötözve szenvedték el a kivégzésük előtti kínzásokat. A részeg cseh katonák magyarul káromkodtak, szidták a szerencsétlenek édesanyját, a kommunistákat meg a forradalmi kormányt. Kivégzésük az áldozatokkal megásatott sírgödör szélére állították a vöröskatonákat. A tiszt közelről, revolveréből lőtt rájuk, a többiek meg puskatussal, szuronnyal fejezték be a véres munkát.

Utasítást adtam a jegyzőnek, hogy csináltasson emlékművet ezzel a felírással:

»Itt nyugszik 23 hős postás vöröskatona, akiket a cseh és a román imperializmus vad hordái kegyetlenül legyilkoltak. A szabadságért haltak hősi halált. Éljen a Magyar Tanácsköztársaság! 1919 június 4.«

Június 4. szerda

Betűről betűre, szóról szóra közölte a Nagykanizsán szerkesztett Zalai Népakarat ugyanazt a „Jól főző szakácsnő, ki jó fizetésben, kitűnő bánásmódban, igen jó ellátásban” stb. szövegű hirdetést, amely az előző napon már a ceglédi Népakaratban is megjelent.

Ismét ülésezett Győrött a bűnügyek revíziós bizottsága, amely a börtönlakók ügyét vizsgálta felül. Határozatait ekként ismertette a napi számban a győri Testvériség című újság:

„Lopás miatt vádolt Levartovszky Ábrahám és Markovetzky Simon orosz állampolgárok szabadlábra helyezettek. Schweinberger Vendel és társai ellen lopás miatt, Scháffer Mózes, Kain Talmund, Roschandler Pinkász, valamint Weinbech Hersch ellen megvesztegetés miatt, Pisch Gáspár, Pisch Lajos, Lagler Pál, Weisz József, Walther Istvánné, Weisz Mihály ellen orgazdaság miatt folyamatba tett eljárást a bizottság megszüntette és azokat, kik vizsgálati fogságban fogva voltak, azonnal szabadlábra helyezte.”

Annak érdekében, hogy a Magyarországon hódító háborút viselő prágai kormány elkerülje a katonai katasztrófát, T. G. Masaryk csehszlovák államelnök Maurice Pellé francia tábornokot kérte fel a csehszlovák hadsereg vezetésére. Erről szóló június 4-én kelt levele a következő:

„Tábornok Úr,
kérem Önt, hogy vegye át a cseh köztársaság fegyveres erőinek főparancsnokságát. Lojálisak voltunk a magyarokhoz, s az antant rendelkezése alapján jártunk el, ennek ellenére orvul megtámadtak bennünket. Ezzel az antantot is megtámadták.

Tábornok Úr, katonaságunk és mi mindnyájan teljes bizalommal vagyunk Ön iránt, követeljen meg hadseregünkötől és lakosságunktól minden szükséges áldozatot – meg fog győződni róla, hogy nem okoznak önnek csalódást.”

„T.G. Masaryk.”

* * *

Sopronban teljes létszámban csatlakoztak a pályaudvarok – mind a MÁV, mind a GyESEV – alkalmazottai a szombathelyi vasutasok sztrájk-felhívásához. Reggel hat órától indulatokkal telített gyűlés folyt a Vasútpalota udvarán. Egymást követték a szónoklatok, mire a többség leszavazta a tanácskormány mellett érvelő csoportot.

Miközben a vasutasok gyűléseztek, a postaigazgatóság és a távírdai központ dolgozói folyamatos figyelemmel kísérték a fejleményeket. Értesülve a Vasútpalota udvarán hozott döntésről, nyomban kimondták ők is a sztrájkot. Hajszálpontosan déli tizenkét órakor a vörös diktatúra számára nélkülözhetetlen Sopron minden kapcsolata megszűnt a külvilággal.

Ezt követően a város valamennyi dolgozóközössége a gyáraktól a szállodáig, a magánirodák tisztviselőitől a közalkalmazottakig, sztrájkba lépett. Délután kettőre halott város benyomását keltette Sopron. Csak a kórház és a nyomdák dolgozói, valamint a szerkesztőségek újságírói maradtak szolgálatban.

* * *

Miután elnémultak Sopronban a sztrájk kezdetét jelző mozdony sípok, gyári kürtök és szirénák, tömegesen indultak meg a sztrájk tanyának

kinevezett Erzsébet-kertbe a különböző munkásközösségek. Gyűlésük akként foglalt állást, hogy el kell távolítani a város éléről a hívatlan kommunista vezetőket és híven a város régi hagyományaihoz, azok irányítsanak, akiket az önkormányzat kialakult rendje szerint választottak.

Az óhaj tolmácsolóiként mind a munkástanács, mind a szakszervezetek vezetői közül azok, akik nem helyeselték a vörös diktatúra szélsőségeit, még a déli órákban felkeresték dr. Thurner Mihályt, a hívataltól megfosztott polgármestert. Javasolták neki, vegye ismét kézbe és szervezze újjá a polgári közigazgatást. Thurner Mihály nem mondott sem igent, sem nemet. Megköszönte a sztrájkoló munkások bizalmát, kijelentve, hogy a fejlemények érlelődése szerint fog cselekedni.

Kellner Sándor, a kormányzótanács Sopron vármegyei teljhatalmú politikai biztosa Budapesten tartózkodott.

Helyette és nevében Knapp Gábor gyakorolta a hatalmat. Az a Knapp Gábor, aki a szociáldemokrata párt helyi vezetőjeként heves antikommunista volt a Károlyi-rezsimben, s most ugyanolyan heves védelmezője Kun Bélának diktatúrájának.

Az idő alatt, amíg Thurner polgármesterrel tárgyaltak a vezetést megváltoztatni óhajtó sztrájkoló képviselői, Knapp Gábor és Entzbruder Dezső, a vasútbiztosító karhatalom parancsnoka a maguk teendőit egyeztetették. Nem voltak hajlandók elmenni a városházán zajló megbeszélésre. Ezzel szemben formailag kifogástalan megoldást javasoltak. Mivel – úgy mond – a törvényes hatalom birtokosa Sopron város munkás-, katona és paraszttanácsa, ennek határozata nélkül szó sem lehet a hatalom átruházásáról. Amennyiben mégis erről döntenének, a gyakorlati lebonyolításra a tanács által választott végrehajtó testület, az intézőbizottság hivatott. Legyen, amint a többség akarja, ám intézkedni zavaros helyzetben nem lehet. Hívjanak hát össze helyzettisztázó gyűlést estéli hat órára a városháza nagytermébe. Vegyen részt ezen a város sorsát eldöntő tanácskozáson minden érdekelt: a szocialista párt, a munkások, a karhatalom képviselői és valamennyi szakszervezeti vezető.

A hatalomváltás szorgalmazói abban a hiszemben, hogy erőfölényük máris eldöntötte a kérdést, készségesen egyetértettek Knapp Gábor javaslatával.

Entzbruder Dezső eközben észrevétlenül megbeszélte fegyveres bizalmasaival az erőszakos fellépés mikéntjét. Elterelendő a figyelmet erről

a tervről, az Erzsébet-kerti sztrájkanyára ment, ahol kemény szavakkal bírálta a vörös diktatúrát és hosszan, szenvedélyesen érvelt a sztrájk jogossága mellett.

* * *

A soproni sztrájkolók és vezetőik már biztosak voltak győzelmükben, mire érkezett a kora este. Knapp Gábor javaslatát a tisztos visszavonulás módjaként értelmezték, Entzbruder hosszú szónoklatát a sztrájkanyán pedig egyenesen a karhatalom csatlakozásának vélték.

Am a gyűlésbe hívtaknak kellemetlen meglepetésben volt részük, amikor megjelentek este hatkor a városházán. A nagyterem padsorait két szélről, elöl és hátul vöröskatonák foglalták el. Úgyszintén katonák posztoltak a nagyterem ajtóinál kívül és belül, valamint a folyosón és a lépcsőházban. Fegyvert nem láttak ugyan a katonáknál, de senki nem tudhatta, mi van a zubbonyok és nadrágok zsebében. Knapp Gábor elnökölt. Magabiztosan szólította fel sorra a munkások bizalmát élvező szakszervezeti vezetőket, hogy nyíltan, a legdemokratikusabb formában fejtsek ki véleményüket, fogalmazzák meg pontosan a sztrájk voltaképpeni célját, a sztrájkolók kívánságait.

Noha megértették a felszólalók, hogy áldozatai lehetnek a szokásos baljóslatú cselnek, bátran elmondták, mit akarnak. Ami a sztrájkot illeti, annak fő oka a szolidaritás, mert erkölcsi lehetetlenség cserbenhagyni a szombathelyi, nagykanizsai, székesfehérvári, celldömölki, budapesti vasutasokat. Céljuk között nem szerepel a diktatúra megdöntése, csak a vezetők fölcserélése alkalmasabb személyekkel. Ne dirigáljanak Sopron népének olyan emberek, akiket a körülmények dobtak hirtelen felszínre, vagy a budapesti központból küldték őket teljhatalommal, a helyi lakosság megkérdezése nélkül.

Javában tartottak az egybehangzó felszólalások, amikor a terembe rontott Entzbruder Dezső. Homlokegyenest másnak mutatkozott, mint kevéssel korábban az Erzsébet-kertben. Mögötte oldalfegyveres, fenyegető tekintetű testőrök. Az ő derékszáján is hatalmas pisztoly. Egyenesen a szónoki emelvényre csörtetett, valósággal letaszította onnan azt, aki éppen beszélt. Öklével magából kikelve kalapálta a szónoki pulpitus lapját és olyan fenyegető hangon dörögte szónoklatát, hogy attól elállt a lélegzete

a hallgatóságnak. Ilyeneket mondott: „*Van még számunkra föld, ahová elmegyünk és ahonnét, ha élve nem, hát, mint zörgő csontú kísértetek, fehér lepedőkkel, lobogó sörényű halálparipákon, mint ördögi hadsereg tiprunk szét a fehér ellenforradalmakon és vértől lesz piros minden és ez lesz a kommunizmus igazi diadala!*”

Másfél órán át, megállás nélkül, a szónoki asztalra mért ökölcsapások közepette harsogta bombasztikus fenyegetéseit. Már kilencre járt az idő, de még mindig beszélt. Beszélnie kellett, mert várta valakinek a terembe érkezését. Ő ugyanis tudott már valamit, amiről – Knapp Gábor kivételével – a gyűlésezőknek fogalmuk sem volt. Futárrepülő érkezett Budapestről. Utasa, bizonyos Bernhard elvtárs, a tanácskormány üzenetével. Végre aztán belépett Bernhard, a légi katonautasok hatásos öltözetében. Tekintélyfokozónak magával hozta a pilótát is. Entzbruder vészjósló módon bemutatta és átadta neki a szót.

Bernhard tökéletesen megfelelt a rábízott feladatnak. Nem agitált, nem kapacitált, nem érvelt a sztrájk ellen. Tényeket közölt. Elmondta, hogy egyáltalán nem vált általánossá a vasutassztrájk; hogy Győrött mégsem csatlakoztak a felhíváshoz a vasutasok, sőt már a budapesti Keleti pályaudvaron is zavartalanul dolgoznak; a tanácskormány szerte az országban szilárdan uralja a helyzetet. Ráadásul példátlan sikereket arat a Vörös Hadsereg a csehek ellen az egész északi fronton: Losonc, Kassa, Rimaszombat, Érsekújvár, Rozsnyó felszabadult.

Ennek a szónoklatnak nagyobb hatása volt, mint Entzbruder dörgésének. Teljesen elbizonytalanodtak a gyűlés résztvevői. A legtöbb, amire képesek voltak, hogy nem hajlottak véleményük megmásítására, kitartottak a sztrájk folytatása mellett. S miközben ez történt a városháza nagytermében, a sztrájkanyán tartózkodó tömeg gyanútlan bizakodással, a győzelem senkitől sem vitatott reményével várta vissza képviselőit. A késő este ellenére senki nem gondolt hazamenetelre az Erzsébet-kertből.

Kedvezőbb alkalomhoz kívánva sem juthatott volna a vörös karhatalom. A városban állomásozó felduzzasztott létszámú fegyveres erőből állították össze a sűrített járőröket, amelyek gond nélkül vették ellenőrzésük alá egész Sopront, miközben tartott a városházi gyűlés, az Erzsébet-kertben pedig bizakodva várakozott a sztrájkoló tömeg.

* * *

Sopron megye falvaiban, különösen a központi, a csepregi és a kapuvári járásban erős mozgolódás támadt arra a téves hírre, hogy a megyeszékhelyen megdöntötték a vörös diktatúrát a sztrájkoló munkások. Erre alapozva terjedt el a földműves rétegek körében az az önkéntelen szándék, hogy fegyvert fogjanak, Sopronba vonuljanak és megerősítsék a közóhajt kifejező fordulatot.

A megyeszékhelytől tizenöt kilométernyire lévő Nagycenket választották gyülekezési körletnek. Vezetőik – frontotjárt, katonaviselt emberek – a község nagyvendéglőjében egyeztették elképzeléseiket.

Teljes tájékozatlanságban lévén Sopron pillanatnyi helyzete felől, embereket küldtek hírért a városba. Csenáry János, Lutter Árpád és Németh József el is jutott a sztrájkanyára az esti órákban, amikor éppen tartott a gyűlés a városháza tanácstermében. Noha az érdeklődők semmi bizonyosról nem szereztek tudomást az Erzsébet-kerti sztrájkanyán, a Nagycenken várakozó irányítók cselekvésre szánták el magukat. Futárokat menesztettek a falvakba azzal a meghagyással, hogy minél hamarabb és minél többen induljanak a nagycenki gyülekezésre.

Június 5. csütörtök

Nagycenken a katonaviselt férfiak egy csoportja kora reggel meglepte a Cukorgyárra vigyázó vöröskatonákat és lefegyverezte őket. Nem történt összetűzés, higgadtan szót értettek. Tizenhat puskát adtak át a vörösök, s eltávozhattak fegyvertelenül. Nehezebb dolguk volt a lefegyverzőknek a gyárba tóduló tömeggel. Indulatos népség özönlött a gyárudvarra. Nem nagycenkiek voltak, hanem a környező falvakból érkezettek. Követelték a vöröskatonáktól elvett fegyvereket, fogadkozva, hogy megbosszulják a füles plébános halálát. Üggyel-bajjal tudták csak lecsendesíteni őket, mire belátták, hogy alkalmas kezekbe került a tizenhat puska.

Sopron megye keleti és déli részeiből, a községek tucatjaiból – némely forrás szerint harminchétből, más adat szerint közel hetvenből – még

sötét hajnalon megindultak saját lovas kocsijaikon a nagycenki gyülekezésre a vörös hatalmat ellenző parasztok. Reggelre hat-hétezer ember verődött össze Széchenyi István szülőfalujában.

Hasztalan próbáltak a józanabb gondolkodású, szélesebb látókörű tanult emberek ésszerű tervhez igazodni és rendet tartani, nem lehetett bírni a tömeggel. Tolongó zsúfoltságban, az országút szélességén el sem férő három-négy sorban megindult Sopron felé a szekerek sokasága. Dél-előtt négy kilométernyire megközelítették a várost. Vörös előőrsökkel találkozáva jónak látták, ha itt már frontot képeznek. Fel is sorakoztak a kópházi és a balfi erdő között a szántóföldeken, mintegy három kilométernyi arcvonalon. De hiába bontakoztak szét harcra, a vezetésben nem sikerült egyetérteniök. Ahány falu, annyi tartotta magát okosabbnak a másiknál. A katonai szakismeretekkel valóban rendelkező tartalékos tisztek véleményét meg sem hallgatták.

S amíg a kópházi és balfi erdő közötti szántóföldeken meddő vitakozással múlt az idő, addig bent a városban határozott intézkedéseket tettek a vörös vezetők nemcsak a védekezésre, de az ellentámadásra is.

Sopronban estétől hajnalig már nem a diktatúra bizalmi embereivel, hanem egymással vitatkoztak a sztrájk szervezői, irányítói és résztvevői. Megtették hatásukat a repülőgépen hozott hírek meg a nyomasztó vörös fegyveres jelenlét. Annak eldöntésére, hogy folytassák-e a sztrájkot a vasutasok, avagy fölvegyék a munkát, délelőtt fél tízre gyűlést hirdettek a Déli vasút személypályaudvarának nagy várócsarnokába. Még tíz óra sem volt, amikor a sztrájk beszüntetése mellett döntöttek. Példájukat fél órán belül követte a posta és a távírda, majd az egész városban megindult a munka. Ennek ellenére Entzbruderék késedelem nélkül megkezdték a le tartóztatásokat. Tizenegy órakor már cellába zártan vártak sorsukra az első őrizetbe vettek.

A Sopront elfoglalni akaró felkelők megtudták, hogy Győr felől autón közeledik Kellner Sándor teljhatalmú politikai biztos, aki késedelem nélkül útra kelt a fővárosból, amikor értesült, mi történik Sopronban és a megyében.

Déltájt közeledett is a frontvonal felé Kópházán át a várt autó. Orrának két oldalán, a kerekek fölötti sárhányón piros zászlócskák lobogtak. Megállították a gépkocsit abban a hiszemben, hogy kézre kerítették Kellner Sándort. De nem ő, hanem Wajdits Béla, Győr teljhatalmú kormánybiztosa és Dolwett őrnagy, győri városparancsnok utazott az autón. Az elfogók amiatti dühükben, hogy mégsem a gyűlölt Kellnert ejtették foglyul, nyomban ki akarták végezni a helyszínen Wajdits Bélát. A népitélet végrehajtását alig tudta megakadályozni erélyes fellépésével dr. Fábíán Gyula nagycenki állatorvos. Wajditsot és Dolwett őrnagyot bántatlanul kísérték Nagycenkre, ahol bár fogva tartották őket, de jól bántak velük. Kényelmes szállást, bőséges étkezést kaptak és kedvükre sétálhattak a falu főutcáján.

Amíg Kópházánál Wajditscsal voltak elfoglalva a felkelők, addig Kellner Sándor autója szemfülesen megkerülte Balfnál a fehérek arcvonalát és dél körül sértetlenül Sopronba érkezett.

Szinte még abban a percben intézkedéshez látott. Legelső dolga volt kihirdettetni a statáriumot – nem a maga, hanem Entzbruder Dezső katonai diktátor nevével ellátva.

* * *

„STATÁRIUM!

Sopron város és Sopron vármegye munkás-, paraszt- és katonatanácsának megbízásából Sopron város és vármegyére ostromállapotot rendeltem el.

Záróra este 8 és fél 9 órakor. Esti 9 óra után a munkástanács tagjain, orvosokon és újság személyzetén kívül csak azoknak szabad az utcán tartózkodni, akiknek erre tőlem külön engedélyük van. Sürgős szükség esetén, betegség, tűzvész stb. kellő igazolás mellett az őrzékek mindenkit eligazítanak. Mindenemű gyűlést, összejövetelt megtiltok. Az utcán 4 főnél nagyobb csoportosulás tilos.

Legszigorúbban megtiltom és ellenőriztetem a magánházakban a családi kört túlhaladó összejöveteleket. – Mindazok, akik fegyvereiket még le nem adták, 24 órán belül a katonai biztosságnál okvetlenül beszolgáltatassák. – Aki a fehérpénzt nem fogadja el, rögtönítélő törvényszék elé kerül.

Aki ellenforradalmat szít, rabol, gyilkol, gyújtogat, a helyszínen agyonlövendő! Aki rémhírt terjeszt, vagy rémhír terjesztőjét feljelenteni elmulasztja,

vagy aki a szigorított ostromállapot rendelkezéseit megszegi, rögtönítélő törvényszék elé kerül. A munkás-, paraszt- és katonatanács rendelkezéseinek, ha kell, fegyverrel fogok érvényt szerezni. A katonaság tudja kötelességét a forradalommal szemben és kíméletlenül fog eljárni mindazokkal, akik a proletárdiktatúrát veszélyeztetik.

Sopron, 1919. évi június hó 5-én

*Entzbruder sk.
karhatalmi parancsnok.”*

* * *

Sopronból délután háromkor indultak Kópháza felé a vasútbiztosító osztag alegységei és egy vörös zászlóalj katonailag szakszerű fegyelmélettel. Menetből harcpontra fejlődtek és támadást kezdtek nemcsak kézi fegyverekkel, de géppuskákkal is. Növelte még a támadó vörösök fölényét, hogy felszállt a vágóhíd melletti rétről az ott veszteglő budapesti futárgép és fedélzeti gépfegyverével lőtte a szántóföldeken hasaló fehéreket. Kópháza fölé repülve a falu utcáit is megsorozta.

Öt óra tájt ágyút állított a vörös tüzérség egy nagyon előnyös magaslatra, az úgynevezett Hartai domb tetejére. Az ágyúlövések végképp megbontották a civil felkelők eleve rendezetlen sorait. Egyéni bátorságban nem volt hiány, ki-ki küzdött teljes odaadással, de a szervezeten támadó, elegendő fegyverzettel rendelkező vörösök ellenében nem vethették meg a sarkukat. Hátráltak Kópháza felé, s az ütközet sorsa még a nap folyamán eldőlt volna, de alkonyatkor hatalmas felhőszakadás vonult el a táj fölött dörgéssel, villámlással. Sárban, vízben, sötétben nem akarták üldözni a vörösök a visszavonulókat, mert kétség sem férhetett ahhoz, hogy hajnalban mindenképpen birtokba veszik Kópházát.

Éjfél megelőzően, a vihar elmúltával mégis benyomult a faluba egy megerősített vörös járőr, erőszakos felderítésre. Váratlanul heves puskaropogással fogadták őket a község közepén őrködő fehérek. A tűzharcban senkinek nem esett baja a vörösök közül, ők viszont három embert lelőttek: a kópházi Glugovác Mátyást és Gmász Ferencet, meg a szomszédos Hidegségre való Prokop Vendelt.

* * *

Csornán, Sopron vármegye legkeletibb mezővárosában az egyik legtekintélyesebb járási székhelyen, torzsalkodás nélküli, példás kapcsolatokat tartottak egymás között a vezető családok. Hagyományos társadalmi szerepüket, társasági életüket lehetetlenné tette, vagyoni helyzetüket is aláásta a vörös diktatúra, ezért már a tanácsköztársaság kikiáltása után még tudatosabb figyelmet fordítottak a kapcsolattartásra. Politizálgattak a diktatúra ellen, majd világos elképzelést alakítottak ki arra az esetre, ha cselekvési alkalmat kínálnak a körülmények.

A várt alkalmat meghozta a vasutasok sztrájkja. Csornát akkoriban jelentős vasúti kereszteződés tette fontossá a közlekedésben. Mára teljesen feledésbe ment, hogy mekkora súlya volt Magyarország gazdasági életében a Pozsony–Fiume közötti vasútvonalnak. Ez a vaspálya Hegyeshalmot, Mosonmagyaróvárt érintve Csornán keresztezte a GYESEV vonalát.

Mosonmagyaróváron erős vörös helyőrség állomásozott. Bármikor bevethették a vasutassztrájk erőszakos letörésére. Csorna fehér érzelmű tekintélyes emberei úgy határoztak, hogy meg kell rongálni a vaspályát, nehogy a nyakukra vezényelhessék vonaton a mosonmagyaróvári vörös katonaságot.

A sínfelszedés helyszínéül Bősárkányt, a Rábca-híd közelét választották, mert Bősárkányban elegendő segítségre számíthattak. Akóts Gyula földbirtokos, malomigazgató, ifjú Németh Gyula gazdag parasztfiú sötétedés után indultak Csornáról, mert a helyi vörösőrség nyomozói és járőrei már javában keresték az ellenforradalmárokat.

Tervük sikerült. Még éjfél előtt, zivataros időben föltépték a síneket az előre kiszemelt helyen. A bősárkányiak közül segítségükre volt Perepatis Zsigmond vegyeskereskedő, Nagy E. Ferenc, Németh Gusztáv, Gósi Vilmos, Mészáros Adolf földműves gazdálkodók és mások, akiknek a nevét nem jegyezték fel.

* * *

Győr, az ország legiparosodottabb városa, amelynek lakossági összetételében magasabb volt a munkások számaránya, mint Budapesten, nyomorgott az élelmiszerhiánytól. Ugyanakkor feketézők, csempészek vásárolták fel a megye falvaiban az őstermelők nélkülözhető készleteit.

Csillapítandó a koplaló iparváros zúgolódását, batyuzási igazolványt igényelhettek a direktóriumnál a tanács hatalom bizalmára érdemes kérelmezők. Ezen a napon jelent meg a direktórium rendelete a batyuzási igazolvány rendszeresítéséről. Aki nem kapott ilyen engedélyt és mégis üzletelt a falusi gazdálkodókkal, attól elkobozták a jogcím nélkül szerzett élelmet.

Még aznap értesítették a batyuzási engedély bevezetéséről a kormányzó tanács illetékeseit. Helyeslést remélt a győri direktórium, de meglepetésére erősen nehezményezték az intézkedést, anélkül, hogy kifogását indokolta volna a fővárosi központ.

* * *

Az idegen nemzetiségű csehszlovák főparancsnok, Maurice Pellé francia tábornok a következő felhívást tette közzé június 5-én:

„Tisztek, altisztek, katonák! Veszélyben a haza! A magyar invázió sikerei a szlovákok ezreit juttatták vissza a magyar járomba és tették ki a magyarok bosszújának. Veszélyben forog minden, amit a forradalomban kivívtatok, és ami olyan drága nektek. Nem lehet, hogy az antant cserbenhagyjon benneteket, csehszlovák testvéreiteket – de időre van szüksége, hogy segíthessen. Hasonló körülmények között a haza még sohasem hívta föl fiait biába áldozatos odaadásra, és most hív a haza! Mindenkinek kötelessége most, hogy az utolsó betűig teljesítse a parancsokat, áldozzon fel mindent, ha kell, életét is! Akárhogy, s akármint, a magyarokat visszaverjük! Pellé tábornok.”

* * *

E. Benes, a csehszlovák köztársaság külügyminisztere ebben az időben állandóan Párizsban tartózkodott a békediktátumokat előkészítő, megfogalmazó tizes tanács tagjaként. Masaryk elnök állandó kapcsolatot tartott vele Prágából, hogy folyamatosan egyeztessék a csehszlovák igényeket. Esetenként, mint június 5-én is, naponta többször is váltottak levelet vagy táviratot. Az alábbi levél egyike az e napról keltezetteknek.

„A betörést minden erőnkkal visszaverjük, és a győzelmet következő céljaink elérésére használjuk ki:

1. Elfoglaljuk a dunántúli területek ránk nézve fontos körzeteit, és pedig mindenekelőtt:

a) a Pozsonnyal szemben fekvő jobb partot, egész az osztrák határig. Lehetőséges, hogy birtokunkba vennénk egy, a Duna egész jobb partja mentén húzódó földsávot, legalábbis Komáromig;

b) Komárommal szemben olyan darab területet, hogy a hidat és a Dunát uralhassuk.

2. Az Ipolytól kezdve a Duna mentén egész Vácig és innen egyenes vonalban a demarkációs vonalig. A jelenlegi magyar betörésből az a tanulság, hogy a folyók nem jó stratégiai határok, és hogy az Ipoly-köz a magyaroknak egy esetleges újabb invázióhoz jó felvonulási terepet nyújt.

3. Elfoglaljuk Budapestet, és kényszerítjük a magyarokat, hogy minden kárt és költséget fizessenek meg. Előlegképpen mozdonyokat, vagonokat, a dunai flottát és hadianyagot veszünk el tőlük.

Ezeket a terveket természetesen jóváhagyatnánk az antanttal, hogy legalábbis ne gördítsen akadályokat utunkba, mivel nem követelünk semmi mást, csak amihez jogunk lesz és ami jövőnk biztosítása szempontjából feltétlenül szükséges.”

Június 6. péntek

Hajnalban bevonultak Kópházára a győztes soproni vörösök. Innen már nem erőltették a támadás folytatását. A fehérek visszahátráltak Nagycenk előterébe, a fertőbozi szárnyvasút védelmet nyújtó töltése mögé. Volt ugyan szórványos lövöldözés, időnkénti tüzeléssel adták tudtul jelenlétüket a vörösök, de állásaikból nem mozdultak.

A véletlen alkalmat kínált a fehéreknek vállalkozásuk komolyabb megszervezésére. Türk Károly huszár százados, kiválóan képzett katonai szakember Sopronkövesdről Sopronba igyekezett egylovas homokfutóján. Az események keresztülhúzták szándékát. Azok kérésére, akik jól ismerték és tisztában voltak képességeivel, elvállalta a parancsnokságot. De neki sem engedelmeskedtek. Vitakoztak vele, bírálgatták intézkedéseit. Maradt minden a régiben, az önfejűségén kívül más akarat nem érvényesülhetett.

Türk Károly ráunva az áldatlan huzavonára, megköszönte a bizalmat, letette a parancsnokságot és Nagycenkről visszakocsizott Sopronkövesdre.

Kora hajnalban hazaérve Bősárkányból a csornai vasútbontók, otthon azzal fogadták őket, hogy életükre törnek a vörösök, már többször kutattak utánuk, hogy elfogják őket. S valóban, amint értesültek ifjú Németh Gyula megjötteiről, érte siettek. De a lefogásra szántnak sikerült elmenekülnie. Petendpusztáig üldözték, ahol aztán a sűrű és kiterjedt erdőben nyomát vesztették. Kisfaludig bujdosott, ahol beavatott ismerősöknél rejtőzött el.

Itt érte utol ugyancsak a vörösök elől menekülő Akóts Gyula és a csornai ellenforradalmárok egy harmadik, úgyszintén a letartóztatandók listáján szereplő Laffer Lajos vaskereskedő.

Rövid pihenő után mindhárman Kapuvárra mentek Laffer Lajos kocsiján, amelyet jó erőben lévő lovak húztak. Némi csalódással tapasztalták, hogy Kapuváron még nem történt semmi, annak ellenére, hogy a város közhangulata teljesen megérett a fordulatra. Mesterházy Zsigmond kapuvári postamester segítségével felhívták a csornai telefonközpontot. Payr Gusztávot, szervezkedésük egyik vezetőjét hívták a készülékhez. Közölték vele, hogy nem történt bajuk és mindent a megbeszéltek szerint folytatnak. Legyenek készenlétben a csornaiak, mert ha a Sopronhoz közelebbi Kapuváron megtörténik a hatalomváltás, Csornának is követnie kell a példát még abban az órában. Legyenek készenlétben, várják a legközelebbi telefonértesítést.

A Payr Gusztávval való egyeztetés után haladéktalanul továbbkocsiztak a Sopronhoz még közelebbi Fertőszentmiklóstra, részletesebb értesüléseket szerezni arról, hogyan áll a megyeszékhely ellen támadó fehérek helyzete. Úgy határoztak, szükség esetén Nagycenkre mennek és beállnak a harcolók soraiba. De Fertőszentmiklóson kedvező hírekkel fogadták őket: bőven van ember az arcvonalban, biztos a győzelem.

Erre megnyugodva visszakocsiztak Kapuvárra.

A félretájékoztató kapuváriak, abban a hiszemben, hogy Nagycenknél szilárdan tartja magát a fehér front, s a vörösök megtorpanása a diktatúra közeli összeomlását eredményezi a megyeszékhelyen, a rögtöni cselekvés mellett döntöttek.

Késő délután, öt és hat óra között Kapuvár legtekintélyesebb férfiai átvették az irányítást a direktóriumtól. Első teendőként megbízható embereket

küldtek a városi óvodába, amelyet most a vörösőrség használt laktanyaként. Ezek az emberek lefegyverezték a vörösőröket. A legcsekélyebb ellenállás nélkül, mondhatni kedélyesen történt a váltás, mint valami ésszerű feladatcsere azonos szándékú jó ismerősök között. Járőrváltáskor már a fehér karhatalom tagjai mentek szolgálatba a körzetekbe és a mit sem sejtő, még utcán lévő vörös járőrökkel vita nélkül szót értettek. Az a magyarázata ennek a gyűlöletmentességnek, hogy a kapuváriak politikai nézeteiktől függetlenül mindenek fölé emelték városuk nyugalma, a közcsend, a személyi és vagyonbiztonság, amelyben valamennyien érdekeltek voltak.

Gartán is hasonló békességgel oldották meg a feladatcserét. Noha Garta és Kapuvár szorosan összeépült és egyetlen egésznek képezett a két település, közigazgatásilag és egyháziilag még nem egyesültek. Ezért akár Garta, akár Kapuvár kerül szóba, mindkét esetben ugyanarra a településre kell gondolni.

Egyetlen óra elegendő volt a helyi hatalomváltásra. Épp e változás közben érkezett vissza Fertőszentmiklósról Kapuvárra a három csornai ellenforradalmár. Megint csak Mesterházy Zsigmond postamester segítségével mind Akóts Gyula, mind Laffer Lajos nyomtatékosan a lelkére kötötte Payr Gusztávnak, hogy egy percet se késlekedjenek, haladéktalanul lépjenek akcióba a csornaiak.

Mihelyt letették Kapuváron a telefonkagylót, nyomban indultak haza.

* * *

Míg Kapuváron pontosabb terv nélkül, a kínálkozó alkalom hatására, úgyszólván atyafiságosan változott a vörös fehérre, addig Csornán következetesen és átgondoltan készültek a diktatúra fölszámolására. Tudtak erről a kommunista uralom helyi kézbentartói, ezért éber szemmel figyelték a jómódú járási székhely mindennapi életét, elsősorban a gyanús gazdagokat és az előző adminisztráció embereit.

A szokásos rendőri, politikai, közigazgatási módszerek mellett látzatra ártatlanabb eszközökkel is működtek a tanácsköztársaság érdekében. Ide küldték népmulattatónak Marton Guno Wencelt, az artista, díjbirkózó cirkusztulajdonost. Ugyanazt a Marton Guno Wencelt, aki a Sopron vármegye nyílt tér rovatában március 21-én azt ígérte, hogy meg fog feledkezni jólneveltségéről, ha sértegetni merészelik a

társaságában lévő hölgyet. A huszonhat éves díjbirkózó nem lépte túl szakmája kereteit a diktatúra kikiáltása után. Vándorcirkuszával járta a megyét és osztatlan sikerrel mulattatta a népet. Erőmutatványai mellett ő volt a műsorvezető és alkalmi bolondozásaiban csak annyit politizált, amennyit a napi események indokoltak.

Hosszadalmas csornai tartózkodása alatt, pünkösdi hetében derült ki, hogy sokkal fontosabb ember ő a vörös hatalom számára, mint bárki avatatlan korábban gondolta volna. Sőt nemcsak ő fontos, hanem társulatának valamennyi állandó tagja. Igazolta viszont az ellenforradalomra készülődő csornaiak titoktartó fegyelmét, hogy szervekedésükről semmi pontosabbat meg nem szimatolt Marton Guno s a besúgó köre.

A helybéli vasutassztrájkokról viszont mindent tudott. Különös ünnepélyességgel kiöltözve, tükörgalléros szmokingban lépett porondra ezen a június 6-i estén, és a mulattatás minden szándéka nélkül hatásos politikai szónoklatot tartott a város legszegényebb rétegeiből – nap-számosokból, téglagyári munkásokból – verbuválódott közönségnek. A proletárok dicsőítéséből és a burzsujok ostromozásából álló szónoklat annyira tetszett, hogy folytatnia kellett a beszédet. Folytatta is, abban a hiszemben, hogy sikerült felingerelnie Csorna vagyontalanjait a sztrájkoló vasutasok ellen. Mivel pedig a nézősereg soraiban szép számmal voltak jelen a vörös helyőrség katonái és a vörösőrség tagjai, különösen sokat remélt hangulatfűtő szavaitól.

Holott figyelemlekötő szereplése a fehérek előnyére vált, akik éppen a cirkuszi előadás idejét használták ki cselekvésük legfontosabb mozzanataira. Előbb a csendőrőrs körletében lévő vörösőröket fegyverezték le, majd a csendőrőrssel szembeni ecetgyárban állomásozó nem csornai vöröskatonákat fosztották meg puskáiktól. Megszállták a postát és a középületeket. Egyelőre csak a legközelebbi falvakba: Farádra, Barbacsra, Maglócára menesztettek futárt, hogy jöjjenek a már korábban beavatottak a csornai gyülekezőre.

Egytől egyig mindenki jött, akire számítottak. Kétszáz fegyelmezett fegyveres szállta meg a város főterét. Három századba osztották a kétszáz fegyverest. Körültekintő válogatással járőröket állítottak össze és küldtek szét a város minden utcájába. A civil, de katonailag tapasztalt járőrök cirkálása közben nemhogy lövés, de még egy erélyes szó sem hangzott el.

Az utcák is világosak maradtak, csak a vásártér sarkán táborozó cirkuszra borult teljes sötétség.

A szervezeten előkészített és bonyodalommentesen végrehajtott csornai ellenforradalom vezető személyei a szocialista párt irodáját tették meg működésük központjává, ahol ötös bizottságot választottak. Ez az ötös bizottság egy órán belül röpiratot nyomtatott ki a helyi nyomdában, hogy mielőbb eljussanak a járás legtávolabbi falujába is a röpirat példányaival a lovas futárok. Ez megtörtént. A csornai járás valamennyi községében kézhez kapták és a legtöbb helyen még aznap este ki is dobolták az alábbi szöveget:

„**PARANCS!**

a csornai járás valamennyi volt községi előjáróságához.

A március 21-ike előtti községi előjáróságok azonnal vegyék a kezükbe a községek vezetését; a község kommunista vezetőségét azonnal tartóztassák le és fedezet mellett június hó 7-én szombaton délig szállítsák be Csornára.

Szedjék össze a községben található összes fegyvereket és töltényeket, azonnal állítsák fel a polgárőrséget és a községen keresztülmenő összes egyéneket igazoltassák. Ha legkevesebb gyanú merül fel, tartóztassák le és szállítsák be őket Csornára.

Várják be további intézkedésünket.

Csorna, 1919. évi június hó 6-án.

Csorna község polgárai

Hivatalos helyiség: a csornai kaszinó

Krausz-féle kávéház.”

Általános gyakorlattá tették a tanácsköztársaság vezetői, hogy a központi szervek a saját embereiket küldték szét az általuk ellenőrzött országrészekbe, le egészen a járásokig, bizalmas feladatok ellátására. Így került Budapestről Kapuvárra a negyvenkét éves Taufer Lajos betűszedő. Beosztása szerint politikai nyomozó volt, valójában Kellner Sándor hallgatólagos helytartója. Komor, ellentmondást nem tűrő, mindenkit lekezelő viselkedésével egyöntetű ellenszenvet támasztott maga körül.

Amikor látta, hogy mekkora egyetértéssel adják át Kapuváron a hatalmat a vörösök a fehéreknek, jobbnak látta, ha menekül. Sikertelen eljutnia

Csornáig gyalogosan és alkalmi járműveken. Csornán a vasútállomásra sietett, hogy vonaton folytatva útját, vörös fegyveres erőt hozzon Győrből a kapuvári ellenforradalom letörésére. De már Csornán is a fehérek intézkedtek. Taufer Lajost sokan ismerték. Az első között tartóztatták le. Bekísérték a járásbíróság fogdájába, amelyet az őrizetbe vett kommunisták gyűjtőhelyévé tettek meg.

Szamuely különvonata reggel Szombathelyre érkezett. Hírből ismerve már e vonat rendeltetését, riadalom lett úrrá a vasi megyeszékhelyen. Miközben Szamuely hozzáfogott a vasutassztrájk megtöréséhez, a következő táviratot küldték neki Budapestről:

„Használjon fel minden eszközt, hogy a dunántúli ellenforradalmat elfojtsa. Minden kímélet nélkül cselekedjék, az engedékenység csak árt az ügynek. A rendes vasúti forgalmat helyre kell állítani, hogy az élelmiszer-szállítmányokban semmiféle zavar elő ne álljon, a katonai vonatok után az élelmiszervonatok az első. A vasutas ezred megfelelően szerveztessék az egész Dunántúlon.

Kun Béla”

A front mögötti bizottság elnökének szombathelyi parancsa:

„A forradalmi kormányzótanács nevében Szombathely városában és környékén ezennel kihirdetem az ostromállapotot.

Minden mozgalmat, amely a proletariátus érdekei ellen vét, amely a proletariátus hatalmát gyengítené, a legkérelhetlenebb eszközökkel fogom letörni.

(...)

Az ellenforradalomnak minden megmoccanását csírájában fogjuk elfojtani. Aki ellenforradalomban részt vesz, ellenforradalmat szít, támogat vagy elhallgat, az életével fizet.

(...)

Az összes eddig kiadott fegyverviselési engedélyek érvénytelenek. Új fegyverviselési engedélyeket a vörösőrség parancsnoksága ad ki. Akinél június 7-én du. 2 órán túl engedély nélkül bármiféle lőfegyvert találunk, a helyszínen fogunk azonnal kivégeztetni.

Aki a kormányzótanács bármiféle rendelkezéseinek ellenszegül, vagy a jelen rendelet végrehajtását megakadályozza, a rögtönítélő törvényszék elé kerül.

Szombathely, 1919. június hó 6-án.

Szamuely Tibor s.k.

népbiztos, a rögtönítélő törvényszék elnöke

Martineum nyomda, Szombathely, 1919.”

Szamuely délután elhagyta Szombathelyt. Különvonata Sopron felé vette útját, de megállt Kőszegen, hogy rögtönítélkezzen az előző napi ellenforradalmi tüntetés letartóztatott résztvevői fölött.

Kevés híján száz kőszegi ellenforradalmárra szabott súlyos börtönbüntetést. Ítéleteit dr. Halász József rendőrkapitány, kommunista politikai megbízott véleményezése alapján hozta.

Amikor eléje kísérték dr. Waisbecker Jenő népfelkelő századost, szokása szerint kézlegyintéssel adta tudtul, hogy a vádlottat ki kell végezni. Ugyanígy kézlegyintéssel pecsételte meg Hercsics György hétgyermekes kisparaszt sorsát is, aki a közeli Velemből jött Kőszegre tüntetni a bolsevizmus ellen. Ott az ítélkezés helyszínén állították falhoz a két halálra szántat. Kivégzésükre a húszéves Kámán József, a huszonnégy éves Kovács Lajos, a huszonegy éves Löwinger Károly és a huszonkét éves Berényi László vállalkozott. A négy Lenin-fiú Szamuely különvonatának terrorcsapatához tartozott. Sortüzük után Waisbecker Jenő századost még összelövéldözték és szuronnyal átdöfködték. A vele mi Hercsics György fejét puskatussal roncsolta szét Kámán József.

A kivégzések befejeztével Szamuely egymillió korona hadisarcot rótt ki Kőszegre kollektív büntetésként, majd folytatta útját különvonatán Sopron felé.

Szamuely nyugat-dunántúli megfélemlítő útjának akart nyomatékokat adni az alábbi közlemény, amelyet Budapesten hoztak nyilvánosságra.

„Szamuely Tibor elvtársat a hadseregszabadság fontos hadműveleti ügyben az orosz Tanácsköztársaság vezérkarához küldötte ki. Elismerés Szamuely Tibor és Dobos elvtársnak oroszországi légi útjukért.”

„Hadseregszabadság

Más összeköttetés híján Szamuely Tibor elvtárs repülőgépen tette meg a kétezer kilométeres utat. Fáradtságot nem kímélve, életét veszélyeztette. Kiváló eredménnyel végezte el a rábízott feladatot. A forradalmi kormányzótanács és a magam nevében dicsérő elismerésemet fejezem ki Szamuely Tibor elvtársnak áldozatkész vállalkozásáért, egyúttal külön dicséréssel adózom Dobos István pilóta elvtársnak, aki erős akarattal, izmos kézzel, bátor szívvel vállalkozott a nehéz úton a pilóta szerepére és példásan teljesítette felelősségteljes kötelességét.

A Tanácsköztársaság mindenkor hálával emlékszik meg azokról a proletárokról, akik a proletariátus érdekeiért áldozatot nem kímélve teljesítik kötelességüket.

Főhadiszállás, 1919. június 6.

Böhm hadsereg-főparancsnok.”

Az a bizonyos Bernhard elvtárs, aki negyediken Budapestről Sopronba repült a vörös hatalom erejét igazoló hírekkel, a valóságosnál korábban mondta ténynek Kassa felszabadítását, mert a Vörös Hadsereg csak hatodikán vonult be Rákóczi városába.

Kassa déli kijáratánál, a Szepsi úton, a téglagyár mellett huszonöt tagú cigányzenekar várta a város felé menetelő vöröskatonákat. Elsőnek a 46. gyalogezred érkezett Tornyosnémeti irányából. Úgy masíroztak be Kassára, hogy a menetoszlop élén haladó cigányzenészek mindvégig a Rákóczi-indulót játszották.

Amint felbukkantak a poros katonák, percekben belül vörös és magyar nemzeti lobogók erdeje borított minden épületet Kassa belvárosában. Ennek láttán Cséri Sándor városparancsnok haladéktalanul elrendelte, hogy az utolsó darabig szedjék le a piros-fehér-zöld zászlókat, díszítéseket a homlokzatokról, az erkélyekről, a tetőkről, mert úgy mond „Nem Nagy-Magyarországot jöttünk visszaállítani, hanem szlovák proletár testvéreinket felszabadítani!”

Kassa visszavételén kívül kedvezőtlen események is történtek e napon a hadműveleti területeken.

Kudarcba fulladt a Tiszánál, a Szabolcs megyei Gáva és Vencsellő között a Vörös Hadsereg átkelési kísérlete. Megtorlasként a románok Gáváról

Nyíregyházára hurcoltak három csendőrt és két pénzügyőrt. Mind az öt foglyukat agyonlőtték. Korabeli jelentés szerint: „A román parancsnok Vencsellő község lakosságát azzal gyanúsította, hogy a román őrség elfogását, illetve a vöröscsapatoknak a Tiszán való átkelését elősegítették, ezért június hó 6-án a 82. román királyi gyalogezred parancsnoksága Vencsellő községet katonáival felgyújtatta, s a község teljesen leégett.”

Ugyancsak június 6-án a 3. vörösdandár kiverte a cseheket Sátoraljaúj-helyről. Selmecebánya és Korpona szintén a Vörös Hadsereg kezére került és megtörténtek az előkészületek Zólyom visszafoglalására.

* * *

A ceglédi forradalmi törvényszék már korábban sokévi kényszermunkára ítélte Lajcsák István ötvenkilenc esztendőes sertéskereskedőt és Telek Fehér Mihály negyvenkilenc esztendőes községi másodbíró. Azt jelentette az ilyen természetű büntetés, hogy az elítéltek ugyan szabadlábon maradhattak, de ellenvetés nélkül menniük kellett közmunkára, ha bármilyen hivatalos fórum úgy parancsolta.

Június 6-án ismeretlen vöröskatonák jöttek kocsival Lajcsák Istvánért és Telek Fehér Mihályért, akik abban a hiszemben távoztak Ceglédre a vöröskatonákkal, hogy az ítéletük szerinti kényszermunkát kell valahol végezniük.

Ehelyett Abonyba hurcolták a két ceglédi embert, s Beliczey Tibor földbirtokos kertjében minden indoklás nélkül, elrettentő példaként nyilvánosan agyonlőtték őket.

* * *

A szegedi ellenforradalmi kormány e napi ülésén lényegesen megváltoztatták a kabinet belüli szereposztást. Legfontosabb változás az volt, hogy a Bécsből érkezett gróf Teleki Pál vette kézbe a külügyek irányítását. Dr. Kelemen Béla, aki a francia megszállók nyomására kényszerült fölváltani a belügyminiszteri tárcát a kultuszminiszterivel, ezt jegyezte naplójába:

A minisztertanács folyama alatt érkezett meg Horthy Miklós. Károlyi Gyulával félrevonultak a szomszéd szobába, s pár perc múlva együtt kijöttek ismét

közénk, azzal az öröndetes hírrel, hogy Horthy elvállalta a hadügyminiszterséget. (...)

Teleki jelen volt gróf Károlyi Gyula miniszterelnök szobájában, mikor Horthy esőköpenyben és sapkában berontott és az első ablaknál Károlyi Gyulának ezt mondta: »Kemény lelkitusa után, de eljöttem, vállalom.« A kemény lelkitusa arra vonatkozott, hogy Horthy birtoka, Kenderes, ahol családja volt, az oláh és a vörös vonalak között feküdt.

Horthy Miklós és Teleki Pál ketten együtt tették le az esküt Károlyi Gyula íróasztala előtt. (...)

Június 7. szombat

Csornán éjszaka nem pihentek az ellenforradalom vezetői. Lázás tevékenység közben virradt rájuk a szombati hajnal. Fehér zászlót erősítettek a főtér közepén lévő villanyoszlopra, e köré gyülekeztek a már kora reggel érkező falusiak, akik az előző este szétküldött felhívásra mozdultak meg. Támaszt reméltek a szomszédos Moson megyében, csatlakozásra szólító céllal útra keltek saját fogatjukon a csornai fehérek tekintélyes képviselői. Akóts Gyula negyedmagával, Laffer Lajos másodmagával kocsizott el a mosoni síkságra. Kevésbé tisztázott értesülés szerint találkozniok kellett volna Bruck-Királyhidánál a bécsi magyar ellenforradalmi szervezkedés megbízottaival.

Az otthon maradtak a Krausz-féle szálloda-nagyvendéglő kaszinójából irányították a helyi eseményeket. Köztük volt Glaser Géza is, a közeli Földsziget bérlője. Hozzá érkezett vendégségbe Pápáról fivére, Glaser Ferenc, szintén bérlő, tartalékos tiszt. Jöttek megörültek. Ki se ment Földszigetre, szobát bérelt magának ott helyben, a Krausz-féle szállodában és bekapcsolódott a munkába. Tagja lett a vezetésnek, amelyet kibővítettek. Az addigi ötös tanács helyett kilencen végezték az irányítást, ellenben hármas tanács létesült a felelősség és a teendők összpontosítására. Ennek a hármas tanácsnak Riha Miklós maglócai földbirtokos, Hermann Medárd premontrei kanonok és Marton Pál járásvezető csendőr őrmester lett a tagja. Ők adták ki az alábbi röpiratot:

„Felhívás polgártársainkhoz!”

A csornai járás lakossága nem hajlandó tovább túrni a kommunista bandák garázdálkodását, azt a rémuralmat, amelyet az emberi jogok és szabadság ügye alatt folytatott, s amelyben a hazug jelszavak alatt minden szabadságot elfojtani igyekezett, a valódi népuralom helyébe mindenféle munkakerülő, csirkefogó népség rémuralmát ültette, s az országot a teljes gazdasági csőd szélére juttatta.

Hogy célunkat elérhessük, szükségünk van minden polgár anyagi támogatására. Szükséges elsősorban, hogy minden polgár annyi kékpénzt és élelmiszert bocsásson rendelkezésünkre, hogy céljaink és küzdő derék harcosaink szükségét semmiben ne szenvedjenek.

A beszolgáltatott pénz és élelmiszerek értékéről mindenki elismervényt kap és annak idején törvényes pénzben fog a visszafizetés megtörténni.

Csorna, 1919. június hó 7-én

Hármas bizottság"

Mind a péntek éjjeli, mind e szombat reggeli felhívás szedésére és nyomtatására Neumann Mór kommunista nyomdatulajdonost kényszerítették a fegyveres ellenforradalmárok.

Az ellenforradalom felülkerekedésének hírére elmenekültek Csornáról a vándorcirkusz tagjai, Marton Guno Wencel kivételével. Őt letartóztatták. Őrizetbe vették a többi közismert helybeli kommunistát is, köztük Király Sándor tengerészt, Hollósi József vasmunkást és a már említett Neumann Mór nyomdászt.

Ez a sors várt volna a két néptanítóra: Bodnár Alajos járási politikai biztosra és Galacz Jenő direktóriumi vezetőre is, de ők hivatalos úton voltak a megyeszékhelyen, épp a zavaros körülmények miatt. Bodnár Alajosra mint emberre nem haragudtak, mert jóakaratú volt, nem ártott senkinek. Galacz Jenőben viszont fékeveszett agitátort ismertek meg a Károlyi-forradalom és a vörös diktatúra idején.

Úgyszintén a legharciasabb kommunistaként tartották számon a csornaiak Szabó János lakatossegédet. Mire érte mentek, kerékpárján már messze járt a várostól. Mosonmagyaróvárra menekült, ahol elsőnek tájékoztatta a vörös vezetőket a Csornán történteokról.

Így aztán hasztalan vigyázott a csornai postahivatal telefonközpontja a teljes hírzárlatra, Mosonmagyaróvárrol a riadó gyorsaságával továbbították Győrbe,

Budapestre és Sopronba a Szabó Jánostól kapott értesülést. Egyszersmind utasítást kértek a mosonmagyaróvári vörösök, hogy miként cselekedjenek.

Az utasításokkal egy pillanatig sem késlekedtek. A vörösök rögtön megtették az első intézkedéseket a gyors visszavágásra.

Rábacsanakra virradatkor érkezett meg a csornai lovas futár az ellenforradalom hírével, s az utasítással, hogy vegye vissza a hatalmat a régi előjáróság. Elsősorban két emberre számított a falu: a tekintélyes Pozsgay Bálintra, a malomtulajdonos nagygazdára és a fiatal, mindössze huszonkét éves Takács Ferenc tartalékos hadnagyra.

Takács Ferenc annak ellenére, hogy papnak készült, s már a győri seminaristák kék reverendáját viselte, amikor hadiérettségi után be kellett vonulnia 1915. május 15-én, legendás katonai hírnévre tett szert szülőföldjén. Harcolt az Osztrák–Magyar Monarchia valamennyi hadszínterén és mindenütt kitüntetést szerzett. Kérdemelte a nagyezüst vitézségi érmet, kétszer a kisezüstöt, a Károly Csapatkeresztet, a II. osztályú német Vaskeresztet és a kardokkal ékesített Signum Laudist.

E két ember, ösztönözve a rábacsanakiak osztatlan bizalmától, kora reggel Csornára kocsizott meggyőződni, miként állnak a dolgok a járás székhelyén. Látva, hogy szilárdan tartják posztjukat a fehér vezetők, siettek haza Rábacsanakra, fegyverbe szólítania a katonaviselt férfiakat.

Farádon – Csorna tőszomszédságában Sopron felé – különösen sok kommunista tevékenykedett. Legfőbb helybeli ellenségük a folyvást zaklatott idős Németh Gyula földbirtokos volt. Apja annak az ifjú Németh Gyulának, aki egyik fő részese volt a Csornán és környékén szervezkedő ellenforradalomnak, s aki Akóts Gyula malomtulajdonossal együtt kocsizott el hajnalban a mosoni síkságra.

Idős Németh Gyula reggel Csornára ment, ahonnan fegyvereket hozott, amelyeket szétosztott a községházán fehér érzelmű bizalmasai között. Ő nem tartóztatott le senkit, de ösztönzésére és tájékoztatása szerint vették őrizetbe és kísérték a községházára a farádi kommunistákat.

A csornai ellenforradalom szervezői előre megállapodtak a telefonnal rendelkező falvakban lévő beavatottakkal a cselekvésre szólító jelszóban. Rábapordányban Predl János jegyző volt ez a bizalmasuk és neki telefonálták meg még az éjszaka a jelszót a csornai Akóts malomból: „*Lehet őrlésre hozni a búzát, van már liszt.*” Búzászsákok alá rejtett puskákkal meg is indultak Csornára a rábapordányi lovas kocsik.

Dörnél kellett kereszteznie a kocsisornak a soproni vasútvonalat. S mivel éppen a dőri átjáró közelében, egy hidacska fölött szedték fel a síneket a csornaiak, fegyveres őrség vigyázott erre a védelmi pontra. Csak némi huzavona után engedték tovább a rábapordányiakat.

Predl János jegyző Csornán maradt, ezért helyette a segédjegyző, Tarcsai István kísérte haza az üres kocsisort. Egyúttal reá hárult főnöke távollétében az otthoni közigazgatási felelősség.

Ez a jámborságáról nevezetes szőke, kék szemű fiatalember mit sem tudott a magasabb politikáról, mit sem értett a pártharcokhoz. De mert fölöttese távol volt, neki kellett megmutatnia, melyik házban lakik kommunista, amikor délidőben Rábapordányba jöttek Csornáról a fehér fegyveresek, letartóztatni a diktatúra helyi tevékeny híveit.

Tarcsai István abban a tudatban, hogy lelkiismeretesen teljesíti hivatali kötelességét, senkivel nem tett kivételt, valamennyi kommunista lakóhelyét megmutatta a fehéreknek.

* * *

Reggel hat órakor futott be Kőszeg felől Sopron déli pályaudvarára Szamuely Tibor Lenin-fiúkkal zsúfolt különvonata.

Szemben azzal az eddig meg nem cáfolt valótlan állítással, hogy a tanácsköztársaság legfőbb rögtönítélkezője vonatútjában kizárólag a szerelvényen tartózkodó terrorkülönítmény fegyveres erejére támaszkodott, más a történeti igazság.

Különvonatja előtt és mögött nagyon jelentős katonai erő érkezett vele Sopronba. Mégpedig egy budapesti elit őrzászlóalj, egy úgyszintén budapesti vasas zászlóalj és egy gránátvető tüzérosztág. Ezeket az egységeket nem vitték ki a városból az ellenforradalmárok szétverésére. Tekintettel az országész rendkívüli jelentőségére, végső megoldásként ezekkel az alakulatokkal pacifikálta volna a diktatúra a körzet lázongó lakosságát.

* * *

Kassa visszafoglalásának öröme Kun Béla elrendelte, hogy az egész főváros ünnepeljen. Egyik óráról a másokra vörös lobogóerdő borította Budapestet. Kora reggel szerte a városban harsány katonazenekarok ébresztették a lakosságot. Az iskolákban ingyenkiflit osztogattak a gyermekeknek, a boltosok húsz dekagramm finomlisztet mérhettek ki az ételmi-szerért sort álló asszonyoknak.

Kétszáz cigányzenész forradalmi indulókat játszott fáradhatatlanul az Országház előtti téren, ahova nagy tömeget mozgósítottak az agitátorok. Kun Béla is ide sietett rövid időre és boldogan fogadta a tömeg ünneplését, majd lendületes szónoklatot rögtönzött az Országház lépcsőjén.

* * *

Szamuely nyomban Sopronba érkeztekor működésbe lépett a már begyakorolt módon. Első dolgaként kapcsolatot létesített telefonon és távirón a budapesti Szovjetházzal, ahol Kun Bélának külön hírközpontja volt, a lakosztálya egyik szobájában működő HÖCS – hírközlési összekötő csoport. Ezzel üzembe is helyezte mozgó népbiztosi hivatalát Szamuely. Autóját legurították a szerelvényről, rögzítették rajta a géppuskát, begyűjtötték a motort és máris indulhattak. Szamuely maga mellé rendelte autójába a két legfontosabb helyi vezetőt, Kellner Sándort és Entzbruder Dezsőt, s száguldottak Nagycenk felé.

Hajnalra minden ellenállással felhagytak a fertőbozi szárnyvasút töltése mögött meghúzódó fehérek. Apránként hazaszéledtek, frontjuk üresen maradt. Ennek ellenére hatalmas lövöldözést rendeztek a Nagycenk felé rohanó vörösök. E puskaropogás közepette érkezett Szamuely a nagyközség szívébe. Csak percekig időztek itt, máris robogtak tovább Sopronkövesdre, ahol érkezésük után rögtön elkezdtek az egész falura kiterjedő széles körű nyomozást.

Legalább ötven sopronkövesdi férfi vett részt az ellenforradalmi megmozdulásban. Az elővezetett gyanúsítottak kihallgatását nem győzte egyedül Szamuely. Faggató társai voltak Kellner Sándor és Entzbruder Dezső.

Reggel itt haladt át a különvonat, s rövid ideig állni kényszerült, mert az ellenforradalmárok megrongálták a síneket. Szamuely akkor nem állhatott bosszút, mert mielőbb Sopronba akart érni, de megfogadta, hogy visszajön.

Most maga elé cipeltette Schmidt Mátyást, az ügyeletes pályaoft, aki egyúttal a pénztárt is kezelte a kis sopronkövesdi vasútállomáson. Mivel

Schmidt Mátyás nem helyben lakott, hanem Ágfalván, tizennyolc éves fia hazulról hozott neki friss meleg ételt. Jelen volt a kétségbeesett fiú, szintén Mátyás, amikor a községházán halált mondott apjára Szamuely. Azért ítélték halálra a pályaórt, mert nem próbálta megakadályozni a sín-rongálást, sőt a szabotázs cselekmény jelentését is elmulasztotta. Amikor megértette az apa, hogy nincs irgalom, átölelte fiát és az alábbi szavakkal búcsúzott el tőle: „Isten veled gyermekem, mondd meg édesanyádnak, ártatlanul halok meg. Nincs, aki megvédjen, egyedül Isten a tanúm!”

Ifjú Schmidt Mátyás könnyörögni kezdett apja életéért, de rá se hederítettek. Megragadták az elítéltet és a községháza előtti körtefára akasztották fel. Aztán se szó, se beszéd, a fiúra rontottak, ütötték, ahol érték, őt is egy körtefához vonszolták és az apja mellé akasztották. Az ítélkezők és végrehajtók délelőtt tizenegy órára már vissza is autóztak Sopronba, ahol kettőzött erővel láttak hozzá a megyeszékhelyen letartóztatottak kihallgatásához.

* * *

Megebédeltek a reggel hat óra óta Sopronban időző budapesti vörös alakulatok katonái, majd ünnepélyes parádéval a Széchenyi térre vonultak. Pontban tizenhárom órára felsorakoztak. Növelendő a tüntetés tekintélyt parancsoló hatását, szüntelenül pattogó indulókat játszott az Entzbruder parancsnoksága alatt lévő vasútbiztosító karhatalmi osztag rezesbandája.

Arccal a Német Ház felé álltak a szabályos katonaalakzatok. A Széchenyi család egykori soproni palotájának erkélyéről Kellner Sándor szónokolt. Kellner hivatalos minősége ekkor már homályos volt, mert a soproniak ismételt követelésére megszűnt a teljhatalmú politikai biztosi címe, de cím nélkül is változatlanul gyakorolta eredeti hatáskörét. A következőképpen beszélt a Német Ház erkélyéről:

„Eltársak! Katonák! A soproni proletariátus nevében üdvözöllek benneteket, Budapest proletárjait! (...) Ellenforradalmi mozgalmak vannak Sopronban is és én, aki eddig a kormányzótanács megbízottja voltam, igyekeztem ezt az ellenforradalmat gyökerestől kiirtani. (...) Eltökéltem magamat, hogy a mai nap folyamán megkezdem az ellenforradalmi mozgalom vezetőinek börtönbe vetését, s ha ez nem lesz elég, golyóval és akasztófával végzünk velük. Én tehát most, itt előttetek utoljára figyelmeztetem ennek a városnak beréit és csócselék hadát, hogy legyen vége a játéknak, mert mátol kezdve golyóval és akasztófával büntetiünk!”

E különös gyűlést, amelyre magukat a soproniakat senki nem hívta és a soproni proletariátusból, amelynek nevében üdvözölte Kellner Sándor a budapesti vöröskatonákat, senki nem volt jelen, ekként fejezték be:

„Kellner elvtárs beszédét hatalmas, percekig tartó éljenzés követte. A zenekar újra rázendített a Marseilles-re, majd a munkásszázlójak a forradalom leg-szebb dalát, az Internacionálét énekelték, aztán felhangzottak a kemény vezényszavak és a budapesti munkásszázlójak a zene hangjai mellett elvonultak a Széchenyi térről” – adta tudtul a másnapi Soproni Vörös Újság.

* * *

Késői ebédelés után Sopronból megint vidékre utaztak a legfőbb kommunista vezetők, ki-ki a saját használatú autóján. Először valamennyien Sopronkövesdre tértek vissza, ahol addigra már eltemették az apa-fia két Schmidt Mátyást. Szemes terményben, lisztben, zsírban, tojásban, sertésben, vágómarhában és kékpénzben hatalmas sarcot róttak a község lakosaira, mint akik különösen vétkesek az ellenforradalomban.

Sopronlövőre is együtt mentek, hasonló céllal. Itt Kellner Sándor vette kézbe a kihallgatások vezetését, Szamuely Tibor meg Röjtökre robogott Entzbruder Dezső társaságában. Entzbruder egy pillanatra sem tágitott Szamuely mellől. Folyvást szidalmazta, vádolta Sopron és a megye fehér érzelmű lakosságát, mire maga Szamuely csitította, hogy nem kell minden esetben ellenforradalmárt látni.

Röjtökre azért siettek, hogy letartóztassák báró Berg Miksa földbirtokost, aki értesülésük szerint fő szervezője volt a Sopron környéki ellenforradalomnak. Berg báró idejében Ausztriába menekült, kastélyát viszont megtették rögtönzött vizsgálati helynek. Ide hurcolták a kópházi frontot megjárta férfiakat és kíméletlen ütlegetéssel faggatták őket. Sokuk hónapok, évek múlva is sínylette a verés következményeit.

A nyomozás nem sok eredménnyel járt, ennek ellenére Szamuely nagyon kellemesen érezte magát Röjtökön. Tetszett neki a kies környék és az ősfák lombjai közt rejtőző kastély. Jó hangulatában megelégette a lefogottak kínzatását és minden további nélkül szabadon engedte őket.

* * *

Akóts Gyula és a farádi ifjú Németh Gyula a Moson megyétől várható segítség reményében Bősárkányból próbált telefonon kapcsolatba lépni

a számításba vehető településekkel. Lévén Akóts Gyula malomtulajdos, elsősorban a szakmabeliekkel keresett összeköttetést. Ezért hívta a mosonszentjánosi Szórádi-féle gőzmalmot.

Kérdéseire kitérő válaszokat kapott – olyanokat, amelyekből inkább lehetett tájékozatlanságra következtetni, semmint ellenségességre. Akóts és ifjú Németh továbbkocsizott Mosonszentjánosra. Kora délelőtt érték oda. A malomban kellemetlenül tapasztalták, hogy hideg gyanakvással méregetik őket. Szóba se igen álltak velük. Abban bízva, hogy a csendőr-őrön barátságosabb fogadtatásban lesz részük, odaiparkodtak.

Az utcán személyautó közeledett szemből az ő lovashintójuk felé. Megállt az autó, amelyből egyenruhás utas szállt ki. Intett Akótsnak, hogy álljanak meg ők is. A felszólító nem volt más, mint a mosonmagyaróvári vörösőrök parancsnoka. Újabb utas szállt ki a személyautóból: Szabó János lakatossegéd, a Csornáról Mosonmagyaróvárra menekült kommunista vezető. „Igen, ők azok,” – mondta, mire Akóts Gyulát és ifjú Németh Gyulát letartóztatták.

* * *

Kapuváron huszonnégy óráig sem tartott az ellenforradalom. Senki- nek semmi bántódása nem esett. Mindössze annyi történt, hogy jelenték- telenül megrongálták a vasúti vágányt meg a telefonhuzalokat.

Délelőtt vették hírért a fehér front megsemmisülésének és Szamuely érkezésének. Azok közül, akik szolgálatot vállaltak a vörösöktől elvett fegyverekkel, az óvatosabbak már ekkor falhoz támasztották a puskát és teendőikre hivatkozva hazaoldalogtak.

A déli órákban felismerték és elfogták a vasútállomáson a két csornai néptanítót: Bodnár Alajos járási politikai biztost és Galacz Jenő direktórium- i vezetőt. Tőlük tudták meg részletesen, mi történt Sopronban, Kópházán, Nagycenken. Ekkor határozták el a kapuvári fehér fordulat irányítói, hogy önként visszahelyezik hatáskörébe a vörösőrséget. Azon mód, ahogy előző nap elvették a puszkákat a kommunistáktól, szépszerével, hiánytalanul vissza is adták nekik.

Közben értesítették Csornát, hogy Sopronban és környékén felülke- rekedtek a vörösök, s hogy menlevéllel szabadon engedik a két csornai kommunista vezetőt, számítsanak érkezésükre.

* * *

Délután három óra tájt érkezett vonaton Kónyba a győri vasútbizto- sító karhatalmi különítmény. Amikor ennek hírért vették Csornán, két szakasz fehér fegyveres indult Dörbe a vasúti átjáró őrségének meg- erősítésére. Az egyik szakaszt Riha Miklós, a másikat Németh La- jos vezette. Még reménykedtek, nem tartották lehetetlennek, hogy fel tudják tartóztatni a Győr felől támadó vörösöket. Terrorkülönítmény- ről nem volt tudomásuk. Azt hitték, a vörösőrséget küldték ellenük, márpedig erről a rendőrséget pótló szervezetről köztudomású volt, hogy nem szívesen engedelmeskedett parancsnokainak. Ezt látszott igazolni a bősárányi Rábca-híd hanyag őrzése is. Az ide állított vö- rösőrök önkényesen elhagyták posztjukat, így veszélytelenül juthatott át Akóts Gyula és ifjú Németh Gyula Moson megyébe az őrizetlenül hagyott hídon.

* * *

Azonban két fontos körülményről nem volt tudomása Riha Miklós és Németh Lajos szakaszparancsnoknak; hogy Akóts Gyuláék még a délelőtt folyamán letartóztatták, s hogy a Győrből érkezett fegyvere- sek egyáltalán nem vörösőrök, hanem ellenkezőleg, a legdurvább uta- sítások teljesítéséhez szoktatott terroristák.

A Kapuvárról kapott rossz hírek hallatán be kellett látniok a csornai el- lenforradalmár-vezetőknek, hogy helyzetük tarthatatlan. Ugyanezt erő- sítette meg Glaser Géza földszigeti nagybérlő is, aki veszélyes utazással megjárva Győrt, tájékoztatta társait a vörösök közeledtéről. Fivére, Gla- ser Ferenc azt tanácsolta, hogy fokozatosan, csillapító késleltetéssel for- dítsanak a dolgokon, mert ha higgadtan enyhítik a szembenállást, minden biztonnal indulatmentesen fognak viselkedni a vörösök, nem fogja őket jóvátehetetlen cselekedetekre ragadtatni a bosszúvágy.

Glaser Ferenc javaslatát megszívlelték. A főtéren a megbékélés jeleként nemzeti lobogót tettek a fehér mellé, majd vöröset. Aztán levették a fe- hér zászlót, később a nemzetit és csak a vörös maradt a villanyoszlopon. Abban is reménykedtek, hogy a Kapuvárról hazaigyekező két vezető csor- nai kommunista közül számíthatnak a józannak ismert Bodnár Alajos segítségére.

Következett a járásbíróság fogdájában őrzött vörösök szabadon enge- dése. Maga Glaser Ferenc ment ajtót nyitni előttük. Kérte őket, tartsanak

mérsékletet, úgy bánjanak velük, miként ők bántak a kommunistákkal. Különben sem bosszúból, hanem elővigyázatosságból tartották fogva a vörösöket, nehogy bántódásuk essék a népharag miatt.

Eközben a Korona beszálló-vendéglő udvarán nyugtalankodott az összeverődött tömeg. Sokan harcolni akartak, még többen a békére hajlottak. Alig szabadult a lakat mögül Marton Guno Wencel cirkuszigazgató, egy asztalra pattant a Korona udvarán és kemény burzsujellenes szónoklatot rögtönzött. Végül úgy döntött a gyűlés, hogy parlamentert kell küldeni a Győrből Kónyba érkezett, onnan pedig Csorna ellen készülő vörösökhöz. Marton Guno Wencelre esett a tömeg egyakaratóválasztása. Ám a cirkuszigazgató tudta, hogy két szakasz fehér fegyveres áll a vörösökkel szemben Dörnél a vasúti átjáróban. Attól félt, ezek megölik, ha a kezük közé kerül. Így szólt hát a gyűléshez: *„Egyedül nem megyek. Jöjjen velem egy burzsuj, mert ha nekem bajom esne, folyjon az ő vére is!”* Követelésére Csorna három leggazdagabb emberét – Berger gabonakereskedőt, Rehberger Mártont és Schwarz Hermant ültették melléje a kocsira. Jól tudta, hogy a parlamenterek színe fehér, mégis vörös zászlót tűzetett a kocsilócs mellé.

És valóban okkal tartott a dőri átjárót vigyázó ellenforradalmár szakasztól. Nem is a személye, hanem a vörös zászló miatt gyúltak haragra a fehér fegyveresek. Schwarz Herman világosította fel őket: *„Emberek, miközben maguk itt puskásan várakoztak, addig bent Csornán megfordult minden. Parlamenterek vagyunk, Kónyba igyekezzünk tárgyalni a vörösökkel, a maguk érdekében is.”* Azzal a megokolással, hogy parlamenterek ketten éppen elegendők, csak Marton Guno Wencelt és Schwarz Hermant engedték tovább.

Kónyban Judt Ferenc, a győri vörös vasútbiztosító karhatalom parancsnoka fogadta őket, Schwarzot és Martont homlokegyenest eltérő módon. Schwarzot fogolynak nyilvánította és elzáratta. Marton Guno Wencelt tisztelettudó bizalmassággal üdvözölte. A cirkuszigazgató mosolyában fenyegetés volt, amikor elbúcsúzott a milliomos kereskedőtől: *„Schwarz úr, holnap feltétlenül találkozunk!”* Aztán a Judt körüli vörös vezetőkhez csatlakozva asztalhoz ült és bensőséges tanácskozásba kezdtek.

* * *

Farádra vendég érkezett idős Németh Gyula nagygazdához. Délután négy és öt óra között váratlanul köszönt be hozzá barátja, dr. Tömböl Sámuel. A barát menekülve jött Sopron felől. Beszámolt a nagycenki és a kapuvári ellenforradalom lehanyatlásáról. Azt jósolta, hogy a győztes vörösök borzalmas bosszút fognak állni. Németh Gyula komolyan vette, amit barátjától hallott. Összeszedte és a saját lovas kocsiján viasszállította Csornára a reggel onnan hozott fegyvereket, nehogy azok a bosszúállásra kész farádi kommunisták kezébe kerüljenek.

Csornán megerősítették a dr. Tömböl Sámuelről hallott rossz híreket. S mire visszaérkezett Farádra, ott már ismét hivatalba is léptette magát az általa leváltott direktórium. Háza körül felbukkantak a fegyveres helyi vörösök. Mégpedig olyanok, akiket Glaser Ferenc engedett szabadon a járásbírósi fogdából, s akiknek sikerült elrejtetniök frontról hozott puskájukat a letartóztatásuk előtt.

Mind a család, mind a riasztó hírekkel érkezett vendég kérlelték idős Németh Gyulát, hogy meneküljön, lehetőleg azonnal, mert ellenségei bármelyik percben érte jöhetnek. A kemény természetű nagygazda halani se akart a szökésről. Szeretteinek féltése marasztalta. Úgy érvet, ha mindenáron bosszúra vágnak a vörösök, akkor bosszújukat a családján töltik ki, ha őt nem találják. Amellett semmit nem tudott fiáról, aki Akóts Gyulával ment el a mosoni küldetésbe.

Végül is azzal vetett véget a kérlelésnek, hogy megígérte: reggel menekülni fog. Addig talán hírt, esetleg jó hírt kap a fiáról. Ha reggelig mégis történnék vele valami, hát legyen úgy, teljesedjék Isten akarata.

* * *

Marton Guno Wencel Kónyba érkezése után Judt Ferenc parancsára vörös csatárlánc indult Dör felé a soproni vasút töltésének mindkét oldalán. A balszerencsés fordulat hallatán kezdtek elszállingózni a dőri átjáróra vigyázó ellenforradalmár felkelők. Akit elfogtak a gyári vasútbiztosító különítmény terroristái, azt rettenetesen megverték puskatussal, nyeles kézigránáttal, s fogságba hajtották.

Rác Alfons tehetős barbaci gazdálkodó kocsijával együtt vett részt a dőri védekezésben. Társai megbízásából Csornára igyekezett volna tájékoztatni a bentieket, hogy mi újság náluk, s aztán visszatérni azzal, amit

Csornán megtudott. Útjában fogolykísérő vörös járőrökkel találkozott. Lobogtatta fehér zsebkendőjét, hogy ő parlamberter, nincs nála fegyver. Nem számított. Lecibálták a lovas kocsiól, nekiestek, rúgták, ütötték. Bősze István napszámosból lett vörös különítményes akkorát sújtott pus-kájával Rác Alfonz nyakszirtjére, hogy kettétört a puskaagy. Bősze ettől annyira feldühödött, hogy éktelen szidalmak közt fejbe lőtte a törött pus-kával az ütéstől még eszméletlen embert.

Rác Alfonz volt az első áldozat a csornai ellenforradalmárok közül.

* * *

Mivel nemcsak veszélyessé, de céltalanná is vált a dőri vasúti átjáró őrzése, megállapodással elszéledtek szolgálatukból az ellenforradalmárok. Legutolsónak a két szakaszparancsnok, Riha Miklós maglócai föld-birtokos és Németh Lajos hivatásos tiszthelyettes indult vissza Csornára a sötétedő estében. Lőfegyver nem volt náluk. Ellenben Németh Lajos féltékenyen hordta magával legkedvesebb emlékét, a világháború viszonz-tagságait megjárt fokosát.

Útközben tanakodtak, bemenjenek-e egyáltalán Csornára. Fogalmuk sem volt, mi történhetett távollétük alatt a városban. De miért ne men-nének – vélte Riha Miklós. Hiszen a győri vörösök még nem szállták meg Csornát, a helyiekkal meg szót lehet érteni. Útjuk folytatása mellett szólt az is, hogy megtudják, mi lett a sorsa, szándéka az ellenforradalom többi irányítójának.

Sok mindenre gondoltak, csak arra nem, hogy a győriek előtt már meg-érkeztek északról a városba a mosonmagyaróvári vörös karhatalmisták. Erről vártak ellenséget a legkevésbé, hiszen Bősárkánynál használhatat-lanra rongálták a vaspályát. Ám a mosoni megyeszékhely vörös terroris-tái rekvirált teherautókon és személykocsikon siettek Csornára.

Amikor Riha Miklós és Németh Lajos a Pozsony–Fiume vasút és a Győr–Sopron országút kereszteződéséhez értek, alakokat láttak a sötét-ben. Óvatosan megálltak és távolabbról köszöntek. Választ nem kaptak. Érdeklődésükre is némák maradtak a sötétben várakozó alakok. Közelebb lépegettek hozzájuk, s akkor se szó, se beszéd, heves puskatűzet zúdított rájuk. Riha Miklós futásnak eredt, s noha üldözőbe vették, elnyelte a sötétség a prépostsági csikólegelő irányában.

Németh Lajost leterítette a mellén ért lövés. Még élt, amikor ráro-hantak a vörösök. Ahányan hozzáfértek, annyian sulykolták puskatussal a gyomrát. Amikor meghalt, elemlámpa világánál lehúzták ujjáról az arany karikagyűrűt és a hozzá való arany pecsétgyűrűt. Elvették ezüstóráját, ezerkétszáz koronáját és a világháborúból hazahozott emlékfokosát.

Ő volt a második áldozat a csornai ellenforradalmárok közül.

* * *

Tapasztalva, hogy az ismét fegyverhez jutott csornai vörösök egyre fenyegetőbben viselkednek, sorra elrejtőztek az ellenforradalom vezetői. Glaser Ferenc nem gondolt menekülésre. Felesége és két kislánya otthon, Pápán tartózkodott. Hozzájuk nem térhetett vissza a közlekedés szünete-lése és a zűrzavaros viszonyok miatt. Földszigetre, a bátyjához mehetett volna, olyannyira, hogy Glaser Géza még időben kocsit küldött érte, de ismeretlen okból nem élt a lehetőséggel.

Az ellenforradalmi kísérlet önkéntes felszámolása után fáradtan húzó-dott meg szállodai szobájában.

Egészen természetes, hogy a Csornát megint birtokba vevő vörösök első dolgai közé tartozott elfoglalni a Krausz Szállodát, működésbe ho-zandó a kommunista pártirodát a kaszinó helyiségeiben. Biztonsági rend-szabályból átkutatták a szálloda egész épületét. Maguk is meglepődtek, amikor mindjárt kezdetben sikerült letartóztatniuk a fő vezetők egyikét. Glaser Ferenc a legcsekélyebb ellenkezés nélkül adta magát a vörösök ke-zére. Este nyolckor a mosonmagyaróvári, tízkor a győri különítményesek lepték el Csornát. Ez utóbbiak jöttével kezdődtek meg a tömeges letar-tóztatások. Igénybe vették az összes elérhető magánfogatot. Szakadatlan ide-oda robogás közepette keresték fel azokat a címeket, amelyek a le-tartóztatandók listáin szerepeltek. Judt Ferenc győri parancsnok emberei mellé helyieket osztottak be. Marton Guno Wencel önmagát előléptetve, cirkuszigazgatóból fő letartóztatóvá változott át. Testi erejének tudatában hengerlő fölénytel tucatjával hurcolta fogdába a csornaiakat. Társulatá-nak elmenekült tagjai hirtelen megint a városban termettek és a legjobb ügyhöz méltó igyekezettel segédkeztek főnöküknek a letartóztatásokban, gúnyolódással, durvasággal elegyítve buzgóságukat.

* * *

A Kassa visszavételének öröme rendezett egész napi budapesti ünnepségeket a Városi Színházban (ma Erkel Színház) tartott rendezvény tetőzte be. Estére ünnepi ülésre hívták össze az 500-as Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanácsot, a szakszervezetek és a pártszervezetek vezetőseit, a Vörös Hadsereg irányítóit, köztük Stromfeld Aurél vezérkari főnököt. Stromfeld, aki úgy került a vörös forradalom forgatagába, mint Pilátus a credóba, s akit távol tartottak a politikai hatalom praktikáitól, zavartan viselte a szűnni nem akaró, zajos ovációt.

Kun Béla volt az exkluzív ünnepi rendezvény főszereplője. Szamuely dunántúli szándékainak, cselekedeteinek pontos ismeretében tartotta meg harcias szónoklatát:

„...A vasutasok sztrájkmozgalmi kísérlete, az ellenforradalmi kitörések a Dunántúlon, amelyek ha szórványosan is, de már jelentkeznek, ez azt jelenti elvtársak, hogy ... a diktatúrát következetesen érvényesíteni kell, mert minden ingadozás a diktatúra tekintélyét csorbítja, minden ingadozás, elvtársaim azt jelenti, hogy fölösleges vérontás fog történni. (...)

(...) Hogy a Dunántúlon ne folyjék felesleges vér, szükséges volt a statárium, szükséges volt azért, mert a Dunántúlon ezt az ellenforradalmi mozgalmat, amely kezdett átterjedni a parasztság módosabb rétegeire, a parasztság burzsoá rétegeire is, ezt az ellenforradalmat csak a városi és a falusi proletariátus egységes, erőskezdő diktatúrája nyomhatja el. Elvtársak, (...) el kell nyomnunk mindenkit, aki egyszer a proletárdiktatúra ellen emeli fel a kezét.”

* * *

A budapesti ünnepséggel egy időben, sötétedés után búcsúztatták Rábacsanakon a csornai gyülekezésre induló férfiakat. Tizenöt háborút járt, leszerelt katona készült csatlakozni a járási székhelyre hívott fegyveres fehérekhez. Semmit nem tudtak a közben beállott fordulatról. Akik a mozgósító rendeletet kibocsátották, már nem küldhettek érvénytelenítő értesítést. A pozíciójukba visszakerült vörösök pedig tárt karokkal várták a mit sem sejtő ellenforradalmárokat, hogy elbánhassanak velük.

Takács Ferenc sokszorosan kitüntetett tartalékos hadnagyot, a szemüveget viselő volt papnövendéket tette meg a közbizalom a Csornára indulók vezetőjévé. A község legtekintélyesebb embere, Pozsgay Bálint malmos nagygazda, aki délelőtt már járt Csornán Takács Ferencel együtt

tájékozódni, korára való tekintettel otthon maradt. Nem tétlenkedni, hanem a község ügyeivel törődni.

A tizenöt rábacsanaki férfi egész úton dalolt, a lovak végig trappolva húzták a kocsikat. Utasaik olyan jókedvűek voltak, mintha lakodalomba igyekeztek volna. Amikor Csorna szélén a vasúti átjáróba értek, lármát hallottak az állomás felől. Arra irányították a lovakat. Ekkor ismerte fel őket egy Rábacsanakra való vörösőr. Megtudva, mi céllal jöttek az ott-honiak, valósággal rimánkodott nekik, hogy minél gyorsabban és minél észrevétlenebbül forduljanak vissza, mert nagy veszedelemben forognak.

Azt hitték a kocsikon ülők, hogy meghibbant a földjük. Szentül hitték, Csornán az ellenforradalmároké a hatalom és az egész járásban akadály nélkül folyik a fehér hatalomátvitel. A lovak közé csaptak és egyenesen a Korona beszálló vendéglő felé, a megadott gyülekezőhelyre tartottak. De a vasútállomás előtt tömeg bontakozott ki a sötétből. Útjukat állták. Egészen szelíden tudakolták tőlük: „Hát ti kik vagytok?” Többen kiabálták a kocsikról: „Akik ti! Fehérek! Megyünk gyülekezésre a Korona udvarára!”

Ebben a pillanatban a kérdezők szelídsége vad kegyetlenséggé változott. Mielőtt egyáltalán mozdulhattak volna a kocsikon ülők, zuhogott rájuk az ütlegetés. Füttykösként használták a támadók a csövénel markolt puskát, a nyeles kézigránatokkal meg agyba-főbe kalapálták áldozataikat. Mire leráncigálták a földre a rábacsanakiakat, félig már nyomorékok voltak.

Takács Ferencnek puskatussal mértek ütést a jobb szemére. Akkora volt az ütés, hogy attól mindenképpen megvakult volna, de mert szemüveget viselt, a széttört üveglencse a szemüregébe préselődött. Aközben is rúgták, verték, köpdösték, amikor zsebkendőjével el akarta takarni kifolyt szemét. Először az első osztályú váróterembe hajtották a lefogottakat, ahol addig bántalmazták őket a bosszúállók, amíg ki nem merültek. S amikor már mozdulni is alig tudtak a meggyötörtek, kit vonszolással, kit csúszásra-mászásra kényszerítve juttattak át a másodosztályú váróterembe, ahol már a más falvakból idehurcolt foglyokat őrizték. Itt sem várt rájuk kímélet. Pihentebb őrzők folytatták a bántalmazást.

Ezek a bántalmazók a mosonmagyaróvári és a győri vörös karhatalom különítményesei voltak.

Június 8. pünkösdszombat

Éjfél követően Mosonszentjánosról Mosonmagyaróvárra vitték lovas kocsin Akóts Gyulát és ifjú Németh Gyulát. Erős fegyveres kíséret őrizte őket. Elfogatásuk óta nem bántak velük gorombán, de enni egy falatot se kaptak. Innen is csak annyit, hogy fizikai állapotuk megfelelő maradjon az esetleges kihallgatáskor. Mosonmagyaróváron a vörösőr-laktanya fogdájába kerültek, külön-külön cellába.

Megérkezésük után nemsokára újabb foglyot kísértek egy harmadik zárkába. A fogoly a szintén csornai Laffer Lajos vaskereskedő volt. Ugyanazzal a céllal ment Moson megyébe, mint Akótsék. Csatlakozókat keresett és összeköttetést próbált találni a bécsi ellenforradalmi szervezetek képviselőivel. Laffer Lajost a Mosonszentjános és a Hanság között húzódó nagy erdő szélén tartóztatták le a vörösök.

* * *

A Csornára vezényelt győri vörös karhatalom egy részét, hatvanegynéhány terroristát külön csapatba szervezték azzal a céllal, hogy Kapuvárra menjenek, részt venni az ottani ellenforradalmárok letartóztatásában. E részleg vezetésével Stienner Istvánt bízták meg. Legfőbb segítőnek, de inkább szellemi irányítónak Taufer Lajost rendelték melléje. Azt a Taufer Lajos betűszedőből lett politikai nyomozót, aki a csornai fogdából való szabadulása után mindjárt a fehérek ellen fordult és az elsők között csatlakozott a győri terrorkülönítményhez.

Pünkösdszombat első óráiban indult vonaton Csornáról Kapuvárra a Stienner István vezette csapat. Siettek, hogy még hajnalban bekapcsolódhassanak a már elkezdődött kapuvári letartóztatásokba. Stienner külön fülkébe ült Taufer Lajossal, és mire Kapuvárra értek, Taufer lediktálta Stiennernek a főbb elfogandók névsorát.

* * *

Kapuváron és a vele egybeépült Gartán a helyi vörösök Sopronból jött utasításra éjfél utáni egy órakor kezdték meg a letartóztatásokat. Egy-egy

kiszemeltet ötven-hatvan hurcoltak el otthonából. A községi óvodában lévő vörösőr-laktanyába terelték az elfogottakat. Ekkor még senkit nem bántalmaztak, csak szavakban durváskodtak. Az őrizetbe vételek is nagyrészt öltöztetésről szóltak.

Hajnali négykor kezdődött a város módszeres átfésülése, miután megérkezett Csornáról a Stienner István vezette győri terrorcsapat. Taufer Lajos politikai nyomozó lépett elő az akció fő mozgatójának. Ő már testileg sem kímélte a fogságra vetetteket. Egész délelőtt sűrű jöves-menéssel kutatták fel a keresetteket. Kivétel nélkül mindenkit elfogtak, akit akartak. Az akció befejeztével Stienner telefonált Győrbe, érdeklődve, oda szállítsák-e a foglyokat, vagy Sopronba. Győrből türelmet kértek, nem tudtak azonnali választ adni.

Tizenegy órakor aztán távirat érkezett a Sopronban időző népbiztosi különvonatról: őrizték helyben szigorúan a foglyokat, mert maga Szamuely Tibor fog Kapuvárra utazni a nap folyamán, hogy ítélkezzen az ellenforradalmárok felett.

* * *

Csornán egész éjszaka, reggel és délelőtt megállás nélkül folytatták a vörösök az ellenforradalmárnak minősített emberek letartóztatását. Menekülésre úgyszólván semmi esélyt nem hagytak, mert szigorúan ellenőrizték minden lehetséges egérutat.

Százhusz-százötven között volt az elfogottak száma. A bíróság fogdájába és a községi rendőrség cellájába zárták a foglyokat. Akiket ez utóbbiba gyömöszöltek, azoknak kínszenvedés lett a sorsuk. Hetven személyt préseltek a másfél méter széles, öt méter hosszú cellába. S mivel a kis rácsos ablaka az utcára nézett, rázárták a vastáblát. Jóformán csak a kulcslyukon át jutottak levegőhöz az egymás hegyén-hátán kínlódók. Ahogy melegedett a délelőtt, úgy sokasodtak az ájulások.

A vasútállomás várótermében a nem csornai lefogottakat őrizték. Ide gyűjtötték össze a falvakban letartóztatott ellenforradalmárokat.

* * *

A farádi idős Németh Gyula tartva magát esti ígéretéhez, családja kívánságára menekülési szándékkal elindult lovas kocsin reggel fél hétkor

a Hanság mélye felé. Mihály fia hajtotta a lovakat. Vele tartott barátja, dr. Tömböl Sámuel is. De alig hagyták el két kilométernyire a falut, váratlanul megállította a kocsit, mondván, hogy semmiképp nem menekül. Megparancsolta Mihály fiának, hogy Tömböl doktort vigye tovább, ameddig szükséges, elkészönt és hazagyalogolt.

Pünkösdvásárnapja lévén, elhatározta, ünnepi istentiszteletre megy. Borotválkozáshoz látott. Ekkor jöttek letartóztatni. A szappanhab maradványait törölgette arcáról, s azt mondta neki a vörös járőr vezetője: „Igazán szépen megborotválkozott. Ez illik a legutolsó alkalomhoz, mert borotválkozásra többször már úgysem lesz szüksége.”

Öten kísérték szuronyok között a községházára, ahol már több lefogott sóhajtozott keserű hangulatban. Idős Németh Gyula vigasztalta őket. Déli harangszóra megérkezett Csornáról egy szakasz vörös terrorista Weisz Béla politikai nyomozó vezetésével. Kocsikra tuszkolták a farádi fehéreket és vitték őket Csornára. Németh Gyulát külön erős fedezet alá vonták. Őt Csornán nem a vasútállomásra, a falvakból behurcoltak gyűjtőhelyére vitték, hanem egyenesen a községházára, a kihallgató központba. Legelső teendője az volt Kolláth vádbiztosnak, hogy elkobozta a nála lévő értékeket, többek között az arany zsebóráját.

Farádi házát eközben meglepték a helybeli vörösök, élükön Varga Fülöppel. Azt állították, hogy eldugott fegyverek után kutatnak. Ilyesmit nem találtak, de a pincéből elgurítottak a községházára egy 76 literes tele hordót. Csapra verték a jegyzői hivatalban. A szigorú szesztilalom ellenére mindenki ihatott a pünkösdi ingyenborból, aki örült az ellenforradalmi próbálkozás elbukásának.

A vigadozás közben nagyon is józan, módszeres razziával fésülték át egész Farádot a Judt Ferenc különítményéhez tartozó győri terroristák. Parancsnokuk Weisz Béla volt. A nyomozásokat Prexval Flórián politikai megbízott irányította. Prexval Flórián nagy hálával tartozott a vörösöknek, mert nekik köszönhette szabadságát: elengedték életfogytig tartó büntetését a május elsejei közkegyelem alkalmából. Azonmód, ahogy kiszabadult a sopronkőhidai fegyházból, csatlakozott a vörösökhöz, akik rövidesen politikai megbízottat csináltak belőle.

Prexval Flórián a legcsekélyebb kíméletet sem tanúsította Farád iránt. Weisz Bélával egyetértésben az egész falura kiterjesztette a házkutatásokat. Felmérték, mennyi termés, húsnemű és élő állat szedhető össze.

Prexvalnak nagyon megtetszett Kertész István gazdálkodó szép lova. El akarta vezetni, de a ló hevesen ellenkezett, mire Prexval mérgében kilőtte az állat szemét. Böjtös Sándor gazdag földművelőtől, akit Csornán tartottak fogva, három kocsira való ruhaneműt és élelmiszert vittek el. A méltatlankodó Böjtös családot azzal büntette Prexval, hogy az ő házat foglalta le a falut megszálló győri terroristák számára.

* * *

Délre elcsendesedett Csorna. Néhány menekülőben lévő kivételével mindenkit sikerült letartóztatniok a kommunistáknak. Külsőre visszanyerte békés arculatát a mezőváros. Kint a vasútállomáson, ahol kezdetől kegyetlenül bántak a foglyokkal, egészen megszelídültek a vörös különítményesek. Ebédre gulyást adtak fogvatartottaiknak és pótkávéból főzött feketét ihatott, aki akart.

A külső csend mögött annál lázasabb sietséggel kezdődtek meg a kihallgatások. Faggató bizottságok rendezkedtek be az egyemeletes községháza valamennyi alkalmas irodahelyiségében. Tucatnyi ilyen bizottság létesült, de a három legfontosabbat, amely elé a nevezetesebb ellenforradalmárokat állították, Judt Ferenc, Marton Guno Wencel és Kolláth győri vádbiztos vezették. Az egész vizsgálat főnöke Judt Ferenc volt – komor forradalmár, eltelve gyűlölettel minden jobb sorsú ember ellen. Negyvenéves, munkában megaszalódott szegény könyvkötősegéd, hat gyermek apja.

Nem ismert méltányosságot a kihallgatottak iránt. Nem is hitt nekik. Mondhattak bármit, olyan jegyzőkönyvet diktált, ami a szerinte lehetséges valóságot tartalmazta. Aki nem írta alá, azt megverette, vagy személyesen pofozta fel. Marton Pál gyanúsított tüdővérzést kapott az ütések-től, rúgásoktól, s a bántalmazás következményeit sohasem heverte ki.

Javában folytak a kényszerítő vallatások és a tetszőleges jegyzőkönyvek diktálása, amikor délután négy órakor Kapuvárról utasította őket Szamuely: hagyjanak abba mindenféle nyomozást, csak arra legyen gondjuk, hogy a foglyokat szigorúan őrizték. Holnap, mármint pünkösdhétfőn személyesen jön dönteni az ellenforradalmárok sorsáról.

Ezt követően mindhárom fogolyőrző helyről – a vasútállomásról, a rendőrség cellájából és a járásbíróság fogdájából – a premontrei kanonokrend prépostsági majorjába kísérték az összes letartóztatottat szuronyos örök sor fala között, négyes menetoszlopban. A tágas, akkor még nem

parkosított, vásározóhelynek használt főtér keleti szélén hosszan húzódik a premontreiek barokk rendháza, homlokzata közepén a templommal. E rendház mögött volt a gazdasági major, amelyhez tágas csikóistálló is tartozott. Ebbe az istállóba kísérték az elfogottakat.

Gömbakácok sorakoztak a hosszú rendház és a kopár piactér között. Amikor a gömbakácok elé ért a járásbírósaftól közeledő menet, Judt Ferenc különítményesei hangosan és ismételten ösztökölték a foglyokat: „*Jól nézzétek meg ezeket a fákat, mert holnap ezekre lesztek fölakasztva!*”

Mindenki a saját sorsára gondolt, mindenki a maga életéért reszkett. Elkerülte a prépostsági csikóistállóba hajtott foglyok figyelmét, hogy nincs közöttük a rábacsanaki Takács Ferenc. Őt Judt külön parancsára tartották vissza a vasútállomáson és a harmadosztályú váróterem egyik sarkában csak rá vigyázott egy csapat fegyveres.

S közben, noha Csorna belterületén csalóka csend és látszatnyugalom uralkodott, a járás falvaiból továbbra is folyamatosan kísérték be a letartóztatott fehéreket a civilek elől elzárt vasútállomás épületébe.

* * *

Rábacsanak mozdulatlan némaságban töltötte a pünkösdvásárnapot. Lakói tudtak már a fehér kíséret bukásáról, de a legfontosabbról, a tizenöt férfi hozzátartozó csornai sorsáról még semmi hírt nem kaptak.

Elsősorban Pozsgay Bálint malmos nagygazda volt gondterhelt. Bántotta a lelkiismeret is, mert az ő buzdítására mentek el a rábacsanakiak a gyülekező ellenforradalmárok közé.

Alkonyatkor elküldte a helyi vörös direktórium a kisbíró Pozsgay Bálintért: jelenjen meg azonnal a községházán. Szó nélkül engedelmeskedett. Közölték vele, hogy őrizetbe veszik, máris ott kell maradnia. Őrizetével Süke Pál helybéli napszámos vöröskatonát bízták meg. Vele maradt jó ideig Király György direktórium tag is. Mind Süke, mind Király sötétedés után biztatták Pozsgay Bálintot, hogy szökjön meg, amíg nem késő, mert bármelyik percben megérkezhetnek érte Csornáról az idegen vörösök. Ha nem találják itt, ők majd kimagyarázzák magukat az idegen vörösök előtt.

De Pozsgay Bálint nem élt az őszintén odakínált alkalommal. Váltig azt hajtogatta, hogy semmi rosszat nem tett. Éppen azzal keverné gyanúba magát, ha szökne. Maradása viszont a legtisztább bizonyíték ártatlansága mellett.

* * *

Szamuely különvonata délután háromnegyed kettőkor érkezett meg Sopronból Kapuvárra. A népbiztossal együtt hozta a különvonat a fegyveres kíséret teljes létszámát, mintegy másfél száz terroristát. Ennek a fegyveres kíséretnek a kemény magját képezték a Lenin-fiúk. Arról lehetett őket felismerni, hogy a nagy meleg ellenére valamennyien bőrnadrágot és bőrkabátot hordtak. Közülük vagy húszan szoros árnyékként követték Szamuelyt. Közvetlen parancsnokuk Gerlei Géza volt, helyettese Mann József. Mindketten Szamuely közeli bizalmasai. S a harmadik ilyen fő bizalmi személy Kerekes Árpád, aki a népbiztos ítéleteinek végrehajtásáért felelt.

A vasútállomáson Stiener István és Taufer Lajos fogadta a katonaruhás, tányérsapkás Szamuelyt, akinek csenevész derekán feltűnő volt a hatalmas és nehéz pisztolytáska. Stiener és Taufer átadták neki a lefogottak listáját, félrevonultak, kis ideig tanakodtak a névsort vizsgálgatva és máris siettek az óvodába. Szinte még be sem értek, Szamuely gyors tempóban intézte kérdéseit az előzőleg már összevert foglyokhoz. Mellette Taufer Lajos, aki rámutatott Steiger Pál malomtulajdonosra, mire Szamuely a fogolyra förmedt: „*Té voltál az a gazember, aki azt mondta, hogy a fehérek családját ellátod kenyérliszttel, főzőliszttel?! „Nem, mert én ezt nem mondtam...” „Még mered tagadni?! Mered tagadni, hogy faluról falura jártál lóháton huszár őrmester ruhában és szalonnát, lisztet ígértél, ha fellázadnak a diktatúra ellen?! Mars!”*

A bőrruhás Lenin-fiúk már tudták, mit jelent a „Mars!”. Megmarkolták Steiger Pál malmot és egy másik üres helyiségbe hurcolták.

Szamuely már Schemmel Károly nagytőzsdésnek szegezte kérdését, ezúttal magázva: „*Maga vágta át a telefonvezetékét? Maga szedte fel a vasúti síneket?! „Nem...” A faggató előrántotta a pisztolyt, csövét a nagytőzsdés arcához nyomta: „Ha le meri tagadni, itt rögtön keresztüllövöm! Ki volt még ott?! „Rest is...”*

Rest József a Kapuváron működő megyei kórház gondnoka volt. Összeverten lökték Szamuely elé, aki rárivallt: „*Együtt csinálta Schemmel-le?! „Igen...” „Kötelet nekik!”*

Mind Schemmel Károlyt, mind Rest Józsefet ugyanabba a helyiségbe vitték, ahol már Steiger Pált őrizték. (Schemmel nagytőzsdési foglalkozása nem azt jelentette, mintha nagy vagyonú, részvényekkel és más értékpapírokkal, vagy terményekkel kereskedő üzletember lett volna. Kincstári hivatalnokként, mint háborúban megrokkant veterán, ő vezette a járás

dohányelosztóját, s az állami dohányjövedék e járási lerakatát nevezte nagytőzsdének a helyi lakosság.)

Schemmel Károly után Szalay Gyula kávéház-tulajdonos faggatása következett. Őt bántalmazták a legdurvábban. Gombokat nyeltek vele, nyaka köré csőtisztító puskazsinórt tekertek Stienner István különítményesei. Szamuely ráförmedt: „Maga akart városparancsnok lenni?! Ezzel a zsinórral akasztjuk fel!” – és megrángatta a zsinórt, amelynek végét odanyújtotta a mellette álló Lenin-fiúnak, aki rúgásokkal siettetette ki a veréstől mozogni alig tudó Szalay Gyulát. Már négyen voltak az elkülönítettek helyiségében.

Pintér Pál volt járásparancsnok csendőr őrmester került sorra, miután Taufer Lajos pillantással választotta ki Szamuelynek a foglyok közül. „Maga esküdött hűséget a proletárdiktatúrának? Hűséget fogadott és így tartotta meg az esküjét?! Kivinni!” Leütötte a vörösőr sapkát az őrmester fejéről. Pintér Pált nem engedték lehajolni a sapkájáért, helyett rúgva-verve a már kihurcoltak közé különítették.

Hatodiknak Mesterházy Zsigmond postamestert taszították Szamuely elé. „Szóval maga az, aki nem továbbította a vörösök táviratait? Ráadásul maga mutatta meg, hol kell átvágni a telefonvezetékét? Na, el vele!” S már vonszolták is ki a Lenin-fiúk a hatodik halálraítéltet a gyermekfoglalkoztató óvodai teremből.

Innentől ráérősebben viselkedett Szamuely. Eddig csak Taufer Lajos és Stienner István állhatott mellette testközelségben, hogy szükség esetén felvilágosítással szolgáljanak. Most harmadiknak közel mehetett hozzá Sugár Benő táncmester is. Ennek a Sugár Benőnek ugyanolyan szerepe volt Kapuváron, mint Marton Guno Wencelnek Csornán. A népszórakoztatás leple alatt folytatott politikai kémkedést a vörösök javára. Ő vallott Kis Pál György ellen, aki a munkástanács elnöke volt, és dr. Fábián Illés ügyvédre. Hiába bizonygatta az ügyvéd, hogy a táncmester szavára semmit nem lehet adni, mert jellemtelen szédelő, akit csalásért már ki is toloncoltak Kapuvárról, a védekezésre mit sem adott Szamuely. Kis Pál Györgyöt és dr. Fábián Illést szintén halálra ítélte. Őket azonban nem a már akasztásra szántak közé, hanem egy harmadik helyiségbe tuszkolták puskatussal a bőrruhások.

Ezzel befejezte Szamuely az ítélkezést. Stiennerre és Tauferre bízva a többi fogoly kihallgatását, elment körülnézni, hol találhatók alkalmas fák ítéleteinek végrehajtására.

* * *

A Sopron és Győr közötti országút mentén kellemes, patinás kisvárosi arculata volt Kapuvár központjának.

Déli oldalán szorosan egymáshoz épített emeletes és magasföldszintes házak, sűrű és változatos üzletsorral. Északra tág ligetes térségek nyíltak a nagyvendéglő és az Eszterházy herceg birtokolta vár között. A nagyvendéglőtől keletre, alig beljebb az út szélétől, a járásbíróság egyemeletes, erkélyes épülete magasodott. Ettől balra, a vár felé a szép nagy római katolikus templom, amelyhez kertes sétányon át vezetett az út.

Egészséges, erős hársfák tették még kellemesebbé ezt a takaros, nagy gondossággal ápolt környezetet.

Szamuely ezeket a hársfákat tette meg akasztófákká a járásbíróság és a templom előtti sétatér között.

Most nem Kerekes Árpád, hanem a különvonat parancsnoka, Gerlei Géza volt a fő rendelkező a kivégzéseknél. Helyettese, Mann József a karhatalmi óvintézkedésekért és Szamuely személyi biztonságáért felelt. A tetteleges végrehajtásban vagy húsz Lenin-fiú vett részt, köztük Kámán József, Benyó József, Krajcsovics Nándor és Gáspár József. Szerepük jelzéséként a puskacsövére tekert kötél különböztette meg őket a többi terroristától.

Gerlei Géza szoktatásképpen Gáspár József tizenkilenc éves Lenin-fiút bízta meg az első akasztással. Mivel ez a fiatal terrorista főszereplőként még nem ölt embert, vonakodott engedelmessé válni, ám Gerlei a tudtára adta, hogy parancsa nem lehet vita tárgya. Bátorításul megígérte, ott lesz ő is és szükség esetén segíteni fog.

A néhány lépésnyire lévő járásbíróság épületében sajátította ki magának irodát a szocialista párt helyi szervezete. Krajcsovics Nándor ebből az irodából hozott székeket az akasztáshoz. Az első kijelölt fa alsó ágára, széken állva erősítette rá Gerlei Géza a hurkos kötelet. Majd verve, taszigálva hurcolták végzete helyszínére Rest József kórházgondnokot. Felparancsolva őt a székre, melléje lépett a vézna Gáspár József és Gerlei Géza utasítására az áldozat nyaka köré szorította a hurkot. Visszalépve a földre, Krajcsovics Nándor kirántotta a széket Rest József talpa alól. De a halálra szánt embernek szívós életerőt adott a természet, fuldokolásának sehogy nem akart végeszakadni, mire az egyik bőrruhás terrorista puskája szuronyával átdöfte a szívét.

Másodiknak Schemmel Károly nagytőzsdést vonszolták elő. Az imént még emberöléstől viszolygó Gáspár József egészen fesztelenné vált. Vagy

a rémülettől, vagy a gyilkolás mámorától megittasodva kedélyeskedett és bratyizó kedvében kezét nyújtott a halálba kényszerített Schemmelnek: „Szervusz kérlek, veled is elbánunk.” A komoly, negyvenhárom éves áldozat, aki a háború kezdetétől a legvégéig a frontokon harcolt és csak súlyos lábsérülése miatt engedték haza egyetlenegyszer hosszabb szabadságra, figyelemre se méltatta a siheder Gáspár József gúnyolódását. Szó nélkül, méltósággal halt meg.

A kávéházas Szalay Gyulát akként vezették a harmadik hársfa alá, ahogy Szamuely ígérte: nyakán a puskacső tisztítására való zsinórral, amely feketé volt a lőporkoromtól. Ezzel a zsinórral akasztották fel a már félhalott embert, aki szintén sokat próbált frontharcosként kerülni haza a világháborúból. Szamuely kapuvári elítéltelei közül a legidősebbként, negyvenöt évesen fosztották meg életétől.

Steiger Pál malmost ölték meg negyediknek. Nem tudni, mi okból, őt félmeztelenre vetkőztetve hozták a vesztőhelyre.

Már a templomtér sarkáig ért a fákon függő halottak sora, amikor Pintér Pál járásvezető csendőr őrmestert vezették elő az akasztáshoz. A csendőrökkel mindenütt, minden esetben különös vadsággal bántak a vörös terroristák. Nem emberieségi, hanem szigorítási céllal hozták el tehát a Lenin-fiúk Pintér Pál feleségét és két kisgyermekét az akasztáshoz. A kivégzendő elbúcsúzhathatott az apró fiúcskáktól, de feleségét nem engedték a közelébe.

Szándékosan történt-e, vagy hevenyészettségből, nem tudni: Pintér Pál súlya alatt elszakadt a kötél, pedig nem volt nagy testű ember. A talpára esett, állva maradt. Hivatkozott a törvényre, miszerint neki kegyelem jár. Harsányan kinevették. Taufer Lajos jókedvében levette nadrágszíját, odakínálta kötél helyett a Lenin-fiúknak, de azok inkább a közeli nagyvendéglőből hoztak erős zsineget. Sokáig tartott Pintér Pál haláltusa. Fuldoklása közben rohamkésekkel szurkálták a mellkasát a kivégzők.

E szörnyűséges huzavona közben úgyszólván észrevétlenül, egy-két perc alatt fosztották meg életétől a hatodik áldozatot, Mesterházy Zsigmond postamestert.

Nem dőlt el a két különválasztott: Kis Pál György nagyközségi bíróból lett direktóriumi elnök és dr. Fábián Illés ügyvéd sorsa, akiket Szamuely szintén halálra ítélt. Őket is elővezették az óvodából. Kéznel volt már a szék és a kötél; ott álltak már az akasztásukra kijelölt hársak alatt, amikor

egy Lenin-fiú közölte Gerlei Gézával és Mann Józseffel Szamuely kegyelmi döntését: ezt a két embert nem kell felakasztani. Büntetésük az, hogy járják sorra a fákon függő halottakat, mindegyikkel fogjanak kezét, nézzenek az arcukba és nem szabad levenni róluk a tekintetüket, nem szabad elengedni a kezüket, amíg végig nem mondják: „Így bűnhődik az, aki szembeszégül a dicsőséges tanácsköztársasággal.”

A halál beálltát a Stiener István-féle győri különítményhez tartozó orvosok állapították meg.

Szamuely nem engedte leemelni a tetemeket a hársokról. Gyűlésre parancsolta a lakosságot és ott, a kivégzés helyszínén beszédet mondott a meghallgatására kényszerített, fegyveresektől körülvett tömeg előtt. Szónoklatának szövege nem maradt fenn, de tartalma és hangneme nyilván rokonítható azzal a fogalmazvánnyal, amelyet még aznap harsogó plakátokra nyomtatva ragasztottak ki szerte a városban.

„**PARANCS!**

Szavakkal nem lehet eléggé megbélyegezni azt a galád merényletet, amelyet Kapuvár és Garta ellenforradalmi banditái követtek el a magyarországi forradalmi proletariátus tanácsbatalma ellen. Két nap is elég volt azonban arra, hogy a fehér banditák torkára forrasszunk a szót. Mindenki, aki az életéért, hatalmáért és szabadságáért küzdő, forradalmi munkásságot bátba támadja, a proletárállam fegyveres hatalmával találja szemközt magát. A legkérlelhetetlenebb és legkönyörtelenebb eszközökkel válaszolunk minden olyan esztelen és galád kísérletre, amely azt célozza, hogy megfojtsa a proletariátus forradalmát, megdöntse a munkásság és a földműves szegények hatalmát, hogy visszaállítsa a régi rendet, a régi rabságot, a régi kizsákmányolást. Az ellenforradalom vezetői már megbűnhődtek, de még százával és ezrével vannak, akik e latrok munkáját támogatták, sőt abban részt is vettek. Ezt Magyarország győzelmes proletariátusa megbocsájtani nem fogja. Mindenkinek el kell vennie méltó büntetését. Az eddigi munkástanácsot ezennel feloszlatom és az új munkástanács megválasztásáig az ügyek vezetésére ideiglenes forradalmi bizottságot nevezek ki, amelynek tagjai: Lajkó János, Lukács Mihály, Becsics Máté, Pap József és Ezsöl József elvtársak lesznek. E bizottság feladata lesz az új választások elrendelése és megejtése. Úgyszintén a Kapuvárra és Gartára kirótt, következő hadisarc beváltása:

300 vágómarha, 100 disznó, 20 mázsa zsír és vaj, 3.000.000 korona készpénz.

Megparancsolom, hogy e hadisarcot mindenki a forradalmi bizottság által megállapított mértékben legkésőbb június hó 11-én déli 12 óráig a forradalmi bizottsághoz beszolgáltassa.

Amennyiben a beszolgáltatásra vonatkozó parancs teljesítését valaki megtagadja, a reá kirótt bírságot kétszeresen fogják tőle behajtani.

Minden fegyver június hó 9-én délután 6 óráig a vörösőrséghoz beszolgáltatandó. Amennyiben ez időn túl bárkinél fegyver találtatik, az illetőt a helyszínen fogják azonnal kivégezni.

Kapuvárt és egész környékét ostromállapotban levőnek nyilvánítom.

Bármely ellenforradalmi cselekedetért »Rögtönítélő Törvényszék« előtt kell felelni mindenkinek.

Úgyszintén a »Rögtönítélő Törvényszék« elé kerül mindenki, aki a Forradalmi Kormányzótanács összes rendeleteit nem teljesíti, aki a 200 és 25 koronás bankjegyek elfogadását megtagadja, vagy e jelen parancsom végrehajtását bármely módon is megtagadni merésze.

Kapuvár, 1919. június hó 8.

Szamuely Tibor s.k.

népbiztos,

a rögtönítélő törvényszék elnöke.

Miközben tartott a szónoklat, Taufer Lajos főnyomozó, a megtorlás első számú szorgalmazója utasította a nagyvendéglő személyzetét, hogy főzzenek ünnepi vacsorát kétszázhatvan fő számára és mérjék bőségesen az adagokat.

A Szamuely tartotta gyűlést éppolyan erélyesen zavarták szét, mint ahogy összeterelték. Este hat óra felé kényszerítették Szabó András gazdálkodó Jóska nevű fiát, hogy fogjon be és a lovas kocsival menjen a kivégzések helyszínére. Négy Lenin-fiú volt ott jelen. Egyikük székre állva zsebkésével elmeteszte az akasztottak kötelét. A sekély árokba zuhant tetemeket közömbös tárgyakként dobálta fel a kocsira a négy terrorista. A köteleket is a holtak nyakán hagyták. Menet a temető felé, az egymásra dobált áldozatok kezei-lábai lecsüngve rázódtak a makadámúton.

Temetés helyett egyszerűen elásták a Lenin-fiúk az áldozatokat. Szemtanú nem volt, az elföldelés helyét meg sem közelíthették a kapuváriak, amíg Szamuely különvonata a városban tartózkodott.

A hadisarc mértékének aprólékos, családonkénti, sőt személyenkénti megállapításához késedelem nélkül hozzáláttak. Nem kaptak mentesítést

a kivégzettek hozzátartozói sem. Steiger Pál malmos özvegyére hatvan-ezer korona készpénz és egy tehén sarcot róttak ki. Mesterházy Zsigmond özvegyének ötezer, Szalay Gyula özvegyének háromezer koronát kellett fizetnie. Pintér Pál és Schemmel Károly udvaráról két-két sertést vittek el.

Szigorított mértékben kényszerült részesülni a büntetésből az a két halálraítelt, akinek Szamuely megkegyelmezett. Kis Pál Györgyöt tízezer, dr. Fábián Illést százezer kék korona haladéktalan befizetésére kötelezték.

Teljesen véletlenül, szemétké keveredve maradt fenn az a ceruzával hevenyészett névsor, amelyet Szamuely számára állítottak össze a kapuvári letartóztatottakról. A névsort az elfogatások befejeztével, az óvodában őrzöttekről diktálta Taufer Lajos főnyomozó Moráriu Demeter csendőr őrmesternek, aki most a vörösőrségnél teljesített szolgálatot. Szamuely rögtönbíráskodásának áldozatai neve mellé keresztet tettek. – A névsor:

„Tompá Mátyás, Tompa István, Notnágel József, Szentiványi Mihály, Nagy Kálmán, Nagy Sándor, Henye Géza, Kovács József, Henye István Ader, Sebestyén Géza Garta, Szaradics Sebestyén Garta, Kis Pál György, Kovács János, dr. Fábián Illés, Fábián László, Szócs Gábor, Szalay Gyula ††, Pajzer Péter, Enzsöl Rudolf, Dukai Flórián, Pintér Pál ††, Mesterházy Zsigmond ††, Karinger Károly, Ragányi István, Schemmel Károly ††, Horváth János, Steiger Pál ††, Lipszer Jenő, Cserenyik István, Kis Leizer György, Varjas József, dr. Fockos László, Rózsa Jenő jegyző Röjtök, Schill Károly, Szigeti József, Németh Pál, Varga (Ajzeller) László, kórházigondnok Resti ††, Krenner Elek Veszékény, Horváth Vendel.”

Nem tudni, a kivégzések előtt vagy után kerültek-e a nevek mellé azok a kereszttek. Tény viszont, hogy Szamuely éppen csak a névsorra pillantott és már ki is mondta az ítéletet.

* * *

Ugyanazon a pünkösdvasárnapi délutánon, amelyiken megtörtént Szamuely Tibor kapuvári vérengzése, véres tragédia zajlott a távoli Észak-Magyarországon. Noha az északi hadjáratban győztes magyar Vörös Hadsereg csapatai már messze jártak a Miskolc és Kassa közötti térségtől, a megvert cseh légionisták egyes csoportjai megbújtak az erdőkben, a hegyek között és terrorakciókat hajtottak végre. Ilyen cselekményről szólnak az alábbi visszaemlékezések.

Szabó János, volt vöröskatona:

„1919. június második vasárnapján az 1. vörös kerékpáros zászlóalj 2. karabélyos százada parancsot kapott, hogy részt kell vennie a Hernádszurdok elleni támadásban, mivel visszatértek a csehek ebbe a községbe. Lemberkovics és Argyelán parancsnokok nyolctagú járőrt küldtek ki felderítésre. A járőr parancsnoka Szenegrádi Antal volt. Garadnáról, a század körletéből indultak. A csehek észrevették őket az út fölötti szőlődombokról, és tüzelni kezdtek rájuk. Geizler Ferenc nevű kerékpáros járőr lágyéklövést kapott. Szerencsre szállították a kórházba. Pranger Jánosnak, a másik járőrnek a kerékpárja első gumiját kilőtték, és tovább nem mehetett. Így ő is megmenekült. A hat járőr továbbmenve, Hernádszurdokon innen, mintegy 600 méterre a csehek zárótüzébe került, visszaút nem volt. A túlerőben lévő legionisták bekerítették és elfogták őket. Fogságbevétel helyett azonban a legkegyetlenebbül mindannyiukat felkoncolták a helyszínen. Szemüket kiszúrták, orrukat, füleiket, kézfejüköt levagdosták, hím vesszejüket a szájukba tették. Egyiknek a hasát, másiknak a hátát hasogatták fel szuronyaikkal.

Aznap délután négy óra felé elűztük a csebeket a környékről. Akkor láttuk a megdöbbenő, borzalmas esetet.”

Csernai János, 1919-ben harmincnégy éves hernádszurdoki lakos:

„A csehek elburcoltak, hogy segítsen felderíteni a bolsevikok holtartózkodását. A szőlők felett, a hegyoldalon haladva észrevették, hogy Hernádvécse felől nyolc kerékpáros vörösvadász közeledik a Szurdok felé vezető úton. A csehek vagy húszan lehetnek. Tüzelni kezdtek, és akkor láttam, hogy két vörös kerékpáros kivált a nyolcból, eltűnt a vasút felé, a hat kerékpáros meg továbbhaladt Szurdok felé. Dombnak fölfelé haladtak, az utat csak félig-meddig lehetett látni a fák lombjától. A dombról lefelé gurulva azonban ismét jól láthatóvá váltak. A beásott csehek erős tüzelésbe kezdtek. Pontosan láttam, hogyan estek le kerékpárjukról a vörösök. Egy meghalt, öt megsebesült. Vagy tizenöt cseh lerohant hozzájuk. Amikor visszaérkeztek, jelentették a tisztjüknek, hogy elbántak velük. Nekem pedig az mondták: »Ott van hat bolsevik katona meghalva, jó bakancs van a lábukon, vedd le.« Előbbihez fűzöm, hogy a hat kerékpáros legyilkolása után nem sokkal nagyobb csapat vörös kerékpáros jelent meg Hernádvécse és Garadna felől. Ezek láttára a csehek visszavonultak. Engem a sorsomra hagytak.

Távozásuk után elrejtőztem, és csak akkor jöttem elő, amikor a vöröskatonák elfoglalták a falut. Első teendőm volt, hogy kimentem a helyszínre, ahol a hat kerékpárost lelővöldözték. Borzalmas látvány tárult elém. A dombról lejőve kis kőhíd van. A hídtól úgy ötven lépés hosszában feküdtek a tetemek. Kettő

mindjárt a hídnál az árokban, négy az úttest szélén, tíz-tizenöt lépésnyi távolságra egymástól. Mindannyian borzalmasan megcsönkítva. Orruk, karjuk, kezefejük, füleik levágva. Hím vesszejük is levágva és szájukba téve. Szemük kiszúrta. Senki nem mert hozzájuk nyúlani. Borzadtak tőlük. Végül én meg Nyíri József kocsira raktuk őket, és a temetőbe szállítottuk. A kerékpárok a híd jobb szélén egy rakásban, az árokba hányva.”

* * *

Clemenceau francia miniszterelnöktől, a Párizsban ülésző békekonferencia elnökétől a következő távirat érkezett rádió a hetedikéről nyolcadikára virradó éjszakán:

„Igen sürgős:

A magyar kormánynak, Budapest.

A szövetséges és egyesült kormányoknak az a szándékuk, hogy a magyar kormány képviselőit a békekonferencia elé hívják, hogy megkapják azon szempontok közlését, amelyek Magyarország igazságos határaitra vonatkoznak. A magyarok éppen most jelentik be a csehszlovákok ellen heves és indokolatlan támadásaikat. A szövetségesek már kinyilvánították szilárd akaratukat, hogy véget vessenek e fölösleges ellenségeskedésnek, azáltal, hogy két ízben is megállították a román seregeket, amelyek át akarták lépni a fegyverszüneti határt, azután a neutrális zóna határait, és megakadályozták őket, hogy folytassák előnyomulásukat Budapestre, és megállították a szerb és francia seregeket Magyarország déli frontján.

Ily körülmények között a budapesti kormány formálisan is felhívatik, hogy haladéknélkül vessen véget a csehszlovákok elleni támadásoknak, ellenkező esetben a szövetséges kormányok feltétlenül el vannak határozva, hogy haladéktalanul a legszélsőbb rendszabályokhoz folyamodnak, hogy kényszerítsék Magyarországot az ellenségeskedések megszüntetésére, és arra, hogy vesse magát alá annak a megingathatatlan akaratnak, amellyel a szövetségesek tiszteletben akarják tartatni parancsaikat.

Erre a sürgönyre 48 órán belül válaszolni kell.

Clemenceau
a békekonferencia elnöke.”

Június 9. pünkösdhétfő

Kun Béla a következő szövegű táviratot küldte Párizsba Clemenceau követelésére:

„Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének, Párizs.

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya örömmel fogadja a szövetséges és szövetszerezett államok kormányainak ama szándékát, hogy Magyarországot a párizsi békekonferencia elé meghívják. A Magyarországi Tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kíván élni valamennyivel, annál is inkább, mert nem áll a területi integritás alapján.

Nem volt szándéka megtámadni, és nem is támadta meg a Csehszlovák Köztársaságot sem, amelynek népével mindenkor békében és barátságban kívánt és kíván élni. Ragaszkodik mindenkor a szövetséges államok által megállapított demarkációs vonalakhoz, és tiszteletben tartotta a november 13-i katonai konvenció határozmányait.

Sajnálattal állapította meg azonban, hogy a szövetséges államok presztízst felhasználva, a Csehszlovák Köztársaság, a Jugoszláv és Román Királyságok csapatai, a november 13-án kötött katonai konvenciót is megszegve, betörték a Magyarországi Tanácsköztársaság területére, és már-már megfojtással fenyegettek bennünket, amidőn a végső szükségtől kényszerítve, fegyverhez nyúltunk. Örömmel vesszük tudomásul, hogy a szövetséges államok megparancsolták a Csehszlovák Köztársaságnak, a Román és Jugoszláv Királyságoknak, hogy támadásukat szüntessék meg, de kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a nevezett államok a szövetségesek parancsait nem teljesítették, offenzívájuk csupán a mi ellentámadásunkon tört meg, és azt is, hogy csapataik még ma is a november 13-i konvencióban megállapított demarkációs vonalon innen állanak.

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya ismételtelen kifejezi készségét arra, hogy az ellenségeskedéseket, fölösleges vérontás elkerülése céljából mindez államokkal szemben haladéktalanul megszünteti, hogy a szövetségesek parancsaiknak a Csehszlovák Köztársaságban, a Román és Jugoszláv Királyságokban érvényt szerezhessenek.

A hadműveletek megszüntetése, a november 13-i katonai konvenció határozmányainak végrehajtása, valamint az ezzel kapcsolatos kérdések rendezése, továbbá a gazdasági kérdések ideiglenes megoldása céljából szükségesnek tartanók,

hogy az érdekelt államok részéről megbízottak küldessenek ki, és az azokból alakuló bizottság az egyik szövetséges állam képviselőjének elnöklete alatt haladéktalanul összeülne Wienben.

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya mindenre kész, ami a népek között az igazságos és méltányos békét, a kölcsönös megértést előmozdítja, s a vérontásnak egyszer s mindenkorra véget vet.

Kun Béla s.k.

a Magyarországi Tanácsköztársaság
külsőügyi népbiztosa.”

* * *

Az északi hadjárat ékét képező 11. ezred hétfőn vonult be Sáros vármegye székhelyére, Eperjesre. Erről számolt be a Kassai Vörös Újság „Piros pünkösd Eperjesen” című helyszíni riportja:

„A felszabadító magyar csapatok június 9-én érkeztek Eperjesre. A város lakossága már a reggeli órákban elindult a pályaudvar felé, ahová a katonavonlat érkezését jelentették. Ezernyi ember tarkállott már az állomáshoz vivő országúton, s még mindig ontotta a széles Kassai út az ünnepváró embereket. Széles, tarka szalag, embervirágos mintákkal. Férfiak, piros gombokkal az ünnepi ruháiban. A sok világos folt – leányok, asszonyok és piros pünkösd rózsák égtek sűrűn, és fehér margaréták roskadoztak dúsan.

És vártak.

Végre tíz óra tájban megjelentek az előőrsek. Lehetek vagy húszan. Gyalogos, poros, bronzképző magyar fiúk.

Egyszerre megmozdult az országút. Ezertorkú »Éljen! « robbant ki a tömegből. Az első szabad, szünni nem akaró éljen-mennydörgés. Mindenki látni akarta őket, megszorítani a kezüket, s a húsz ember elveszett a virágos, hangos szeretetben. Felejthetetlen diadalmenetben vitték őket a városba, a Marseillaise hangjai mellett. A Fő utca ablakai virág- és zászlódíszben. Leírhatatlan az a lelkesedés, spontán öröm, ami végigkísérte őket a városon.

A Fő utca közepén egyszerre lövések riasztották szét az ünneplő tömeget. Néhány lovas legionárius tűnt fel a Szebeni út végén, azokra lőttek a szemfüles polgárőrök, mire elnyargaltak. A megzavart verőfényes hangulat csakhamar helyreállt.

Dél felé a csehek által megrongált vasúti síneket helyreállították, s a 101-es ezred csapatokként vonult be. Virágzáró, frissítő, szerető szavak és szerető szívek fogadták a mind sűrűbben érkező csoportokat.

Zeneszóval kísérték őket a kollégium épületébe elszállásolásra. Egyetlen hosszú ünnep volt június 9., mialatt a vöröskatonaság lovassággal, trénnel egyre érkezett. A Fő utca reggeltől estig emberektől tarkállott. És nem fogytak ki a kérdezősködésből, szíves szóból, virágból az eperjesiek. Vacsorára a város vendégei voltak.

A cseh imperializmus fojtó nyomása alól felszabadult lakosság olyan örömmel öleli szívére a bátor, fegyelmezett, öntudatos vöröskatonákat, amire példa még alig volt.”

* * *

Csicserin szovjet külügyi népbiztos aggodalmaskodó hangú táviratot küldött Moszkvából Kun Bélának:

„Antantrádiók jelentik, hogy a magyar vöröscsapatok nem magyar területeket szállnak meg. Nem kellene-e a szlovák önrendelkezésnek helyt adni, hogy ne szítsuk újra a cseh nacionalizmust?”

Csicserin vagy akarattal tüntette fel magát olyasvalakinek, akinek halvány fogalma sincs a Kárpát-medence történetföldrajzi ismérveiről, vagy ténylegesen tudatlan volt, különben aligha sorolta volna az ősi Sáros vármegyét a „nem magyar területek” közé. Kun Béla mindenesetre a távirat elolvasása után azonnal válaszolt Moszkvának:

„A szlovák tanácsköztársaság kikiáltására minden előkészület megtörtént. A mi nemzetiségi politikánk – lenini.”

* * *

Még napkelte előtt váratlanul Rábagordányba érkeztek a vörös különítményesek és egyenesen Tarcsaiék házára törtek. Tarcsai István segédjegyzőt minden kérdés nélkül ütötték-rúgták, s amikor fizikailag és lelkileg legázolták, ráparancsoltak, hogy öltözzön fel. Még a cipőjét sem engedték befűzni. Puskatussal kilökdösték az utcára, ahol borjúkötéllal gúzsolták össze hátratekert csuklóját. Kérte, hadd vigyen magával köpenyt, mire Szűcs Elek vöröskatona rámordult: *„Talán köpönyegben szeretnél flancozni az akasztófán?”*

A fiatal segédjegyzőt úgy dobták fel a kocsira, mint valami érzéketlen rakományt. Azért viseltettek iránta a vörösök lobogó bosszúvággyal, mert szombaton ő mutatta meg a fehér felkelőknek azokat a házakat, amelyekben kommunisták laktak.

Amikor Rábagordányban is megtudták, hogy a járási székhelyen ismét a vörösök az urak, sorra felkeresték a falubeliek Tarcsai Istvánt, mondjon

valami bizonyosat a történetekről. De Tarcsai István éppoly tájékozatlan volt, mint a hozzáfordulók. Pünkösdvásárnap délutánján Csornára ment, hátha sikerül értesülést szereznie a még haza nem került rábagordányi férfiakról, elsősorban feletteséről, Predl János jegyzőről, akit kényszerűségből helyettesített.

Csornára érve a délután közepén, kellemes meglepettséggel tapasztalta, hogy mily nyugodt a járási székhely pünkösdi ünnepén. Csak itt-ott láttott vöröskatonákat. Nem beszélt senkivel, őt se szólította meg senki. Bár nem sikerült értesülést szereznie a falubeliekről, a rend és a nyugalom, a békés ünnepi hangulat keltette benyomásokkal sietett haza.

Miután sikerült elcsendesíteni a rábagordányiak aggodalmát, derűs hangulatban hajtotta álomra a fejét. Úgy aludt, mint a tej, egészen addig, amíg rájuk nem törték házuk kapuját.

* * *

A rábagcsanaki községházán fogva tartott és a felkínált szökési lehetőséget el nem fogadó Pozsgay Bálint malmos nagygazdáért délelőtt kilenc óra tájt érkeztek meg Csornáról a vörös különítményesek. Rögtön rávetették magukat, trágár szidalmak közben verték-rúgták, ahol érték. Kocsira parancsolták, hogy Csornára vigyék. Élesre töltött puskákkal vigyáztak rá, végig bántalmazták, köpdösték, káromolták, amíg be nem érték vele a csornai vasútállomásra.

Ott lerángatták a kocsiról és a puskatús ütéseivel irányították, hogy merre van az első osztályú váróterem, ahol a politikai nyomozók végezték a kihallgatásokat. Pozsgay Bálint pofozását, rugdosását ott sem hagyták abba. Valamennyi értéktárgyát elszedték tőle és aláírták vele azt a jegyzőkönyvet, amelyet kihallgatói fogalmaztak az általa mondottaktól függetlenül.

A vizsgálati kihallgatásnak nevezett kényszerítő vallatás végeztével, dél körül átlökdösték a harmadosztályú váróterembe, ahol a foglyokat őrizték. Itt találkozott a fél szemére megvakított Takács Ferencel.

* * *

A mosonmagyaróvári vörösőrség fogdájában sem enni, sem inni nem kaptak az elfogott csornai ellenforradalmárok.

Szakadatlan bántalmazásokat kellett elszenvedniük kihallgatóiktól, a politikai nyomozóktól. Akóts Gyula, Laffer Lajos és ifjú Németh Gyula

gyötrése csak akkor szünetelt, amikor kínzóik maguk is elfáradva, pihenőt tartottak.

Ilyen kínzási szünetben, délelőtt tíz órakor érkezett a távirat Szamuely aláírásával a Kapuváron tartózkodó különvonatról: haladéktalanul szállítsák Csornára az odavalósi ellenforradalmárokat, különös tekintettel Akóts Gyulára, Laffer Lajosra és ifjú Németh Gyulára.

Semmiféle gyors országúti szállítóeszközük nem volt a mosonmagyaróvári vörösöknek, mert az összes ilyennel Csornára robogtak szombaton este az ellenforradalom elfojtására. Ezért kemény fenyegetéssel a vasutasokat kényszerítették egy hevenyészett szerelvény üzembe helyezésére. Pünkösöd lévén, időbe tellett, amíg összeszedték az alkalmas embereket. Ki kellett javítani a megrongált bősárkányi pályaszakaszt is. Mindezt többórás késéssel tudtak csak eleget tenni Szamuely parancsának a különben túlbuzgó mosonmagyaróvári vörösök.

A letartóztatott, megkínzott csornaiakat Klammer Béla harmincnégy éves budapesti gépmesterből lett politikai nyomozó kísérte erős fegyveres fedezettel Mosonmagyaróvárról a statáriális tárgyalásra.

* * *

Egész autókaravánnal érkezett Kapuvárról Csornára Szamuely déli tizenhárom órakor, kánikulának beillő melegben. Elöl nyitott teherkocsi haladt, tele roskadásig fölfegyverzett különítménnyel. Mögöttük Szamuely a zöldesszürke nyitott személyautóban, testőreitől körülvéve; mint mindig, most is ott meredt a géppuska csöve a hátsó ülés bőrtámlája fölött. Nyomukban Kellner Sándor hivatali autója. Végül az elsőhöz hasonló teherkocsi, úgyszintén roskadásig fölfegyverzett terroristákkal.

Szamuelyt a Korona vendéglő előtt fogadták a fehérek elleni fellépés helyi főszereplői: Judt Ferenc, Marton Guno Wencel, Hollósy József csornai párttitkár, Szabó János, Kis Király Sándor. Judt társaságában volt még Kolláth vádbiztos, akikkel csatlakozott a Kapuvárról most érkezett Stieger István. Hivatalból jelen kellett lennie Bodnár Alajos járási politikai biztosnak és Galacz Jenő direktóriumi vezetőnek is, de hallva a kapuvári borzalmakról, iparkodtak háttérben maradni.

Bevonultak a kis vidéki szállodába. Szamuely egy gondosan átvizsgált szobába tért. Megmosakodott, megfésülködött, szürke zászoly egyenruháját megigazgatta magán, majd leült ebédelni az ünnepélyesen terített

asztalhoz. Miután helyet foglalt, a többiek is követték példáját. Nyugodtan és kényelmesen ebédelt. Evés közben hallgatta meg a vizsgálat vezetőinek tájékoztatóját a csornai helyzetről. Nevek csak ritkán kerültek szóba a nagy társasági asztalnál, mert a vendéglői étterem nem volt alkalmas a legbizalmasabb közlendőkre.

Ilyesmikre már a községházán került sor. Szamuely autón tette meg az utat géppuskás autóján a Korona és a községháza között, keresztül a főtéren. Megkérdezte, ez az a tér-e, ahol kitűzték a fehér zászlót a csornai ellenforradalmárok. Az igenlő válasza halkán kijelentette: „*Akkor ide kell őket felakasztani.*”

A vendéglőinél alaposabb, de nem túl hosszadalmas tanácskozást tartottak a községházán. Amikor elkészültek a feketelistával, utasítást küldtek a vasútállomásra, hogy hozzák be a prépostsági csikóistállóba az elkülönítetten őrzött rábacsanaki Takács Istvánt és Pozsgay Bálintot. Közben pedig – attól a perctől, hogy Szamuely Csornára érkezett – szerte a városban szuronyos puskát szorongató vörös járőrök rótták futólépésben az utcákat, s akivel találkoztak, arra ráparancsoltak: „*Eltűnni! Be az első kapu alá!*”

Csorna központjában kicsik a távolságok, de Szamuely egy lépést sem tett gyalogosan. Az akkori községházától szűk kétszáz méternyire volt a premontrei rendház. Autójával a rendház mögötti gazdasági udvarra hajtatott, az autóra szerelt géppuska csövét a csikóistálló ajtajára irányította. Addig nem szállt le a gépkocsiról, amíg el nem foglalták helyüket a biztosító különítményesek kint az udvaron és bent a csikóistállóban. Amikor jelezték, hogy minden rendben, testőrei között az istállóba lépett. Kezében tartotta nagyméretű pisztolyát, mint mindig, ha nem irodai, hanem helyszíni vizsgálatot tartott. Testőrein kívül körülötte volt a teljes kísérete. Egy pillanatra sem távoztak mellőle azok, akik a Korona előtt fogadták, hogy azonnal válaszolhassanak bárminő kérdésére.

A csikóistálló kemenceforró homályában rémületbe akarta ejteni a foglyokat azzal, hogy külön állította a fehér felkelés fegyverviselőit, mondván: „*Náluk nincs szükség vizsgálatra. Valamennyien halált érdemelnek.*” Később derült ki, hogy ezt a fenyegetést csak bevezető ijesztésnek szánta. Találomra megszólított néhány számára érdektelen foglyot és nyomban el is engedte őket. Majd váratlanul felrántotta a fejét és hangosan kiáltotta: „*Mehyk az a Glaser?!.*” A szólított nyugodtan eléje lépett. „*Itt vagytok.*” „*Hallom, nagy legény voltál! Le akartad győzni a Vörös Hadsereget!*” „*Csak*

lefegyverzés volt. Senkit nem bántottunk.” Még elhangzott köztük néhány mondat. Glaser Ferencnek nem voltak illúziói, amióta tudott a kapuvári akasztásokról. Meg sem lepődött, amikor Szamuely egy kézlegyintéssel kilökte az élők sorából: „*Mars a halálba!*”

Annyit még megengedtek az elítéltnak, hogy levethesse zakóját, oda-nyújthassa Berger Lajos fogolynak, kérve őt, juttassa el Pápán élő feleségéhez. De tovább nem volt irgalom. Boxerekkel, pisztolyaggal, nyel-lesgránáttal ütve-verve kihurcolták az udvarra a Lenin-fiúk és a halálra ítélandók előre kijelölt helyére, a csikóistállóval szembeni gazdasági épü-let falához állították.

Szamuely ezzel már mit sem törődött. A feketelistán szereplő következő név érdekelte. Perepatits Zsigmond bősárkányi vegyeskereskedőt tuszkol-ták eléje. Majdnem mosolyogva méregette: „*Na te vén gazember, te voltál a bősárkányiak parancsnoka?*” A legkisebb izgalom nélkül válaszolt a kereske-dő: „*Én.*” Szamuelyt kezdte bosszantani a látszólagos szenvtelenség.

„*Mars ki a halálba!*” – mondott ítéletet ingerülten, annak ellenére, hogy rendszerint halkszavú volt, viselkedése egyenletes és csak ritkán mutatott komor kedélyt, amikor embereket fosztott meg az élettől.

Nehezen kapott levegőt a csikóistálló sűrű fülledtségében, ezért az ud-varon folytatta a vészbíráskodást. Asztalt tétetett az udvaron terebélyese-dő nagy hárs alá. Papírjait az asztalra teregette, pisztolyát maga elé rakta. Asszisztenciája félkörben mögéje sorakozott. A szólítására eléje taszigált foglyokat egyáltalán nem faggatta, három kérdésről azonban egyiknél sem feledkezett meg: mi a foglalkozása, mekkora a vagyona és tagja-e a szakszervezetnek. A szakszervezeti tagok közül senkire se mért bün-tetést, csupán a lelkükre kötötte, hogy örök időkre okuljanak az esetből, legyenek odaadó hívei a proletariátus diktatúrájának.

Magyar Ernőt, Csorna jegyzőjét hozták eléje. Csak a foglalkozását nézte és mivel a hivatásos katonatisztek, a csendőrök, a papok és a mal-mosok mellett a régi közigazgatás tisztviselőit utálta a legjobban, eleve kész volt az ítéletével. Nem kérdezett semmit Magyar Ernőtől, csak ar-rafelé biccentett, ahol a már két halálra szántat őrizték: „*Falhoz!*” Ettől még a legfanatikusabb fegyvergyűlölők is elképedtek, mert Magyar Ernőre semmi terhelő nem bizonyult rá kihallgatásakor. Egyszerűen letartóztat-ta az utcán igazoltató járőr „hátha” alapon.

De Szamuely ítéletébe senki nem mert beleszólni.

Következőnek a félholtra vert rábacsanaki Pozsgay Bálintot szólította asztala elé az istállóból. Egy-két közömbös kérdést intézett hozzá, majd hangsúlytalanul ismételte ugyanazt a szót: „*Falhoz.*”

Megint mormogott egy nevet az előtte fekvő listáról, mire a mellet-te álló Lenin-fiú harsányan kiáltotta: „*Visi János!*” Visi János közismert, népszerű csizmadia volt Csornán. „*Szervezett munkás vagy?*” – kérdezte tőle Szamuely. „*Igen.*” – válaszolta reménytelen a csizmadia. Nemhiába, mert bírāja atyáskodó korholással kegyelmezett meg neki: „*Máskor több eszed legyen, ezt elvárja tőled a néphatalom. Most hazamehetsz.*” Boldog má-morral sietett volna el Visi János a szörnyűséges udvarról, de Cser József, a legvadabb csornai kommunisták egyike, gyorsan figyelmeztette a vész-bíró: „*Szamuely elvtárs, ezt el ne engedd, hiszen ő tűzte rá a fehér zászlót a villanyoszlopra! Meg azt mondta akkor, hogy máma vörös tüdőt eszek!*”

Szamuely intett, Visi Jánost megragadták és a falhoz lökték.

Az ezután következő rábacsanaki Takács Ferencnek már csak a neve volt azonos önmagával. Egész feje zöldesfeketére vált és a felismerhetet-lenségig eltorzult a rettenetes verésektől. Összetört orra helyén idomta-lan, hatalmas duzzanat sötétlett. Szemgolyójának burka, amelyből kifolyt a csarnokvíz, aszott bogyóként csüngött ki a szemüregből. Szamuelyt nem borzasztotta el a látvány. Érdeklődve nézegette egy ideig a már be-szélni sem tudó, az önkívület határán ájuldozó fiatalembert: „*Szóval te akartál pap lenni? Hát nem leszel, az már biztos. Falhoz.*”

Minél egyértelműbben szánt halálra valakit, annál kurtábban lépett rajta túl Szamuely. Így volt ez a farádi idős Németh Gyulával is. Még annyit se mondott, hogy a „*falhoz.*” Fejmozdulatával jelezte, mi a Lenin-fiúk teendője.

Tarcsai István, a fiatal rábapordányi segédjegyző még oda sem ért az asztal elé, Szamuely máris ítélkezett: „*Falhoz!*”. Tarcsai kétségbeesetten könyörgött kegyelemért. Szamuelynek egy arcizma sem rándult, de ami-kor – egy-két másodperc múlva – unta hallgatni az esdeklést, türelmetlenül közölte: „*Kegyelemből elsőnek akasztunk fel, hogy ne lássad a többiek lógását.*”

Valami okból fogytán volt Szamuely türelme. Délután négyre járt az idő, eddig egy órát töltött a premontreiek udvarán, s ez idő alatt százhusz foglyot állítottak eléje. Tehát átlagosan harminc másodperc alatt döntött egy-egy ember sorsáról.

Már menni készült, amikor eléje hajtották a Mosonmagyaróvárról ide-hurcolt foglyokat. Csaknem olyan állapotban voltak, mint Takács Ferenc.

A véresre vert, tépett ruházatú csoportra pillantva haragos sietséggel kérdezte Szamuely: „*Melyik az Akóts?! Melyik a Laffer?!*” Pillanatnyi késedelem nélkül mutatott a két emberre Hollósy József párttitkár: „*Ez az Akóts, ez meg a Laffer.*”

Szamuely rájuk se nézett, csak a már egyhangúvá vált szót ismételte: „*Falhoz!*” Amikor Akóts Gyulának, a malomtulajdonosnak megmondták a többiek, hogy mit jelent ez a szó, kérte a körülötte lévőket: „*Ha valakit mégis kisegítene innen a szerencse, mondja meg édesanyjának, hogy forró szeretettel csókolom utolsó percében.*” És az eleganciájáról, jó ízlésű, ápoltságáról híres fiatal malomtulajdonost oly kibírhatatlanul kínozták a szomjúság, hogy mohón megragadta a fal tövében lévő dézsát, amely a lovászok kézmosására szolgált. Telhetetlenül itta a piszkos-poshadt szappanos vizet. Laffer Lajost meg kényszerítették a Lenin-fiúk, hogy szagolgassa az akasztásához szánt kötelet.

Eközben ifjú Németh Gyula állt a végzetes asztal előtt. Reá is halál mondatott, mire az ítélkező mögött állók csoportjából figyelmeztette Szamuelyt Bodnár Alajos: „*Az apja már ott van a különállítottak között...*” Szamuely megfélemlítve önuralmáról, goromba kiáltással förmedt Bodnárra: „*Nem kérdeztem! Hallgasson!*” De aztán szempillantásnyi időre elgondolkodott és megváltoztatta ítéletét: „*Fiatal korára való tekintettel tizenöt évi fegyházat kap.*”

Az ítélet elhangzása azt is jelentette, hogy a biztosító különítményesek minden további nélkül tetszésük szerint bántak a bűnösnek mondott személlyel. Ifjú Németh Gyulára is rávetették magukat a Lenin-fiúk, lehúzták ruháját, csak az alsóneműt hagyták rajta, miközben ütlegelték, majd belökték a csikóistállóba.

* * *

Szamuely jöttékor arra kényszerítették a csornai lakosságot, hogy tünjön el az utcákról, most meg arra, hogy jöjjön elő a házakból, gyülekezzen a főtéren, végignézni az akasztásokat. A különítményesek emberterelő igyekezetét dobolás, harsány trombitaszó kísérte. Ezt a lármát a vándorcirkusz jókedvűen sürgölődő tagjai csapták. Maga Marton Guno Wencel a premontrei rendház előtt sorakozó gömbakácok alsó ágait vizsgálgatta, elég erősek-e. Díjbirkózó természetével tornászi kapaszkodásokat tett, majd elégedetten közölte Judt Ferencel, hogy kezdődhet a fő attrakció.

De a terrorista intézkedők nem kedélyeskedtek, hanem a legszigorúbb óvintézkedésekkel vontak fegyveres kordont az egész tér köré. E célból a délután folyamán erősítésül Csornára rendelték Győrből a Gombos Ferenc parancsnoksága alá tartozó különítményt.

A kivégzéseket Csornán is a különvonaton szolgáló bőrruhás Lenin-fiúkra bízta. Felsorakoztatták az udvaron az elítélteket. Mielőtt indulást parancsoltak volna, kiszólitották a sorból Magyar Ernő csornai jegyzőt és Perepatits Zsigmond bősárkányi vegyeskereskedőt. A jegyzőt azért, mert teljes ártatlanságáról sikerült meggyőzni Szamuelyt. A kereskedő életét azért hagyták meg, mert Antal nevű tizenkilenc éves fia közismerten szélsebes hírlapíróként működött a győri vörös vezetők társaságában.

Szuronyhegygel, puskatussal ösztökölték indulásra a halálmenetet. Amint vándorogtak az udvaron át a térre vezető boltíves kapualj felé, Visi János eszméletlenül rogyott a földre. Ájulatából sehogy nem tudták föléleszteni. Hiába öntötték arcára azt a mosdóvizet, amelyből Akóts Gyula ivott, nem tért magához. Így maradt életben.

Mindjárt a templomkapu előtti első akácfa alá állították Tarcsai István rábapordányi segédjegyzőt. Amíg székeket hoztak a főtér túloldalán lévő házakból, addig a hóhérok összekötötték az áldozatok kezét-lábát. Marton Guno Wencel a Lenin-fiúk körül fontoskodott. Akóts Gyula mintegy siettetve az elkerülhetetlent, önkezeléssel tette a hurkot a nyakára.

A legszerencsétlenebb áldozat, Takács Ferenc kínszenvedései még a bitónál is folytatódtak. Mintha ő tehetett volna arról, hogy elszakadt a nyakára szorított kötélt, megrugdosták földre zuhant testét, és amikor másodszor is kirántották alóla a széket, addig verték, amíg gyanították, hogy van még benne élet.

Laffer Lajos vaskereskedőt szándékosan választották negyediknek, mert az ő akasztására kijelölt akác pontosan szemben volt a tér túloldalán lévő házával. Mindent látni lehetett a magasföldszintes ház ablakaiból, ezért a családtagok a kétségbeeséstől fogvacogva becsukták a spalettákat, elhúzták a függönyöket, hogy ne legyenek szemtanúi a tragédiának. Laffer Lajos ájult édesanyját zokogva élesztgették. Maga a halálraítélt levette kaucsuk inggallérját, hogy nyakát szabadabbá tegye a hurok számára. Átnyújtva a gallért hóhérjának, imához illesztette két tenyerét, de a Lenin-fiúk fölöslegesen tartva az ilyesmit, kezét hátracsavarták és megkötötték. A szívós ember sokáig vonaglott, miközben verték. Egyébként

ismétlődő volt az ilyen verés, mert a hóhérokat idegesítette, ha áldozatuk még a kötélén is tiltakozott a halál ellen.

A farádi idős Németh Gyula nyugodt méltósággal fogadta sorsát, gyorsan elvégeztetett rajta a komor művelet.

Daliás termetű, magas ember volt a rábacsanaki Pozsgay Bálint. Szék nélkül is elérte feje az ágot, amelyre a hurkos kötelet erősítették. Ezért Marton Guno Wencel egy hosszú kötéllel összegúzsolta az áldozat bokáit, a lábakat térdben hátrahajlította, s a bokán lévő kötelet átvetve az ágon, kettős hurokkal ölték meg Pozsgay Bálintot.

Tarcsai István kivégzésétől Pozsgay Bálint életének körülményes kioltásáig mind a hat áldozat elveszejtését végig kellett néznie a legelső elítéltnék: Glaser Ferencnek. Szamuely akarta így. S a hetediknek felakasztott Glaser Ferenc önérzetét mindvégig megőrizve, a bántalmazásokkal mit sem törődve vált meg az élettől. Amikor már mozdulatlanul nyújtózott alá katonásan kisportolt teste a hetedik akácról, Marton Guno Wencel megvizsgálta a kivégzettek csuklóján a pulzust. Az elsőnél, Tarcsai Istvánnál kezdte, s aztán Glaser Ferencig folytatta, színpadias fontoskodással.

A megtorló rendezvény ezzel még nem ért véget. Az akasztottak sora elé gördült Kellner Sándor autója és a teljhatalmú politikai biztos szónoklatot tartott a tér közepén a nyitott gépkocsiról. „Így jár mindenki, aki fegyvert mer emelni a vörös proletariátus ellen!” – kezdte, s egyenként rámutatva a kivégzettek, megbélyegzőn és fenyegetően marasztalta el az ellenforradalom megátalkodott képviselőit: a fehér hivatalnokot, a malomtulajdonost, a militarista klerikálist, a nagykereskedőt, a földbirtokost, a zsírosparasztot, a katonatisztet.

Öt órakor indult vissza Szamuely autókaravánja a kapuvári különvonathoz. Ezt követően a tetemeknek még egy órán át a fákon kellett maradniuk. Eközben a győri különítményesek visszavitték gazdáiknak a kölcsönvett székeket. Kuti Károlyéktól három széket hoztak el. Amikor azokkal megjelentek Kutiéknál Judt Ferenc emberei, az asszony elborzadva tiltakozott. Feldúltan sikoltotta, hogy azokat a székeket be ne merjék vinni a házukba.

Judt Ferenc, a csornai vörös bosszú egyik legirgalmatlanabb hóhérsa hantoltatta el az áldozatokat. Személyesen választott ki nyolc embert a csikóistállóban őrzött foglyok közül. Ezekkel ásatta meg este hat és hét óra között a csornai temető délnyugati, elhagyatott sarkában a közös sírt.

Seregnyi vörös különítményes vigyázta és siettette a kipurancsolt sírásókat. Parasztkocsikon hozták el a főtérről az áldozatokat és mielőtt eltemették volna őket, leszedtek róluk minden használható holmit, még a nadrágövet és a zoknitartót is. Hat holtat fektettek a másfél méter mély gödör alá. Hetediknek keresztbe tették a lábukra a nagy termetű Pozsgay Bálintot.

Erdélyi Ernő, aki Rákos Ferenc után a tanácskormány teljhatalmú politikai megbízottjaként működött Győrött, elődjének címezte az alábbi, késő este továbbított táviratot:

Rákos Ferenc elvtársnak,

Szovjetház 221. Budapest.

SSS Győr, katonai kerületi parancsnokság

531 9 8 /30 s.

Szamuely hét függvény hátrahagyásával Csornáról Sopronba visszament. Itt mindenhol rend és nyugalom van. Fél munkásszázlóaljt kedden délután megbeszélte módon Hajmáskérre indítjuk. Kapuvárról és Csornáról a karhatalmunkat visszarendeltem. Belügyi népbiztosság közbelépése folytán celldömlői különítményünk bevonulását 48 órával elhalasztottam.

Erdélyi Ernő

Június 10. kedd

Tudósítás a keszthelyi Testvériség e napi számában:

„Proletár Színház.

Pünkösdi két napján, négyszer került színre derék proletár műkedvelőgárdánk bravúros előadásában a „Kellemetlen vőlegény” című bohózat. Mind a négy előadás a zsúfolt nézőtér zajos tapsai közt folyt le. Különösen kitiűntették magukat: a kitűnő Csajka Dezső (mint kellemetlen vőlegény), bájos és közvetlen volt Englert Bözsike (menyasszony).

A siker kivívásában nagy részük volt Németh Árpád, Szendefi Elemér, Schöner Gyula elvtársaknak.

Minden pártfogást megérdemel a kultúra ügyét tehetséggel és buzgalommal szolgáló proletár gárda.”

* * *

Mint olyan sokakat azok közül, akik élvezhették az Írói Direktórium anyagi támogatását, Dánielné Lengyel Laurát sem ismeri az irodalomtörténet, de a pénzt utalványozó elbírálók nagyra tarthatták. „Az adlersfeldi Szent Ágnes” című fogalmazványát, mert 2.500 koronát fizettek érte.

A direktórium nyilvánvaló irodalmi munkásságnak ismerte el a Szociális termelés című időszaki lap szerkesztőségében betöltött mellékállást is, mert Darvas Simon ilyen indokkal vehette fel június havi 600 korona illetményét.

Erdélyi Ernő teljhatalmú vörös politikai megbízott Rákos Ferenc címeire küldött győri távirata nem tartalmazta a pontos valóságot. Az igaz, hogy Csornáról és Kapuvárról visszarendelte Győrbe a hatáskörébe tartozó karhatalmat, de nem a teljes létszámot. Judt Ferenc terroristáinak egy része hathatósan segítette a helyi vörösöket az ellenforradalmi megmozdulásban bűnösnek mondott falvak zaklatásában. Egyetlen ilyen község sem került el a bosszút. A csornai járásban különösen Bósárkánnyal, Barbaccsal, Dörrel, Bágyogszováttal, Rábapordánnyal, Földszigettel, Faráddal és Rábacsanakkal bántak kíméletlenül.

Prexval Flórián és Weisz Béla győri terroristák szünet nélkül folytatták kedden is a farádiak sarcolását. Újra és újra megjelentek a kivégzett idős Németh Gyula házában, s minden alkalommal más-más ingó értékekkel távoztak, mígnem alig maradt némi bútor a falak között. Hasonlóan bántak Böjtös Sándorékkal is. Elhajtották valamennyi szarvasmarhájukat, 141 ezer korona értékben. Házkutatásaik során 28.690 korona kékpénzt találtak. Ezt hadisarcnak nyilvánították és a tanácsköztársaság nevében maguknál tartották.

Rábacsanakon Király Sándor terrorcsapata cselekedte ugyanazt, mint Prexval Flóriánék Farádon. Amikor befejezték a razziát és a sarcolást, megtelepedtek pihenni az előző nap felakasztott Pozsgay Bálint házában. Kényszerítették a kivégzett házigazda feleségét és lányait, hogy lakomát rendezzenek számukra az ellenforradalmárok feletti győzelem megünneplésére.

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök e napi keltezésű följegyzése:

„(…)

Néhány nap előtt idejött egy terrorcsapat, melynek vezetője egy nem tudom miféle Szvetozár, szerb rabló, aki korábban a nezsideri fogolytáborba volt

internálva, ott is haldokló társainak óráit és pénzét ellopta, s ezért külön büntetésben részesült; bemutatkozott az itteni rendőrkapitánynak, Zavarosnak, aki Nezsiderben táborfelügyelő tiszt volt: »Hát maga itt van? « kérdi az érdekes zbojnyiktól. »Igen, a pécsi különítmény élén.«»

Kassa visszafoglalását a helyszínen is megünnepelte a tanácskormány. Az odautazók között volt Bihari Mihály gyorsíró is, aki a vörös hatalomgyakorlók egyik legbizalmasabb technikai munkatársaként készített följegyzéseket az eseményről:

„A különvonat június 9-én este kilenc órakor indult el a Keleti pályaudvarról. A népbiztosok közül Kun Béla, Garbai Sándor, Nyisztor György, Szántó Béla és Varga Jenő utaztak a különvonaton. (...)

Gödöllőn a katonazenekar az Internacionáléval fogadta a különvonatot. Az állomásparancsnokság feketekávéval vendégelte meg a szerelvény utasait. Erős, tömény feketekávé volt, ami aztán ébren tartott bennünket egész éjszaka. (...) A szerelvény hajnali három órakor simán, zökkenő nélkül befutott Miskolcra. Innen valóságos diadalmenet volt a különvonat útja. Ahol csak megállt a vonat, ujjongó, lelkes tömegek fogadták. Kassa előtt a csebek felrobbantották a vasúti hidat. A vonat már az új, ideiglenes hídon robogott keresztül. (...)

Reggel fél kilenc órára ért be a vonatunk Kassára. Mindannyian az ablakoknál szorongtunk. Az állomás gyönyörű látványt nyújtott. A pályaudvart zöld lombokkal és piros zászlókkal díszítették fel. Amikor a népbiztosok kiszálltak kocsijukból, a katonazenekar rázendített az Internacionáléra. Majd szívből jövő, percekig tartó tapsorkán, és éljenzés következett. A népbiztosok meghatottan nézték az ujjongó tömeget. Az emberek szoros gyűrűbe vonták a népbiztosokat. Mindenki boldog volt, ha hozzájuk érhetett, ha néhány szót válthatott velük. (...)

A népbiztosok virágokkal feldíszített autókba szálltak. Ahol négy embernek volt hely, ott 8-10-en is szorongtak. Még a sárhányón is álltak. Én Szántó Béla népbiztos autójában helyezkedtem el. Az autókat hosszú kocsisor követte a budapesti küldöttekkel. A menet élén katonazenekar haladt, majd a díszzászád katonái lépkedtek. Mintegy 150 tagú cigányzenekar Kassa város muzsikusaiból az egész útvonalon a Marseillaise-t és más forradalmi dalokat játszott.

Egész Kassa népe felsorakozott a hosszú útvonalon, amely a pályaudvartól a Fő téren lévő Schalkházig tartott. (...)

A Schalkház Kávéházban reggeli várt bennünket. Alig helyezkedtünk el a teremben, öröndetes hír érkezett. Böhm Vilmoshoz, aki közöttünk foglalt helyet, egymás után jöttek a futárok. Egy ilyen jelentés meghallgatása után a hadsereg-főparancsnok egy székre állott fel, és emelt hangon a következőket mondta: »Most kaptam jelentést, hogy a MÉMOSZ munkásszázalój az éjszaka folyamán elfoglalta Bártfát.« Dörgő taps fogadta a bejelentést.

Délelőtt 11 órakor megkezdődött az ünnepi nagygyűlés a Városháza előtti téren, melyet zsúfolásig megtöltött Kassa népe. (...)

Hatalmas tapsorkán tört ki, az emberek lelkesedése megforrósította a levegőt, amikor Kun Béla megjelent az erkélyen. Mosolyogva nézte a tömeget. Ilyen vidám, mosolygó arccal még sohasem láttam Kun Bélát... Arca csupa derű volt, amikor kezével csendre intette Kassa proletárjait, hogy szóhoz juthasson. (...)

Egy másik szemtanú, Vecsey Zoltán korabeli kassai író-újságíró ilyennek látta Kun Bélát a városháza közgyűléstermének erkélyén:

„(...) Most várakozásteljes csend, mindenki érezte, hogy következik a nagy attrakció. Kun Béla lépett Garbai helyébe, az erkélyen elhelyezkedett újságírók egyszerre közelebb nyomakodtak és a népbiztos igyekezett úgy elhelyezkedni az újságírók karéjában, hogy egyetlen szava se vesszen el. Két öklét a vasrácsra támasztotta, törzsével kidőlt a tömeg felé és a várakozásteljes csöndben megszólalt:

– Proletárok!

Nem volt ebben a hangban. semmi szín, semmi szónoki erő. Rekedtes, hétköznapi hang, amely nem tribünre termett, amely nem tudott gyűjtani, lelkesíteni, legfeljebb érvelni.

A megszólítás után hatásvadászó nagyobb szünet. Majd a jobb kar íves gestusra lendül:

– Ugye, hogy szép, – ugye, hogy jó ez a proletárdiktatúra?

Szónoki kérdés, amelyre nem szokás felelni, de a szónok lélegzetvételre mégis megáll és éljenzés formájában várja az elismerést, a helyeslést. (...)

A szónoklat szövegét Bihari Mihály gyorsíró jegyezte le. Az ő gyorsíró-sos jegyzete alapján fogalmazódott meg később a marxista párttörténeteszek által az alábbi szövegváltozat, amelyben az alábbi mondatok találhatók:

Kun Béla beszéde Kassa felszabadulási ünnepségén.

„Ugye, elvtársak, jó ez a proletárdiktatúra. Bár még bele se kóstoltatok, de meg fogjátok látni, milyen szép, milyen jó és milyen érthető ez a proletárdiktatúra... Ez egyszerű valami. Ezelőtt elnyomtak minket; a dolgozókat azért, hogy

jólétben éljen a kisebbség és örökre biztosítsa az elnyomást, a kizsákmányolást. Elnyomjuk őket, elnyomjuk a burzsoáziát, kisajátítjuk a kisajátítókat.

Nekiünk mindegy, hogy dolgozó proletártestvériünk minő nyelven beszél, nekiünk csak egy ellenségiünk van, a burzsoázia. Akármilyen nyelven beszél is. Mi... békeséggel, szeretettel fogjuk megvalósítani... a tanácsok nemzetközi köztársaságát. Ez a nemzetközi köztársaság a mi célunk, ezt éljenezzük forradalmi lelkesedéssel!”

Esztergomban négy személyt – Varga Dezső húsz év körüli földművest, Berniczey Aladár földművest, Izsák Jánost és Sliz Istvánt – ítélte halálra a forradalmi törvényszék, amelynek elnöke volt az ötvenkét éves Győri János, bírái a harminckilenc éves Janics Ferenc és Miklósi György harmincnégy éves hordár.

A vádbiztos Fessler Ármin harmincnégy éves pincér. A proletárdiktatúra megdöntésére tett kísérletben való részvétel miatt indítványozott halálbüntetést a vádlottakra. Vádbeszéde csak ennyi volt: „Szemet szemért, fogat fogért!” Izsák Jánosnak és Sliz Istvánnak megkegyelmezett az igazságügyi népbiztos, de a másik két fiatal elítéltet kivégezték.

Vöröstengerészek hajtották végre az ítéletet a városháza boltozatos kapualjában. Először Varga Dezsőt állították a puskacsövek elé. Berniczey Aladárnak végig kellett néznie, hogyan végeznek társával, hogyan teszik a koporsóba, s emelik rá a halottaskocsira; majd a halottról levett véres zsebkendővel kötötték be az ő szemét is, mielőtt agyonlőtték.

Kassáról visszaérkezve első dolga volt Kun Bélának átnézni a nevére jött üzeneteket, táviratokat. Ezek között volt a Szamuely különvonatáról küldött alábbi telegramm:

„Kun Béla népbiztos elvtársnak, Budapest.

A Sopron megyei ellenforradalmároktól szerzett zsákmány első részleteként a következőket indítottam útnak a közlekedési népbiztosság címére:

Nagycenk állomásról a 351. vonattal Szombathely – Székesfehérváron át Budapest-Ferencváros pályaudvarra 16 vagonban 4 tehén, 15 ökör, 45 növendékmárha, 4 bika, 15 disznó, 35 süldő, 2 malac, 15 darab baromfi.

Németlövő állomásról 24 vagonban ugyancsak Szombathelyen át tegnap este a következőket indítottam el: 25 tehén, 14 bika és 96 tinó, 5 ökör, 39 borjú, 166 darab sertés, 3 birka, és 3 vagon baromfi, körülbelül 4000 darab.

Fertőszentmiklós állomáson a mai nap folyamán feladatott 100 darab marha.

Iván községből holnap indul útra Sopronon át 100 marha, 60 malac, 3 mázsa zsír, 1 mázsa füstölthús, 400 szárnyas.

A szállítmányt saját kísérővel láttuk el; úgyszintén saját kísérőt adtunk egy 25 vagonos cukorszállítmánnyal, amelyik ma indul el Budapestre. Megérkezéseiről kérek értesítést.

Szamuely Tibor.”

Június 11. szerda

Szamuely Sopron megyében végrehajtott rémuralmi akcióiról országosan semmit nem hoztak nyilvánosságra, de a helyi sajtónak lehetetlenség volt hallgatnia. A megye egyetlen napilapja, a Soproni Vörös Újság e napi száma adott hírt pünkösdi hetének s pünkösdi hétfőjének eseményéről, publicisztika formájában. Ebből a publicisztikából valók az idézett mondatok.

„A múlt hét szerdáján nemcsak Sopronban, hanem a vármegyében is megbomlott az emberek józan esze. Titkos táviratok surrantak állomásról állomásra, ... ezeket a táviratokat kótyagos fejű vasutasok továbbították a falvakba, több helyen kidoboltatták a távirat szövegét és a fehér üzenet néhány óra alatt a vármegye sok községében, de még Csornán és Kapuvárott is felborította a rendet. A magyar nép elborult aggyal fegyverhez nyúlt. (...)

(...) Az ostoba nép mindenütt bebukott az alhíreknek. Fegyvert fogott, fegyverbe kényszerített más, nyomorult földművelő munkásokat is, a fehér ellenforradalom szerencsétlenjei elindultak Sopron elfoglalására...

(...)

Az ellenforradalmi nép súlyosan vétkezett, bűnéért bűnhődnie kellett. A grófi és bárói fővezérek, a főbujtatók, a nép évezredes nyúzói megszöktek, néhány lelketlen lázítót, a népet vágóhídra vivő becstelent mégis elfogtak, őket a rögtön ítélő forradalmi törvényszék halálra ítélte.”

Ugyanez a cikk adta hírül, hogy „Csorna városára másfél millió korona hadisarcot vetettek ki, állatállományának 10 %-át pedig be kell szolgáltatnia.”

A valóságban nem másfél, hanem kétmillió korona hadisarcot vetettek ki Csornára, kékpénzben. S az állatállomány tízszázalékos elrekvirálása csak a kollektív büntetés mennyiségét jelentette. Ezen felül szinte mindenkitől koboztak el pénzt és jószágot, akit bűnösnek mondott a Judt Ferenc felügyeletével működő alkalmi forradalmi törvényszék.

Így például a halálra ítélt, de szerencsés ájulással életben maradt Visi János csizmadiát tizenöt évi fegyházzal sújtották, ráadásul elvettek tőle 5.000 kék koronát, be kellett szolgáltatnia három darab szarvasmarhát és két sertést. Berger Lajost is tizenöt évi fegyházra ítélték, de nyomban szabadon is engedték, mert beszolgáltatott a vörös karhatalomnak tizenöt hízott ludat, 300 db tojást, 20 kg zsírt és 80 kg lisztet.

Szerdára véglegesítették a járás falvaira kirótt hadisarcot is. Mértéket szabó egységes elv nem létezett. A véletlen, a végrehajtók indulati hőfoka, a harag és a gyűlölet nagysága döntötte el, hol mennyit rekviráljanak. Természetesen a mértéket mindenütt felfelé kerekítették. Ezt illusztrálja az alábbi néhány eset:

Farádnak 50 szarvasmarhát kellett beszolgáltatnia kollektív büntetés-ként. S noha a kivégzett idős Németh Gyula házában úgyszólván semmi nem maradt, fiára, ifjú Németh Gyulára további természetbeni büntetést szabtak: nyolc sonkát, tíz pár kolbászt, két malacot, száz darab tojást, két mázsa kukoricát, harminc kilogramm szárazbabot volt köteles haladéktalanul előteremteni. A javaitól teljesen megfosztott Böjtös Sándort tizenöt évi fegyházra ítélték. A huszonöt év fegyházbüntetéssel sújtott Marton Pált két borjú, száz darab tojás, 170 kilogramm kukorica, 130 kilogramm búza leadására kötelezték.

Barbacson minden negyven lakos után tartoztak egy-egy darab szarvasmarhát beszolgáltatni, azonnali hatállyal.

Ezenfelül Vitéz Ferentől 28 darab szarvasmarhát, Simon Andrástól és Tóth Ferentől egyaránt 4-4 szarvasmarhát és 10.000-10.000 korona kékpénzt vettek el. Tóth János és Túri Pál két-két darab szarvasmarhával rövidült meg.

Rákapodányra egységesen 90 darab szarvasmarha, 48 darab sertés, 5000 db tojás, 150 ezer korona sarcot vetettek ki. Hanz Gáspár gazdálkodótól további négy darab szarvasmarhát koboztak el, mert az mondta a vörösöknek: „Megálljatok, lesz még másképpen is.”

Egyedről 25 darab szarvasmarhát, 48 darab sertést és 150 ezer korona kékpénzt vittek el.

Bősárkány lakosságát 50 darab szarvasmarha és 50 ezer korona beszo­l­gáltatására kötelezték. Ezen felül elhajtottak Slujter Antal községi bíró­tól 7 darab szarvasmarhát, Németh Gusztávtól három, Mészáros Al­fonztól két, Nagy Ferencről egy darab szarvasmarhát. Perepatits Zsig­mond vegyeskereskedőtől 50 ezer korona váltságdíjat követeltek, amiért vasútrongáló bűne ellenére Szamuely megkímélte az életét. Perepatits Zsigmond egy fillért sem volt hajlandó fizetni, abban bízva, hogy kom­munista hírlapíró fiára való tekintettel úgysem árthatnak neki. De letar­toztatták és a győri börtönbe szállították.

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök e napi följegyzése:

„Dinnyésen megállt a vonat, s azt mondták, tovább nem mennek; az utasok ennivalót kerestek a falucskában, egy gazda egy sonkát 1300 K-ért adott el. Modly kúriai bíró beszélte. Velinszky László, az idevaló tanító, a hatalmi hóbor­toknak egyik érdekes produkálója, Kunfi rendeletével szemben a vallásoktatást nem engedélyezi az iskolában. Van neki a hóbortos szerepléséért 30.000 K. fi­ze­tése; nekem pedig még adós!”

„KÖZLEMÉNY

A budapesti központi forradalmi Munkás- és Katonatanács városgazdasá­gi ügyosztálya közbírré teszi, hogy a közös élelmiszerjegy június 11-től június 20-ig esedékes (29. számú) burgonyaszelvényére egy kilogramm burgonyát kell kiszolgáltatni.”

„FELSZÓLÍTÁS

A közellátási népbiztosság II/e osztály beszerzési csoportja felszólítja mind­azon nyomozó elvtársakat, akik cipőt vásároltak, tekintve ennek jogosulatlan­ságát, azt haladéktalanul szolgáltatassák vissza. Ellenkező esetben kénytelenek leszünk az illetők ellen kettős ellátás címén a bűnügyi vizsgálatot megindítani.

A beszerzési csoport intéző bizottsága.”

A Népszava e napi hírrovatából:

„Kardos Lajos, aki a budapesti II. ár­kász pótszázadnál, mint a toborzás ve­zetője működik, nem azonos azzal a Kardos Lajossal, kit a III-ik hadtest for­radalmi törvényszéke gyilkosság bűntette miatt életfogytiglani fegyházra ítelt.”

Az antant bécsi meghatalmazottjai útján arra kötelezte a bécsi szociál­demokrata kormányt, hogy haladéktalanul rendeltesse vissza Budapestre Fenyő Andort és Bolgár Eleket, a tanácskormány két követét. Indoklás szerint Fenyő és Bolgár gátlástalanul visszaélve a diplomáciai védettséggel, megengedhetetlen erőszakossággal, teljesen leplezetlenül avatkoznak bele Ausztria belső politikai életébe.

Kun Béla kénytelen volt hazarendelni két igen közeli bizalmasát. He­lyettük Bécsbe küldte nem kevésbé közeli bizalmasát, Czóbel Ernőt, aki e napon adta át megbízólevelét Otto Bauer osztrák külügyi államtitkárnak.

Június 12. csütörtök

A Soproni Vörös Újság közleménye:

„Szamuely és Kellner elvtársak elutaztak Sopronból. Szamuely Tibor had­ügyi népbiztos, aki a legutóbbi napokban Sopronban és a megye ellenforradalmi fészkeiben, mint a rögtönítélő bíróság elnöke, ítélkezett az eddig elfogott főbűn­ösök fölött, tegnap este különvonaton Kellner Sándor kormányzótanácsi biztossal együtt Budapestre utazott.”

Prohászka Ottokár megjegyzése e napi dátummal:

„Szamuely... kölyök különvonaton, szalonkocsiban, étkezővel és egy-két kocsi­val utazik. Perverz, elfajult eszelősök.”

Szamuely Tibor és Kellner Sándor azért sietett különvonaton Budapestre, hogy részt vegyenek a délelőtti tíz órakor kezdődő pártkongresszuson. A Magyarországi Szocialista Párt, amely a tanácsköztársaság kikiáltásakor a kommunisták és a szociáldemokraták egyesülésével létesült, alig volt működőképes. Sehogy nem fértek össze a szociáldemokraták a kommunistákkal. Mind az egyik, mind a másik fél abban reménykedett, hogy az Országház képviselői üléstermébe összehívott kongresszus az ő felülkerekedését fogja biztosítani.

Harsány külsőségekkel hangsúlyozták a nem létező belső egységet. Vörös drapériával vonták be az egész üléstermet. A magyar állam felségjelét, a két angyal által tartott országcímert és a szent koronát hatalmas, munkást ábrázoló képpel takarták el. A munkások frígiai sapkát viselt és a szíve helyén ötágú csillag vöröslött.

A küldöttek nem közvetlen választással, hanem a helyi szakszervezetek és pártvezetőségek megbízásából jutottak el a kongresszusra. Négy száz vidéki számára biztosítottak szobát az Exelsior és a Bristol Szállóban, de a kongresszuson összesen csak háromszázhuszonnégyen jelentek meg.

Elnökként Garbai Sándor mondott megnyitó beszédet, egyebek között kijelentve:

„Ebben a teremben 1918. november 3-án a történelmi Magyarország múlt ki. Ebben a teremben folytatta az osztályműködését, ha működésnek lehet nevezni azt, hogy ebben az országban, amely a faji és osztályelnyomást képviseli, minden akarat és igazság süket fülekre talált azoknál, akik itt egy elnyomó osztály politikájára mindent felhasználtak. Meg kell állapítani a történelem számára, hogy a forradalom a szakszervezetekből indult ki. Megállapíthatjuk a történelem számára, hogy a szociáldemokraták minden külső kényszer nélkül mondtak le a demokráciáról és hogy a proletárdiktatúra útján állapítjuk meg az ország boldogulását. Be kell látnunk, hogy csak egységes fronton szállhatunk szembe az ország burzsoáziájával. Ha végigtekintünk ennek az országnak volt uralkodó osztályain, azt üzenhetjük nekik, hogy sokkal kegyetlenebbek voltak, mint mi vagyunk. Övük volt minden gyár, föld és szemrebbenés nélkül küldték ki a munkásokat Amerikába. (...)”

* * *

Kun Béla a Moszkvából kapott utasításokhoz szorosan igazodva, három döntést akart kierőszakolni a kongresszuson. Mindenekelőtt: csatlakozást

a III. Internacionáléhoz, mert a moszkvai bolsevik vezetők csak így kaphattak szervezeti jogot arra, hogy közvetlenül és legálisan irányítsák a magyar pártot.

Másodszor meg kellett változtatni a párt nevét, hogy a „kommunista” kifejezés eleve súlytalanná tegye a volt szociáldemokraták jelentőségét, mind a szervezeti életben, mind a vezetésben. Harmadszor: még keményebben alkalmazni a diktatúra módszereit, mert *„Minden ingadozás azt jelenti, hogy a diktatúra tekintélyét csökkentjük, az pedig a proletariátusra nézve felesleges vérvesztést jelent.”*

A Kun Bélánál politikailag sokkal képzetebb szociáldemokrata vezetők tökéletesen tisztában voltak a Moszkvából jött kommunisták céljaival. Szövetkezésük negatív indítékai hajszállra egyeztek: lerombolni, megsemmisíteni mindent a társadalomban, ami nemzeti ambícióból jött létre, ami nemzeti akaratot fejezett ki, ami a nemzeti szerveződés gazdasági, kulturális, politikai, történelmi feltételeit jelentette. Elvileg tisztázott volt szövetkezésük jövőre vonatkozó indoka is: megteremteni egy nemzetek fölötti materialista-ateista gazdasági-társadalmi világrendet. E stratégiai egyezés ellenére kibékíthetlenné vált a kommunisták és a szociáldemokraták közötti ellentét, mert az utóbbiak napról napra jobban rettegetek attól, hogy maguk is áldozatai lesznek a vörösterornak, hiszen ekkorra már szinte teljesen kiirtották Lenin bolsevikjei az orosz szociáldemokratákat. Ezért fajult a kongresszuson ádáz veszekedéssé a párt elnevezése körüli vita. A szociáldemokraták mindenképpen el akarták kerülni a „kommunista” kifejezést, mert úgy vélték, hogy ennek a szónak a hivatalossá tételével önmagukat ejtik csapdába, saját határozatukkal nyitnak még szabadabb utat a vörösterornak. Bent az ülésteremben Kunfi Zsigmond még szőrmentén fogalmazott, mondván, hogy *„a diktatúrának legyen átmeneti programja, amely az eddigi rendszabályoknak minden lényeges részben való fönntartása mellett mértékletesebb, a viszonyokkal jobban számoló, az ellenforradalom fejlődését okos rendszabályokkal és nem terrorisztikus eszközökkel való megakadályozó politikával dolgozik.”*

Szemben a fenti óvatosság szülte nyakatekertséggel, a kulisszák mögött durvaságig fajuló veszekedésekre ragadtatták magukat a *„sem veled, sem nélküled”* helyzetébe került kommunista és szociáldemokrata vezetők.

Böhm Vilmos jegyezte fel, hogy amikor a kommunisták vereséget szenvedtek a kongresszus vezetőségválasztó szavazásán, Kun Béla *„síró-*

görcsökben vonaglott, és annyira elragadtatta magát, hogy Kunfit azzal fenyegette meg, hogy el fogja tétetni láb alól. (...)

Már-már tettelességre került a dolog. Nem akartam többé párnázott, zárt ajtók mögött folyó diplomáciai tárgyalásokat folytatni. Az volt az álláspontom, hogy az egész ügy – Kun fenyegetésével együtt – ... a kongresszus elé tartozik. Kirohantam a teremből, hogy a kongresszus elé terjesszem az egész ügyet. Landler, Bajáki és mások elfogtak, erőszakkal visszavittek az értekezlet termébe, kérleltek, ... ne vigyük a nyilvánosság elé az ügyet, mert ebből testvérháború... következik.”

Részlet Szamuely pártkongresszusi felszólalásából:

„...Ugyanazok az elvtársak, akik Budapesten... humanizmust hirdetnek, nem is tudják, hogy az ő... humanista hitvallásuknak a torzképe miként tükröződik vissza a vidék naiv lelkeiben... Ugyanakkor, amikor az elvtársak a proletárdiktatúrának enyhébb alkalmazásáról beszélnek Budapesten, akkor Sopron és Vas megyében az ellenforradalom a proletárdiktatúra enyhébb alkalmazása mellett foglal állást olyanformán, hogy a kommunistákat agyon kell ütni: éljenek a szociáldemokraták! Ma érkeztem meg a dunántúli ellenforradalom frontjáról, és így... bizonyíthatom, mit vált ki a tömegből a vidék óhaja, hogy a proletárdiktatúra elvét enyhébben alkalmazzuk Magyarországon. Csornán, ahol fegyveres lázadásra fajult egyes elvtársaknak ez a jámbor óhajta, az ellenforradalmi bizottság fölhívásában már ekként beszél: »A csornai járás lakossága nem hajlandó tovább tűrni a kommunista bandák garázdálkodását, azt a rémuralmat, amelyet az emberi jogok és a szabadság ürügye alatt folytatott, és amelyben hazug jelszavak alatt minden szabadságot elfojtani igyekezett, a valódi népuralom helyébe mindenféle munkakerülő, csirkefogó népség uralmát ültette, és az országot a teljes gazdasági csőd szélére juttatta.«

Természetesen levonja a konzekvenciákat is. Azt mondja: »A szociális szakszervezetek és a szociáldemokrata pártszervezetek fennállása biztosítandó. Azok ellen semmi kifogásunk nincs.«

Az Egri Vörös Újság e napi számából:

„PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY

Eger város közigazgatási szakosztálya pályázatot hirdet nyolc utcaseprői állásra.

Havi javadalmazás: 600 K. Napi munkaidő: 8 óra; amely a városi szakigazgatási osztály megállapítása és ellenőrzése mellett töltendő el.

A pályázatban csupán teljesen vagyontalan és munkanélküli egyének vehetnek részt.

Városi önigazgatási szakosztály.”

Panaszlevél a Népszava e napi számában:

„Az utóbbi időben (mióta a proletárság a színház) az Operában a műsorváltozások, sőt műsorcsereberék valósággal napirenden vannak. Néhány elkényeztetett művész és művésznő feltűnő sokat betegszik meg – hirtelen. Íme egy eset a tegnapi, szerdai napról: előadásra ki volt tűzve Othello, de Rózsa művész úr beteget jelent és már kedden megállapítják a változást: a Bohémélet kerül színre. Még szerdán a reggeli pénztár is így tudja. De mit tesznek a címszereplők: Környei és Sándor Erzsébet? Beteget jelentenek, tehát nem a Bohémélet, hanem három darab egyfelvonásos kerül színre. A proletárközönség – amely csak a helyszínen értesül a dologról, – packázást és szabotázst látva ebben az eljárásban, dühösen tüntetett, pisszegett és lármázott. A közönség soraiból hangosan is kifejezésre juttatták azt a gyanút, hogy némely férfi és nőprimadonnának talán derogál proliknak nyújtani egy kis – amúgyis sokáig nélkülözött – jóra való műélvezetet. Kérniünk kell a közoktatási népbiztosságot, legyen szíves megvizsgálni a feltűnő sok műsorváltozás igazi okát. (Aláírás)”

A Somogyi Munkás e napi száma közölte:

„A mosdósi volt iskolaszék tagjai siettek megragadni a legelső alkalmat, hogy bárgyúságukat a nyilvánosság előtt bemutassák. A forradalmi kormányzótanács elrendelte, hogy az iskolákból el kell távolítani a vallási jelvényeket. Maguk az iskolák pedig a tanácsköztársaság tulajdonába kerültek. A feszületet el is távolították annak idején a mosdósi iskolából. Az elmúlt héten került sor az iskolának átvételére. Ez az aktus azonban nem ment simán, mert a mosdósi árnyékiskolaszék tagjai azt hitték, hogy a proletárdiktatúra csak papírra nyomott betű, aminek nincs, aki érvényt szerezzen. Még a keresztet is vissza akarták tenni az iskolába. De nem sikerült nekik, mert a proletárdiktatúra úgy rákoppintott a körmeikre, hogy nem felejtik el egyhamar.”

A Nyíregyházáról Győrbe menekült Szamuely Lajos és családja nem maradhatott tovább az Andrássy út 55. számú házban lévő lakásban, mert kilétük köztudomásúvá vált a győriek előtt.

Követve a fővárosi példát, számos vidéki városban a legkényelmesebb szállodát tették meg szovjetházzá, amelyben laktak és hivatalt tartottak a helyi vörös vezetők erős karhatalmi védelemmel. Győrről a Hotel Royalban rendezkedett be Rákos Ferenc, a Lajta–Ipoly-vonal teljhatalmú politikai biztosa. Amikor visszatért a budapesti Hungáriába, Erdélyi Ernő lett Győrött a tanácskormány első számú embere. Ő intézkedett, hogy költöztessék át a Royalba Szamuely Lajost és családját; mert attól tartott Erdélyi Ernő, hogy Szamuely Tibor Sopron megyei rémítélkezései miatt bosszút állhatnak a népbiztos rokonságán, noha ezt a feltevést semmiféle jel nem igazolta.

* * *

Kun Béla idegállapotát nemcsak az Országházban zajló pártkongresszus számára kedvezőtlen fordulatai tették próbára, hanem az ausztriai fejlemények is. Magyarország akkori sorsában is rendkívül fontos szerepet játszott az a tény, hogy Kun Béla Moszkvából kapott megbízatása Budapestre és Bécsre egyaránt érvényes volt. E titkos, eddig adatokkal nem bizonyítható megbízatás szerint ki kellett volna terjeszteni Ausztriára a Magyarországon hatalomra jutott vörös diktatúrát.

Látszólag minden figyelmét és energiáját a pártkongresszusra fordította Kun Béla, valójában állandó, percre kész összeköttetést tartott fenn Béccsel ezen a fontos napon. A vörös hatalomátvétel előkészítésével a földalatti munkában igen tapasztalt emberét, Bettelheim Ernőt bízta meg – ugyanazt a moszkovita köréhez tartozó személyt, aki már a magyarországi tanácsköztársaság létrehozásában is elsőrendű szerepet játszott.

Kun Béla részletes utasításai alapján május óta azon munkálkodott Bettelheim Ernő, hogy június 15-én kirobbantsák Bécsben a fegyveres felkelést. Ugyanis ezen a napon kellett felosztatnia Ausztria kormányának az antant utasítására a Volkswehrt, azaz a népőrséget. Kun Béla arra alapozta számítását, hogy a forradalmi baloldal befolyása alatt álló, kommunisták vezette Volkswehr nem engedi magát leszerelni, fegyveréhez ragaszkodva ellene szegül az antant akaratának és a lobbánékony tömeghangulatban el lehet ragadni a hatalmat az ausztromarxista szociáldemokratáktól.

Az osztrák kommunista pártvezetés nem bízott a tervezett hatalomátvételi kísérlet sikerében. Közvetett bizonyíték Kun Béla Moszkvától kapott messzemenő felhatalmazására, hogy belátása szerint intézkedhetett az osztrák kommunista párt létfontosságú ügyeiben. Nem vitatkozott a pártvezetőséggel, hanem egyszerűen leváltotta. Döntését Bettelheim Ernő hajtotta végre a III. Internacionálé nevében. És maradt az eredeti terv: ki kell robbantani a fegyveres felkelést június 15-én.

Ám 12-én igen kellemetlen hír érkezett Bettelheimtől Kun Bélához. Elállt dátumhoz kötött követelésétől az antant. Mivel az osztrák kormány értesült a kommunista készülődésről, valósággal esdekelt a győztes hatalmak bécsi megbízottainál, hogy ne kelljen leszerelni június 15-én a Volkswehrt. A haladékokat megkapták.

Kun Béla ennek ellenére utasította Bettelheim Ernőt, hogy minden körülmények között meg kell kísérelni a bécsi fegyveres felkelés kirobbantását.

* * *

Ágoston Péter népbiztos, Kun Béla külügyi helyettese írta naplójába:

„Június 12.

(...) A csehek barbár módon jártak el több helyen a kezükbe került magyar emberekkel. Hat fényképfelvétel van a kezem közt, amely mutatja, hogy embereinket megnyúzták, összevissza szurkálták, arcukat felpéckelték stb. S ezt teszik akkor, amikor Pesten még százával vannak cseh alattvalók, akik éppen holnap akarnak elutazni.”

Június 13. péntek

Közlemény a Győri Hírlap e napi számában:

„Naponta több győri lakos kérdést intéz hozzám, hogy mi van komáromi városi hozzátartozóival. Tudomásomra jutott, hogy ezen kérdezősködések a sötétben bujkáló, alias, rémhírterjesztéssel foglalkozó ellenforradalmi csirkefogók munkájának köszönhetőek. Teljes megnyugtatóra közlöm, hogy Komáromi városban egyetlen embernek sem történt baja, sem vagyonban, sem személyben

veszteség nincs. Kérném a hiábavaló kérdezősködések elkerülése céljából ezen táviratomat közölni.

Krammer Sándor
a komáromi védőszakasz
politikai megbízottja.”

* * *

A pártkongresszus második napján el kellett dönteni, mi legyen a párt neve. Szamuely, akitől legjobban félték a szociáldemokraták, csökönyösen harcolt Moszkva kívánságának megfelelően a kommunista elnevezésért. Felszólalásának erre vonatkozó része:

„(...) Van szerencsém bemutatni a III. Kommunista Internacionálé hivatalos lapját, amelynek címe is: Kommunista Internacionálé. Ebben benne van a kommunista internacionálé végzése arra vonatkozólag, hogy a magyarországi egyesült szociáldemokraták és kommunisták pártját hogyan kell elnevezni. Nagyon rövid, ha megengedik, föl fogom olvasni a vonatkozó passzust: A Kommunista Internacionálé végrehajtó bizottsága véglegesen megalapozza az önök kommunista pártját, annak határozottan körvonalazott kommunista programot adjanak. És megállapítja, hogy a párt köteles magát kommunista pártnak nevezni.”

A szociáldemokraták lehurrogták Szamuelyt, akinek sietve védelmére kelt Rudas László, a Vörös Újság főszerkesztője:

„Fölvilágosításul csak annyit mondok, hogy ezt a határozatot, amelyet Szamuely elvtárs fölolvast, én, mint a III. nemzetközi iroda végrehajtó bizottságának tagja, Moszkvából magammal hoztam. Az ukránok azonban pörére vetkőztettek és elvették a ruhámmal a nemzetközi irodának ezt a határozatát is. Ezennel bizonyítom, hogy az iroda azon gyűlésén, amelyen én, mint végrehajtó bizottsági tag jelen voltam, ezt a határozatot meghozta.”

Végül a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja elnevezésben állapodtak meg. A kongresszus egésze Kun Bélának erőszakossága révén a szociáldemokraták politikai vereségével végződött. Utóbbiaknak azonban mégis sikerült kibuktatniok Szamuelyt a pártvezetőségéből.

* * *

Ágoston Péter népbiztos naplójából:

„Június 13.

A pártkongresszus véget ért. Megvan a pártprogram. Megválasztották a pártvezetőséget. A hivatalos lista a titkos szavazáskor megbukott, illetve kibuktak belőle Kun emberei s Bokányi. A szakszervezeti emberek kerültek be. Három kommunista lett volna Kunnal együtt a pártvezetőségben. Erre hosszas tanácskozás volt a párt régi vezetőségében, amely aztán Böhm Vilmossal azt javasoltatta a kongresszusnak, hogy formai okból, mert a szavazólapok különböző nagyságúak voltak, s azért is, mert a hadsereg itthon egységet vár s a lista kompromisszum eredménye: semmisítse meg a választást és jelentse ki a hivatalos listát megválasztottnak.

Ez a legnagyobb esemény. S az esemény hátterében egy kis antiszemitizmus van, mert a szakszervezeti emberek antiszemiták.”

* * *

Kun Bélának afölötti örömét, hogy a pártkongresszuson sikerült ráerőszakolni a szociáldemokratákra a moszkovita szélsőségesek akaratát, alaposan megkeserítette Clemenceau távirata. A távirat, amely este 11 órakor érkezett Párizsból, a bécsi rossz hír után a második nagy külpolitikai pofon volt ezen a napon. És hasonlíthatatlanul nagyobb az előbbinél.

Clemenceau azt követelte Kun Bélától, hogy haladéktalanul szüntessék be a Vörös Hadsereg felvidéki előnyomulását és vonják vissza a csapatokat a demarkációs vonal mögé. Viszonzásként a románok is hátravonulnak a Tiszától a keleti alföldön húzódó demarkációs vonalra. Clemenceau nyomós érvként arra hivatkozott, hogy a békekonferencia most kívánja tárgyalni Magyarország ügyét és előnyösen ítélnék meg, ha a budapesti vezetés jóhiszeműséget mutatna a vérontás megszüntetésével a csehszlovák fronton.

Azt is ki lehetett olvasni a távirat szövegéből, hogy Magyarország ügyének tárgyalására esetleg meghívják Párizsba a tanácskormány képviselőit. Kun Bélát felvillanyozta ez a lehetőség, mert már-már fullasztó volt az a diplomáciai vesztegzár, amely elszigetelte a magyarországi vörös diktatúrát a külvilágtól.

Június 14. szombat

A közoktatásügyi népbiztosság közleménye:

„Az új kor szellemének megfelelően kell tanítani az iskolákban is. Ez vezette a közoktatásügyi népbiztosságot, midőn elrendelte, hogy az elemi- és középiskolák részére új olvasó-, illetőleg történeti könyveket készíttet. A régi, sok ferdeséget, sőt szándékos butaságot is tartalmazó könyveket be kell szedni a tanulóktól, kik ezek helyett a mai kor szellemének megfelelő új tankönyveket fognak kapni.”

* * *

Szamuely Tiborné Szilágyi Jolán sorai:

„Tibor júniusban, egyik útjáról visszajövet, hatalmas bőrönddel állított be. Megölelt, megcsókolt:

– Hoztam valamit, de nem játéknak. Készíts róluk pontos leltárt és vidd el a Nemzeti Bankba, helyezd el a páncélszekrénybe. Nekem nincs időm, dolgom van.

Elmondta, hogy a Lenin-fiúk kinyomozták néhány elhagyott grófi kastélyban az eldugott ékszerek rejtekhelyét.

Kinyitottam a bőröndöt. A szemem káprázni kezdett. Ennyi drágaságot még életemben nem láttam! Címeres arany cigarettatárcák tucatjával, arany dobozok, serlegek, hosszú, vastag aranyláncok, ezüstitányérok, arany- és platinaórák. Régifajta kulcsos órák, fekete vagy kék zománccal, berakott briliánsokkal. Karórák, karperecek ékkövekkel: topáz, smaragd, ametiszt, gyémánt, opál. Igazgyöngy-füzérek, fülbevalók, diadémok, ékköves gyűrűk. Még lóékszerek, kardok és török is voltak drágakövekkel kirakva.

Láttam: Tibor a szeme sarkából figyel. Hozzá szaladtam:

– Nem szédülök el, ne félj! Mindjárt elkezdem a munkát, de engedd meg, hogy párat felpróbáljak...

Tibor megölelt:

– Lesz itt munka elég, nekem mennem kell! – és elment.

– Elment! Pedig aznap születésnapom volt.

Félóra múlva pedig visszatért, hóna alatt egy nagy doboz csokoládé bonbonnal:

– A születésnapodra – mondta és megcsókolt. – De most már tényleg itthagylak, be kell mennem Kun Bélához – addig csak szórakozz.

Nekifogtam a lajstromozásnak. Előbb fajtájuk, nagyságuk, hozzávetőleges értékük szerint osztályoztam a kincseket. Az érdekesebb darabokat felpróbáltam a tükrök előtt. Gyönyörűek voltak – és egyszerre meggyűlöltem őket. Eszembe jutott, hány és hány embernek kellett látástól vakulásig robotolnia, hogy az uraság, a gróf, a bankár egy-egy ilyen gyönyörűséget aggathasson a feleségére vagy a szeretőjére. Csináltam a leltárt és többet nem próbáltam.”

* * *

Rögtön a pártkongresszus után összeült a tanácsok országos gyűlése, hogy – legalább a forma kedvéért – államjogilag is jóváhagyassa eddigi működését a forradalmi kormányzótanács és felhatalmazást nyerjen további működéséhez. Minden ötvenezer dolgozót egy-egy küldött képviselt a Városi Színházba összehívott tanácskozáson.

Az új pártvezetőség tagjai, a népbiztosok és más exponált beosztású vezetők hivatalból vettek részt a tanácsok országos gyűlésén. Ott volt természetesen Szamuely Tibor is.

* * *

A napilapokhoz központilag kiadott tudósítást juttattak el, amely így kezdődött:

„Budapest, június 14.

Ezeréves alkotmányt temetnek önök ma a sírba, egy alkotmányt, melynek ezeréves fejlődése nem hozott mást, csak a törpe kisebbség brutális uralmát.

Bokányi Dezső meleg hangján úgy hömpölyögtek végig ezek a szavak a városi színház amfiteátrumán, mint az igazságot tevő sors kinyilatkoztatása. A temetés és újjászületés nagyszerű ünnepe zajlott le ma a színházban: a tanácsok első országos kongresszusának megnyitó ülésén. A temetés egyszerű volt és rövid. A mázsás kő, melyet elhelyeztek az elnyomás és kizsákmányolás sírján, nem mozdul többé. (...)”

* * *

Bécsújhelyen (Wiener Neustadt) megtartották a másnapra tervezett bécsi kommunista fegyveres felkelés főpróbáját. Kun Béla utasításai alapján mindent elkövetett Bettelheim Ernő, hogy a bécsújhelyi vörös győzelem nagy lélektani előnyével induljanak rohamra az osztrák főváros birtoklásáért. Ahogy Bettelheim Kun Bélának engedelmeskedett, úgy Bettelheim akarata szerint vitte utcára az embereket Franz Koritschoner osztrák kommunista vezér. De Franz Koritschoner hiába tüzelte elszánt, végső harcra a résztvevőket, lázadásukat könnyűszerrel letörte a kormány karhatalma.

A bécsújhelyi zendülés felszámolásával egy időben Bécsben tömegesen vették őrizetbe mindazokat a kommunistákat, akikről az osztrák rendőrség nyilvántartása alapján feltételezték, hogy szerepet játszhatnak a következő napi esetleges hatalomátvételi kísérletben.

* * *

Ipolyságról, Hont vármegye székhelyéről küldték Kun Bélának e napon az alábbi táviratot:

„Túszként a csehek a következőket vitték el: Vadas Rezsőt, Harkányi Ivánt, Zsigárdi Aladárt, dr. Apjary Bélát, Hirsch Lipótot, Lukács Jánost, Székely Bélát, Blahó Istvánt, Budolják elvtársat és nővérét, Laczkovszky Istvánt és Várady csendőr őrmestert. Biztos tudomásom van arról, hogy Zólyomban tizenöt személyt, közöttük két nőt és egy tizenöt éves gyermeket akasztottak föl.

*Nagy Lajos
Hont megye
kormányzótanácsi biztosa.”*

Június 15. vasárnap

Kétszáz százalékkal emelte a menetjegyek árát és a szállítási díjszabást a Déli Vaspálya Társaság. Egyúttal megszüntették az összes kedvezményt. Az intézkedést az üzemviteli költségek példátlan méretű növekedésével indokolták.

* * *

Tudósítás a Népszava e napi számában:

„A cseh imperializmus elnyomása alól fölszabadult kassai munkásság tanújelét kívánván adni a budapesti proletariátussal való testvéri együttérzésének, nagyobb mennyiségű élelmiszert ajánlott föl. A kassai munkástanács minapi ülésén elhatározta, hogy a budapesti munkásságnak 18 vagon savanyított káposztát, 3 vagon szárított sárgarépat, 2 vagon szárított hagymát, fél vagon szárított almát, 1,5 vagon burgonyalisztet, 30 vagon Franck-kávét, 4 vagon sót, 30 vagon tűzifát, 64 mázsa sózott túrót, 13 mázsa szárított spenótot, 3 mázsa szárított gombát, 19,5 mázsa sózott szalonnát, 80 kiló juhsajtot, 728 darab sózott sonkát, 113 darab füstölthúst (körülbelül 10 mázsa) és 228 darab élő sertést küld. Ezeket az élelmiszereket a hadsereg-főparancsnokság élelmezési anyaggyűjtő bizottsága szállítja Budapestre és gondoskodik arról is, hogy a felvidéki túrógyárak a jövőben rendszeresen szállítsanak Budapestre.”

* * *

Riport a Soproni Vörös Újság e napi számában:

„(...) A safek és zárt letétek kinyitását Sopronban egy hattagú bizottság végzi, amelynek tagjai... ez idáig több mint harmincmillió korona értékű értéktárgyakat vettek ki, amelyeket a tanácsköztársaság rendeleteiben megjelölt helyekre fognak szállítani.

(...)

Legértékesebbek Széchenyi István relikviái voltak, amelyeket két hatalmas ládában zárt letétként helyeztek el. A nagyobbik láda bámulatos ötvösmunkákat tartalmaz, remek angol műtárgyakat, masszív arany és ezüst serlegeket és egyéb nyereségtárgyakat. A kisebb ládában értékes ezüst evőeszközök és egyéb ezüstműtárgyak vannak. A két láda pusztán nemesfém-értéke több százezer koronára tehető, műértéke pedig óriási.

A Széchenyi relikviákat a polgári bíróság zár alá helyezte, mert a család fiánya kihalt és nem volt megállapítva, hogy a hitbizományt ki örökölje.

Ezután ezek a műkincsek a dolgozók művelődését fogják szolgálni.”

A Soproni Vörös Újság fenti riportja valószínűsíti, hogy a Szamuelyné Szilágyi Jolán által leírt kincsek vagy részben, vagy egészben a soproni bankok széfjeiből, páncélszobáiból kerültek Szamuely különvonatára.

* * *

Tudósítás a budapesti Vörös Újság e napi számában:

„A forradalmi katonai törvényszék vörösörök elleni ügyekben a következő ítéleteket hozta: Sefcsik Bélát és Knaller Ernőt együttesen elkövetett fosztogatásért és súlyos testi sértésért halálra, Keller Istvánt kétszeri lopásért és szesztilalom kihágásért 8 évi fegyházra, Tóth Elemért hatalommal való visszaélésért 6 évi fegyházra, Sterner Károlyt ugyanezért 4 évi fegyházra, Dunkel Lászlót csalás miatt 3 évi fegyházra, Ladányi Aladárt ékszer- és pénz elsajátításért 6 évi fegyházra, Junger Gyulát ugyanezért 5 évi fegyházra, Werner Imrét erőszakoskodásért és életveszélyes fenyegetésért 2 évi börtönre ítélte.”

* * *

Lapjelentés szerint:

„Vasárnap Sümegen népgyűlés volt, amelyen a párt központi kiküldöttje beszélt. A hallgatók közül többen ellenforradalmi megjegyzéssel illették a szónokot, ami kisebb zendülésre vezetett. A sümegi direktórium telefonon rögtön segítséget kért Tapolcáról, ahonnan különvonattal 24 vörösőr utazott át Sümegre. Székely hírlapíró elvtárs, a különítmény parancsnoka az ellenforradalom vezetőit – szám szerint tizenkettőt – letartóztatta, ami által sikerült gyökerében megakadályozni az ellenforradalmi kísérletet. A letartóztatott ellenforradalmárokat Zalaegerszegre kísérték, ahol a vizsgálat lefolytatása után a forradalmi törvényszék fog ítélni.”

* * *

Ágoston Péter népbiztos naplójából:

„Június 15.

Tegnap nagyszabású ünnepség keretében megnyitottuk a tanácsok országos kongresszusát. Csupa városi elem közt csak 8-10 falusi volt, akiket a mai ülésen már nem láttunk, mert apprehendáltak állítólag azért, mert az operai előadásra csak a harmadik előadásra kaptak jegyet. Jellemző a párttitkárságra, hogy akkor, amikor nekem tizedmagammal adnak egy páholyban helyet, akkor a kongresszus tagjai részére a harmadik emeleten adnak helyet, viszont persze egész tömege az embereknek volt ott, akinek kevés köze volt a tanácskongresszushoz.”

* * *

Sem a bécsújhelyi kísérlet kudarca, sem az osztrák főváros kommunistáinak tömeges letartóztatása nem térítette el Kun Bélát a bécsi fegyveres hatalomátvétel tervétől. Megbízottjának, Bettelheim Ernőnek parancsszerű követelésére mozgósították a szabadlábbon maradt vörös vezetők a legelszántabb munkásokat. Ezrek és ezrek vonultak a bécsi rendőrfőkapitányság fogdái felé, hogy kiszabadítsák az őrizetben lévő kommunistákat.

Ez a megmozdulás lett volna a fegyveres felkelés, a vörös hatalomátvétel nyitánya. De éppen az a Volkswehr, amelynek a felosztatása körüli huzavona szolgált ürügyül Kun tervéhez, a tömegbe lőtt. A tüntetés szétverése után húsz halott és nyolcvan sebesült maradt az utca követén.

Június 16. hétfő

RENDELET

Azon rendeletemmel, hogy az utcán való csoportosulást és tömeges sétálást megengedtem, sok visszaélés történt. Ezért a mai naptól kezdődőleg a további intézkedésig az utcai csoportosulásokat és a tömeges sétálást megtiltom.

Eger, 1919. június 16.

Jackworth Ede
kormányzótanácsai biztos.”

* * *

Ágoston Péter népbiztos naplójából:

„Június 16.

(...)

A nagy ügyek mellett a kormányzótanácsot a pesti helyi iskolaiügyek foglalkoztatják, mert a gyermekek nemi felvilágosítása kapcsán sok ostobaságot beszélnek nekik a tanítónők.”

* * *

A napilapok számára központilag kiadott tudósításból:

„Budapest, június 16.

A szovjet kongresszus ülésének színhelyét ma áttették a volt képviselőházba. Ismét látjuk a díszes termet, oly sok végzet és elhatározás színhelyét, a padsorokat és az órát az elnöki emelvény felett, amely oly példátlan lassúsággal mutatta az időt, hogy állandóan több száz esztendővel el volt maradva. Minden a helyén van és a változás, melyen az egész épület átment, mégis kápráztató és egész nagyságában és egész mélységében alig átfogható. Ragyogó napfényben a proletárok hosszú sorai vonulnak a kongresszusi épület felé, proletárok, akiknek előbb oly kevés közülük volt ide, mert innen még nevüknek említése is el volt tiltva.

A karzatok korábbi ledér közönsége: a főrangú hölgyek, gavalérjaik társaságában nincsenek itt, de tömött sorokban foglalja el a karzatokat a főváros munkássága: férfiak és lelkes proletárasszonyokkal. (...)

Bent az ülésteremben van némi változás a díszítésben. A falakról lekerültek a hazug történetírás illusztrációi, és helyükre olyan festmények léptek, melyek a munka győzelmét allegorizálják. (...)

* * *

Marx Károly emlékének szentelt márványtáblát lepleztek le a róla elnevezett laktanyában parádés katonaiünnep keretében. Szántó Béla hadügyi népbiztos volt a fő szónok. Fogadta a zenészóra előtte elvonuló századok díszelgését. Élvonalbeli színészek adtak matinéműsort, és ünnepi ebédet kapott az egész alakulat.

A Marx-relieffel díszített nagyméretű márványtáblára ezt az aranybetűs szöveget vették:

„Vagy elpusztulunk az utolsó szálig,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik.”

* * *

Csaknem három napig fontolgatták Kun Béláék, hogy mit válaszoljanak Clemenceau 13-i táviratára, amelyben a Vörös Hadsereg által elfoglalt területek kiürítését és a demarkációs vonal mögé való visszavonulást követelte a francia miniszterelnök. A terjengős válasz sokkal inkább hasonlított agitatori szónoklatra, semmint diplomáciai fogalmazványra.

Délután három órakor kezdte kopogtatni a csepeli rádiótávíráshoz az alábbi hosszú szöveget:

„Igen sürgős, soron kívül továbbítandó Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének, Páris

Elnök úr!

A szövetséges és társult hatalmak nevében küldött táviratát megkaptuk. A magyarországi tanácsköztársaság kormánya ismételten őszinte örömét fejezi ki afölött, hogy a szövetséges és társult hatalmak elhatározták, hogy véget vetnek mindenféle céltalan ellenségeskedésnek. Ünnepelesen kijelentjük, hogy eme szándékuk végrehajtásában kormányunk önöket minden erejével segíteni fogja.

A magyarországi tanácsköztársaság, amelynek népe történelmének legnagyobb forradalmát úgyszólván vér nélkül hajtotta végre, amint nem volt, úgy nem is lesz sohasem fölösleges vérontás okozója. Nem katonai hódításokra, nem más nemzetek elnyomására rendezkedett be a magyarországi tanácsköztársaság, amelynek célja mindennemű elnyomás és kizsákmányolás megszüntetése. Erős bennünk a meggyőződés, hogy nem a katonai hódítás pillanatnyi esetlegességei, hanem az emberiség nagy érdekei fogják eldönteni az új államok határait addig is, amíg ledőlnek a népeket elválasztó falak. Semmi sem áll távolabb tőlünk, akik az egész világ dolgozóinak testvéri szolidaritására fektettük le sorsunkat, mint a háború borzalmainak meghosszabbítására való törekvés. A béke és az igazságosság érdekében megtett minden intézkedés szilárd támaszra talál a dolgozók magyarországi köztársaságában.

Habozás nélkül, a legteljesebb őszinteséggel és nyíltsággal jelenti ki a magyarországi tanácsköztársaság kormánya, hogy a szövetséges és társult hatalmak kormányai által hozzánk intézett ama felszólításnak, hogy az ellenségeskedésnek haladéktalanul vessünk véget, nemcsak hogy eleget teszünk, de máris a legteljesebb mértékben eleget tettünk. Nem rajtunk múlt a további vérontás, hanem a csehszlovák köztársaság csapatain, amelyek kihasználva azt, hogy a szövetséges és társult kormányok felszólítására azonnal megszüntettük a hadműveleteket, támadásba mentek át, amelyeket újból csupán ellentámadásainkkal sikerült visszavernünk úgy, hogy a további előnyomulásaikat lehetetlenné tesszük. Hogy nem rajtunk múlt a vérontás, mutatja az a tény, a románok által megszállott területen egyetlen lépést sem haladtunk előre, sőt még ily irányú kísérletet sem tettünk, mert a román hadsereg nem kezdett új támadásba. Megállapítjuk azonban, hogy a csehszlovák front mai helyzete mellett sem

a parancsadás lehetősége, sem a végrehajtás eszközésének szempontjából csapataink visszavonása és a jelzett területek kiürítése nem hajtható végre abban az időben, amelyet a távirat végső határként megjelöl. Annál kevésbé tehetjük ezt, mert a táviratot annak ellenére, hogy különösen sürgősnek volt jelezve, csupán június 15-én a déli órákban vettük kézhez. A csapatok visszavonásának vér nélkül való végrehajtása, a területeknek az általunk, mint a románok által vér és erőszakosságok nélkül való kiürítése céljából a mai napon megkerestük úgy a csehszlovák köztársaság, mint a román királyság kormányait, illetőleg hadsereg-főparancsnokságait, hogy főhadiszállásunkra megfelelő meghatalmazásokkal ellátott katonai személyeket küldjenek parlamentairekül, akik hívatva lesznek, hogy hadsereg-főparancsnokságunkkal egyetértően, megállapítsák a kiürítés módjait.

Sajnálattal kell azonban emellett megállapítanunk, hogy a szövetséges és társult kormányok mind ez ideig nem adtak módot arra, hogy a tanácsköztársaság életbe vágó politikai és gazdasági kívánságai közvetlenül meghallgattassanak, sőt még a határok is csupán részben közöltettek velünk. Jó eleve megállapítjuk, hogy az így közölt határok ellentétben a szövetséges és társult kormányok ama kijelentésével, mely szerint a katonai hódítás nem lehet alapja az új államok határainak, úgy tűnnek fel, mint a kard jogán megállapított határok. E határokon belül normális gazdasági életet teremteni, termelni egyáltalán lehetetlen, aminthogy lehetetlen a világgazdaság mai állapota, a nemzetközi forgalom mai állapota mellett ezen határok közé foglalt lakosság pusztá fizikai létének biztosítása is. Várjuk az alkalmat, hogy ezt az állításunkat a békekonferencia előtt adatokkal is bizonyíthassuk.

Egyben újra felhívjuk szíves figyelmét múlt jegyzékünkben közölt ama kérésünkre, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia népeinek kormányait értekezletre hívják egybe, amelyen a volt monarchia likvidálását, mint egyformán érdekelt felek megbeszélhessék.

Nem állván a területi integritás álláspontján, nem is beszélünk arról, hogy tisztán magyarok által lakott területek tanácsköztársaságunktól a közölt határmegállapítás folytán elszakíttatnak, csupán azt szögezzük le, hogy ilyen feltételek mellett még oly szilárd hatalmon alapuló kormányzati rendszer is, mint amilyen a miénk, alig lehet képes megakadályozni, hogy a létért való küzdelem e határokon belül ne fajulhasson el mindenkinek mindenki ellen való háborújává.

Amikor ismételtén kijelentjük, hogy a magunk részéről nemcsak minden támadó hadműveletet megszüntettünk, hanem megtesszük az intézkedéseket

arra, hogy csapatainknak megparancsoljuk, hogy a felhívás értelmében járjanak el, s a felhívás végrehajtására a technikai előkészületeket tegyék meg, kérjük, szíveskedjék odahatni, hogy a csehszlovák köztársaság s a román királyság kormányaikhoz ez irányban intézett megkereséseink teljesíttessenek.

Kérjük, utasítsa nevezett kormányokat, hogy az önök parancsának végrehajtása végett velünk a jelzett módon közvetlenül érintkezésbe lépjenek, mindekelőtt pedig, hogy ők is szüntessenek be minden fölösleges vérontást, hagyják abba támadásaikat, amelyekkel csak meghosszabbítják a háború borzalmait.

Kun Béla s.k.

a magyarországi tanácsköztársaság
külsőügyi népbiztosa."

Megállapítható a távirat stílusából, hogy az s.k. ellenére Kun Bélán kívül mások is részt vettek annak megszövegezésében. Számos mondatból kiérződik Kunfi Zsigmond, Böhm Vilmos, Ágoston Péter szóhasználat. Ami pedig a gondolatfűzést illeti, szembeesik az a módszer, hogy az igazságnak teljesen megfelelő elemeket kevernek vakmerően valótlan állításokkal.

Az időzítés sem véletlen: Kun Béla megvárta, mi lesz a kimenetele az általa irányított bécsi hatalomátvételi kísérletnek. Siker esetén egészen másféle táviratot küld Clemenceau-nak, ha egyáltalán fontosnak tartotta volna a választ.

Egyébként a Párizsba továbbított távirat szövegét órákon belül megkapta Czöbel Ernő, Kun Béla bécsi követe is. A mellékelt utasításban szereplő első három név viselője az antant olasz, angol és francia megbízottja volt.

„Sehr dringend.

Czobel Gesandte, ungarische Gesandtschaft
Wien.

Az alábbi következő jegyzéket az általam pontosan megjelölendő időben adja át Allizé, Cunningham és Segré uraknak, valamint Otto Bauernek. (...) A második két jegyzéket közölje Tusar és Isopescu-Grecul urakkal. Közölje a jegyzéket Bauerrel is bizalmasan, s tudja meg véleményét az ügyről. A jegyzéket Allizénak való átadása után közölje a bécsi sajtóval, s a külföldi sajtóban való közlése iránt is intézkedjék. A jegyzék francia szövegét is küldjük.

Kun."

Június 17. kedd

Tallózás az e napon megjelent újságokban.

Soproni Vörös Újság:

„Zuber Margit háztartási alkalmazott harmadszor állott tegnap a forradalmi törvényszék előtt. Mind a három esetben lopás bűnével terhelten. Legutóbb Rosenberg Miksát és Schwarz Ignácné gazdáit károsította meg. Ruhát, cipőt lopott tőlük. A javulni nem akaró leányt a forradalmi törvényszék egyévi elzárásra ítélte.”

Somogyi Munkás:

„Hurokra került – ismét egy kötélre érett jómadár, aki a maga piszkos érdekeivel akarta beszennyezni a proletárdiktatúra munkáját. (...) A múlt vasárnap délelőtt azzal állított be a böhönyi Munkástanács hivatalos helyiségébe Sarducz Péter, a dávodpusztai termelési szövetkezet magtárosa, hogy telefonálni akar Terebesre. A Munkástanács jelen volt tagjai készséggel megadták rá az engedélyt, mert Sarducz bizalmi embere volt a dávodpusztai földmunkásoknak. Az ünnepre való tekintettel azonban nem kapcsolta a központ a telefont. Ez annyira kihozta a sodrából Sarduczot, hogy szidalmazni kezdte a Tanácsköztársaságot. (...) Magánkívül ordította, hogy ő majd elvégzi a szocialisták dolgát. (...) Nem papírra való kiszólásait végre leállították a tanácstagok, akik azonnal letartóztatták a jeles firmát, s jegyzőkönyvet vettek föl az esetről. Egyben utána jártak a dolognak. Ekkor kitudódott, hogy a nevezetes firma fölhasználva a vezetőségtől ravaszul kiváltott bizalmat, suba alatt... arra bujtogatta a pusztabelieket, hogy a budapestieknek ne adjanak élelmet.

Hát ezzel a gazemberrel le kell számolni. Ez a hitvány róka a bűnök legnagyobbikát követte el. (...) Ez a nyomorult le akarta beszélni, hogy a jószívű pusztalakók élelmiszert küldjenek a fővárosi proletároknak, azoknak a proletároknak, akik világot rendítő hőstettekkel tolják előre a proletárok élethalál harcmezején a küzdelem rajvonait. Ilyen gazembertől sajnálni kell a golyót is. Kötelet a nyakára, s föl kell húzni mindenki szeme láttára. Csak az történik meg vele, amit a proletártestvéreknek ő kívánt. Sarducz a forradalmi törvényszék börtönében várja az ítéletet. De várják a proletárok is!”

Vasi Vörös Hírlap:

„A vörösőrség ezredparancsnoksága felhívja a város összes lakosságát, hogy ha az Internacionale-t játsszák az utcán, a közönség kalaplevéve hallgassa végig, míg kávéházban, úgy egyéb nyilvános helyiségben felállással tisztelje meg ezen himnuszot, mert aki ezen rendelkezésnek ellene szegül, forradalmi törvényszék elé fog állíttatni.”

Egri Vörös Újság:

„Halló! Elvtársak! Körhintám újból megnyitottam a vásártéren. Hétköznap 6–8-ig, vásár- és ünnepnap 2–8-ig kellemes zenével szórakoztatom a kedves elvtársakat. Tulajdonos.”

Népszava, Budapest:

Interjú Szamuely Tiborral

„(...) A villamosokon és az utcákon és különböző pályaudvarokon írógéppel írt kis röpcédulákat osztogatnak, amelyekben ...agyonlőtt vasutasokról beszélnek, akiket mind a sztrájkból kifolyóan lőttek volna agyon. A hírekre vonatkozóan a Népszava munkatársa kérdést intézett Szamuely Tibor népbiztos elvtárshoz, aki az ellenforradalmi rágalmakról a következőket mondta:

– A dunántúli ellenforradalmárok leverése egyáltalán nem volt olyan nehéz feladat, amint azt sokan gondolják, de még kevésbé volt olyan véres, amint azt különböző forrásokból regélik. Sőt, mondhatnám, hogy az egész Sopron- és Vas megyei ellenforradalom hasonlatos volt egy komédiához, amelyben elbutított kisgazdák és különböző falusi söpredékek játszották a szerepet és néhány kalandor földbirtokos és volt tiszt rendezték az egész színjátékot. A budapesti vasasok és vörösőrök pusztja megjelenése és katonazenével való fölvonulása elegendő volt ahhoz, hogy a síppal, dobbal és különféle rémmesékkal összecsdített parasztok eldobálják fegyvereiket és szerteszét fussanak a falvakba. A bűnösök kinyomozása és összeszedése azután már gyerekjáték volt. A kiszabott büntetésekről olyan rémmesék keringenek, hogy ezekről nyilatkozni is fölöslegesnek tartom. Mindenestre meg kell azonban cáfolnom azt a világos, átlátszó szándékkal terjesztett hazugságot, hogy harminc, illetve egyesek szerint néhány száz vasutast lővetett volna agyon a rögtönítélő törvényszék. A leghatározottabban kijelentem, hogy a rögtönítélő törvényszék a Dunántúlon a sztrájk miatt egyetlen egy vasutast sem

lövetett agyon, még csak le sem tartóztatott egyetlen egyet sem. (...) Mindenki, aki vasutasok agyonlövetéséről vagy a sztrájk miatti elítéléséről, illetve letartóztatásáról beszél, egész egyszerűen hazudik és vele szemben, mint a proletariátus ellenségével, mint az ellenforradalom szítójával le kell számolni.”

* * *

„HIRDETMÉNY

A magyar Tanácsköztársaság Hadügyi Népbiztossága 140954/26-1919. számú rendelete értelmében közhírré tétetik, hogy miután 1919. évi április hó 1-től az illetmények szabályoztattak, a hadirokkantak, hadiárvák, hadiözvegyek stb. ideiglenes segélye 1919. évi június végével beszünttetetik. Felhívatnak a hadirokkantak, hadiözvegyek, árvák és ideiglenes segélyesek, hogy fehér vagy piros fizetési könyvecskéiket adják le a városi rokkantügyi osztálynál, Kossuth téri méntelep laktanya 1919. évi június hó 30-án.

Nagykanizsa, 1919. évi június hó 17.

Direktórium”

* * *

Ezen a napon mutatkoztak először a Vörös Hadsereg bomlásának súlyosabb tünetei. Böhm Vilmos alábbi két távirata a megfordíthatatlan fegyelemromlás kezdetét jelentette.

„Szántó Béla

Kun Béla

Budapest, Hungária

S hfp. különvonata 368 6/17 10/30 m.

A 14. munkásezredtől a Budapesten való átutazás alkalmából igen sokan önkényesen eltávoztak. Tegnap este 11 órai jelentés szerint az egész ezred létszáma 280 ember. Az első zászlóaljtól (északi főműhely) a fogyatéék 60 százalék, a második zászlóaljtól (északi főműhely és Ganz-wagongyár) 30 százalék. A hadosztályparancsnokság jelentése szerint az eltávozás oka állítólag az asszonyok agitációjában keresendő. Kérem a szükséges intézkedéseket megtenni.

Böhm 1097/hfp.”

* * *

„Kun Béla

Szántó Béla

Budapest, Hungária.

SS hfp. különvonata 366 6/17 10/10 m.

A 14-ik ezredre vonatkozóan a hadosztály politikai megbízottól még a következő táviratot vettem: »Jelentem, hogy az átvonuló 14-ik ezred északi főműhely politikai megbízottjától a következő jelentést kaptam:

1. Az északi főműhelyben az asszonyokkal nyilatkozatokat íratnak alá, hogy férjeik önként jelentkeztek a harctérre. Ez nagy pánikot szült, mert az asszonyok azt hiszik, hogy ha ezeket aláírják, ha férjeik elesnek, semmit sem fognak kapni.

2. A 14-ik ezredbeli lógósok most, mikor Budapesten hat óra szabad tartózkodás volt, így fogadták a harctérre visszaindulókat: Hát maguk még nem józanodtak ki?

3. Az otthon maradt gyári munkásság felszólította azokat az asszonyokat, akiknek férjeik a harctéren vannak, hogy ha férjük hazajön, ne engedjék többé ki a frontra, mert a vágóhídra viszik őket.

Ilyen körülmények között a 14-ik ezred harcképessége minimális, bizonyítja az a körülmény is, hogy pl. a Popper-századból 85 százalék hiányzik, valamenyny Budapesten maradt. Kérek erélyes intézkedést, hogy az otthon maradottak a legsürgősebben vonuljanak be. Soh, 4. b. o. pol. megb. « Miután intézkedések folyamatban vannak, fenti jelentést is tudomásukra adom.

Böhm, 1097. hfp.”

Mivel az északi főműhelyből bevonult 14. ezredbeli katonák civilben járműjavító munkásokként a MÁV alkalmazottai voltak, közvetlen összefüggés van a lezajlott vasutassztrájk és a táviratokban említett dezertálások között.

Az is bizonyos, hogy a Szamuely rémbíráskodásairól szerteröppenő hírek sietteték a bomlás kezdetét a hadseregben, annál is inkább, mert a rettegett különvonat a vasutasok sztrájkja miatt járta be Észak-Dunántúlt pünkösöd hetében.

Június 18. szerda

Budapesti sporthír:

„Csütörtökön, Úrnapján két érdekes mérkőzésben lesz része a sportkedvelő közönségnek. Délután 4 órakor a 32. vörös gyalogezred mérkőzik a 19. vörös

tüzezreddel, ezután pedig 6 órakor a MÁV Gépgyári Sportkör a VII. kerületi Munkássport egyesülettel (volt festők) méri össze erejét. Mindkét mérkőzés alatt katonazenekar fog játszani.”

Levél a budapesti munkás- és katonatanácshoz:

„Kisterenye község földműves szegényei örömmel sietnek éhező budapesti testvéreik segítségére és saját szájuktól vonva el a falatot, megosztani kívánják csekélyke élelmiszer-készleteiket Budapest éhező proletárságával, önkéntes adakozásból több mint fél vagon élelmiszert gyűjtöttünk már eddig össze és az a kifejezett óhajtásunk, hogy ez minél előbb rendeltetési helyére jusson, ahol legnagyobb a szükség. Kérjük azonnal sürgős intézkedését arra nézve, hogy ez az összegyűjtött készlet minél előbb Budapest lakossága részére innen elszállítható legyen.

Kisterenye Község
Munkás-és földművestanácsa.”

Dunakeszi munkástanácsa e napon hozta nyilvánosságra ama határozatát, amellyel kitiltotta a község határából a nem odavalósi fürdőzőket és kirándulókat, mivel ezek kíméletlenül tarolták, fosztogatták a kertek és szántóföldek veteményeit. Kilátásba helyezte a munkástanács, hogy szükség esetén fegyveres karhatalommal gondoskodik a vetemények védelméről.

„KÖZLEMÉNY

A villamos lépcsőkön való utazás már annyira közveszélyessé vált, hogy a Vörös Őrség főparancsnoksága elhatározta, hogy közlekedési osztályában új szervet állít föl a villamosokon való lógás meggátlása céljából. Ez a szerv 300 főnyi karhatalmi emberből fog állani, akiknek egyetlen teendőjük a villamos lépcsőjén való utazás meggátlása lesz. Szolgálati idejük napi 8 óra és illetményük a Vörös Őrökkel egyenlő. A Vörös Őrség kerületi főparancsnoksága fölhívja e célból a szakszervezeteket, hogy katonai szolgálatra alkalmatlan munkanélküli

elvtársakkal közöljék, hogy azok, akik ebbe a közlekedési zászlóaljba belépni óhajtanak, hogy e hó 20-án délelőtt 10 óráig a Vörös Őrség közlekedési osztályánál (Teréz körút 9. földszint 2.) jelentkezzenek.”

A közoktatásügyi népbiztosság a zongorák, pianínók és harmóniumok kötelező összeírásáról a következő rendeletet bocsátotta ki:

„RENDELET

1. A hangszerkereskedők kivételével minden magán egyén (a vörösőrség tagjai is), hatóság (munkás- és katonatanácsok is) tartozik ... a bármily címen. birtokában lévő zongorát, pianínót, harmóniumot ... a közoktatásügyi népbiztosság hangszerosztályának haladék nélkül bejelenteni. (...)

2. A házbizalmiak tartoznak a bejelentések eszközésére szolgáló nyomtatványokat az illetékes lisztbizottságoknál e hó 20-án. átvenni és azok kiosztásáról gondoskodni. Tartoznak továbbá a kiosztott és a lakók által kitöltött bejelentőlapokat június 22-én estig összegyűjteni és a házban eszközölt bejelentésekről az ugyancsak e célra készült nyomtatványokon »összesítő kimutatás«-t készíteni, azt saját kezűleg aláírni és ez utóbbit az illetékes lisztbizottságokhoz személyesen visszajuttatni.

(...)

4. Aki az első pontban körülírt bejelentési kötelezettségének eleget nem tesz, ... vagy a bejelentőlap bármely lényeges rovatát a valóságnak meg nem felelő módon tölti ki, forradalmi törvényszék elé állíttatik.”

Szamuelyné Szilágyi Jolán emlékeiből:

„Június 18-án Lukács György, művelődésügyi népbiztos a Múcsarnokban megnyitotta a társadalmi tulajdonba vett műtárgyak kiállítását. Ezt is Tibor munkája tette lehetővé. A kiállítás jelképes volt: kultúrát, művészetet a dolgozó népnek! Olyan képek, fölbecsülhetetlen értékű alkotások kerültek a legszélesebb nyilvánosság elé, amelyek eddig gazdag emberek magángyűjteményeinek feltett kincsei voltak. Tiborral együtt néztük meg a kiállatást. Különösen a Nemes Marcell gyűjteményéből szocializált El Greco-festményeket csodáltuk meg, valószínűs áhítattal. Tibornak Greco: A főinkvizítor arcképe című munkája tetszett

a legjobban. Töprengtem, mit gondolhatott, amikor ezt a portrét, a jellemábrázolás remekművét nézte? Tibor értett a művészethez, de titkolta, mint ahogy dacos szeméremmel palástolta érzelmeit is. Rosszabbnak mutatta magát, mint amilyen volt.”

Június 19. csütörtök

Tallózás a budapesti Népszava e napi hírrovatában:

„Magyarország kalapipara a múltban is jó hírű volt. Mióta azonban a Tanácskormány elrendelte a kalapiüzemek egyesítését, a magyar kalapipar jó híre még folytonosan emelkedett. Biztató jel a jövőre nézve, hogy a külföld kereskedői világa eláraszt bennünket üzleti ajánlatokkal. Ez a Tanácsköztársaság hitelképességét mutatja. Így többek között Svájcból kaptunk nagyon megfelelő ajánlatokat.”

*

A VII. kerületi Munkás- és Katonatanács intézőbizottsága felszólítja a kerületi ebtulajdonosokat, hogy az ez évben hátralékos ebadót az állatorvosi hivatal által kiállítandó igazolvány alapján e hó 20-ig fizessék be a kerületi pénztárba. Azokat az ebeket, amelyek után nem fizettek adót, kiirtják.

*

Zarathustra Zend-Aesztája, Zarathustrának, a nagy zend prófétának gyönyörű énekeit fordította le ezen a címen Zajti Ferenc, aki értékes munkája révén lehetővé tette, hogy Zarathustrának 3000 éves énekeiben gyönyörködjünk. Ez a könyv nem tévesztendő össze Nietzsche Zarathustrájával, mely ugyan a zend prófétától nyerte indítását, de vele teljesen ellentétes kultuszt, az önző és mindenekfölött való én kultuszát hirdeti.

*

„(Panasz.) Bentjárt a szerkesztőségünkben Löwy Vilmos elvtárs és a következőket panaszolta: Felesége a Gyáli úti Balassa-kórházban meghalt e hó 16-án. délelőtt. A temetést e hó 18-ára tűzték ki, de a végtisztességért hiába jelentek meg a gyászolók,

a halott nem volt sehol. Végre hosszas utánjárás után megtalálták a hullát a Szent István-kórházban és ekkor egy újabb temetési határnapot tűztek ki.”

*

Nem azonos. Vázsonyi József, Schlick-Nicholson-gyári lakatos közli velünk, hogy nem azonos, még rokonságban sem áll azzal a Vázsonyi József 32-es géppuskás katonával, akit a forradalmi törvényszék életfogytiglani fegyházra ítélt.

A keszthelyi Testvériség e napi számában olvasható:

„A Katonai Forradalmi Törvényszék Nagy Gyula keszthelyi illetőségű és ugyanitt szolgáló vöröskatonát azért, mert az ezredhez tartozó II. osztálytól Tata városból eltávozott és itt Keszthelyen 18 darab tojást és egy szemüveget lopott, a hadseregből való eltávolításra és tízévi fegyházbüntetésre ítélte.”

Ellenforradalmi megmozdulás készülődött a Duna-Tisza közén. Gyülekezőt hirdettek a szervezők Kalocsa térségébe. Sokan keltek útra a hívásra, köztük Tamás Sándor negyvenöt éves gazdálkodó is az öregcsertői tanyavilágból.

Öregcsertő és Kalocsa között találkozott Kis Károly vörösörrel. Pihenésképpen elbeszélgettek. Tamás Sándor teljes gyanútlanysággal megmondta, hova iparkodik. Akkor sem fogott gyanút, amikor Kis Károly leemelte válláról a puskát. Mire észbe kapott, már késő volt: a vörösőr szó nélkül lelőtte.

Tizennegyedike óta még mindig tartott az Országházban a tanácsok országos gyűlése. Szamuely ezen a napon szólalt fel. Idézet a beszédjéből:

„... Amikor a magyarországi proletariátus ... a proletárdiktatúra útjára lépett, mindenki tisztában volt azzal, hogy ez a lépés... harcot jelent... Ha mi ma ezt a harcot beszüntetni... akarnánk... azt jelentené ez, hogy mi feladjuk azt a küzdelmet, amelynek célja a világ összes proletárjainak, összes kizsákmányoltjainak a felszabadítása.

Igen tisztelt elvtársak! Azzal is tisztában lehettünk a proletárdiktatúra álláspontjára való helyezkedés pillanatában, hogy (...) nem szabad nekünk

elfelejtkezni egy igen fontos momentumról, amelyről eddig, sajnos, még szó nem esett a tárgyalások folyamán, és ez a magyarországi tanácsköztársaság kötelessége, a szolidaritás kötelessége az oroszországi tanácsköztársasággal szemben.

Nem akarom bővebben fejtegetni, hogy mit és miért köszönhetünk mi az oroszországi tanácsköztársaságnak, nem akarom bővebben fejtegetni, hogy milyen kötelességeink vannak az oroszországi proletariátussal szemben. De az az egy kétségtelen., hogy nekiünk a harcot feladni, a harcot beszüntetni addig nem lehet, amíg az oroszországi proletariátus veszélyben van.”

* * *

Mivel elvben vallásszabadságot hirdetett a tanácsköztársaság, hivatalosan nem tagadhatta meg a katolikusok úrnapi körmenetét. A budai hívők is körmenetben vitték utcára az oltáriszentséget.

Szertartásukat botrányba fullasztották mind a Várban, mind a Krisztinavárosban. Fenn a Várban egy Preisz Leó nevezetű vallásgyűlölő a körmenet közepébe rontott és leköpdöste az ornátusos pap kezében tartott oltáriszentséget. A jelenet kizökkentette az ájtatosságából a híveket. Preisz Leót ugyan meg tudták védelmezni a vörösőrök a lincseléstől, de a házakat borító kommunista dekorációkat, vörös lobogókat nem. Ezeket leszaggatták, darabokra tépték. Válaszul a kommunisták pártján lévő állítólagos járókelők verni kezdték a híveket, egy templomi lobogót megkaparintottak és elégettek. Végül a vörösörség állította helyre a rendet.

Súlyosabb következményekkel járt a krisztinavárosi körmenet botrányba fullasztása. Rendben, vallásos éneket zengve vonult a Krisztina körúton a szentségkísérők sokasága. Valaki váratlanul a magyar nemzeti himnusz kezdte énekelni. A példát azon nyomban követte az egész körmenet. Mint ha csak erre vártak volna a járda szélén hosszan sort álló vörösőrök. A menet közé rontottak, ütéssel, fenyegetéssel, taszigálással akarták elhallgattatni a hívőket. Perceken belül a helyszínen termett Cserny József egy csapat vörös terrorista élén. A teherautókról egyenesen a tömegbe ugráltak. Sűrű lövöldözéssel kergették szét a hívőket. Sokan megsebesültek a zűrzavarban, dr. Dénes Arthur ügyvéd halálos lövést kapott.

Soha nem derült ki, hogy provokációból kezdték-e énekelni a himnusz, avagy jóhiszemű ötletből. Tény, hogy a tettest nem keresték, noha letartóztattak tizenhat vallásos személyt, köztük Krizsán plébánost is. Őrizetbe

vették az oltáriszentséget meggyalázó Preisz Leót. Hathavi felfüggesztett fogházbüntetést kapott. Nem a vallásos érzelmek súlyos megsértéséért, hanem közbotrányokozásért. Enyhítő körülménynek tudta be a forradalmi törvényszék, hogy Preisz Leó túlfűtött világnézeti indulatában követte el tettét!

Június 20. péntek

Eperjesen kikiáltották a szlovák tanácsköztársaságot.

Részlet a Kassai Vörös Újság erről szóló közleményéből:

„A szlovák sajtóiroda jelenti Kassáról június 20-án: A Szlovák Forradalmi Intézőbizottság ma délben tartotta első ülését, melyen megalakította a Forradalmi Kormányzótanácsot. A Forradalmi Kormányzótanács tagjai lettek: Elnökök: Janousek Antal, külügy: Pór Ernő és Janousek Antal, hadügy: Vavricza János és Kovács Gyula, pénzügy: Hansik József és Baján Vilmos, belügy: Fehér Ferenc és Szluka József, földművelésügy: Mokrány István és Csapaj József, kereskedelem, vasút: Hirossik János és Vareba József, – belügy szintén Hirossik –, igazságügy: Ungár Miklós és Czerny Vladimír, szocializálás: Csapó Samu és Fleischer Gusztáv, közoktatás: Suk Vencel és Krompaszky Ede, közellátás: Stehlik István, közegészségügy és népjólét: Jakab Lajos.”

A népbiztosok a szlovák föld lakosságának megfelelően a szlovák, német és magyar proletariátus köréből kerültek ki. A tanácsülés ezután megállapította a tanácsköztársaság címét, mely így hangzik:

„Szlovák Tanácsköztársaság.

A tanácsköztársaságot képviseli a népbiztosok kormánya, melynek címe: Szlovák Forradalmi Kormányzótanács.

A tanácsülés harmadik pontját a nyelvkérdés képezte. A szlovák földön használt nyelvek mindegyike egyenrangú. Ehhez képest a Kormányzótanács rendeletei az illető vidéken használt nyelven tetetnek közzé. A Szlovenskón élő proletárok, nyelvre való tekintet nélkül, egyazon jogokat élvezik. A tanácsülés ezután belügyi, külpolitikai és katonai kérdéseket tárgyalt. A kormány megalakulásáról a Kormányzótanács kiáltványt bocsátott ki. A Kormányzótanács megalakulása alkalmából meleg hangú táviratban. üdvözölte Lenin elvtársat és a magyar Forradalmi Kormányzótanácsot.”

* * *

Ismét tekintélyes összegeket fizetett ki ezen a napon az Írói Direktórium pénztára: Déry Tibor áll az élen, elbeszélésekért összesen 12.900 koronát utaltak neki. Bán Ferenc, Az Újság munkatársa 12.400 korona honoráriumban részesült „*Husár Pál Predicatur*” című szépirodalmi művéért. Lengyel Géza „*Kis házak között*”, műfajilag meg nem határozott írását 3.000 koronára értékelték.

Móricz Zsigmondnak 4.500 koronát fizettek ki „*A galamb papné*” címmel benyújtott novellacsokorért. Hivatalos lexikoni adatok szerint 1912-ben már megjelent „*A galamb papné*” című Móricz-kötet.)

* * *

Ráckeve ellen vonultak a környező falvak lakói, hogy elkergezzék onnan a vörösöket. A HÉV-állomást és a Duna-hidat védő vörösök puskatúzzal fogadták a támadókat. Pál Imre peregi gazdálkodót halálos találat érte.

Közben a helyszínre érkezett Budapestről a vörös vasasezred egy zászlóalja Czwick János rézlakatosból lett parancsnok vezetésével. A túlerő láttán meghátráltak az ellenforradalmárok, sokukat elfogták az egész Ráckeven hajtóvadászatot rendező vörösök. Miközben a gyanúsaknak vélt személyek összefogdosása tartott, megalakult a rögtönzött forradalmi törvényszék Czwick János elnökletével. Vádbiztosnak Diósi Pál negyvenhat éves lőszergyári munkást tették meg, szavazóbíráknak pedig Kertész Mór negyvenhat éves, Cserna Géza harminckilenc éves és Szladek Rezső harminchat éves géplakatosokat.

Golyó általi halált mondtak Paulheim Elek tartalékos huszár főhadnagyrá, Dékány Benedek csendőrtiszt helyettesre és Szűcs István módos gazdálkodóra. Rájuk sem tudtak terhelőbb cselekményt bizonyítani, mint a többi elfogottra; az indoklás szerint azért szolgáltak rá a halálbüntetésre, mert mindhárman makacs hívei a kizsákmányoló osztálynak.

Czwick János úgy rendelkezett, hogy a letartóztatottak tömegének végig kell néznie a kivégzést. A végrehajtáshoz Vinocjai János, Ulián József és Fürth Ignác vöröskatonákat léptette ki. Két áldozat azonnal meghalt, de az elvágódó Paulheim Elek főhadnagy nemcsak életben maradt, de az eszméjét is megőrizte. Czwick János hozzálépett, megnézte, majd elővette forgópisztolyát. – „*Még az hiányozna, hogy kiheverje*” – mondta és közelről főbe lőtte a főhadnagyot.

* * *

Ellenforradalmi zendülés tört ki a Tolna megyei Madocsán is. Amint értesült erről Szekszárdon, a megyeszékhelyen Aranyos György kormányzótanácsbíró és Tánczos Vendel vádbiztos, azonnal megtorló különítményt állítottak össze. A szintén ellenforradalmárgyanús Faddon, Pakson, Dunakömlődön át robogtak Madocsára. A faluhoz érve csatárláncba bontakozott szét a különítmény és támadást indított a helység ellen.

A szomszédos faluból, Bölcskéről többen a madocsaie zendülők segítségére siettek, köztük ifjú Tomanek József és B. Kiss József. Mindkettőjüket elfogták a nyílt utcán és rögtön agyonlőtték. B. Kiss József tetemével nem törődtek, de a szíven lőtt ifjú Tomanek Józsefnek puskatussal szétverték a fejét és szuronnyal kivájták a szemét.

Madocsa lakói közül sokan megsebesültek. Elfogtak százötvennél több férfit, akiket aztán fogvatartásuk alatt szakadatlanul ütlegettek.

* * *

Miközben ülésezett az Országházban a tanácsok országos gyűlése, Szamuely Tibor eltávozott különvonatán a fővárosból anélkül, hogy ezt bármiféle testülettel hivatalosan közölte volna. Távozása nem tűnt fel senkinek, mert előző napi felszólalása után az újabb szónoklatok kötötték le a gyűlés figyelmét.

Titokzatos elutazásának célját egyelőre csak hárman ismerték: Kun Béla, Korvin Ottó és Cserny József.

Június 21. szombat

E napi sajtóközlemény:

„*A Balaton vízszintjének megállapítására vonatkozó munkálatokat folyamatba tették. Kibővítik a Sió medrét és átépítik a zsilipeit. E munkálatok még ez évben befejezést nyernek és nem lesz több olyan árvíz a Balaton mellett, mint 1913-ban és azt megelőző években volt. Azután hajózhatóvá teszik a Siót és átépítik a Balaton összes kikötőit. E szabályozási munkálatok folyamán egy körülbelül 600 lóerejű vízi energiát is nyerünk, aminek óriási a jelentősége gazdasági és különösen világítás szempontjából.*”

* * *

Sorok az e napi Népszavából:

„Elvtársaink több oldalról panasszal fordulnak hozzánk, hogy a Margitszigeten nem tudnak egy pohár ivóvízhez hozzájutni. A proletár gyermekeivel kimegy a szigetre, hogy egy kis levegőhöz jusson, a gyermek szomjas lesz, megéhezik és ha nem juthat hozzá sem ivóvízhez, sem ennivalóhoz, akkor a kirándulás inkább gyötrelem, mint fölüdülés.”

„KÖZLEMÉNY

A közellátási népbiztosság közli, hogy a június hó 21-től 30-ig terjedő ciklus Budapesten és a Budapest környékéhez tartozó községekben zsírtalan. Az erre az időszakra szóló zsírjegyek tehát sem zsírra, sem margarinra nem válthatók be egyelőre. A beváltás idejéről a közellátást népbiztosság külön értesíti majd a közönséget.”

Értesítés az Egri Vörös Újság e napi számában:

„Értesítjük a város lakosságát, hogy ma reggel 7 órakor a húspiacon kis mennyiségű hal kerül eladásra. Ezen halból azokat kívánjuk részesíteni, akik a múltkori húskiosztáskor sem halat, sem húst nem kaptak. A halat a 4. számú jegy első számú szelvényére fogják kiszolgáltatni, húsjegyenként 25 deka mennyiségben. Egy kilogramm hal ára 24 korona.

Közellátási szakosztály.”

Ezen a napon csak egy kifizetés volt az Írói Direktórium pénztáránál. Faragó Miklósnak utaltak 600 koronát „Wer ist Proletar?” című írásáért.

Bírósági hír az Esztergomi Népszavából:

„Az esztergomi forradalmi törvényszék Machovich Gyula esztergomi kánokot és egyházmegyei tanfelügyelőt a tanácsköztársaság rendeletének be nem

tartása miatt a vád és a védelem meghallgatása után háromhavi elzárásra és 10.000 korona pénzbüntetésre ítélte. A törvényszék azonban, a vádlott büntetlen előéletére, valamint a tárgyalás során tanúsított teljes megbánó viselkedésére való tekintettel az elzárásra vonatkozó ítéletét egy évre felfüggesztette.”

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében, a Duna-Tisza közén tömegeken vállalkoztak a parasztok a tanács hatalom megdöntésére. Különösen a Duna bal partján, Dömsöd és Kalocsa között nyúltak sokan fegyverhez. Teljes hírzárlat mellett a budapesti vörös vasasezredet küldték az ellenforradalmi zendülés leverésére. Az ezred parancsnoka Fehér Imre ezredes, hivatásos katona volt. Szabályos ütközetben kellett megtörni az elszántan védekező paraszti szabadcsapatok ellenállását.

Szamuely különvonata az előnyomuló vörös vasasezred nyomában haladt. Soltig jutott el, ahol megállásra kényszerült a különvonat, mivel az ellenforradalmárok fölszedték a síneket. Szamuely addig sem akart tétlenkedni, amíg megjavítják a pályatestet. Leguríttatta a szerelvényről az olajzöld királyi gépkocsit és testőreinek kíséretében visszaautózott Tass községbe. Itt már a felülkerekedett vörösök őrizték az elfogott zendülő parasztokat. Kettőt közülük – Vörös István és Kovács István szalkszentmártoni földműveseket – kötél általi halálra ítélt Szamuely.

Az ítéletet a Lenin-fiúk egyik felettese, Kerekes Árpád hajtotta végre. Segítségére volt a hóhérlásban Szamuely egyik testőre, a bivalyerős Somogyi János. Kerekes Árpád magasra erősítette a hurkos kötelet, mire Somogyi János beledöfte a szuronyt Kovács István oldalába, így emelte meg, hogy Kerekes felakaszthassa.

Június 22. vasárnap

A budapesti katonai városparancsnokság által közzétett felszólítás:

„Gross Simon, volt élelmezési tiszt, akit a szombathelyi katonai állomásparancsnokság június 1-jén egy szállítmánnyal, mint szállítmányvezetőt Budapestre útbá indított, haladéktalanul jelentkezze a budapesti katonai városparancsnokság

volt tiszteket nyilvántartó osztályán (IV. Veres Pálné utca 1. szám, II. épület-szárnny, földszint 71.) különbeni súlyos következmények terbe mellett.”

Közlemény az Egri Vörös Újság e napi számában:

„Az egri forradalmi törvényszék a következő ítéleteket hozta: (...) Stregova András, Stregova János és Huszár Lajos egri lakosokat, mert 1919. május 2-án hatósági közeget letartóztattak, s lelövessel fenyegették, 5-5 évi fegyházbüntetésre ítélte. Bárdos Sándor egri lakost, mert a május második ellenforradalmi mozgalomban részt vett, a politikai megbízottra rálőtt és megverte, 15 évi kényszermunkára ítélte. Harangozó József egri lakost, mert ugyanekkor a politikai megbízottra rálőtt, 10 évi kényszermunkára ítélte. (...)”

Ugyancsak Egerben politikai gyűlést tartottak ezen a napon. Kommunista szónokok beszéltek a városháza erkélyéről. Beszédeik hallatán annyira felháborodott a tömeg, hogy meg akarta lincselni a szónokokat. Benyomultak a városháza előcsarnokába, hogy szándékuk szerint az utcára hajigálják az ablakokon át a város vörös vezetőit, akik az emeleti szobákba menekültek.

Vöröskatonák védték az előcsarnokot. Meghátráltak a tömeg elől, de csak a lépcsőfeljáróig. Amikor egyiküket megragadták a támadók, a tömegbe lőttek. A sortűz kioltotta Liszkai Ignác, Balogh Antal, Demeter István és a tízéves Prókai Erzsébet életét. Sokan megsebesültek.

Pákozdon zavargás támadt, mert a lakosság sokallotta a marharekvírlás mértékét. Megtagadták a követelt mennyiség egy részének beszolgáltatását. A Székesfehérváron állomásozó Fabik-féle terrorkülönítmény egy rohamcsoportha Pákozdra sietett, hogy kikényszerítse a diktatúra iránti engedelmisséget. A rohamcsoportha tagjai csőre töltött puskákkal cirkáltak az utcákon.

Barna Imre huszonkét éves parasztleány Szili Anna hajadonnal beszélgetett udvarlóként a lányék kapujában. Eszenyi Imre és Frimmer

Gyula terroristák kérdőre vonták, hogy mit keres az utcán. Barna Imre a lány előtti tekintélytartás szándékával önérzetesen felelt a kérdésre. A terroristák sértőnek találták a választ és szó nélkül, közvetlen közről lelőtték az udvarló legényt.

Mivel a Solt előtt megrongált vaspályát még nem javították ki, Szamuely és a Lenin-fiúk az országúton, autókön folytatták útjukat. Elöl Szamuely Tibor a megszokott módon: olajzöld gépkocsiján, bőrruhás testőreitől körülvéve. Semmiféle jelzést nem használtak, így a tájékozatlanok azt gondolhatták, hogy a fehérekhez tartoznak.

Solt felé haladva egy parasztszekér akadt az útjukba. Két földműves ember ült rajta. Szamuely megállította őket. Szelíden kérdezgette, kifélék, mifélék. Ezek azt hitték a barátságos hang alapján, hogy fehér fegyverekkel van dolguk. Elmondták, hogy az ellenforradalmárokhöz tartoznak és a terepet derítik fel. Szamuely indulatmentesen elővette pisztolyát, fejével bölintott Kámán József terroristának, hogy kövesse a példát. Egyikük az egyik, másikuk a másik parasztot lőtte homlokön. Majd Sturz terrorista mindkét halottat az árokba hömbölyítette.

A lövésekre egy harmadik paraszt bukkant fel és az utat keresztezve a szántóföldek felé futva próbált menekülni. Szamuely a Lenin-fiúkra parancsolt, hogy terítsék le a menekültöt. Kerekes Árpád és a többiek puskatüzétől holtan vágódott el az áldozat.

Ezután továbbrobogtak Soltra. A községbe érve géppuskával lőtték az autókról az előlük menekülőket. Nyolc embert ölték meg. Rajtaütéssel foglalták el a községházát, ahol éppen tanácskoztak az ellenforradalom helyi irányítói. Szamuely rövid úton valamennyit kötél általi halálra ítélte és úgy rendelkezett, hogy elítélteit rögtön fel is kell akasztania községháza előtti fákra.

Kerekes Árpád végezte a hóhérmunkát csapatnyi Lenin-fiú segédletével. Kovács Gábor huszonöt éves kisbirtokossal kezdték az akasztások sorát. Másodiknak Szily László harmincöt éves biztosítóintézeti tisztviselőt, harmadiknak Zilinszky Pál negyvenegy éves kocsmárost fosztották meg életétől. Jajveszékélő asszonyok, hozzátartozók könyörögtek kegyelemért Szamuelynek, aki közönyös mosollyal engedte el füle mellett a rimánkodást. Az esdeklők között volt egy áldott állapotban lévő fiatalasszony, Jászfalusy Károly községi jegyző felesége. Amikor rátették

a hurkot a huszonkilenc éves jegyző nyakára, feleségének ezt mondta Szamuely: „Megkegyelmezek a férjének, ha kirántja a széket a lába alól. Abban a pillanatban levetetem a burokról.”

A kétségbeesett fiatalasszony megtette, amire biztatták, s amikor sikoltozva esdekelt az ígéret beváltásáért, Szamuely elfordult és csak némán mosolygott. Jászfalusy Károly úgy szenvedett ki, hogy csüngő lábaihoz hullott ájult felesége. A látvány annyira borzalmas volt, hogy még a Lenin-fiúk is elbizonytalanodtak. Szamuely erre beszüntette az akasztásokat. A kecskeméti forradalmi törvényszékre bízta a megtorlás folytatását.

* * *

Clemenceau francia miniszterelnök táviratilag parancsolta meg a párizsi békekonferencia nevében mind a magyar, mind a csehszlovák hadseregnek, hogy haladéktalanul szüntessék be az ellenségeskedéseket az egész északi arcvonalon. Egyoldalúan engedelmeskedve a parancsnak, a Vörös Hadsereg megszakította előnyomulását és csak önvédelemre szorítkozott a támadásokat folytató csehszlovák hadsereggel szemben. Clemenceau-nak azt a követelését azonban, hogy a Vörös Hadsereg vonuljon vissza a demarkációs vonal mögé, egyelőre nem teljesítette a budapesti kommunista kormány.

Június 23. hétfő

Noha a románok az egész Tiszántúlt megszállták, némely települést, amely nem esett az úgynevezett főcsapás irányába, elhanyagoltak. Ilyen volt Mezőtúr is, ahol egy ideig nem bolygatták a helyi vezetést, hivatalban maradtak a tanácsköztársaság bizalmi emberei, mint például Köblös Artúr karhatalmi parancsnok.

Ignác József és Ignác Gáborné azzal a panasszal kereste fel Köblös Artúrt, hogy a Mezőtúrhoz tartozó Bélamajorban rosszul bánik a cselédséggel Szabó István zsírosparaszt. Köblös erre maga mellé vette fegyveres embereit és kiment velük a Bélamajorba. Előbb kegyetlenül megkínózták, majd agyonlőtték Szabó Istvánt.

* * *

Éppen azért, mert a románok kevésbé figyelték Mezőtúrra, leszállt itt a nyílt szántóföldekre a Vörös Hadsereg egy felderítő repülőgépe. Azon a területen ért földet, amelyen Adler Miksa harmincnyolc éves intéző irányította a gazdálkodást. Azt állították Adler Miksáról, hogy tájékoztatta a románokat a vörös repülőgép Mezőtúron jártáról. Emiatt letartóztatta az intézőt egy Gutas nevezetű karhatalmista. Gutas megbízott egy általuk rejtegetett vöröskatonát azzal, hogy kísérje be a városba Adlert és adja át Köblös Artúr parancsnoknak, az majd tudni fogja, mit kell tennie.

A vöröskatona, akinek neve ismeretlen maradt, csőre töltött puskával lépdelt Adler Miksa mögött. Útközben, kint a mezőn hátulról főbe lőtte az intézőt, majd nyomtalanul eltűnt. Adler intéző négy napig feküdt temetetlenül azon a helyen, ahol megölték. Eközben kóbor hullarablók teljesen mezítelenre vetkőztették.

* * *

Kecskeméten rögtönítélő bíraskodást folytatott a III. tengerész-zászlóalj forradalmi törvényszéke. Erre Szamuely adott utasítást, amelyet Berkes Ferenc huszonhat éves újságíró, kormányzótanácsi megbízott közvetített Kecskemétre a Soltnál tartózkodó különvonatról.

Huszonöt vádlottat hurcoltak ítéletre. Valamennyiüket a Kalocsa környéki falvakban ejtették foglyul, vagy tartóztatták le. Köztük voltak azok a solti férfiak is, akikre kötél általi halált mondott Szamuely, de kivégzésüket elhalasztotta, amikor Jászfalusy Károlyné ájultan zuhant felakasztott férje lábaihoz.

Kivétel nélkül minden vádlottat a felismerhetetlenségig összeverték kísérőik. Ütötték, rúgták őket, míg Kecskemétre nem értek és még a forradalmi törvényszéknek mondott ítélethozók előtt is folytatták a kíméletlen bántalmazásokat. Ezt nemcsak eltűrte, de helyeselte Tóth Pál harmincöt éves betűszedő, a rögtönbíráskodás elnöke, Baneth István huszonöt éves pincér, a vádbiztos, illetve a szavazóbírák: Kónya Sándor és egy Dittrich nevezetű huszonnégy éves vasmunkás.

Öt személyt ítélték golyó általi halálra, köztük mind a négy solti vádlottat: Horváth József harminchárom éves földművest, Szabó István huszonhárom éves napszámost, Hus Lajos huszonhét éves napszámost, Tar János

huszonhét éves kispapját. Az ötödik Kugelman Péter huszonöt éves har-
tai földműves volt. Az ítélet kimondása után azonnal agyonlőtték őket.

Tíz és húsz év közötti időtartamra szóló kényszermunka-büntetést
mondtak a többi vádlottra.

* * *

Számos helység vállalt részességet a Kalocsa környéki ellenforrada-
lomban. A két városon, Kalocsán és Kiskőrösön kívül a falvak egész sora:
többek között Solt, Pusztaszentimre, Tass, Harta, Akasztó, Hajós, Solt-
vadkert, Csengőd, Uszód, Bogyiszló, Császártöltés, Dunapataj.

Dunapataj határában szabályos harctéri ütközetet vívtak a vörösök
az ellenforradalmárokkal. Ez utóbbiaknak még alkalmi kézfegyverük
sem volt elegendő, ezért a parasztok ősi harceszközeivel, ásóval, kaszá-
val, vasvillával bocsátkoztak küzdelembe. Az ellenük vonuló budapesti
vörös vasasezred kiváló felszereléssel rendelkezett. Nemcsak főlös számú
gépfegyvert, de tüzéséget is használtak a zendülőkkel szemben. Vérfür-
dővé fajult a rövid harc, amelyben negyvennyolc fehér veszítette életét a
helyszínen.

Nevük az agnoszkálás sorrendjében maradt fenn:

Horváth Mihály, Vajda G. István, Tessényi István, Takács István,
Iván Gergely, Papp István, Bán S. Imre, Keserű István, Bán János, Bíró
Sándor, Dutka Sándor, Herczeg József, Sulyok József, Gyöngyösi Já-
nos, Vendég József, Vörös János, Sárközy Kálmán, Vitális János, Biacsi
Sámuel, Faddi János, id. Herczeg Imre, ifj. Faragó Gy. István, Bogárdi
Sándor, Polacsek Sándor, Klein Vilmos, Balla Lajos, Szajcz József, Széll
Sándor, Vas Imre, Széll Gy. István, Nagy István, Grósz Vilmos, Katus
István, Kákonyi Imre, Bán Sándor, Gábori István, Berecz Sándor, Vá-
czi Sándor, Papp Mihály, Koller István, Siroki Richárd, Dudás Antal,
Nagy Gyula, Szűcs Sándor, Farkas Sándor, Berte József, Bíró Sándor,
Schwarz József.

Pusztaszentimrén – ma Soltszentimre – szívósan védekeztek az el-
lenforradalomban részt vevő férfiak. Viszonozták a tüzelést, amikor le
akarták fegyverezni őket a helybéli vöröskatonák. Ez utóbbiak segítséget
kértek, és Kiskőrös felől egy órán belül megérkezett a zászlóalj erősségű
Petzkay-különítmény.

Bekerítették a községet, utcáról utcára, házról házra haladva elfojtot-
tak minden ellenállást. Razziájuk során letartóztatták Gelencsér Mihályt,
Gelencsér Jánost, Almási Józsefet, Kovács Sándort és Szendi Imrét. A kü-
lönítmény vezetői vésztörvényszéknek nyilvánították magukat és ítélez-
ni kezdtek. Halált mondtak a huszonnyolc éves Gelencsér Mihály gaz-
dálkodóra és a hatvanéves Almási József kocsmárosra. Mindkettőjüket
agyonlőtték a helyszínen.

Soltvadkerten is eleinte a helyi vörösök próbálkoztak az ellenforra-
dalmi megmozdulás letörésével, de a zendülők bizonyultak erősebbnek.
Kiskunhalasról jövet százhusz vörös karhatalmista zúdult rá a községre
és rémületkeltő célzattal szakadatlan lövöldözésbe kezdtek. Puskákból,
pisztolyokból, gépfegyverekből ontották a golyózáport, ahol végigszá-
guldottak.

Nem kérdeztek senkit, nem tárgyaltak senkivel, még a helyi vörösök-
kel sem, amíg végig nem robogtak egész Soltvadkerten. Vad lövöldözé-
sükkel megölték Juhász György hatvankét éves, Kesztl Gáspár negyven-
éves, Lehoczky Ádám huszonkét éves, Schneider Henrik harmincnégy
éves, Szentgyörgyi János harmincéves, Erittmann György ötvenkét éves,
Schuller Henrik hetvennyolc éves, Mátyási János ötvenkét éves, Haász
Ferenc tizenkilenc éves helyi lakost.

A halottakon kívül sokan súlyos sebesülést szenvedtek. Mind az el-
hunytak, mind a sebesültek kivétel nélkül földműves emberek voltak.

* * *

Kecel község határában a 4. vörös századnak próbálták útját állni az
ellenforradalmi felkelők rossz fegyverekkel, hevenyészett fedezékekből.
Semmi esélyük nem volt a sikeres védekezésre a rájuk támadókkal szem-
ben. Tíz keceli lakost – Borbély Jánost, Tusori Ferencet, Dán Istvánt,
Laváti Jánost, Beck Andrást, Szanter Mihályt, Lajkó Józsefet, Sebestyén
Pált, Simon Mihályt és Wullman Ferencet – lőtték le a csatárláncban
támadó vörösök.

Amikor a Kecel határában lévő Szarkástelepre értek, három jársági vö-
röskatona: Csordás István, Makai István, Rafael Farkas kivált a csatárlánc-
ból, hogy átkutassa az intézői lakot. Gyanútlanul fogadta őket az ellen-
forradalmi megmozdulásban teljesen vétlen uradalmi intéző, a negyvenöt

éves Benediczki Pál; hét gyermek apja, karján a legkisebb, egy kétéves leánya. Csordás István felszólítására agyonlőtték az intézőt, aki elejtette a gyermeket zuhantában. Mit sem törődve a házban támadt borzadályos riadalommal, feltörték a borospincét és jókedvű ivászatba kezdtek.

* * *

Kecel községet ellepték a fehér zendülést megtörő vörösök. Különösen Sós István, Tápiószeléről való huszonnégy éves terrorista engedte szabadjára bosszúálló kedvét. Még be sem tette a lábát Kecelre, máris agyonlőtt egy földművest.

Fleisz Mihály és Árvai András gazdálkodó a község szélén, a kiskunhalasi úton várták a közeledő vörösöket, akiktől kíméletet akartak kérni. Sós István terrorista megállt a különítményesek élén és odaszólt Árvai Andrásnak: „*Gyere ide bátran komám, hiszen mi is, meg te is fehérek vagyunk!*” Árvai András köszönésre nyújtott kézzel ment Sós Istvánhoz, aki ötször belelőtt a mit sem gyanító emberbe.

A megtorlást irányító Sós Istvánt már várták a község házában a visszatért helybéli kommunista vezetők. Ezek azt mondták Sósnak, hogy elsősorban a papok felelősek a keceli ellenforradalomért. Sós István rögtön a plébániára indult néhány emberével. Szó nélkül lelőtte Vajay László huszonnyolc éves káplánt. A dörrenés hallatán futva menekült Kurucz Adolf plébános, akire kétszer rálőtt Sós, de nem találta el. A plébános testvére, Kurucz Erzsébet tanítónő szintén a parókián tartózkodott. Fivére példájára ő is futásban keresett menedéket. Sós István kézigránát dobott utána. A kézigránát felrobbant, de nem tett kárt a menekülőben.

Sós István később fenyegető portyázással járta emberei élén Kecel utcáit. Sötétedéskor kissé kapatosan jött velük szembe az Öregcsertőre való Vén (Csicske) János. Rákiáltottak: „*Állj, ki vagy!*” – a jókedvű ember tréfálkozva válaszolt: „*Ki más lennék, hát fehér vagyok!*” Erre több lövéssel leterítették. Sós Istvánnak ennyi nem volt elég. Durva káromkodás kíséretében felpofozta a halott Vén (Csicske) Jánost.

* * *

Budapesten a Városi Színházban befejeződött a tanácsok országos gyűlése, amely százötven tagú szövetséges központi intézőbizottságot választott. Ennek feladatául szánták, hogy a törvényhozás, tehát az országgyűlés jogkörét gyakorolja. Székhelye az Országház lett, ahol még aznap össze is ült. Tagjai sorába került valamennyi közismert kommunista és szociáldemokrata vezető, köztük Szamuely Tibor.

Az Országházban tartott első ülésén kinevezte az új kormányzótanácsot a szövetséges központi intézőbizottság. Szamuely Tibor kimaradt a népbiztosok testületéből, aki ezzel a pártvezetőségbeli tagsága után a kormánytagságát is elvesztette. De ez egyelőre nem kisebbitette tényleges hatalmát. Változatlanul a front mögötti különleges bizottságok elnöke maradt – vagyis a rögtönbíráskodás korlátlan uraként döntött élet és halál felett.

Épp a Kalocsa környéki ellenforradalom foglyul ejtett résztvevőit végeztette ki az új kormányzótanács megalakításának óráiban.

* * *

Harta határában a fehérek és a vörösök közti ütközetben elesett nyolc hajósi és hat hartai ellenforradalmár, valamennyien földművesek. Az ütközetet követően Soltról Dunapatajra menet megállt Hartán Szamuely és bőrruhás kísérete. Hazafelé menekültében elfogták a Hartára való Szeidl János fiatal parasztlegényt. Fegyver volt nála. Kerekes Árpád megkérdezte Szamuelyt, mi legyen a legény sorsa. Szamuely csak bólintott, aminek a jelentését már értette Kerekes.

Szeidl Jánost elrettentésül a falu közepén akasztották fel. Kivégzője, Kerekes Árpád gúnyos udvariassággal kérdezte a fiatalembert, hogy melyik fán lógna a legszívesebben? Amikor a székre állították és a hurkot a nyakára szorították, Kerekes pofozással sürgette: „*Iparkodj, sietünk! Rúgd már el azt a széket!*” S miközben haláltusáját vívta az áldozat, Kerekes Árpád csúfolódó elégedettséggel dicsérte: „*Jól van, jól van. Csak megjavulsz a végére. Egészen szépen vörösödsz.*”

Amikor kiszenvedett Szeidl János, egy bőrruhás arcul köpte, majd folytatta útját Dunapatajra a Szamuely vezette terrorcsapat.

* * *

Dunapatajon elzárva vártak sorsukra a leverett ellenforradalom elfogott résztvevői. Megérkezve Szamuely, a községházán ítélkezett felettük. Gyűlölete jeléül azt sem engedte meg, hogy arccal álljanak eléje. Hátat kellett fordítania a vádlottnak. Szamuely néhány másodpercet szánt egy-egy elítélendőre és szó nélkül, kézlegyintéssel adta tudtára Kerekes Árpádnak és Kovács Lajosnak, hogy kit kell felakasztaniok.

Tizenöt dunapataji gazdálkodót ítelt kötél általi halálra, s valamennyit ki is végezték. Szamuely nyugodt közönnyel, kényelmesen cigarettázva nézte Kerekes Árpád és Kovács Lajos hóhérműködését. Ez a két főszereplő seregnyi bőrruhással együtt már egész gyakorlottan, iparszerűen cselekedte az életek kioltását. Aldozataikat addig verték, szurkálták, amíg ki nem rúgták maguk alól a széket.

Így haltak meg tizennégyen: Sándor Ernő, Elkán Gyula Lajos, Herold Sándor, Tóth András, Dudás József; Fiteró Miklós, Máté Gábor, Tüzkő Kálmán, Nagy Lajos, Csizmadia József, Kincses József, Sass Lajos, Ribári József és egy ismeretlen nevű áldozat. Vendég Józsefet is felakasztották, de leszakadt a kötélről. Futva próbált menekülni. Hóhérai lövéssel terítették le, majd amikor beérték, puskatussal verték agyon.

Ugyanígy járt két pesti fiatalember is. Társával együtt Dunapatajon tartózkodott Szamuely ítélkezésekor. Élelmiszert próbált szerezni a két fiatalember. Elfogták őket a bőrruhás terroristák. Semmi bűnük nem volt, csak tudomást szereztek a Dunapatajon történekről. Hogy el ne vigyék Budapestre a látottak hírét, meg kellett halniok. Amíg az egyiket akasztották, a másik menekülni próbált. Így jutott Vendég József sorsára. Nevük nem maradt fenn.

Miközben Szamuely Tibor Hartán és Dunapatajon végeztette ki elítélteit, Kiskőrösön Braun Mór elnökletével működött a vészbíróság. A huszonhárom éves Braun Mór mellett Gábor Károly, Lévai Oszkár és Mikula György vett részt a statáriális ítélkezésben. Karhatalmi fedezetként a Petzkay-féle terrorzászlóalj egy különítménye tartotta megszállva Kiskőröst.

Hét embert ítéltek halálra minden vizsgálat nélkül, de hat kivégzést későbbre halasztottak. Az azonnali végrehajtást Spang József főhadnagynak kellett elszenvednie; ő volt Kiskőrös városparancsnoka az ellenforradalom alatt.

Mikula György különítményesei félholtra verték Spang József főhadnagyot, mielőtt felakasztották. Egy terrorista a nyakába ült, amikor már a fán függött, hogy minél feszesebbre szoruljon a hurok. Petzkay zászlóaljparancsnok felesége, Telek Ilona Márta orvosnő eközben végig fogta a haldokló csuklóját, hogy megállapítsa, meddig pulzál a verőér. Amikor tapasztalta, hogy Spang Józsefben igen szívós az életerő, csodálkozásának adott kifejezést és úgy döntött, hogy huzamosabb ideig függeni kell hagyni az elítéltet.

Landler Jenő hadtestparancsnok az alábbi táviratot küldte Gödöllőre a hadsereg-főparancsnokságra:

„Nem zárkozhatom el jelenteni, hogy a jelen pillanatban a nemzeti érzés fölkelte nélkülözhetetlenül szükséges. A Sátorajai hely környékén toborzott egyének a nemzeti szalag viselését követelik. Hasonló jelenségek a harcoló csapatoknál is előfordultak; amennyiben rövidesen radikális irányzat nem nyilvánulna a kormányzótanács részéről, úgy a frontbomlás elkerülhetetlen lesz.”

Dunaföldváron a szekszárdi vörös vezetők álltak bosszút az elfojtott ellenforradalmi zendülés résztvevőin. Aranyos György kormányzótanácsi biztos és Tánczos Vendel statáriális vádbiztos nyilvánították magukat forradalmi törvényszéknek. Kötél általi halált mondtak Miskolczy István hatvanéves kisgazdára, Hambalkó János harmincéves fuvarosra, Gál Mihály huszonegy éves földművesre és Holmár Imrére.

Itt is rettenetesen megverték a kivégzendőket a tengerészruhát viselő terroristák; legkegyetlenebb közöttük Rogászka István és Gubicza József. Ők akasztották fel a megkínzott elítélteket.

A fiatal Gál Mihály nyakán már rajta volt a hurok és abban a pillanatban, amikor kirúgták alóla a széket, zsebéből nemzeti színű szalagot rántott elő. Ököbe zárt ujjai közül holta után cibálták ki a szalagot a terroristák. Holmár Imre kétszer is leszakadt a kötélről. Kegyelemért könyörögtek a kivégzéshez kényszerrel összeterezt dunaföldváriak, de Rogászka István harmadszorra kioltotta az áldozat életét.

Június 24. kedd

Budapesten, a Markó utcai főreáliskola tornatermében reggel öt és hat óra között agyonlőtték Herczeg Géza bankhivatalnokot.

Herczeg Géza a Szent István-bazilikában tartott vasárnapi szentmisén a tanácsköztársaság ellen izgató röpcédulákat osztogatott. A hívők között térdepelt az ájtatosnak mutatkozó Féder Márk vörös politikai nyomozó. Miután átvette a röpcédulát, letartóztatta a bankhivatalnokot és a Markó utcában lévő budapesti forradalmi törvényszékre kísérte.

Hétfőn ítéleztek Herczeg Géza fölött. Bírái voltak: Schreier Lajos szakács, Rózsa-Rosenfeld Izidor asztalossegéd, Szirmai István törvényszéki jegyző és dr. Trattner Árpád ügyvédjelölt. Golyó által végrehajtandó halálos ítéletet hoztak. Herczeg Gézát a közeli Falk Miksa utcai tengerészlaktanyából átrendelt terroristák lőtték agyon.

* * *

A Kalocsa környéki ellenforradalmi megmozdulások hírére Pakson is fellázadt a lakosság a kommunista vezetők ellen. Szekszárdra menekült az egész direktórium és a vörösör-parancsnok. Nem tudva még a paksiak, hogy a Duna túloldalán már leverték a fehéreket és Szamuelyék rémes bosszúval felelnek a zendülésre, hozzáláttak a mezőváros rendfenntartó polgárőrségének megszervezéséhez. Bakonyi András negyvenöt éves csendőr őrmester, járási főfelügyelő és helyettese, Csala Bálint harminckét éves csendőr őrmester válogatta össze a fegyverfogásra alkalmas férfiakat.

* * *

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök naplójából:

„Ha jól emlékszem, Hutira őrnagy révén bejelentették, hogy Fabik betyár-csapata kivonul a palotából, s visszamehetnek; visszaüzentem: A palota nem az enyém, arról le nem mondhatok, de állítsák vissza; a rondaságba be nem megyek... azután birtok nélkül palota? Ki fizessen portást és nyolc cselédet, s miből?”

* * *

Fennállása alatt ezen a napon fizette ki a legnagyobb összeget egy műért egy szerzőnek az Írók Direktórium: Moly Tamás vehetett fel a „Szegedy Emma” című írásért 26 ezer 480 koronát, amely egy vezető hivatalnok egész évi fizetésével volt egyenlő.

A tudós Baktay Ervinnek 3400 koronát utalványoztak „A hibák lámpája” című írásért. Markó Miklós 1500 koronát, kapott a „Zene a kommunista társadalomban” című eszmefuttatásért. Magyar Elemér „Egyház és vallás” című cikkét 1000 koronára értékelték. Dr. Merényi Józsefnek 625 koronát fizettek fordításért.

* * *

A Solt és Kiskőrös között lévő Akasztó községet lerohanta a Petzkay-féle terrorzászlóalj egy különítménye Fuchs Gyula századparancsnok vezetésével. Noha Akasztón semmi különösebb ellenforradalmi cselekmény nem történt, itt is példát akartak statuálni megfélemlítési céllal. Fuchs Gyula a véstörvényszék elnökének nyilvánította magát, vádbiztosként Braun Gyula huszonhárom éves betűszedő, a terrorzászlóalj politikai biztosa szerepelt. Szavazóbíráknak Zombori Endrét, Huber Istvánt, Niemetz Gyulát, a büntetőszázad terroristáit tették meg.

Mondvacsínált vád alapján halálra ítélték Melvik Antal negyvenhét éves földművest és rögtön agyonlőtték.

* * *

Kecel község egész külterületét és tanyavilágát átfésülték a vörösök, ellenforradalmárok után kutatva. Így jutottak el a Szarkásszőlő nevezetű dűlőbe is. Az egyik pincében találták Lajkó M. András harminckilenc éves és Halász József harminckét éves földműveseket. Anélkül, hogy bármit kérdeztek volna tőlük, Kelemen István Nagykőrösre való negyvenéves terrorista belelőtt a két pincézőbe, majd puskatussal agyonverte őket.

* * *

Budapesten változatlanul gyakori volt az öngyilkosság, a hangosan zajló politikai eseményektől látszatra teljesen függetlenül. Ezen a napon a Vö-

rösmarty utca 59.-ben mellbe szúrta magát Henczel Albert harmincegy éves vasutas; haldoklás közben találtak rá. A huszonkét éves Baum Ernőné leugrott az Angol utca 1/b második emeletéről. Szörnyethalt. Ugyanez a sors érte a hatvannégy éves Zoltán Antal kereskedőt, aki a Murányi utca 41. számú ház második emeletéről vetette magát a mélybe.

* * *

A kormányzótanács délelőtti és kora délutáni ülésén heves vita után elfogadták Kun Béla álláspontját a Clemenceau-nak küldendő válasz ügyében. Ezt az álláspontot tartalmazza a távirat, amelyet a kormányzótanácsi ülés befejeztével azonnal továbbítottak Párizsba.

„Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének, Párizs

Hivatkozással június hó 22-én kelt táviratára, tisztelettel közlöm a Pellé tábornok úrnak, a csehszlovák haderők főparancsnokának táviratára Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok úr által küldött választ. Erre a válaszra a mai nap folyamán Pellé tábornok úr elrendelte a hadműveletek megszüntetését, de a garanciákra vonatkozólag nem nyilatkozott, hanem jelezte, hogy az ebbéli kérdéseket elnök úrhoz terjeszti fel. A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya véget vetendő a felesleges vérontásnak, respektálva a szövetséges kormányok óhaját, megállította csapatait: aggodalmasnak tartja azonban a jelenleg elfoglalt vonalról való visszavonulást mindaddig, míg nem lát garanciát arra, hogy a román királyi csapatok az elnök úrnak június 15-i szikratáviratában közölt területeket valóban ki is fogják üríteni, és a szövetséges kormányok parancsának valóban engedelmeskedni is fognak. Erre az aggodalomra joggal szolgáltat okot az a körülmény, hogy mind a román királyi, mind a csehszlovák köztársasági csapatok az ellenségeskedést és előnyomulást megkezdték, és a csehszlovákok folytatták annak utána is, hogy a szövetséges kormányok a hadműveletek megszüntetését parancsolták. Az a körülmény, hogy a Tisza-hidakat felrobbantották a román csapatok, hogy ezáltal megakadályozzák azt, hogy csapataink az általuk kiürítendő területet megszállják, valamint az egész román sajtó magatartása, mely nyíltan állást foglal a szövetséges kormányok parancsának teljesítése ellen, joggal kelti a Magyarországi Tanácsköztársaság kormányában azt az aggodalmat, hogy a román királyi kormány a szövetséges államok parancsait ismét nem fogja teljesíteni. Ugyancsak aggodalmat kelt a Magyarországi Tanácsköztársaság népében, és

joggal kelt aggodalmat az a körülmény, hogy Magyarország déli határai elnök úr egyik szikratáviratában sincsenek precizírozva. Mind e tekintetben, mind Magyarországnak a békekonferencia elé való meghívásának időpontja tekintetében a legteljesebb bizonytalanság uralkodik. Arra kérjük elnök urat, szíveskedjék mind a román királyi csapatok által nyújtandó garanciát, mind Magyarország déli határai és a békekonferencia elé való meghívásának ügyében sürgősen intézkedni, hogy csapatainknak a határainkra való visszavonulása iránt az intézkedéseket megtebessük.

Kun”

* * *

A Ludovika Katonai Akadémián az ebédidőt követően sorakoztatták a tisztinövendékeket. Bayer Ferenc százados, kiképzőtiszt tartott előttük szónoklatot:

„Fiatal bajtársaim! Végre elérkezett az óra, amikor a hazátlan bitangok kezéből kicsavarhatjuk a tőlünk orozva elvett fegyvert, letéphetjük a gyűlölt vörös rongyot, hogy helyébe kitűzhessük szent háromszínű lobogónkat. Ma délután 3 órakor kitör az ellenforradalom, amelyet állítólag az angolok is támogatnak. Ennek a támpontját a Ludovika Akadémia képezi. A mi kezünkben van tehát minden becsületes magyar ember és így hón szeretett hazánk sorsa is.

A világháborúban küzdött magyar katona hősiességét és rendíthetetlen bátorságát az egész világ ismeri, s ellenségeink is elismerték. Mi sem lehetünk rosszabbak azoknál, akik ma névtelen és jeltelen sírjaikban pihennek. Kibontjuk tehát a nemzetiszínnű zászlót, abban a biztos tudatban, hogy a világháborút túlélő magyarok alája állva, bennünket támogatni fognak.

Ezeket előre bocsátva, különösen hangsúlyozom, hogy senkit sem kényszeríték arra, hogy ebben az ellenforradalomban részt vegyen. Aki nem érez magában elég erőt és akaratot, hogy velem tartson, az most nyugodtan, minden bántódás nélkül kiléphet. Akik velem jönnek, én azoknak szentül ígérem, hogy velük utolsó leheletemig úgy a jóban, mint a rosszban ki fogok tartani. Azonban hangsúlyozom, hogy a kilépésnek csak most van helye, ezt később már nem fogadhatom el. Aki most a helyén marad, az feltétlenül alárendeli magát minden parancsomnak. És ezek közül az, aki gyáván viselkedik, az úgy lakol, mint azt a gyávák megérdemlik.”

* * *

A budapesti Vörös Újság e napi vezércikkéből:

„Az ellenforradalmi agitáció tajtékozva rágja és őrli a proletárdiktatúra alapjait az egész tanácsköztársaságban. (...) A templomok és a vallásos körme-
netek ellenforradalmi találkahelyek Budapesten és vidéken. Parasztot a város,
a várost a paraszt ellen uszítják, és minden úton-módon úzik az aknamunkát
a proletárdiktatúra ellen.

Miért tehetik ezt? Minden hatalom a proletariátus kezében van, hogy tud
és mer megmoccanni a burzsoázia? (...) Hát nincs ököl, mely rá lesújtson? (...) Hát csak hirdetjük, hogy a dolgozóké minden hatalom, és a nagy hang mögött a
semmittevés és mindent tűrés tétovázása lappang? (...)

Statáriumot követelünk az ellenforradalom ellen! S követeljük, hogy a sta-
táriális intézkedések végrehajtásával azt a férfit bízzák meg, aki erre egyedül
alkalmas: Szamuely Tibor elvtársat.

Bátor és erélyes ember Szamuely Tibor. Egyforma forradalmi kötelességgel
tesz meg egy több ezer kilométeres repülőutat a forradalom szolgálatában és ver
le egy ellenforradalmat, ha szükség van rá. (...)

Minden helyen az alkalmas módszert, minden helyen az alkalmas embert!
Az aljas ellenforradalomnak statáriumot, az ellenforradalom leverésére Sza-
muely Tibort!”

* * *

Kalocsa ellenforradalmár védői fegyverrel a kézben foglaltak tüzelő-
állásokat a város előtt, hogy megütközzenek a támadó vörösökkel. Fehér
Imre ezredes, a budapesti vasasezred parancsnoka teljes bántatlanságot
ígért a felkelőknek és Kalocsa minden lakosának, ha átadják a várost, le-
teszik a fegyvert és ki-ki békésen hazatér.

Fehér Imre ajánlatát elfogadták. Az átadást Horváth Lajos helyettes
helyőrségparancsnok hajtotta végre. Délelőtt vonultak be Kalocsára a vö-
rösök. Késedelem nélkül plakátot nyomattak azzal a tartalommal, amit
szóban ígértek. Mindenki megnyugodott. Az sem keltett gyanút, hogy a
plakát szövege alatt Szamuely Tibor neve szerepelt.

Szamuely délután érkezett Kalocsára bőrruhás terroristáival. Ő maga
bevonult a törvénykezési palotába testőreinek kíséretében, más Lenin-fi-
úk pedig hozzáfogtak a kivégzések előkészítéséhez, noha még senkit le
nem tartóztattak. Mivel a főutcát díszítő öreg berkenyefák koronája ma-
gasra nőtt, végig szegeket vertek a fák törzsébe a hurkok megtartására.

Mindezt a jezsuita templom és rendház előtti útszakaszon cselekedték.
Közben sorra letartóztatták a listára került személyeket. Valamennyi le-
endő áldozatot könnyűszerrel vették őrizetbe, mert az egész város hitt
a büntetlenséget ígérő plakátszövegnek. Maguk a listán szereplők sem
gondolták, hogy komolyabb bajuk eshet. Azt hitték, tisztázzák a körül-
ményeket, s máris hazaengedik őket.

Egyenként kerültek Szamuely elé. Ő pedig valamennyi esetben csak
ennyit mondott: „Szeget neki.”

Fogalmuk sem volt a lefogottaknak, hogy mit jelent ez a két szó. Akkor
döbbsen rá várható sorsukra, amikor rájuk vetették magukat a Lenin-fi-
úk. Mire egy másik kijáraton – hogy a még ítéletre következők semmit ne
lássanak – eljutottak a törvényszéki zárkáig, a legbrutálisabb rúgásokat,
ütéseket kellett elviselniük.

Felhős, fülledt időben, este hat és hét óra között kezdtek az akasztá-
sokat. Kerekes Árpád volt a hóhér. Segédei Kovács Lajos, Sturcz Károly,
Pervanger Mihály Lenin-fiúk és Cselik Károly húszesztendő kalocsai
vörös karhatalmista. A kivégzendőket egyszerre kísérték erős fegyve-
res fedezettel végzetük helyszínére. Áldozataikat a már ismétlődő mó-
don fosztották meg az élettől: székre állították, s addig verték, szurkálták
őket, amíg ki nem rúgták maguk alól a széket.

Elsőnek a tizenkilenc éves Császár Jenő tanítót, tartalékos zászlóst
akasztották fel. Kerekes Árpád a sorsukra váró elítéltek felé fordította a
kiszenvedett fiatalember arcát, mondván: „Jól nézzétek meg, mert mintha
magatokat látnátok! Így fogtok kinézni!”

Gallina Zoltán harminchét éves uradalmi intéző nagy termetű, izmos
férfi lévén, leszakadt a kötélről. Futni kezdett. Elkapták, s miközben von-
szolták vissza a fához, kiabált: „Ártatlan, vagyok, ne bántsatok!”

Kerekes Árpád már az új hurkot csomózta a szeghez. „Gazember vagy,
nem ártatlan. Erősebb kötelet kapsz.”

Sorra következett Kálmán József negyvenéves fakereskedő, Mészáros
Ignác harmincéves tanítóképzői tanár, Császár István harminckét éves
szolgabíró.

A sötétedés és a kezdődő eső miatt félbeszakították a kivégzéseket. Sza-
muely és a Lenin-fiúk az érseki palota díszbédrlőjében óhajtottak vacso-
rázni. A vacsora megrendezését és további kívánságaik teljesítését az érsek
komornyikjának parancsolták meg. Bőséges lakomájuk után aludni tértek

és mivel akaratuk szerint reggelig nem volt szabad a kivégzettekhez nyúlni, azok még ott függtek a berkenyefákon. Hóhéruk, Kerekes Árpád rágcsálta a vacsoráról magával hozott kolbászt. Nevetve nyomta a kolbászcsonkot az egyik kivégzett szájába: „– *Nem venném a lelkemre, ha reggelig koplalnál!*”

Ekkor már újabb halálos áldozata is volt az estének. Amikor Császár István szolgabíró felesége megbizonyosodott arról, hogy férjét kivégeztette Szamuely, a fiatalasszony méreggel véget vetett életének.

* * *

Rákos Ferenc, aki a győri megbízatása után ismét a budapesti forradalmi törvényszék elnöke lett, délután személyesen szólt át telefonon az ugyanabban az utcában lévő mentőállomásra. Utasította az ügyeletet, hogy legkésőbb 16 óra 30 percre küldjenek orvost az Országház térre, ahol nyilvános kivégzés lesz. Hivatalosan igazolni kell a halál beálltát. Közölték Rákossal, hogy a mentőszolgálat nem illetékes ilyen teendőkben, mert a halottkémi feladattal szemben, épp az életmentés az ő kötelességük. Rákos Ferenc fenyegetően kioktatta az ügyeletet, hogy nem szorul felvilágosításra. Parancsról van szó, teljesítsék vonakodás nélkül, ha nem akarnak bajba jutni.

Szaladt is azonnal a legelső kéznél lévő mentőorvos az Országházhoz, ahol kevéssel korábban rekesztették be a tanácsok országos gyűlését. Az elszéledő tanácsstagok nyomában felsorakoztak a kivégzési ceremónia szereplői. Nem maradt fenn a neve annak, akit kivégeztek. A mentőnapló bejegyzése: „*4 óra 45 perckor a beállott halált konstatáltam. Az első sortűz után négy perc múlva az elítéltet megvizsgáltam. Még lélegzett. A második sortűz után állt be az exitus. Halál oka: lőtt sebek.*”

* * *

Az Országház előtt rendezett nyilvános kivégzés idején ágyúdörgés hangja morajlott végig Budapest felett. Ez a néhány lövés, amely a Hungária körúti Engels laktanya udvaráról származott, jeladás volt az ellenforradalom kezdetére. Másfél órás késéssel ugyan, de az Üllői úti Ludovika Akadémia tiszt-tanárai és növendékei is akcióba léptek. Birtokba vették az akadémia épületkomplexumát, védelmi céllal tüzelőállásokat létesítettek a hangsúlyos pontokon. A nemzeti színeket viselő ludovikások egy százada megszállta a Mária Terézia téren lévő József-telefonközpontot.

Szintén a jeladásnak szánt ágyúszóra megindult a főváros szíve felé a dunai flottilla három hajója az óbudai kikötőből. A Pozsony és a Csuka őrnaszád, valamint a Maros monitor nemzeti lobogót vont fel az árbócára és lassan úszott alá a Dunán. Kelenföldnél megfordultak, s északnak hajózva mindegyikük leadott egy-egy lövést a Szovjetházra. A Margit hídnál ismét megfordultak és lassú tempóban elhagyták a fővárost. Kézi fegyverekből, géppuskákból lövöldöztek rájuk a Szovjetház védői, de ez a gyenge tűzerő semmi kárt nem tett a páncélozott hajókban.

A fedélzeti ágyúk három lövése megrongálta a Hungária Szálló homlokzatát annál a luxuslakosztálynál, amelyikben Vágó Béla belügyi népbiztos és családja lakott. Sérülés nem történt.

* * *

A Hungária körúti Engels laktanyában, ahonnan a tüzérségi jeladás történt, azonnal elfojtották az ellenforradalmi próbálkozást. Szegő politikai megbízott a vörös érzelmű legénységre támaszkodva letartóztatta a hatalomváltoztató kísérlet két irányítóját, Lemberkovits Jenő honvéd századost és Filipecz Dénes főhadnagyot. Mindkettőjüket a Zrínyi utcai főkapitányságra szállították erős fedezettel.

Weisz Fülöp, a budapesti Vörös Őrség politikai biztosa telefonon előre értesült a történetekről és hivatali szobájában csőre töltött pisztollyal várta a foglyul ejtett tiszteket. Amint eléje vezették őket, minden kérdés nélkül, közvetlen közélről beléjük lőtt. A harmincöt éves Lemberkovits Jenő százados a helyszínen meghalt. Filipecz Dénes főhadnagy felgyógyult.

Weisz Fülöp politikai biztos külön napiparancsban közölte alárendeltjeivel az eseményt. Ebben a napiparancsban szerepel az alábbi mondat: „*Azért terítettem le az ellenforradalmár tiszteket, mert ha az elveinkről van szó, akkor párszáz hulla – az nulla!*”

* * *

Szamuelyné Szilágyi Jolán e napra vonatkozó visszaemlékezése:

„...délután meglátogattak barátaim, doktor Havas és felesége, Alice. Havas doktor a rokkantügyek területén Tibor helyettese volt. Beszélgettünk. Az utcára néző ablak nyitva, kellemes nyári meleg volt. Egyszerre dörrenések. A ház megremegett, mintha összerezzenet volna. Havas felugrott. »Ez ágyúlövés! A Duna felől! ...« – kiáltotta. (...)»

Ruhát kaptam magamra és gyorsan leszaladtunk a földszinti tágas hallba, ahol leültünk a karosszékekbe. A hall tele volt a szovjetházban lakó feleségekkel, gyermekekkel. Izgatott hangulat volt. A jelenlevő szociáldemokrata népbiztosok feleségei ijedeztek. (...) Erre Jancsóné, a Vörös Újság szerkesztőjének felesége népiesen megnyugtatta őket: »Ne legyenek már úgy beszarva! «

Havasék a pánikot, fejetlenséget látva, erőnek erejével magukkal cipeltek a lakásukra, a Zichy Jenő utcába. Este volt, sötétedett. (...) Egy férfi fehér zsebkendőt lobogtatva ellenforradalmi jelszavakat kiabált. A mieink lelőtték. Láttam elvágódni a kövön.»

* * *

Az a férfi, akit Szamuelyné Szilágyi Jolán látott elvágódni a kövön, dr. Berend Miklós egyetemi magántanár, szakmai körökben Európa-szerte ismert és nagyra becsült gyermekgyógyász volt.

Ugyanabban a Mária Valéria utcában lakott, amelyre a Hungária Szálló, vagyis a szovjetház főbejárata nyílt. Beteghez sietett, amikor meglátta a Dunán a nemzetiszínű zászlókat lobogtató hadihajókat. Heves izgalom lett úrrá rajta, visszaroht lakására. Íróasztalából sietve magához vette kis forgópisztolyát, kiderítetlen okkal meglehetősen sok pénzt: tizennégyezer kék és húsz-harmincezer fehér koronát gyűrt irattárcájába, miközben az ablakon át a Dunára mutatott és ezt ismételte feleségének felajzott lelkesedéssel: „Nézd, feltámadt Magyarország!”

Száguldott vissza az utcára. Ekkor már fölfelé haladtak a Dunán a hadihajók. Zsebkendőjével hevesen integetett feléjük és hangosan kiabálta: „Éljen Magyarország! Le a szovjettel! Le Kun Bélával!” Közben eldőrdült a három ágyúlövés a Dunán. A szovjetház terrorista őrsége a hadihajók támadásával volt elfoglalva és csak az ágyúlövések után fordultak Berend Miklós ellen. Ráparancsoltak: „Állj!” Látva a professzor, hogy puskacsövek merednek feléje, megfordult és futott a Petőfi tér felé. Amikor hátrapillantott üldözőire, nekiütközött egy gázlámpa oszlopának. Elesett, de talpra szökött és menekült volna tovább. Egyszerre négy irányból lőttek rá. Elvágódott. Próbált fölegyenesedni, de sebesülése miatt csak az ülőhelyzetig futotta erejéből.

Ekkor robogott elő a Türr István utca felől egy nyitott autó. Cserny József vezette. Mellette kísérője, Schön Béla. Cserny biztatására Schön Béla leugrott a gépkocsiról csőre töltött fegyverével. Dr. Berend Miklós-hoz lendült és három lövéssel megölte a sebesültet, akiből patakzott a vér,

amikor elterült a járda aszfaltján. Schön Béla a vértócsából emelte ki a kis forgópisztolyt, amelyet a professzor elejtett.

Az áldozatot otthagyták vérébe fagyottan a gázlámpa tövében. Feléje se néztek, amíg be nem sötétedett.

Sötétedés után mentek a terroristák a gázlámpa fényében feketéllő tetemhez. Weisz József, Lőbl Mór, Rosen Antal és Trailla György megmotozták a hullát. Eltulajdonították aranyóráját, aranyláncát, ezüstfejú sétatálcáját, irattárcáját a benne lévő sok ezer kék és fehér bankjeggyel. Lőbl Mór a gyermekgyógyász professzor cipőit is lehúzta. Ezután megragadta a tetem egy-egy végtagját a négy terrorista. Áldozatukat a Dunához vonszolták, ahol lóbálással dobták el maguktól, hogy a parttól minél távolabb essen a vízbe.

* * *

Újpest – akkor önálló város – lakossága annak ellenére, hogy túlnyomórészt a munkássághoz tartozott, sohasem vallotta magáénak a proletárdiktatúrának mondott vörös hatalmat. Ezért amikor híret vették a dunai flottilla hajóinak lázadását, azonnal az ellenforradalom pártjára álltak. Hárman vállalták a vezetést: Hajden László huszonhat éves festőművész, Rajcsek László tizenkilenc éves felsőiskolai tanuló, tartalékos hadapród és Szűcs János harmincéves gépkocsivezető.

Haubrich József, Budapest katonai főparancsnoka nagy veszélyt látott az újpesti ellenforradalmi fordulatban, ezért bőséges fegyveres erőt utasított annak letörésére. Az Újpestre vonuló vörös karhatalmat Szép János huszonnyolc éves gépmester, a gyári munkásezredek parancsnoka és Vrafkó Sándor harmincegy éves foglalkozás nélküli, a budapesti vágóhídi munkásszázad parancsnoka vezette.

Lerohanták a peremvárost és kiszabadították szorult helyzetéből a munkástanácsot. Szép János és Vrafkó Sándor fegyverbe akarta szólítani Újpest munkásságát a vörös hatalom védelmére, de Kovács István vasöntősegéd, a munkástanács huszonhét éves elnöke felvilágosította őket, hogy a gyárak népe egyöntetűen az ellenforradalmat pártolja. Ezek után mindhárman – Szép, Vrafkó és Kovács István – betárazták fegyverüket, zsebeiket telerakták lőszerrel és erős fedezet kíséretében az ellenforradalom szervezőinek keresésére indultak.

Tudták, hogy a három fiatal ember milyen autóval járja a várost. Alkonyatban találtak rá a fekete gépkocsira a káposztásmegyeri vízművek

közelében. Egyenesen a keresett autónak hajtottak és közelről golyózáport zúdítottak rá. A négy bennülő közül egy azonnal meghalt, három súlyosan megsebesült. Szép János azt hitte, valamennyi utassal végeztek, ezért gyanútlanul lépett a lefulladt autóhoz. Ám az egyik sebesültben volt még annyi erő, hogy forgópisztolyával közelről hasba löve Szép Jánost. A történetek láttán Vrafkó Sándor odarohant és lelődözte a még élő sebesülteket.

* * *

Budapesten a kommunista vezetők intézkedésére megbénult a nyilvános élet. Leálltak a villamosok, hazatessékeltek a vendéglők, kávéházak közönségét, szüneteltek a színházi előadások. Este hétkor be kellett zárni a bérházak kapuit és megparancsolták a szigorú elsötétítést. Durva viselkedésű őrzőjáratok portyáztak a városban, hogy kikényszerítsék a lakosság engedelmeségét. Keveselven a beosztott fegyverest, utcai járőrözésre küldték a vezetőket is.

Ilyen járőrt képezett Budán Réti Lesku Lajos huszonnégy éves laktanyaparancsnok, Róth Ármin negyvenéves laktanyaparancsnok-helyettes és Herbst József vörösőrségi kerületi előadó. Sötétedés után ellenforradalmárok után kutatva járták körzetüket. A Márvány utca 40.-ben vitába bonyolódtak idős Kiss Róza segédházfelügyelővel, akit minden komolyabb ok nélkül agyonlőttek. Kegyetlenségüket szóvá tette az egyik lakó, Reisz Ferenc. Neki a combjába lőttek, s eltávoztak.

* * *

Csepelen egy vörös járőr arra kényszerítette a késő esti órákban Thomasz Antal földművest, hogy fogja be lovait és fuvarszolgálatat álljon rendelkezésükre. Thomasz Antal abban a hiszemben engedelmeskedett, hogy ellenforradalmárokkal van dolga, mert a fegyveresek semmiféle jelzést nem viseltek.

A csepeli tölténygyár kapuja előtt Balogh József és Kondi Rudolf vöröskatonák őröködték. „*Állj, ki vagy!*” – szólították meg a közeledő lovas kocsit. Thomasz Antal abban a tudatban, hogy a posztoló fegyveresek ellenforradalmárok, hozzájuk érve sűgva mondta a bakról: „*Fehérgárda!* ...” Válaszként mind Balogh József, mind Kondi Rudolf rásütötte a puskáját.

A földműves holtan bukott le az útra a kocsi üléséről.

* * *

A szigorú csoportosulási tilalom és a nyilvános élet megbénítása ellenére Budapest-szerte lövöldözések, zavargások voltak. Erején felül kellett helytállnia a fővárosi mentőszolgálatnak a nap hátralévő óráiban.

Néhány kiragadott eset a mentőnaplóból:

Este hat és hét óra között lövöldözés támadt a Krisztina téri telefonközpontnál. Az a gyéren mutatkozó magányos ember, aki hazafelé igyekezett, bemenekült a gyógyszertár kapumélyedésébe. Itt érte a mellén egy eltévedt golyó Opré József huszonhat éves napszámost; a negyvenhárom éves Faragó Pálné haslövést szenvedett.

Ugyancsak Budán, a Fő utca 19.-ben Neumann Dezső negyvenhárom éves nyomdász és a harmincnégy éves felesége a Dunára néző ablakhoz merészkedtek. Vörös csapatot láttak a rakparton. Érdeklődtek, vannak-e még utcai harcok. Szóbeli válasz helyett sorozatot lőttek rajuk géppuskából. A férj azonnal meghalt, a feleséget eszméletlen állapotban szállították a Rókus kórházba.

A kényszerű kapuzárást követően a Király utca 11. számú ház lakói a függőfolyosón tárgyalták a történeteket. Este kilenckor puskagolyók csapódtak a magukat biztonságban tudó polgárok közé. Egy fiatalember fejlövéstől halt szörnyet.

Berend Miklós orvosprofesszoron kívül még valakit lelőttek a szovjetházra vigyázó Lenin-fiúk. A szomszédos, ma már nem létező Bristol Szálló előtt egy ismeretlen, harminc-harmincöt év körüli, elegánsan öltözött férfi teteme feküdt vérbe fagyva, amikor a mentők megvizsgálták. Állat puskagolyó zúzta szét, mellén is kézi fegyverekből eredő lövések nyomait találták.

* * *

A Duna pesti partján lévő Eskü úton – ma Belgrád rakpart – a szovjetház őrségéhez tartozó Lenin-fiúk cirkáltak este kilenc óra után. Max Miksa és Vajda Ignác Náthán arra voltak kíváncsiak, betartják-e a bérházak lakói az elsötétítési rendeletet. Max Miksa világosságot észlelt a 6. számú ház harmadik emeletének egyik ablakában. Felküldte társát, Vajda Ignác Náthánt, hogy oltassa el a lámpát.

Csak pillanatokig maradt magára Max Miksa, amikor újabb két terrorista érkezett a szovjetház felől. Egyikük Marton István beosztott Lenin-fiú, a másik Küvér Lajos politikai nyomozó; korábban ápoló és

műtősségéd az egyes számú sebészeti klinikán. Ez a politikai nyomozóvá lett huszonhét esztendő Kűvér Lajos kikérdezte Max Miksát, miről is van szó, ezt követően Marton Istvánval együtt a házba sietett.

Szembetalálkoztak a lépcsőházban a már kifelé igyekvő Vajda Ignác Náthánnal, akit maga mellé parancsolt Kűvér Lajos. Hármában felzörgették a házfelügyelőt, hogy bocsássa rendelkezésükre a felvonót. Vajda közlése alapján Vahl Gyula kereskedő lakásába csengettek be. Alig nyílt az ajtó, Kűvér Lajos a főbérőnek rontott: „*Ellenforradalmár gazember, világitottál, innen volt a világosság! Leszúrlak, mint egy kutyát, nem kell senkinek elszámolnom az életeddel!*” Fegyvert követelt Vahl Gyulától, de mivel a halálra rémült kereskedő hálóingben reszketett a terrorista előtt, nyilvánvaló volt, hogy korán lefeküdt. Felhagytak gyanúsításával, ellenben fenyegetően kifaggatták, merre néznek az ablakok, kik tartózkodnak a lakásban.

Így derült ki, hogy Vahl Gyuláéknál albérló lakik: Madarász Béla orvosstanhallgató.

Már ő is feküdt a sötét szobában. Megdöbbsent, amikor a bősziült Kűvér Lajos berontott hozzá és hirtelen lámpát gyújtva, ordító hangon megvádolta: „*Gazember, fényjeleket adtál! Kilőttél az ablakon!*”

Madarász Béla tiltakozott. Bizonyosságul egyetemi jegyzeteit lobogtatta, amelyekből szigorlatra készült. Kűvér Lajos nem hitt, mert nem is akart hinni neki. Ráparancsolt Marton István terrorista társára, hogy rohamkésével döfje le az egyetemistát. Marton kétszeri sürgetésre sem engedelmeskedett. Kűvér ekkor váratlanul modort változtatott. Szelíd hangon felszólította Madarász Bélát, hogy vegye fel a nadrágját és a cipőjét, s amíg az öltözködött, így beszélt hozzá: „*Majd tisztázod magad nálunk odabent a kihallgatáson. De addig is biztosíthatlak, hogy semmi bántódásod nem lesz, ha rám hallgatsz. Van-e fegyvered, édes fiam? Ha van, add ide önként. Mert ha tagadod, hogy fegyvered van, de ha mi most itt mégis megtaláljuk, akkor tényleg nem segíthetek rajtad.*”

A már felöltözködött fiatalember átnyújtott Kűvérnek egy kis forgópisztolyt, amelyből egyetlen töltény sem hiányzott. Kűvér az iménti szelíd viselkedésével átvette, zsebre dugta a pisztolyt. Ezután minden átmenet nélkül kitört rajta a vadság. Ütni, tépni, rugdosni kezdte az egyetemistát. Amikor kifárasztotta a verés, megparancsolta Marton Istvánnak és Vajda Ignác Náthásnak, hogy kötözzék hátra Madarász Béla kezét.

Miközben ez történt fenn a harmadik emeleten, újabb Lenin-fiú érkezett a ház előtt várakozó Max Miksához. Ez a Lenin-fiú a huszonnyolc

éves mázolósegéd, Lőbl Mór volt. Kíváncsiskodására őt is tájékoztatta Max Miksa. Ekkor már a kapu alatt rúgta-pofozta Kűvér Lajos az utcára tuszkolt elfogottat. Az utcára érve Kűvér így beszélt Lőbl Mór barátjához:

„*Ez egy ellenforradalmár tiszt, csak orvosnövendéknek hazudja magát. Pisztoly volt nála és fényjelzéseket adott le bujkáló társainak! Agyonütni és a Dunába dobni!*”

Öten fogták körbe a megkötözött fiatalembert. Lőbl Mór verni kezdte a fejét a nála lévő bottal mindaddig, amíg a bot ketté nem tört. Madarász Béla leroskad az aszfaltra az ütésektől, próbált úrrá lenni fájdalmán és kábulatán. Miközben kiegyenesedett volna, Lőbl Mór kétszer hasba szúrta rohamkésével. Az egyetemista a szúrások ellenére egyenesen próbálta tartani magát. Hitetlenkedően nézett támadóira és nyögve mondta: „*Hát ti ilyenek vagytok?!*” Válaszként Lőbl teljes erővel Madarász Béla mellébe döfte a rohamkést. Az áldozat hátra zuhanva elterült a járdán.

Azt hitték, meghalt. Amíg eszméletlenül és mozdulatlanul feküdt, Kűvér Lajos kikutatta zsebeit. Talált egy aranyórát a hozzá való aranylánccal, egy noteszt és egy tyúkszemvágót. E holmikat a forgópisztollyal együtt átadta Lőbl Mórnak, majd ők ketten elindultak vissza a szovjetházba. Lőbl megismételte, amit Kűvér egyszer már mondott: „*A Dunába dobni!*”

A kizsebelt áldozat eltüntetésének feladata Marton István, Vajda Ignác Náthán és Max Miksa Lenin-fiúkra hárult. Max Miksa – huszonnégy éves, korábban raktáros egy nagykereskedőnél – a közelből egy szeméthyűtő kocsit, az utcaseprők munkaeszközét húzta a vergődő-hörgő fiatalember mellé. Hárman kocsira emelték Madarász Bélát, majd lehúzták a cipőjét. Eltolták az Erzsébet híd közepéig. Max Miksa ott a nadrágot is lehúzta róla.

Mindennek akaratlan szemtanúja volt a hídon keresztül haladó Rosenfeld Ármin, aki ismerte a terroristákat. Kérlelte őket, engedjék meg neki, hogy kórházba szállíttassa a fiatalembert, aki súlyos sebei ellenére viszsanyerte eszméletét. Reszkető kezefejével letörölte a homlokáról ömlő verejtéket, valamit nagyon mondani akart, de beszélni már nem tudott.

Rosenfeld Árminnak komoran tanácsolták a Lenin-fiúk, hogy gyorsan tűnjön el és álmában is hallgasson arról, amit látott. Amikor eltávolodott a szemtanú, a három terrorista a szeméthyűtő kocsiról a gyalogjáróra fordította az eszméletlen lévő Madarász Bélát.

Megragadták és a Dunába dobták.

Miközben ez történt, Küvér Lajos és Löbl Mór már jelentést tettek Lukács Györgynek a szovjetházban. Innen Löbl Mór lakására mentek pálinkázni.

* * *

Az önmagát harmadik személyben emlegető Lukács György emlékezése erre a napra:

„A Tanácsköztársaság idején, a június 24-i ellenforradalom leverésében, szerepe a következő volt: A munkástanács ülésén nagy zűrzavar tört ki a puccs hírére, ekkor felment a szobájába, felvette egyenruháját a hadosztály-komisszári jelvényekkel, felállt egy asztalra és kijelentette, hogy átveszi a parancsnokságot. Mikor egy fél óra után a nyugalom valamennyire helyreállt és érintkezésbe léptek a Kormányzótanáccsal, akkor a Hungária (Szálló) és az újpesti rakpart közti partszakasz parancsnokságát bízta rá. De mire megérkezett a Hungáriába, a monitorok már elmentek és nem tértek vissza, így különösebb harci feladat nem volt. (...) Az orvostanhallgató kivégzésének esetéhez csak annyi köze volt, hogy éjjel jött egy patrul és jelentést tett az ügyről. Ő Korvin Ottóhoz küldte őket, hogy mint illetékesnek neki tegyenek jelentést.”

* * *

Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok a főhadiszálláson, a gödöllői királyi kastélyban tartózkodott a fővárosban zajló fegyveres ellenforradalmi kísérlet idején. Élményeit így rögzítette:

„A fővárosi ellenforradalom folyamán Kun Béla nem viselkedett a helyzetnek megfelelő bátorsággal. Este nyolc óra tájban halálsápadtan beállított az ellenforradalom hírével a főhadiszállásra. Telefon-összeköttetést igyekeztünk létesíteni Budapesttel, de nem sikerült, mert az ellenforradalmárok a telefonközpontot is elfoglalták. Már 7 óra tájban a József-központból felhívták Stromfeldet és tudatták vele az ellenforradalom kitörését. Azt remélték, hogy a vezérkar tisztjei is csatlakoznak hozzájuk. Számításukban azonban csalatkoztak.

Az ellenforradalom hírére a főhadiszállásra rendeltük a közeli kistarcsai gyár munkásságát. Beszüntettem a fronttal való telefonösszeköttetést, nehogy a frontra nyugtalanító hírek szállingózzanak, s megzavarják a hadműveleteket; végül megtiltottam, hogy engedélyem nélkül bármiféle, katonákat szállító vonat a fővárosba befusson. Így megakadályoztuk, hogy a frontról esetleges ellenforradalmi csapatok a felkelők segítségére siessenek.

De Kunt alig lehetett megnyugtatni. Ahelyett, hogy a veszedelem pillanatában a forradalom fővárosában maradt volna a csapatok élén, sietve eltávozott helyéről, s a hadseregparancsnokságnál keresett menedéket. Tíz órakor Huges-összeköttetést kaptunk a szovjetházzal, ahonnan Alpári referált az eseményekről. A referátumból kitűnt, hogy Kun az első lövésre elvesztette a fejét, sőt átadta minden írását Alpárinak és úgy menekült el őrhelyéről.

A városból kapott megnyugtató hírek hatására 10 óra után Kunt erős védőfedezettel bekísértettük a fővárosba.”

* * *

Visszaemlékezéseiben megfeledkezett Böhm Vilmos arról az okmányról, amellyel akkor, 24-én este Kun Béla magával hozott Gödöllőről.

„Kun Béla elvtársnak

Budapest.

A mai napon kinevezem Önt a Vörös Hadsereg helyettes főparancsnokának Budapest székhellyel.

Főhadiszállás

Böhm.”

* * *

Bihari Mihály gyorsíró följegyzéseiből:

„Aznap a szokott időben a Népszava szerkesztőségébe siettem. A szerkesztőség együtt volt, hiszen lapot kellett csinálni. Lázasan tárgyalták az eseményeket. Senki nem tudott semmi biztosat, mindenfajta hírforrás megszűnt. (...) Már kilenc óra is elmúlt... és a lapnak nem volt hiteles anyaga.

Ebben a kritikus helyzetben késő este nyílt az ajtó, és megjelent közöttünk Kun Béla, rendkívül felindult állapotban. Híreket, komoly, megbízható értesítéseket akart hallani. A Hungária Szállót, az úgynevezett Szovjetházat el kellett hagynia, mert életveszélyes lett volna az ott-tartózkodás, és azóta elvesztett minden összeköttetést a katonai szervekkel. Halálosan fáradtnak, kimerültnek látszott, egy székbe rogyott, két kezével a fejét támasztotta meg, és ez az ember, aki biztos kézzel vezette a magyar proletárállam ügyeit, most nem bírt uralkodni idegei felett. De ez az idegroham rövid ideig tartott. Gyorsan erőt vett magán, felegyenesedett, bocsánatot kért előbbi gyengeségéért, és most már ismét

a régi intézkedő, vezetésre termett férfi volt. Kijelentette, hogy valakinek a szerkesztőség tagjai közül a budapesti hadtestparancsnokságra kell menni, híreket szerezni Haubrich Józseftől. Ez rendkívül fontos a lap számára is, hiszen az ország népét informálni kellett a nap eseményeiről. A redakció két legfiatalabb tagját, Székely Józsefet és engem jelöltek ki erre az útra.

Nyomban el is indultunk (...) és minden különösebb incidens nélkül eljutottunk a Vigadó utca és a Dorottya utca sarkán álló Magyar Király Szállóhoz (ma a Belkereskedelmi Minisztérium épülete áll a szálló helyén), ahol Haubrich József főhadiszállása volt. A budapesti hadtestparancsnok első emeleti szobája felbolygatott méhkaszhoz hasonlított. Katonai futárok jöttek-mentek, jelentést tettek, tisztek cikáztak egyik szobából a másikba, a Belügyi Népbiztosság nyomozó osztályának néhány embere a szoba egyik sarkában arról beszélt, hogyan tették ártalmatlanná Lemberkovits századost, a katonai puccs vezetőjét. Sokáig kellett várakoznunk, amíg Haubrichhal beszélhettünk. Közölte: mondjuk meg Kun Bélának, hogy az ellenforradalmat lényegében felszámolták, a monitorok elmenekültek a Duna jugoszláv szakaszára, ellenséges erők már csak a József-telefonközpontban és a Ludovika Akadémián vannak. A József-központot, az ellenállásnak ezt a gócpontját egy órán belül, a Ludovika Akadémiát pedig reggelig felszabadítják. A helyzet megnyugtatóan alakul.

Felszabadult, könnyű léptekkel távoztunk. (...)

A szerkesztőségben már türelmetlenül vártak bennünket. (...) Székely József kollégámmal együtt egyenesen Kun Bélához mentünk, aki már az arcunkról leolvasta a kedvező fordulatot. Gyorsan, szinte hadarva mondtuk el mindazt, amit hallottunk és láttunk.

– Ezt vártam – mondta. – Tudtam, hogy így lesz. Vöröskatonáinkban nem csalódtam.

Melegen megrázta kezünket és megköszönte fáradságos futárszolgálatunkat.

Majd vette kalapját és távozott. Tisztelettel nyitottunk ajtót neki. Lekísértük a lépcsőházban a kapuig. Ott puha kalapját mélyen a szemére húzta, és eltűnt az éjszakában. Nem kísérte senki, sem fegyveres, sem civil ember.”

A hadsereg-parancsnokság helyzetjelentése június 24-ről.

„Cseh-tót arcvonal: A Cseh-tót kormányral kötött megegyezés folytán az ellenségeskedés ma délután öt órakor beszünttetett.

Csapataink a fegyverszünet folytán előírt vonalban állanak, az V. hadtestnél Bálnál és Tolmácsnál, a III. hadtestnél Kassára, antant-tisztek érkeztek.

Román arcvonal:

Szolnok és Alpár között ellenséges gyalogság és tüzérségi tűz. Ezen szakaszban több ellenséges járőr vállalkozás visszaveretett.

Délszláv arcvonal és hadihajós helyzet:

Változatlan.

Karhatalmi rész:

1. Budapesti ellenforradalmi puccsról a jelentések még nem érkeztek meg.
2. A Szamuely-csoport Kalocsától északkeletre az ellenforradalmárokat Kecelig szorította vissza. A Dunától nyugatra, Dunaföldvárat az ellenforradalmárok megint elfoglalták.

Hadsereg-parancsnokság.”

Június 25. szerda

Reggelre az alábbi plakáttal találta magát szembe az ébredő Budapest.

„PARANCS!

Budapestre és környékére a legszigorúbb kivételes állapotot rendeljük el. Három embernél több az utcán nem lehet együtt. Mindenféle ellenforradalmi ténykedést vagy bármely büntetést kötéltől halállal büntetünk. Azokat az ellenforradalmárokat pedig, akiket a kezükben fegyverrel fognak el, a helyszínen lövik agyon.

Kun Béla

Hadsereg főparancsnok-helyettes

Haubrich József

Budapest katonai főparancsnoka.”

A szovjetház többi lakójához hasonlóan kedden Kun Béla családja is elmenekült az épületből a flottilla-hajók lövései után. Ismerősöknél rejtőzködve töltötték a családtagok az éjszakát.

Kun Béláné közlése:

„Reggel hazamentünk.

Napközben beállított Kun Béla. Látszott rajta, hogy éjszaka nem aludt. »Az ellenforradalmat levertük, de meglátjuk, ki volt benne – mondta. – Azt hiszem, Haubrich József is... Kivizsgáljuk...«

* * *

Szamuelyné Szilágyi Jolán is visszatért a Hungária Szálló népbiztosi lakosztályába.

„A szovjetház más képet mutatott, mint tegnap. Megerősítették a védelmét. Felfegyverzett Lenin-fiúk cirkáltak körülötte. Az utcán találkoztam Lukács Györggyel, a derekán bőröv, a vállán puská. Nagyon harciasnak nézett ki, de a szemüvegével kissé komikusnak hatott, ezért jegyeztem meg magamnak.”

* * *

A zavaros idők ellenére változatlanul működtette pénztárát az Írók Direktóriuma: Singer Arthurnak 3.110 koronát fizettek ki aktuális cikkeiért és „Szerkesztő úr” című röpiratért. Erdősi Dezső novelláit 2500 koronával honorálták.

* * *

Kun Béla mindenekelőtt azért vágyott arra, hogy meghívják a párizsi békekonferenciára, mert így akár hallgatólagosan, akár kimondottan törvényesnek tekintették volna hatalmát a nemzetközi politikában. Tehát ennek a diplomáciai elismeréssel egyenértékű meghívásnak a reményében szándékozott teljesíteni Clemenceau ama távirati parancsát, hogy északon vonuljon vissza a Vörös Hadsereg a demarkációs vonal mögé.

A visszavonulást elrendelő súlyos döntés elvben megszületett, de a végrehajtásával nem siettek: tudva, hogy a párizsi békekonferencia legfőbb gondja a békediktátum aláírása a németekkel, s emellett a magyar kérdés pillanatnyilag századrangú, hatásosabb időpontra vártak a visszavonulás megkezdésével. De készen állva a kedvező alkalomra, június 25-én nulla órától megtiltottak a Vörös Hadseregnek minden kezdeményezést a csehszlovák hadsereggel szemben. Önként beszüntették Budapestről az ellenállhatatlannak mondott északi hadjáratot.

* * *

Budapesten kíméletlen terrorral szereztek érvényt a szigorított rendkívüli állapotnak. A vörösőrök, Lenin-fiúk és más karhatalmi járőrök ötletszerű önkényeskedéseinek senki nem vetett gátat. Szó szerint az életét tette kockára, aki az utcára bátorzkodott: nem tudhatta, honnan, ki és miért emel rá fegyvert. Így lőtték hasba a Gellért Szálló előtt Hyadacs Péterné tizennyolc éves fiatalasszonyt, s ugyanitt roncsolta szét a puszkagolyó Walmann Henrik huszonhárom éves vöröskatona térdét. Fővárosszerte tömegesen fordultak elő hasonló esetek.

Este hét és nyolc óra között, még teljes világosban sétáló tempóban haladt Taubinger Géza nyugalmazott pénzügyi igazgató a belvárosi Irányi utcából a Duna-part felé. Elegáns külseje és ráérős léptei elegendők voltak arra, hogy magára vonja az arra járőröző vörös karhatalmisták figyelmét. Hozzá lépett Kovács István vörösőr és gorombán hátba verte: – „Hé, vissza, vissza, ne korzózzon erre, mintha még mindig az urak világa lenne!”

Ugyanitt cirkált Balogh Mihály politikai nyomozó, aki ismerte Kovács István vörösőrt. Felettesi eréllyel rákiáltott Kovácsra: – „Rögtön lője agyon azt a büdös burzsujt, a pofája se áll jól!” Kovács István szó nélkül lelőtte Taubinger Gézát, aki a járőrök szeme láttára holtan vágódott a kövezetre. Miután a vörösök eltávoztak, mentőért telefonáltak a szemtanúk. Erre vonatkozik a mentőnapló szűkszavú eseteleírása:

„Egy projectilt találtam. Bemeneti nyílás bal lapocka csúcsán, kimeneti nyílás a bal II. bordaközben. Holtan találtam. A hullá zsebei kifordítva, üresek! dr. Gáspár.”

A nap folyamán hetvenkét alkalommal riasztották utcai balesethez a fővárosi mentőket.

* * *

Újpesten viszály és zavarodottság közepette működött a vésztörvényszék, mert munkások felett kellett ítélni: nem a burzsoáziához, hanem a proletariátushoz tartoztak az ellenforradalmárok. Ahhoz az osztályhoz, amelynek nevében gyakorolta a diktatúra a vörösterroret.

Az előző napi ellenforradalmi megmozdulás során lelőtték a Mauthner Bőrgyár udvarán Szatmáry és Lipták vörösőröket. Válaszképpen két halálos ítéletet akartak hozni a „szemet szemért, fogat fogért” elv alapján, mivel a tettesek kilétét nem tudták kideríteni. Emiatt keletkezett meghasonlás

a vésztörvényszék tagjai között. Végül a legszigorúbb megtorlás követelői kerekedtek felül.

Paksi József harminchat éves asztalossegéd volt az újpesti rögtönítélő bíróság elnöke; vádbiztosa Potyondi József, jogi tanácsadója Illés Béla harmincéves ügyvédjelölt, szavazók Pick Ignác és Lőwy Sándor. Halált mondtak Orczi Karó Imre harminckét év körüli munkásra. S hogy ne legyen munkás mindkét kivégzendő, a bosszú második áldozatának Martinovics Béla harmincöt év körüli kereskedőt tettek meg. Mindkettőjüket a tárgyalás után azonnal kivégezték a rendőrség udvarán. Az életüket kioltó sortüzet Schön Gyula újpesti vörösőr-parancsnok vezényelte.

* * *

Kecel községben változatlanul folytatódott a földműves lakosság megfélemlítése. Vallatták a vörös különítményesek az ellenforradalmi szerepléssel gyanúsított embereket, újabb és újabb személyeket tartóztattak le, büntetésként hadisarcot szedtek terményben, készpénzben, élő állatban. A félelem fokozására nyilvános akasztást rendeztek. Mikula György politikai megbízott utasítására Csóti Ferenc negyvenkét éves gazdálkodót végezték ki, noha semmilyen főbenjáró cselekményt nem tudtak rábizonyítani.

* * *

Szentendrén előző nap megkongatták a római katolikus templom hangját a budapesti ellenforradalom hírére. Lázításnak minősítve a cselekményt, mindenáron büntetni akart a szentendrei és a pomázi direktórium. Úgy vélték, a bűnös nem lehet más, mint dr. Kucsera Ferenc káplán. Elhatározták letartóztatását.

Este fél tízkor vette őrizetbe erős fedezettel Chudy Ferenc, Szentendre városparancsnoka, huszonkét éves pincér. Ő vallatta a káplánt, aki a hosszadalmas és makacs kérdezősködésre állhatatosan ismételte, hogy nincs mit bevallania. A pincérből lett huszonkét éves városparancsnok önhatalmúlag, a vallatásnál jelenlévő direktórium tagok helyeslésével úgy döntött, hogy ki kell végezni a megátalkodottan tagadó papot.

Hárman kísérték dr. Kucsera Ferencet a Duna-partra: Darázs István huszonnyolc éves géplakatos, Chudy helyettese, Marinovits Miklós

huszonnégy éves szabósegéd, Dudás János húszéves vasesztergályos, vörösőrök. Áldozatukat a víz mellett arccal Leányfalu felé állították, s hátulról lőttek rá. A káplán hanyatt vágódott, de tagjai még mozogtak. A három kivégző legfiatalabbja, a húszéves Dudás János lépett hozzá. – „*Megadom a büdösnek a kegyelemdőfjést*” – mondta és a káplán fejébe lőtt.

Chudy Ferenc városparancsnok utasítására reggelig a kivégzés helyszínén kellett hagyni dr. Kucsera Ferenc tetemét, s akkor is csak a temető-árokban hantolhatták el.

* * *

Kiskőrösön felakasztották Szenohradszky Pált, a Petzkay-féle terrorkülönítmény mellett működő vésztörvényszék újabb áldozatát. A kivégzést ugyanott és ugyanazok hajtották végre, ahol és akik megölték Spang József főhadnagyot.

* * *

Kalocsán reggel nyolc órától folytatta Szamuely Tibor a statáriális bíráskodást. Testőrei között úgy érkezett a törvényszék épületébe, mintha ártalmatlan, békés hivatalnoki teendőkre készülne. Kipihenten, frissen borotváltan, lakkcipőben, gálakesztyűben ült a bírói asztal mögé.

Gyötrésektől kimerült, véresre kínzott embereket vezettek eléje. Szamuely indulatmentes kedéllyel, közömbös halksággal mindenkit halálra ítélt, akit asztala elé állítottak a Lenin-fiúk.

Az előző napon felakasztottak helyére új áldozatok kerültek. Azokat a tetemeiket, amelyek egy éjszakán át áztak az esőben, kiszállították a temetőbe a terroristák. Komor foglalatosságuktól szigorúan távol tartották a lakosságot. Amikor elővezették a halálra szántakat, megjelent egy karinges jezsuita szerzetes a rendház egyik emeleti ablakában. Mindvégig imádkozott, amíg sorra akasztották a Lenin-fiúk Szamuely elítélteit. Változatlan összetételben működött a hóhércsapat: Kerekes Árpád, Kovács Lajos, Sturcz Károly és Pervanger Mihály oltotta ki az életeket.

Elsőnek Horváth Lajos huszonegy éves joghallgatót, tartalékos tüzér hadnagyot akasztották fel; neki ígért teljes bántatlanságot Fehér Imre ezredes, ha önként átengedik Kalocsát a vörösöknek. Horváth Lajos után

következett Vargacz Gergely negyvenhárom éves földműves, Bernáth József harminckét éves napszámos, Kovács Gergely ötvenéves napszámos, Berta János negyvennégy éves napszámos, Varajti József tizenhét éves parasztfiú, Romsics János negyvenéves földműves, Kővágó Sándor huszonnyolc éves gépész, Berta Antal huszonkét éves napszámos. Utoljára Zs. Vargacz Józsefet taszigálták a bitóhoz. Mielőtt felállt volna a székre a negyvenöt éves parasztgazda, pipára gyújtott.

Mivel már halott függött minden olyan berkenyefán, amelyet Kerekes Árpád alkalmasnak talált az akasztáshoz, félbeszakították a kivégzéseket. Megebedeltek a Lenin-fiúk, majd sortűzekkel folytatták Szamuely ítéleteinek végrehajtását a törvényszék udvarán. Itt is Kerekes Árpád és tetteistársai intézkedtek, de újak csatlakoztak hóhérmunkájukhoz. Hollós Hellschein Elemér újpesti ékszerész, ifj. Gál Sándor hatvani tengerész, Kapitány István harminckét éves politikai nyomozó, Király Sándor huszonnégy éves kalocsai kőműves, a vörösőrség tagjaiként egészítették ki az ítéletvégrehajtó osztagot.

Agyonlőtték Szabadi István harminchét éves napszámost, Horváth Gyula harminckét éves cimbalmost, Rigó Ferenc tizenkilenc éves napszámost. Szamuely Tibornak nem lévén dolga a kivégzések alatt, üzenetvivőivel felajánlotta az érseki székhely papjainak, hogy világnézeti eszmecserét folytat velük, ha ilyen igényük támadna. Senki nem jelentkezett.

A Lenin-fiúk és a bizalmas beosztású helyi vörösök szigorú biztonsági intézkedések mellett maguk földelték el áldozataikat a katolikus temető elhagyatott sarkában. Sem pap, sem hozzátartozó, sem polgári hivatalos személy nem lehetett jelen a temetésnél, amelyet közönséges egészségügyi műveletnek tekintettek a terroristák. Egyedül Kálmán József fake-reskedővel, a kalocsai ellenforradalmárok telefonistájával tettek kivételt, őt a felekezete szerinti szertartással temethették el.

Szamuelyt félénken figyelmeztették a közigazgatás emberei, hogy anyakönyvezni kell az elhunytakat. Kérdezték, mit írjanak a halálnemet tartalmazó rovatba. „*A valóságot. A legőszintébb valóságot*” – válaszolta Szamuely. S amikor tanácstalan zavarral néztek rá, barátságos derűvel erősítette meg: – „*Igen, csakis a valóságot. A halál oka: fulladás.*”

Este ismét, immár megszokottan az érseki palota díszbédllőjében gyülekeztek vacsorára a Lenin-fiúk. Szamuely csendes elégedettséggel jelent meg közöttük és így szólt: – „*Hol moshatnám meg a kezemet? Hullaszaga van.*”

Június 26. csütörtök

Pakson valósággal legázolta a fehér polgárőrséget a városkára rontó vörös karhatalom. Főképp a Székesfehérvárról érkezett Fabik-féle terrorkülönítmény végezte a megtorlásokat.

A menekülésből visszatért paksi kommunista vezetők által készített lista alapján tartóztatták le az embereket. Akiket elfogtak, azokat szinte szünet nélkül rúgták-verték, amíg be nem fejezték kihallgatásukat. Különösen kegyetlenül bántak a polgárőrség két megszervezőjével, Bakonyi András és Csala Bálint csendőr őrmesterekkel.

Személyesen irányította a megtorlást Aranyos György kormányzótanácsai teljhatalmú politikai biztos és Tánczos Vendel, a Tolna megyei direktórium elnöke. Vésztörvényszéknek nyilvánították magukat és halálra ítélték a már félholtra vert két csendőr-tiszthelyettest. Kérték a kivégzendőket, hogy elbúcsúzhassanak családjuktól, de ezt nem engedték meg nekik. Bakonyi Andrást és Csala Bálintot nyilvánosan lőtték agyon Paks központjában a Fabik-különítmény terroristái. Megparancsolták, hogy napszálltaig közszemlén, a kivégzés helyszínén kell hagyni az áldozatokat.

Mielőtt visszaindultak volna foglyaikkal és kíséretükkel Szekszárdra, Aranyos György és Tánczos Vendel, kollektív büntetésként kétmillió kék korona hadisarcot vetettek ki a nagyközség lakosságára.

* * *

Miközben zajlott Pakson a vörös bosszúállás, a település melletti Duna-szakaszon is drámai eseményre került sor.

Idáig érkeztek a nemzeti lobogó alatt hajózó flottillások. Budapestről jövet útközben csatlakozott a kötelékhez a Lajta és a Komárom monitor, valamint a Munka nevű aknásító hajó. Közvetlenül azután, hogy elhaladt Paks mellett a hajóraj, a Munka váratlanul, gyors manőverezéssel kivált a zárt kötelékből. Szempillantás alatt vörösre cserélte a nemzeti lobogót, és teljes tűzerővel lőni kezdte a Pozsony és Komárom őrnaszádot. Telitalálat érte a Komárom parancsnoki tornyát. A páncéltörő lövedék robbanása széttepte a toronyban tartózkodó Csicsery László és Oravicabányai Máhr Jenő sorhajóhadnagyokat.

A találatot szenvedett Komárom, valamint a Lajta és a Maros gyors ösztűzzel válaszolt a Munka váratlan támadására. Percek alatt elsüllyesztették a vörös zászlós hadihajót, majd teljes gőzzel haladtak dél felé, hogy mielőbb eljussanak arra a folyamszakaszra, ahol már az angol flottilla ellenőrizte a Dunát.

* * *

Akasztó községet továbbra is rettegésben tartotta a Petzkay-féle terrorzászlóaljhoz tartozó század, amelynek Fuchs Gyula volt a parancsnoka, egyúttal a vésztörvényszék elnöke. Ugyanaz az összetételű rögtönítélő bíróság – Braun Andor vádbiztos, Zombori Endre, Hubert István, Niemetz Gyula terrorista szavazóbírák –, akik 24-én halálra ítélték és agyonlőtték Melvik Antal földművest, ezen a napon hat akasztói parasztember fejére mondtak halált. A kivégzési ceremónia előkészületei után azonban kegyelmet hirdettek.

Hetediknek Dobos László miklóspusztai gazdatisztet vádolták ellenforradalmisággal. Semmilyen konkrét cselekményt nem tudtak felhozni ellene, csupán feltételezték a fehérekkel való együttműködés alapos gyanúját. Amikor Dobos László utalni merészelt az eljárás képtelenségére, Zombori Endre nekiugrott és megpofozta. Ezután kötél általi halálra ítélték.

Azzal az indoklással, hogy tiszteletlenül viselkedett bírái előtt, önkéntesül kellett nyakára tennie a hurkot. Hóhérai voltak Gál József, Geszler Mihály és egy Barna nevezetű terrorista.

* * *

Érsekcsanád községet előző nap megszállta a Petzkay-terrorzászlóalj egy százada, mert arról értesültek, hogy Érsekcsanád is ellenforradalmi zendülésre készülnek. A század parancsnoka a huszonöt éves Nagy Kálmán volt. Lovaglópálcával a kezében kutatott ellenforradalmárokat, de a zendülésre való készülődés legkisebb nyomával sem találkoztak. Nagy Kálmánnak mégis szüksége volt bűnösökre, mert elhatározta, mindenképpen ítélezni fog.

Tények hiányában a politikai érzelmeket nyilvánította főbenjáró bűncselekménynek. Ennek alapján ítélte kötél általi halálra Dancsa Áron földművest

és Szuprics György huszonegy éves földbirtokost. A végrehajtást Valkó József és Végh Miklós huszonkét éves terroristára bízta, de maga is jelen volt az akasztásnál, amelyre egy eperfát jelölt ki Érsekcsanád közepén.

Mindkét áldozat bátran viselkedett. Dancsa Áron alatt leszakadt a kötél. Hivatkozva az ilyen esetben érvényes ősi jogra, kitepte magát hóhérai kezéből. Újra megragadták, s védtelen helyzetében addig verte arcát Nagy Kálmán a lovaglópálcával, amíg el nem borította a vér. Miután kínozója kellően kidühöngte magát, felakasztották.

A fiatal Szuprics György látva Dancsa Áron férfias viselkedését, ártatlansága tudatában nemes önérzettel fogadta a halált.

* * *

Újpesten Klein Sándor igazságügyi biztos erőszakos követelődzésére folytatták a letartóztatásokat, hogy további személyeket állíthassanak vésztörvényszék elé. Klein makacsul ragaszkodott két gyári munkás, Papp Imre és Ferenczi Sándor halálra ítéltetéséhez.

Ismét viszály támadt a vésztörvényszék tagjai között. Potyondi József vádbiztos tiltakozott Klein Sándor öncélú vérszomjassága ellen. Semmi képp nem akart halálbüntetést kérni a két munkás fejére. Hosszas vita után salamoni döntéssel az egyik vádlottat felmentették, a másikat – Papp Imrét – golyó általi halálra ítélték.

Papp Imrét is az újpesti rendőrség udvarán lőtték agyon és a sortüzet megint Schön Gyula helyi vörösőr-parancsnok vezényelte.

* * *

Szamuely Tibor elhagyta Kalocsát, hogy terrorvonatával visszatérjen Budapestre. De távozása előtt gondoskodott arról, hogy ne enyhüljön Kalocsán a rettegés légköre. Itteni rémbíráskodása folytatására vészbíró-ságot nevezett ki. A Gábor Károlyból, Braun Mórból és Köves Jánosból álló forradalmi törvényszék még ezen a napon halálos ítéletet hozott.

A Kalocsához közeli Uszódon Tóth Bálint nyomozott az ellenforradalmi kísérletben részt vett személyek után. Letartóztatta Lesnyik István huszonhat éves falusi borbélyt és bekísérte Kalocsára a forradalmi törvényszék elé. Lesnyik Istvánt néhány percig tartó tárgyaláson golyó általi halálra ítélték.

Bírái elől egyenesen a törvényszék udvarára vitték, ahol agyonlőtték. A sortűz Prosser Antal, Budai Ferenc, Boros Sándor, Kövér Frigyes Béla, Reisz Jenő karhatalmi vöröskatonák puskájából dördült el.

* * *

Egész Budapesten borzadalmat keltett a hír, hogy délután öt órakor tömeges akasztás kezdődik az Andrássy út és Nagykörút kereszteződésében lévő Oktogonon: a Lenin-fiúk fogják kivégezni a két nappal korábbi ellenforradalom fegyveres résztvevőit. A bosszútervet összefüggésbe hozták azzal, hogy Szamuely különvonata frissiben megérkezett a Nyugati pályaudvarra.

Még félelmetesebbé tette a hírt, hogy a tömeges akasztást éppen a Batthyány-palota közelében, Csernyék laktanyájának szomszédságában tervezték végrehajtani. Délután négy óra körül sok ezer kíváncsi járókelő lepte el a környéket és a tömeg percről percre nőttön-nőtt. Megerősítette a rémes esemény közeledtét, hogy állig felfegyverzett katonaság érkezett a helyszínre és zordon fegyelmezettséggel formált záró alakzatokat a teljesen üres tér és a hisztérikus tömeg közé.

Immár mindenki bizonyosra vette, hogy hamarosan megjelennek áldozataikkal a hóhérok. De öt órakor semmi nem történt. Elmúlt hat óra is. Még mindig nem tágitott a várakozók sokasága. Találgatták, mi lehet az oka a késlekedésnek. A legtöbben úgy vélekedtek, hogy mégsem nyilvánosan fogják kivégezni az ellenforradalmárokat. Akik ezt tartották valószínűnek, azok odébb álltak. Sokan reménykedve azonban a beígért szörnyűséges látványban, makacsul a helyszínen maradtak. Ezeket késő este, kilenc után kergette szét a vöröskatonaság.

Kun Béláék valóban terveztek nyilvános akasztásokat az Oktogonon. Tervüket végre is hajtották volna, ha közbe nem lép idejében Romanelli olasz alezredes, a budapesti antantmisszió vezetője.

* * *

Romanelli alezredes levele Kun Bélához.

„Abból a beszélgetésből, amelyet kapitányom szerdán (június 25-én) este önnel folytatott, azt a benyomást vitte magával, hogy Önnek az a szándéka, hogy

a most összeomlott lázadó mozgalmat a legnagyobb erőszakkal nyomja el. Mint az olasz katonai misszió feje, kormányomnak és a szövetséget és társult hatalmaknak egyedüli itteni képviselője, tudomására hozom, hogy az ily erőszakos rendszabályokat nem nézhetem közömbösen.

Ennélfogva az ön kormányához fordulok, hogy követeljem, hogy az utolsó események folytán kezébe esett túsok és politikai foglyok életét minden kivétel nélkül respektálják, még azokat is, akik fegyverrel kezükben estek foglyul. Ezek oly emberek, akik oly eszmékért és elvekért harcoltak, amelyek eltérők azoktól, amelyek az Önök kormányát uralják és épp azért teljesen igazságos, hogy ezek ugyanazon elbánás alá essenek, amelyeket a genfi konvenció a hadifoglyok részére állapít meg.

Erre nézve emlékeztetem önt és kormányának minden tagját, hogy önök együttesen és egyenként felelősségre lesznek vonva, ha a fönt említett erőszakos rendszabályokat valóban végrehajtják.”

Kun Béla válaszlevele Romanelli alezredeshez.

*„G. Romanelli alezredes úrnak
Budapest.*

Június 26-án kelt levelére a következőket válaszolom: a magyarországi tanácsköztársaság kormánya visszautasít minden olyan fenyegetést, amely a kormány tagjait az ország belső ügyeiből kifolyólag felelősségre akarja vonni. Megbotránkozással utasítom vissza ezredes úrnak fenyegetőzését. Emlékeztetem ezredes urat arra, hogy Münchenben, Ukrajnában, Franciaországban és különböző országokban az egyesült és társult kormányok képviselőiben senki sem emelte fel a valóban vérlázító embertelen tettek ellen tiltakozó szavát.

Nem jutott eszébe ezredes úrnak még megbotránkozni sem afelett, hogy felbérlet egyének Budapest gyárnegyedére, kórházi épületekre és házakra, ahol asszonyok és gyermekek tartózkodtak, srápnell, gránát és gépfegyver tüzeit zúdították és hatalomra jutásuk után első ténykedésüknek egy nagyszabású zsidómészárlást jelöltek meg.

Csak természetesnek tartom, hogy amidőn a dolgozók elnyomtatásának visszaállítása érdekében történt eme barbár merénylet, asszonyok és gyermekek legyilkolásának kísérlete, sőt legyilkolása, ezredes úr szívében nem keltett felháborodást, csak szimpátiát kelthetett abban a szívben, azokkal szemben, akik az ön véleménye szerint eszmékért és elvekért, a valóságban pedig aljas bérért és zsoldért harcoltak a dolgozók elnyomásának és saját here életük visszaállítása érdekében.

A magyar dolgozók tanácsköztársasága akkor is, midőn hatalmát teljes szigorral érvényesíti, mindenkor emberségesebb lesz, mint azok a kormányok, amelyek a háborús borzalmak özönét zúdították az emberiségre; blokáddal kiéhezették a kisgyermeket, és az elnyomás és a kizsákmányolás ellen tüntető tömegek ellen lövetnek.

Végül nem hiszem, hogy a kormány-intenció az, hogy a genfi konvenció határozmányait az ellenforradalom banditáira kívánja alkalmazni és szabad kezet biztosítani asszonyok és gyermekek gyilkosainak és pogromrendezőknek.

Az a barátságos viszony, melyet a magyar tanácsköztársaság irányában Olaszország tanúsított, nem engedi feltételezni azt, hogy Olaszország az ellenforradalom érdekében asszonyokat és gyermekeket legyilkolni és zsidókat kiirtani akaró bandákat hadviselő félként ismerje el.

A magyar tanácsköztársaság kormánya követve annak bírói intézményeit, saját törvényeik szerint jár el és tiltakoznak mindennemű beavatkozás ellen, mely belső életének törvényeit illetéktelenül meg akarja szabni.

Budapest, 1919. június 26.

*Kun Béla
külgügyi népbiztos.*

A Pozsony és Csuka nevű őrnaszád nem mert nekivágni a Dunát keresztező aknazárnak, amelyet a szerbek telepítettek a demarkációs vonalon Érsekcsanádnál a koppányi Duna-ásásban. Ez a két hajó megfordult és északnak vette útját.

Ellenben a három monitor: a Lajta, a Maros és a Komárom nekivágott az aknazárnak. A kétféle döntést nem az elszántság és az óvatosság különböztette meg egymástól, hanem a hajótípusok eltérő műszaki sajátossága. A nehezebb őrnaszádok mélyre telepített aknába ütközhetek volna, míg a sekély merülésű monitorokra veszélyes aknákat szabad szemmel is felismerhették.

Délután tizenhét órakor lépte át a három monitor a névlegesen angol, de ténylegesen a szerbek által ellenőrzött folyami demarkációs vonalat. Heves ágyúzással fogadta a szerb flottilla a menekülő magyar monitorokat, mire azok felhúzták a fehér zászlót. Bajára parancsolták a szerbek az önkéntes fogságot választó magyar hadihajókat. Egy halottjuk és sok sebesültjük volt a menekülőknek. A szerbek kórházba vitték a sebesülteket,

de gyűlölettől elteltén bántak az egészséges foglyokkal. Bántalmazták, leköpdösték valamennyit, majd hadifogságba terelték őket. A három magyar monitort mint hadizsákmányt rögtön besorozták a szerb dunai flottillába.

Június 27. péntek

Két híradás a győri Testvériség e napi számából:

„A megyei intézőbizottság tudvalevőleg elrendelte, hogy a cigányok lovait elkobozzák. Azóta a cigányok állandóan megszállva tartják a megyeházát, s rimánkodó kéréseik mellett közséigi igazolványokat mutatnak fel, hogy ellenük soha panasz nem merült fel. Az intézőbizottság ennek dacára kimondta, hogy a cigányoknak a lovaikat nem adja vissza és részükre lótartást nem engedélyez. A cigányok elkobzott lovait egyben a legközelebbi napokban, elárverezik.”

„Értesítem a közönséget, hogy folyó hó 29-től kezdve, a fűszerkereskedőknél, és azon kiskereskedőknél, kik a múlt sóosztásnál nem foglalkoztak sókiméréssel, beválthatók lesznek a július havi sárga sójegyek, melyek 15 dkg-ra lesznek érvényesek. Közellátási politikai megbízott.”

Szamuely családias vacsorát rendezett ezen a péntek estén, amelyre így emlékezett Szilágyi Jolán:

„Tibort meghatotta Havasék kedvessége, hogy a veszély pillanatában nem hagytak magamra. Viszonzásul meghívta őket a Nyugati pályaudvarra a Lenin-fiúk vonatához, vacsorára. Ez a szereklvény – két ágyúval és géppuskákkal fölfegyverkezve – éppen a külső pályaudvaron vesztegelt. (Egyébként Cegléden vagy Szolnokon állomásozott.) A fiúk felváltva álltak őrt, a vonat közelébe senkit nem engedtek. (...)

Tibor öccse, Laci főzte a vacsorát. Tojásrántottát. Ilyen fejedelmi lakomát rég nem ettünk. A szovjetházban az ebéd sovány volt. Rendszerint: tökfőzelék. Akkor mindenütt azt ettek.

A vacsora emlékezetes maradt számomra. A Lenin-fiúk – már aki éppen nem állt szolgálatban – voltak a »vendéglátók«. Kovács Lajost már jól ismertem, többször kísérte Tibort. Kerekes Árpádot lehetetlen volt nem ismerni! Hatalmas,

gyönyörű férfi, csak úgy sugárzott belőle az életerő. Sturczot, Gábor Antalt is ismertem. Megnézegettem fegyvereiket, különösen a tojásgránátokat bámultam meg. Mosolyogtak tudatlanságomon.

Fáradtak voltak, de jókedvűek.”

* * *

Kassán kiáltványt bocsátott ki a szlovák kormányzótanács:

„A nemzetközi rablók szövetsége, az antant odaígérte egyik falánk szövetséges társának, a cseh imperialistáknak a régi Magyarország egész északi részét. A szlováklakta területeket éppúgy, mint azokat, melyeken magyarajkú proletárok laknak. Ebbe az elrablandó területbe az antant belerajzolta Kassa városát is. Kassát is odaígérték a cseheknek.

S most arra akarják kényszeríteni a Magyar Tanácsköztársaságot, hogy azokat a területeket, melyeket a cseh imperialistáknak szántak, a Magyar Tanácsköztársaság ürítse ki, hogy újra elfoglalhassák a csehek, rabigába hajtva e területek munkásságát.

E gaz merénylet ellen egy táborba kell állnia az antant által a cseh rablók-nak szánt területek egész proletariátusának, nemzetiségre való tekintet nélkül. A magyaroknak éppúgy, mint a szlovákoknak vagy a németeknek. Mert az antant imperialista, kapitalista csűrhéje legelső sorban a kapitalizmus, a kizsákmányolás uralmát akarja visszaállítani, és emellett fölruhá a hazug wilsoni elveket, nemzetiségi elnyomást akar újra bevezetni. Cseh kapitalista, nacionalista impérium alá akarják szorítani a szlovákokat, a szepesi németeket, a magyarokat és így Kassa magyar nyelvű proletárságát is.

A Szlovák Tanácsköztársaság a Magyar Tanácsköztársasággal karöltve a dolgozó milliók gazdasági és szellemi felszabadításán munkálkodik, tekintet nélkül arra, hogy milyen nyelvet beszél valaki. Mi a dolgozók önrendelkezési elvének alapján állunk. Minden város nyelvcsoportha ön maga határozhatja meg, hogy melyik Tanácsköztársasághoz akar tartozni. Amíg azonban ez az idő, a szövetséges Tanácsköztársaságok határainak pontos megállapítása elkövetkezik, egy nagy feladat elé vagyunk állítva. Az elé, hogy vagy gyáván eltűnjük, hogy a nemzetközi rablók cseh csapatai újra elfoglalják a Felvidéket és Kassa városát is, vagy mint egy ember, talpra áll az egész proletariátus, magyar, szlovák egyaránt, és fegyverrel a kézben kiűzi a régi Magyarország területéről a cseh imperialisták hordáit.

Melyiket választjátok, kassai proletárok?

Aki gyáva, aki anyámasszony katonája, az nem közénk való. Az áruló. Árulója önmagának, családjának, árulója a nemzetközi proletárforradalomnak. Aki pedig nem gyáva, az fogjon fegyvert.

Alljon be még ma katonának, hogy megsemmisíthessük közös erővel a nemzetközi rablók gaz terveit, és megteremthessük a dolgozó emberiség szabad társadalmát.

Éljen a szövetséges Magyar Tanácsköztársaság!

Éljen a nemzetközi forradalom!

Éljen az internacionalista Vörös Hadsereg!

Kassa, 1919. június hó 27.

A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács.”

Június 28. szombat

Lukács György, aki a közművelődési népbiztos – Kunfi Zsigmond – helyetteseként hivatalból elnöke volt az Írók Direktóriumának, négyszáz korona honoráriumot vett fel a direktórium pénztáránál „Proletárdiktatúra és kultúra” című cikkéért.

* * *

Dunapatajon sikerült elrejtőznie Gábris István gazdálkodónak, amikor Szamuely rémbíráskodására tömegesen akasztották a község lakóit. Kohn Adolf budapesti kereskedősegédből lett politikai nyomozónak sikerült meggyőznie a rejtőzködő földműves feleségét, hogy semmi bántódása nem lesz a férjének, ha előhívja búvóhelyéről.

Gábris István előjött a feleség hívására. Kohn Adolf hallani sem akart ígéretéről. Letartóztatta Gábrist és fegyveres fedezettel személyesen kísérté Kalocsára. Itt már ítélezésre készen várakozott a Szamuely által megbízott rögtönítélő bíróság. Gábris Istvánt kihallgatás nélkül, percekben belül kötél általi halálra ítélték. Kalocsai vörös karhatalmisták csatlakoztak Kohn Adolfhoz és visszavitték Dunapatajra Gábris Istvánt és délután hat órakor felakasztották a községháza előtt azon fák egyikére, amelyeken Kerekes Árpádék áldozatai szenvedtek ki.

* * *

Megjelent a kalocsai Proletár első száma.

„Lapunk jelenlegi számától kezdődőleg hetenként kétszer Kalocsai Néplap helyett „Proletár” címmel jelenik meg, szerdán és szombaton.”

Beköszöntő

Mozgalmas napok után köszönt be hozzátok elvtársak a „Proletár”, mint a vörös szent eszmék hirdetője. Beköszönt hozzátok proletárok, a Ti neveteket viselve, a Ti ügyeteket szolgálva, a Ti eszméteket képviselve, hogy erősebbé tegye azt a kapcsolatot, amely bennünket összefűz.

*

„A proletárok diktatúrája

A régi törvényszék tárgyalótermében szokatlan vendégek vannak. Annak az osztálynak tagjai, akik eddig csak mások felett ítéleztek, azok, akik a törvényeket a dolgozó emberiség leigázása céljából hozták, azok ma a vádlottak padján ülnek. (...) Ezután következik egy szomorúbb csoport.

Szerencsétlen, kiéhezett, sovány arcú, kérgeskezű proletárok sorakoztak fel egymás után, a rögtönítélő törvényszék elé. Rongyos ruházatuk, mezítláb nagy rongyos bocskorban szármalmas képét mutatja a múlt társadalmi rend igazságtalanságainak. (...)

Miért kerültek ide ezek az emberek, ezek a nincstelen munkások? Talán a hatalmat a nincstelenek, a szegény dolgozó emberek kezébe akarták juttatni? Nem. Ezek a szerencsétlen, félrevezetett és elbutított emberek azért harcoltak, azért ontották vérüket, hogy újra visszaállítsák a régi rendet, vele egyetemben a szolgaságot. (...)

Kalocsán még eddig hiányzott az igazi proletárdiktatúra. A burzsujoknak itt nagyon jó dolguk volt, a mai naptól kezdve véget vetettek kényelmüknek... Ezeknek nincs kegyelem. Gonosz tetteikkel maguk ítéleztek maguk felett. (...) Minden becsületes ember előtt csak egy törekvés van, hogy olyan rendet teremtsen, amely lehetetlenné teszi, hogy még egyszer megismétlődjék e gyalázatos eset, ami a napokban megtörtént. Ezzel a célzattal, s ezzel a meggyőződéssel veszik át a város és a járás vezetését Braun és Köves elvtársak az újjáalakított munkástanácsokkal, és minden becsületes ember kell, hogy ebben őket támogassa a saját érdekében.”

*

„Asszonyok!

Ti síró, kesergő, szenvedő asszonyok, akiknek a könnyek véresre moshatják orcáitokat és mégsem hozhatjátok vissza az életbe azokat, akiknek el kellett menni, mert útjába próbáltak állni a szabadság szekerének az igazság országútján.

Szeretném összehívni az összes asszonyokat, lányokat és titeket kézen fogva elébük vezetni, a ti fájdalmatokat állítva példának, megmagyarázni nekik, megértetni velük, ezért kell a nőknek politizálni. Ezért. Hogy ilyenek ne történhessenek, hasonló esetek ne ismétlődjenek. (...)

Ti, akik az érzések által vagytok megvesztegethetők, hol maradtok most, amikor az egész világnak egy nagy lüktető szívnek kell lenni, hogy megértésben, szeretetben egyesüljön.

Meg kell értenetek, a veletek született ösztön kell, hogy megértesse, igenis (...) megnyugvást nyújt a másokért kifejtett önzetlen munka, ami ti mind nem ismertek.

S így visszatarthatjátok uraitokat, gyermekeiteket olyan cselekvésektől, aminek nyomában halál és elkeseredés és bánhódás jár.

Kosztóné Keresztessy Ágica.”

* * *

Aláírták a németekre kényszerített békeparancsot Párizs mellett, a versailles-i királyi palota tükörtermében. Németországnak le kellett mondania 73.485 négyzetkilométernyi területről 7.325.000 lakossal. Az anyaország megcsonkításán kívül elvették a győztesek a földkerekség valamennyi pontján található német gyarmatot, összesen 3,2 millió négyzetkilométert. Formálisan a népszövetség kezére bízták a kisajátított német gyarmatokat, valójában a győztes hatalmak osztozkodtak a zsákmányon. Így például Kamerunt Franciaország, Kelet-Afrikát Anglia, Közép-Afrikát Belgium kapta, a Marsal-, Mariana- és a Karolina-szigetekre az Egyesült Államok, a Bismarck-szigetekre és az új-guineai német kolóniákra Ausztrália tette rá a kezét. (1922-ben a fenti államok hivatalosan is birtokba vették szerzeményeiket.)

A pénzbeli jóvátétel összegét előzetesen, nyitva hagyva a további pontosítást, 120 milliárd békebeli, tehát háború előtti aranymárkában határozták meg.

Anyagi sarcként többek között az alábbiak teljesítésére kötelezték Németországot:

Hajóparkjából a 1600 regisztertonna űrtartalmút és az a felettit valamennyit, az 1000-1600 tonna űrtartalmúaknak a felét, a halászhajóknak egynegyedét kötelesek kiszolgáltatni a győzteseknek. (A hadihajókról nem rendelkezettek, mert a német tengerészek, miután tudomást szereztek az antant diktálta békefeltételekről, június 21-én elsüllyesztették a teljes flottát a Skócia feletti Orkney-szigetekenél, Scapa-Flow-ban, ahol internálva várták a béketárgyalások kimenetelét.) Kötelezték továbbá Németországot, hogy öt éven át, évenként kétszázezer tonna űrtartalmú hajómennyiséget gyártson jóvátételként, minden ellenszolgáltatás nélkül.

Emellett tíz éven át évi negyvenmillió tonna kokszolható antracitot kellett szállítania a győzteseknek, úgyszintén minden ellenszolgáltatás nélkül. A legyőzött Németország legfeljebb százezer fős hadsereget tarthatott, de kizárólag zsoldosokból, nehézfegyverzet, légierő és hadiflotta nélkül.

A példátlanul kíméletlen, négyszáz tiltó, korlátozó, illetve követelő cikkelyből álló békeparancsot német részről dr. Bell gyarmatügyi miniszter és Hermann Müller külügyminiszter írta alá.

Ez a békeparancs addig maradt példátlan kíméletlenségben, amíg el nem készült a magyarokra kényszerítendő békediktátum, amely a németekre erőszakolt cikkelyeknél is kegyetlenebb követeléseket tartalmazott. Magyar szempontból azért volt baljóslatú a versailles-i békeszerződés aláírása, mert e meghatározó jelentőségű világpolitikai esemény után első helyre került a párizsi békekonferencia Clemenceau által megszabott tárgysorozatán a budapesti kommunista uralom likvidálása.

Június 29. vasárnap

A budapesti kommunista vezetők tökéletesen tisztában voltak a német békeszerződés aláírásának jelentőségével. Azt is tudták, hogy a párizsi békekonferencia munkarendjében Magyarország ügye került az első helyre. Remélve, hogy elnyerhetik Clemenceau jóindulatát, úgy vélték, lélektanilag itt a legkedvezőbb pillanat, hogy teljesítve Clemenceau távirati parancsát, visszarendeljék a Vörös Hadsereget északon a demarkációs vonalak mögé. Ezt a döntést tartalmazza a kormányzótanács június 29-i ülésének alábbi jegyzőkönyvrészlete.

„Garbai Sándor elnök az ülést megnyitja, és üdvözli a megjelenteket.

Kun Béla külügyi népbiztos előadja, hogy a pártvezetőség tegnap tartott ülésében a csehszlovák területnek a demarkációs vonalig való kiűritésének álláspontjára helyezkedett, azzal az indoklással, hogy a háborút a hadseregtől beérkezett jelentések alapján tovább viselni nem lehet. Kéri, hogy a Kormányzótanács szintén ilyen értelemben határozzon, és e határozat kerüljön a hétfőn tartandó országos bizottság elé. Ismerteti azokat a katonai és politikai szempontokat, amelyek indokolják ezt a határozathozatalt.

Hosszabb vita után, amelyben a jelenlévő népbiztosok mindegyike részt vett, a Kormányzótanács elhatározza, hogy a hadsereg állapotára való tekintettel, továbbá a diktatúrának minden vonalon való keresztülvitele, a diktatúrának megerősítése és a belső gazdasági élet megszervezése szempontjából eleget tesz annak a kívánságnak, mely a Clemenceau-jegyzékben foglaltatik, és a csapatokat visszavonja a kijelölt demarkációs vonalra. A Kormányzótanács elhatározza, hogy a visszavonuló csapatok részére proklamációt bocsát ki, melynek megfogalmazásával Kun Béla, Varga Jenő és Lengyel Gyula népbiztosokat bízta meg. A Párttitkárságot felhívja, hogy holnap, azaz hétfőn délig száz agitátorról gondoskodjon, akik a frontról való visszavonulás okát és célját megmagyarázzák. A Kormányzótanács Kun Béla népbiztost bízta meg, hogy a holnapi intézőbizottsági ülésen ezt a kérdést ismertesse. (...)”

A jegyzőkönyvben említett proklamáció, amelyet Kun Béla, Varga Jenő és Lengyel Gyula fogalmazott, „A Vörös Hadsereg minden katonájához” címet viselte. Legjellemzőbb bekezdése:

„Hagyjátok el a diadalmas csatákban elfoglalt területek egy részét és menjetek át egy más területre, amelyet jelenleg a román bojárok rablócsapatai tartanak megszállva. Hogy megmenthessük a proletárbazát, visszavonjuk csapatainkat arra a határra, melyet a világon osztozkodó rablók számunkra, kijelöltek... A cseh-szlovákoktól elfoglalt területek helyett a proletárbaza megkapja a jóval termékenyebb, tiszta magyarlakta és területben is nagyobb Tiszántúlt, abonnan a román bojárok rablóhordáinak az entente parancsára ki kell vonulniuk.”

Reggel fővárosszerte az alábbi pártplakátot olvashatták.

„Munkások! Proletártestvérek! Elvtársak!

Budapest utcáin újra proletárvér folyt. A nemzetközi ellenforradalom magyar buligánjai orvul és titokban, kútmérgezéssel és fegyveres erővel a magyar proletárság uralma ellen törtek.

A budapesti proletárság egy ökölcsapással leterítette az orvul támadó ellenforradalom banditáit.

Am a harcnak proletáráldozatai is vannak.

Ifjú proletárkatonák, lelkesek, üdék és rózsás arcúak, forradalmárok és jövőben bizakodók – élemedett, szürkülő fejű, munkában gémberedett, öregedő proletárbarcosok hullái, azoké, akik vérukkal védték meg a jövőt – egyaránt kiterítve feküsznek!

A forradalom igaz harcosait gyászos ünnepséggel kísérjük ma, vasárnap délután 2 órakor az Országház térről örök nyugovóra!

Budapest proletárjai mind ott legyetek!

E gyászünnepség legyen méltóságteljes figyelmeztetés a világnak mind a négy tája felé, hogy a magyar proletárság fegyverrel a kézben, vére hullásán, a proletáruralomért föl fog áldozni mindent, le fog taposni minden ellenforradalmi kísérletet és szívósan, állhatatosan, megingathatatlanul áll a proletáruralom mellett.

A Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának titkársága.”

Terjedelmes tudósításban ismertette a budapesti Vörös Újság a temetési gyászszertartás lezajlását. Így szól az első három bekezdés:

„A kapitalista burzsoázia ellenforradalmának tizennyolc ifjú, proletár áldozatát kísérte utolsó útjára Budapest proletársága. Az Országház téren folyt le a hatalmas, szívbemarkoló gyászünnepség, és utána az óriási gyászmenet a tizennyolc koporsóval végigvonult Budapest főutcáin. Vértől szívvá proletárok mutatták meg rettentő fájdalmukat, ezt a termékeny, öklrázó, férfias fájdalmat, amely csak megacélozza erőnket és hitünket a magyar proletariátus megváltó felszabadulásában és történelmi küldetésében. Lesújtottam, megtörtén ment sok ezer proletár a tizennyolc halottaskocsi után, s ez a néma felvonulás mégis beszédes, harsány szavú, forradalmi manifesztáció volt az ellenforradalmi burzsoázia kíméletlen, gyilkos gazságával szemben és a céltudatos, erélyes, tiszta proletárdiktatúra egyedül üdvözítő szükségé mellett.

Az ellenforradalom tizennyolc hősi proletár áldozatának ravatalát a Tanácsköztársaság Házának az Alkotmány utcával szembenező lépcsőzetén állították fel. Az óriási, fekete ravatal a piros virágok és piros szalagok forradalmi színeiben pompázva, páratlanul megkapó látványt nyújtott a hatalmas Országház téren.

A nagykaput és az oszlopokat fekete gyászlepelletel vonták be, s a lépcsők fölé dobogót emeltek, amelyet teljesen befedtek fekete gyászdrapériával, és a koporsók közé délszaki növényeket helyeztek.

Két sorban álltak a mártírok koporsói, jobbról elsőnek Csőr István húszéves vöröskatona, Blasek Lajos húszéves vöröskatona, Deutsch János tizenkilenc éves vöröskatona, Hennig Mihály húszéves vöröskatona, Meleg B. János tizennyolc éves vöröskatona, Gulási Gusztáv tizennyolc éves vöröskatona, Szabó I. István tizenkilenc éves vöröskatona, Korbély Ferenc huszonhárom éves vöröskatona, Kósa Miklós huszonhárom éves vöröskatona, Szengáli Ferenc huszonnégy éves vörösőr, Pető Gyula huszonhárom éves vörösőr, Gyenis Géza tizennyolc éves vörösőr, Gosztonyi Gyula huszonhárom éves vörösőr, Szokoli József tizennyolc éves vöröskatona, Lojkó Ferenc tizenhat éves vörösőr, Pigéc István huszonegy éves vöröskatona, Gross Mór 32-es vöröskatona és Lőwy Béla 32-es politikai megbízott. Mindegyik koporsón vörös szalagos koszorúk, a Kormányzótanács, a Szocialista-Kommunista Párt, a katonák, hozzátartozók s a Vörös Újság koszorúi, rengeteg vörös szalag, piros virág, izzón a gyász komor feketeségében, az ég napfényes, kék végtelenje alatt.”

Miközben zajlott a budapesti vörös katonatemetés, Tolna községben halálra ítélték és kivégeztek két fiatalembert.

Bogyiszló orvosa, a huszonkilenc éves dr. Baranyai László az előző napokban beöltözött tartalékos hadnagyi egyenruhájába, s mellén hordta világháborús kitüntetéseit. Faddon Vass József tizenkilenc éves földműves, korábban pénzügyőr, szintén viselni kezdte finánc uniformisát. Tüntető magatartásukat főbenjáró bűnnek minősítették, amit súlyosbított, hogy mindketten fehér polgárőrség szervezésének fontosságát hangoztatták. Vádlóik feltételezték: azért öltöztek ellenforradalmi egyenruhába, mert a megszervezendő helyi polgárőrség parancsnokai akartak lenni.

A két fiatalembert a megyének nevet adó nagyközségbe, Tolnára kísérték, hogy ott mondjanak ítéletet felettük. Nem ült össze a forradalmi törvényszék. Aranyos György, a kormányzótanács teljhatalmú megyei biztosa Szekszárdon döntött dr. Baranyai László és Vass József sorsáról. A döntést Tuschák Ármin politikai biztos közölte Szűcs István vádbiztossal. Szűcs István ebéd után adott utasítást a vádlottak agyonlövésére. Délután fél négy és négy óra között öt-öt vöröskatona hajtotta végre a kivégzést a tolnai Petőfi-laktanya udvarán.

Június 30. hétfő

A Magyar Távirati Iroda jelentette június 30-án:

„Az antantjegyzék értelmében a visszavonulást a kierőszakolt batárok felé ma délután 5 órakor megkezdettük.

A többi arcvonalon nincsen újság.

Hadsereg-főparancsnokság”

* * *

Tudósítás a Népszavában:

„Haubrich József, a IV. (budapesti) hadtest parancsnoka ellenőrzést tartott e napon a Hungária úton lévő Engels-laktanyában, mert a 24-i ellenforradalmi kísérletkor az Engels-laktanya egy tüzerütege adta le az első lövést. Ezt az első lövést is úgy csalták ki az ellenforradalmárok a jóhiszemű katonáktól. Nyilvánvaló lett ez ma is, amikor Haubrich József elvtárs... kint járt az Engels-laktanyában és szemlét tartott a 2. vörös tüzezezred fölött. (...)”

Haubrich hadtestparancsnok elvtárs a szemlén tapasztaltakról a következő nyilatkozatot tette:

„– Megállapítottam, a 2. vörös vasas tüzezezred ütegei egészében nem vettek részt a puccsban. A lövéseket a 2. tüzezezred 1. ütege adta le, az üteg legénysége kijelentette előttem, hogy félre voltak vezetve egynéhány parancsnok által, akiket azonban később, amikor észrevették, hogy félrevezették őket, ők maguk fegyvereztek le. Az egész legénység kijelentette előttem, hogy kitartanak a végsőkig a munkásság ügye mellett és mindenkor híven fogják teljesíteni a kötelességüket.”

• * * *

Kun Béláéknak égető szükségük volt a korábbi Osztrák–Magyar Monarchia valutájára, a kék bankjegyekre, mert csak ezeket fogadták el fizetőeszköznélkülnél külföldön – nemcsak az utódállamokban, de szerte Európában. Emiatt a folytonos üldözések, büntetések ellenére belföldön is csak a kék pénzt tekintette hiteles értékmérőnek a lakosság.

Annak érdekében tehát, hogy egyrészt minél több eredeti bankjegyet vegyenek el kényszerrel a lakosságtól az uralmi célok külföldi finanszírozására, másrészt, hogy erőszakkal próbálják biztosítani a fehér pénz tekintélyét, fenyegető rendeletet bocsátottak ki:

„Az Osztrák–Magyar Bank 50, 100, 1000 és 10 000 koronás bankjegyei 1919. június 30-ával megszűnnek törvényes fizetőeszközként szolgálni. Aki a határidőn túl a felsorolt kék bankjegyekkel fizet, vagy fizetésül elfogad, a nála talált bankjegyek elkobzásán felül forradalmi törvényszék elé állíttatik.

Pénzügyi Bizottság”

* * *

Ezen a napon csak egy utalványra fizetett honoráriumot az Írók Direktóriumára. Tábori Kornél vehetett fel 2.500 koronát „A bűn és nyomor” című írásáért.

* * *

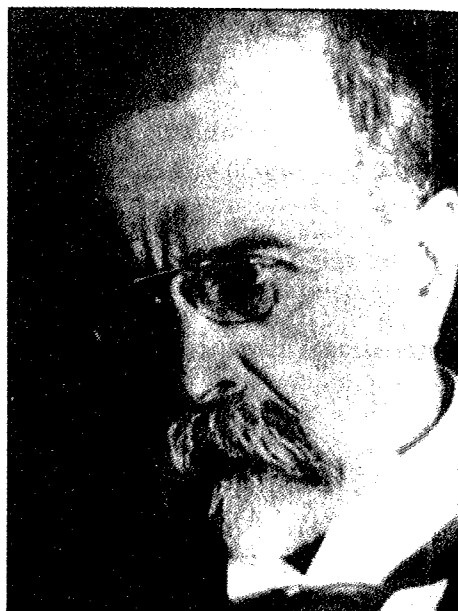
Miközben a vörös hatalom igazi központja a szovjetház volt, a nyilvánosság számára a népképviselői látszatát keltő központi intézőbizottság kirakatműködése jelentette az államélet csúcsát. Külsőséges tekintélyét kívánták növelni azzal, hogy a bizottság az Országházban, a képviselők üléstermében működött. Tagja volt Szamuely Tibor is, aki egyebek között az alábbiakat mondta e napi felszólalásában:

„Akarjuk-e valóban a proletárdiktatúrát, akarjuk-e valóban a munkásság hatalmát megszilárdítani? Tessék nyilatkozni! Elvtársaim, most már beismerhetjük, hogy a mi ingadozásunk, a mi álbumanizmustól áthatott politikánk az ellenforradalmárokkal szemben a magyar tanácsköztársaság helyzetét csak meggyengítette.

(...) Így például nem tudom megérteni, mi szükség volt már betekkel az aratás előtt dobra ütni, hogy a paraszttól elveszik ám az utolsó szem gabonáját is, ami fejkvótán felül neki jár? Nem tudom megérteni, mi szükség volt arra, hogy betekkel előbb köztudomásra hozzák, hogy a cselédnek csak a fejkvótát fogjuk kiadni, és minden komencióját, ami a fejkvótán felül jár neki, pénzzel fogjuk megvásárolni – hogy fehér- vagy kékpénzzel, ezt nem is említem. Ezek az intézkedések mindenesetre nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a parasztságban a legteljesebb mértékben nyugtalanság, elégedetlenség van, amelytől én nem túlságosan félek, mert a proletariátusban van annyi erő, hogy leszámoljon a parasztság nyugtalanságával is, ha éppen erre sor kerül. Azt sem kifogásolom, elvtársaim, hogy a fejkvótán felül elveszik a gabonát a paraszttól, de ráértünk volna ilyen intézkedést tenni akkor, amikor legalább le van vágva a gabona.”

Június 2. Gróf Teleki Pál, a vörös diktatúra elleni szervezkedés egyik vezéralakja.

Június 4. T. G. Masaryk, a Csehszlovák Állam megalapítója és első elnöke.

Június 5. E. Beneš, ama politikusok egyike, akik a legkíméletlenebbül erőszakolták ki a történelmi Magyarország megsemmisítését.

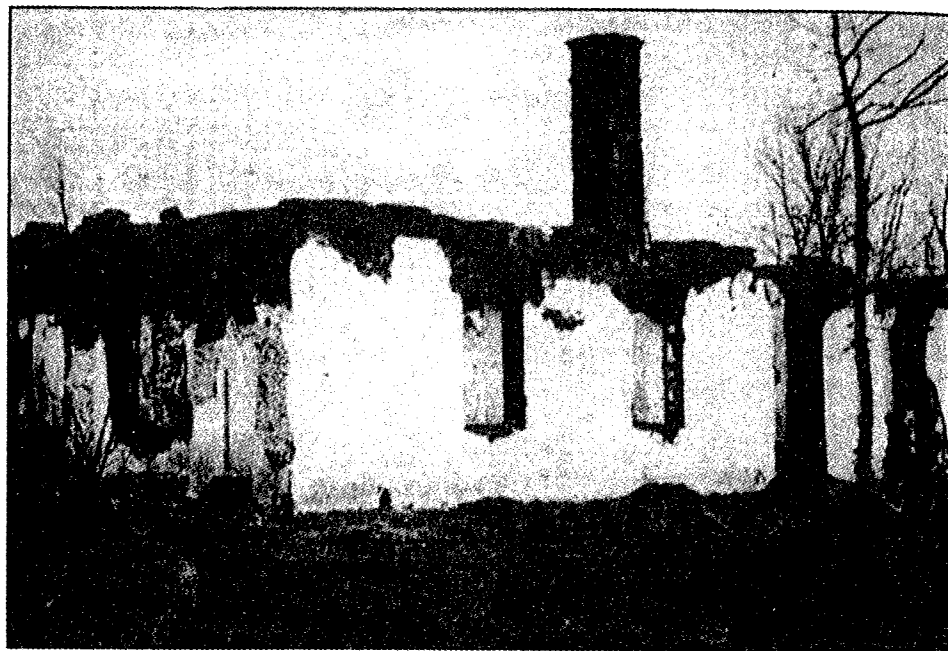
Június 6. Horthy Miklós, szegedi színrelépésekor.

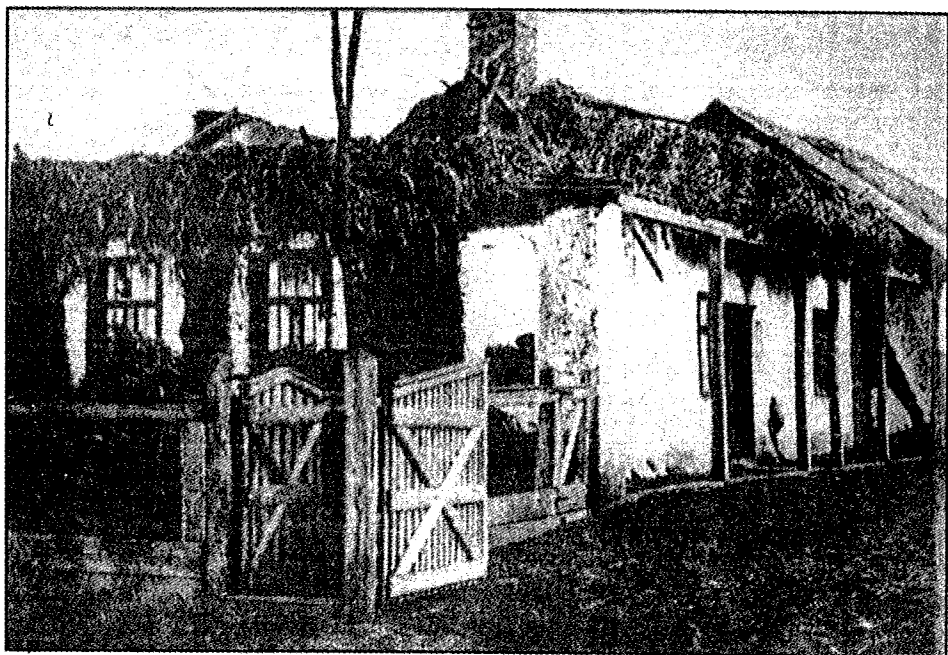
Június 6. Vencsellő 369 lakóházából 231-et égettek fel a román megszállók, s elpusztították a község valamennyi középületét. – A lerombolt községháza.

Június 6. A római katolikus plébánia.

Június 6. A római katolikus iskola és tanítói lakás

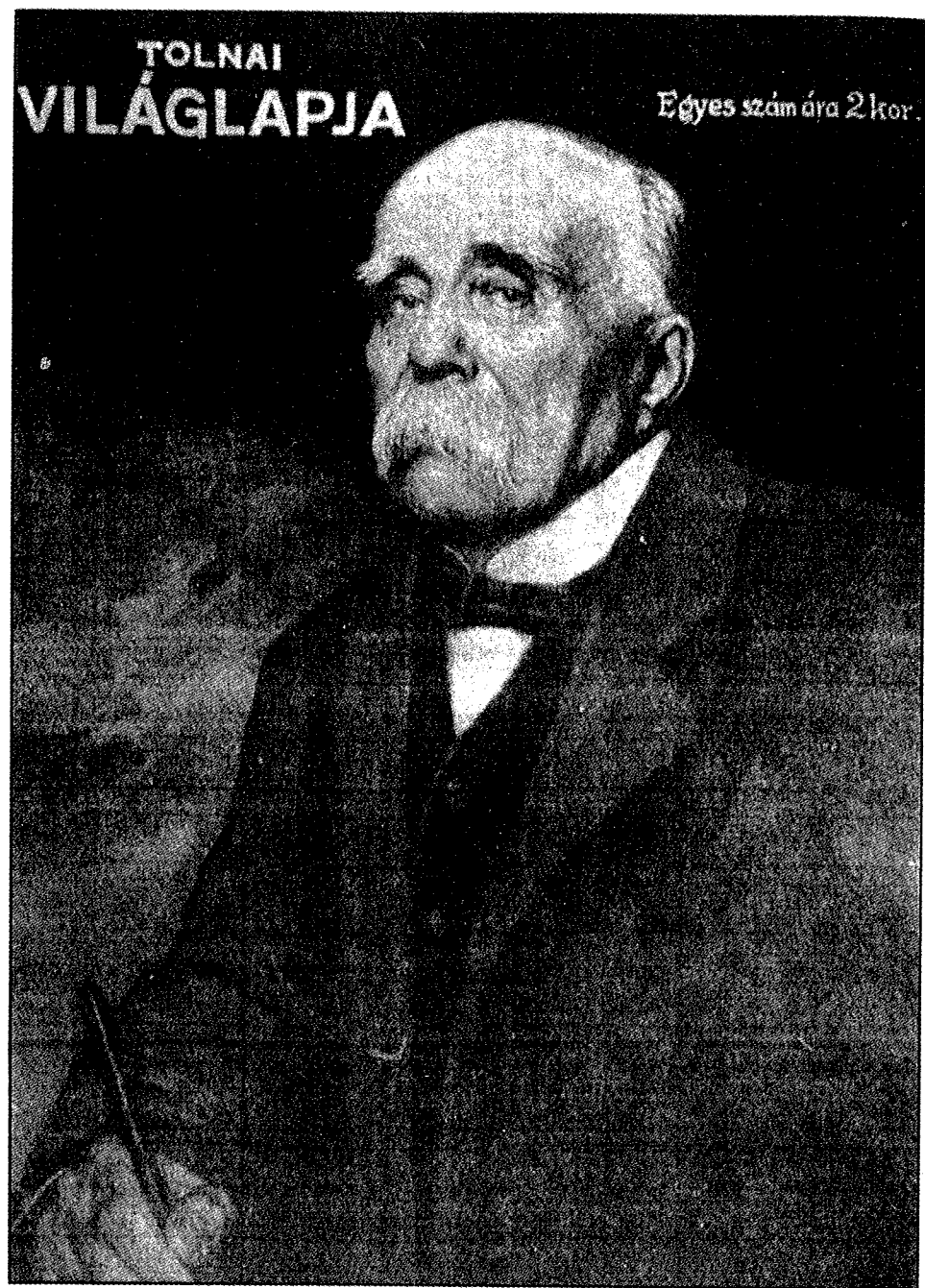
Június 6. Akinek legalább a házfalai megmaradtak, szalmával és kukoricaszárral pótolta a tetőt, hogy mégse kényszerüljön a szabad ég alá.

Június 7. Ünnepi népgyűlés Kassa visszafoglalásának öröme az Országház téren. A vörös diktatúra egész ideje alatt ekkor sereglettek a legtöbben az Országház elé.

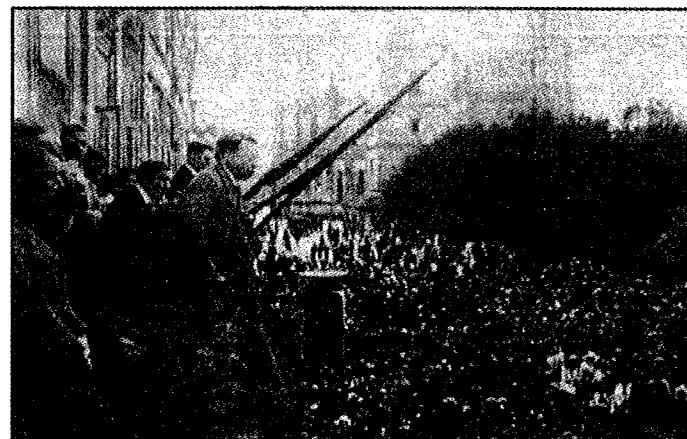
Június 7. Kun Béla szónokol

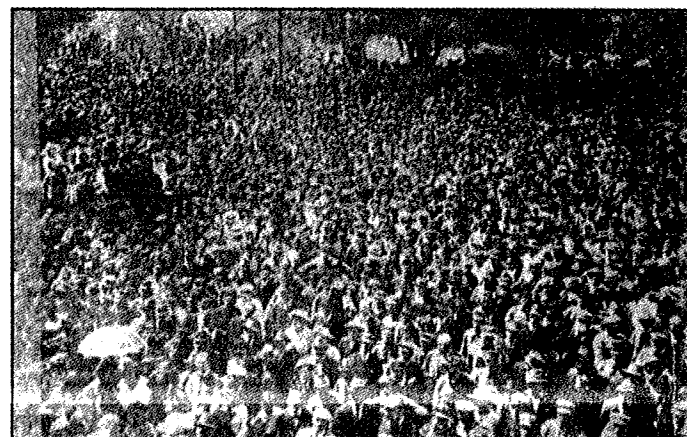
Június 8. A Tigrisnek nevezett Clemenceau francia miniszterelnök, a párizsi békekonferencia elnöke, aki Napóleonnál nagyobb hatalommal – és jóvátehetetlen következményekkel – avatkozott Európa történelmébe.

Június 10. Zászlódíszben Kassa házai.

Június 10. Kun Béla a városháza erkélyéről szónokolt.

Június 10. Hatalmas tömeg ünnepelt a Dóm téren.

Június 12. Távozóban a pártkongresszus üléséről a két politikai ellenfél: Kun Béla és Kunfi Zsigmond. Kun bizalmaskodó társalgását nyájas készséggel fogadja Kunfi. Mellettük balról a taktikázó Pogány József.

Június 12. Teljes egyetértést színlelő mozzanat a nyilvánosságnak: Kun Béla és Kunfi Zsigmond közös autón távoznak a pártkongresszus üléséről, hogy együtt tegyék meg az utat az Országháztól a szovjetházbeli lakásukig.

Június 12. Szamuely Tibor olyan szelíd derűvel távozik az Országházból a pártkongresszus első napján, mintha semmi köze nem lenne a piinkösi rémítéletekhez; – mellette Nyisztor György földművelésügyi népbiztos, aki valóban nem tudott a kapuvári és csornai borzalmakról.

Június 18. Vagyont érő szőnyegek a Múcsarnokban az elkobzott magángyűjteményekből rendezett kiállításon.

Június 18. Kun Béla is megjelent a kiállítás megnyitóján és távozáskor saját kívánságára lefotózták.

Június 23. Petzkay Jánosné dr. Telek Ilona Márta orvosnő, aki megállapította a halál beálltát a férje által akasztásra ítélték meggyilkolásánál.

Június 24. A Hungária Szálló – ma a Hotel Intercontinental áll a helyén – homlokzata, a monitorok lövéseitől megrongáltan.

Június 24. A Szovjetbáz vörös védői az alsó rakpartról tüzelnek a monitorokra.

Június 24. Pogány József szobája a belövés után.

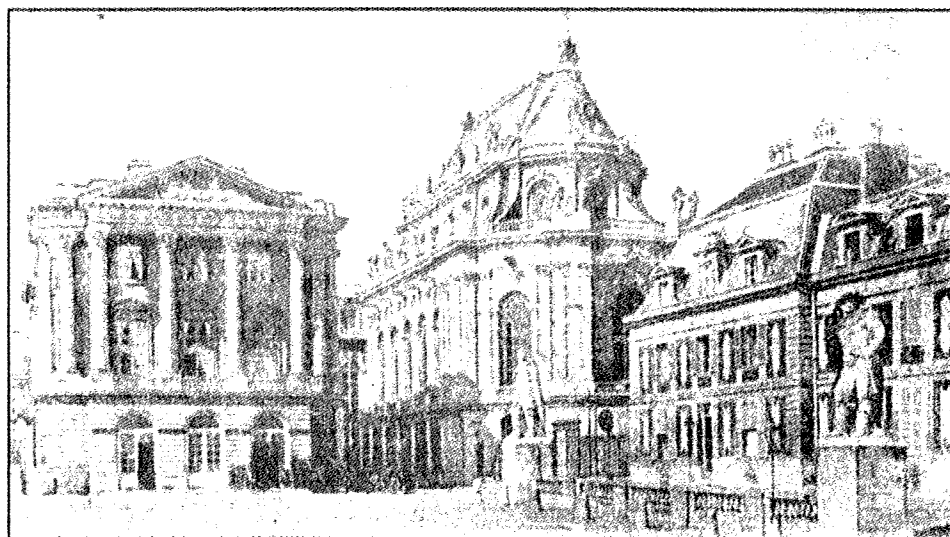
Június 24. A Szovjetbáz közelében meggyilkolt dr. Berend Miklós gyermekgyógyász professzor.

Június 24. Löbl Mór Lenin-fiú, már előzetes letartóztatásban Küvér Lajos társaságában tett jelentést Lukács Györgynek az orvosnövendék meggyilkolásáról.

Június 26. Colonell Guido Romanelli, a budapesti olasz katonai misszió vezetője és az antant megbízottja: hasonlíthatatlanul erkölcsösebben látta el hivatalát, mint elődje, a francia Vyx. Sokan tartoztak neki halálával életük megmentéséért.

Június 28. Versailles, Királyi palota, amelynek tükörtermében aláírták a németekre kényszerített békeparancsot.

Június 29. Az Országház fölépcsőjén, a két oroszlán között ravatalozták fel a 24-i ellenforradalmi kísérlet vörös elesettjeit.

Június 29. Népbiztosok és a diktatúra más vezetői a temetésen: balról a második Korvin Ottó kalapban, keze a nadrágszebben, középen Szántó Béla, Szamuely Tibor, Kun Béla, Hamburger Jenő.

1919. JÚLIUS

Július 1. kedd

Valamennyi kassai újságban megjelent az alábbi közlemény, ismertette a végleges országhatárt, amelynek leírásától eltekintünk, csupán a közlemény első részét másoljuk ide.

„Kassa városa újból súlyos sorsfordulat előtt áll. A huszonöt napos magyar élet után megint cseh csapatok veszik birtokba a várost, s a Vörös Hadsereg visszavonul a Clemenceau jegyzékében megjelölt demarkációs vonalra.

Mint az intézőbizottság hirdetménye mondja, a Magyar Tanácsköztársaság létének biztosítása kényszerítette a kormányt Kassa kiürítésére. A külpolitikai helyzet a német békeszerződés aláírásával rendkívül súlyossá vált a Magyar Tanácsköztársaság számára, mely a proletárdiktatúrával most teljesen izoláltan áll az imperialista világáramlatok közepette. A magyar kormánynak nem volt más választása, mint hogy teljesítse az antant követelését.

Kassa lakosságának erős lélekkel és a föltámadás törhetetlen hitével kell elébe néznie a nehéz jövőndőnek. És újból tanúságot kell tennie, hogy a súlyos órákban komoly fegyelmezettséggel és méltósággal teljesíti városával és embertársaival szemben a kötelességét.

A legnagyobb nyugalomra és higgadtságra van szükség, hogy ez a ránk kényszerített átalakulás nagyobb veszedelmek és bajok nélkül muljon el fölöttünk. Hogy egyesek meggondolatlansága ne tehesse ki a tragikus következményeknek ezt a sokat szenvedett várost.

Hisszük viszont, hogy a francia főparancsnok érvényt fog szerezni ígéretének, mellyel a lakosság védelmét garantálta, s az ide érkező antantbizottsággal együtt meggyőzi a megszálló hatalmat arról, hogy itt a régi politikát nem folytathatják, hanem emberségeseknek és toleránsoknak kell velünk lenniök, ha tőlünk mértékletet és toleranciát kívánnak.”

A KIÜRÍTÉS ELRENDELÉSE.

A Hadsereg-főparancsnokság bétfőn a következő harctéri jelentést adta ki:

„Budapest, június 30. Az antant jegyzéke értelmében visszavonjuk csapatainkat a kierőszakolt határokig. A kiürítést ma reggel öt órakor megkezdjük. A többi harctéren nincs újság.

Hadsereg-főparancsnokság

A magyar katonai kiürítés – mint értesültünk – két nap alatt befejezést nyer, a cseh csapatok azonban szombatnál előbb nem szállják meg a várost. A csehek bevonulását megelőzve – hír szerint – egy antantbizottság érkezik Kassára.”

A kormányzótanács döntésével nem értett egyet Stromfeld Aurél vezérkari főnök, s noha fegyelmezett katonaként a helyén maradt, július 1-jén benyújtotta lemondását. Az elhatározását közlő levélből való az alábbi részlet:

„Az ultimátum elfogadása kapitulációt jelent. Ennek következménye egy életképtelen állam, amelynek minden tagja a csecsemőtől az aggastyánig tönkremegy. Lassú, de biztos halált jelent ez. Katonailag olyan határok vannak megállapítva, amelyek a védekezést, a megfojtás elleni intézkedéseket lehetetlenné teszik. A győzelmesen előrenyomuló csapatok visszavonása szétzüllésre vezet, amelynek folyamánya az anarchia. Ha az ultimátumot nem fogadjuk el, akkor végtelenül nehéz napok elé kerülünk, ha a proletariátus átérzi történelmi hivatását, még a győzelem lehetősége is megvan, de ha le is győzik, csak időlegesen van legyűrve.”

Noha a vörös diktatúra elvben vallás- és lelkiismereti szabadságot hirdetett, a gyakorlatban szélsőséges türelmetlenséggel törekedett az egyházak és vallásos intézmények felszámolására; kisajátította teljes vagyoni bázisukat, egyszersmind megtagadott tőlük mindenfajta anyagi támogatást. Erős kampányt folytatott az ateista hatalom annak érdekében, hogy a papok hagyjanak fel hivatásuk gyakorlásával, s válasszanak a részükre felajánlott polgári foglalkozások közül.

Mivel ez az ajánlás kudarcot vallott, Kun Bélák erőszakosabb megoldáshoz folyamodtak. Július elsejei hatállyal nem fogadták el hivatalos munkaviszonynak a papi tevékenységet. Végkielégítésként a nőtlen katolikus papoknak ezer, a családost protestánsoknak pedig kétezer koronát

kínáltak. A pénzt csak azok fogadták el, akik már korábban az ateista állam szolgálatába léptek.

* * *

Móricz Zsigmond volt az egyetlen szerző, aki pénzt vett fel ezen a napon az Írói Direktórium kasszájánál. 4.250 koronát utaltak „Sárarany” című regényére.

(Irodalomtörténeti tény, hogy a „Sárarany” már 1910-ben megíródott.)

* * *

Aranyos György Tolna megyei kormányzótanácsi biztos távirata a Belügyi Népbiztossághoz Krammer Sándor és csapata visszarendelése ügyében:

„Értesülésem szerint Krammer Sándor elvtársat és 40 tagú terrorcsapatát vissza akarják hívni. Bár az ellenforradalom le van az egész megyében törve, fentnevezett elvonulása még nem időszerű, következményeiért felelősséget vállalni nem tudok, a nyugalom még nem teljes.

Aranyos korm. tan.biztos.”

* * *

A fővárosi katonai parancsnokság e napi közleménye:

„Haubrich József elvtárs, a budapesti IV. hadtest parancsnoka ezúton hívja fel a lakosságot, hogy a rögtönítélő bírósági eljárás alatt állók hozzátartozói hiábavaló kérésekkel ne háborgassák, miután neki ezen ügyek elintézésébe semmiféle beavatkozási joga nincsen.”

Július 2. szerda

Sorok a budapesti Népszava e napi számából:

„Sok levelet intéznek hozzánk beteg proletárok, hogy képtelenek megélni abból a csekély táppénzből, amit a munkás betegsegélyező nyújt nekik: a magunk részéről jogosnak és méltányosnak tartjuk beteg elvtársaink panaszát, hiszen valóban lehetetlen, hogy a mai árak mellett egy család napi 6-12 koronából megélhessen. (...)”

* * *

„UTASÍTÁS

Budapest I.-X. kerületi Munkás- és Katonatanácsa felhívja a kerület házbi-
zalmi és házfelügyelőit, hogy a házak padlásain, pincéiben található épület-fel-
szerelési alkatrészeket és tárgyakat azonnal írják össze és a kerületi műszaki
hivatalnak 48 óra alatt jelentsék be. – Ilyenek az ajtók, vas- vagy cserépkály-
hák, tűzhelyek, ezek alkatrészei és füstcsövei, fürdőkályhák, kádak, csaptelepek,
ólom- és vascsövek, vízkagylók, ócska bádoganyag, bármilyen vasáru szerelvény,
vagy alkatrész, kifolyócsapok, vörösréz és horganybádogból készült bármilyen
csatornák és csövek.

*Kerületi Munkás- és Katonatanácsok
Műszaki Hivatala.”*

* * *

**Az alábbi közlemények a keszthelyi Testvériség e napi számának
első oldalán jelentek meg:**

„A KÖZÖNSÉGHEZ!

Már hetek óta lelketlen, gyalázatos izgatás folyik. Felelőtlen egyének pogromra
és a fennálló államforma ellen való nyílt lázadásra izgatnak. El vagyunk tökéltve,
hogy városunk és járásunk rendjét, békéjét minden körülmények között, ha kell
minden eszközzel fönntartjuk és a konkolyhintók alattomos munkájának véget
vetünk. A mai nappal Keszthely város és a keszthelyi járás területére a legszigor-
úbb statáriumot rendeljük el és a statáriális intézkedések megtételével és végre-
hajtásával Balka Oszkár elvtársat, a terrorcsapat parancsnokát bízunk meg.

*Direktórium:
Pál Sándor s.k.
Fodor Imre s.k.
Kiss Géza s. k.”*

*

„PARANCS!

A város fölött való parancsnokságot átvettem, s a következőket rendelem:

Minden fegyvertartási engedélyt ezennel érvénytelenítek, s elrendelem a fegy-
verek azonnali beszolgáltatását a Direktóriumhoz. Akinél 24 óra eltelté után
fegyver található, a rögtönítélő bíróság elé állítom. Mindennemű gyülekezés
tilos. Az utcákon három személynél több együtt nem tartózkodhat. Általános

záróra esti 8 óra, fél 9 óra után az utcán csak engedéllyel lehet tartózkodni. Aki ellenforradalmi agitálást folytat, a rögtönítélő bíróság által kötél általi halállal büntetettetik. Aki fegyverrel a kezében ellenáll, a helyszínen agyonlövik.

Kinevezem a rögtönítélő bíróság tagjaivá: Vágó Kálmán, Szabó Ferenc és Burányi Antal elvtársakat.

*Balka Oszkár s.k.
a terrorcsapat parancsnoka.”*

Szintén a keszthelyi Testvériség e napi számában olvasható:

„Köszönet. Schwarcz Erzsike és Grósz Mancikának a háznál tartott műkedvelő előadásból befolyt 44 korona beküldéséért hálás köszönetet mond a helyi nőcsoport.”

BÍRÓSÁGI KÖZLEMÉNY

„A budapesti katonai forradalmi törvényszék Preych Leó 19 éves vöröskatona felett ítélezett, aki azzal volt vádolva, hogy múlt hó 19-én a körmenet alkalmával leköpte a pap kezében lévő keresztet. A bíróság számos szemtanút hallgatott ki, köztük a keresztet vivő érseki helynököt is. Kitűnt, hogy a vád nem bizonyult valósnak és ezért a bíróság fel is mentette a vádlottat a vád következményei alól.”

Július 3. csütörtök

Kaposvári hirdetmény:

„A közélélmezési hivatal vezetője értesíti a közönséget, hogy a 37. sz. szelvényre 4-étől családtagonként 5 deka só kapható. Felhívatnak a kereskedők, hogy a sókészlet átvétele végett azonnal jelentkezzenek a közélélmezési hivatalban.”

A cseh megszállás alatt lévő színmagyar lakosságú Nagy-Komáromban továbbra is megjelenhetett hetenként egyszer, csütörtökön a Komáromi Újság. E heti számában olvasható az alábbi közlemény:

„KÉRELEM KOMÁROM LAKOSAIHOZ!

A katonai parancsnokság azt a rendeletet küldte városunk b. polgármesteréhez, hogy jelöljön ki a lakosság minden osztályából összesen 10 túszt. Ezen túsztok lesznek a kezesek azért, hogy a lakosság a cseh és a szlovák katonák ellen semmiféle összeesküvést, lázadást nem fog elkövetni és őket semmiképpen nem fogja bántalmazni. Ha mégis akadna olyan meggondolatlan, aki a katonaság ellen akár összeesküvéssel, akár fegyverrel vétene, akkor a parancsnokság nemcsak, hogy azonnal agyonlövi az illetőt, hanem a kezesnek bejelentett 10 túszt is azonnal kivégzi.

A b. polgármester, Szijj Ferenc dr. ezt a nehéz feladatot úgy oldotta meg, hogy első kezesnek ő maga jelentkezett, ugyancsak önként jelentkezett egy másik polgártársunk is, a többi 8 kezes sorshúzás útján lett megállapítva.

Komáromiak! Nincs köztünk – jól tudjuk – olyan oktalan, aki mindezeket meg ne értené. Azt is tudja mindenki, hogy most úgy kell viselkedniünk, úgy kell cselekedniünk, amint azt a katonai parancsnokság elrendeli, és a józan ész azt mondja, hogy amit a parancsnokság elrendel, annak engedelmeskedni kell.

Ezért kellett a város vezetőségének túsztokat is bejelenteni. Ezek a túsztok mindenféle foglalkozásúak: van közöttük tisztviselő, ügyvéd, iparos, kereskedő, gazda és munkás. Legtöbbjük nős és családos. A kezességük 8 napig tart, amikor újabb 10 férfi fogja őket felváltani. (...)

Komárom, 1919. június 26.

A városi tanács.”

A beosztások szinte követhetetlenül zűrzavaros kapcsolódásaiban, halmozásában és változásaiban Pogány József mint hadügyi népbiztos, egyszersmind hadtestparancsnok volt és közoktatásügyi népbiztos Kunfi Zsigmond és Lukács György társaságában. Közoktatásügyi népbiztosként július 3-án két rendeletet adott ki. Az egyik megszüntette az iskolákban a tanulók bizalmi rendszerét, a másik eltiltotta a diákok körében üzött szertelen nemi agitációt.

Így szól az utóbbi rendelet:

„Egyes iskolákban egyes tanítók a gyermekek korát és érettségét meghaladó módon, sokszor a tudomány szempontjából is tévesen és a szocialista erkölccsel össze nem egyeztethetően tárgyalták a nemi élet kérdéseit. A nemi felvilágosítás

kérdésében csak nagyon óvatos és tervszerű munka védheti meg az iskolás gyermekek érzékenységét a káros és tilos sértésektől. Éppen ezért, hogy az effájta kártékony fölvilágosító munka megszűnjék az iskolákban, elrendelem, hogy a tanítók a legteljesebb mértékben mellőzzék a nemi élettel kapcsolatos kérdések előadását mindaddig, amíg az új tanterv újabb utasításokkal nem szolgál a tanítók számára. E rendelet természetesen az iskolaorvosokra is vonatkozik. Sem a nemi felvilágosítás kérdéséről, sem pedig bármilyen szociológiai kérdésről nincs joga senkinek előadást tartania vagy iratokat terjeszteni, aki nem kapott erre engedélyt a közoktatásügyi népbiztosságtól.

Pogány József
közoktatásügyi népbiztos.”

Fennesz Rezső műegyetemistát még pünkösöd hetében, a Sopron megyei ellenforradalmi próbálkozás letörésekor vették őrizetbe Nagycenken. Noha a huszonkét éves fiatalember csatlakozott az ellenforradalmárokhoz a tömeghangulat hatására, semmi olyan cselekmény nem bizonyult rá, ami véteknek számított volna a vörösök szemszögéből. Mégsem engedték szabadon: terhére rótták, hogy a háborúban fiatal kora ellenére elérte a főhadnagyi rangot.

A Sopronban tartózkodó Szamuely László maga elé vezettette a vele egykorú Fennesz Rezsőt a késő délutáni órákban. Golyó általi halálra ítélte a főhadnagyot, majd színházba ment.

Miközben tartott a színházi előadás, vesztőhelyre kísérték a kivégzendő fiatalembert. A Szent Mihály temető elhagyatott kőfala mellett álltak meg vele. Mielőtt agyonlőtték, megengedték neki, hogy búcsúlevelet írjon. Már erősen alkonyodott, amikor a temető falához szorított papírra írta az alábbiakat.

„VÉGRENDELETEM

Az utolsó akaratom, amelyet ép ésszel írok le.

Kedves szüleimtől, testvéreimtől búcsúzom egy pár sorral. Kedves Szüleimnek köszönöm a reám fordított nagy gondot, a nevelést, amelyben részesítettek. Könyveim, amelyekről szabadon rendelkezem, a következők:

Bene Istvánnak: A tisztaságról. A nemi élet etikája, pedagógiája. Bene Arának egyik érettségi képemet, a nagyot. Talán gondol néha reám is. Síromra majd ültet, illetve tesz egy nefelejcset.

Gyula bácsinak köszönöm a sok fáradságot, amelyben annyit járt értem. Vilma néninek is búcsút mondok. A latin, görög és egyéb tanuló könyveimet a soproni bencésgimnáziumnak adják át. Ez végső akaratom.

Az Atya, Fiú és Szent-lélek nevében. Amen!

Sopron, 1919. július hó 3-án, este 7 óra 40 perckor.

Fennesz Rezső s.k.
gépészmérnök hallgató.”

Stromfeld Aurél letette vezérkari főnöki szolgálatát és civilként távozott Gödöllőről. Siófokra utazott, hogy találkozzon a Balatonnál nyaraló családjával. Siófokon kicsinyes hivatalnoki akadékoskodásokkal alázták meg a néhány nappal korábban még ünnepelt Stromfeldet.

Ugy bántak vele, mint akinek soha nem hallották a nevét. Igazolnia kellett kilétét, szabályosan távozott-e a Vörös Hadseregéből mint életkor szerinti katonaköteles; lakhatási engedélyért, élelmszerjegyekért várakoztatták a hivatalok előszobáiban.

Ugyanekkor Siófokon tartózkodott Pogány József hadügyi népbiztos törzse és maga a népbiztos is. Még az alkalmi lehetőségét is kizárták annak, hogy kapcsolatot találjon hozzájuk Stromfeld Aurél, aki viszont meg sem kísérelte a kapcsolatkeresést.

Gödöllőn Julier Ferenc alezredest nevezte ki új vezérkari főnökké Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok.

Július 4. péntek

Tudósítás a Szegedi Napló e napi számában:

„A szegedi bölgyek nemzetiszínű zászlót készítettek a nemzeti hadsereg számára. A zászlóhoz azonban sehogyan sem tudtak megfelelő rudat és láncszárvéget szerezni, azzal a kéréssel fordultak tehát a tanácshoz, hogy a milleniumi ünnepségre az általuk készített zászló rúdját engedje felhasználni a város addig, amíg megfelelő más rudat szerezhettek. A tanács a kérelem teljesítése mellett döntött és megadta a fölhatalmazást a Kultúrpalota igazgatójának, hogy

a múzeumban megőrzés alatt lévő millenniumi zászlót adja ki a hölgyeknek, akiknek új nemzeti zászlója így történelmi vonatkozásból is jut.”

Hír a keszthelyi Testvériség e napi számában:

„Házasság. Szendefi Árpád, lapunk főmunkatársa tegnap folyó hó 3-án tartotta esküvőjét Fodor Olgával, Fodor Imrének, a direktórium elnökének húgával. A polgári esküvő de. fél 12 órákor volt a városházán, az egyházi esküvő pedig du. 3 órákor az izraelita templomban.”

Sorok az Esztergomi Népszava e napi számából:

„A Kun Béla laktanya Simor János utcai oldalán, az emeleti ablakokból nap nap után szemérmes- és vallási érzületet sértő trágárabbnál trágárabb nótákkal traktálják az utcán elhaladókat. Ez sehogys sem illik össze a vöröskatoná nemes és példát mutató öntudatos gondolkodásával. A fegyelmezett viselkedéssel homlokegyenest ellenkezik, hogy fiatal gyermekek és nők előtt ilyen megbotránkosztató hangon szórakozzanak egyesek.”

A Komárom megyei Császár községben arra a valótlan hírre, hogy megbukott a proletárdiktatúra, ellenforradalmárok vették át a hatalmat. Megtorló szándékkal rögtönítélő bíróság érkezett a helyszínre Tatárról. Elnöke a harminchárom éves budapesti Lantos Löwy Bertalan, vádbiztosa a szintén budapesti Katona Sándor, mindketten a kormányzótanács meghatalmazottjai. Védőnek Szabó András helyi vádbiztost tették meg.

Gyorsan összefogdosták a tatai terroristák az összes gyanúsítottat, de Császáron csak egy személy felett ítéleztek, azonnali rövid tárgyalással. Golyó általi halálra ítélték a község agg plébánosát, Wolmuth Ferencet. A kirendelt védő, Szabó András felszólította a rögtönítélő bíróságot, hogy golyó helyett kötéllel végezzék ki a plébánost, „mert a csendes végrehajtás előnyösebb a közérdekre”. Mellékbüntetésként elkobozták az egyházközség mintegy húszezer korona hivatalos pénzét. Az agg Wolmuth Ferenc nyugodtan nézett sorsa elé. Egyetlen kérése volt, hogy saját pénzét ráhagyhassa arra a szegény rokon leánykára, akinek a neveltetéséről ő gondoskodott. Szabó András védő elvette a kék

bankjegyeket és ugyanazt az összeget fehér pénzben engedte át a nincstelen gyermeklánynak.

A plébánost Gyuris Lajos huszonkét éves, Horinek Ferenc huszonhét éves, Berta József huszonegy éves terrorista végezte ki. Akasztás közben nyakon ütötte az áldozatot Berta József, s ráordított: – „*Rendesen tartsa magát!*” A kötélén függő Wolmuth Ferencet hosszan lóbálták a négy égtáj felé, gúnyos megjegyzések kíséretében. Lantos Löwy Bertalan szigorú parancsba adta, hogy az ellenforradalmár papot mindenképpen a gonosztevőket megillető helyre, a temetőárokba kell elföldelni.

De mivel a temetést nem várhatta meg, mert vissza kellett sietnie Tatára, Wolmuth Ferenc rendes egyházi szertartással megkapta a végtisztességet.

Elhatározták a kormányzótanács e napi ülésén az élelmezési javak rekvirálását – azaz erőszakos beszerzését. Kun Béla kijelentette:

„Momentán adni kell a proletariátusnak. Ezt biztosítani kell, még akkor is, ha hátrányos következményekkel is jár.”

Szándékuk megvalósításához nem bíztak a vidéki direktóriumok erélyességében. Ezért Kun Béla, Landler Jenő, Pogány József és Rónai Zoltán katonai kényszer alkalmazását javasolta a rekviráláshoz.

Indítványukra így döntött a kormányzótanács:

„Megkeresi a hadsereg-főparancsnokságot, hogy a munkásezredeknek a felszerelését ne rendelje el, sőt ezeket egészítse ki, és vezényelje át a Dunántúlra élelmiszer-rekvirálás céljából, a második hadtest parancsnokságát pedig megbízza azzal, hogy a Közellátási Népbiztossággal egyetértően a munkásezredekkel, mint megbízható karhatalommal, az élelmiszer-rekvirálást végezze.”

Károlyi Mihály visszaemlékezése:

„1919. július 4-én éjfélkor indultunk el Budapestről az osztrák határ felé. Katus (Andrássy Katinka, Károlyi felesége – a szerk.), az örök optimista úgy vélte, hogy három hónap múlva visszajöhetünk. Én, a pesszimista egy évre számítottam. Huszonhét év lett belőle.

Mivel egyetlen tanácsomat sem fogadták meg, nem láttam értelmét, hogy bevárjam a végső katasztrófát. Pénz nélkül, mindössze valamennyi ékszerünkkel felszerelve indultunk el nyugat felé. Néhány értéktárgyunkat a szárnysegédem

apjánál hagytuk, aki a biztonság kedvéért, a kor divatja szerint, kertjében elásta őket. A gyermekeket Erzsébet nővérem vidéki birtokára vitték, és csak később hozták utánunk.”

Július 5. szombat

Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok távirata a belügyi népbiztossághoz Krammer Sándor Tolna megyei küldetésének meghosszabbításáról.

„Belügyi Népbiztosság. Bp – 263. számú táviratra. Krammer Sándor csapattal július hó 15-ig maradhat Szekszárdon, erről a kormányzótanácsot is értesíteni kell. Böhm hadsereg-főparancsnok. 1470/hfp.”

Böhm Vilmos következetesen tagadta, hogy neki mint hadsereg-főparancsnoknak bármi köze lett volna a hátszági vörös terrorcselekményekhez; holott felelősségét bizonyítja a fenti távirat is.

Gödöllőn fontos, de eredménytelen megbeszélés volt ezen a napon.

Március 21. óta egy pillanatig sem szünetelt a hol nyílt, hol leplezett ellenségeskedés a hazai szociáldemokrata és a Moszkvából jött kommunista vezetők között. Azonossági kapcsolatukat a nemzeti társadalom tagadása és az egyházellenesség jelentette. A nacionalizmussal azonosították a nemzeti törekvések valamennyi árnyalatát, függetlenül azok indokolt, jogos tartalmától, amennyiben ez a hazafiság piros-fehér-zöld színben jelentkezett. Éppen ezért tekintették együttműködésük szilárd alapjának a nemzetek fölötti vörös internacionalizmust.

De a magyarságra vonatkoztatott nemzeti elv egyöntetű tagadása és a valamennyi más nép kiváltságaként magasztalt nemzetköziség mindenek fölé emelése kevésnek bizonyult a hatalmi együttműködéshez. Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok – egyetértésben az antant budapesti képviselőivel – elérkezettnek látta az időt, hogy a kommunista vezetőket kirekessze a hatalomból. A megoldás mikéntjének eldöntésére a gödöllői főhadiszállásra hívta bizalmasan a szociáldemokrata vezéreket.

Elkerülendő a teljes összeomlással együttjáró szélsőséges ellenforradalmi bosszút, Böhm Vilmos felajánlotta szociáldemokrata elvtársainak:

katonai parancsuralommal eltávolítja a kommunistákat a hatalomból, ha a meghívottak ezt helyeslik és vállalják a politikai felelősséget a rendkívüli állapot bevezetéséért.

Javaslatát egyedül Haubrich József támogatta. Landler Jenő és Pogány József azonban határozottan elutasította. Hozzájuk csatlakozott Weltner Jakab is. Így Böhm Vilmos javaslatából nem lett semmi, mert bármennyire kényelmetlennek tartották a szociáldemokrata vezérek a kommunisták erőszakos politikáját, inkább ezt választották, semmint a Böhm ajánlotta rendkívüli állapotban rejlő fehér forradalom veszélyét.

A fővárosi és vidéki lapokhoz eljuttatott központi sajtóközlemény.

Budapest, július 5. Kun Béla ma délelőtt az Engels-laktanya katonáihoz a következő beszédet intézte:

„– Arra akarom önöket kérni, hogy a forradalom minden katonája csak dolgozó ember legyen. (...) Azok, akik önöket megtévesztették, mikor ágyúik csöveit a gyárakra irányították (június 24-én – a szerk.), mindezeket a pogrom és a szociáldemokrácia jelszavával tették. A papok, grófok, zsidó bankárok uszították önöket a pogromra is az úgynevezett »zsidó kormány« ellen. De nincs az a Tisza István, aki úgy elintézte volna a zsidó kapitalisták és bankárok vagyonát és hatalmát, mint éppen ez a »zsidó kormány«. És a szociáldemokraták nemzeti színe hazug, mert nem egyéb, mint gyalázatos fehér! Két választás van: burzsoá-diktatúra vagy proletárdiktatúra!”

A katonák ovációban részesítették Kun Bélát és beszédét lelkesen megtapsolták.

A német békeszerződés aláírása után határozottabb figyelemmel kerítették sort a győztes hatalmak arra, hogy mi módon verjék le a legrövidebb időn belül a magyarországi kommunista uralmat. Július ötödikén Hoover angol referáló kifejtette a párizsi békekonferencia vezető tanácsa előtt, hogy egyetlen hatékony megoldásnak a fegyveres intervenciót tartja.

Mivel a nagyhatalmak nem akartak vért áldozni, akörül forgott a vita, hogy kik hajtsák végre az intervenciót. Clemenceau, a békekonferencia elnöke ekkor emlegette La Fontaine ama meséjét, miszerint nyugalma érdekében elhatározták az egerek, hogy csengőt akasztanak a macska

nyakába, csak abban nem tudtak megegyezni, miként valósítsák meg a nagyszerű ötletet.

* * *

Újsághír:

„A népgazdasági tanács zár alá veszi a már meglévő, valamint a még ezután termelendő 1919. évi méztermést. Nem esik zár alá az egy személy birtokában lévő 5 kg-nál kisebb mennyiség.”

* * *

„MESEPÁLYÁZAT

A közoktatásügyi Népbiztosság (Budapest, V. Vadász utca 33. II. 19.) augusztus hó 1-ig bezárólagos határidővel mesepályázatot hirdet. A mesék négy egyenlő példányban gépírva fenti címre küldendők be.”

* * *

Az anarchisták lapja, a Társadalmi Forradalom szokásához híven a július 5-i számában is idézeteket közölt a mozgalom eszmei tekintélyeitől. Ezek között olvasható Karl Liebknecht alábbi állítása:

„A proletárforradalomnak nincs szüksége céljai eléréséhez semmiféle terrorra, gyűlöli az emberölést és visszaborzad tőle. Nincs szüksége ezekre a harci eszközökre, mert nem egyének, hanem intézmények ellen harcol.”

* * *

Változatlanul folytatódott a Duna–Tisza közti ellenforradalom résztvevőinek üldözése. Vörös terrorkülönítmények nyomoztak a városokban, falvakban és a kiterjedt tanyavilágban. Pervanger Mihály különítményparancsnok a Dunapataj melletti Szentkirálypusztát rohanta meg huszonöt emberével. Idős és ifjú Barta Károlyt akarták kézre keríteni, de csak a fiatal Barta feleségét találták a tanyában.

A legdurvább fizikai bántalmazással kényszerítették vallomásra a fiatalasszonyt, de az nem árulta el a bűjtatottak hollétét. Dühükben eszméletlenre verték a terroristák. Nem is tért magához, belehalt a kínzásokba.

Pervangerék sorsára hagyták az ájult asszonyt és mindent felforgató kutatással megtalálták a rejtőzködő férfiakat. Rettenetesen megverték, majd gúzsba kötözték őket. Szekerekre pakolták a tanyában található

összes élelmiszert és az értékesebb ruhaneműt, lefoglalták a készpénzt, kiterelték az istállóból a szarvasmarhákat, majd mit sem törődve a haladkló fiatalasszonnyal, Dunapataj felé vették útjukat.

Dunapatajon a községháza udvarán lévő fára készültek felakasztani apát és fiát. Elsőnek idős Barta Károlyt szándékozták halálba küldeni. Ki is rántották lába alól a széket, de a tanyás gazda ekkor sem veszítette el lélekjelenségét. A feje fölé nyúlt és megragadta a kötelet, amelyen függött és addig rángatta, amíg el nem szakadt. Rárohantak a lincselő terroristák, hogy megismételjék az akasztást, de parancsnokuk, Pervanger Mihály leintette őket. Úgy döntött, ítélkezzen a foglyok fölött a kalocsai forradalmi törvényszék.

Idős és ifjú Barta Károlyt bekísérték Kalocsára a járásbíróság börtönébe, de már nem kerültek a forradalmi törvényszék elé. A vörös diktatúra után visszanyerték szabadságukat.

Július 6. vasárnap

Károlyi Mihály visszaemlékezése emigrációja kezdetére:

„Az első éjszakát egy határszéli paraszt szénakazlában töltöttük. A széna nagyon száraz és poros volt és nagyon közel voltunk a disznóólhoz. Másnap reggel megkérdeztük a házigazdánkat, hogyan tudnának átcsempészni bennünket a határon. (...)

A gazda kijelentette, feleségemet minden nehézség nélkül fel tudja öltöztetni parasztlánynak, de én rólam azonnal észre fogják venni, hogy mi vagyok.

– Miért, mi vagyok én? – kérdeztem tőle.

– Hát zsidó – válaszolta.

Akkoriban sok gazdag zsidó menekült ki az országból.”

* * *

Riport a Somogyi Munkás e napi számában.

„SEGÉLYKIÁLTÁS A VÁR UTCÁBÓL.

Dolgozni akarnak a dologtalanok áldozatai

Az úttévesztett, életúton kifáradt vándorok bűnbánó zokogása, segélykiáltása tör ki abból a kusza betűkből rótt levélből, amely kezembe adta a tollat,

hogy megírjam az örömtanyákon hervadó mindenki virágainak, az igazi fehér rabszolgáknak panaszát, esdeklését.

(..)

Levelet kaptunk. Szomorítóan panaszos levelet eladott nőktől, igazi rabszolgáktól, kiket vérszopó kereskedők árultak megalkudott áron, s szállították, mint a vágómarhákat. Ebből a levélből kiordít, kivisít a végső elkésredés, a fuldoklónak utolsó, velőt hasító kiáltása. Íme néhány részlet ebből a panaszlevélből:

»Ma mindenütt nyílik a kommunizmus piros rózsája és mindenhová veti fényét, ragyogását. Hát miért nem ragyog mifelénk is? Miért nem csukják már be ezeket a bűnbarlangokat, ahol nekünk csak festék, cifra rongy, nyomor, züllés és végül a legocsmányabb elpusztulás jut osztályrészül. Dolgozni akarunk, becsületes munkát kérünk, ne hagyjanak elpusztulni!«

Utánajártunk a Vár utcai állapotoknak. Hát azok megdöbbenőek. Nem emberi odúban, hanem állati pizsokban élnek ezek a szerencsétlenek, akiket a régi rend dologtalanjai taszítottak a bűnbe. Proletárcsaládoktól elcsábított lányok, kiket azok vetettek meg és ítétek el, akik a bűnbe taszították. Az örömtanya tulajdonosa vígan éli napjait a nyomorultak keresményéből. Elszedett tőlük minden rubaneműt, hogy meg ne szökhessenek, mert akkor neki is dolgoznia kell.

El kell tüntetni a Vár utcából ezt a festékes bűnbarlangot. Ki kell szabadítani a fehér rabszolgákat, módot kell nekik adni, hogy tisztességes munkájukkal helyet szerezzenek maguknak a munka birodalmában. De mielőtt elhagyják a börtönt, számoltatni kell a rabszolgatartót, a perditák uzsorását. (..) Kérdőre kell vonni, hogy miért fosztotta meg szabadságuktól a munka világába kívánczokat. Feleljen érte, hogy miért állta útját a szabadságnak? A Vár utcai bűnbarlangnak el kell tűnnie.

Zsemley Oszkár.”

Glossza a Szegedi Napló e napi számában.

„CUKORBÓSÉG

Nem gúnyolódunk, mostanában igazán cukorbósság van Szegeden. Éppen most, amikor a cukrászok anyaghiány miatt kénytelenek bezárni a boltot, Szegeden, a piacon árulják a cukrot és az utcasarkokon állítják meg az embert azzal a kérdéssel, nem akar-e cukrot venni? Többnyire nagyon szegényesen öltözött torontáli

szerbek teszik fel a kérdést, akik zsákszámmra hurcolják magukkal a kincset, a fehér cukrot és 58-60 koronát kérnek kilójáért. Elég tisztességes polgári hasznuk van rajta, amennyiben ők, mint torontáli emberektől halljuk, a nagybecskereki cukorgyártól 5 koronáért kapják a cukor kilóját. Ennél gyalázatosabb uzsorát alig volt alkalmunk följegyezni az egész háború alatt, pedig e téren igazán nem volt panaszunk anyaghiány felől. Egyébként még a rendőrség figyelmét sem hívjuk fel a dologra, utóvégre vagy van szabad kereskedelem, vagy nincs. Hála istennek, úgy látjuk, van, amit az is bizonyít, hogy az egyik Széchenyi térre nyíló utca zugkocsmája előtt mindennap látni, amint egész kocsis árurakományt pakolnak és visznek ki a vasútra, egy csöppet sem gyanús egzisztenciák. Egy csöppet sem gyanúsak, mert mindegyiknek az arcára van írva, hogy hivatalos árdrágító, aki, amit a mi boltjainkban összevásárolt, azt ötvenszeres árban fogja eladni otthon. Mindez mindenki szeme láttára történik és senki se tesz róla, abban a szent hitben, hogy úgyse tehet. Az is lehet, az illetékesek abból indulnak ki, hogy kellemes az elmúlt bajoknak emléke és milyen nagyszerű lesz tíz év múlva arról beszélni, hogy valamikor 60 korona volt a cukor kilója. Meg tetszik látni, hogy ha még tovább is így ápoljuk és dédelgetjük a drágaságot, idővel úgy járunk, mint a mozgóposta hivatalnok, aki úgy megszokta a vonatrázást, hogy mikor otthon kell neki írni, ráförmed a gyerekeire:

– Ugyan lökdössétek már egy kicsit az asztalt, mert másképp nem tudok írni”

Szintén a Szegedi Napló e napi számában olvasható:

„Jószívű emberbarátok figyelmébe. Egy rongyokba burkolt emberroncsot küldött ma a polgármester szerkesztőségünkhez. Valaha, nem is olyan régen, ember volt, sőt katona. Azelőtt, békeidőben pláne úr volt, mészárosmester és egy háromemeletes budapesti ház tulajdonosa. Most, többévi orosz hadifogság után a nagyváradi román internálásból került Szegedre és itt várja az engedélyt, hogy Budapestre juthasson. Bizonyára megkapja, hiszen nem sok hasznát veheti már a Vörös Hadsereg sem: a torkában csőből készült lélegző-apparátus, a gyomor táján hatalmas seb. A szerencsétlen ember, aki személyazonosságát okmányokkal igazolja, azzal a kérelemmel fordul a jólelkű közönséghez, támogassák szerény adományokkal. Ha valamikor hazakerül és módjában lesz, lerója bőségesen és bajtársi érzéssel maga is támogatására siet a hozzá hasonló hadirokkantoknak.”

Július 4-re befejeződött a Vörös Hadsereg visszavonulása a teljes északi arcvonalon. Ezzel véget ért az északi hadjárat.

Mindjárt másnap, július 5-én értekezletet tartottak Erdélyben az antant katonai képviselői. Munkájukról a következő táviratot küldték Párizsba:

„Nagyszeben, 1919. július 6.

Hadügyminisztérium, Párizs VII. osztály

Dufresne ezredes kezeihez.

A Magyarország elleni támadás ügyében július 5-én tartatott meg az értekezlet. Részt vettek a tárgyaláson Franchet d' Esperey, Presan, Mardarescu tábornokok, Horthy tengernagy, Ghiurguiu helytartó, mint a román királyi hadügyminisztérium megbízottja és Venére alezredes (alezr.), mint Boriusz tbk. megbízottja.

Ezen az értekezleten elhatároztuk, hogy a mindenáron való támadást kérjük. Minden készen van az előnyomulásra, a tartalékok beérkeztek, és azonnal a vonalba küldettek. Mi csak a megkezdés jelére várunk, és a támadás az egész vonal hosszában megindul.

Menlé vezérkari alezredes által szerkesztett hadrend elfogadtatott. A parancs Esnault hadnagy futár útján átküldetett. Július 12-én érkezik Párizsba, és a parancsot Foch tábgy. úrnak előterjeszti, aki, amint remélem, hozzá fog járulni.

Pétain

Tábornagy.”

Július 7. hétfő

Az Írók Direktórium a pénztáránál 2500 koronát vett fel Kaczér Illés „Ezüsfuvola” című novellájáért.

Hatósági hirdetmény:

„FIGYELMEZTETÉS!

Nyomatékosan figyelmeztetjük Nógrád vármegye nagyközönségét, hogy akik a fehérpénzt el nem fogadják, azokat haladéktalanul jelentsék fel a vármegyei direktóriumnál, hogy a törvény teljes szigorával lesújthassunk rájuk!

Viszont a törvény teljes szigorával sújtsuk mindazokat is, akik csak panaszkodnak, hogy egyesek a fehérpénzt el nem fogadják, de az illetőket fel nem jelentik.

Balassagyarmat, 1919. évi július 7.

Vármegyei direktórium.”

Básti Ferenc, harmincegy éves napszámosból lett vöröskatona Zagyvárekason fölkereste Szombathy Jánost, a község jegyzőjét. Ismerték egymást korábbról. Szombathy jegyző a régi hangnemben, hivatali fölénytudattal beszélt a még mindig napszámosnak hitt vöröskatonához. Fogalma sem volt arról, hogy a szintén fölényeskedő Básti Ferenc parancsnoka annak a kivégző különítménynek, amely a szolnoki forradalmi törvényszék halálos ítéleteit hajtotta végre.

Miközben vitatkozva mentek az adóügyi jegyző lakásáról a község háza felé, Básti Ferenc azzal vetett véget az elmérgesedett beszélgetésnek, hogy agyonlőtte Szombathy Jánost. Szó nélkül hagyta ott a járda közepén elterült áldozatát. Tettének semmi következménye nem lett a vörös diktatúra ideje alatt.

Ülést tartott a kormányzótanács. Szántó Béla, a komor kedélyű hadügyi népbiztos azt indítványozta, hogy haladéktalanul hozzanak határozatot a hadügyi népbiztosság saját belső karhatalmának létrehozásáról. Előterjesztése szerint az lett volna a feladata ennek a karhatalomnak, hogy kíméletlenül üldözze, s a helyszínen statáriálisan semmisítse meg a katonaszökevényeket, az ellenséghez átállókat, a sorozást elmulasztókat. Javaslatát általánosságban helyeselték, de határozattá tenni nem merték.

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök e napi dátummal ellátott elmélkedései:

„Új elhelyezkedésre lesz szükség sok tekintetben, jogi, társadalmi, de főleg – ezt tartom legszükségesebbnek – lelkipásztorkodási tekintetben. Az új világba a régi isteni erőt, az istenemberi, az igazán emberségi s egyenlőségi hitet s energiát

beleállítani! Ellenségesnek látszik ez az új világ; ... kereszténypipró világ akar lenni. E részben rövidlátónak s echt pozitivistának, vagyis orránál tovább nem látó világintézőnek bizonyul, amennyiben összetéveszti a lényegét s a szellemet a történeti beöltözködéssel. (...)

(...) Konstatáljuk: elvitték mindenünket, amit a történelmi hatalmak adtak; most tehát a belső lényeg és szellem jegecesítse ki magának az új formát. Az egyház az ilyen megrablást mindig exkommunikációval sújtja. Gondolom, ezzel csak a végrehajtó hatalmat ítéli el, de nem kételkedik az Isten gondolatainak érvényesítésében, tudja, hogy a világ nem kész, s azon bűn s erény dolgozik!

(...)

Ily körülmények között az igazi felvilágosult egyházi érzésnek lehetőleg magas és nemesen céltudatos szempontra kell helyezkednie, s ítéletet mondania arról, hogy a mai korszak uralkodása alatt, a lelkek ily állapotában, ily szellemi áramlatok mellett reformra volna szükség. Reformra az akcióban, a magatartásban, az eljárásban, (...) mily formában közeledjünk, hogy a kor ízlését eltaláljuk, érzékét felébredjünk; ... hogy mily eszközöket használjunk az örökérvényű célra.

(...)

Mivel ezt hiszem, kívánok a) nagy műveltséget, apostoli szellemet és bátor, nemes kollegialitást a papságba. (...) b) Ugyanakkor pedig azt szeretném, hogy a papok ne tartozzanak a klérushoz, mely osztályt, pártot, elszigetelt társadalmi osztagot jelent. Szeretnék olyan papokat, akik bent állnak a népben – régi kézműves, rabszolga, földszabadult, vagy patrícus presbitereket. Most a klérust fal választja el. Azt mondják, hogy a szentség izolációja. Ha csak az volna; de nem az; inkább a tekintély, a jog, a vagyon, a joghatóság izolációja. (...) c) (...) Az állammal szemben se vezessen minket a hagyományos jog, még kevésbé a hatalmi érdek. Ki tudja, mi marad meg a jogból, s ugyan mit akarunk most hatalmi érdekeket az állam, a hitetlen állam által biztosítani? Ezeket csak önerőnk, a nép által lehet. Minket nem a politika, hanem a nagy közérdek vezet állammal, társadalommal szemben is. Tudjuk, hogy szolgálhatunk neki, s hogy a tiszta erkölcsöt csak mi biztosíthatjuk. Ettől függ állam, társadalom, ettől rend, fegyelem, boldogság. Hát ha valami kapcsolatba lépünk majd, íme az egyetlen érdek szempontja vezet, s igazít el akkor minket e viszonyaink rendezésében! d) Azután szükséges a nép nyelvének használata a liturgiában. A misét kienném; de a szentségeken, főleg keresztelés-, házasság-, áldozásban, s az avatási, temetési szertartásokban! Nem nemzeti s nemzetiségi viselkedés dolgozik e kívánságban, hanem a természetes érzés. (...)

Július 8. kedd

Barta Lajos azon írók közé tartozott, akik harcos helyesléssel, fenntartás nélkül támogatták a vörös diktatúrát. Ezen a napon 11.250 koronát fizettek ki neki az Írók Direktóriuma pénztáránál „Az élet arca” című, műfajilag meg nem határozott munkájáért.

* * *

Hirdetmény a budapesti Népszava e napi számában:

„Az az elvtárs, akinek három vagy négy héttel ezelőtt Vácon vásárolt kecskéje másnap eltűnt, tudakozódjon Üteg utca 23. szám alatt (Angyalföld) Hirschl vörösőrnél, akitől kecskéjét átveheti.”

* * *

Felszólítás a Soproni Vörös Újság e napi számában:

„Azok az elvtársak, akik az ellenforradalom leverése alkalmából kabátot és derekszíjat kaptak, felkéretnek, hogy azokat haladéktalanul a pártirodában adják le.”

* * *

Közlemény a ceglédi Népakarat e napi számában:

„Oszkár bácsi mesélni jön Ceglédre e hó 13-án vasárnap. A proletárgyermekek százaihoz eljön Oszkár bácsi (Szalai Oszkár hírlapíró) a gyermekek kedvence, hogy beszéljen a mesék világáról sok szépet, kedveset a ceglédi proli-fiúcskáknak és kisleányoknak. Kis proletárok, jöjjetek el mindannyian!”

* * *

Ausztria sorsát ekkor két „rózsaszín” szociáldemokrata vezér, az ausztroromaxistának nevezett Friedrich Adler és Otto Bauer irányította. Mindketten alig leplezett rokonszenvet tanúsítottak a budapesti bolsevik diktatúra iránt. De amikor tapasztalták, hogy Kun Béla és Szamuely Tibor a

bécsi kommunista hatalomátvétel mindenáron való erőszakolásával őket is félre akarják állítani, áttértek az óvatosabb távolságtartásra.

Erre kézenfekvő indokokat kínált a Bécsben működő antantmissziók ismétlődő követelése, hogy az osztrák kormány egyértelműbben határozza el magát a vörös Budapesttől. Mindenekelőtt a Bécsben végzett kommunista felforgató tevékenység irányítójának, Czóbel Ernőnek, Kun Béla ausztriai követének eltávolítását sürgették. Otto Bauer, az osztrák külügyek irányítója kénytelen volt megtáviratozni Kun Bélának, hogy Czóbel Ernőt Bécsben persona non grátának – nemkívánatos személynek tekintik.

Czóbel Ernőt visszarendelték Budapestre és ideiglenesen Ágoston Péter külügyi népbiztos, Kun Béla helyettese vette át a bécsi magyar követség vezetését.

* * *

Prohászka Ottokár e napi keltezésű két följegyzése:

„Tegnap vettem a tinnyeiek adományát »Prohászka püspök javadalmazására.« Ez oly megindító, mint Tóth János dr. 50 forintja volt felszentelésem alkalmából azzal, hogy a székesfehérvári püspök szegény!”

„(...) Jó, döntsék a gőg, igazságtalanság, egyenlőtlenség, kapitalizmus, rendi világ, úrhatnás, diplomácia, korrupció falait; de ne az individuális erők, tehetségek, különbségek, a nemzeti egyediségek falait! (...) Nincsenek-e emlékeink, otthonaink, történelmünk? Hevülünk-e Heidenstamm svéd eposzáért, Reymont »Polnische Bauern« mithoszi eposzáért, a svéd, a lengyel néplélekért? Hát az, hogy valami a »mienk«, a mi házunk, nemzetünk, mégis csak elem, hatalom! Nincs-e a népeknek is lelük, mithoszuk, eposzuk?

De hát hol a programban az ethosz? A materializmus tán? S ki teszi e csürhét emberségessé? Ki teszi nemesekké, jókká, igénytelenekké, munkaszeretőkké? Ki nevelje fegyelemre, szeretetre, tiszteletre, jóindulatra? Hát ezek az új emberek? Ezek a bestiális népek, kik az új eszmék komédiás kosztümjét vetik panyókára? Hiszen ezek régiek, új, rajtuk fityegő ruhákban! Ne legyünk komédiások. Sokan nem tudnak beleidegződni az újba; maradjanak őszinte régieknek és ne röstelljék, hogy elfeledve kell meghalniok. Az nem baj; s aki arra kész, a nagy Istent imádja! Furcsán állana a díszmagyar Steiner Jákón, de furcsán a frígiái sapka is Károly Józsefen!

Vannak letűnt világok s azok lakói; ha aztán az egyik-másik túléli, az ne káromkodjék, hanem álljon alázattal félre az Isten útjából; kérjen kegyelmet s boldog kimúlást. Én nem állok félre; volna is szerepem; az éthosz – azt bevinni a világba! El is bírnám az újat. Kooperálnék vele, anticipálnám a vajúadásokban azt, hogy a Szentlélektől való; de a mostani canaille-al, csatornaöntvénnnyel, szennyvízcsőcselékkel kooperálni lehetetlen. Tele van abszurditással, alávalósággal, cinizmussal.”

Július 9. szerda

A MÁV közleménye:

„Budapestről, a Déli vasúti pályaudvarról reggel 6 óra 20 perckor induló, valamint az este 10 óra 47 perckor érkező személyvonathoz egy-egy harmadosztályú kocsit csatolnak a Balaton mellé üdülésre utalt proletárok kényelmére. Erre a kocsikra csak azok szállhatnak föl, akik a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság Fürdőügyi Csoportja igazolványával rendelkeznek.”

* * *

Rendelet az iskolai bizalmi rendszer megszüntetéséről.

„A szocialista-kommunista társadalom alapja a munkafegyelem. Már az iskolában rendszeres és fegyelmezett köteleességteljesítésre kell nevelni az ifjúságot. Az iskolákban a bizalmi fiú- és bizalmi leányrendszer igen sok helyen fegyelmezetlenséget és komoly, tanítást akadályozó zavart okozott. A népbiztosság elrendeli tehát, hogy az iskolákban a tanulók között a bizalmi rendszer szűnjék meg. A Köznevelési Népbiztosság valamennyi iskola élére szocialista-kommunista vezetőt rendelt ki, ez elég biztosíték arra, hogy a tanulók nevelésében és jóléti ügyeiben egyformán köteleességtudás és szeretet érvényesül.

Budapest, 1919. július 9.

Köznevelési Népbiztosság.”

* * *

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök följegyzése:

„Most a barátokat akarják kilakoltatni e nyomorfücskők. (Az 1198-ban alapított zirci apátság cisztercita szerzeteseiről van szó. – A szerk.) Óvást emeltem ez ellen! M. kanonok elmondta, hogy több úrnak szólt, akik a zircieknél tanultak, hogy menjenek el legalább megköszönni a zirciek százéves munkáját; nem, fél ez közönség minden szusszanástól. No, de Treszka néni, a kofa, az kiállt a barátok mellett s nem enged. S ezt mind, egy ilyen dervis, amilyen az a számár Velinszky, volt katolikus tanító, aztán városi tanító csinálja. – Most jön V. s mondja, hogy a katona- és munkástanács, ez a megközelíthetetlen s láthatatlan társaság az én írásomat nem fogadja el, mert hogy az ügy kizárólag Velinszky őfőlöselegességéhez tartozik, tehát autokrata, megfellebezhetetlen elintézésére van bízva.”

* * *

Bodrogi Zsigmond mozgalmi tollnok megállás nélkül írta a vörös diktatúrát dicsőítő rigmusait, amelyekért bőségesen honorálta az Írói Direktórium. Ezen a napon kerek tízezer koronát fizetett ki neki a direktórium pénztára három utalványra. Nyolc darab lelkesítő dalért 500 koronát kapott, további húsz proletárdalát 4000 koronával honorálták, s 5500 koronával előleggel ösztönözték az újabb „Proletárdalok” megírására.

* * *

Szamuely Tibor nyilatkozata a budapesti Népszavában:

„Bécsből táviratozták: a Neues Wiener Tagblatt jelenti: Az Express Korrespondenz Budapestre kiküldött tudósítója beszélgetést folytatott Szamuely Tibor elvtárral, aki többek között a következőket mondotta:

»A valóságban én éppolyan kevésbé vagyok vérszomjas, mint a többiek. Az ellenforradalmárok közül, akiket a Kalocsán és Dunapatajon lefolyt harcokban elfogtunk, csak a főcinkosokat ítéltettem halálra. Határozottan a diktatúra szigorúbb alakjának vagyok a barátja, mert ez kevesebb véráldozatot kíván, tehát a burzsoázia érdekében is van, mert az ellenkezője azt a hiedelmet kelthetné bennük, hogy csupán múló jelenséggel állnak szemben, és ez megnehezítené nekik azt, hogy az új rendbe beilleszkedjenek.

Azokat, akik engem csak az újságokból ismernek, az, amit itt én önnek elmondtam, valószínűleg nemigen fogja kielégíteni. Sajnos, nem mutathatom meg önnek az ellenforradalmárok skalpjait, sőt az összehajtható akasztófát sem, amely nélkül, amint a lapok tudni vélik, én sohasem indulok útnak.«”

Július 10. csütörtök

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök följegyzése:

„Igazán az entente-ről való hírek csak kacsák, s hogy a Kun-kormány leköszön, az már oly kopott, oly zsíros fogású, mint egy ósrégi misekönyv vagy szeminárium breviárium! De isten ments, ha megint az »urak« jönnek, s ha nem lesz új világ! Isten ments! Törj össze minket, nem kell nekünk a rossz! És segíts, hogy jók legyünk, szegényesen bár, de evangéliumosan! Csak nagyobb bajok ne legyenek! Korpás őrmester Zichy Gyula püspökről mondja, hogy veszélyben van az esetben, ha a pécsváradi bányászok Pécsre törnek, mert akkor mint ellenforradalmárt felakasztják! (...) Tegnap írt Csernoch J.; megköszönte a gratulációt, panaszkodik, hogy a bazilikától a várba 600 K-t kért tőle a fiáker, s azt a hívek fizették. Utolsó magyar kardinálisnak mondja magát.”

* * *

Ülést tartott a forradalmi kormányzótanács. Egyik napirendje a magyarországi vörös diktatúra bécsi követségének ügye volt. Új vezető kellett Ágoston Péter ideiglenes követ helyett. Böhm Vilmos szívesen vállalkozott erre. Noha igen büszke volt hadsereg-főparancsnoki rangjára, és ünnepélyeskedő hadvezetési viselkedése miatt Bem apó analógiájára Böhm apónak nevezte a pesti humor, immár minél gyorsabban menekülni akart a züllésnek indult Vörös Hadsereg éléről. Vita nélkül egyöntetű helyesléssel, előzetes megállapodás alapján elfogadták lemondását és rábízták a bécsi követség vezetését.

Hadsereg-főparancsnoknak Landler Jenőt nevezték ki. A szociáldemokratából kommunistává vedlett ügyvéd ezzel már három központi kulcspozíciót birtokolt: Kézben tartotta a belügyi népbiztosságot, teljhatalommal rendelkezett a közlekedésben, mindenekelőtt a vasút irányításában, s most a legfőbb katonai parancsnokságot is ráruházták.

* * *

„A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS 127. SZÁMÚ RENDELETE

1. A rögtönítélő bíróságok halálos ítéletét azonnal végre kell hajtani. Ha azonban az ítéletet a kihirdetéstől számított 48 órán belül végre nem hajtják,

a halálbüntetést többé nem szabad végrehajtani. Ilyen esetben, az ítélet életfogytig tartó kényszermunkára változtatandó át.

2. A rendelet kihirdetése napján lép életbe.

Budapest, 1919. július 10.

A Forradalmi Kormányzótanács.”

Apróhirdetés a Somogyi Munkás e napi számában:

„Eltűnt 8-án a piacon 18 pár használt harisnya egy szegény stoppoló nőtől. A szíves nyomravezető illő jutalomban részesül. Cím: Löwinger Lina, Füredi u. 5.”

Két közlemény a Komáromi Újság e napi számából:

„Felkérjük e város és vármegye nemes szívű lakosságát, hogy az internáltak részére pénzbeli adományokat és romlás nélkül szállítható élelmiszereket küldeni szíveskedjenek. Adományokat lapunk szerkesztősége is készséggel elfogad és rendeltetési helyére juttat. A szeretetadományok ügyét különben a Segítő Akció (Komáromi Nőegyletek) intézi s szolgál felvilágosítással az érdeklődőknek. A Therezinébe irányított szállítmányokat rendőri és katonai fedezet kíséri.”

„Nemrég még csak a katonai parancsnokságtól nyert engedéllyel lehetett az Erzsébet-szigetre menni. A parancsnokság azonban a szigeten lakók és a szigeti kerttulajdonosok nagy örömére belátással volt és ezt az engedélyhez való kikötést elejtette, és most szabadon lehet járni a szigeten. Sokan azonban arra használják fel, hogy a szigetről átkiabálnak, átinteztetnek a Duna újvárosi oldalára, hogy így elszakadt hozzátartozóikról hírt halljanak. A katonai parancsnokság hirdetményében figyelmeztet mindenkit, hogy az átkiabálás, integetés tilos és az illetők annak a kellemetlenségnek teszik ki magukat, hogy bekísérik, letartóztatják őket, s végül pedig az egész szigetet el fogják teljesen zárni a forgalomtól. Tartózkodjék tehát mindenki az átkiabálástól, várjon türelemmel, ez az izolált állapot nem tart örökké és ha a forgalom megnyílik, majd hallhat övéiről.”

Július 11. péntek

Prohászka Ottokár e napra dátumozott följegyzései közül való az alábbi három.

(...)

„Az ideál csak az ember összes tehetségének harmonikus kiképzése lehet; de ezt csak a valósággal való sokoldalú érintkezés által, nem tudomány által, nem csak sportolás, lovaglás által (ez úri hajlamokat, elnyomó, dresszúr irányzatot képvisel), hanem munka által lehet csak; a fizikai munkát mindenkinek gyakorolnia kellene. Nem kellene szobatudósok, sem úrilovasok; nem lehet ész-kultúra, hanem egész ember kultúrája! Élni akarni, tenni, tapasztalni.

A ferde alakulásoktól szenved a morál is. Nem lehet erős, természetes érzésű, ítéletű, melyet csak szóval, csak ideálokkal, kontemplációval nevelnek; nem lehet szociális, ha a munkát, a gondot, a fáradalmakat nem ismeri. Nem tudja értékelni a kézi munkát, s az azzal párosuló érzelmi világot, ha maga nem dolgozik. S hogyan neveljük a munka szeretetére, ha nem a belátás által, hogy az ember ideáljához a munkaszeretet éppen oly nélkülözhetetlen vonás, mint az értelmi műveltség; ha nem degradáljuk a doktrínét, hamis kultúr- (ész) ideálokat, se nem mutatunk rá vértelenségére, tehetetlenségére, függőségére, gyámoltalanságára?! A szocialista irányzat jól teszi, ha a kettőt egyesíteni akarja: legyen ideje a munkás embernek a többi tehetségek kiművelésére is; csak vigyázni kell, hogy ebből ily elvet ne faragjanak: »csak minél kevesebbet dolgozni!« Nem 10 órát, nem is 8-at; hanem? Nem 60 évig, nem is ötvenig; hanem? Ez megint munkaiszony; ott leszünk, ahol voltunk az intellektualista, helytelen eszmény-kitűzés-sel. Az igazság ez: mértékkel, de mindent szeretettel s nagyrabecsüléssel!”

„Nem szeretem a nemzetek elnemzetlenedését; ezt a nemzeti öntudat kiherélését. Ha ez sikerül, akkor a nációk, mint az eunuchok fáradt, pléb-bádog arcokkal járnak, mind sárgák lesznek! Másrészt azonban mire is büszkésítsük a magyart; hol a nemzeti egységes kultúra?”

„Új bolondéria az úrnapi himnuszénekülés ügye. A forradalmi hóbortos törvényszék Balog-Balek elnöklete alatt meghívta a gárdiánt, H.-t, hogy vegyék tudomásul, hogy a tanácsköztársaság helyteleníti a himnuszéneklést. (N. cisztercita remekül megfelelt nekik, már azelőtt, hogy lévén szintén citálva: „a him-

nuszt ezentúl is énekelni s dirigálni fogom – ha tanár leszek; mert »Isten áldd meg a magyart«, ezt mindenki énekelheti; még az akasztófa alatt is énekelem!)

A gvardián is kívágta a rezet, hogy így meg úgy, ő is magyar ember és szégyen-ghalázat, hogy a himnuszot megtiltják. Balog-Balek kibúzta a brúgós regisztert, de aztán fuvolázott, s aláírták, hogy tudomásul veszik.”

Gara Arnold alkalmi tollforgató eredeti ötlettel megírta a Kommunista Kiáltvány 1919-es, tanácsköztársaságra alkalmazott változatát, de az Írói Direktórium inkább csak az igyekezetet, semmint a teljesítményt jutalmazta a 300 koronás honoráriummal.

Ellenben ennek az összegnek tízszeresét, 3000 koronát utaltak a festőművésznek, úgyszintén alkalmi Glattner Ármin nevére; egy Lenint ábrázoló festményt értékelt ennyire a direktórium.

Rövid karcolat a Debreczeni Újság e napi számában:

„Budapestről érkezett ember beszéli: A Steinhardt mulatóban a következő eset történt: Steinhardt Géza a rivalda előtt megállt s hosszasan nézett a földre maga elé. Rott Sándor odament hozzá s kérdezte:

– Mit nézel, Géza?

– Nézem – felelte Steinhardt Géza neki – az én Kun Béla komám arcképét.

– Hát akkor – kiáltott rá Rott – miért hagyod a földön, s miért nem akasztod fel? Akaszd fel, úgy nézd!

Ezért letartóztatták a két ismert komikust.”

Kun Béla két nagy reményt fűzött ahhoz, hogy – engedelmeskedve Clemenceau követelésének – visszavonultatta az északi fronton a demarkációs vonalak mögé a Vörös Hadsereget: 1. meghívják a párizsi békekonferenciára és ezzel de facto elismerik; 2. kiűrik a románok a Tiszántúlt.

Mindkét reményében csalódnia kellett. Este negyed tízkor továbbították Budapestről az alábbi táviratot:

„Clemenceau úrnak, a békekonferencia elnökének, Párizs.

Elnök úr, június 13-iki táviratában Ön biztosított engem arról, hogy amint a mi csapataink kiűrik a cseh-szlovák köztársaságnak szánt területeket és amint visszavonulnak a magyar szövetséges szocialista tanácsköztársaság részére kijelölt határok mögé, a román csapatok ugyanily kiűritő mozdulatokat végeznek és szintén visszavonulnak azon határok mögé, melyeknek vonala részletesen jelezve volt az Ön említett jegyzékében. Úgy akkori válaszómban, mint később küldött táviratomban kijelentettem, hogy a magyar szövetséges szocialista tanácsköztársaság ki akarja mutatni, hogy ellenez minden hiábavaló vérontást és eleget tesz az Ön kívánságának, mégpedig, mint az események bizonyítják, kielégítő módon. Én megtartottam a szavamat. Ugyanakkor bátor voltam kérni Önt, elnök úr, hogy adja meg nekünk a szükséges biztosítékokat arra, hogy a román királyi csapatok teljesíteni fogják a szövetséges és társult hatalmak rendelkezéseit, annál is inkább, mert magamévá tettem Önnek azt a nézetét, hogy a fegyveres erővel szerzett határokat nem lehet megtartani. Mivel nem kaptam tárgyi biztosítékokat, utolsó táviratomban kijelentettem, hogy szubjektív biztosíték gyanánt elfogadom az Ön szavát, mert Ön biztosított engem, hogy a román királyi csapatok ki fogják üríteni a Tiszától keletre fekvő, teljesen kifosztott és elpusztított területeket. Elnök úr, megbízottai bizonyára értesítették Önt, hogy csapataink abbahagyták a cseh-szlovák köztársaság elleni harcot, melyet reánk kényszerítettek. Június 24-én arra a frontra vonultak, mely a Pellé tábornok úr segítségével megállapított semleges zónát határolja. A román királyi csapatoknak tehát alkalmazkodniuk kellett volna a szövetséges és társult hatalmak azon rendelkezéseibe és parancsaikhoz, amelyeket Ön június 13-iki táviratában közölt, és vissza kellett volna vonulniuk a részükre kijelölt határok mögé, hogy ezzel kézzelfogható bizonyítékát szolgáltatassák békeszeretüknek és azon akaratuknak, hogy alkalmazkodnak az Ön véleményéhez a fegyveres erővel megszerzett határok tekintetében. Az Ön ígéretével és parancsával ellentétben a román királyi csapatok nemcsak hogy meg sem kísérelték a kiűritést, de már június 24-én több ponton, egyebek között Tiszalucnál átkeltek a folyón, és dühös támadásokat intéztek, amelyeket természetesen véresen visszavertek a Vörös Hadsereg egységei. Bármennyire sajnáljuk is a vérontást, az Ön szava által is reánk hárított kötelességünknek tartottuk, hogy megakadályozzuk a román csapatokat abban, hogy nagyobb arányú csatákat kezdjenek, a szövetséges és társult hatalmak formális parancsaival ellentétben. Nem akarjuk hosszabban fejtegetni azokat a gonosztetteket, amelyeket a román királyi

csapatok naponként elkövetnek; elég, ha annyit mondunk, hogy azok a pusztítások, amelyeket Hindenburg Franciaország megszállt északi részeiben elkövetett, zöld oázisok ahhoz a helyzethez képest, melyet a román csapatok barbársága a gazdasági életben létrehozott az általuk elfoglalt területen. Engedje elnök úr, megkérdezni, hogy az Ön szava, s a szövetséges és társult hatalmak szava elég-e ahhoz, hogy a román királyi csapatok visszavonuljanak ama határok mögé, amelyeket Ön június 13-iki táviratában kijelölt? Mi azt hisszük, hogy Önnek volnának kényszereszközei, melyekkel megakadályozhatná a felesleges vérontást, annál inkább, mert parancsát azokhoz intézné, akiknek békevágya nem nyilatkozott meg oly fényesen, mint a magyar szövetséges szocialista tanácsköztársaságé, mely a győztes csaták egész sorozata után beleegyezett abba, hogy a cseh-szlovák köztársasággal szemben abbahagyja a hiábavaló vérontást. Kérjük Önt, elnök úr, hogy érvényesítse az akaratát a román királyi csapatok ellenséges magatartásával szemben, éppen úgy, mint ahogy a magyar szocialista tanácsköztársaság érvényesítette a maga akaratát, amikor beleegyezett, hogy abbahagyja a cseh-szlovák köztársaság elleni harcot, melyet reá kényszerítenek és amelyet győzelmesen folytatott. Kérjük, szíveskedjék megismételni június 13-iki parancsait, hogy a szövetséges és társult hatalmak akaratát tiszteletben tartsák. A magyar szocialista szövetséges tanácsköztársaság csakis ily módon igazolhatja bírúi előtt azt az engedékenységet, hogy elfogadta biztosíték gyanánt az Ön fentebb említett nyilatkozatát. Remélem, hogy a szövetséges és társult hatalmak tiszteletben fogják tartani akaratukat és tekintélyüket a román királyi csapatok által.

Budapest, 1919. július 11.

Kun Béla
külsügyi népbiztos.”

Július 12. szombat

Közlemény a Somogyi Munkás e napi számában.

„Minthogy vezetékneveimmel ellátott aláírtas bélyegzőm eltűnt, tudomására hozom az összes hivatalos szerveknek és a Somogy megyei elvtársaknak, hogy minden olyan irat, amely nem sajátkezű aláírással van ellátva (kivéve a statárium kihirdetése után Kaposvár város területére kiadott kimaradási en-

gedélyeket), hamisítva van. Ha valakinél ilyen iratot találnak, az illető azonnal igazoltatandó és a nála talált irat haladéktalanul hozzám beküldendő:

Latinca Sándor
Somogy megye
kormányzótanácsi biztosa.”

Más nagy nevekhez hasonlóan Babits Mihály is csak egyetlen alkalommal vette igénybe az Írói Direktórium anyagi támogatását. E napon fizettek ki neki 4000 koronát pontosabb címmel meg nem határozott, mitológiai tárgyú alkotásáért. Tábori János jelvényrajzát 600 koronára értékelték.

A budapesti karhatalmi különítmény kiküldetési idejének újabb meghosszabbítását kéri Szekszárdról:

„A Tolna megyei ellenforradalom letörésére Krammer Sándor teljhatalmú megbízott parancsnoksága alatt idevezényelt budapesti kombinált karhatalmi alakulat itthagyasát kérem a megyei intézőbizottság nevében, mert a megyei ellenforradalom még nem múlt el. A nyugalmat csupán az ittlelvő kiváló teljesítményeket eszközölő csapat jelenléte tartja. A megyei Vörös Őrség átszervezése az ellenforradalmi tapasztalatok felhasználásával folyamatban van még, nem nyújt elég garanciát a forradalom biztonságára nézve. A csapatok távozása a fehérek feléledését jelenti, miért is kellő karhatalom nélkül a felelősséget nem vállalhatjuk. Kérek a mai nap folyamán távirati parancsot a csapatok itt maradására nézve. Jelen táviratunkkal Aranyos kormányzótanácsi biztos is teljes mértékben azonosítja magát.

Soós, Tolnam.
Intézőbiz. elnöke

(A Vörös Őrség Országos Parancsnokságának továbbítva.)”

Szerte a vidéken neves fővárosi vezetők szónokoltak az összeparancsolt tömeggyűléseken, hogy a vörös hatalom erejét bizonygassák, és ébren tartsák a nép fogyatkozó rokonszenvét. Nagykanizsán Kun Béla helyettese, Alpári Gyula külsügyi népbiztos volt a vezérszónok ezen a szombati napon. Ekkor történt, amint a helyi lap rövid tudósításban megírta, hogy

„Horák Béla droguista (illatszerész – a szerk.), nagykanizsai lakos Alpári Gyula elvtárs beszédének a tanácskormány politikáját tárgyaló részét – a körülötte állók nagy megbotránkozására – becsmérő közbeszólásokkal zavarta. Horák ellen, akit előállítottak, az eljárás megindult.”

* * *

Baranyában, a szerb demarkációs vonal közelében bujdosott dr. Vermes Gyula budapesti hittanár, a betiltott és üldözött Keresztény Szocialista Párt főtitkára. Hollétét valaki elárulta a vörös hatóságoknak. Menekülés közben az Abaliget melletti Petőczpuszta határában agyonlőtték üldözői.

* * *

Otto Bauer, az osztrák külügyek irányítója kommunikét tett közzé a bécsi lapokban Ágoston Péter ideiglenes magyar követtel folytatott eredményes tárgyalásáról. Kinyilvánította, hogy a bécsi és a budapesti kormány lényegében feloldotta a köztük lévő konfliktust.

A tárgyalás igazi tartalmáról nem esett szó. Még a bennfentesek közül is kevesen tudták, hogy Ágoston Péter megnyugtatta az ausztriai szociáldemokrata vezéreket: Kun Béla nem kísérletezik tovább Ausztria kommunista forradalmasításával.

Kun Bélát nem lojalitás készítette az Ausztria területén folytatott felforgatás szüneteltetésére, hanem a budapesti vörös uralomra nehezedő körülmények kényszere.

* * *

Koréh Endre, aki a székely hadosztály, majd a székely dandár tábori lelkésze volt, mindvégig együtt szolgált alakulatával, amely végigharcolta az egész északi hadjáratot és a Vörös Hadsereg utóvédjeként legvégsőnek hagyta el a kiűritendő felvidéki területet. Június 24-e után Tokaj-Szerencs-Mezőzombor-Tiszaluc térségében jelölték ki a székely dandár új körletét. Itt értesültek arról, amiről Koréh Endre alábbi közlése szól:

„Július 12-én jelentették, hogy július 20–24. között világsztrájk következik, amelynek eredménye világforradalom és két-három új szovjetköztársaság lesz. Tiszántúl felszabadítását eredményezi s a székelység lesz az első, amely Szatmárra bevonul.”

* * *

A megszálló francia haderő parancsnokai kezdettől tartózkodón viselkedtek a szegedi magyar ellenforradalmi kormánnyal, amelynek létét egyedül antibolsevista beállítottsága miatt tűrték meg. Különben germanofilnek és antidemokratikusnak tartották. Ezért mind türelmetlenebbül sietették lemondását. Az arisztokrata gróf Károlyi Gyula helyett a polgári származású Ábrahám Dezsőt kívánták a miniszterelnöki székbe ültetni.

Dr. Kelemen Béla naplójában ez áll a kormányváltatásról:

„Délután jött a telefonüzenet, hogy 6 órakor minisztertanács lesz. Nyilvánvaló volt, hogy a kabinet lemondását írjuk alá. Este 7 óráig vártunk Ábrahám Dezsőre.

A tanácskozás a mi kabinetünk tagjai és a leendő miniszterek között Ábrahám Dezsőnek azzal a bejelentésével kezdődött, hogy ő átvenni óhajtana a kormányt.

Nekiünk Károlyi Gyula már előzetesen felolvasta lemondásunk indoklását, melyhez mi hozzájárultunk s a szöveget csekély módosítással elfogadtuk.

(...)

Tehát megtörtént!

Ábrahámék sóváran, nagy mohósággal siettek átvenni a kormányt.

Megvan az eredménye az elmúlt hetek izgalmainak; országunk a sír szélén áll, de Ábrahám... és a többiek »pártcélok« szolgálatában a hatalomért s végeredményben egyéni érvényesülésükért tülekedtek. De még ma sem hallottam tőlük semmi pozitív adatot arra, hogy a franciák az ő kormányukkal szemben más álláspontra helyezkednek.

Minden rendben volna és mi örömmel nyugodnánk meg mindenben, ha az antant őket elismerné és támogatná a bolsevizmus megfékezésében és a polgári rend helyreállításában.”

Július 13. vasárnap

Három bekezdés a Balassagyarmaton megjelentetett Nógrádi Népszava e napi vezércikkéből.

„A szabotálókát ki kell rúgni mindenünnen és forradalmi törvényszék elé kell állítani mindenkit, aki szabotál. Ugyanígyen sorsra kell juttatni azokat is, akik csendes szembunyorítással, vagy rejtett mosollyal tűrik azokat, akik szabotálnak.”

„A munkások is szabotálnak. Az öntudatnélküliség nem tudatos, hanem öntudatlan szabotálókát teremt a munkások soraiban. A mezőn is, a gyárban is, és a proletárság szervezeteiben is. Bitangabb a legelvetemültebb fehérgárdistánál az a munkás, aki akár a pusztán, akár a gyárban, akár a szak- vagy pártszervezeti életben nem teljesíti kötelességét.”

*

„Tisztítani! Tisztítani! És kiirtani a gazt, a gyomot, a dudvát mindenünnen. Akik velünk vannak, dolgozzanak velünk. Aki nem ilyen, az szabotál. Aki szabotál, az ellenségünk. Az ellenségeink pedig velünk egy táborban nem lehetnek.”

Prohászka Ottokár naplójegyzete:

„Az egyik bordélyháznak 10 leánnyal egy hónap alatt 100 000 K-án felül volt a jövedelme. Bizonyára lesz itt több is, s több százezer K. megy a bűn és a mételey oltárára. Ez bevilágít a mai világnak, a férfivilágnak erkölcstelenségébe; s akkor Schwarzbach Flóra arról esztetizál, hogy az egyház túl szigorú, amikor évi gyónást követel.”

Ellentámadási tervet dolgoztak ki Gödöllőn, a Vörös Hadsereg főhadiszállásán a Tiszántúlt megszállva tartó románok visszaszorítására. E napon küldték szét a támadásra kijelölt seregtestekhez a huszadikán virradóra szóló tiszai átkelési parancsot. A hadműveleti tervezetet még Böhm Vilmos írta alá, utolsó intézkedéseként a Vörös Hadsereg élén, noha tizedikétől már szabadságoltatta magát.

Cuninghame, a bécsi antantmissziók vezetője jegyezte föl erről a hadműveleti tervezetről: „Egy órával kiadása után a kezemben volt, 24 órával a start előtt a román parancsnok kezében volt...”

Kun Bélának címzett távirat Párizsból:

„55 Paris 1. 47. 13/7. Nagyon sürgős.

Kun Béla, Budapest

Válaszolva szikratáviratára, melyet elnökünkhez július 11-én intézett, a békekonferencia kijelenti, hogy Önnel nem tárgyalhat, míg Ön meg nem tartja a fegyverszünet feltételeit.”

Aláírás nem volt a táviraton.

Miként az előző nap Nagykanizsán Alpári Gyula, úgy ezen a vasárnapon Bokányi Dezső népbiztos, hadtestparancsnok Jászberényben szónokolt a főtérré ösztökélt tömeg előtt. A kelletlen jászságiakat Lázár Henrik direktóriumi elnök, Vitéz Sándor politikai megbízott és Paczauer Gábor direktóriumi tag utasítására fegyveres karhatalom terelte a gyűlés helyszínére, ahol kezdettől lázongó volt a hangulat a kényszerítés miatt. Háromszáz vörösőr és vöröskatona vette körül a tömeget csőre töltött puskával, s a főtér egyik emeleti ablakába gépfegyvert állítottak befűzött hevederrel.

A tanácsköztársaság legjobb szónokának tartott Bokányi Dezső beszédét eleinte közbeszólásokkal zavarták, de a rutinos Bokányi úgy tett, mintha nem hallaná. Akkor sem zökkent ki a lendületből, amikor mind hangosabban szidalmazták. Végül az egész tömeg zúgó lármája fojtotta bele a szót. Lövés dördült, majd riadót fújt a vörös karhatalom kürtöse. S miközben szólt a kürt, ontani kezdte a golyózáport az emeleti ablakba állított géppuska. A biztosításra kirendelt vörös karhatalom pedig vaktában lödözött a tömegbe, amely sikongva, pánikszerű rémülettel menekült, amerre látott. Tizenegy halott és harminchat mozdulni képtelen súlyos sebesült maradt a jászberényi főtér porában.

Az áldozatok egy kivételével valamennyien nincstelen napszámosok voltak.

Cseh János ötvenegy éves, Gugi István harminchat éves, Herczegh András húszéves, Kiss Frigyes huszonkét éves, Kolcza Béla húszéves, Kovács Mihály negyvenkét éves, Mészáros József negyvenhárom éves, Rácz János negyvennégy éves, Szabó Mihály hatvanegy éves, Urbán István huszonhárom éves.

A tizenegyedik halott Kondor József tizenöt éves tanuló – dr. Kondor Jenő vörös vádbiztos fia.

Július 14. hétfő

Három részlet Prohászka Ottokár e napon dátumozott elmélkedéseiből.

„(..) Manapság azt kell mondanom, a Szentlélek már nem indít; elvonult (..) A Föld szelleme a tűzhányók rémületes lebeletével rálehel az emberiségre; a doctrina apostolorum-ot kikezdte a XVII. századi deizmus, naturalizmus, skepticizmus, a XVIII. századi voltaireianizmus, a filozófia; (..) A kereszténység világa most olyan, mint köves Arábia, a folyók helyén kiszáradt folyammedrek, a termékeny búzaföldek helyén kopárság, vízfolyásoktól, pisztrángos patakoktól öntözött völgyekben árnyékot már csak az égbemeredő kopár sziklák vetnek, s ahol kertek pompáztak s a szellők a virágillat olajától voltak átítatva, ott most a sivatag ijeszt. De a sivatag is the Garden of Allah lehet, s a beduinok imája az Isten nagyságát látja, s hirdeti s ridegségében az áhítat az örök Fölséget imádkozhatja; de a mi európai sivatagunk rettenetes; szellem, lélek, áhítat nincs benne, s hiénák tanyája!

Azért, gondolom, elvonult az Isten, s más lélek jár századok óta az európai piszkos vizek, az új káoszok fölött! Elvonult, azért lettünk szegények és aláválók, azért nem tudunk imádkozni, ezért ... borult el a hit mennyországa. (..)”

*

„Azt mondták a durva, kuvasz szociáldemokraták, a ... Népszavától betegge mételezett, s gyűlölséggel megmérgezett utcai hordák, hogy ők csinálták meg a forradalmat, nekik nem kell se nemzeti, se keresztény érzés és elv, nem kell társadalmi kooperáció. A többi majd megcsinálják. Megindult a futóbolondok missziós utaztatása. Minden faluba szaladtak kőműves, ács és nyomdász legénykék s szaladtak a városokba a nagy bolondok: Kunfiak, Garbaiak, s hirdették, hogy nekik Isten, lélek, kereszténység, nemzet nem kell, nem kell erkölcs, hit alapján; de kell új tanítóság, új nevelés (no hiszen igaz, hogy kell, de milyen?); kell akaratos, szilaj, dacos ifjúság, kell egy új kultúra; s azt rögtön ott kezdték ki, ahol leginkább viszket náluk, a nemi fölvilágosultságon, a svédfürdőzésen – nálunk inkább cigányfürdőzés az ilyen –, az iskolás fiúk tanácsán, a gyerekek bizalmi gyerekeségein; csupa sült számárság, hóbort és ugyancsak teljes hivatatlanság pedagógiára és népnevelésre... Nohát megindult a kapkodás, a cigánykerék-hányás, a tótágaskodás; gimnáziumokba fiatal jogászokat, firkászokat küldtek az új erkölcs tanítására; nyálas száju és lágy agyvelejű fickókat ültettek

katedrákra, kiket üdvözöltek a tanulók, hogy szervusz Pista, mit akarsz itt, s hátat fordítottak nekik. Zűrzavar, komédia, farsang lett az iskola és a nevelés! Jó, hogy kivitték a keresztet, hogy ilyet ne lásson! Aztán jött a visszaszívás. Kunfi pokolba ment, s Pogány (a kávészervírozó a front mögötti barakkban) lett a kultuszminister; ehhez is ért. Hát szívatták vele vissza, amit még szívni lehetett a moslékvályúkból...”

*

„Még azt a szociáldemokrata viselkedés logikájához: Alaposan elhajították a kapanyelet; mert ez idő szerint ez az öntudatos, világmegváltó falanx éppen úgy nyög a budapesti Kunok... hatalma alatt, mint a nem tudom milyen őskonzervatív, táblabíró famíliák. Nyögnek a megváltók, röstellik és szöknék a miniszterurak: a hadvezérek. Csak élvezzék egymást! Azt mondják: ők nem akarták! Elhisszük, de megtették, s oly számárok voltak, hogy előre nem látták, mit tesznek. Hogy is van a parabola az egyező felekről? Kiegyeznek, de a furfangos fél a tagbaszakadt féltől a búsége részére kérte jobb karját; vágja le, ha szereti, neki elég már az egyik kar is, küzdeni nem fognak, no hát minek? A doktrinér frázishősök levágták Magyarország karját, a hadsereget; egy karja maradt: a népakarat – szervezkedés, parlamentalakulás. Minek neked az; itt vagyunk mi, a szociáldemokrácia, mi csináltuk a forradalmat, a szabadságot mi védjük; bízzál bennünk s add ide bal karodat; mi etetiünk! Levágták! Itt áll a sereg s alkotmányos képviselő nélküli ország, a szociáldemokrácia-fejjel, a buta fejjel; s most folytatódott a logika: fejére nőttek a szabadság, fegyelmezetlenség, üres tirádák, lehetetlen szisztémák hóbortosai, s Kun Béla, Pogány, Weisz, Szamuelli, Böhm, Ländler, az új már megváltott Magyarország méltó képviselője levágta Magyarország bolond, buta fejét is. Tán így fejvesztetten megtaláljuk az igazságot?!”

Schöpflin Aladár, a szabadelvű irodalomkritika vezéralakja egyszer vette igénybe az Írói Direktórium anyagi támogatását, de ekkor jelentős összeggel szolgálták ki a direktórium pénztáránál. Műbírálatokért 2045 koronát, „A piros ruhás nő” című alkotásért 11.250 koronát utalványoztak neki.

Tekintettel a Tiszántúlt megszállva tartó románok ellen tervezett általános támadásra, a vörös diktatúra vezetői fokozott biztonsági intézkedésekkel próbálták megerősíteni hatalmuk belső védelmét. Mindenekelőtt Budapesten és környékén, illetve a Tisza-vonal mögötti területeken növelték a karhatalmi készenlétet. Ezért nem hosszabbították meg a Krammer Sándor-féle terrorcsapat Tolna megyei kiküldetését, noha ezt ismételten sürgette a helyzetét ingatagnak érző szekszárdi direktórium.

A terrorcsapat parancsnoka táviratban értesítette visszaindulásukról a budapesti forradalmi törvényszék elnökét:

„Szekszárd, 1919. július 14.

Rákos Ferenc

Szovjetház

Hajnalban összes csapataimmal Budapestre érkezem.

Krammer Sándor”

Hivatalos közlemény:

„Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok nyolc hónapi forradalmi munkától elgyötörtén már hetek óta beteg és csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudott megfelelni a Vörös Hadsereg iránti kötelezettségeinek. Betegsége az utóbbi időben annyira fokozódott, hogy orvosa tanácsára kénytelen orvosi kezelést igénybe venni.

Betegsége tartamára a Forradalmi Kormányzótanács Landler Jenő elvtársat, a harmadik hadtest parancsnokát bízta meg a főparancsnoki tisztt és hatáskör betöltésével. Landler elvtárs közismert kötelességtudása és erélye kezeskedik arról, hogy a Vörös Hadsereg ügyeit győzelemre fogja vezetni.”

Noha az előző napi, Párizsból keltezett távirat félreérthetetlenül tudomására hozta Kun Bélának, hogy a békekonferencia nem tekinti őt tárgyalófélnek, mégis reménykedett a kapcsolattartás folytatásában:

„SS Budapest Hu 145 56 14/7 11 ó. 30. p. reggel.

Békekonferencia, Párizs

Ma kaptam egy tegnapi kelt táviratot, melyben válasz van július 11-iki táviratomra. A táviratban nincsen aláírás. Van szerencsém megkérdezni, hogy a táviratot a békekonferencia küldte-e vagy sem?

Kun Béla.”

A kérdésre soha, semmilyen válasz nem érkezett. Fárasztóan hosszú, unalmas ismétlésektől lapos 11-i távirata óta politikai senkinek tekintették Kun Bélát a békekonferencia illetékesei.

A régi közigazgatásban a Belváros volt Budapest IV. kerülete. Kivételes szerepet játszott a tanácsköztársaság idején, mert itt összpontosult az a szellemi koncentráció, amit manapság szürkeállománynak neveznek. Ebben a kerületben – a Szovjetházban – laktak a népbiztosok, itt működött egyebek között a vörösőrség országos parancsnoksága, a Haubrich-féle hadtestparancsnokság; s itt található az Újvárosháza híres tanácsterme is, ahol a vörös diktatúra számos döntő mozzanata lezajlott. Éppen ezért megtévesztő a „IV. kerületi munkás- és katonatanács” elnevezés. A legkevésbé volt munkás és katona, annál inkább a kommunista és baloldali szociáldemokrata szellemi elit szervezeti képződménye, amely formális keretet biztosított a benne lévők tényleges egyéni működéséhez.

E napon ülést tartott a IV. kerületi munkás- és katonatanács. Szamuely Tibor nem volt ugyan tagja a tanácsnak, de népbiztosi jogon szónoklatot tartott. Szokása szerint az erőszakosabb hatalomgyakorlás mellett kardoskodott. Érvelése szerint: „... nem csak a burzsoázia ellenforradalma fenyeget bennünket, hanem a nem öntudatos, vagy nem eléggé öntudatos proletariátus ellenforradalma is. Nálunk a dolgok nem olyan tempóban alakulnak, mint Oroszországban. Oroszországban mindjárt a forradalom kitörése után megindult a nyílt harc az ellenforradalom ellen. Nálunk a burzsoázia a proletárdiktatúra első napjaiban gyáván megbúzódkodott, és csak most kezd nyíltabban dolgozni a proletárdiktatúra ellen. Ma az utcán, a villamoson, mindenütt egész nyíltan beszélnek a proletárdiktatúra ellen. (...) A proletárdiktatúrának ez a nyílt ócsárlása immár messze szerteágazó szervezete az ellenforradalomnak, úgyhogy azzal szemben a harcot föl kell venni. (...) A forradalmi törvényszék nem alkalmas arra, hogy a szerteágazó ellenforradalommal a harcot felvegye. Az lenne a helyes, ha külön szervezet létesítenék Magyarországon az ellenforradalommal és a szabotázzsal szemben.

Javasoljuk tehát, hogy a IV. kerületi munkás- és katonatanács tegyen előterjesztést a központi munkás- és katonatanácsnak ilyen különleges, független szerv felállítása érdekében.”

Július 15. kedd

Gondosan eltitkolták a hazai közvélemény előtt azt a vörös uralomra nézve megalázó tény, hogy a budapesti bolsevik vezetőket, mindenekelőtt Kun Bélát törvénytelen hatalombitorlónak, politikai kalandornak, hiteltelen senkinek tekintették a nemzetközi élet mérvadó körei. Ennek a valóságnak épp az ellenkezőjét próbálták elhitetni az itthoni tömegekkel.

Budapesten és vidéken egyaránt olvashatták az e napi az újságokban:

„Párizsból jelentik: Most, amikor az ötös tanács a magyar kérdéssel foglalkozik, a mozgófénykép-színházakban Kun Béla elvtárs képét mutatják be. A kép az íróasztal mellett ábrázolja a Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztosát.”

Megkezdődött a parlament szerepét betöltő szövetséges központi intézőbizottság kétnapos ülése. Kun Béla terjedelmes beszámolót tartott a diktatúra politikai és gazdasági helyzetéről. Elemzésének lényege az volt, hogy a tanácsköztársaság válságot él át minden tekintetben. Ennek ellenére derűlátón ítélte meg a jövőt, mert bizonyosnak jósolta a III. Internacionálé által meghirdetett felhívás világméretű sikerét.

Ez a felhívás világsztrájkot ígért július 21-i kezdettel Szovjet-Oroszország és Tanács-Magyarország átfogó nemzetközi támogatására. Kun Béla odáig ment bizakodásában, hogy nem csak a már létező kommunista uralmak megszilárdulását remélte a világsztrájkotól, de azt is valószínűnek tartotta, hogy újabb országokban fog győzedelmeskedni a vörös forradalom.

Fővárosi közlemény:

„Közkönyha nyílik V. Rudolf rakpart 6. szám alatt. Egy ebéd ára 4 korona 50 fillér. Csak havi előfizetést fogadunk el. A következő jegyeket kell beszolgáltatni egy hónapra: 150 dekáról szóló lisztjegyet, két zsírjegyet, egy cukorjegyet, két burgonyajegyet és egy sójegyet.”

Franyó Zoltán, a szélsőséges forradalmi írók és művészek közé tartozó fiatal költő német és francia versek általa magyarított változatait mutatta be az Írók Direktóriumának. Fordításaiért tízezer koronát vett fel ezen a napon a direktórium pénztáránál.

Prohászka Ottokár az alábbi kis történettel kezdte e napi följegyzéseit.

Tegnapelőtt egy maroshegyi leányzó köszönt, mosolyog, három lépéssel elbagy s megáll, visszafordul, s kérdi: „hogyan lehet maguknak – V-val jöttem a szanatóriumból – egy ludat küldeni?” „Nem kell az most még” – válaszoltam nevetve; de V. rögtön kész volt elfogadni, s azt mondta: Vármegyebáz utca 9. szám.”

Tudósítás a Szegedi Napló e napi számában:

„Zürichből jelentik, hogy hétfe este 125 millió korona értékű bankjegy és 18 nagy csomag érkezett Budapestről Bécsűjhelyre. A csomagokban drágakövek és arany értékek voltak. Az egész szállítmányt lefoglalták, minthogy azok a bolsevik propaganda céljait szolgálták.”

Július 16. szerda

PÁLYÁZAT

A művészeti bizottság felszólítja a helyi festőművészeket, iparművészeket, hogy a megye részére nyomtatandó papírpénzhez 2 oldali rajzzal pályázzanak. A nagyság a jelenlegi 2 koronának felel meg, a szöveg ma délelőtt 9 órától a Nagykanizsai Takarékbán megkapható. A legjobb pályázat, ha a pénz forgalomba kerül, díjaztatik. Határidő: csütörtök du. 5 óra.

Sneff. Forbát.”

(Megjelent a Zalai Hírlap e napi számában)

Keszthelyen a délelőtti folyamán asszonylázadás robbant ki, amelyet kegyetlen erőszakkal fékezett meg a vörösőrség és a városban állomásozó terrorcsapat.

Nem volt ritkaság a keszthelyihez hasonló esemény.

A vidéki városok és nagyközségek egy részében úgynevezett csereáru-raktárt létesítettek a vörös hatóságok, hogy a Budapestről küldött csekély iparcikkekért – elsősorban petróleumért, gyufáért, varrocérnáért – élelmiszert gyűjtsenek fővárosi fogyasztásra. De mivel a vidéki szegénység nem adhatott élelmiszert a nélkülözött iparcikkekért, mert maga is éhezve nyomorgott, számos helyen megostromolták a csereáru-raktárt a végsőkéig elkeseredett nincstelenek. Törték-zúztak a keszthelyi asszonyok, bátor elszántsággal be akartak hatolni a raktárba, de a brutalizáló karhatalom erősebbnek bizonyult. Lövöldözés nem történt, ám annál keményebben verték a vörös karhatalmisták a lázongókat a husángként használt fegyverekkel, puskavesszőkkel, nyelesgránátokkal. Sok asszony megsebesült, de számukat senki nem írta össze.

* * *

Két részlet Prohászka Ottokár e napi elmélkedéseiből.

„Úgy érezhettek a barbárok betörésénél a rómaiak, mint mi manapság. Ők is egy halálra érett kultúrában éltek, melyből nem volt kiút; kiapadtak a regeneráció vizei, nem voltak mentő és megváltó kilátások; úgy vagyunk mi is. Higgyük el, hogy a kultúráknak is megvan a sorsuk; azok is csak akkor pusztulnak, mikor el kell pusztulniuk; akkor szakadnak le, amikor rákorhadnak a leszakadásra. Az kevésbé fontos, hogy a végső lökést mi adja meg, vajon a barbár kívülről, vagy a barbár belülről; azonban igaz, hogy barbárnak kell annak lennie; barbárnak, vagyis idegennek és ellenségnek. Idegen a szociáldemokrácia is; idegen, mert teljesen elidegenedett tőlünk; köztünk lakik, belőlünk való, de zónák választják el. Íme, az idegenséghez nem kell geográfiai távolság, elég a pszichológiai. Idegen abban is, hogy a kultúra, mely eddig vezetett, filozófiai, teológiai, kultúrnézetek, tradíciók neki nem imponálnak; megveti azokat, s a maga tudományával s lelkével siflinek tartja, rá se hederít. Ők más kutakból merítenek. Így voltak a régi barbárok. Van azonban egy nagy különbség; hogy a régi barbárokat vonzotta az a kultúra, Itália, melyet ők szintén letörték; alattuk még előbb szakadtak le ágai és törzse; de ők mégis tisztelettel néztek rá és

nem akarták letörni, csak tényleg letörték. Ma nincs így, ezek le akarják törni, megvetik azt, ... leteperik az egészet.”

*

„Tartózkodjunk az egyoldalúság radikalizmusától. Ezt néha egyházi beszédekben is észlelem, ha pl. kiemelik, hogy a repülőgép és telefonnia dacára az ember elégedetlen és földhöztapadt lehet; igaz, de ilyen lehet minden technikai elmaradásban, lehet piszokban, s nyirkos, vertfalú házak kietlenségében is. Vagy ezek talán alkalmasabbak a szellem és a lélek kialakítására? Szó sincs róla; ezek talán csak jelzik azt, hogy aki vityillóban lakik, az nem lesz öntelt; s azzá könnyebben válik az, aki a technika vívmányai folytán úrnak érzi magát. Igen, de ez csak jelzése valaminek; de az igazi tökélyt s harmóniát sem az egyik, sem a másik nem adja; azt ide is, oda is a lelki ember állíthatja csak be; az, aki a lélek énekét tudja fütyülni.”

* * *

Folytatódott az Országházban a szövetséges központi intézőbizottság kétnapos ülése. Szamuely Tibor is megjelent itt mint a bizottság tagja, de tartózkodott a feltűnőbb szerepléstől, mert vizsgálat folyt ellene a Kalocsán és környékén hozott tömeges rémuralmi ítélezései miatt. A vizsgálat teljesen látszólagos volt, de adni kellett a látszatra a mérsékeltbb szociáldemokrata politikusok megbotránkozása miatt. Formálisan nyomatékot adott a vizsgálatnak, hogy kormányzótanácsi határozat volt rá, de a valóságban a nevetségig jelentéktelenné tette az a tény, hogy a vizsgálat vezetését Korvin Ottóra, Szamuely legszorosabb munkatársára, a belügyi népbiztosság politikai főnökére bízták; arra a Korvin Ottóra, aki könyörtelen helyeslője volt a legszélsőségesebb bolsevik terror alkalmazásának és tökéletesen egyetértett Szamuely valamennyi nézetével, szándékával és cselekedetével.

S tehették mindezt Kun Béla kifelé hallgatag helyeslésével. Befelé ugyanis bizalmas összefogással ügyeltek a folyamatos egyeztetésre. Ezekben a napokban éjszakáról éjszakára hosszú órákon át tanácskozott Kun Béla Szamuelyval teljes egyetértésben, úgyszólván papucsban-pizsamában közös lakhelyükön, a Szovjetházban.

Így adódhatott elő az a furcsa helyzet, hogy miközben folyt a látszatvizsgálat Szamuely ellen a kalocsai és Kalocsa környéki rémtettek miatt, ő maga a terror fokozása mellett érvelt az Országházban. Szónokolás helyett személyes beszélgetésekben követelte ugyanazt, amit előző nap a IV. kerületi munkás- és katonatanács ülésén: sürgősen szervezni kell egy nagy létszámú, az egész országot ellenőrzése alatt tartó politikai-karhatalmi fegyveres testületet a szovjet-országi cseka mintájára.

* * *

Böhm Vilmost régi, szoros kapcsolatok fűzték az osztrák szociáldemokrata vezérekhez. Ezért Bécsben nagy elégedettséggel vették tudomásul követi kinevezését. Bizakodó várakozásuk jeleként még megérkezése előtt nem hivatalos, de annál közlékenyebb kapcsolatba léptek vele.

Otto Bauer, az osztrák külügyek bonyolítója folyamatos tárgyalásban volt a magyarországi fejlemények dolgában a Bécsben működő angol és francia antantmissziók vezetőivel, Cuninghame-mel és Allizével. Bauer július 16-án kelt bizalmas levélben tájékoztatta a még Budapesten tartózkodó – egyáltalán nem beteg – barátját, Böhm Vilmost a misszióvezetőkkel folytatott megbeszélésről:

„Mindketten azt mondták nekem saját iniciatívájukból, anélkül, hogy bármit szóltam volna: az antanthatalmak nagyon boldogok volnának, ha nem kényszerülnének erőszak alkalmazására Magyarországgal szemben. Nagyon szívesen tárgyalnának egy tiszta szocialista kormánnyal; ennek előfeltétele a terror megszüntetése és a terror feladása.”

Július 17. csütörtök

Július 13-tól Egri Vörös Újság helyett Egri Munkás címmel jelent meg a hevesi megyeszékhely napilapja. Ebben volt olvasható 17-én:

„NYILATKOZAT

Folyó hó 5-én az Egri Vörös Hírlapban, mint a megyei direktórium elnöke hivatalból egy nyilatkozatot jelentettem meg, amelynek rövid tartalma az volt: Gombos (Goldstein) Adolf »őrült«. Mivel a Szocialista-Kommunista Párt

választott bírósága, aki e nyilatkozatban foglaltak fölött tárgyalt, nevezettre fenti jelzést sérelmesnek és jogtalannak találta, e helyen előbbi nyilatkozatomat e részben visszavonom.

Schwartz Zoltán.”

* * *

Ülést tartott a kormányzótanács, amely Kun Béla előterjesztésére véglegesítette Böhm Vilmos bécsi követi kinevezését. Böhm, néhány nappal korábban még a Vörös Hadsereg főparancsnoka, immár kívülálló civilként hallgatta végig a vitát a tanácsköztársaság válságos katonai helyzetéről.

Minden jelentésből, hírszerzői értesülésből az nyert igazolást egybehangzóan, hogy a román hadsereg túlereje számottevő. Ezzel szemben Landler Jenő, az új hadsereg-főparancsnok pontosan tudta, hogy a Vörös Hadsereg 280 ezer katonájából csupán 56 ezer alkalmas a Tiszán való támadó átkelésre. Ennek ellenére Landler Jenő egyetértésével érvényesnek mondta ki a kormányzótanács az általános támadás tervét és időpontját.

* * *

Kiterjedt kémhálózatok segítségével mindent megtudhattak az antant-hatalmak a budapesti vörös uralomról, amit csak akartak. Foch francia marsall ezen a napon a huszadikán virradóra szóló hadműveleti terv aprólékos ismeretének birtokában terjesztette elő a tanácsköztársaság katonai likvidálására vonatkozó elképzeléseit a párizsi békekonferencián. A fegyveres megoldás mikéntjét elfogadták, afelől azonban hosszas vita támadt, hogy milyen kormányra bízzák Magyarország vezetését a bolsevista uralom megdöntése után.

Tittoni olasz külügyminiszter kézenfekvő megoldásként ajánlotta a Szegeden máris működő ellenforradalmi kormány tudomásulvételét. De Beneš csehszlovák külügyminiszter rögtön és élesen tiltakozott a javaslat ellen. Retorikai érvelése szerint a szegedi önkényes kormány ugyanolyan antidemokratikus és törvénytelen volt, mint a vörös diktatúra, csak más előjellel. Valódi érveiről mélyen hallgatott a csehszlovák külügyminiszter: egyrészt, semmiképp nem egyezhetett bele egy határozottan nemzeti ideológiájú magyar kormány létezésébe, másrészt a lehető legtovább fenn akarta tartani a magyar nemzet társadalmi és politikai katasztrófáját, hogy

a tartósított zűrzavarban minél sikeresebben valósíthassák meg a cseh nacionalista ideálok messzire tekintő, korlátatlanul becsvágyó plánumát.

A párizsi békekonferencia nyugati békeosztói botrányosan műveletlenek voltak a Duna-medence történelmének nemzetiségi, gazdasági és kulturális jellemzőinek ismeretében. Különösen a francia politikusok tudatlansága volt kirívó, amit megtézetett indulatos, teljes nyíltsággal űzött magyarellenes elfogultságuk. Benešnek mindent elhittek, aki aztán a kalandorságig vakmerő taktikázással a végsőkig kihasználta helyzeti előnyét.

Most is győzött Tittoni olasz külügyminiszterrel szemben. Tiltakozására elvetették Tittoni javaslatát és a jövőbeni magyar kormányra vonatkozó döntéshozatalt a következő ülésig elnapolták.

* * *

Jászberénybe utazott Vágó Béla hadseregparancsnok a 13-i véres események kivizsgálására. Kizárólag a lakosság vétkessége érdekelte. Megállapította, hogy az ellenforradalmi zendüléssel főbenjáró vétket követtek el a tanácsköztársaság ellen, ezért a büntetést el nem kerülhetik. De nagylelkűen kijelentette: mivel a jogos karhatalmi beavatkozás emberek életébe került, senkit nem kíván agyonlővetni vagy felakasztatni. Ellenben könnyíthet rossz lelkiismeretén a város azzal, hogy hárommillió korona sarcot fizet.

Vágó Béla a városparancsnok Heiszler Károlyt utasította a hadisarc hiánytalan behajtására. Heiszler pisztollyal hadonászva, szidalmakat szórva járta be a várost és a közismert vadnyugati jelszót: „*Pénzt vagy életet!*” ismételve órákon belül, maradéktalanul végrehajtotta Vágó utasítását.

* * *

Zagyi József volt csendőr irodatiszt a vörösőrség országos parancsnokságán dolgozott. Amint beérkezett munkahelyére, írógéphez ült és névtelen följelentést szerkesztett három magas rangú csendőrtiszt ellen.

Soha nem derült ki, milyen indítékkal határozta el magát erre a súlyos cselekedetre.

Névtelen följelentésében az állt, hogy a Szegeden működő ellenforradalmi kormány kimagasló szerepet szán az eljövendőben a Budapesten

tartózkodó három személynek: Ferry Oszkár nyugalmazott csendőr altábornagynak, valamint Borhy Sándor és Menkina János csendőr alezre-desnek. Fogalmazványával a főparancsnoki titkárságra sietett.

A vörösőrség országos főparancsnoka dr. Vajda Zoltán volt, de ő nem tartózkodott a hivatalában és nem is szerzett tudomást Zagyi József névtelen beadványáról. Zagyi a vörösőrség országos politikai biztosának, Chlepkó Hantos Edének adta át a följelentést. Szemtanúja volt ennek Pór Polatschek Ernő, az országos főparancsnok személyi titkára. Miután Zagyi József távozott, Chlepkó Hantos Ede a már elolvasott iratot átadta Pór Polatscheknek, mondván: az irat szigorúan bizalmasan kezelendő, s jelentést kell küldeni tartalmáról mind Kun Bélának, mind Landler Jenőnek, a hadsereg főparancsnoknak, mind a hadügyi és belügyi népbiztosságnak.

Chlepkó Hantos Ede, lévén országos hatáskörű politikai biztosa a vörösőrségnek, hivatalból magához kérethette Cserny Józsefet, a budapesti terrorkülönítmények parancsnokát. Chlepkó akarata az volt, hogy a följelentésben megnevezett három személyt mielőbb tartóztassák le és eredményes vallatás után végezzék ki. Együttal utasította Csernyt, hogy sürgősen küldjön hozzá eligazítás végett két olyan politikai nyomozót, akik megbízhatóságához és ügyességéhez semmi kétség sem férhet.

Cserny választása azokra esett, akik már nyomoztak a most följelentett csendőrtisztek ellen: Bonyhádi Tiborra és Radányi Kornélra. Pajtáskodón vérebnek szólította Cserny ezt a két emberét. Le is tartóztatták a gyanúsítottakat, de mivel a legkisebb bizonyítékot sem találták terhükre, szabadon kellett engedni őket.

Amikor Bonyhádi és Radányi megjelent Chlepkó Hantos irodájában, az kertelés nélkül közölte, hogy a három magas rangú csendőrt minden körülmények között ki kell végezni. Gyors megoldást követelt és eredményes vallatást. Feltétlenül tudni akarta, hogy a kivégzendőkkel miféle kombinációban számoltak a szegedi ellenforradalmár vezetők.

Végül utasításba adta Chlepkó, hogy a lefogottakat a Mozdony utcai terrorista laktanyába vigyék, ott folytassák le a vallatást és a kivégzéseket is ott hajtsák végre.

(A mai Kiss János altábornagy utca volt a Mozdony utca, s az abban lévő tanítónőképző iskolát sajátította ki Cserny József laktanya céljára. Ő maga mindvégig a Teréz körúton, az Oktogonhoz közeli Batthyány-palotában maradt, de nem értek itt el a mértéktelenül felduzzasztott

terrorista különítmények, Pesten a Trefort utcában, Budán a Mozdony utcában rendezkedtek be a senki által sem ellenőrzött laktanyáikban.)

Július 18. péntek

FELHÍVÁS

A budapesti szocialista kommunista párttitkárság a munkásság legértékesebb elemeiből elsőrendű agitátorokat óhajt képezni. E célból felhívja a megyei és járási politikai megbízottakat, hogy lehetőleg földmunkás elvtársakat küldjenek ki, akiknek díjtalan ellátásáról a párttitkárság gondoskodik.

* * *

„PARANCS

Megparancsoljuk, hogy Eger városának minden házára a vörös lobogót a mai naptól kezdve a házbizalmiak kitűzzék. Azon házakban, hol házbizalmi nincs, a szomszédos ház bizalmija felelős azért, hogy a vörös lobogó 24 órán belül kitűzésék.

Azon házak bizalmijait, melyeken 24 óra múltán a vörös lobogó nem lesz kitűzve, azonnal forradalmi törvényszék elé állítjuk.

*Molnár Dániel
a vörösőr kerület parancsnoka
Jackwerth Ede
Kormányzótanácsi biztos.”*

* * *

„KÖRÖZÉS.

Schleichkorn Jakab törökbálinti lakos a kiskunhalasi Munkástanáccsal folytatott megbeszélések után elvállalta különböző szükségleti cikkek szállítását, a cikkek beszerzésére 400.000 koronát vett fel és azóta nem jelentkezett. A vörösörség országos főparancsnoksága elrendelte Schleichkorn országos körözését.”

* * *

„MOST JELENT MEG!

Napóleon

Dráma három felvonásban.

Írta: Pogány József

Ára 9 korona.

Kapható a Magyarországi Szocialista Párt könyvkiadó hivatalában: Budapest, VIII. Szentkirályi utca 30., a Népszava könyvkereskedésében: VII. Erzsébet körút 40., a Vörös Újság könyvkereskedésében: VIII. József körút 5. és az összes árusítóknál.”

* * *

A Népszava e napi száma közölte:

„Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok Budapestről Bécsbe érkezett politikai küldetésben és járt a magyar követségen is. Ezután automobilon elutazott Bécsből, de mielőtt még a határhoz érkezett volna, visszafordult és újból Bécsbe jött.”

* * *

Éjjel 22 és 24 óra között zárt, tágas személyautóval indultak őrizetbe venni Ferry Oszkár nyugalmazott csendőr altábornagyot és a két csendőr alezredest, Borhy Sándort és Menkina Jánost. A Chlepkó Hantos Ede utasítását végrehajtó politikai nyomozók, Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél magukkal vitték a nagy fizikai erővel rendelkező Bartalos István és Pető István terrorlegényt arra az esetre, ha a letartóztatandók ellenkezése miatt testi kényszert kell alkalmazni.

A halálra szántak lakása előtt csendben megálltak. Autóban maradtak a nyomozók, az őrizetbe vételt a terrorlegények végezték el. Otthon találták mindhárom személyt. A legkisebb nehézség nélkül foglyul ejtették őket és éjfélig be is érkeztek velük a terroristák Mozdony utcai körletébe.

* * *

Iszai Junkelsohn és Grigorij Jefimov, magukat igazi bolsevikoknak mondó ukrán tisztok különvonatukkal Miskolcon tartózkodva arról próbálták meggyőzni a magyar Vörös Hadsereg kötelékébe tartozó orosz

zászlóalj katonáit, hogy ne harcoljanak Kun Béláért, mert az lepaktált a szociáldemokratákkal és elárulta a tiszta bolsevik ügyet. Junkelsohn és Jefimov arra akarta rábeszélni az orosz internacionalistákat, hogy térjenek haza Oroszországba és ott folytassák küzdelmüket Lenin vezetésével.

18-án Miskolcra érkezett Kagan Henrik kolozsvári orvos, Kun Béla régi ismerőse, Korvin Ottó közeli bizalmasa, aki kulcsszerepet játszott a Kommunisták Magyarországi Pártja megalapításában, de fontosságával ellentétben mindvégig a névtelenség homályában maradt. Ez a Kagan Henrik riadóztatta Iszai Junkelsohnt és Grigorij Jefimovot, hogy azonnal induljanak különvonatukkal Budapestre, mert ott már együtt van a Kun Bélával elégedetlenek csoportja és készek a legerélyesebb diktatúra bevezetésére.

A megalkuvó Kun Bélát el kell tenni láb alól és helyette a mellőzött Szamuely Tibort kell a fő hatalmi posztra segíteni.

Ez a szélsőbalos csoport az Országház felsőházi üléstermében gyülekezett. A résztvevőkhöz tartozott többek között Szaton Rezső, Engländer Frigyes, Chlepkó Hantos Ede és természetesen Kagan Henrik. Meg akarták nyerni a szélsőségekre mindig kapható Cserny Józsefet is, de a terrorkülönítményesek parancsnoka csatlakozás helyett tájékoztatta Kun Bélát, hogy miféle szándékkal gyűléseznek a radikálisok az Országházban.

A mit sem sejtő puccsisták javában tanácskoztak 18-án a késő esti órákban a felsőházi ülésteremben, amikor Korvin Ottó megjelent közöttük és a Cserny-féle terroristák segítségével letartóztatta a szervezkedés vezetőit, köztük a két ukrán tisztet és Kagan Henriket. Mint kiderült, Chlepkó Hantos Ede, a vörösőrség országos politikai vezetője színlelésből tartott a puccsistákkal, hogy személyesen szerezzen bizonyítékot a leleplezésükhöz.

Július 19. szombat

Éjfélét követően Kun Béla alkalmi vésztörvényt alakított a Szovjetházban, hogy ítélkezzenek a puccs szervezői felett. Szamuely Tibor, akit Kun Béla helyére akartak ültetni, a legszigorúbb elbánást sürgette, hogy mentesnek látszódjék minden gyanútól. Öccse, Szamuely László szintén

a legkeményebb megtorlás mellett kardoskodott. Hasonlóan vélekedett Rudas László is, a Vörös Újság főszerkesztője. Tagja volt még a vésztörvénytörvényeknek Vlagyimir Bogdanovics Jusztusz, a Magyarországon élő orosz kommunisták egyik vezetője. Hatodikként Cserny József vett részt a lefogottak kihallgatásában.

Kun Béla mindvégig feldúlt volt a tudattól, hogy meg akarták fosztani az élettől. Iszai Junkelshon és Grigorij Jefimov fejére halált mondtak, rögtöni végrehajtással. Cserny szerint sietni kellett a kivégzéssel a korai hajnalodás miatt. Szamuely Tibor azt ajánlotta, mellőzzék a lövöldözést, nehogy felriadjanak álmukból a Szovjetházban lakó asszonyok és gyermekek: megrémülnének a hiedelemtől, hogy megint ellenforradalom van. „*Kötelet a nyakukra és dobjátok a Dunába őket!*” – utasította Cserny Józsefet.

A két ukránt levezették a még sötét Duna-partra, közvetlenül a Szovjetházzal szembeni szakaszon, mert itt nem mutatkozott közönséges járőkelő a biztonsági blokádi miatt. Pergovác Károly, Szabó József, Grémann János és Svingula Béla Lenin-fiúk, a Szovjetház őrségének tagjai levetkőztették az áldozatokat, kezüket hátrakötötték, nyakukra követ hurkoltak s miután fejüket eszméletlenre verték puskatussal, a Dunába dobták őket.

Kun Béla dühöngésig fokozódott haragja ezzel nem csillapodott le. Maga elé vezettette korábbi jó ismerősét, pártalapító társát, Kagan Henriket. Annyira felbőszült Kagan ellen, hogy meg sem kérdezve a többieket, nyomban parancsot adott kivégzésére, ugyanolyan módon, ahogy az ukránokkal tették. De a közben sietve érkező Korvin Ottó megmentette Kagan Henrik életét, nem tudni, milyen magyarázattal. Több vétékről már nem tárgyalt Kun Béla alkalmi vésztörvénytörvényseke.

A Szamuely testvérek intézkedtek, hogy Cserny terroristái még a hajnali órákban üssenek rajta az ukránok különvonatán, mert akkor alszanak a legmélyebben a vonaton lakók. Úgy szólt a parancs, hogy a személyzetet fegyverezzék le, ejtsék foglyul, a vonaton talált értékeket pedig foglalják le a kormányzótanács számára. Ez reggelig meg is történt. A pontos leltár ismeretlen, csak annyi bizonyos, hogy a rengeteg lőfegyveren, muníción, kézigránaton, élelmiszeren kívül igen tekintélyes mennyiségű nemes valutát, aranypénzt és ékszert találtak Cserny terrorlegényei a titokzatos szerelvényen.

* * *

Viszonylag nagy forgalom volt ezen a napon az Írói Direktórium pénztáránál. Kifizetések az utalványozás sorrendjében:

Füst Milánnak 4000 korona a „Boldogtalanok és a Nevetők” című alkotásra, 365 korona műbírálatokért.

Dr. Fejes Ferencnek 5750 korona a megírandó „Az isteni nő” című témára.

Dr. Frisch Árminnak 2500 korona a „Monumenta Historica Judaica” című műre.

Cholnoki Lászlónak 3500 korona az „Adós fizess” című munkára.

Feiks Ödönnek 100 korona aktuális cikkért.

Földes Imrének 300 korona kiadói jelvény rajzolásáért.

Fogarassy Bélának 400 korona bírálatokért.

A keszthelyi Testvériség e napi száma első oldalas cikket közölt feltűnő, plakátszerű nyomtatásban. Ebből valók az alábbi kivonatok.

„Sajnálatos események játszódnak le mostanában Keszthelyen. Felbillent az egyensúly és félő, hogy sok, túlságosan sok vért és proletáráldozatot fog követelni a rend és nyugalom helyreállítása. Az asszonyok meggondolatlansága megindította a lavinát, mely magával ragadta az aratómunkásokat is.

(...)

A szerdán lefolyt zavargás ma megismétlődött, sajnos a mai asszonytüntetés már vérrel járt. A karbatalmi osztag használta fegyverét... és munkásvér öntözte a köveket...

(...)

Mindenki értse meg, hogy a karbatalmi katonák nem parádéra jöttek ide, hanem erős, szigorú, kegyetlen fegyelemmel fognak őrködni a Tanácsköztársaság biztonságán és belbékéjén.

(...)

A munkásság szép szóval, meggyőződéssel, felvilágosítással működjön közre azon, hogy a félreértéseket ki lehessen küszöbölni. De ha az aratók és a földmunkások annyira bestiálisan buták lennének, hogy a munkássággal szemben egy szikrányi jóindulatot sem mutatnak, ha ők nyugodtan nézik, hogy itt az ébhalál és a ragály förtelmes módon grasszáljon, akkor jöjjön a terror. A vörösteror nem ismer kíméletet a munkásság hitvány árulóival szemben.

(...)

Jól dolgoztak a kútmérgező burzsoák! A fehérpénz-kékpénz válság után most a kenyeret akarják kivenni a szánkából! (...)

Mostantól kezdve reszkessen minden burzsoá! A száját ki ne merje nyitni, mert ha még kiölti a sziszegő nyelvét, akkor kicsavarjuk és halálok halálával lakol. Tudják meg, hogy a kezünkben vannak, és hogy csak kegyelemből hagyjuk meg a hitvány jellemtelen életüket, de csak egy időre. Mert ha jön még egy fehér megmozdulás, akkor jöjjön egy új Bertalan-éj és vesszen a burzsoáziának még a porontya is.

Gyónjon és áldozzon meg minden ellenforradalmár!”

Tarcalon, a II/21. székely zászlóaljnál Erdős József huszonhat éves budapesti kiküldött volt a politikai biztos. Mivel létszámhiánnyal küzdött az alakulat, rögtönözve besoroztak fiatalokat a Hegyalja és a Taktaköz közeli falvaiból. Így került az alakulathoz Tóth István tizenkilenc éves mádi parasztlegény, akit először öltöztettek katonaruhába.

Tóth István engedély nélkül hagyva el a körletet, Tarcalból hazament a közeli Mádra. Erdős József politikai biztos érte küldött, elfogatta, mint katonaszökevényt, maga elé vezettette és halálra ítélte. Hiába kérlelték a tapasztaltabb, megfontoltabb katonák Erdöst, hogy ne kegyetlenkedjék szükségtelenül, változtassa meg embertelenül kimondott ítéletét Tóth Istvánt késedelem nélkül kivégeztette.

Július 20. vasárnap

Éjfél és hajnal között megkezdődött a Vörös Hadsereg románok elleni támadása. A centrum erői Szolnoknál, a balszárny Tiszafüred és Tokaj között, a jobbszárny Csongrádnál hajtott végre erőszakos átkelést a Tiszán.

A hat román hadosztállyal szemben eleinte elsőprőnek tűnt a Vörös Hadsereg kezdeti számszerű és anyagi fölénye. Élelmezési létszáma 111.089 fő volt, a puskalétszám 56.084. Százhatvanhat gyalogsági zászlóalj, tizennégy géppuskás század, három páncélvonat, tizenegy lovas-század, kilenc repülőszázad állt a hadvezetés rendelkezésére a támadás

végrehajtásához. Szolnoknál 210, Tiszafürednél 70 ágyú támogatta az előnyomuló csapatokat. Hídanyagban, műszaki eszközökben és fogatolt járművekben sem volt hiány. A látszólagosan nyomasztó fölény birtokában csak elvétve fordult elő érintkező harc a gyorsan visszavonuló román csapatok lemaradt szórányaival.

* * *

Részt vett a támadásban a székely dandár is. Koréh Endre, a dandár tábori lelkésze írja:

„A tokaji szakaszon július 20-án virradólag kezdődött az offenzíva. A tüzéségi előkészítés rövid ideig tartott s a csapatok délelőtt már át is keltek a Tiszán. (...) A falvakban, tanyákon összeszedtek minden teknőt, dézsát, hordót, és sütőlapátok segítségével evickéltek a túlsó partra és csaknem veszteség nélkül sikerült ez a példátlanul vakmerő átkelés.

A Tisza túlsó partján a felvonulási front Tímár, Rakamaz és Nagyfalu volt, a pontonhíd pedig Rakamaz és Tokaj között készült el.”

* * *

Dorogon politikai gyűlésre toborozták össze a helyi és környékbeli bányászokat, hogy meghallgassák Kun Béla szónoklatát. A vörös diktatúra főnöke hosszan beszélt és biztosra ígerte hallgatóinak a világsztrájk kitörését.

„Ma van július huszadika, ma kezdődik a demonstráció. Holnap pedig az általános sztrájk a nyugati országokban. Azért kezdődik ez, hogy azon országok munkásai megakadályozzák, hogy az antant fegyveres erővel avatkozzon a mi belső ügyeinkbe. Ha a háború elején nem is tudott még egységesen föllépni a munkásosztály, hogy megakassza a háborút, most föllép az orosz és magyar munkásság érdekében az egész világ munkássága” – jelentette ki.

* * *

Esztergomban egész napos népvigalom zajlott abból az alkalomból, hogy a vörös hatalom köztulajdonnak nyilvánította a hercegprímási palota kertjét. A részvétel nem volt ingyenes. Tízkoronás belépőjegyet kellett annak váltania a városi pártirodán, aki nem akart lemaradni az exkluzív érseki parkban rendezett népünnepélyről.

Húsz műsorszám szórakoztatta a közönséget. Volt kabaré, bohózat, konfetti- és serpentincсата. Napközben szinte megállás nélkül sétazenét játszott a város szimfonikus zenekara, majd délutántól késő estig tizenhat tagú cigánybanda húzta a talpalávalót. A gyerekek korlátlanul ihatták az ingyen málnaszörpöt és szódavizet.

Csernoch János, Magyarország hercegprímása, esztergomi érsek nem tartózkodott a prímási székhelyen. Mivel Esztergomban különösen támadón viselkedett a bolsevik diktatúra és nap el nem múlt anélkül, hogy kisebb-nagyobb inzultus ne érte volna a római katolikus egyházat, jobbnak látta a hercegprímás, ha budavári rezidenciájában tartózkodik. A fővárosban némi védelmet remélhetett az antantmisszióktól.

* * *

Lakodalom volt a Pest megyei Domony faluban, Udvardy Sándor házában. Együtt lakodalmazott a násznéppel Oravetz István, ötvenéves, a helyi direktórium elnöke. Zukkermann Mór vörösőr megjelent a menyegzős háznál, s egyre erőszakosabban akadékoskodott, amiért a zenét szolgáltató cigánybanda nem volt benn a szakszervezetben. Zukkermann Mór és vörösőr társa, Mrázik Pál erőszakkal akarták eltávolítani a cigányzenészeket.

Oravetz István direktórium elnök a zenészek védelmére kelt, mondván, itt ő parancsol, a vörösöröknek meg semmi okuk megzavarni a békés családi mulatságot. Zukkermann erre ráfogta fegyverét a direktórium elnökére, de az kicsavarta a puskát a vörösőr kezéből. A másik vörösőr, Mrázik Pál erre egyetlen szó nélkül lelőtte Oravetz Istvánt, aki szörnyethalt.

* * *

Szamuely Tibor indoklás szerint szabadságra, valójában titkos céllal elutazott Budapestről, magával vitte feleségét, Szilágyi Jolánt is. Sopron megyébe ment az állandó használatára rendelt különvonaton, amelynek Laci, azaz Szamuely László, a vészbíró legidősebb öccse és helyettese volt a parancsnoka.

Ehhez az utazáshoz kapcsolódik Szilágyi Jolán élménye:

„Autóval a Nyugati pályaudvarhoz mentünk a rendkívüli bizottság szerelvényéhez. A jó Laci örömmel fogadott bennünket. Laci szeretett engem. Az in-

dulásra még várni kellett, és Laci meg néhány Lenin-fiú megmutatta nekem Ferenc József császár vonatát. Ott vesztegelt akkor egy külső sín páron. Fényűző vonat volt, más vonatoknál szélesebb, a vörös plüssel kitapétázott tróntermes vagont is láttam. A trón és körös-körül a karosszékek minden vörös plüss! Függönyök hatalmas bojtokkal. A trón kis emelvényen állt. Én, mint apám lánya, ráültem a trónra. Mindnyájan nevettek.”

Július 21. hétfő

Szilágyi Jolán visszaemlékezésének folytatása:

„Végre felszálltunk a mi szerelvényünkre. Lefeküdtünk. Hamar elaludtunk és reggel már Sopronban ébredtünk fel. Tibornak dolga volt a munkástanácsnál. A fiúkkal sétáltam a romantikus barokk német házak között. Stoppolópamutot, cérnát akartam venni. Kovács Lajos és Gábor Antal kísérték.”

Szálláshelyül Röjtököt, báró Berg Miksa kastélyát foglalta le Szamuely. Pünkösdkor járt itt, a Sopron megyei rögtönbíráskodások idején. A kastély gazdája Ausztriába menekült. Szamuely kedve szerint válogathatott Sopron megye főúri lakhelyeiben, de az ő számára Röjtök bizonyult ideálisnak. Elkerülték a forgalmas útvonalak, mégis közel volt Sopronhoz, amelynek nagyállomásán időzött a különvonat, állandó telefon- és autóösszeköttetésben volt a röjtöki Berg-kastéllyal. Szamuely rajongott az autózásért, s különös büszkeséggel használta IV. Károly magyar király és osztrák császár olajzöld tábori gépkocsiját. De ezt az autót használhatatlanná tette egy gránátlövedék a Kalocsa környéki ellenforradalom idején. Attól kezdve egy piros túrakocsin közlekedett. Az új szerzemény még az uralkodói járműnél is előnyösebb volt, mert tengelymérete lehetővé tette, hogy sínautóként is használják. Szükség esetén, amint ez jó párszor meg is történt, vonatkerekekkel cserélték fel a gumis tárcsákat, s Szamuely ekként a vaspályákon is autózhatott.

Szamuelyné Szilágyi Jolán így örököltette meg a röjtöki nyaralást:

„A kastély egyemeletes volt, sok szobával, de a park elhanyagolt. Sétáltunk karonfogva, mint szolid házasságok, majd leültünk egy padra. (...) Szamócát szed-tünk az erdőben. Úgy mentünk egymás mellett, mint a mesebeli Jancsi és Juliska. (...) A Lenin-fiúk közül ketten maradtak velünk.

Berg báró felesége a gazdag Thyssen német nagyiparos lánya volt. Sivár emberek lehettek. A könyvtáruk csapnivalóan rossz, tele vasútállomásokon kínált ostoba német regényekkel. (...) A kastély berendezése is drága és elképesztően ízléstelen. Csak két nagy, vadászjelenetet ábrázoló régi hollandi faliszőnyeg tetszett.

Megtaláltuk a vendégekönyvet. A bolgár király, a walesi herceg, a német trónörökös és más híres, neves arisztokraták írták alá a nevüket. Tréfából mi is aláírtuk. A nagy előteremben, ahol ebédeltünk, a falak telis-tele aggattva agancsokkal. Itt volt a két nagy gobelin is. Tibor följegyezte, hogy azokat szocializáltatja. Az emeleten, az én kis szobámban a falikárpit kínai-barokk stílusú. Mákvirágok közt óriási papagájok csókolóztak rajta, vagy cseresznyét ettek. A Lenin-fiúk fogtak egy bóját. Hosszú spárgával megkötötték és a madár állandóan körülöttük röpködött. Tiszteletlen volt: lepiszkította az ősök arcképét.

Kirándultunk Kismartonba, az Esterházy-kastélyba, (...) Nagycenken is voltunk a Széchenyiek kastélyában. (...) Savanyúkútra is elkocsiztunk. Tibornak itt fontos dolgokat kellett elintéznie. Csempészekkel állt összeköttetésben. Olaszországból, Ausztrián keresztül, fegyvereket csempészték a Vörös Hadsereg számára. Savanyúkút akkor virágzó fürdőhely, üdülőhely volt. Vártam, amíg Tibor elintézi az ügyeit, és néztem a szép vidéket.”

A leírásból az érződik ki, mintha csak Szamuely Tibor és Szilágyi Jolán lett volna a Berg-kastély önhatalmú nyaralóvendége, holott a társaságot sem nélkülözték. Mindvégig velük tartózkodott Havas András és ennek Alíz nevű felesége. Havas orvosként dolgozott korábban a budapesti Fehérvári út 102.-ben, az Ericsson gyár épületében lévő hadigondozóban, ahol ő bújtatta Szamuelyt 1919. február 24-e és március 21-e között, miért is feltétlen bizalmát élvezte a rettegett nevű népbiztosnak. Szinte naponta időzött ekkor Röjtökön Szamuely László is. Innen autózott a közeli Kapuvárra, ahol a hercegi gyümölcsös híres cseresznyefáiról csemegézett.

S ezekben a napokban távozott észrevétlenül a győri Royal Szállóból az apa Szamuely családotól. Senki nem tudta meg, pontosan mikor és hova tűnt el a Nyíregyházáról menekült Szamuely Lajos második feleségével, Landdau Rózival, és két kiskorú fiával, a tizenöt éves Istvánnal és a tizenkét éves Jánossal. Bizonyíték nincsen rá, de minden valószínűség mellett szól, hogy a röjtöki nyaralás leple alatt menekítették ki Magyarországról a Szamuely családot, amelyet a nyilvánosság számára örökre elnyelt az ismeretlenség.

* * *

Ülésezett a kormányzótanács. Kun Béla bejelentette, hogy a párizsi békekonferencia elismerte és jóváhagyta Ausztria területi igényeit Magyarország rovására. Az ülésről készült jegyzőkönyv szerint Kun Béla javasolja, hogy az osztrákok részére ne engedjünk át egy talpalatnyi földet sem.

További idézet a jegyzőkönyvből:

„Varga Jenő pénzügyi népbiztos nem tartja helyesnek, hogy akkor, amikor a csehek ellen offenzívát folytattunk, majd az antant parancsára színmagyar területeket átengedtünk, akkor most a szóban forgó területeket ne adjuk át Ausztriának. Halasztó állásfoglalás mellett van. Kun Béla külügyi népbiztos hangsúlyozza, hogy ez idő szerint az az álláspontja, hogy nem kell átengedni semmit, és a népszavazás kérdését kell felvetni. Nem tartja aktuálisnak, de jó előre felhatalmazást kér arra, hogy a hadsereg-főparancsnoksággal egyetértően megfelelő, de fel nem tűnő katonai intézkedéseket tehessen, s Bauer Ottóval szemben a proletariátus megszavaztatásának álláspontját képviselje.

A kormányzótanács ily értelemben határoz.”

Bécsbe érkezett Böhm Vilmos, hogy átvegye a magyar követség vezetését. Senki nem várta, senki nem fogadta a pályaudvaron. Különös-képpen az háborította fel, hogy még a követség gépkocsija sem jött ki érte. Sértőnek tartotta Ágoston Péter ideiglenes követ távolmaradását is – neki e napon volt előre rögzített időpontban tárgyalása Borghese herceggel.

Ágoston Péter ezt írta naplójába:

„Az emberre jellemző, amit a titkárom mond, aki Böhm elé ment, hogy mennyire méltatlankodott, hogy a sofőr nem ment ki eléje, az úton folyton azt hangoztatta, hogy majd megmutatja, hogyan kell győztes hadvezért fogadni! Úgy látszik, a pozíció teljesen megzavarta az önkritikáját.”

Két részlet Prohászka Ottokár e napi elmélkedéseiből:

„Über die korrupcion... citálja a P. Lloyd Varga Jenő cikkét a Népszavából; panaszkodik ez a jelesség, hogy bizony korrupció most is van, s hogy ezt üldözni kell, s hogy a komisz elemeket le kell magunkról ráznunk. Éljen! Mily jótekingő

erkölcsi fölháborodás, nyakig állnak a szennyvízben s kezdik érezni, hogy büdös, fölkeltettek minden utálatos érzést és ösztönt, bizonyára az érintetlen tisztaság s a feddhetetlen tisztesség birtoklásának tudatában, gyűlöletet, utálatot prédikáltak, ... bemocskoltak mindenkit, s hazudtak, rágalmaztak napszámba, s most az etikai bánat keserű könnyeit hullajtják a kikelt új virágos Pannónia fölött. Minden városban s faluban a szemetet kotorták fel, Esztergomban egy atyagyilkos zsványt emeltek a város székébe, Szamuely, ez a ... firkász, aki a tintásüvegből is csak disznóságot kotort fel s most a piszok áradatában kongenialiter vezet, Esztergomba ment s ajánlta Szabót, hogy hisz az a gyilkos tisztességes ember, azt csak indulatból tette, ami rosszat tett. A jó elem átlag visszavonul, az intelligenciának vagy csak az agyalágyult esztétái, vagy csak blazírt cipóvadászai álltak be a sorba. Etika? Válaszolta nekem Sz. fiatal budapesti ügyvéd, no ezt a szót ez idő szerint korai félreértések fölkeltése nélkül megemlíteni sem szabad.

Teljesen igaza van! Az ilyen Vargaságok csak nevetséges háborodások a köz-morál fölött, melyen ugyanazok háborognak, kik minden betyárral és zsvány-nyal kezét fogják.”

*

„Kevés a katolikus férfiú, igaz; miért? Mert nincs a püspöki karban organizáló erő? Ah, Istenem, hisz ez egy európai s nem magyarországi tünet. Eredménye ez annak az egész szellemi áramlatnak, mely a lelkekben a zűrzavart, az iránytalanságot, a megkavarodást, s az erkölcsben ... az immoralitásnak függőfaleveléül szolgáló ... önálló »meggyőződés« fegyelmetlenségét hozta be. Vegyünk egy modern embert, doktort vagy főügyészt, nehézségei lesznek a hitben, rossz értesülései ... révén az eklekticizmus vizenyős árja szakad bele; gát nincs, mert cél sincs, vizenyős sárrét a világ, kisebb-nagyobb pocsolyákkal, melyeket az ipse alaposan megtapasztal. Vagy őserdő az a betűvilág, melybe nincsenek ország-utak építve, hanem a tájékozatlanság, a kapkodás, a jó és rossz benyomás váltakozása indítja meg a kedvetlen haladást s tarkítja az életet! Minden ilyen modern ember egy kietlen lapály, melyen út nincs, hanem csak keréknyom összevissza.”

A terroristák Mozdony utcai körletéből délután a Batthyány-palotába ment a két politikai nyomozó, Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél. Arról akartak beszámolni Cserny Józsefnek és helyettesének, Papp Sándornak,

hogy hiába alkalmazták a legkeményebb fizikai kényszerítést, semmit nem vallottak a csendőrök. De sok beszédre már nem volt szükség: a nyomozók látták Papp Sándor asztalán darabokra tépve azt az általuk idetovábbított papírt, amelyen hazulról hozandó tisztálkodószereket kérvényeztek a foglyok.

Cserny József és Papp Sándor megállapodott a két nyomozóval abban, hogy a késő esti órákban akasztással kivégzik a tábornokot és a két főtisztet. A nyomozók visszatértek a Mozdony utcába. Közölték a döntést Löscher Márton alparancsnokkal és felszólították, keressen önként jelentkezőket a kivégzések végrehajtására. Rövidesen összeállt a hóhércsapat: Kakas Ferenc, Neumayer Géza, Csomor Gábor, Pető István és Trailla György. Köteleket Papp Sándor küldött a Batthyány-palotából.

Az öt alkalmi hóhérlégény éjjel tizenegy óra felé kezdte a kivégzéseket. Neumayer Géza a pincefolyosó mennyezete alatt húzódó központifűtés-csővekre hurkolta a köteleket. A csöveket csak létráról lehetett elérni.

Elsőnek Borhy Sándort kísérték le zárkaszobájából. Egy fülkeszerű pincehelyiségbe lökték. Pofozással, puskatussal utolsó kísérletet tettek, hogy vallomásra bírják, remélve, itt megtörik a számára készített hurok láttán. Amikor vallatása eredménytelen maradt, ráparancsoltak, hogy menjen fel a hurok mellé támasztott létrára. Vonakodás nélkül, némán engedelmeskedett. Rászorították nyakára a hurkot, kirántották alóla a létrát. Lábánál fogva rángatták, hogy minél jobban megfeszüljön a kötélen. Amikor meghalt, doronggal magasabbra emelték, mert így könnyebben lelazíthatták nyakáról a köteleket. A halottat létrára fektették, úgy vitték a folyosó sarkába, ahol a betonpadlóra dobták.

Másodiknak Menkina János életét oltották ki. Mielőtt megölték, őt is kegyetlen veréssel vallatták és megmutatták neki társa padlón heverő tetemét. Amíg Menkina Jánost akasztották, a gyilkosok egyike elfutott fölébreszteni a gépkocsivezetőt, hogy készenlétben legyen járatott motorral, amikor majd elszállítják a kivégzetteket a Mozdony utcából.

Menkina János alatt leszakadt a kötélen. Újbóli akasztása után negyedóra múltán vették le, de még vonaglott. Csomor Gábor a rohamkésével, mások meg a szuronyukkal sietteték élete kialvását. Tetemét úgyszintén a létrán Borhy Sándor hullája mellé vitték.

Harmadiknak ugyanilyen módon Ferry Oszkár altábornagy szenvedte el az erőszakos halált.

Chlepkó Hantos Ede utasításának Mozdony utcai végrehajtói a gyilkosságok után hozzáláttak az áldozatok eltüntetéséhez.

Tóth József gépkocsivezetővel még az előző nap délutánján közölték, hogy éjjel után dolga lesz, s a feladat mibenlétéről sem hagyták tájékoztatlanul. Amikor felébresztették, kérdezősködés nélkül a rábízott teherautóhoz sietett, a pince bejáratához farolt vele és önként segített a gyilkosoknak a tetemek felrakásában. A kivégzéshez használt kötélen egymáshoz bogozták a platóra fektetett áldozatokat.

Bonyhádi Tibor és Radányi Kornél politikai nyomozók súlyzókat hoztak az iskola tornaterméből. Ezeket is a kötélen erősítették nehezeknek, s indultak a Dunához.

Elöl ugyanaz a tágas személykocsi haladt a két nyomozóval, amelyet a csendőrtisztek letartóztatásakor használtak. A két nyomozón kívül most Kakas Ferenc terrorista is a személykocsin utazott. Ők mutatták az irányt a teherautónak a zezugos budai utcákon át le a Dunáig, mígnem a műegyetemmel szembeni kihalt partszakaszon megálltak. Kilencen voltak: az öt hóhérlégény, a két nyomozó és a két gépkocsivezető. Egyszerre lökték földre a tetemeket, majd azokat a lábuknál fogva vonszolták a vízig, mind a kilencen. Közös erővel taszították a Dunába az egymáshoz kötözött holttesteket.

Reggel együtt mentek jelentéstételre Cserny Józsefhez a Batthyány-palotába. A terrorparancsnok jó hangulatban szalonnával és borral vendégelte meg a gyilkosokat, majd a jelenlétükben telefonált a Szovjetházba Chlepkó Hantos Edének, hogy akaratát rendben teljesítették.

* * *

E napi kifizetések a Írói Direktórium pénztáránál:

Nádor Jenőnek a „Szovjet és a parlament” című írásért 800 korona.

Dr. Nagy Dénesnek fordításért 100 korona.

Nagy Imrének röpiratért 200 korona.

Nagy Samunak röpiratért 700 korona.

Szántó Lajosnak a „Proletárok türelem” című írásáért 800 korona.

Nagy Lajos, a kommunisták élvonalbeli fiatal írója a következő honoráriumokat kapta:

Műbírálataért 1440 koronát.

A „*Fele sem tréfa*” című műért 9600 koronát.

A „*Fiatalemberek*” című műért 13.250 koronát.

* * *

Ismétlődőn, más-más dátummal tette közzé a népgazdasági tanács az alábbi, változatlan szövegű rendeletet.

„1919. július hó 22-től július hó 29-ig terjedő héten az ország egész területén friss marhabúst, friss borjúbúst, friss sertésbúst, friss birkabúst és friss báránybúst árusítani és fogyasztani tilos. A húsfogyasztás korlátozására vonatkozó összes egyéb rendelkezések továbbra is érvényben maradnak. Aki a jelen rendelet ellen vét, forradalmi törvényszék elé kerül és egy évig terjedő fegyházzal és ötvenezer korona erejéig kiroható bírsággal büntetettik.”

* * *

A sokféle szenvedést és nyomorúságot tetézte, hogy a fegyveres erőszak, mind a vörös, mind az idegen hódító semmibe vette a személyes szabadságot. Röghöz kötötte a védtelen embert, százezrek számára tette lehetetlenné a családi együvé tartozást. Ezt a helyzetet érzékelteti a Szegedi Napló e napi számában közölt rövid tudósítás:

„Utazás igazolvány nélkül, a másvilágra. Nagy Sándor 16 éves klárafalvai fiú szombaton Makóról haza akart térni szülőfalujába. Minthogy utazási igazolványt nem sikerült szereznie, ruháit egy hátizsákba kötözte és megpróbálta átúszni a Marost. A fiú kitűnő úszó volt, de a megáradt folyót átúszni mégsem bírta és belefűlt a vízbe. Özvegy édesanyja most keresteti a holttestet, amelyet eddig nem sikerült kifogni.”

* * *

Az e napra dátumozott Prohászka-följegyzés:

„A rómaiak a legyőzött népek Isten-képeit saját templomukba vették fel, jelezni akarván, hogy ami azoknak a legszentebb, azt nem akarják letörni, hanem megtisztelni... egyetértést, együttérzést teremteni a különbözők között. No, hát mit csinál ez a rablóbanda, ez a proletár szemétdombi diktatúra? Ezzel a folytonos gúnnyal, durvasággal, üldözéssel csak a vallás megvetését bizonyítja,

de egyszersmind tehetetlenségét mások megnyerésére s megértésére. Ez a hatalom nem bódít, csak pusztít, nem egyesít, hanem keserít!”

Július 23. szerda

Idézet a Kalocsán megjelenő A Proletár e napi számából:

„Hétfőre, folyó hó 21-ére nagy népgyűlés volt hirdetve Kalocsán. A helybeli dolgozók tömegének ünnepelni kellett volna ezt a szent és örökké emlékezetes, világtörténelmi jelentőségű napot, mikor a föld minden dolgozója letette kezéből a kenyérkereső szerszámját, hogy tüntessen az eddig elnyomottak uralma, a harmadik Internacionálé mellett.

(...)

Kalocsán is összejött egy kicsi, nagyon kicsi tömeg... hogy együtt ünnepeljen a föld minden dolgozójával. Kicsi, nagyon kicsi volt a megjelent proletariátus és ez korántsem azt jelenti, hogy csak ilyen kis számot nevezhetünk a szegények, a kihasználtak tömegének. Mást, egészen, mást jelent ez a nagy és feltűnő részvétlenség és hiszünk, hogy a közeljövőben alkalmunk lesz a hibára teljes biztonsággal rámutatni és ebben az esetben elvárjuk majd, hogy az illetékes fórumok radikális orvoslással fognak segíteni ezeken a merőben lehetetlen állapotokon.”

* * *

Rakamaztól délre, Nagyfalunál tartotta a frontot a Tisza bal partján a székeley dandár, amely kivédte a románok első nagy erejű ellentámadását. Erről a harcra szól Koréh Endre tábori lelkész alábbi visszaemlékezése:

„Július 23-án virradó éjjel 2 órakor a románok sűrű sorokban közeledtek a székeley állások felé. A góbék türelmetlenül, de szép csendben vártak.

Amikor az oláhok már rohamtávolságra jutottak eléjük, a kijelölt vezérgéppuska megnyitotta a tüzet. Ennek jeladására megindult a pokolbeli koncert. Huszonhat székeley géppuska szórta a tüzet borzalmas eredménnyel. A Kolozsvár vidéki és belényesi oláh ezredek, telve a köröstárkányi vérfürdő tetteivel, szinte megsemmisültek.

A foglyok bemondása szerint, az oláh tisztek, élükön Stoica alezredessel, elmenekültek. A regátbeli tisztek lovaglőostorukkal köröket húztak a földre s azokba – bocsánat – beleköpve kiabálták:

Ennyit ér az erdélyi oláh katona! Mit féltek, hiszen csak egy maroknyi csapat van odaát!

Erre azt felelték a román katonák:

Igen, de ez az a bitang székely banda, amelyik már a Maros-vonaltól kezdve harcol!

Az oláh legénység nem akart előremenni. Erre előkerültek a korbácsok és a testvériség örömeire ütötték, bajtották őket. Így vallották a foglyok.

A maroknyi székely csapat, amelynek ébersége, bátorsága oly rettentő veszteségeket okozott az oláhoknak, 299 főből, 14 tisztből és 26 géppuskából állott. Ebben az ütközetben fizettek a székely hősök a nagyszombaton legyilkolt körös-tárkányi mártírokért.

A székelyeknek is fájó veszteségük volt, tizenkét hű katonájával az ellenséges ágyútűzben esett el a hősi emlékeztető Ráczkövy János hadnagy és Kovács Béla alhadnagy... A nagyfalui harcban elesett székely hősi halottak a tiszaezlári tömegsírban pihennek."

* * *

Kifizetések az Írói Direktórium pénztáránál:

Kabos Ede egyetlen mű elbírálásáért – a mű nincs megnevezve – 6685 koronát vett fel.

Manheim Károlynak 100 korona a „*Fülp Gasten mindenség*” című munkáért.

Liska József dr.-nak 300 korona segély.

Mikes Lajosnak 9045 korona meg nem nevezett fordításért.

Lukács Hugónak 500 korona a „*Munkaerő*” című értekezésért.

Markó Bélának 500 korona mellékállásért.

Az ekkor tizenkilenc éves Márai Sándornak 2400 koronát utaltak „*A mesterember kérlelése*” című írásért.

* * *

Közellátási tájékoztató:

„Augusztusban az eddigi egy decis adag helyett személyenként 2 deci denaturált szesz lesz vásárolható, mégpedig az egyesített élelmiszerjegy F szelvényére. Ezen szelvények azonban csakis augusztus 1-től kezdődően válthatók be augusztus végéig.

Augusztus 1-jétől kezdődően az egyesített élelmiszerjegy E szelvényére 2 deci 6 %-os ecet vásárolható."

* * *

„KÖZLEMÉNY

Fölkérem mindazon gyárat, üzemeket és vállalatokat, amelyek a batyuzás beszüntetése céljából a közellátáshoz karbatalom alakítására elvtársakat delegáltak, hogy lehetőleg még egyszer annyi embert küldjenek. Azok az elvtársak, akik a már benyújtott listán szerepelnek, az újonnan beküldöttekkel együtt szíveskedjenek e hó 25-én pénteken délelőtt 9 órakor a közellátás hivatala előtt, Eskü tér 1. a dunai oldalon megjelenni teljes felszereléssel.

*Kulcsár
a közellátási főosztály vezetője."*

Július 24. csütörtök

Ellenkezőjére fordult a harctéri helyzet a román fronton. A Julier Ferenc irányításával működő vezérkar hallgatólagosan a tanácsköztársaság ellen dolgozott és szándékosan rossz intézkedéseivel siettette a vörös diktatúra katonai vereségét. A Vörös Hadsereg centrumának támadását le kellett állítani Túrkeve és Mezőtúr térségében, mert a szárnyak lemaradtak. Elkerülendő a gyors megsemmisülés veszélyét jelentő átkarolást, sürgősen ki kellett adni a visszavonulási parancsot.

A román hadvezetés pihent tartalékok harcba vitelével érvényesítette túlerejét, egyik óráról a másikra megfordította a katonai helyzetet. Gyors iramban hátráltak a Tisza felé a Vörös Hadsereg szétzilált egységei.

Tiszafürednél zajlott le a legvéresebb ütközet. A nemzetközi dandár négy zászlóalja próbálta megvetni a sarkát a folyó keleti partján, de minden bátorság hiábavalónak bizonyult a tíz román zászlóalj támadásával szemben.

Egy megmenekült géppuskás emlékezése:

„Elfogyott minden lőszerünk, még a revolvergolyónk is. A Tiszán át visszajutni lehetetlen volt. Aki megkísérelte az átúszást, a folyó minden négyzetméterére beállított pergőtűz áldozata lett. Mindenütt körülöttünk halott harcosok. Vészjósló csend borult a tájra, még az ég is elsötétedett, mint a szívünk mélyén rekedt maradék reménység.

Aztán előtűnedezték a bokrok közül az előrehajszolt, sápadtan remegő román katonák és a szuronyukra szegeztek mindenkit, aki még élt. Heten éltük túl a nagy kataklizmát."

Tiszafürednél 1626 vöröskatona került olyan helyzetbe, hogy egyáltalán megkísérelhette a folyó átúszását. Közülük csak 733 érte el a nyugati partot.

* * *

Az egri direktórium közleménye:

„Mint hogy a félpapír szövetek árusításánál többoldalú visszaélésre jöttünk rá, legszigorúbban elrendeljük, hogy a mai naptól fogva bárki félpapír szöveteket kizárólag az Anyagelosztó Hivatal vásárlási engedélye alapján vásárolhat. Az egri lakosok úgy mint eddig, az utcai bizalmi férfiak által kötelesek vásárlási engedélyeket kiállíttatni és azokat az Anyagelosztó Hivatalnak engedélyezés végett bemutatni. A környékbeli lakók ruházati cikkekre szóló vásárlási engedélyhez csak úgy juthatnak, ha megfelelő mennyiségű élelmi cikket szállítanak Eger város közélélmzésének.

Azon kereskedők, kik vásárlási engedélyek figyelembevétele nélkül árusítják vagy bármi néven nevezendő élelmiszer-csereüzletet kötnek és forradalmi bűntettet követnek el, mint ilyenek ellen, a legszigorúbban fogunk eljárni.

Anyagellátó Szakosztály”

* * *

Közlemény a Komáromi Újság e napi számában:

„Dr. Jamniczky Ottokár zsupán kormánybiztos Komárom Győr és Esztergom vármegyék Duna-balparti lakosaihoz a napokban felhívást bocsátott ki, melyben e területeknek a Cseh-szlovák köztársasághoz történt csatolását tudatja. A felhívás tartalma lényegében ugyanaz, mint a Komárom város lakosságához intézett korábbi kiáltványé.”

Július 25. péntek

A nap folyamán nyilvánvaló lett a magyar Vörös Hadsereg teljes katonai katasztrófája. Julier Ferenc vezérkari főnök részben elismerte saját hibáját, memorandumban kérte felmentését Landler Jenő hadsereg-főparancsnoktól. A vereség fő felelősségét azonban a Vörös Hadsereg hári-

totta, amelyet memorandumában fegyelmezetlen, könnyen lelkesíthető, de annál gyorsabban lelohadó társaságnak nevezett.

Landler Jenő tehetetlen lévén, nem fogadhatta el a lemondást, mert a bolsevista diktatúra vezetői – önmagát is beleértve –, egyáltalán nem értettek a haditudományokhoz. Így Julier Ferenc a diktatúra bukásáig megmaradt vezérkari főnöknek.

* * *

Mivel Kun Bélák elsősorban politikai-hatalmi pozícióknak tekintették a katonai beosztásokat, mindenféle szakmai képzettség nélkül foglaltak el tábornoki posztokat. Ilyen alapon lett a harmadik hadtest parancsnoka Bokányi Dezső, a szociáldemokrata kőfaragóból kommunista vezérré emelkedett demagóg. Az ő parancsnoksága alá tartozott a székely dandár is.

A tiszai offenzíva összeomlása végképp elmérgesítette a viszonyt a Vörös Hadsereg és a székely dandár között. Olyannyira, hogy a székelyek az engedelmesség nyílt megtagadása mellett döntöttek. Miként Koréh Endre tábori lelkész leírásából megtudható, Verbőczy Kálmán százados egy főhadnagy kíséretében július 25-én a III. hadtest székhelyén, Nyékládházán megjelent és egyenesen kijelentette, hogy a székely csoportok többé nem harcolnak.

Bokányi megijedt. A székelyeknek székely jelvényeket és címeres kék zászlót ígért.

– Nagyon szép, de nekünk a nemzeti zászló kell!

Bokányi kifakadt:

– Tehát a székely csapatok ellenforradalmárok és az ön csapatai ebben elől járnak!

A százados ezt válaszolta:

„– Az ellenforradalmi vezető én vagyok! Tessék, felajánlom magam csapatom helyett, de elhatározásomból nem engedek!

A sok tanú jelenlétében lefolyt tárgyalás végén a vörösök semmit nem mertek tenni. Számoltak a fűcántollas székelyek és ütegeik erejével...”

* * *

Ágoston Péter külügyi népbiztos naplójából:

„Július 25.

Peyer Károly és Weltner Jakab Cunninghame hívására megjelentek Wienben. A tárgyalásoknak nem lesz eredménye, mert az angolok még ma, kilenc hónap után, sem ismerik belső viszonyainkat...”

Miközben beteljesedéséhez közeledett a Tiszánál a Vörös Hadsereg tragédiája, Böhm Vilmos intenzív tárgyalásokat folytatott Bécsben az ottani vezető antantdiplomatakkal. Mind az angol Cunninghame-t, mind az olasz Borghese herceget arról akarta meggyőzni, hogy Kun Béla bukása után ő lenne a legalkalmasabb egy tisztán szociáldemokrata, jobboldali árnyalatú vezetés megteremtésére. A tárgyalásban részt vett az ő oldalán Peyer Károly és Weltner Jakab is.

A két antantdiplomata össze akarta hozni egyezkedési céllal a három szociáldemokrata politikust gróf Bethlen Istvánnal, a bécsi magyar ellenforradalmárok vezetőjével, de Böhm Vilmos büszke tiltakozása miatt nem valósult meg a szándék. Böhm ugyanis fenntartás nélkül hitte, hogy a román ellentámadás által végképp elsöpört Kun Béla helyett csakis őt választhatja az antant Magyarország vezetőjének.

Annál csalódottabban olvasta a Cunninghame-től kapott tervezetet: Magyarország barátságosabb megítélésben fog részesülni és a blokádfeloldására is számíthat, ha beszüntetik a bolsevik propagandát és a megdöntendő vörös diktatúra helyét egy Ágoston Péter, Garami Ernő, Haubrich József alkotta szociáldemokrata hármassal veszi át.

Böhm Vilmos ebből megértette, hogy a győztes hatalmak nem tartanak rá igényt a tanácsköztársaság bukása utáni magyarországi vezetésben.

Az egyre kisebb jelentőségű kormányzótanács e napi ülésén részt sem vett a hatalom két legfőbb embere, Kun Béla és Landler Jenő. Garbai Sándor, a névleges kormányfő némiképp előtérbe került ugyan, de az ülés napirendje kevésbé fontos igazgatási ügyekre szorítkozott. Az ország katasztrofális katonai helyzete szóba sem került.

Kun Béla távolléte viszont alkalmat kínált arra, hogy leváltsák Cserny Józsefet, a központi karhatalom parancsnokát, Kun voltaképpen szemé-

lyes alkalmazottját. Helyére Fabik Ferencet, Dunántúl leghírhedtebb terrorkülönítményének főnökét nevezték ki.

Határozott utasítás érkezett Budapestről a győri városi és megyei direktórium címére: a népgazdasági tanács érvénytelennek nyilvánítja a lakosság kezén lévő batyuzási igazolványokat és megtiltotta újabb igazolványok kiadását.

Mivel Győrött amúgy is fenyegető volt a közhangulat a vészes élelemhiány miatt, a direktórium helyi vezetői inkább vállalták a felelősséget a felsőség előtt, mint hogy nyilvánosságra hozzák a népgazdasági tanács döntését. Egyelőre hallgattak tehát a budapesti utasításról.

Az Írói Direktórium e napra szóló utalásai arról tanúskodnak, hogy megszűnt a bőkezűség. Honti Rezső „*Román, magyar, tót*” című eszmefuttatásáért csak 150 koronát fizettek. Hauser Arnold 100 koronát kapott a „*Mese az öt ujjról*” című alkotásért. Herczog Gretának 70 koronával kellett beérnie valamilyen fordításért. A már akkor is közismert Heltai Jenő sem kapott többet 435 koronánál, szintén fordításért. Viszont az alkalmi röpiratokat még mindig értékük felett becsülték: Halasi Bélát 200 koronával honorálták.

Kivételek azért most is akadtak: Hevessy Gyula röpiratát nyilván nem becsülték alá az 1250 koronás utalással. Halász Zsigmond is elégedett lehetett másokhoz képest a fordításért felvett 800 koronával. Nem szólva Hoor Tempisről, akinek semmiért, a Szociális Termelés szerkesztőségében élvezett szinekúráért fizettek 800 koronát.

Prohászka Ottokár püspök naplójegyzete:

„*Tegnap szieszta helyett olvastam a Ma-t; desperát, érzelem-borzasztó kotyvalék. No, ez nem tesz kárt senkiben! Oly bárgyú, tartalmatlan, erőtlen erőlködés. Okvetlenül beteg, megbibbant s vérszegény agyvelők görcsös vonaglása. Rám*

nagyon rossz benyomást tett; megsajnálta e szegénylegényeket! Nincs bennük semmi természetesség, semmi erőteljes konstrukciónak vonala. Új formát látszanak keresni, de csak formátlanságba keverednek. Se ész, se kedély, se lendület nincs bennük; az egész sovány komédiások ugrálásának látszik, vagy még annak sem, inkább éhes verebek szökdécselésének líciumbokrokra. No, ez nem a Hajnal, hanem kótyagos rémlátás; ez nem tavasz, hanem stupid színésznők majálisa!”

Július 26. szombat

Az erőre és önbizalomra kapott román csapatok a front egész szélességében ismét elérték a Tiszát. Csupán Szolnokkal átellenben, a Százlábú híd térségében sikerült megtartania a Vörös Hadseregnek egy tenyérnyi hídfőállást. Egyébként a végleges vereséget szenvedő Vörös Hadsereg roncsai rendezetlenül vonultak vissza a Tisza nyugati partjára. Ki-ki a maga felelősségére menekült. Elszigetelt csoportok megsemmisültek a románok ágyútűzében, még többen a Tiszába fulladtak a senkitől sem fegyelmezett visszavonulás káoszában.

Az általános zűrzavar ellenére ismeretlen vörösök módot találtak arra, hogy meggyilkolják Endre István tiszaroffi lakost.

Uradalmi kulcsár volt az ötvenöt éves Endre István. Soha nem titkolta a vörösökkel szembeni ellenszenvét. Gyakorta hangoztatta, megváltás lenne az országnak és a népnek, ha elsöpörnék Kun Béláék diktatúráját, de emiatt soha nem esett bántódása. Most, amikor mindenkinek az volt a legfőbb gondja, hogyan élje túl a románok előnyomulását, a vörösök Endre Istvánért jöttek és elhurcolták. Tiszaroffról ladikon vitték át a jászági oldalra, ahol a Tisza árterében belelövöldöztek, szuronnal átdöfték, majd tetemét a folyóba dobták.

Egyetlen kifizetés volt ezen a napon az Írói Direktórium pénztáránál: Csicszer János grafikus vett fel 1500 koronát a Marx Károlyt ábrázoló plakátért.

Riport a Népszavában budapesti gyermekek Balaton melletti üdültetéséről:

„Szombat reggel 9 órakor indultunk el a Keleti pályaudvarról különvonattal a második szállítmánnyal, 700 proletárgyerekekkel, a Balaton mentén elterülő üdülőhelyekre. Az első szállítmány már kedden, 22-én indult el; 600 gyermekkel. Indulás előtt a Dob utca 85. sz. iskolában két orvos még egyszer sorra vizsgálta a gyerekeket, egészségesek-e, tiszták-e, nincs-e közöttük fertőző beteg... A vizsgálat után, kettős sorokban indultak el, az Internacionálét énekelve, a fiúk és lányok, tanítójuk és felügyelőik vezetése mellett a pályaudvarra.

Az induló vonat csupa harmadosztályú kocsiból állott, a hátulján egy úgynevezett izoláló kocsin van, az útközben megfertőzött beteg elkülönítésére, azonkívül külön fülkékben mentőszekrény és kötszerek az elsősegélynyújtáshoz...

Mielőtt a vonat elindul, pléburokban vizet visznek a kocsikba, hogy útközben a gyermekek ne szomjazzanak. Amidőn a vonat Kelenföldre ért, az állomáson a vörösőrök vízzel várták a vonatot; itt hosszabb ideig áll a vonat, s a gyermekek meguzsonnáznak. Lekváros kenyeret kap mindegyik. Akinek nem elég, kétszer is ehetik. Székesfehérvár állomását elhagyva, újra enni kaptak. Friss líptói túrót kenyérrel.

Az első állomás, ahol a gyerekek egy része kiszállt, Földvár volt, ahol az ottani telep vezetője és alkalmazottai várták a gyerekeket, és vették őket át Toldi elvtárostól, a vonat parancsnokától. Innen azután körülbelül 100-120 gyereket adtak le Szemesen, Lellén, Boglárán, Fonyódon, és Fonyód-Bélatelepen. Mindezek a helyeken meleg étellel várták az érkezőket. Készthely volt az utolsó állomás, ahol 100 proletárgyereket helyeztek el. Mi Fonyód-Bélatelepen szálltunk ki a különvonatból... Százhusz gyermeket vittek a telepre, akiket a Sirály Szállóban, Lajos-lakban és a különböző villákban helyeztek el. A gyerekeket egyenesen a Sirályba és a Lajos-lakba vitték, ott már jó meleg vacsora várta őket. Mindkét helyen székegygyűlést és káposztás kockát ettek. (...)

Több gyerek jutott Jankovics-Bésán és Törley volt pezsgógyáros három villájába. Baj csak Ripka volt gázgyári vezérigazgató villájával volt, mert az ottani munkástanács mentesített a rekvirálás alól.”

Kecskemét kormányzótanácsi biztosa munkaképes fiatalokat kért Budapestről, hogy azok segítségével gyorsítsák a nyári mezőgazdasági munkát

Helvécia állami birtokain. A fővárosból várt fiatalok elhelyezéséről kívánt gondoskodni a Helvéciára küldött kecskeméti távirat:

„Elrendelem, hogy a helvéciai szőlőtelepre kiküldött 436 ifjűmunkás a helvéciai összes iskolákban, valamint ha a szükség kívánja, magánházaknál beszállásolhatók, illetve elhelyezhetők legyenek.

Kormányzótanácsi biztos.”

A munkához kért budapesti fiatalok megérkezése után az alábbi táviratot továbbították Kecskemétről a fővárosba:

„Közütatásiügyi Népbiztosság Budapest.

Ifjűmunkások megérkeztek. Lelkiismeretlenebb munkát elképzelni is lehetetlen. Beteg, nyomorék, apró gyerekeket küldtek dolgozni tudó ifjűmunkások helyett. Ilyen határtalan könnyelműséggel még ifjűmunkás politikát sem lehet csinálni. Ebédre nem tudunk gondoskodni, mert az utolsó pillanatban kaptuk az értesítést érkezésükről. Körülbelül 300-at máris visszaküldtem, akiket azzal indítottak útnak, hogy Kecskemétre jönnek barackot szedni, holott én kifejezetten mező munkára kértem idősebb ifjűmunkásokat. Egyéb észrevételemet írásban fogom megtenni.

Berkes
kormányzótanácsi biztos.”

Az Esztergomi Népszava e napi száma közölte:

„Apáti György vallásügyi országos helyettes biztos tudomására jutott, hogy a volt prímási épületből Faber Oszkár vallásügyi országos biztos tudta és engedélye nélkül felelőtlen személyek a direktórium megkerülésével bútorokat, szőnyeget és egyéb ingóságokat elszállítottak. Megparancsolja tehát, hogy 48 órán belül az elszállított bútorokat hozzák vissza, mert ellenkező esetben közvagyon. eltulajdonítása miatt a törvény szigora szerint jár el ellenük. Apáti György vallásügyi országos helyettes biztos fogad hétköznapiokon délelőtt 11-12 óráig a volt prímási palotában I. emelet 40. sz. alatt.”

Prohászka Ottokár püspök e napi elmélkedéséből:

„Megváltani az emberiséget nem lehet tömegmozgalommal, nem lehet a lelkiségnek csak funkcióval való kezelése, tehát a historikus materializmus kaptái szerint; tömegmozgalmak tömegalakulásokat, társadalmi alakulásokat adnak; egymást eszik ezek a formák; a revolúciók mindig nagy nyelők, elnyelik ami volt, s szülnék újat, s ha lesz nem tudom milyen társadalmi alakulás, annak is terméke, gyöngye az ember, annak öntudata, etikai, vallási egyéniségének kiformálása lesz. Az ember az adata minden ősi alakulásnak, mint a tégl a boltívnek; az ember egyszersmind célja s a virága minden emberi törekvésnek; mi is lehetne más? A tömeg csak akcidentális összefoglalás, s emberi benne az ember!”

Július 27. vasárnap

Tudósítás a budapesti Népszava e napi számában:

„Szombaton délelőtt Dincser Oszkár följelentésére bevitték a Vörösrőség bűnügyi osztályára Mózer Ferencné Szák községből való asszonyt. Az asszony két libát akart eladni, de csak kékpénzért. A felek meghallgatása után a vádbiztos úgy ítélkezett, hogy a libákat 70 korona kilónkénti egységáron megvette, az asszonyt pedig, tekintettel arra, hogy a férje a harctéren elesett és négy gyermeket kell ellátnia, szabadlábra helyezte. A libákat azonban nem ítélte oda a följelentőnek, hanem nyomban elküldte a 17-es helyőrségi kórház beteg katonáinak.”

FELSZÓLÍTÁS:

„A budapesti és vidéki keféket, meszelőket és söprűket-előállító üzemek, tekintet nélkül arra, hogy szocializáltattak-e vagy sem, tartoznak e hó 27-én készleteikről leltárt fölvenni és azt legkésőbb augusztus 2-ig a Fehérvár kefékötőipari szakosztályában /V. Nádor utca 21./ benyújtani.”

„KÖZLEMÉNY:

A Népgazdasági Tanács az öblös, csiszolt és préselt üvegáruk árát 900 %-kal, a befőttes üvegeket 200 %-kal, és a világítástechnikai üvegáruk árát 700 %-kal

emelte fel. Szervezett munkások, valamint beszerzési csoportok 20 % árenged-
ményben részesülnek.”

* * *

**Ez volt az egyik legforgalmasabb nap az Írói Direktórium pénztá-
ránál.**

Kemény Györgynek a „*Schweitzer Ricardo*” című írásáért 100 korona.
Klein Manónénak fordításért 100 korona.
Komját Aladárnak a „*Domonkovics*” és az „*Örök béke*” című írásokért
együttesen 100 korona.
Kmapl Lászlónak indoklás nélkül – 200 korona.
Koch Rudolfnak „*Röpirat a házinyúl tenyésztéséről*” című írásért 500 korona.
Korcsmáros Nándornak fordításért 500 korona.
Kondor Ernőnek fordításért 1110 korona.
Kortsák Jenőnek műbírálataért 600 korona.
Kőrösi Sándornak magyar-olasz szótárért 2000 korona.
Kóber Leónak plakátért 2000 korona.
Kende Ferencnek indoklás nélkül 3200 korona.
Katona Nándornak a „*Magyar szovjet*” című dolgozataért, saját illusz-
trációval 5000 korona.
Komját Júliának „*Szabadulás*” című írásáért 5400 korona.
Kelen Ferencnek fordításért 6000 korona.
Kosztolányi Dezsőnek, aki szintén csak egyetlenegyszer vette igény-
be az Írói Direktórium anyagi támogatását, versekért 4800 koronát,
műbírálataért 585 koronát utalványoztak.
Mint látható, valamennyi honorált neve K betűvel kezdődik. Nem tud-
ni, milyen okkal csoportosították így a kifizetéseket. S arra sincs ma-
gyarázat, miért vasárnap állt rendelkezésre a pénztár.

* * *

Amint két nappal később a budapesti Népszava megírta:

„...vasárnap, kora reggel Szamuely Tibor elvtárs jelent meg Fonyód-Béla-
telepen, és a munkástanácsot vonta felelősségre, mert 700 gyermek részére is
van ezen a telepen hely, és csak 350 gyermek részére tettek jelentést, és igen sok

nagyúri villát mentesítettek. Szamuely elvtárs különben Ripka villáját rögtön
rekviráltatta. Azután megtekintette a gyermekek férőhelyeit, a legapróbb szük-
ségletek iránt is érdeklődött, és rögtön intézkedett nagyobb mennyiségű tej kiuta-
lására. Egyébként mozgó vonatján utazza be az összes üdülőtelepet és ellenőrzi
azok működését.”

* * *

**Eközben a Tiszánál rohamosan folytatódott a Vörös Hadsereg vég-
ső szétzüllése. Távirat érkezett Budapestre, a vörösőrség országos
parancsnokságára a 6. hadosztály parancsnokságától:**

„Szolnokról a mai nap folyamán nagyon sok vöröskatona mindenféle
irányban vonaton engedély nélkül ellógott. Különösen nagy azok száma, akik
Budapest felé igyekeznek. Kériünk szigorú intézkedést, hogy a vonatok jóval
Budapest előtt erélyesen ellenőriztessenek, s mindazok, akik nyílt parancs, me-
netlevél, szabadságlevél vagy kórházi igazolvány nélkül utaznak, okvetlen fel-
tartóztatassanak.”

Július 28. hétfő

**Kun Béla a végomlás küszöbén még mindig Ausztria bolsevizá-
lásának lehetőségét forgatta a fejében. Böhm Vilmos immár bécsi
követként kapott utasítást, amelyre így emlékezett:**

„Az antant Nyugat-Magyarországot Ausztriának ítélte oda. Ebben az ügy-
ben Budapestről siffrézett távirat érkezett, intézkedjem, hogy Bettelheim a nála
lévő 400 ezer koronát adja át az osztrák kommunista pártnak és hogy »Toman-
nal (Az osztrák kommunisták egyik vezetője – A szerk.) közöltessek, hogy az
osztrák proletariátus fegyver nélkül kaphatja mindazt, amit az antant ígért,
különben még fegyverrel sem. Egyedüli mód az osztrák tanácsköztársaság kiki-
áltása.«

Három nappal a magyar forradalom bukása előtt Kun ilyen naiv kísérletekkel
áltatja önmagát és az országot! Komolytalanul azt hiszi, 400.000 koronával és egy
gyerekes ígérettel (a magyarországi tapasztalatok után!) az éhező Ausztria mun-
kásosztálya beugrik egy új forradalomba, a tanácsköztársaság proklamálásába!”

* * *

Kun Béla úgy viselkedett, mintha a hatalom szilárd birtokosa lenne, mintha hírét se hallotta volna a tiszai fronton történekmek. Azt képzelte, hogy a románok most sem fogják átlépni a Tiszát, s ő hamarosan rendet teremt. Pedig a román előnyomulást, amelyet korábban szavakban helytelenített a párizsi békekonferencia, immár nyíltan üdvösnek tartotta. A budapesti bolsevik diktatúrát arra sem méltatták, hogy egyenesen neki címezzék a békeosztók véleményét, akár fenyegetés formájában. Ehelyett a nemzetközi politikai közvéleményhez szólt a békekonferencia négyes tanácsának július 28-án keletkezett proklamációja:

„A szövetséges és társult kormányok a következő nyilatkozatot tették közzé.

A szövetséges és társult kormányok igen kíváncsiak tartanak, hogy a magyar néppel békét kössenek s ezzel véget vessenek annak az állapotnak, amely Közép-Európa gazdasági újjáépítését lehetetlenné teszi és a népek élelmezésének leküzdhetetlen nehézségeket állít az útjába.

Az élelmiszer-szállítást azonban lehetetlen megkezdeni, addig, amíg Magyarországon nem áll fenn olyan kormány, amely a népakaratot képviseli és a szövetséges és társult hatalmakkal szemben vállalt kötelezettségének betű szerint és szellemének eleget tesz. Kun Béla kormánya ezeknek a feltételeknek semmiképpen sem felel meg. Nemcsak nem képviseli a magyar népet, de jelenleg egy barátságos hatalom ellen támad. A szövetséges és társult kormányok saját felelősségükre olyan rendszabályokhoz fognak nyúlni, aminek ez a szociális kérdés szükségessé tesz. Ha arról van szó, hogy élelmiszerek szállíttassanak, a blokád megszűnjék, a gazdasági újjáépítés munkája megkezdődjék és a béke helyreálljon, akkor a magyar népet olyan kormánynak kell képviselnie, amely a népakaratot reprezentálja, nem pedig olyanak, amelynek hatalma a terroron nyugszik. Természetes, hogy a magyar területeknek, amennyiben azokat a békekonferencia, mint ilyeneket megjelölt, idegen csapatokkal való megszállása nyomban megszűnik, mihelyt a szövetséges csapatok parancsnoka meggyőződést szerez a fegyverszüneti feltételek helyes végrehajtásáról.”

Gödöllőről reggel helyzetjelentést küldtek szét a még elérhető parancsnokságoknak.

„Szolnoki csoport: Tegnap délután 6 óra 45 perckor a hídrobbantásra előkészített robbantóanyag gránáttalálát következtében a hidat légbe röpítette. A híd innenső két harmada a folyóba zuhant. A bal parton lévő csapatok átszállítása

sikerült. Az éj folyamán csend, a hajnali órákban a híd környéke és a város déli szegélye erős tűz alatt állott.

Kisköre és Tiszaroff közötti szakaszbán éjjel élénk gyalogsági tűz.”

A gödöllői hadsereg-főparancsnokságra már rendszertelenül érkeztek a jelentések, vagy egyéb kapcsolattartó táviratok. Ezek egyikét az I. hadtest hadbiztossága küldte:

„A csapatok semmi szín alatt, még fenyegetésre sem fogadják el a káposztát. Amennyiben más főzelék nem állana rendelkezésre, úgy a főzelék-utánpótlás beszüntetését kérem.”

Kecskeméten, délelőtt fél tizenkettőkor adták fel az alábbi táviratot:

*„Hadosztály parancsnokság vezérkari főnöksége,
Kossuth Szálloda Abony.*

Az I. számú tábori rendészeti ezred I. osztályának 2. századparancsnoksága jelenti táviratban, hogy állomáshelyét, Tiszavezsenyt, illetve a kordonvonalat tartani nem bírja. A vöröskatonák tömegesen, nagy csapatokban vonulnak vissza. A nevezett század összes állománya Újbögtől Várkonyig százharminckilenc főnyi tábori rendészeti vörössőr. Intézkedést kérek azonnal, hogy az említett vonalra csapatok menjenek erősítésként, mivel a kordonvonal jóval hátrább, nyugatra jelöltetett ki. A hadosztály vonatkozó intézkedéséről választ kérek tájékoztatás végett.”

A forradalomcsinálás technikájában járatos bolsevik vezetők nagyon is tisztában voltak azzal, hogy mit jelent, ha egy felbomló hadsereg engedelmességet megtagadó katonái fegyveresen szabadulnak rá a hátországra. Ilyen katonák nélkül soha nem vezetett volna sikerre a vörös diktatúra előjátéka, a Károlyi Mihály égisze alatt végrehajtott őszirózsás forradalom. Különösen attól félt Kun Béla és Landler Jenő, hogy a fővárosra szakad rá a rendzavarás. Megállapodtak tehát: utasítani fogja Gödöllőről a hadsereg-főparancsnokság Haubrich Józsefet, a IV. budapesti hadtest parancsnokát, foganatosítson intézkedéseket a fővárosba önkényesen visszaözönlő katonák fogadására és féken tartására.

Haubrich az utasítás értelmében megbízta hadtestének vezérkarát, hogy minél hamarabb készítsen tervet, amelynek végrehajtása a vörösőrkarhatalmi alakulatok feladata lesz.

A hadtest vezérkara gyorsan és jól dolgozott. Kitűnően sikerült a biztonsági terv, amely a következőképpen szólt:

„A hadsereg-főparancsnokság értesítése szerint a vöröskatonák nagyobb számban önkényesen elhagyják csapattesteiket. A fegyelem eme lazulásának következményeképpen várható, hogy nagyobb fegyveres csoportok fognak özönlenni a főváros felé. Ennek meggátlására egyrészt és másrészt minden igazolatlanul Budapest felé jövő fegyveres katonának lefegyverzésére, a helyszínen gyűjtésére és szállítmányokban Tápiógyörgyére kísérésére a következőket rendelem el:

1. A vasúti vonalak Rákospalota, Cinkota, Rákoscsaba, Ecser, Vecsés, Soroksárpéteri, Soroksár vonalában, megfelelő erejű különítményekkel (géppuskákkal) lezárandók, a fontosabb útvonalak (Vecsés, Rákoskeresztúr, Cinkota) szintén elzárandók, illetve megfigyelendők.

2. A Rákospalotán lévő karhatalmi század a direktórium hatásköréből kiveendő és a vasúti állomás, valamint a Vác-főthi vasútágazás biztosítására kirendelendő.

3. A biztosításra kirendelt összes csapatok ereje két zászlóaljnál ne tegyen ki többet.

4. Nagyobb tartalék a Rákos rendező pályaudvarra küldendő ki.

5. E feladatoknak támogatására a 7. számú páncélvonat Kőbánya alsó pályaudvaron a vörös vasas hadosztály rendelkezésére bocsátatik. A páncélvonatok parancsnokai a hadügyi népbiztosság 11. osztálya által utasítatnak a vörös vasas hadosztálynál való teljes jelentkezésre.

6. Az elszedett fegyverek az Engels laktanyában adandók át.

7. A kirendelt csapatok helyzetéről, erejéről holnap, 29-én, ide vázlat terjesztendő fel.

8. A lefegyverezettek élelmezéséről saját hatáskörében intézkedjék.”

*

Hamarosan elkészült a fenti terv és délután fél kettőkor már kézbe is vehették – nem a vörösőrség országos főparancsnokságán, hanem Gödöllőn, ahonnan az utasítás érkezett. Soha nem derült ki, tévedésből, avagy szándékos hanyagságból eredt-e a félreértés. Gödöllőn nagyot néztek, a vörösőrséghez nem jutott el a tervezet, a Vörös Hadsereg teljes szétszűlése pedig folytatódott.

Július 29. kedd

HIRDETMÉNY.

Nagykanizsa város nagymérvű lakáshiányára való tekintettel elrendeljük, hogy akik a háború kitörése folytán 1914. augusztus elseje óta a város belterületén telepedtek le és produktív munkát nem végeznek, f. évi augusztus hó 15-éig legkésőbb városunkat hagyják el.

Dologtalanok, henyélők menhelye tovább nem leszünk!

Nem tűrjük azt sem, hogy akárki is kettő lakással bírjon, miért is a gazdaságokban, vagy falun dolgozók is menjenek ki lakni rendeltetési helyükre. Nincs semmi szükség arra, hogy a tanyákon üres kastélyok legyenek.

Felbatalmazzuk a lakáshivatalt és a vörösőrség parancsnokságát, hogy ezen rendeletünket a legnagyobb szigorral hajtsa cégre.

Nagykanizsa, 1919. évi július hó 29.

Városi Intéző Bizottság.”

Bizonyos Alba Nevis valamilyen művet szándékozott írni a finomkodó „Thea mellett” címmel. Szándékára 2000 koronát kapott az Írói Direktóriumtól.

Ülésezett a kormányzótanács. Nem halogathatták tovább a katonai helyzet testületi megvitatását. Kun Bélának már csak arra maradt valószínűtlen esélye, hogy néhány napig sikerül feltartóztatni a románokat a Tiszánál, s ez idő alatt bekövetkezhet olyan külpolitikai fordulat, amely lehetővé teszi a túlélést. A bolsevik diktatúra vezére szívósan kapaszkodott ebbe a halvány reménybe, annak ellenére, hogy a nagy hírveréssel beharangozott, s egészen biztosra ígért világsztrájkból semmi nem lett.

Kun Bélával összhangban Landler Jenő is a harc folytatása mellett érelyeskedett, noha számára volt a legtudottabb, hogy megállíthatatlan a Vörös Hadsereg lavinaszerű összeomlása. Elképzelése szerint a harmadik hadtest

erőtartálékaival lehetett volna ellensúlyozni Tokajnál a románok szolnoki győzelmét. Ajánlotta, menjen Tokajba Garbai Sándor és Nyisztor György, tartsanak lelkesítő beszédek a katonák előtt. Javaslátát elfogadták.

Szántó Béla komoran ismételte gyakran hangoztatott követelését: lépjenek fel irgalom nélkül a lógósokkal, a katonaszökevényekkel szemben. Követelését magáévá tette a kormányzótanács, mit sem szólva arról, hogy a szökések, fegyelemsértések megtorlása már egyáltalán nem áll módjában.

Szántó Béla másik követelése viszont teljesíthető volt, megszavaztatta a kormányzótanáccsal, hogy Bécsbe kizárólag az ő hivatali szobájából, az ő személyes jelenlétében szabad csak telefonálni, bárki legyen is a telefonáló.

* * *

Kezdetől végig sajátos ismérve volt a vörös diktatúrának, hogy miközben az általa ellenségesnek nyilvánított osztályokkal, rétegekkel szemben kíméletlen és minden oldalú erőszakot alkalmazott s még az életszentséget is semmibe vette, aközben egy ujjal sem nyúlt a jobboldali szociáldemokrata politikusokhoz. Szavakban ugyan kardoskodott ellenük, de a tényleges bántástól következetesen tartózkodott.

E védettség tudatában mindazok a szociáldemokrata funkcionáriusok, akik nem voltak tevékeny részesei, annál inkább ellenzői a bolsevik terroruralomnak, július 29-én már olyan szabadon tevékenykedtek, mintha Kun Bélának a világon sem lettek volna. Teljes aktivitással láttak szervezkedéshez. Senkitől sem zavartatva összeült az új szakszervezeti tanács és ennek vezetősége, a szűkebb körű szaktanács Peyer Károly mögé sorakozott fel. A közülük való Haubrich József nemhogy helytelenítette volna a szervezkedést, hanem támogatta. Mint budapesti hadtestparancsnok, a jobboldali szociáldemokraták tudtával és hallgatólagos helyesléssel katonai előkészületeket tett ezekben az órákban a fegyveres hatalom megragadására.

Természetesen ők sem akarták bántani a vörös diktatúra felelőseit, csupán azoktól határolták el magukat politikailag, akik szociáldemokrata létükre Kun Béla legszorosabb uralmi csoportjához tartoztak. Landler Jenő, Pogány József, Szántó Béla és sok más korábbi elvtársuk számára nem maradt más választás, mint a bukásban is megmaradni a bolsevik vezetők mellett.

* * *

A románok egyetlen puskalövés nélkül szállták meg Szolnokot. Nem észlelve semmi ellenállást, lovas járőröket küldtek a Budapest felé vezető útra, Abony irányába. A járőrök nyomában továbbszivárogtak nyugat felé a megszálló rajvonalak.

Ugyanekkor a felső Tiszánál, Taktaladány és Taktakenéz térségében két helyen is átkeltek a románok a folyón és erős hídfőket létesítettek, s ezzel szilárd bázishoz jutottak támadásra készülő hadseregük egész jobbszárnyán; támadási parancsra várva már 119 román zászlóalj és 60 lovas-század sorakozott fel a Tisza túloldalán.

Július 30. szerda

Prohászka Ottokár naplójegyzete:

„Mondják, hogy nagy korszakokban az emberiség ismét megpillantja s látomásokban szívére veszi a legfontosabb céljait és azt, hogy miért él? Ha ez igaz, akkor nagyon nagy korszak-e ez a mai katasztrófális idő? Itt csak a katasztrófa nagy, de meglátás még nincs, hiszen csakis arról van szó, hogy jól együnk, ne dolgozzunk, szépen lakjunk, tehát a célok kompromittálásának kora ez.”

* * *

Mire megvirradt, Tiszabő és Tisasüly között, a Jászság területén két román hadosztály kelt át a Tiszán. Semmi ellenállásra nem találtak. Napközben is csak jelentéktelen zavarásokkal próbálták hátráltatni a további átkelést a Vörös Hadsereg szórványai. Újabb román hadosztály zárkózott fel a már ideát lévő kettőhöz, így estére egy egész hadtest, tízezernél több ellenséges katona állt készenlétben a Jászságban további előnyomulásra.

* * *

Kun Béla táviratban kérte Lenint, hogy sürgősen szorgalmazza a románok elleni szovjet támadást a besszarábiai harctéren. Kérését megtoldva a szokásos hűségnyilatkozattal, fogadalmat tett a harc tántoríthatatlan folytatása mellett.

* * *

Garbai Sándor és Nyisztor György Tokajba érkezett, hogy a kormányzótanács határozatának megfelelően buzdító szónoklatokkal szítsák fel a Vörös Hadsereg katonáinak harci kedvét. De a küldetés botrányba fulladt. Már a megszólításra fenyegető zúgolódás támadt. Alig ejtette ki a száján Nyisztor György, hogy „*Elvtársak!*”, dühödten tiltakozott a székelly dandár legénysége: „*Nem vagyunk elvtársak!*”

Tovább növekedett a zajongás, végül le kellett mondania a katonagyűlés megtartásáról. Annál is inkább, mert Garbai Sándor különösen népszerűtlen volt a jelenlévők szemében: egyszer már hittek neki – a vörös diktatúra első napjaiban, amikor meglátogatta a székelly hadosztályt. Akkor megígért minden lehetségest, még a Székellyföld felszabadítását is, de ígéreteiből egy betűnyi sem valósult meg, sőt a szavakkal ellentétben túsókként kezelte a bolsevista hatalom az erősen nemzeti érzelmű székellyeket.

Garbai Sándor államfő léteire örülhetett, hogy Nyisztor György népbiztossal együtt épségben visszakotródhatott Tokajból Budapestre.

Kezdett ismét bőkezűbb lenni az Írói Direktórium: a legritkább esetben utalt egyetlen újságcikkért 1750 koronát. Most ennyit vehetett fel Farkas Antal, a Népszava munkatársa.

Az időszerű események gyorsuló forgatagában aligha szolgálta az aktualitást Halász Dénes „*Az aviatika*” című értekezése, de a direktórium nagylelkűen fizetett érte 1500 koronát.

Ágoston Péter külügyi népbiztos naplójából:

„*Visszaérkeztem Wienből. Kun meg elutazott Királyhidára, alová Weltnerék hívták. Tehát a hátam mögött hívták meg, hogy zavartalanul tárgyaljanak vele. (...)*

Itthon tele vannak panasszal s az ember kénytelen megállapítani azt, hogy a hangulat a rendszer ellen fordult. A mindennapi kellemetlenségeket nem hajlandók az emberek az eszméért eltűrni s elszenvedni. Márpedig az ellátás szabálytalan voltánál s annál fogva, hogy a lumpenburzsoázia és a lumpenproletariátus nagyon belekapaszkodott a Kun szekérébe és ennek révén szabadon

lop, sikkaszt és zsarol, a közönség nagyon elégedetlen. Egyeseknek nagyon sok, másoknak alig jut valami. S a sok svibák meg éppen úgy gyűjti a pénzt, mint a kapitalista rendszer alatt.

Ezek kifelé hangos kommunisták, de maguknak erős individualisták! S ezekkel szemben tehetetlen a rendszer.”

Kun Bélát különvonat vitte a magyar–osztrák határra. Erről az újáról szól Böhm Vilmos alábbi emlékezése.

„*Július 30-án találkoztunk Kunnal Királyhidán. Weltner és Peyer jelenlétében megismételtem előtte a Cunnninghame-mel folytatott tárgyalások anyagát. Nyomatékosan figyelmeztettük arra, hogy a fronton valóban rossz a helyzet, célszerű volna a lavírozás helyett komoly választ adni az antantnak. Kun a leghatározottabban kijelentette, hogy soha Budapesten és a csapatok között nem volt olyan lelkes a hangulat, mint most. A fronton kitűnően állunk, a csorbát kiköszörültük, a románokat visszavertük és a győzelem egyáltalán nem lehet kétséges.*

Kun bizakodó fölfogását még királyhadai tárgyalásunk közben érkezett jelentés alaposan megcáfolta. Győrben föllázadtak az asszonyok, a munkások egy része is csatlakozott hozzájuk, a frontról vereség híre érkezik: mindez nem nagyon erősítette meg a lelkes hangulatról szóló véleményt.

Kun elutazása előtt a külügyi kormány nevében utasított, hogy folytassam a tárgyalásokat az antanttal, az egyes mozzanatokról értesítsem őt, de semmiféle megállapodás nem köthető, mert a tanácsköztársaság ügye olyan jól áll, hogy erre szükség nincsen...”

*

A magabiztos derűlátást mímelő Kun Béla, viselkedésével és kijelentésével ellentétben pontosan tudta, mennyire katasztrofális a katonai helyzet. Mozgó távírdájának segítségével kezdeményezte Landler Jenő leváltását és Pogány Józsefet akarta rávenni, hogy legyen hadsereg-főparancsnok. Pogány hallani sem akart erről, Landler tehát megmaradt főparancsnoknak, de a tényleges vezetést Kun rábízta Vágó Bélára, a Cegléden tartózkodó hadtestparancsnokra. Királyhidáról egyenesen ide, a ceglédi hadtestparancsnokságra száguldott Kun Béla a különvonaton.

Böhm említést tesz fenti soraiban a győri asszonylázadásról, amely a következőképpen zajlott le.

Emberemlékezet óta szerda és szombat volt Győrött a hetipiacok napja. A hajdan roskadásig dús hetivásárok helyett mostanra csaknem teljesen elapadt a forgalom. Ha hoztak is némi portékát a falusiak, fehérpénzért még tököt, vagy spenótot sem adtak. Kékpénz meg nem volt a szegény lakosság birtokában, amellet büntetendő cselekményként üldözték a régi fizetőeszköz forgalmazását. Végső szükségükben használati tárgyaikat cserélték élelemre a városiak. De ezt is csak a batyuzási igazolvány birtokában tehették, különben a feketézők, spekulánsok elleni rendszabályok vonatkoztak rájuk.

Így vált megszokottá, hogy a hetipiacokon szerencsét próbáló asszonyok, ha még nem birtokolták az engedélyt, először a közellátási hivatalba siettek igazolványért.

Ezen a szerda reggelen is sűrű asszonytömeg lepte el a városházán lévő közellátási hivatal folyosóit még a hivatalkezdés előtt. Ám ahelyett, hogy bebocsátották volna őket, egy táblát akasztott a hivatalszolga a zárt irodaajtóra:

„A batyuzási engedélyek érvényét és további kiadását felsőbb helyen megszüntették!”

Pillanatok alatt vihar kerekedett. Zúgó kiabálás közben rázták a kilincseket, s ököllel verték a zárt ajtókat a szidalomözönt árasztó asszonyok. Schneider Lajosné zokogva, szitkozódva panaszkolta a tömegnek, hogy lányát ártatlanul, valami csekélyke közellátási szabálytalanság miatt tartóztatták, most is börtönben tartják. Erre Bernát Ferencné a lázongó asszonyok élére állt és sikongva, kiabálva, jajveszékelve a bíróság épülete felé tódultak. Közben az utcáról, piacról hozzájuk csatlakozókkal félelmetes tömeggé sokasodtak. Követelték a fogvatartottak szabadon engedését. Semmi választ nem kapva haragos sürgetésükre, törni-zúzni kezdtek. Féltéglákat, bazaltköveket dobáltak a törvénykezési épület ablakaira. Az utcai járókelők közül véresre verték még azokat is, akik csak a fejüket csóválták rosszállón.

Még jobban feldühödve a bíróság elleni roham eredménytelenségén, átözlöltek a szomszédos börtönhöz. Az ostromlók vészjósló tolongása láttán kétségbeesetten telefonálgatott a börtönparancsnok, hogy mitévő legyen. A fegyverhasználat mellőzésére utasították. A mindenre elszánt asszonyok valósággal legázolták a börtönőröket és dühös mámorukban valamennyi cellából kiengedték a rabokat. Ezek aztán hálából csatlakoztak

szabadítóikhoz és rombolva, kirakatokat zúzva szét, utcáról utcára bejárták Győr egész belvárosát.

Sorra megrohamozták az ismertebb vezetők lakását. Senkit nem találtak otthon, az egyetlen Draskovits Jolán kivételével. Ez a tanítónőből lett kommunista funkcionárius vezette a direktórium közellátási osztályát. Amikor lakása közelébe ért a tömeg, puskalövéseket hallott. Azt hitte, vele akarnak végezni. Megelőzendő a lincselést, az udvaron lévő kútba ugrott és föbe lőtte magát. Nem halt meg. (A vörös diktatúra bukása után eltanácsolták a tanítónői pályáról, súlyosan sérült lelkiállattal kitanulta az asztalos szakmát a Győri Magyar Vagon- és Gépgyárban, s munkásasszonyként kereste meg a kenyerét.)

Hosszú órákon át tombolt a győri lázadás. Nem használt semmiféle karhatalmi intézkedés. Végül saját izgalmaitól merültek ki a zendülők, meg a rossz táplálkozás miatti erőtlenségtől. Kora délután a Judt Ferenc parancsnoksága alatt működő vasútbiztosító különítményt is mozgósították ellenük. Judt Ferencék nagy lövöldözéssel rohamozták meg a csatatérhez hasonló belvárost. Noha a levegőbe lőttek, a sűrű puskaropogásra a tömeg foszlányai is elszéledtek.

Győrbe riadóztatták a pápai vörös karhatalmat, de mire megérkezett, már véget ért az asszonylázadás. A pápaiak egy része a városban maradt, megerősíteni a fontosabb helyek – hivatalok, raktárak, közlekedési csomópontok, laktanyák – őrzését.

* * *

A vörös diktatúra utolsó pillanatáig élt az ellenforradalmárok üldözésére szított hisztéria, és ahol megvolt az erőszakhoz szükséges erőfölény, ott végre is hajtották a hisztéria keltette bosszút.

Mezőcsáton két vörösőr, G. Nagy Sándor és Baranyai János arról értesítette Tomka András járőrparancsnokot, hogy Tiszakesziben ellenforradalmárokat rejtegetnek, akik a letartóztatás elől bujkálnak. A bujkálók rejtegetői: Kéki Andrásné Debecz Zsófia negyvenkilenc éves, Forró Molnár András ötvenhárom éves gazdasági cseléd, Salap Dániel harmincnégy éves földműves, Harsányi István földműves, Angyal János ötvenkilenc éves kocsmáros, Smila Gyula huszonöt éves kőműves.

Tomka András járőrparancsnok továbbította a följelentést Gádor Béla politikai biztoshoz. Gádor azonnal megparancsolta a felsoroltak őrizetbe

vételét és kivégzését. Parancsának végrehajtására Bach Dénes zászlóalj-küldöncöt utasította. Bach foganatosította a letartóztatásokat, majd felszólította Penyaskó István rajparancsnokot, hogy jelöljön ki tizenkét vöröskatonát a kivégzéshez. Végül kilencen hajtották végre a gyilkosságokat: Molnár Ferenc, Maász József, Szalvay Mihály, Endreiter József, Bódi István, Gyurcsik András, Miklós István, Illés Sándor, Huszár István. Mezőcsát határában előre megásott tömegsírba ültették a súlyosan bántalmazott áldozatokat, akik csendesen néztek szembe a halállal. Háromlépésnyi távolságból ölték meg őket. A gyilkolás valóságos tébollyá fokozódott, valamennyi áldozatra húsz-harminc alkalommal sütötték rá a fegyvert. Akik még ezután is mozogtak immár eszméletlenül, azokat bajonettekkel szurkálták össze, puskatussal verték mozdulatlaná.

* * *

Miközben az ország a tragédia örvényében fuldokolt, a hatalmon maradásért erőlködő Kun Bélának arra is kiterjedt futólagosan, néhány pillanatra a figyelme, hogy egyéni bosszúállást engedélyezzen.

Mildner Ferenc tüzér százados a Ludovika Akadémia tanára volt. Azal vádolták, hogy részt vett a június 24-i ellenforradalomban, de bizonyíték hiányában szabadon engedte a katonai forradalmi törvényszék. Haragosai: Csekő Antal, Kiss András és Bögre Zsigmond lóápolók ebbe nem nyugodtak bele. Ismét és ismét írásban jelentették föl a századost Dinnyés József harmincnégy éves szabósegédnél, a katonai forradalmi törvényszék vádbiztosánál, aki magának Kun Bélának mutatta meg a följelentéseket és a bepanaszolások jegyzőkönyvét. Kun Béla röviden csak ennyit mondott: „Küldjék haza!”

A szóbeli engedély birtokában Dinnyés vádbiztos megállapodott Polonitzer Árminnal, a IX. kerületi vörösőrség parancsnokával, hogy elteszik láb alól a tüzér századost. Ez a Polonitzer Ármin délután megleszte Mildner Ferencet, amint az szolgálat után hazafelé igyekezett a Ludovika Akadémiáról. Letartóztatta és a legközelebbi őrszobába kísérte a tanártisztet. Zárkába csukatta, majd a gyilkosság előkészítéséhez látott. Egész kis különítményt szervezett. Oláry Miklós harmincegy éves politikai nyomozó, Pesti Ferenc huszonhat éves kerületi vádbiztos, Hám Miklós és Holbauer Imre vörösőr vállalkozott Mildner Ferenc életének kioltására. Csatlakozott

hozzájuk a három lóápoló és Dinnyés József katonai vádbiztos, a gyilkosság szorgalmazója. Késő este a Lánchídhöz hurcolták a tüzértisztet. Körbeállták a rakparton. Polonitzer Ármin megragadta a nyakát, fojtogatva letepergette, fejét a kövezethez szorította. A többiek huszonegy szuronydöféssel vitték véghez a gyilkosságot. Áldozatukat a Dunába dobták a partfal pereméről.

Július 31. csütörtök

Megérkezett Lenin válasza Kun Béla előző napi táviratára:

„Mi megteszünk minden lehetőt magyar barátaink segítésére, de kevés az erőnk. Győzelmünk az Urálban felszabadította a magyar hadifoglyokat, és sietve küldjük őket az ukrán és a román frontra. Lenin.”

* * *

A különvonaton Ceglédre érkező Kun Béla meghallgatta a jelentést a fronthelyzetről, de a rosszabbnál rosszabb hírek ellenére abban bízott, hogy személyes varázsával képes lesz győztes harcra tüzelni a vöröskatonákat. Csak az volt a kérdés, hova menjen, amikor javában tartott a felbomlott csapatok teljes szétszóródása.

Újszászon gyülekeztek a románok elől visszavonuló seregroncok, itt még lehetett látni nagyobb katonatömeget, Újszászra utazott hát a reggeli órákban, nyitott gépkocsin Kun Béla. Kísérője közeli bizalmasainak egyike, Münnich Ferenc volt. Münnichet ugyanúgy a Kremlből küldték a magyarországi bolsevik forradalom előkészítésére és irányítására, mint őt; számos magas beosztás után most a hadsereg-főparancsnokság politikai osztályfőnöke volt. Rendelkezésre fölverték pihenőjükből a holtfáradt katonákat. A község melletti nagy legelőre kellett masírozniuk, ahol elegendő hely volt a gyűlés megtartására.

Kun Béla mindenáron rá akarta bírni a katonákat, ne adják fel a harcot, késedelem nélkül szedjék össze magukat és rögtön menjenek vissza, támadják meg a románokat és védelmezzék utolsó lehetőségükig a Tisza-vonalat.

A katonák fegyelmezetten, de komor bizalmatlansággal hallgatták a szónokot. Amikor az kifogyott érveiből és szónoki leleményének a végére

ért, kénytelen volt elhallgatni. Szavaira hosszú, kínos csend volt a katonák válasza. Kun Béla még ekkor sem törődött bele a kudarcba. Egész délelőtt kérlelve, hízelegve, fenyegetőzve kapacitálta a századok és zászlóaljok parancsnokait, hogy kíséreljék meg feltartóztatni a románokat. Mindhiába.

Teljes kudarcot vallva autózott vissza Ceglédre a III. hadtest parancsnokságára, amely – Vágó Bélával az élén – szintén egy különvonaton állomásozott.

* * *

Cegléden, a hadtestparancsnokság különvonatán lezajlott a tanácsköztársaság utolsó legfelső szintű katonai megbeszélése. Részt vett ezen Kun Béla, Landler Jenő, Pogány József, Bokányi Dezső, Vágó Béla, illetve Julier Ferenc vezérkari főnök és a környezetéhez tartozó vezérkari tisztek.

Julier Ferenc és magasan képzett tisztársai kifejtették, hogy katonailag lehetetlen a talpon maradás, egyetlen lehetőség a kapituláció, s az lenne a legfontosabb, hogy megtalálják ennek legelőnyösebb módját. Első feltétel a kormányzótanács lemondása. Ha ez megtörténne, talán Budapest román megszállását is elkerülhetnék.

A vörös vezetők közül az egyetlen Bokányi Dezső fogadta el Julierék okfejtését, míg a többiek merev ragaszkodással követelték a harc folytatását. Julier Ferenc és társai tulajdonképpen foglyok voltak Vágó Béla különvonatán, mert a vonatot jelentős terrorista karhatalmi erő vette körbe a legfőbb kommunista vezérek védelmére. Hogy megszabaduljanak a csapdából, látszólag fejet hajtottak Kun Bélának akarata előtt. Teljesen komolytalan komédiázás kezdődött. Számba vették a már nem létező alakulatokat és csak a papíron ép csapattestekkel játszadoxva, hadműveleti tervet hevenyésztek.

Kun Béla szája szerint már másnapra, augusztus elsejére kitűzték az ellentámadás időpontját. Fő támadási irányként a román zöm gyülekezési körletét jelölték meg Tiszabő-Tiszasüly térségében. Támadó éknek az első hadtestet szánták, s ennek rendelték alá az összes könnyen mozgósítható vörös egységet. A támadás irányítását Vágó Bélára bízták, vezérkari főnökkévé Győrffy Bengyel Sándort tették meg.

E mutatós terv elkészülte után Julier Ferencék visszatérhettek Gödöllőre.

Közben a hadtestparancsnoki vonat környékén, a ceglédi pályaudvar vágányain zavartalanul fosztogatták a vagonokat az alakulataiktól önkényesen megvált vöröskatonák. Senki nem tudta őket megfékezni. Sőt, Vágó Béla attól tartva, hogy a személyére vigyázó harmincegy különítményes is a fosztogatókhoz csatlakozik, gyorsan kiosztott közöttük 40 ezer korona kékpénzt.

* * *

Erdélyi Ernő, aki Rákos Ferenc utódjaként győri székhellyel a Lajta-Ipoly-vonal teljhatalmú politikai megbízottja címet viselte, hajtóvadászati indíttatott az előző napi asszonylázadás azonosítható résztvevői ellen. Hajnali kezdettel folyamatosan fogdosták össze a felelősségre vonandókat. Még javában tartottak az elővezetések, amikor a délelőtti folyamán két forradalmi törvényszék ült össze: a polgári és a katonai. Erdélyi Ernő szálláshelyéről tartott állandó telefonkapcsolatot a forradalmi törvényszékekkel. Ő nem a Hotel Royalban lakott, mint elődje, hanem a Káptalandombon lévő papnevelő, a Nagyszemináriumot sajátította ki. Egy sereg terrorista testőr szigetelte el tőle a külvilágot, s így elzártan Újváry Ferenc színésszel, a fanatikus kommunistával tanácskozott a teendőkről.

A polgári forradalmi törvényszék hosszú évekre szóló büntetést mondott az asszonyvádoltakra. Bernát Ferencné, akit a lázadás vezetésében találtak bűnösnek, tizenöt évi börtönre ítélték.

Két vöröskatonát is vádoltak, és a katonai forradalmi törvényszék azért ült össze, hogy ezeket halálra ítélje. Stiener István akarta kierőszakolni Erdélyi Ernő ösztökélésére a halálos ítéleteket. Ugyanaz a Stiener, aki Judt Ferenc mellett működve részt vett a kapuvári és csornai terrorgyilkosságokban. Jutalmul kinevezték Győr vármegye vörösőr parancsnokának. Most fegyverrel kényszerítette a katonai forradalmi törvényszéket, hogy ítélje halálra a két vádlottat, hirdessék ki nyomban az ítéletet, s azonnal hajtsák végre. A szavazóbírák meghozták ugyan a fegyveresen kicsikart ítéletet, de a kihirdetést megtagadták. Ragaszkodtak ahhoz, hogy ítéletüket hagyja helyben az igazságügyi népbiztosság. Stiener István lóhalálában Budapestre sietett, megszerezni a jóváhagyást.

Erdélyi Ernő közben tájékoztatta Kun Bélát a győri asszonylázadásról.

* * *

Miközben Kun Béla Cegléden erőltette a mindenáron való katonai ellenállást, a fővárosban fontos lépést tettek a centrista és jobboldali szociáldemokrata vezetők. Nyílt, kibővített ülést tartott a szakszervezeti tanács. Jászai Samu adott helyzetértékelést, majd Weltner Jakab beszámolt a bécsi és a királyhidai tárgyalásokról. A tanácskozás végkövetkeztetése ugyanaz volt, mint Julier Ferenc vezérkari főnöké: le kell mondania a kormányzótanácsnak. Szavazással döntöttek el, hogy Kun Béla kezében maradjon-e a főhatalom. Negyvenhárman a lemondást helyeselték és csak hárman elleneztek a hatalomcserét.

Kun Bélát azonnal értesítették a történetekről, aki egy percet sem vesztegetve megbeszélésre mozgósította bolsevik vezető társait. Szamuelynek is szólt, de közbeiktatta megbízatását: Győrben ellenforradalom tört ki, utazzon oda az embereivel, aztán siessen vissza. Egyúttal rendelkezett, hogy családját haladéktalanul hozzák Budapestre Kernstok Károly festőművész vidéki nyaralójából.

* * *

Sorok Kun Béláné visszaemlékezéséből:

„A diktatúra bukását megelőző éjjel érkeztem meg Budapestre nővéremmel, kislányommal, Ágnessel és Kernstok festőművész feleségével Nyergesújfaluról. Autót küldtek értünk és egy Lenin-fiút kísérőül. Már útközben éreztük, valami baj lehet, mert a sofőr többször megállt az országúton, mindig másra és másra hivatkozva – elfogyott a benzin, kipukkadt a kerék, elaludt a lámpa, nem tudja az autót sötétben vezetni stb., stb. Csak amikor a Lenin-fiú (Lévainak vagy Garainak hívták) megfenyegette, hogy belelő, ha még egyszer megáll, akkor lett benzin, javult meg a kerék és gyulladt ki a lámpa. Ezután már semmi akadálya nem volt az utazásnak.”

* * *

Szamuely Tibor e végső napokbani tevékenysége sok részletében tisztázatlan és már az is marad. Röjtökön csak látszólag töltötte pihenéssel az idejét, sőt alig tartózkodott a Berg-kastélyban, legfeljebb csak egy-két éjszaka. Különvonatát Sopronban állandó készenlétben tartotta, folytonosan fűtött mozdonnyal. A Balaton melletti felbukkanása – amelyről írt

a budapesti Népszava – nem a gyermeküdvöltetés ellenőrzése miatt történt. Siófokon működött a dunántúli hadtest törzse, és ezekben a napokban hadgyakorlatok folytak Somogy és Zala megye határán.

Siófokról még visszatért Röjtökre, ahonnan legkésőbb harmincadikán reggel Budapestre indult. Szovjetházbeli lakásán tartózkodott, amikor a Ceglédről érkező Kun kívánsága szerint Győrbe száguldott a különvonaton. Testőrei környezetében este későn rontott be a győri városházára, teljes harci külsővel, ahogy a rögtönbíráskodások alkalmával láthatták. A jelenlévőket is akként hallgatta meg, mint pünkösdkor Kapuváron és Csornán. Stiener István már visszaérkezett Budapestről, eredménytelenül. Senkit nem talált az igazságügyi népbiztosságon, aki megerősíthette volna a két katona halálos ítéletét. Szamuely a pisztolya csövével ütögette Stiener fejét, úgy korholta, amiért nem lövetett a lázadó asszonytömegbe.

Sietve tájékozódott, éppen csak átfutott egy-két kihallgatási jegyzőkönyvet, majd kijelentette, hogy nincsen szó megtervezett ellenforradalomról, hanem csak ösztönös lázadásról. Azt a két katonát, aki együtt irányította a zavargást a főkolompos asszonyokkal, feltétlenül végezzék ki. De ez a helyiek feladata.

Amilyen hirtelen érkezett, olyan gyorsan távozott, vissza Budapestre. Hajnal előtt már ismét a fővárosban volt.

A két katona kivégzésére Stiener István megtette az előkészületeket, a végrehajtás mégis elmaradt, mert a növekvő zűrzavar láttán felülkerekedett a józanság a forradalmi törvényszék tagjaiban.

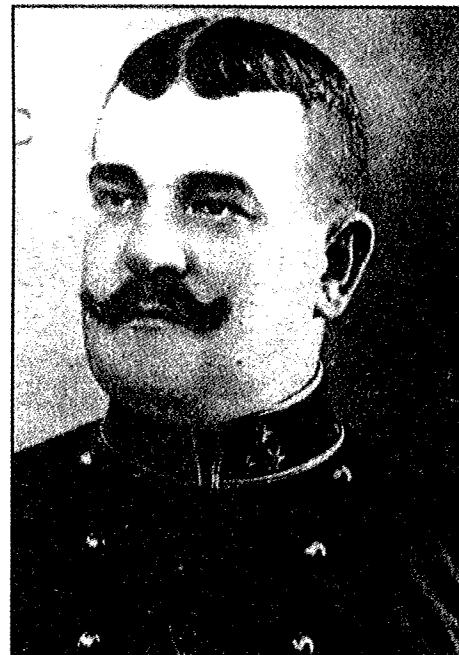
Július 10. Landler Jenő mint hadvezér a fronton.

Július 17. Vágó Béla belügyi és hadügyi népbiztos, hadtestparancsnok, aki 3 millió korona sarcot vetett ki Jászberény lakosságára, a vörös diktatúra szélsőbalos vezetői közé tartozott.

Július 19. Iszai Junkelsbon, a meggyilkolt ukrán tisztek egyike.

Július 21. A Mozdony utcában meggyilkolt csendőrök. Borby Sándor alezredes.

Július 21. Menkina János alezredes.

Július 21. Ferry Oszkár altábornagy.

Július 21. Bonyháti Tibor, ügyvédjelöltből lett terrornyomozó.

Július 28. A Tiszába zuhant szolnoki közúti híd. Felrobbantásának körülményei máig tisztázatlanok.

Július 31. Kernstok Károly festőművész, Kun Béláék és Szamuely Tiborék bizalmasa. Nyergesújfalu műterem-nyaralójában üdültette a vörös tirannusok családtagjait.

Július 30. Mildner Ferenc tüzér százados, a Ludovika Akadémia tanára, akit Kun Béla jóváhagyásával gyilkoltak a Dunába.

1919. AUGUSZTUS

Augusztus 1. péntek

Kun Béla és szélsőséges vezetőtársai egész éjszaka folytatták az alkudozásokat a szociáldemokrata vezérekkel.

Utóbbiak egyre nagyobb önbizalomra kaptak, a kommunisták meg makacsul ragaszkodtak a diktatúra fenntartásához. Még javában folyt a holtponthoz forduló vita, amikor Szamuely Tibor megérkezett Győrből. Olyan ráhangoltsággal avatkozott a vitába, mintha mindvégig jelen lett volna. Weltner Jakab, a szociáldemokrata vitapartnerek szóvivője szerint Szamuely volt az egyezkedés fő megközelítője, az ő „erőszakoskodására nem jött létre megállapodás, hanem az a fölfogás alakult ki, hogy még egyszer meg kell kísérelni a fegyveres ellenállást”.

A ceglédi döntés értelmében reggel támadást kezdeményezett az első vörös hadtest. Vágó Béla mellett Landler Jenő és Pogány József is részt vett a támadás irányításában. Az egyetlen siker, amit elértek: néhány órára kiszorították Szolnokról a románokat, akik egyáltalán nem erőltették a város védelmét, mivel pillanatnyilag ez mellékes volt számukra.

Annál nagyobb lehetetlenségnek bizonyult megmérkőzni a jársági Tisza-part mentén csoportosított ellenséges zömmel. Tovább rontotta az eleve aránytalan erőviszonyokat a Vörös Hadsereg harci kedvének rohamos hanyatlása, önbizalmának teljes hiánya. Rövidesen vissza kellett rendelni valamennyi vörös erőt a Zagyva vonala mögé. Onnan aztán végérvényesen ment mindenki, amerre látott – a szerencsésebbek haza, de a legtöbben a románok fogságába.

Délelőtt Gödöllőre sietett Siófokról Stromfeld Aurél, hogy segítsen menteni a menthetőt, de miután percek alatt átlátta, hogy minden veszve van, leverten távozott.

* * *

A Magyar Távirati Iroda jelentése:

Csicserin orosz külügyi népbiztos Kun Bélának a következő táviratot küldte: Ma értesülünk, hogy az antant párizsi legfőbb tanács szikratávíró útján azt javasolja a magyar népnek, hogy megszünteti a blokádot és élelmiszereket küld, ha a magyar nép a szovjetkormányt leveri. Ilyen cinikus nyíltsággal szabadságról kenyérért való lemondást még sohasem javasoltak. Biztosak vagyunk abban, hogy a magyar nép ezen alávaló csapátelekre nem megy rá és belátja, hogy egy kenés kenyérért minden vívmányát elveszteni, biztosak vagyunk benne, hogy a magyar nép harcolni fog a proletárforradalom vívmányaiért.

* * *

Utoljára ült össze délelőtt a kormányzótanács, együtt a pártvezetőséggel. Kun Béla mindent elkövetett, hogy halogassa a lemondást, de a szociáldemokrata vezetők nem tágitottak. Már nyíltan hozzájuk pártolt Haubrich József is. Mint helyőrségi parancsnok és a budapesti hadtest parancsnoka, ő bizonyult a mérleg nyelvének. Megtagadta a vasas hadosztály mozgósítását és kilátásba helyezte, elvbarátaival együtt a gyárakba megy és fellázítják a munkásokat, ha nem hajlandó önként távozni a kormányzótanács. Szamuely Tibor – noha jelenlétét hivatalosan semmi nem indokolta, mert nem volt már tagja sem a kormányzótanácsnak, sem a pártvezetőségnek – egyedül kardoskodott Kun Béla pártján, de harciassága hatástalan maradt. Miután lemondott a kormányzótanács, úgy döntöttek, hogy délután három órára össze kell hívni az Újvárosházára az ötszázas munkás- és katonatanácsot; közölni fogják a testülettel a tanácsköztársaság bukását és felszólítják egy tisztán szociáldemokrata kormány megszavazására.

Időközben intézkedett Haubrich József, hogy bizalmas tisztjei legyenek készenlétben, számítsanak minden eshetőségre.

* * *

Ágoston Péter külügyi népbiztos is részt vett a kormányzótanács utolsó ülésén; benyomásait megörökítette naplójában, amelyben az alábbi sorok olvashatók:

„Kun előadása:

A pesti első ezredből azt kiabálták, hogy a harc parasztmesterség. Ma támadást kezdtünk, mert sikerült a hangulatot emelni. A Ganz Villamosság tüze ezreden kívül a többi tüze ezred intakt. A belpolitikáról az a véleménye, hogy ha a ma délutáni munkástanács hajlandó lesz áldozatkészségre, akkor van remény. De ez kérdés. Élelem, zsírtól eltekintve, van.

(..)

Bokányi: A csapatok fáradtak, s ezért a románok mindenütt átjönnek. Tokajnál bizton átjöttek már. Hiábavaló, s ezért ne követeljünk újabb áldozatokat. Haubrich hadosztályát nem szabad kitenni a frontra, mert különben felbomlik Pesten a rend. A munkásezredek nagy része fegyveresen, ágyúkkal jön, s Haubrich hadosztályának az a feladata, hogy ezek ne okozzanak bajt.

(..)

Peyer: Már a Freemannel való tárgyaláskor látta a bukást. A korrupció a bukás oka. A végén a burzsoá uralom jön, mert nemzetgyűlést követelnek. Meg kell menteni a szakszervezeteket s vagyonukat.

Lengyel: Hiábavaló a barikádharc, mert úgysem akarja a munkásság. A munkástanács felhívandó, hogy álljon fegyverbe, hogy a románok ne pusztíthassanak, s ne jöjjön a pogrom. A munkásság gyári gyűléseken zsidózik és azt kiabálja: Le a proletárdiktatúrával! Politikai összeomlás történt. Szerencse, hogy a katonai összeomlás is megtörtént egyidejűleg. Harctéri győzelem esetén is összeomlott volna a Tanácsköztársaság... Mindenesetre mondjunk le.

Szamuely: A proletariátus arcátlan, mert vádol, s áldozni nem akar. Megfontolandó, hogy milyen lesz a közhangulat. Bizonyos, hogy egy kis zsír s zefír-ruba megnyugtatja majd a munkásságot, s nem lesz ellenforradalmi. Ne mondjunk le a hatalomról!”

* * *

A kormányzótanács lemondását követően Kun Béla a szovjetházbeli szállására ment. Erre így emlékezett felesége: „arra kért, keressem meg Pór Ernőt, aki az illegális apparátusnak volt a vezetője. Pór nemsokára megjött. Kun Béla megkérdezte tőle: »Mi van az illegális lakásokkal?« Azután így folytatta: »Valószínűleg mindannyian illegalitásba megyünk.«

Pór Ernő, akit Kun Béla az orosz polgárháborúból ismert, mint hűséges és bátor forradalmár – elsápadt.

Váratlanul érte az összeomlás.

Egyetlen illegális lakás sem volt előkészítve.”

* * *

Az is a vég jele volt, hogy az Írói Direktórium immár szinte számolatlanul utalta a pénzüsségeket: Csupán Szabó Endre kapott 562 korona 50 fillért fordításért; innen fölfelé 3900 korona volt a legkisebb honorárium, amelyet Herczog Géza kapott egy futurista festményért.

Továbbá: Kassák Lajosnak 8.450 korona a „Khalabresz csodálás púpja” című műért, Barta Lajosnak 16.125 korona a „Szerelem” és a „A zöld ember” című művekért; Móricz Zsigmondnak 14.500 korona „A galamb papné” című műért, amelyre június 20-án már fizettek 5.000 koronát; ugyanúgy most a „Sárarany”-ra újabb 12.250 koronát; „A fűklya”-ra további 15.875 koronát, összesen tehát 42.625 koronát vehetett fel. Szabó Dezső 10.000 koronát kapott egy „Irodalomtörténeti tanulmány”-ért, Szép Ernőnek pedig 12.750 koronát számolt le a pénztáros az „Emberek” című írás ellenében.

* * *

Délután háromtól megtartotta utolsó ülését az Újvárosháza dísztermében a formailag legfőbb politikai testület, a Budapesti Munkás- és Katonatanács, hogy tudomásul vegye a kormányzótanács lemondását és új kormány alakítását hagyja jóvá.

Az itt készült gyorsírásos jegyzőkönyvből valók Kun Béla beszédjének alábbi részletei:

„A proletariátus cserben hagyta nem a vezetőit, hanem önmagát. Nagyon mérlegeltem, nagyon meggondoltam, mit tegyek. Hidegen és nyugodtan meg kell állapítanom: megbukott a proletárdiktatúra. Megbukott gazdaságilag, politika-ilag és katonailag.

Nem így kellett volna megbuknia, ha itt rend van. Ha gazdaságilag és politikailag lehetetlen lett volna is egyelőre az átmenet a szocializmushoz, a kommunizmushoz, akkor is, ha itt öntudatos és forradalmi proletártömegek vannak, akkor nem így kellett volna megbuknia a proletariátus diktatúrájának.

Szerettem volna más véget. Szerettem volna, ha a proletariátus a barikádon harcolt volna: inkább meghal, de nem hagyja ott az uralmát. De arra gondoltam: mi magunk álljunk ki a barikádra tömegek nélkül? Mi szívesen feláldozzuk magunkat, de az a kérdés, van-e ennek az áldozatnak értelme a nemzetközi proletárforradalom szempontjából...

Énszerintem semmiféle alakulás ebben az országban nem lehet állandó, minden csak nagyon ideiglenes jellegű lehet. Itt kormányozni senki sem fog tudni. A proletariátus, amely elégedetlen volt a kormányzásunkkal szemben, amely immár a gyárakban hangosan kiabálta, minden agitáció ellenére, hogy le a proletárdiktatúrával, az elégedetlen lesz még inkább bármilyen kormányzattal szemben.

Most úgy látom, hogy hiába volt a kísérletünk, hogy ennek az országnak proletártömegeit öntudatos forradalmárokká neveljük. Ennek a proletariátusnak a burzsoázia legkíméletlenebb, legkegyetlenebb diktatúrájára van szüksége, hogy forradalmi legyen.

Mi félreállunk, hogy majd újult erővel, tapasztalatokkal gazdagabban és érettebb proletariátussal új harcba kezdjünk a proletariátus diktatúrájáért, új fázisát kezdjük meg a nemzetközi proletárforradalomnak.”

* * *

A budapesti munkás- és katonatanács mint az egyesült párt parlamentje tisztán szociáldemokrata kormányt választott.

Miniszterelnök: PEIDL GYULA
Belügyminiszter: PEYER KÁROLY
Külügyminiszter: ÁGOSTON PÉTER
Hadügyminiszter: HAUBRICH JÓZSEF
Pénzügyminiszter: MIAKITS FERENC
Közoktatási miniszter: GARBAI SÁNDOR
Igazságügy-miniszter: GARAMI ERNŐ
Földművelésügyi miniszter: ... TAKÁCS JÓZSEF

Az új kormány megalakulásakor a volt kormányzótanács kommunista népbiztosai már a meneküléshez csomagoltak.

* * *

Továbbították Leninnek Kun Béla utolsó Budapestről keltezett táviratát.

„A mai nap folyamán Budapesten egy jobboldali szocialista kormány alakult, amelyben a diktatúrát ellenző szakszervezeti vezetők és a diktatúrában részt vett jobboldali szakszervezeti vezetők foglalnak helyet. Ezt a fordulatot részint hadseregünk bomlása, részint magának a munkásságnak diktatúraellenes magatartása okozta. Mikor ez történt, a helyzet olyan volt, hogy mindenféle harc a hamisítatlan, de sajnos vizenyős diktatúra fenntartásáért hiábavaló lett volna.”

Részletek Kun Béláné visszaemlékezéseiből:

„A Hungáriában nagy volt a sürgés-forgás. Úgy tetszett, mintha a rendelkezés joga még mindig Kun Béla kezében volna, de ez már csak látszat volt. A szociáldemokrata vezetők azt az illúziót akarták kelteni, mintha a kommunisták nélküli szociáldemokrata kormány megalakítása a kommunistákkal való békés megegyezés folytán jött volna létre. Most már az volt a fő cél, hogy minél hamarabb megszabaduljanak a kommunista vezetőktől, de még azoktól a volt szociáldemokratáktól is, akik túlságosan kompromittálták magukat a velük való együttműködésben. Ezért tárgyaltak olyan hevesen a bécsi szociáldemokratákkal, kiknek a »menedékjog« megadása látszott a »legalkalmasabbnak«... (...) Nem vonatkozott a menedékjog Szamuely Tiborra, akit nem akartak elismerni politikai menekültnek.

(...) Szamuely nem is számított a bécsi szociáldemokraták vendégszeretetére, s Kun Bélával való megállapodás alapján ... elutazott, hogy még mielőtt a bukási nyilvánossá válik, elérje Ausztriát. Onnan majd Oroszországba megy, ahol informálja Lenint a történetekről.

Szamuely elbúcsúzott tőlünk. Nekem elárulta – miközben megmutatta zsebkendőbe rejtett kis revolverét –, hogy ha nem sikerül átjutnia a határon, inkább végez magával, mintsem a fehérek kezébe kerüljön. A búcsúzás mindkét részről nagyon mély és szomorú volt. Szamuely Tibort nemcsak Kun Bélához fűzte komoly politikai barátság, de családjához is szeretettel ragaszkodott. Munka után szívesen jött hozzánk, s miután Kun Bélával megbeszélték a teendőket, Ágnessel játszott, beszélgetett vele és jóízűen nevetett kislányos kiejelentéseiben.

A búcsúnál csak ennyit tudtam mondani neki: »Vigyázzon magára. Siessen, hogy minél hamarabb keresztüljusson a határon. A viszontlátásra!« S már el

is fordultam, hogy ne lássa könnyeimet. Ő is gyorsan elfordult, és ment. Többé nem találkoztunk.”

Böhm Vilmos bécsi követ emlékiratából:

„Az esti órákban Kun Béla telefonhoz hívott, s zokogó hangon (furcsa: de Kun gyakran sírt) ismertette velem a lemondás előzményeit. »Az életem is veszélyben forog«, mondotta, s kérve kért, hogy az osztrák kormánynál, illetve a szociáldemokratáknál eszközöljek ki számára, továbbá Landler Jenő és Pór Ernő számára Ausztriába való beutazási engedélyt. Weltner ebben az ügyben szintén Bécsbe utazott. »Egyébként mindenki Budapesten a helyén marad, ezt az utasítást adtuk ki«, fejezte be Kun a velem való beszélgetést.”

„KIÁLTVÁNY A MAGYAR NÉPHEZ!”

Mint egyedüli itteni képviselője az antantnak, amellyel a jelenlegi magyar kormány békés viszonyban kíván élni, nyugalomra és rendre hívom fel Budapestet és az egész ország lakosságát, s felszólítom arra, hogy a jelenlegi kormány minden rendelkezését a legszigorúbban tartsa be, hogy a rend, a vagyon- és személybiztonság teljes mértékben fönnttartható legyen.

Mindenki tartózkodjék minden pártgyűléstől, minden, felekezeti türelmetlenségtől és mindennemű viszálykodástól, nehogy fokozzák azoknak a nehéz helyzetét, akikre a jelen súlyos pillanatban a kormányzás felelőssége nebezedik.

Amennyire módomban és hatalmamban van, törekedni fogok arra, hogy az antant Magyarország mai helyzetén a legrövidebb idő alatt könnyítsen a blokád részleges vagy teljes megszüntetésével és a szükséges béke nyújtásával, hogy a magyar nép értelmessége és szorgalma révén újra fölvirulhasson.

Budapest, 1919. augusztus 1.

G. Romanelli
a budapesti olasz katonai misszió vezetője.”

Tápiószentmárton határában, Gödölypusztán esteledő időben három vörösőr beállított Bergendi Ferenc uradalmi intéző otthonába. Az intéző nem volt otthon, csak a felesége, született Vanyik Julianna, középkorú asszony. Ismerte a rangidős vörösőrt, Juhász Lászlót, ezért bizalommal

engedte be a három fegyverest, noha tudták már, hogy vége a diktatúrának, s a vörösörök félig-meddig bujdosónak számítanak. Éhesek, szomjasak lévén a jövevények, enni-inni kértek. Bergendiné Vanyik Julianna rendesen megvendégelte őket, közben beszélgettek.

– Talán már apámat, anyámat is megöltem – mondta az egyik vörösör.

Mire a vendéglátó asszony:

– Azt bizony rosszul tette fiam...

A vörösörön minden külső ok nélkül kitört a dühroham, ezt kiabálva:

– Dögölj meg hát te is, ha sajnálsz őket!

Megragadta puskáját, s mielőtt másik két társa közbeavatkozhatott volna, lelőtte az asszonyt.

* * *

Sorok Koréh Endre tábori lelkész könyvéből:

„Augusztus 1-jén estefelé a hatvani állomáson jött meg az örömhír, hogy a kommunista rendszer megbukott. Az ott lévő székhely tisztek és katonák mámoros örömmel fogadták a régen várt fordulatot. Olyan hazafias tüntetést csaptunk az állomáson, hogy az egész Hatvan kifutott. Vége-hossza nem volt a Himnusznek és a Kossuth-nótának, felkerültek a háromszínű jelvények, kokárdák. Este a székhelyek vonatai szakaszonként meggyújtott telefondrótokkal voltak kivilágítva.”

* * *

Este 21 óra 15 perckor küldték el Budapestről, a MÁV központi üzemvezetőségétől a 174. számú szolgálati táviratot a győri pályaudvar forgalmi főnökének:

„Ma f. hó 1-én Budapest-Józsefvárostól Győrig, illetve Győrön át az elnök-igazgatóval egy különvonat közlekedik a 18. sz. vonat menetrendjében. Indul Budapest-Józsefvárosból éjjel 11 órakor. Győrből való további menetre az intézkedés Győr állomáson fog megadatni. Utasítjuk címet, hogy a különvonat megérkezésénél legyen jelen és tegye meg a szükséges intézkedéseket. Bodó.”

Alig kopogta le a gép a táviratot, szétfutott a hír a győri vasutasok között, hogy a városba fog érkezni a menekülő népbiztosok különvonata. Ez is volt a céljuk a távirat küldőinek; a konspirációban járatos kommunisták ismerve a megtévesztés és félrevezetés ezernyi fortélyát, nem maguk

akartak a jelzett vonaton utazni, hanem a családtagjaikat tervezték rajta előre küldeni. Mégpedig a szabadságra induló antant-tisztekkel együtt, anélkül, hogy az olasz tiszteknek erről tudomásuk lett volna. Nem is sejtették, hogy a vasút előzékenységének mi a valódi oka. És nem Józsefvárosból, hanem Kelenföldről indították a különvonatot.

* * *

Kun Béláné visszaemlékezéséből:

„Nővéremmel és Ágnessel beültünk egy autóba, és kimentünk a Kelenföldi pályaudvarra, ahonnan különvonat szállította Ausztriába a kommunisták családjait. (...) Mikor kiutaztunk a pályaudvarra, már lőttek az autó után... Az előttünk menő autóban Landlerné és lánya, Böske utaztak, utánuk is lőttek, Böskének a karját egy golyó el is találta. Sokáig kellett gyógyítani még az internálótáborban is.”

* * *

Szamuely Tibor volt a legelső a közismert bolsevikok közül, aki elmenekült Budapestről. Előbb civilbe öltözött, mintha sportautós lenne, úgyszintén a kolozsvári Dékány István gépkocsivezető és a két testőr Lenin-fiú is. De természetesen bőséges mennyiségű fegyvert, lőszert, kézigránátot rejtettek el a piros túrakocsiban. Robogtak Röjtök felé.

Budapesttől Röjtökig kétszázhusz kilométernél hosszabb az út, de Dékány István a többszöri defekt ellenére, alig négy óra alatt leért a Berg-kastélyhoz. Nem maradt fenn értesülés arról, hogy útközben miféle kalandokba keveredtek, csak az tudott, hogy a kocsí erősen megsérült. Szamuelyné Szilágyi Jolán szerint a következőképp zajlott le utolsó találkozásuk.

„Estefelé érkezett. Havasékkal elébe szaladtunk. De micsoda autó?! A lámpák betörve, oldalán horpadás. Tibor civilben. Dékány sofőrön kívül két kísérője, Kovács Lajos és a lengyel Jablonszky Maxim Lenin-fiúk érkeztek vele. A fiúk a kocsiban maradtak a sofőrrel, mi pedig felmentünk az egyik szobába.

»Megbukott a proletárdiktatúra! Vége a proletárdiktatúrának! Szakszervezeti kormány alakult... – mondta Tibor. – Azt a megbízatást kaptam, hogy igyekezzek Ausztrián keresztül Oroszországba eljutni és jelentést tenni.«

Elmondta, hogy beszélt barátnőmmel, Ormos Böskével és levelet hagyott nála számomra, meg pénzt. »Miért nem tudtál repülőgépen utazni? « – kérdeztem.

»Az egyik kétfedelű gép megszökött Szegedre, a másik elromlott, nem volt idő kivárni, hogy megjavítsák.« (...)

Megöleltük, megcsókoltuk egymást. Sietni kellett, hogy idejében érkezzenek Savanyúkútra és megtalálják a csempészt. (...) Lementünk a várokozó autóhoz. Sötétedett. Kezet szorítottam a Lenin-fiúkkal és a sofőrrel. Tibor elbúcsúzott Havaséktól, majd újra megölelt, aztán beugrott a kocsiba. Utoljára láttam szép fekete szemét, fekete haját, sápadt, hosszúkás arcát.”

Sopronig még két alkalommal mondta fel a szolgálatot a túlhajtott túrakocsi motorja. A hosszadalmas bajlódás miatt éjfélkor még Sopronban voltak és csak a következő nap első perceiben utazhattak tovább Savanyúkút felé.

Augusztus 2. szombat

Kun Béla előző esti sírógörcsös telefonálása, amelyről Böhm Vilmos ír, nem a menedékjog megadását sürgette, mert arról elvben és szóban már jó előre megegyeztek az osztrák szociáldemokrata vezetőkkel. Sürgetése arra vonatkozott, hogy az elvtársi, félig-meddig magánemberi egyezséget foglalják hivatalos diplomáciai okmányba, mire a menekülők Ausztriába érnek. Ez megtörtént.

Böhm Vilmos Ágoston Péter új külügyminiszter fölhatalmazásával még az éjszaka folyamán aláírta az alábbi okmányt:

„Német-Ausztria kormánya avégből, hogy Magyarország új kormányát a nyugalom és a rend fönntartására irányuló törekvésében támogassa, hajlandónak nyilatkozik arra, hogy a magyar tanácsköztársaság eddigi kormányához tartozó Kun Béla, Landler Jenő, Pór Ernő, Vágó Béla, Pogány József, Rákos Ferenc, Madarász Emil, Hirossik János, Varga Jenő és Lengyel Gyula kommunista népbiztosok, illetve híveik számára a német-ausztriai állam területén menedékjogot engedélyez, azon föltétellel, hogy a nevezettek itt semmiféle politikai tevékenységet nem fejtenek ki. A tartózkodást csak arra az időre engedélyezi, amíg a német-ausztriai köztársaságra ebből belső vagy külső nehézségek nem támadnak. Erre az esetre a kormány szabad kezét tart fönnt a maga számára.

A nevezettek tartoznak Magyarországra visszatérni, mihelyt a belső helyzet a Magyarországon való tartózkodást számukra lehetővé teszi. A német-osztrák kormány úgy a saját, mint a nevezettek személye, biztonsága érdekében kényszerítve érzi magát arra, hogy mozgási szabadságukat korlátozza és őket a kormány által kijelölt helyen, hatósági felügyelet alá helyezze.

Wien, 1919. augusztus 2.

A belügyi államhivatal nevében:

Ippen m. p.

A magyar kormány nevében:

Böhm m. p. követ.”

Az alig néhány órája belügyminiszterré lett Peyer Károlyt is sikerült tévedésbe ejteni a bolsevik vezetők szökési biztonságát szolgáló konspirációs csellel. Peyer meg volt arról győződve, hogy egyugyanazon vonattal menekültek a kommunista népbiztosok és azok hozzátartozói. Bizonyosság erre az a távirat, amelyet a nevével jegyezve továbbítottak éjfél után kettőkor:

„2745. sz. Aug. 2. 1 h. 30 m.

Igen sürgős!

Pettersen, határőrség parancsnoka, Királyhida

Ma éjjel 11 órakor Kelenföldről elindult különvonaton a magyar kormány által kiadott engedélyek alapján egyes népbiztosok és azok családtagjai Ausztriába utaznak. Szíveskedjék az illetőket megvizsgálni és amennyiben 10.000 koronánál nagyobb értékű pénzt és ékszereket egy-egy családnál találtnak, a többletet lefoglalni és jegyzékbe venni. A vizsgálatot illetőleg utalhat arra, hogy ezt a magyar kormány rendelte el és amennyiben segítségre leend szükségük, a kormány bécsi követe útján fogja azt kiutalni. Vizsgálatnál legnagyobb előzenység tanúsítandó. A lefoglalt értékek a belügyminiszternek haladéktalanul beküldendőek. Az eljárásról holnap reggel távbeszélő-jelentést kérek.

Látta:

Rózsa József

Peyer Károly

Belügyminiszter.”

Az új kormány hadügyminisztere, Haubrich József sokkal tájékozottabb volt Peyer Károlynál. Ő tudta, hogy a szökés nem a bevallott módon történik. Percre pontosan ugyanakkor, amikor Peyer táviratát Királyhidára küldték, megszólalt a telefon a győri helyőrség-parancsnokság ügyeletén. Leitner századosnak, a helyőrség ügyeletes tisztjének a következő telefonparancsot olvasta be Kovács főhadnagy Budapestről, a hadügyminisztérium 5. ügyosztályának ügyeletéről:

„A tanácskormány népbiztosainak családtagjai tegnap délután 11 órakor különvonattal Királyhidára elindultak. Ez a vonat Királyhidán átkutatandó és a népbiztosok családtagjainál csak tízezer koronányi pénz, ékszer vagy értékpapír hagyható meg. A többi lefoglalandó és elkobozandó. Magyar hadügyminiszter.”

Miután Leitner százados lejegyezte a telefonparancsot, ügyeletesként rendelkezett, hogy egy tiszti járőr menjen a pályaudvarra, legyen jelen a különvonat érkezésénél.

* * *

A vasútállomáson Weisz Sándor felügyelő vezette az éjszakai szolgálatot. Tájékozott volt, számított a 18. számú vonat menetrendjébe csempéztett szerelvény érkezésére. Csak arról nem tudott, hogy a szolgálatban lévő győri vasutasok elhatározták, hogy megakadályozzák Kun Béla szökését; mert változatlanul tartotta magát az a téves meggyőződésük, hogy a kommunista népbiztosok menekülnek a titokzatos különvonattal.

Négy óra ötvenkét perckor állt meg a különvonat a második vágányon. Weisz Sándor felügyelő a szabályoknak megfelelően fogadta. Akkor lepődött meg, amikor váratlanul harminc-negyven főnyi vasutas csoport a helyszínen termett és körbevette a vonatot. Stermanszky Ferenc kalauz felkapaszkodott a szerelvényre és kocsiról kocsira járva fölmérte a helyzetet. Amíg ez megtörtént, Beke János tolató lekapcsolta a gőzöst és ráparancsolt a mozdonyvezetőre, hogy menjen távolabb a magányos géppel. Stermanszky megállapította, hogy a népbiztosok nincsenek a vonaton, csak a családtagjaik, ellenben az egyik szeparált kocsiban olasz nemzetiségű antant-tisztek utaznak. Ugyancsak a vonaton volt egy szolgálati karszalagot viselő fiatal vasutastiszt, aki magabiztosan és akasztással fenyegetőzve követelte a szerelvény azonnali továbbindítását. A nevét nem tudták, de a vonalakat járó győri vasutasok közül többen felismerték:

a gödöllői udvari különállomás főnökeként élvezte a tanácskormány vezetőinek bizalmát.

A helyőrség-parancsnokságról jött tiszti járőr nem avatkozott a vasutasok dolgába, de viselkedésével jelezte, hogy a vonat továbbengedését óhajtja. Weisz Sándor felügyelő egyetértett a vonat visszatartásával, de most tekintettel a katonatisztekre, a továbbengedésre próbálta rábeszélni a vasutasokat. Ezt akarták természetesen a türelmetlenkedő antant-tisztek is.

Amíg tartott a huzavona, valaki sürgősen értesítette Judt Ferencet, a vasútbiztosító terrorkülönítmény parancsnokát, akitől az egész város rettegett, különösen a kapuvári és csornai rémítéletek óta. Pillanatokon belül riadóztatva különítményét, erősítésnek hívta a még Győrött tartózkodó pápai vöröshusárokat is. Személyesen vezette az akciót. Futólépésben a peronon termett és csőre töltött pisztolyát magasra tartva kiabálta: *„Oszolni, vagy lövetek!”*

A mozdonyt rákapcsoltatta a szerelvényre és a vonatot maga indította útnak.

* * *

A pontatlanul emlékező Kun Béláné szerint ez történt a győri kényszervárokozás alatt:

„Győrig elég nyugodtan utaztunk, de a győri állomáson nagy lármára ébredtünk. Kérdésünkre felvilágosítottak bennünket, hogy fehérek által felbérelt emberek dorongokkal és csákányokkal jöttek az állomásra, keresik a népbiztosokat és családtagjaikat, agyon akarják őket ütni. A bennünket kísérő olasz katonatisztek kénytelenek voltak beavatkozni, s így az ijedelmén kívül nem történt semmi bajunk.”

* * *

A népbiztosi rokonságot szállító vonat távozása után Judt Ferenc különítményesei mindenkit elzavartak az állomásépület és a peronok tájékáról. Még a tiszti járőr jelenlétét sem tűrték meg. Csak a legszükségesebb vasúti szolgálattevők maradhattak a helyükön, de őket is szigorúan szemmel tartották. A fegyveresek sűrű rajláncán belül, az állomás elszigetelt területén alig néhányan tartózkodtak – kivétel nélkül a Győrött működő közismert kommunista vezetők.

Kevéssel fél hat után, mint valami fantomvonat, egy gyorsteher robbogott keresztül az állomáson nyíltpályai sebességgel. Utána csend és

mozdulatlanság következett huzamosabb ideig, mígnem hat óra huszonegy perckor érkezett a harmadik vonat a főperon mellé, az első vágányra. Ezen utazott Kun Béla és a diplomáciai kivételezettek listáján szereplő többi bolsevik. Pontosabb részleteket nem tudni erről a vonatról. A jelek-ből azonban bizvást kikövetkeztethető, hogy menetidejét, megállásainak számát és időtartamát gondosan megtervezték. Hat percet időzött a győri állomáson és másodpercnyi pontossággal fél hétkor indult tovább, rapid gyorsasággal.

Mielőtt elhagyta volna Magyarországot, egyszer még megállt ismeretlen pályaszakaszon, de közel a határhoz; nem váratlanul, hanem célzatosan: utasai közvetítők segítségével kapcsolatot teremtettek az első vonaton tartózkodó családtagokkal. Ausztriában ugyanis erre már nem lett volna módjuk az egyezségben kikötött elkülönített internálás miatt.

Kun Béláné visszaemlékezéseiben tudósít:

„Miután szerencsésen elhagytuk Győrt, a vonat újból megállt. Beszéd hallatszott a folyosóról, a mi kupénkat keresték. Ki kereshet, mit akarhatnak? Egyszer csak bejött egy alacsony növésű férfi, bemutatkozott: – Böhm vagyok, Böhm Vilmos öccse. Kun Béla megbízásából jövök, aki arra kéri önöket, hogy a maguknál lévő pénzt adják át nekem, én át tudom juttatni a határon.

Pártpénzről volt szó. Elővettük a bankjegyekötegeket és átadtuk Böhmnek. Ezzel, mint aki jól végezte a rábízott teendőt, minden jót kívánt, elbúcsúzott és visszasietett Kun Bélához – s mint később megtudtuk –, megnyugtatta őket, hogy mi nagyon jól utazunk, hogy a pénzt átvette stb.

A pénzt többé senki sem látta. (Böhm sokáig nem jelentkezett. Egyszer csak írt, s bejelentette, hogy a rábízott pénzt nem tudta átvinni a határon, elvették tőle és most a legnagyobb nyomorban él.)”

Peyer Károly táviratban közölt óhajának megfelelően telefonon jelentették Királyhidáról, hogy a megengedett érték fölött mit koboztak el a népbiztos-famíliáktól. A tíz-tízezer koronán felüli összegek együttesen 478 ezer koronára rúgtak. S raktárnyi mennyiségű dohányt és szivart foglaltak le.

A menekülést követő alaposabb vizsgálat derítette ki, hogy Kun Bélának huszonötmillió koronát vittek magukkal az Osztrák–Magyar Bank budapesti főintézetéből. De ekkor még, az augusztus másodikai értékelélenőrzéskor azt képzelték a határőrök, hogy tetemes eredmény ez a 478 ezer korona, mert sikerük tudatában kérték a belügyminisztertől, hogy jutalomként szétoszthassák az alkalmazottak között a régóta nélkülözött dohányneműt.

Kun Béláné utolsó magyarországi emléke 1919-ből:

„A határon egy nagyon szomorú és emlékezetemben örökké megmaradó eseményben volt részünk. A bennünket kísérő Lenin-fiúkat lefegyverezték, és átadva a határőrségnek, visszaküldték őket az ország belsejébe. Megengedték, hogy elbúcsúzzanak tőlünk: »Kun elvtársnő, – mondta közülük az egyik – felakasztanak bennünket. Adja át Kun elvtársnak kommunista üdvözlőnkünket.« Mindannyian sírtunk, ők is könnyeztek. Éreztük, hogy többé nem találkozunk. Ugyanez a sors érte a Kun Bélának a vonatát kísérő őrséget is. Leszedték, visszaküldték őket, és – később – majdnem mindegyiket felakasztották.”

Szamuely Tibor menekülése a nap kezdetének második órájáig követhető nyomon. Mellőzve a sorsára vonatkozó találgatások ellenőrizhetetlen változatait, leghitelesebbnek a korabeli hivatalos közleményt kell elfogadni, amelyet soha senki nem cáfolt és nem vont kétségbe.

A Magyar Távirati Iroda jelenti Bécsújhelyről:

„Szamuely Tibort, a volt tanácskormány egyik népbiztosát, Magyarországról való menekülése után, amikor osztrák területre ért, a csendőrség felismerte, letartóztatta és a legközelebbi őrsre kísérte. Szamuelyt Strohschneider osztrák kommunista segítette át a határon, s együtt tartóztatták le őket. Mialatt a csendőrség Strohschneidert, a közismert csempészt motozta, Szamuely revolvert rántott elő és mellbe lőtte magát. A golyó a hatodik borda alatt hatolt be és szívét érte.

Szamuely egy zsebkendőt vett elő zsebéből, mintha arcát akarta volna letörölni. A zsebkendőbe volt elrejtve a revolver.

Szamuely Tibor két erősen felfegyverzett katona kíséretében szökött az országhatárig, ahol Strohschneider várta, aki állandóan csempészéssel foglalkozott az utóbbi időben és így alapos ismerője volt a rejtekhelyeknek. Savanyúkútnál

mély ívelése van a határnak és ott rendkívüli sűrű erdő borítja a vidéket. Strohschneider ezen keresztül, az általa jól ismert rejtékúton vezette Szamuelyt az osztrák határra. Sikerült is elérniük Lichendorf községet. Ott velük szemben jött egy csendőr őrző, felismerték őket és bekísérték a legközelebbi őrségre. Mi alatt a csendőrök a csempészt motozták, követte el Szamuely az öngyilkosságot. Az esetről rögtön értesítették dr. Schneider községi orvost, aki elsősegélyben részesítette, majd elrendelte, hogy azonnal szállítsák be a bécsűjhelyi kórházba. Ez meg is történt, Szamuely azonban útközben meghalt. Holttestét a hullabázba vitték és onnan tegnap el is temették.

Megállapították, hogy Szamuely nagyobb értékű valutát vitt magával. Találtak nála 180 ezer korona értéket frankban és 140 ezer korona értékű osztrák-magyar bankjegyet.”

*

Találtak nála mást is. Ingujján viselte a Lenintől kapott arany kezelőgombot és csuklóján volt az ugyancsak Lenin ajándékozta arany óra, törött üveggel.

Tetemének eltakarítása kellemetlen bonyodalmakkal járt. Magától értődőnek tekintették a hatóságok, hogy a bécsűjhelyi (Wiener Neustadt) izraelita sírkertben temessék el, de a hitközség felháborodottan tiltakozott a szándék ellen. Ezért a hullát még másodikán, az éjszakai órákban visszahozták Magyarországra és sietve elhantolták a savanyúkúti községi temetőben.

De a kínos bonyodalmak ezzel még nem értek véget. Hiába kerültek minden feltűnést az összedolgozó osztrák és magyar hivatalos közegek, Savanyúkúton kitudódott, hogy kit takarnak a friss hantok. Heves nyugtalanság támadt a községben, a lakosság semmiképp nem volt hajlandó megbékélni a gondolattal, hogy az ő temetőjükben porladjon Szamuely. A mind fenyegetőbb zúgolódás miatt el kellett rendelni az exhumálást, különben félő volt, hogy a falubeliek kíméletlen cselekedetre ragadtatják magukat.

De hol tegyék újra sírba a tetemet? – megoldhatatlannak látszott a feladat, mert a Savanyúkúttal szomszédos Pecsényéd és Lajtaszentmiklós sem volt hajlandó temetőjébe fogadni a holtat.

A Neues Wiener Journal augusztus 14-i számában így adott hírt az esetről:

„Tegnap éjjel a magyar kormány utasítására az itteni temetőben eltemetett Szamuely Tibor holttestét exhumálták. (...)

Noha már jó későre járt az idő, Savanyúkút népessége nagy tömegekben verődött össze a temetőben. Tudvalevő, hogy a savanyúkútiak már ismételten tiltakoztak az ellen, hogy az ő földjük adjon Szamuelynek végső pihenőt. A tiltakozás ezúttal sem maradt el. Az összegyűlt nép követeket dobott a koporsóra, szidalmazta, átkozta a holtat. Gregorin dr. a határszéli kapitányság rendőr századosa, aki Szamuelyt még életében személyesen ismerte, agnoszkálta a kinyitott koporsóban fekvő Szamuelyt, elannyira, hogy a legkisebb kétség sem maradt fenn, hogy Szamuely a savanyúkúti temető szenzációs halottja.”

*

Nem maradt más választása a hatóságnak, mint hogy egy titkos, jeltelen helyen hantolják el az exhumált tetemet. Ám, hogy szükség esetén mégis számot adhasson róla a hivatal, Savanyúkút rendőrorse helyszínrajzot készített és leírta a környezetet:

„A sírhely Savanyúkúttól kiindulva, a pecsenyédi útból, az erdő alatt jobb felé elágazó siklósi útnak első éles kanyarulatánál van, Siklósd felé haladva az úttól bal felől, a kanyarulatnál elterülő cserjés domboldal akácósában, mintegy 15 lépésnyire a domboldaltól. A sírhely nem lett megjelölve semmiféle jellel, de a beavatottak nyomban rátalálhatnak a fejénél álló ötös facsoportról.”

(Savanyúkút Ausztriához tartozik a trianoni békeparancs óta. Német neve Sauerbrunn. 1945. március végén elfoglalták az orosz megszállók, még abban az évben minden lehetőt elkövettek Szamuely jeltelen sírjának megtalálásáért, de a magyar és osztrák kommunista vezetők kezdeményezte keresés eredménytelen maradt.)

* * *

„HIRDETMÉNY

Holnap déli 12 óráig a fővárosban az összes falragaszok eltávolítandók. Kivételt képeznek azok, amelyek általam augusztus 1. óta adódtak ki. További rendelkezésig csakis az általam aláírt vagy ellenjegyzett hirdetések ragaszthatók ki.

Budapest, 1919. augusztus 2.

*Haubrich József
Budapest karbatalmi főparancsnoka.”*

* * *

Még mindig működött az Írói Direktórium pénztára.

Kifizetések: Gáspár Géának propagandisztikus képeslapok és egy szocialista tendenciájú mű jövőbeni terjesztéséért 3.000 korona előleg; Faragó Jenőnek az „Új magyar ABC” című röpiratáért 500 korona; Gáspárné Dávid Margitnak előleg propagandamunkáért 500 korona; Gallovich Károlynak bírálatért és három röpiratért 2.900 korona.

Erre a napra utalványozták az utolsó nagy összegeket. Erdősi Dezsőnek novelláért 6.600 korona; Berkes Imrének kritikákért, fordításokért és az „Odakünn süt a nap” című műért 12.750 korona; Színi Gyulának a „Rózsaszínű hó” című műért 18.750 korona.

* * *

Várpalotán megrohanták az asszonyok a csereboltot arra a hírre, hogy összeomlott a vörösök hatalma. Bár a boltban alig volt némi szegényes árukészlet, Winkler Viktor vörösőr-parancsnok a boltnál tolongó tömegbe lövetett. Két asszony – özvegy Horváth Istvánné született Németh Mária és özvegy Hamen Jánosné született Csősz Erzsébet a helyszínen meghalt.

* * *

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök följegyzése:

„Ma hirdetik ki az új minisztériumot; Peidlnek hívják a miniszterelnököt, a nagy embert. Ha ez is olyan mamut ormótlanság, akkor nagyot haladunk megint lefelé. Kun Bélát megtapsolták; fölálltak beszéde végén, s tüntettek a hálás balekek, – talán azért, hogy sótalan kenyeret eszik már a magyar?, és 400 korona egy kiló zsír? Soha ilyen buta és totya népet nem láttam. Tegnap itt járt X, egy józsefvárosi káplán, aki Hock Jánosról beszélt: »Hah, uraim – szólt Hock –, én csinálom most a magyar történelmet! Én! Nincs maguknak fogalmuk, milyen érzés az!« A legfrivolabb svindler ez – mondta a káplán, aki jól ismeri. No, csak hogy ettől is megszabadult a magyar egyház. Nyugalmazták, s elment Amerikába! Istenem, ilyen szeméztársakkal megterhelve úszik a magyar egyház hajója!”

* * *

A Vörös Hadsereg utolsó jelentése a főhadiszállásnak:

„Cegléd különvonat, I. hadtest 2.2 / 30 sr.

Hadseregparancsnokság

Helyzet f. hó déli 12 óráig. A kormány változása kihirdetése után úgy a hadtestparancsnoksághoz, mint a hadosztály-parancsnoksághoz beosztott politikai megbízottak teljes számban ellógtak. Jelenleg a hadtestparancsnokságnál csak a beosztott tisztek maradtak helyükön. A volt politikai osztály oszlopos alakulatai (terrorcsapat, testőrszázad stb.) a megszokott módon, a raktárak alapos kifosztása után, szintén eltávoztak.

Dél előtt 9 órakor egy ellenséges román lovas járőr és 10-11 óra között egy lovas század géppuskákkal és tüzérséggel Ceglédre bevonult. Tekintettel a folyamatban levő fegyverszüneti tárgyalásokra, a hadtestparancsnokság a hadműveleti ellenintézkedésektől elállt és parlamenterei útján az ellenséges hadosztály-parancsnoksággal a tárgyalásokat felvette. Különben a helyzet változatlan.

Hdt. különvonat, hdm. 28/1.”

Ennek az utolsó jelentést küldő hadtestnek még az a Vágó Béla volt a parancsnoka, aki a jelentés továbbításakor már Ausztriában tartózkodott Kun Béla társaságában.

* * *

Hisztérikus indulatú gyűlést tartottak délután a keszthelyi szocialisták az Amazon Szálloda báltermében. Lezajlásáról így számolt be a város lapja, a Testvériség.

„Paál Sándor elvtárs pontban fél 5-kor nyitotta meg a gyűlést. Üdvözölte a megjelenteket, majd így folytatta: Most, mikor örülni kellene, hogy tiszta szocialista kormány van uralmon, szerencsétlennek kell nevezni a pillanatot. Nemzetiszínű kokárdákkal a fehérgárda szervezkedik. (Akasztófára velük, le velük, disznóság, stb. bekiáltások.) Kéri, hogy hallgassák meg Pámer elvtársat, ki éppen most jött Budapestről.

Pámer István a sietségtől ziháló mellel, homlokáról az izzadságot törölgeti: Már Balatonszentgyörgyön hallotta, hogy Keszthelyen szervezkedik a fehérgárda. Részt vett a budapesti átalakuláson, mely gyönyörűen, minden zökkenő nélkül folyt le. Budapesten kiselejtezték a salakot! Tiszta szocialista kormány van. Keszthelyen pedig betolakodott a szemét burzsoázia és a csőcselék. Befurakodtak a munkásság közé és előkészítik a fehér rémuralmat, a reakciót.

Zengláv Miklós elvtárs, egy vasas Budapestről, akit véletlenül Keszthelyen ért a kormányváltás, volt a következő szónok: „Megdöbbenve láttam a nemzetiszínű zászlókat és kokárdákat Keszthelyen. Ne legyen a munkásosztály kíméletesebb a burzsoáziához, mint amilyen a múltban a burzsoázia a munkásosztály iránt volt! Inkább meghalunk, de ebben az országban a fehérgárda nem győzedelmeskedik soha! Nem akarom látni, hogy a proletár hullákat nemzetiszínű lepedőben vigyék a temetőbe.” (Tomboló lelkesedés. Felkiáltások. Inkább meghalunk!) Nem akarja látni, hogy proletár hullákat nemzetiszínű lepedőben vigyenek a temetőbe.

Csaplár Dezső: Kérde, hogy ugyan, hány embert akasztatott fel négy és fél hónap alatt a diktatúra? Ugye senkit, és lám, a fehérterror meg sem született, máris akasztani akar!

Augusztus 3. vasárnap

Idézetek vidéki kommunista újságok e napon megjelent, utolsó számából.

Nógrádi Népszava, Balassagyarmat:

„Minden szervezett munkásnak a Vörös Hadseregben van a helye. Felkérem a vármegye területén működő összes politikai és gazdasági megbízottakat, továbbá az összes kiküldötteket; azokat is, kik csak ideiglenesen bíztak meg, hogy közöljék velünk legkésőbb augusztus 10-ig a következőket:

1. kitől kapták a megbízást, 2. mennyi időre, 3. hol működnek most, 4. az ok, melyért kiküldettek, fennáll-e még, 5. lakásuk és hivatalos működési helyük hol van.

Aki ezen felhívásnak eleget nem tesz, az augusztus 15-én visszahívatik, miután mint nem létező megbízatás a Népbiztosságoktól megerősítést nem nyer.

Frank Imre
kormányzótanácsi biztos.”

*

Tolna megyei Vörös Újság, Szekszárd:

„Felhívás. Taksonyi János, a földmunkások elnöke felhívja mindazon szervezett földmunkásokat, kik még nem kapták meg július havi dohányilletményüket, hogy szervezeti könyvecskéjükkel jelentkezzenek az alsó földmunkás ott-honban és meg fogják kapni a mai nap folyamán. Továbbá felhívom mindazon

szervezett földmunkásokat, kiknek malacjaik vannak és élelme nincs, árpát íráthat részükre a városháza épületében Nyéki Jánosnál, de a szervezeti könyvecskéjük feltétlen felmutatandó.”

*

Vasi Vörös Hírlap, Szombathely

„Pályázati hirdetmény

A Vas vármegyei Szocialista-Kommunista Párt az üresedésben lévő helyettes párttitkári állásra ezennel pályázatot hirdet.

Felhívjuk az összes szakszervezeteket és elvtársakat, kik ezen állásra pályázni óhajtanak, hogy pályázatukat négy napon belül juttassák a párt helyiségébe (Kőszegi utca 2. szám alá).”

A Peidl-kormány tagjai az alábbi táviratból tudták meg, mi lett a sorsa Szamuely Tibornak.

„1138 Hadügyi Minisztérium

Budapest

Szamuely Tibor tegnap, miután az osztrák rendőrség letartóztatta, öngyilkos lett és hullája Savanyúkúton lett eltemetve. Hullá ottani elhelyezését a lakosság ellen-szenvvel vette. Szamuely segédei, kik az ítéleteit hajtották végre, Holemman Lipót német honos és Tablon Max krakkói illetőségű egyének letartóztattak Dékány István kolozsvári illetőségű sofőrjével együtt. Kérek további teendőkre sürgős intézkedést.

Szamuely személyautóját a soproni védőszakasz-parancsnokság vette át fontos szolgálati érdekből. Kérem az autót a soproni rendőrpáncsnokságnak kiutalni, hogy azzal a sürgős intézkedések esetenként megtehetőek legyenek.

Sopron megyei rendőrpáncsnokság.”

*

Az, hogy Kovács Lajos és Jablonszky Maxim Lenin-fiúkból Holemman Lipót és Tablon Max lett a letartóztatáskor, nem jelent semmit, mert a leg-belső körhöz tartozó terroristák tetszés szerint változtatták nevüket. Dékány István sofőr ezt azért nem tehetette, mert túlságosan ismert személy volt.

Budapesten sem Peyer Károly belügyminiszter, sem Haubrich József nem hitte el Szamuely halálhírét. Ezért a Sopron megyei rendőrpáncsnokság pótlólagosan megtáviratozta, hogy magyar részről kik voltak az

azonosító tanúk: Roth Gyula és Varga Sándor vasúti forgalmi tisztviselők, Morvay pályafelügyelő, Reichardt Ferenc MÁV-üzemvezető – mindannyian számtalanszor kerültek kényszerű kapcsolatba Szamuelyvel, amikor az Sopron megyében tartózkodott különvonatával.

* * *

Böhm Vilmos, az ismét hamisítatlan szociáldemokrataként működő bécsi követ szívósan fáradozott azért, hogy további személyek kapjanak menedékhelyet. Ausztriai elvtársai helyeselték törekvését, de a neveket az antant képviselőinek is jóvá kellett hagyniuk. Gyors intézkedéssel összeállították és engedélyeztették a második listát. A névsorban többek között három volt népbiztos is szerepelt: Bokányi Dezső, Kunfi Zsigmond, Rónai Zoltán.

* * *

A Pest megyei Üröm községben Leoff György negyvenkét éves kiskorú, fanatikus kommunista nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy megbukott a tanácsköztársaság. Mint vöröskatona, önhatalmúlag szolgálatban maradt. Egyenruhásan, fegyveresen vigyázta az általa jónak tartott rendet.

Így érte tetten Pernász Károly falubeli szerszámlakatost, aki a telefonvezetéket szabdalta fel. Leoff György úgy vélte, akár lopás, akár szabotázs, mindenképpen bűncselekmény. Le akarta tartóztatni Pernászt, de az elszaladt. „*Állj vagy lövök!*” – kiáltott utána Leoff. S mert Pernász Károly nem állt meg, rá is lőtt. A menekülő szívét hátulról ütötte át a puskagolyó. Rögtön meghalt.

* * *

Vámosgyörkre visszavonuló vörös alakulat érkezett Weisz Béla parancsnokságával. Lemálháztak, körletet foglaltak, amiből arra lehetett következtetni, hogy huzamosabb ideig Vámosgyörkön maradnak. A lakosság kérlelte, unszolta Szedmák Istvánt, a községvezetés régebbi tekintélyes tagját, hogy bírja rá a vöröseket szándékuk megváltoztatására. Szedmák István engedett a közóhajnak, próbálta megértetni a vöröskatonákkal,

hogy most, a diktatúra bukása után semmi értelme bevárni itt az előrenyomuló románokat és harcba bocsátkozni velük, mert feltartóztatni úgysem tudják őket, ellenben a védtelen és ártatlan vámosgyörkiekre bősztítik a támadókat. Weisz Béla parancsnok egy szóval sem vitatkozott, hanem elővette pisztolyát és agyonlőtte Szedmák Istvánt.

* * *

A Veszprém megyei Lovászpatonán Nagy Jenő plébános kívánságára ünnepi felvonulást rendeztek az egész falu részvételével a vörös diktatúra bukásának örömeire. A plébános tanácsára nemzetiszínű lobogót tűztek a templomtorony ablakába.

Egy Újházi Gyula nevezetű kommunista Pápára sietett, értesíteni az eseményről a vörös karhatalmat. Segítséget kért az általa veszedelmes ellenforradalmi lázadásnak mondott demonstráció megtorlására. Kérését nem teljesíthették azonnal, mert a pápai vörös karhatalom másutt hajtott végre erőszakos cselekményt.

* * *

Homokbödöge volt a helyszíne fegyveres akciójuknak. Lévén vasárnap, népi mulatságon ünnepelte a lakosság a bolsevista uralom megszűnését. Weigl Manó huszonkilenc éves pápai terrorista vezér húsz embere élén a vigadozó falura támadt és minden felszólítás nélkül verni kezdték az imént még jókedvűen lármázó tömeget. Mivel a férfiak védekeztek, Barcza Gyula földművest súlyosan megsebesítették, Csizmadia Gábor földművest agyonlőtték.

* * *

Eljutott a Zala megyei Alsózsídra is a diktatúra bukásának híre. Nyomban összeverődött a falu népe és a direktóriumra támadt. A bosszút kívánókkal tartott és a direktórium ellen beszélt Németh János huszonkét éves építőmunkás is. Bezárkóztak a direktórium tagjai a községházára és onnan lövöldöztek. Németh Jánost agyonlőtték. A halálesettől lecsendesült a nép és hazaszéledt.

Augusztus 4. hétfő

Beszüntette működését az Írói Direktórium pénztára. Az egyetlen mai, utolsó utalvány Leopold Iván nevére szólt, 1.500 koronával honorálták az „Út a szabad szerelem felé” című írást.

A három és fél hónapig működő intézmény 192 személy között 670.818 korona 75 fillért osztott szét 243 tételben diktatúra anyagi támogatását élvezők között. Azok névsora, akik legalább tízezer koronányi támogatásban részesültek:

Móricz Zsigmond	61 875 korona
Barta Lajos	26 535 korona
Moly Tamás	26 480 korona
Szabó Dezső	26 250 korona
Nagy Lajos	24 290 korona
Zsoldos László	19 300 korona
Szini Gyula	18 750 korona
Boross László	14 750 korona
Schöpflin Aladár	13 295 korona
Déry Tibor	12 900 korona
Szép Ernő	12 750 korona
Berkes Imre	12 750 korona
Bán Ferenc	12 400 korona
Kassák Lajos	10 850 korona
Bodrogi Zsigmond	10 000 korona
Franyó Zoltán	10 000 korona.

Lovászpatonára támadtak a pápai vörös terroristák. A feljelentő Újházi Gyula kalauzolta őket. Amint a faluba értek, erős lövöldözésbe kezdtek. Senki nem mozdulhatott a házakból. Újházi Gyula mutatta meg, honnan kit kell letartóztatni. A vörösök összesített célzással próbálták szétlőni a templomtornyon lengő nemzeti zászló rúdját, de nem sikerült. Föl kellett kapaszkodniuk a lobogóért, hogy eltávolítsák.

Rátörtek a paplakra, letartóztatni Nagy Jenő plébánost. Pisztollyal várta őket a plébános. Csak akkor tette le a fegyvert, amikor Mayer Lajos,

huszonnégy éves győri asztalossegédből lett pápai terrorista megígérte neki, hogy egy ujjal sem bántalmazza. De abban a pillanatban, amikor a pap megvált a pisztolytól, Mayer Lajos habozás nélkül keresztüllőtte.

Haubrich József, aki éppen ezen a napon szüntette meg Budapesten a vörösőrséget, és visszahelyezte jogaiba a régi rendőrséget, az alábbi táviratot kapta:

„Szombathely, aug. 4. 15/30

Cserny József és Papp Sándor állítólagos vörösőrségi nyomozók Nebel József és Weisz Samu sofőrökkel autón Körmenden feltartóztattak. Nevezetteknél többféle igazolvány és irat van, 8 pisztoly, 37 darab kézigránát, továbbá 124.000 korona kékpénz és értékes ékszer. Állításuk szerint Budapestről jöttek, Haubrich hadügyminiszter engedélyezett nekik szabadságot és ő adta az autót. Gyanú merült fel, hogy autóval és pénzzel ki akarnak szökni. Kérek utasítást, mi történjen velük? Nem terbeli-e őket bűncselekmény?

Szombathelyi IV. sz. vörösőr kerületi parancsnokság”

Haubrich intézkedett, hogy Csernyéket tartsák fogva és erősen vigyázzanak rájuk. Ugyanakkor Sopronban szabadon engedték Kovács Lajos (Holemann Lipót) Tablon Max (Jablonszky Maxim) és Dékány István Lenin-fiúkat. Az intézkedéshez nem fűztek semmi indoklást. Magyarázat azonban van: a Peidl-kormány hivatalban hagyta a vörös vádbiztosságot, hogy az üldözés helyett most a bolsevikok meneküléséhez nyújtson segédkezet.

Szamuely három legbizalmasabb testőre azonban csak Győrig jutott el. Ott felismerték őket, s mindhármukat ismét letartóztatták, immár végérvényesen.

Amint az már korábban szóba került, a Teréz körúti Batthyány-palotába magát befészkelő Cserny-különítmény tagjai május elseje óta nevezték magukat Lenin-fiúknak. Ezt megelőzően közülük válogatta ki Szamuely a különvonata legénységét, amelynek összetétele változott, de a „kemény mag”, a Szamuely utasításait habozás nélkül teljesítők csoportja állandó

maradt. Nevüket maga Szamuelyné Szilágyi Jolán gyűjtötte össze 1945 után azzal a szilárd meggyőződéssel, hogy hősöknek állít emléket.

Miután Szamuely elmenekült Budapestről három testőrével, különvonatának állandó lakói szerte menekültek a mozgó körletnek számító szerelvényről, amely a Nyugati pályaudvaron vesztegelt a vörös diktatúra bukásának óráiban.

A különvonat harmincnégy állandó lakójának névsora:

Babutra Engelbert	Kerekes (Kohn) Árpád	Mann József
Braun Mór,	Knechtel Gyula,	Max Miksa,
Berényi László	Kovács Gyula	Oswald József
Dékány István,	Kovács Lajos,	Pap Géza,
Gábor Antal	Köves János	Pálinkás István
Gáspár József,	Krajcsovics József,	Schön Gábor,
Gerlei Géza	Leviritz Árpád	Sturcz Károly
Hefter Mihály,	London Béla,	Szamuely László,
Huber Béla	Lőbl Mór	Szabó József
Jablonszky Maim,	Lőwinger Károly,	Uraszov Vlagyimir.
Jónás Gyula	Lukács László	
Kámán József,	Major József,	

Ha Szamuely Tibor előre megtervezte, hogy tömegesen oltat ki emberéleteket, mint Szolnokon, Kapuváron, Csornán és Kalocsa környékén, erősítést rendelt is magához Korvin Ottó és Cserny József terroristái közül. Ezek a Batthyány-palotából, a Mozdony utcai tanítónőképzőből, a Trefort utcai gimnáziumból és a „fix-őrségtől” kölcsönzött Lenin-fiúk teljes összhangban működtek együtt a különvonat legénységével.

Névsoruk:

Bartalos István	Holtzmann Lipót	Pervanger Mihály
Bonyháti Tibor,	Kakas József,	Pintér (?),
Csomor Gábor	Kuszkó József	Simits (?),
Csorba Péter,	Lőschér Márton,	Steier Aladár,
Dögei Imre	Miákovics Ferenc	Steiger János
Groó Géza,	Pergovác Károly,	Verszk Vilmos

Hivatalos ügyészi megállapítás szerint a különvonat Lenin-fiúk kilencvenkét emberélet kioltásában voltak közvetlen elkövetők.

Clemenceau az antant és a párizsi békekonferencia nevében szavakban helytelenítette, hogy a románok megszállják Budapestet, de ténylegesen szemet hunyt felette. Schnetzer Ferenc magyar tábornok egy küldöttség élén fölkereste a főváros határában várakozó román hadsereg főparancsnokságát, s előadták kérésüket, hogy vonuljanak be Budapestre, mert ott még mindig a bolsevikok uralkodnak.

Mardarescu román legfőbb parancsnok kegyesen teljesítette Schnetzer tábornok kérését. Egy percet sem vesztegetve elrendelte a további előnyomulást. Délután négy órakor tették a lábukat az első román katonák a magyar főváros kövezetére és az Alföld felől özönlő tarka-barka sereg délután hat órakor már átmasírozott a Duna hídjain Budára.

Augusztus 5. kedd

Magyarországon 1919-ben ezen a napon dördültek el utoljára a vörös kézben lévő fegyverek.

Tapolca Zala megyei mezővárosból elmenekült a direktórium, amikor értesült Kun Béláék bukásáról. De a direktórium tagok változatlanul hittek a diktatúra fennmaradásában. Ezért 120 karhatalmistával tértek vissza a városba Tapolca vezető kommunistái. Első dolguk volt huszonnégy polgárt letartóztatni.

Erről a szerveződő fehér-hadsereget értesítették a kommunisták elől menekülők. Késedelem nélkül Tapolcára robogtak egy páncélvonattal, mert úgy tudták, hogy a letartóztatott polgárokat ki akarják végezni. Heves utcai harc keletkezett. Kiverték a vörösöket a városból, de a fehérek közül ketten életüket veszítették: Pethő István hadnagy, a páncélvonat parancsnoka és Rosenberg Géza gyalogos közkatona.

Órtilos község határában frontról menekült, ismeretlen vöröskatonák bujkáltak. Helybeli katonaviselt férfiak elhatározták, hogy letartóztatják a hívatlan vendégeket. De azok elszánták magukat a tűzharcra. Valóságos ütközet keletkezett. Két órtilosi fiatalember, a huszonkét éves Ivanics Ferenc és a huszonhárom éves Bogdán György elesett. A vörösök elmenekültek.

A keszhelyi Testvériség még mindig ugyanolyan hangnemben írt, mint a vörös diktatúra idején. E napon így tudósított az Alsózsiden lezajlott harmadikai fegyveres incidensről:

„Németh János építőmunkás elvtárs 22 éves korában Alsózsiden a polgárok golyójától találva szörnyethalt. Szerencsétlen elvtársunk burzsoáktól félrevezetve ellenforradalmi agitációt fejtett ki, miközben elérte a végzet. Temetése 4-én délután történt. Szocialista becsületességéhez méltóan megbocsátottunk a szerencsétlenül járt eltévelyedettnek, akit a Munkástanács, mint saját halottját a maga költségén temettette el.”

„Az Antant Katonai Misszió Vezetőségének
Budapest

A magyar népköztársaság kormánya folyó évi augusztus hó 5-én a román királyi csapatok főparancsnokságától a mellékelt fegyverszüneti feltételeket vette:

Mivel az 1918. évi november hó 13-án kötött fegyverszüneti feltételekben vállalt kötelezettségek is rendkívül súlyosak és ezen újabb terhek az országot léteiben semmisítenék meg: a döntést az antanthatalmak kezébe helyezi. Egyúttal felkéri az antant képviselőjét az érdemleges tárgyalások közvetítésére.

Budapest, 1919. augusztus 5.

A magyar népköztársaság kormánya nevében:

Ágoston
külgyminiszter.”

A fenti Ágoston-jegyzék okául szolgáló román fegyverszüneti feltételek.

„A Magyar Népköztársaság Kormányának,
Budapest

Fegyverszüneti tervezet, amely megszünteti az ellenségeskedést Románia és Magyarország között.

a) A magyar népköztársaság átadja az összes hadianyagot, mely alól kivételt képeznek azon anyagok, amelyek a megengedett fegyveres erő fenntartásához szükségesek.

Ezen hadsereg, beleértve az összes tiszteket, nem lehet több 15 ezernél.

Ezen hadsereg kiegészítése, csoportosítása utólag lesz megállapítva.

b) A magyar népköztársaság mindazon gyárat, melyek fegyver és muníció gyártásával foglalkoztak, Románia javára leszereli, ezen leszerelést román specialisták és magyar munkások hajtják végre.

c) A magyar népköztársaság átadja mindazon felszerelés 50 %-át, amely 300 ezer főnyi hadsereg szükségletét fedezi.

d) A magyar népköztársaság átadja vasúti felszerelésének, gépeinek, a vasúti mozgó anyagoknak, s a javításukhoz szükséges eszközöknek 50 %-át.

e) A magyar népköztársaság átad 400 személyszállító és 400 teher autómobilt jó és üzemképes állapotban.

f) A magyar népköztársaság kiadja minden szarvasmarháinak és egyéb állatállományának 30 %-át.

g) A magyar népköztársaság átadja minden mezőgazdasági gépének 30 %-át.

h) A magyar népköztársaság átad 20 ezer vagon búzát, 10 ezer vagon tenget, 5 ezer vagon árpat és rozst. (...)

k) A magyar népköztársaság átadja vízijárműveinek 50 %-át.

(...)

II. A magyar népköztársaság saját költségén tartozik élelmezni a megszálló román haderőket, melyek a Tiszától nyugatra szállták meg az országot.

III. A román királyi hadsereg keletre való visszavonulása csak ezen feltételek teljesítése után fog megtörténni.

Az a) alatti pontokban foglaltak átvételét egy ad hoc bizottság fogja végezni, amelynek székhelyét és az átadás idejét később fogja meghatározni a román katonai parancsnokság.

(...)

c) Ezen egyezmény elfogadásának 48 órán belül meg kell történnie. Ellenmondások, helyesbítések nem vétetnek figyelembe.

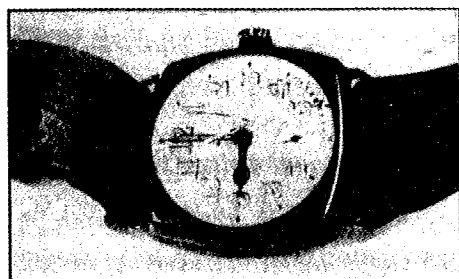
d) Azon esetben, ha a magyar népköztársaság ezen feltételeket el nem fogadná, a román királyi csapatok a feltételekben meghatározott anyag készletet és állatállományt kénytelen lesz elvenni.

Budapest, 1919. augusztus 5.

Mardaescu s.k.
tábornok.”

Augusztus 2. Az osztrák kormány Karlstein várában szállásolta el Kun Bélát. Internálásának és erős őrizetének hivatalos indoka az volt, hogy meggátolják politikai működését. Valójában a merénylettől oltalmazták a bécsi szociáldemokrata vezérek.

Augusztus 2. Lenin ajándékai a halott Szamuelynél. Az arany karóra.

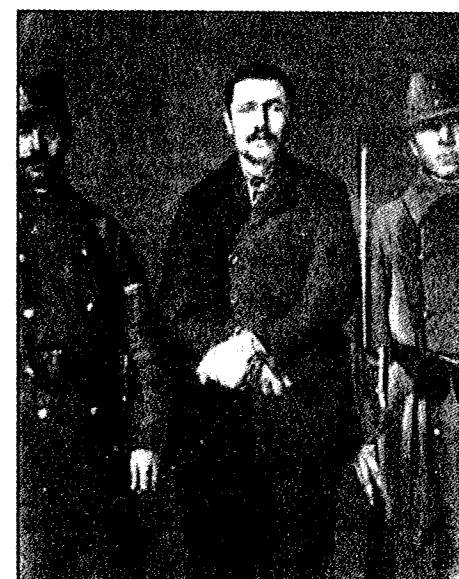
Augusztus 2. Az arany kezelőgombok.

Augusztus 2. Szamuely a koporsóban, miután exhumálták és kilétét teljes bizonyossággal azonosították Savanyúkéúton.

Augusztus 4. A Körmenden elfogott terrorista vezérek már láncra verve a Margit körúti börtönben. Cserny József.

Augusztus 4. Papp Sándor, Cserny helyettese.

Augusztus 5. Mardarescu tábornok, a Magyarországot megszálló és kifosztó román csapatok főparancsnoka.

BIBLIOGRÁFIA

A tanulmányozott források tág köréből csak azokat soroljuk fel, amelyek korabeli dokumentumok, vagy kortársi visszaemlékezések. Mivel a könyvben található tények, bizonyítékok önmagukért beszélnek, szükségtelen meghosszabbítani a hivatkozási lajstromot későbbi szerzők értelmező-véleményező munkáival.

A NAGY PER. Cserny József és terrorista társainak bűnügye. Ismerteti a Budapesti Büntető Törvényszék ítéletének és indoklásának tettes közlésével Stocker Antal kuriai bíró, a főtárgyalás volt elnöke. A Magyar Országos Véderő Egyesület kiadása. Budapest, 1920.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG, SOPRON 1919. Sopron, 1959.

A VESZTEGETŐ FORRADALOM. Politikusok, írók és hírlapírók az országpusztítók zsoldjában. Írta *Fehér Ármánd*. Kertész József könyvnyomdája, Budapest. Cenzurat: Moldovan. É. n.

A VÖRÖS URALOM ÁLDOZATAI MAGYARORSZÁGON. Hivatalos jelentések és bírói ítéletek alapján írta és kiadja dr. Váry Albert koronaügyész helyettes. Budapest, 1922.

Batthyány Tivadar gróf: BESZÁMOLÓM. Szerző kiadása, é.n.

Berzeviczy Gizella: MARIANOSZTRA. Szikra Könyvkiadó, Budapest, 1948.

Bihari Mibály: EGY GYORSÍRÓ FELJEGYZÉSEI. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1969.

Böhm Vilmos: KÉT FORRADALOM TÜZÉBEN. Népszava Könyvkiadó, Budapest, 1946.

ECCE HOMO. Emlékirataim a forradalom és diktatúra idejéből. Dr.

Kiss Ferenc posta-főigazgató magánkiadása. Budapest, é.n.

Garami Ernő: FORRONGÓ MAGYARORSZÁG. Pegazus Kiadó, Leipzig–Wien, 1922.

Göndör Ferenc: GARÁZDÁLKODÁSOM A DIKTATÚRÁBAN. Budapest, 1919.

Göndör Ferenc: VALLOMÁSOK KÖNYVE. Wien, 1922.

Hefty Richard: ADATOK AZ ELLENFORRADALOM TÖRTÉNETÉHEZ. Budapest, 1920.

Jász Dezső: A SOK KÖZÜL EGY. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Károlyi Mibály: HIT, ILLÚZIÓK NÉLKÜL. Magvető Könyvkiadó, Budapest 1977.

Kelemen Béla dr.: ADATOK A SZEGEDI ELLENFORRADALOM ÉS A SZEGEDI KORMÁNY TÖRTÉNETÉHEZ (1919). Szerző kiadása, Szeged, 1923.

Koréh Endre: A SZÉKELY HADOSZTÁLY ÉS DANDÁR TÖRTÉNETE.

Makkay Zoltán Könyvkiadó Vállalata, Budapest, II. kiadás, é.n.

Kulcsár Ödön: A FORRADALOM NAPJAIBAN. Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1979.

KUN BÉLÁÉK 131 NAPOS RÉMURALMA. Szerkesztették: *Győri Imre* és *Kázméri Kázmér*. Csorba Béla kiadása, Budapest, 1919. Cenzurat: Valerin Florea.

Kun Béla: SZOCIALISTA FORRADALOM MAGYARORSZÁGON. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979.

Kun Béláné: KUN BÉLA. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1969.

Landler Jenő: VÁLOGATOTT BESZÉDEK ÉS ÍRÁSOK. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1960.

Mayer Géza: A VÖRÖS DÚLÁS NÁLUNK. SOPRON ÉS A VÁRMEGYE A KÉT FORRADALOM ALATT. Sopron, é.n.

Molnár Jenő: A 133 NAPOS RÉMURALOM. Kultúra kiadása, Budapest, 1919.

Móricz Zsigmond: ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI, RIPORTOK, 1910–1919. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958.

Münnich Ferenc: VIHAROS ÚT. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1966.

Nagy Károly dr.: A CSORNAI ELLENFORRADALOM. Sopron, 1926.

Nagy Károly dr.: A KAPUVÁRI ELLENFORRADALOM. Zalaegerszeg, 1929.

Németh Lajos: EGY INTERNACIONALISTA VISSZAEMLEKEZÉSE. 1917–1919.

A budapesti IX. kerületi tanács kiadása, 1972.

Nyári László: KEGYELMES URAK KÖZÖTT A GYŰJTŐFOG-
HÁZBAN. A POLITIKAI TÚSZOK ÉLETE ÉS SORSA AZ 1919.
ÉVI MAGYAR KOMMÜN BEN. Turul Kiadó, Budapest, 1936.
Prohászka Ottokár: ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKÁI XXIII. KÖTET.
Szent István-társulat kiadása, Budapest, 1929.
Somogyi Zoltán dr.: A RÉMURALOM NAPJAIBÓL. TÚSZOK ÉS
EGYÉB TÖRTÉNETEK. „Patria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai
Részvénytársaság kiadása, Budapest, 1922.
Szabó László dr.: A BOLSEVIZMUS MAGYARORSZÁGON. (A PRO-
LETÁRDIKTATÚRA OKMÁNYAIBÓL) Budapest, 1919.
Szamuely Tibor: RIADÓ. VÁLOGATOTT CIKKEK ÉS BESZÉDEK.
Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1957.
Szamuely Tibor: ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSOK ÉS BESZÉDEK Mag-
vető Könyvkiadó, Budapest, 1975.
Szamuelyné Szilágyi Jolán: EMLÉKEIM. Zrínyi Katonai Kiadó, Buda-
pest, 1966.
Szántó Béla: A MAGYARORSZÁGI PROLETARIÁTUS DIKTATÚ-
RÁJA. New York, 1920.
Tormay Cecil: KÉT FORRADALOM. Nemzeti Könyvtár, 73-74. szám,
Budapest, é.n.
VISSZAEMLEKEZÉSEK 1919-ről. Gondolat Könyvkiadó, Budapest,
1989.
Weltner Jakab: FORRADALOM, BOLSEVIZMUS, EMIGRÁCIÓ.
Budapest, 1929.

FORRÁSKÉNT HASZNÁLT IDŐSZAKI SAJTÓTERMÉKEK

Csongrádi Proletár
Debreczeni Újság
Délmagyarország (*Szeged*)
Érdekes Újság (*Budapest*)
Esztergomi Népszava
Fejér megyei Napló
(*Székesfehérvár*)
Győri Hírlap
Győri Vörös Újság
Kalocsai Néplap
Keleti Újság (*Kolozsvár*)
Komáromi Hírlap
Magyar Alföld (*Kecskemét*)
Népakarát (*Cegléd*)
Népakarát (*Debrecen*)
Népszava (*Budapest*)
Nógrádi Népszava
(*Balassagyarmat*)
Pápa és Vidéke
Pápai Hírlap

Pápai Lapok
Pécsi Élet
Pécsi Est
Pécsi Napló
Somogyi Munkás (*Kaposvár*)
Soproni Vörös Újság
Szegedi Friss Újság
Szegedi Napló
Szegedi Vörös Újság
Székesfehérvári Friss Hírek
Szolnoki Munkás
Társadalmi Forradalom (*Budapest*)
Testvériség (*Győr*)
Testvériség (*Keszthely*)
Tolna megyei Közlöny (*Szekszárd*)
Tolna-megyei Vörös Újság
Vasi Vörös Hírlap (*Szombathely*)
Veszprémi Hírlap
Vörös Újság (*Budapest*)
Zalai Hírlap (*Nagykanizsa*)

A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ HELYNEVEK LAJSTROMA

(Vastagbetűs szedés jelzi azokat a településeket, ahol emberéletem oltott ki a vörös terror, illetve a Magyarországra támadó cseh és román katonaság brutalitása.)

Abony	Csap	Fertőboz	Hódmezővásár-
Ágfalva	Császár	Fertőszentmiklós	hely
Akasztó	Császártöltés	Fiume	Ipolyság
Albertirsa	Csengőd	Fogaras	Jászapáti
Albertfalva	Csepel	Fonyód-Bélatelep	Jászárokszállás
Alsómesteri	Csongrád	Földeáktanya	Jászberény
Alsózsíd	Csorna	Földsziget	Jászfákóhalma
Alsózsolca	Csucsá	Füles	Jászkarajenő
Baja	Dávodpuszta	Garadna	Jászladány
Balf	Debrecen	Garta	Kaba
Balmazújváros	Derecske	Gáva	Kálmánd
Balatonkenese	Demecser	Gesztely	Kalocsa
Barbacs	Devecser	Gödöllő	Kaposvár
Bártfa	Dég	Gödölypuszta	Kajd
Balassagyarmat	Dinnyés	Győr	Karcag
Bécs	Dolha	Gyoma	Kassa
Bécsújhely	Domony	Gyöngyös	Kecel
Bélamajor	Dorog	Gyöngyöshalászi	Kecskemét
Beregszász	Dömsöd	Gyöngyösszentke-	Keszthely
Berettyóújfalu	Dör	reszt	Kismarton
Böhönye	Dunaföldvár	Gyula	Kisköre
Bölcske	Dunakeszi	Hajmáskér	Kisterenye
Bogyiszló	Dunamócs	Hajós	Kiskőrös
Bősárkány	Dunapataj	Harta	Kisfalud
Bőd	Ecser	Hatvan	Kiskunfélegy-
Bélapátvalva	Emiliamajor	Hajdúnánás	háza
Bruck	Érmihályfalva	Hajdúszoboszló	Kiskunhalas
Brassó	Eperjes	Hernádszurdok	Királyhida
Budapest	Érsekcsanád	Hernádvécse	Kistarcsa
Bukarest	Érsekújvár	Heréd	Kisvárd
Cegléd	Erzsébetfalva	Herend	Kijev
Celldömölk	Esztergom	Hidasnémeti	Kópháza
Cinkota	Farád	Hidegség	Korpona

Kóny	Nagyszeben	Savanyúkút	Táplánfa
Koppány	Nagykanizsa	Scapa-Flow	Tasnád
Kapuvár	Nagytetény	Selmecbánya	Taskent
Kolozsvár	Nagyvárad	Siófok	Tata
Komárom	Nyékládháza	Solt	Tatabánya
Köröstárkány	Nyergesújfalu	Soltvadkert	Tilajpuszta
Körmend	Nyírbakta	Sopron	Timár
Kőszeg	Nyíregyháza	Sopronkeresztúr	Tiszafüred
Karlstein	Onga	Sopronkövesd	Tiszaluc
Lajtaszentmiklós	Orkney-szigetek	Sopronlövő	Tiszaabó
Lesencetomaj	Orosháza	Soroksár	Tiszaroff
Léva	Öregcsertő	Sümege	Tiszasüly
Lichendorf	Órtilos	Szák	Tiszavárkony
Lipárt	Paks	Szarkásszöllő	Tiszavezsény
Losonc	Pákozd	Szarkástelep	Tolnatamási
Lovászpata	Pápa	Szatmár	Tömörkény
Mád	Párizs	Szatmárcseke	Törökbálint
Madocsa	Pécs	Szatmárnémeti	Túrkeve
Maglóca	Pecsenyéd	Szalkszentmárton	Újbög
Makó	Petendpuszta	Szeged	Újpest
Malomháza	Pomáz	Szelevény	Újszász
Mátészalka	Poroszló	Szerencs	Uszód
Mezőcsát	Pozsony	Szentjakab	Üröm
Mezőhegyes	Prága	Szentendre	Vác
Mezőtúr	Putnok	Szekszárd	Vaja
Mezőzombor	Pusztaszentimre	Szarvas	Vámosgyörk
Miskolc	Püspökladány	Szentes	Várpalota
Mitau	Ráckeve	Szentistván	Vasszécsény
Monosbél	Rábacsanak	Szentkirály	Vát
Mosdós	Rábapordány	puszta	Velem
Mosonszentjános	Rakamaz	Székesfehérvár	Vencsellő
Moszkva	Rákoscaba	Szirénváralja	Versailles
München	Rákospalota	Szombathely	Veszprém
Nagybakónak	Rákospalota	Szolnok	Visznek
Nagybecskerek	Rimaszombat	Taktakenéz	Zagyvarékas
Nagycenk	Rotterdam	Taktaladány	Zámoly
Nagyfalu	Röjtök	Tana	Zólyom
Nagykapornak	Sárpentele	Tapolca	Zsmerinka
Nagykároly	Sárosd	Tápióbicske	
Nagykőrös	Sárospatak	Tápiógyörgye	
Nagylak	Sátoraljaújhely	Tápiószele	
Nagysurány	Sajószentpéter	Tass	

TARTALOM

1919. JÚNIUS	5
Június 1. vasárnap	5
Június 2. hétfő	9
Június 3. kedd	11
Június 4. szerda	17
Június 5. csütörtök	22
Június 6. péntek	28
Június 7. szombat	37
Június 8. pünkösdvasárnap	52
Június 9. pünkösdhétfő	66
Június 10. kedd	77
Június 11. szerda	82
Június 12. csütörtök	85
Június 13. péntek	91
Június 14. szombat	94
Június 15. vasárnap	96
Június 16. hétfő	99
Június 17. kedd	104
Június 18. szerda	107
Június 19. csütörtök	110
Június 20. péntek	113
Június 21. szombat	115
Június 22. vasárnap	117
Június 23. hétfő	120
Június 24. kedd	128
Június 25. szerda	145
Június 26. csütörtök	151
Június 27. péntek	157
Június 28. szombat	159
Június 29. vasárnap	162
Június 30. hétfő	166
1919. JÚLIUS	184
Július 1. kedd	184

Július 2. szerda	186
Július 3. csütörtök	188
Július 4. péntek	191
Július 5. szombat	194
Július 6. vasárnap	197
Július 7. hétfő	200
Július 8. kedd	203
Július 9. szerda	205
Július 10. csütörtök	207
Július 11. péntek	209
Július 12. szombat	212
Július 13. vasárnap	215
Július 14. hétfő	218
Július 15. kedd	222
Július 16. szerda	223
Július 17. csütörtök	226
Július 18. péntek	230
Július 19. szombat	232
Július 20. vasárnap	235
Július 21. hétfő	238
Július 22. kedd	243
Július 23. szerda	245
Július 24. csütörtök	247
Július 25. péntek	248
Július 26. szombat	252
Július 27. vasárnap	255
Július 28. hétfő	257
Július 29. kedd	262
Július 30. szerda	264
Július 31. csütörtök	270
1919. AUGUSZTUS	278
Augusztus 1. péntek	278
Augusztus 2. szombat	287
Augusztus 3. vasárnap	297
Augusztus 4. hétfő	301
Augusztus 5. kedd	304
BIBLIOGRÁFIA	310
Forrásként használt időszaki sajtótermékek	314
A kötetben előforduló helynevek lajstroma	315

NEMZETI KÖNYVTÁR

GERENCSÉR MIKLÓS (Győr, 1932. december 4. – Aszófő, 2010. május 17.) író, újságíró. Az Iparművészeti Főiskolán hallgatott egy év után Politikai Főiskolát végzett. Építőmunkásból lett újságíró, előbb az MTI, majd a Néphadsereg, 1956-tól nyugdíjba vonulásáig a Népszabadság munkatársa, közben hat évig az Ifjúsági Magazin főszerkesztője volt. Újságírói munkássága mellett jelentős szépírói tevékenységet végzett.

FŐBB MŰVEI

Ember a mezsgyén (regény és elbeszélések, 1958.)
Kerekeskút (dráma, 1959.)
A szombaton teremtetett ország (ifjúsági regény, 1964.)
Tilalomfa (regény, 1966.)
A gyűlölet ellenfele (regény, 1970.)
Messze, mindenkitől (regény, 1972.)
Idegen feleség (regény, 1975.)
Így élt... Táncsics Mihály (1975.)
Emberöltő (cikkek, riportok, 1978.)
Emlékezz a vadrucára (elbeszélések, 1980.)
Középütt a gyár (riportok, 1980.)
Ferde ház (regény, 1980.)
Aradi napló (regény, 1981.)
Honvág (regény, 1983.)
Suta szerelmesek (regény, 1984.)
Üzenet (esszék, tanulmányok, 1984.)
Az északi arcvonal (regény, 1989.)
Vörös Könyv 1919 (dokumentumkötet, 1993.)

NEMZETI KÖNYVTÁR

A Nemzeti Könyvtár a magyar írott kultúra legjavát gyűjti egységes sorozatba. A válogatás első szempontja az olvasmányosság, a második a sokszínűség, a harmadik pedig nemzeti önbecsülésünk erősítése. Mindezt a tartalomhoz illő nemes kivitelben, a nagy XVIII. századi erdélyi nyomdász, Misztótfalusi Kis Miklós antikva betűiből szedve, a világ-hírű Munken gyár Premium Cream papírján, keménytáblás kötésben. A Nemzeti Könyvtár olyan családi olvasmánytárt kínál, amelynek kötetait olvasni öröm, amelynek útirajzai nyomán képzeletben bejárhatjuk Magyarországot, amelyből megfőzhetjük legjobb ételeinket, e könyvek meséit felolvashatjuk gyermekeinknek, a rendkívüli személyiségeket figyelemmel kísérve kalandozhatunk a magyar múltban, átélhetjük történelmünk katartikus pillanatait, és újra gyönyörködhetünk a vitathatatlan magyar irodalmi remekművek szépségében és erejében.

A Nemzeti Könyvtár felfelé nyitott sorozat, hét rovattal:

MAGYAR ÍRÓK
 MAGYAR HŐSÖK
 MAGYAR TÁJAK
 MAGYAR MESÉK
 MAGYAR ÍZEK
 MAGYAR RITKASÁGOK
 MAGYAR ÜNNEPEK

A sorozat mind a kiválasztott műveket, mind a kötetszámot illetően nyitott, a folytatást valójában a közönség formálja majd véleményével, igényeivel, javaslataival. A cél azonban mindvégig változatlan marad: olyan kötetek szülessenek, amelyeket jó olvasni, és amelyek által gazdagabb, bölcsőbb, igazabb magyarok leszünk.

Bencsik Gábor
 szerkesztő

NEMZETI KÖNYVTÁR

A 2012. OKTÓBER 3-ÁN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>1. MAGYAR ÍRÓK
Tormay Cécile:
A régi ház
– <i>Batthyány Gyula rajzaival</i></p> <p>2. MAGYAR HŐSÖK
Jókai Mór:
Benyovszky Móric életrajza
– <i>az első kiadás metszeteivel</i></p> <p>3. MAGYAR TÁJAK
Dornay Béla, Vigyázó János:
Balaton és környékének részletes kalauza
– <i>1934, rajzokkal és térképekkel</i></p> | <p>4. MAGYAR MESÉK
P. Ábrahám Ernő:
A csudaszarvas
– <i>Jaschik Álmos rajzaival</i></p> <p>5. MAGYAR ÍZEK
Gundel Károly, Gundel Imre:
A vendéglátás művészete
Gasztronómiáról és Gundelekéről</p> <p>6. MAGYAR RITKASÁGOK
Herman Ottó:
A madarak hasznáról és káráról
– <i>Csörgey Titusz rajzaival</i></p> <p>7. MAGYAR ÜNNEPEK
Október 23.</p> |
|---|---|

A 2013. MÁRCIUS 6-ÁN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>8. MAGYAR ÍRÓK
Karinthy Frigyes:
Utazás Faremidóba, Capillária,
Utazás a koponyám körül</p> <p>9. MAGYAR HŐSÖK
Molnár Imre:
Esterházy János élete és mártírhálála</p> <p>10. MAGYAR TÁJAK
Reformkori útirajzok</p> <p>11. MAGYAR MESÉK
Kriza János:
Székely népmesék
– <i>Marton Mágda rajzaival</i></p> | <p>12. MAGYAR ÍZEK
Venezs József:
A magyaros konyha
– <i>A Magyar-francia szakácskönyv (1883) képeivel</i></p> <p>13. MAGYAR RITKASÁGOK
Hevesi Lajos:
Jelky András kalandjai
– <i>Morelli Gusztáv metszeteivel</i></p> <p>14. MAGYAR ÜNNEPEK
Magyar Húsvét</p> |
|--|---|

A 2013. OKTÓBER 2-ÁN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>15. MAGYAR ÍRÓK
Móricz Zsigmond:
Erdély – Tündérkert</p> <p>16. MAGYAR ÍRÓK
Móricz Zsigmond:
Erdély – A nagy fejedelem</p> <p>17. MAGYAR ÍRÓK
Móricz Zsigmond:
Erdély – A nap árnyéka</p> | <p>18. MAGYAR ÍRÓK
Gárdonyi Géza:
Az én falum
– <i>Biczó András rajzaival</i></p> <p>19. MAGYAR HŐSÖK
Romsics Ignác:
Bethlen István</p> <p>20. MAGYAR ÜNNEPEK
Magyar karácsony</p> |
|---|---|

A 2013. DECEMBER 11-ÉN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>21. MAGYAR ÍRÓK
Kós Károly: Az országépítő
– <i>Nagy András rajzaival</i></p> <p>22. MAGYAR ÍRÓK
Kodolányi János: A vas fiai 1.</p> | <p>23. MAGYAR ÍRÓK
Kodolányi János: A vas fiai 2.</p> <p>24. MAGYAR HŐSÖK
Bánffy Miklós emlékkönyv</p> |
|--|---|

NEMZETI KÖNYVTÁR

A 2014. MÁRCIUS 12-ÉN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>25. MAGYAR ÍRÓK
Rejtő Jenő:
A három testőr Afrikában – Pizkos
Fred közbelép –
Csonthrigád
– <i>Korcsmáros Pál rajzaival</i>
Ajánló: Orbán Viktor</p> <p>26. MAGYAR MESÉK
Komjáthy István:
Mondák könyve
– <i>Boromisza Zolt rajzaival</i>
Ajánló: Kövér László</p> <p>27. MAGYAR ÍRÓK
Kosztolányi Dezső:
Nero, a véres költő – Pacsirta –</p> | <p>Édes Anna
Ajánló: Navracsics Tibor</p> <p>28. MAGYAR ÍRÓK
Széchenyi Zsigmond:
Ahogy elkezdődött
– <i>Schell József rajzaival</i>
Ajánló: Semjén Zsolt</p> <p>29. MAGYAR ÍRÓK
Fraknói Vilmos:
Pázmány Péter és kora
Ajánló: Erdő Péter</p> <p>30. MAGYAR ÍRÓK
Venetianer Lajos:
A magyar zsidóság története
Ajánló: Feldmájer Péter</p> |
|---|---|

A 2014. Szeptember 15-ÉN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>31. MAGYAR HŐSÖK
Baktay Ervin:
Körösi Csoma Sándor
Ajánló: Tarlós István, Budapest főpolgármestere</p> <p>32. MAGYAR HŐSÖK
Szentgyörgyi Albert:
Az örült majom
Ajánló: Pálincás József, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke</p> <p>33. MAGYAR ÍRÓK
Dékány András:
Matrózok, hajók, kapitányok –
<i>Csergező Pál rajzaival</i>, Ajánló: Gáncs Péter, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke</p> | <p>34. MAGYAR RITKASÁGOK
Szenczi Molnár Albert:
Magyar zsoldárkönyv
Ajánló: Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere</p> <p>35. MAGYAR ÍZEK
Krúdy ízei – Előhang egy kispörköltből
– szerkeszti Szigethy Gábor,
Ajánló: Matolcsy György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke</p> <p>36. MAGYAR ÍRÓK
Nemeskürty István:
Önfia vágta sebet
Ajánló: Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke</p> |
|--|--|

A 2015. MÁRCIUS 3-ÁN MEGJELENT KÖTETEK:

<p>37. MAGYAR ÍRÓK
Szerb Antal:
Utas és holdvilág – Pendragon
legenda – Vörösmarty-tanulmányok
Ajánló: Csorba László,
a Nemzeti Múzeum főigazgatója</p> <p>38. MAGYAR ÍRÓK
Madách Imre:
Az ember tragédiája</p> | <p>Ajánló: Baán László,
a Szépművészeti Múzeum főigazgatója</p> <p>39. MAGYAR HŐSÖK
Cziffra György:
Ágyúk és virágok
Ajánló: Ókovács Szilveszter,
a Magyar Állami Operaház főigazgatója</p> |
|--|--|

NEMZETI KÖNYVTÁR

40. MAGYAR ÍRÓK
Móra Ferenc:
**Kincskereső kisködmön –
A magyar paraszt –
Ének a búzamezőkről**
Ajánló: Vidnyánszky Attila,
a Nemzeti Színház főigazgatója

- 41–42. MAGYAR ÍRÓK
Németh László:

- Égető Eszter**
Ajánló: Steinbach József
református püspök

43. MAGYAR ÜNNEPEK
Március 15.
– szerkeszti Szigethy Gábor
Ajánló: Prőhle Gergely,
a Magyarországi Evangélikus
Egyház országos felügyelője

A 2015. OKTÓBER 22-ÉN MEGJELENT KÖTETEK:

44. MAGYAR TÁJAK
Eötvös Károly:
Utazás a Balaton körül
Ajánló: Korzenszky Richárd
tihanyi perjel

45. MAGYAR ÍRÓK
Szabó Magda:
Abigél
Ajánló: Bogárdi Szabó István
református püspök

46. MAGYAR HŐSÖK
Huszárkönyv
Ajánló: Hende Csaba
honvédelmi miniszter

47. MAGYAR ÍRÓK
Hamvas Béla:
Öt génusz – esszék
Ajánló: Szőcs Géza kormánybiztos

48. MAGYAR ÍRÓK
Illyés Gyula:
Hunok Párisban
Ajánló: Vizi E. Szilveszter, a Magyar
Tudományos Akadémia volt elnöke

49. MAGYAR RITKASÁGOK
Patai József:
A középső kapu – Héber költők
Ajánló: Köves Slomó vezető rabbi,
Egységes Magyarországi Izraelita
Hitközség

A 2016. MÁRCIUS 2-ÁN MEGJELENT KÖTETEK:

50. MAGYAR ÍRÓK
József Attila:
Válogatott versek
Ajánló: Szinetár Miklós rendező

51. MAGYAR ÍRÓK
Déry Tibor:
**Kéthangú kiáltás – Niki – Kedves
bópeer...!**
Ajánló: Szentmártoni János író

52. MAGYAR ÍRÓK
Schwajda György:

- Válogatott művek**
Ajánló: Schwajda Gergő szerkesztő

53. MAGYAR ÍRÓK
Babits Mihály: **Jónás könyve –
A gólyakalifa**
Ajánló: Gyémánt László festő

- 54–55. MAGYAR RITKASÁGOK
Gerencsér Miklós szerk.:

- Vörös könyv, 1919**
Ajánló: Kerényi Imre rendező

GERENCSÉR MIKLÓS

Vörös könyv

2.

GERENCSÉR MIKLÓS

Vörös könyv

1.

